

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Historické vědy – Historie/Obecné dějiny

Jaroslav V a l k o u n

**Postoj Velké Británie a jejích dominií
ke konstitucionálním otázkám v rámci
Britského impéria v letech 1917–1931**

**The Attitude of Great Britain and Its
Dominions on Constitutional Questions
within the British Empire, 1917–1931**

Dizertační práce

Školitel: prof. PhDr. Martin Kovář, Ph.D.

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem dizertační práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 30. října 2014

PhDr. Jaroslav Valkoun

Abstrakt

Disertační práce se zaměřuje na analýzu konstitucionálních vztahů mezi mateřskou zemí a dominií. Konstitucionální problematika vedle imperiální zahraniční a hospodářské politiky významně ovlivnila vývoj britských imperiálních dějin. Práce analyzuje proměnu imperiální terminologie (Britské impérium vs. Commonwealth), vznik prvních dominií, otázku dominiálního statusu a fungování systému koloniálních (imperiálních) konferencí v kontextu existence Výboru imperiální obrany. Současně se zabývá přijetím důležité deváté rezoluce na imperiální válečné konferenci v roce 1917, poválečnou proměnou vztahů mezi mateřskou zemí a dominií a následnou konstitucionální diskuzí, která vyvrcholila v roce 1921. Narůstající incidenty a neshody mezi autonomními částmi impéria a Londýnem v oblasti imperiální zahraniční politiky (Chanacký incident, konference v Lausanne, Locarnský pakt, britsko-japonské spojení aj.) přispěly k tomu, že dominiální představitelé začali požadovat jasnější vymezení konstitucionálního postavení dominií vůči Britům. Imperiální konference v roce 1926 otevřela novou etapu konstitucionálních vztahů mezi dominií a mateřskou zemí tím, že došlo k přijetí Balfourovy deklarace, definujícího postavení dominií v rámci impéria. Celý proces završilo vydání Westminsterského statutu, který v roce 1931 potvrdil konstitucionální rovnost mezi dominií a mateřskou zemí a symbolicky zahájil novou éru britských imperiálních dějin.

Abstract

This thesis is focused on the analysis of constitutional relations between the mother country and its Dominions. The constitutional problems along with foreign and economic policy formed one of the most significant and interesting chapters in British imperial history. The thesis analysed the formation of the first Dominions, the question of the constitutional position of the Dominions, a gradual change of the then used imperial terminology (the term British Empire vs. the term Commonwealth), and a working of system of Colonial (Imperial) Conferences in connection with the significance of the second influential imperial institution – the Imperial Defence Committee. The thesis deals with establishment of the Imperial War Cabinet, and organising the Imperial War Conference. A constitutional resolution was adopted that once and for all rejected the vision of the federalisation of the Empire and launched post-war discussions on the modification of constitutional relations between individual autonomous countries of the Commonwealth, which culminated during the Imperial Conference of 1921. The circumstances and discussions that accompanied the Chanak Incident, the Lausanne Conference, the British-Japanese alliance, the Imperial Conference of 1923, the Geneva Protocol and the Locarno Pact, all were reflected to a large extent in a clearer definition of the constitutional status of the Dominions. A new phase of constitutional relations between the Dominions and their mother countries began with the Imperial Conference of 1926. During the conference, a crucial constitutional statement (known also as the Balfour Declaration) defining the status of the dominions within the Empire was adopted. The whole procedure was completed by the issuance of the Statute of Westminster which upheld constitutional equality between the Dominions and their mother country.

Klíčová slova

Britské impérium, Commonwealth, Velká Británie, dominia, konstitucionální vztahy, zahraniční politika, Westminsterský status, Balfourova deklarace, imperiální konference, Výbor imperiální obrany

Key Words

British Empire, Commonwealth, Great Britain, Dominions, constitutional relations, foreign policy, Statute of Westminster, Balfour Declaration, Imperial Conference, Committee of Imperial Defence

Obsah

Úvod	7
1. Britské impérium nebo Commonwealth?	19
2. Velká Británie a dominia před první světovou válkou	32
2. 1. Samosprávné kolonie, první dominia a období koloniálních konferencí... 32	
2. 2. Systém imperiálních konferencí v letech 1907–1911	58
2. 3. Výbor imperiální obrany a dominia v letech 1904–1911.....	75
2. 4. Výbor, anebo konference?	87
3. Impérium ve válečném a poválečném období	95
3. 1. Imperiální válečný kabinet a imperiální válečné konference v letech 1917–1918.....	95
3. 2. Mírová jednání v roce 1919 a pozice dominií.....	112
3. 3. Poválečné konstitucionální diskuze	127
3. 4. Dominia a britsko-japonské spojenectví	148
3. 5. Irské záležitosti a otázka přijetí dominiálního statusu	166
4. Nové konstitucionálního postavení dominií?	184
4. 1. Od Chanacké krize k Lausanne.....	184
4. 2. Platýzová smlouva a imperiální konference v roce 1923.....	200
4. 3. Vznik ministerstva pro dominiální záležitosti	215
4. 4. Ženevský protokol a konference v Locarnu.....	226
5. Cesta k Westminsterskému statutu	241
5. 1. Balfourova deklarace	241
5. 2. Imperiální konference 1930	264
Závěr	273
Seznam použité literatury	278

Úvod

Přijetí Westminsterského statutu v roce 1931 představuje pro dějiny britského impéria významný mezník. Tak jako první světová válka ukončila „dlouhé 19. století“, rok 1931 znamenal přelomový okamžik pro Britské impérium. Skončila jedna éra vztahů mezi mateřskou zemí a dominií, tj. *de facto* „bílým“ osídlením, a ze složité imperiální struktury se začal postupně vyvíjet Commonwealth neboli Britské společenství národů. Navzdory skutečnosti, že se jednalo o takřka „revoluční proměnu“ postavení dominií, vše proběhlo bez vážnějších komplikací. Mnoho současníků zastávalo názor, že Britské společenství národů představuje jakýsi „živoucí organismus“, mající přirozenější vnitřní schopnost přizpůsobit se novým vnějším i vnitřním faktorům než jiná impéria, svázaná rigidními pravidly.¹ Dlouholetý ministr pro kolonie a dominia Leopold Stennett Amery měl na podstatu Britského společenství národů podobný pohled: „Hlavním znakem jakéhokoli organismu ve srovnání s uměle vytvořenou strukturou je skutečnost, že existuje životaschopnost ve všech jeho částech, vzájemná spolupráce mezi nimi a především všeobecný zájem o jeho udržení, ať už má organismus centralizovanější nebo volnější podobu.“²

Vzhledem ke skutečnosti, že neexistovaly žádné zákonné či konstitucionální překážky, jež by bránily změnám „organismu“, jednalo se o pomalý, možná až příliš zdoluhavý, avšak přirozený proces, během něhož se transformovaly jednotlivé státy do Britského společenství. Tato přeměna měla přirozeně geni v pozvolných změnách a proměně vztahu vůči mateřské zemi. V Commonwealthu, *de facto* v jednom z nejstarších mezinárodních seskupení států, existujícím do dneška, hrál vždy důležitou roli stupeň vzájemných závazků, protože ne vždy měli všichni členové Britského společenství národů stejné postavení. Časem se ukázalo, že nejdůležitější otázkou představuje konstitucionální postavení dominií.

Pojem dominiální status se poprvé objevil sice již v roce 1867, teprve na konci první světové války však více v imperiální struktuře zevšednil. Po desetiletí představovalo jeho přesné definování cíl mnoha britských a dominiálních politiků a státníků. Tento termín původně sloužil spíše jako souhrnné pojmenování pro různé

¹ HALL, H. D., *Commonwealth: A History of the British Commonwealth of Nations*, London 1971, s. IX.

² RAU, B. N., *India's Constitution in the Making*, Bombay 1963, s. 358–359.

typy výsad, které Koruna postupně udělovala zámořským samosprávným vládám, jež časem směřovaly k plné státní suverenitě, kombinované se členstvím v Britském společenství národů. Příčiny tohoto procesu je nutno hledat v minulých staletích, v nichž koloniální administrátoři sbírali zkušenosti se státní správou. Kritické konstitucionálního vývoje Britského impéria velmi často upozorňovali na fakt, že dominiální status nebyl definován či jinak kodifikován. Jeho obháječi pro změnu argumentovali tím, že se neustále vyvíjel, a proto nemohl být a dokonce nebylo záhodno, aby byl vyjádřen zákonnou normou, která by mohla potlačit jeho „živelný“ vývoj. Teoretikové imperialismu soudili, že ze secese třinácti severoamerických kolonií plynulo nepřehlédnutelné ponaučení, že příliš striktní až rigidní zákony neumožňují efektivně čelit neočekávaným výzvám, jež mohou v zámořských državách vyvstat.³

Žádnou část historie Britského společenství národů nelze vnímat jen z pohledu zámořských území či výhradně na základě názorů mateřské země. Ačkoli dominiální status umožňoval samosprávným koloniím získat „virtuální“ svobodu v rozhodování o místních záležitostech, dominia neměla vliv na směřování impéria jako celku, neboť jejich zástupci nezasedali ve Westminsteru a nepodíleli se na chodu britských ministerstev, a proto nerozhodovali o klíčových otázkách imperiální zahraniční politiky. Časem však představitelé dominií nabyli dojmu, že úroveň konstitucionálních vztahů není zcela uspokojivá.

Konec první světové války představoval počátek nového období v dějinách Britského impéria, které se přetransformovalo v regulérní mezinárodní společenství, čímž stoupl význam zámořských autonomních celků. V konečném důsledku se jednalo o ambivalentní proces. Commonwealth na jednu stranu nadále symbolizoval jednotu, na druhou stranu došlo k uvolnění dosud úzké vazby mezi anglicky mluvícím obyvatelstvem a mateřskou zemí, trvající po dvě staletí, což v některých zemích vedlo k emancipaci a touze po nezávislosti na Británii.

Předložená dizertační práce se zabývá nejen rolí významných dominiálních představitelů v konstitucionálních záležitostech určující vývoj Britského společenství národů, ale i předních britských politiků a zájmových uskupení, formulujících postoje vůči impériu. Především zámořští ministerští předsedové měli jedinečný vliv na vztahy

³ BARING, E., *Political and Literary Essays, 1908–1913*, London 1913, s. 22.

s mateřskou zemí. Zpravidla disponovali informacemi „z první ruky“ a v řadě případů je pojilo s britskými politiky přátelství či minimálně osobní kontakty, prostřednictvím nichž ovlivňovali názory Britů či naopak. V případě dominiálních premiérů jsem se tedy zaměřil na analýzu Commonwealthu z trojího úhlu pohledu: 1) z pohledu předních reprezentantů svých zemí, 2) z pohledu státníků odpovědných za „hladký chod“ Britského impéria a 3) z pohledu představitelů domácích parlamentů, vůči nimž byli odpovědní.

Postavení dominií přirozeně nelze badatelsky zkoumat jen na základě osobních či politických postojů, rozhodnutí a konstitucionálních kroků dominiálních a britských státníků a politiků na koloniálních (imperiálních) konferencích, nýbrž zejména v období po první světové válce i na základě analýzy způsobu komunikace v rámci impéria a provádění a směřování imperiální zahraniční politiky, v rámci níž se část dominií stranila britskému kurzu, druhá postupovala naopak. Dominia často nejednala jako „jeden velký partner“ mateřské země, hovořící jedním jazykem a mající společný zájem; každé dominium budovalo vztahy vůči metropoli individuálně. Míra ochoty členů Commonwealthu spolupracovat se proto velmi různila.

I když vazby mezi dominií a mateřskou zemí byly plné imperiální symboliky, často se vyskytly obtížně definovatelné aspekty, které je formovaly. Přese všechno je autonomie, rovné postavení a závazky vůči Koruně neodmyslitelně poutaly k mateřské zemi. Ačkoli se většina pro impérium podstatných otázek rozhodovala v době zasedání koloniálních a imperiálních konferencí či nezdá se, „jen“ v Londýně, často se museli dominiální premiéři z různých důvodů potýkat s limity, jež vyplývaly ze specifického postavení jednotlivých dominií a jež musely reflektovat názory tamního veřejného mínění. Složení lokálních parlamentů proto často mělo nemalý vliv na postoje zámořských politiků při řešení různých imperiálních záležitostí. Dominiální ministerský předseda se přesto nezavazoval na konferencích k žádnému závazku, který by jeho vláda či místní zákonodárny sbor neschválily.

Nepřímo z toho vyvstává otázka, zda iniciativa v konstitucionálních záležitostech pocházela od zámořských státníků či britských představitelů, anebo zda britské ministerstvo pro kolonie, respektive pro dominia umělo efektivně zareagovat na emancipující se zámořská autonomní teritoria a jimi předkládané požadavky. Navzdory skutečnosti, že ekonomické aspekty vztahů mezi dominií a mateřskou zemí hrály v mnou vymezeném období důležitou úlohu a že se často o nich zejména na imperiálních konferencích jednalo, kruciózně konstitucionální problematiku

neovlivnily; proto jsem se jimi s ohledem na přijatelný rozsah této práce detailně nezabýval.

Dizertační práce je rozdělena do pěti kapitol. První z nich je analýzou terminologické geneze, vymezení a koexistence pojmů „Britské impérium“ a „Commonwealth“ od konce 19. století do roku 1931. V této souvislosti jsem si mimo jiné položil otázku, zda je možné oba termíny považovat za ekvivalenty či spíše za synonyma. V dalších částech práce jsem již při analyzování problematiky postupoval chronologicky. Druhá kapitola, zařazená pro komplexnější uvedení do spletitých vazeb v rámci impéria, je věnována utváření konstitucionálních vztahů mezi mateřskou zemí a dominií před první světovou válkou v letech 1887–1914. V jednotlivých podkapitolách jsem se zamýšlel nad otázkami souvisejícími s existencí samosprávných kolonií, zformováním prvních dominií, (ne)úspěchy koloniálních konferencí a v neposlední řadě i akademickými a politickými diskuzemi o různých konceptech budoucí organizační struktury Britského impéria. Současně jsem analyzoval postupné vytvoření a institucionalizaci systému imperiálních konferencí a jeho „soupeření“ s Výborem imperiální obrany o rozhodující vliv na podobu vztahů mezi mateřskou zemí a dominií a o „prvenství“ mezi imperiálními institucemi. Neopomněl jsem ani analýzu postojů vedoucích britských a dominiálních stoupců užší imperiální unie, k nimž patřili zejména Leopold Stennett Amery a Lionel George Curtis, a imperiálních organizací, z nichž nejvýznamnější a nejvlivnější bylo Hnutí kulatého stolu (*Round Table Movement*).

Třetí kapitola dizertační práce je analýzou vývoje z let 1914–1921, tj. období od vypuknutí první světové války do uzavření britsko-irské dohody v prosinci 1921, která ukončila jednu etapu vztahů mezi zámořskými vládami a Londýnem. V této kapitole jsem se zaměřil na analýzu vlivu válečných a poválečných událostí na proměnu konstitucionálních vazeb mezi dominií a mateřskou zemí. Britské impérium zažilo největší zkoušku soudržnosti od dob vzniku prvních dominií. Proto jsem se v první podkapitole věnoval zejména otázce koordinace válečného úsilí prostřednictvím nově ustanoveného Imperiálního válečného kabinetu a konstitucionálním záležitostem, jež během imperiální válečné konference v roce 1917 vyústily v přijetí klíčové deváté rezoluce. V následujících částech jsem si položil otázku, zda Velká válka ovlivnila status dominií vůči mateřské zemi a cizím zemím navenek, a pokud ano, zda se jednalo o dočasnou či trvalou změnu. Z tohoto důvodu jsem zevrubně zanalyzoval politické kroky, jednání a stanoviska britských a

dominiálních státníků na Pařížské mírové konferenci a poválečnou konstitucionální diskuzi. V této části jsem se zabýval postoji vedoucích britských a dominiálních představitelů, z nichž nejdůležitější byli Leopold Amery a Jan Christian (Christiaan) Smuts. S ohledem na skutečnost, že míra podílu na rozhodování o směřování imperiální zahraniční politiky představovala mezi zámořskými a londýnskými politiky jednu z hlavních příčin sporů, z nichž vzešly požadavky na konstitucionální změny, jsem analyzoval i stanoviska dominií k záležitosti prodloužení britsko-japonského spojení a k průběhu námořní odzbrojovací konference ve Washingtonu. Velmi důležitou součástí této kapitoly je též analýza okolností, jež vedly k přijetí dominiálního statusu Irskem a které vyvolaly nejasnosti, jaká je skutečná definice postavení dominií v rámci imperiální struktury.

Čtvrtá kapitola je analýzou období od roku 1922 do konce roku 1925, tedy od Chanacké krize do přijetí Rýnského garančního paktu. V jednotlivých podkapitolách jsem se soustředil na otázky, do jaké míry dominia ovlivňovala imperiální zahraniční politiku na příkladu klíčových událostí, jako byly Chanacký incident, konference v Lausanne, tzv. Platýzová smlouva, imperiální konference v roce 1923, Ženevský protokol, Locarnský pakt a jak se odrazily v záležitosti konstitucionálního postavení dominií. V souvislosti s nástupem Leopolda Ameryho, jenž zahájil novou etapu konstitucionálních vztahů mezi dominií a mateřskou zemí, na post britského ministra pro kolonie jsem zanalyzoval rovněž vydělení dominiální agendy z britského ministerstva pro kolonie a vznik svébytného rezortu pro dominiální záležitosti.

V poslední páté kapitole dizertační práce jsem analyzoval události z let 1926–1931, tj. období od vzniku Balfourovy deklarace do přijetí Westminsterského statutu. Zaměřil jsem se hlavně na spory kanadského ministerského předsedy Williama Lyona Mackenzieho Kinga s tamním generálním guvernérem a na politické změny v Jihoafrické unii, které ovlivnily agendu klíčové imperiální konference v roce 1926, během níž došlo k přijetí a následnému zveřejnění konstitucionální deklarace, definující postavení dominií v rámci impéria. Neopomněl jsem analyzovat ani dopady závěrů zprávy Výboru pro vztahy v rámci impéria a její legislativní ukotvení ve Westminsterském statutu. V kontextu s Balfourovou deklarací jsem si položil zásadní otázku, jestli z konstitucionálního úhlu pohledu vyřešila existující rozpory mezi dominií a mateřskou zemí.

Během heuristické fáze pro mě představovala nemalou komplikaci skutečnost, že ke zvolenému tématu sice existuje obrovské množství pramenů a odborných

publikací, v posledním půl století však nevyšla žádná, jež by se přímo věnovala konstitucionální problematice. Základní pramenná základna pro badatelský výzkum vztahů mezi dominií a Velkou Británií se nachází v *The National Archives* v londýnské čtvrti Kew. Archiv poskytuje velké množství materiálů a dokumentů nejen k problematice vztahů v rámci Britského impéria, ale i ke konstitucionálním záležitostem, na jejichž genezi se zaměřuje má dizertační práce. V průběhu badatelského výzkumu jsem se soustředil na několik hlavních fondů, jež nelze při studiu vztahů mezi mateřskou zemí a zámořskými autonomními celky ponechat stranou.

Jednalo se o zejména o *Colonial Office Papers* z provenience britského ministerstva pro kolonie. Pracoval jsem zejména s řadami CO 323 a CO 537, obsahující všeobecnou, oficiální a důvěrnou korespondenci rezortu se zámořskými představiteli, a CO 885 a CO 886, zahrnující důvěrné dokumenty, týkající se mezinárodního postavení dominií a samosprávných kolonií vůči třetím zemím a agendy koloniálních a imperiálních konferencí. Pro svou práci jsem dále využil *Dominions Office Papers*, pocházející z činnosti britského ministerstva pro dominia. Studoval jsem především řady DO 35 a DO 117, zaměřující se na oficiální korespondenci dominiálního rezortu se zámořskými vládami, a DO 114 a DO 121, obsahující důvěrné dokumenty a korespondenci s britskými generálními guvernéry, respektive guvernéry a britskými představiteli o politické situaci v dominiích. Série DO 127 se věnuje problematice přijetí Westminsterského statutu.

Druhou hlavní skupinu archivních materiálů, jež jsem badatelsky vytěžil, tvořily *Cabinet Office Papers* z provenience britské vlády. Během badatelského výzkumu jsem pracoval především s řadami CAB 1, CAB 2, CAB 5, CAB 17 a CAB 34, zahrnující dokumenty zaměřené na otázky imperiální obrany a kooperace v rámci Výboru imperiální obrany (*Committee of Imperial Defence*) a CAB 21, zabývající se okolnostmi vzniku britsko-irské smlouvy z roku 1921. Dále jsem studoval řady CAB 23, jež obsahují zápisy (*minutes*) a závěry (*conclusions*) ze zasedání britských vlád, a CAB 24, zahrnující memoranda, s nimiž vláda pracovala. Oba fondy jsou tudíž důležitým zdrojem pro analýzu vládních postojů k provádění a směřování imperiální politiky. Dále jsem pracoval s archiváliemi, zaměřujícími se na zápisy, závěry a memoranda ze schůzek delegátů Britského impéria na mezinárodních konferencích, jako byly Pařížská mírová konference (CAB 29) a Washingtonská odzbrojovací konference (CAB 30). V neposlední řadě jsem pak analyzoval zápisy, závěry a

memoranda ze setkání britských a dominiálních státníků na imperiálních a imperiálních válečných konferencích, jež jsou v archivu uloženy pod signaturami CAB 32 a CAB 37.

V rámci archiválií v *The National Archives* v Kew jsem pracoval i s dílčími fondy *Admiralty Papers* (ADM 1) a *Board of Trade Papers* (BT 11), věnujícími se některým dílčím aspektům Washingtonské odzbrojovací konference, s *Lord Chancellor's Office Papers* (LCO 2), obsahujícími materiály k Westminsterskému statutu, s materiály *Public Record Office* (PRO 30/30), v níž se nalézá část pozůstalosti lorda Milnera, a s *Foreign Office Papers* (FO 372 a FO 800), zahrnujícími korespondenci k otázkám imperiální zahraniční politiky.

V průběhu badatelského výzkumu jsem neopomněl zaměřit pozornost ani na studium archiválií z pozůstalostí významných britských a dominiálních politiků a státníků. V první řadě se jednalo o archiv *Cambridge University Library* při univerzitě v Cambridge, mající ve fondech část korespondence jihoafrického generála a ministerského předsedy Jana Christiana Smutse (Add. MS 7917) s rodinou Gillettových. Dále jsem bádával v *Churchill Archives Centre*, spadající pod *Churchill College* při univerzitě v Cambridge, jež disponuje kompaktní pozůstalostí britského ministra pro kolonie a dominia Leopolda Stennetta Ameryho a dlouholetého tajemníka britské vlády a Výboru imperiální obrany sira Maurice Hankeyeho. Fondy, vztahující se k Amerymu (AMEL 1, AMEL 2, AMEL 3 a AMEL 5), obsahují především oficiální a osobní korespondenci s britskými a dominiálními státníky, politiky a předními představiteli společenského života. Z pozůstalosti sira Maurice jsem prostudoval řady HNKY 7, HNKY 24 a HNKY 27, věnující se činnosti imperiálních konferencí a Výboru imperiální obrany, Pařížské mírové konferenci a korespondenci s generálem Smutsem. Souběžně jsem provedl rovněž archivní výzkum v *The British Library*, disponující pozůstalostmi lorda Balfoura a vikomta Cecila z Chelwoodu. Při studiu jsem zaměřil především na jejich korespondenci s Výborem imperiální obrany (Add MS 49698), se členy britského kabinetu (Add MS 49734, Add MS 49775), s Mauricem Hankeyem (Add MS 49704) a k některým aspektům imperiální zahraniční politiky (Add MS 49748, Add MS 51102).

Z vydaných pramenů jsem v práci využil dokumentů britské Dolní sněmovny, a to především řady vládních nařízení (*Command Papers*) C., Cd. a Cmd., obsahujících zveřejněné zápisy, závěry a korespondenci k problematice koloniálních a imperiálních konferencí, imperiální zahraniční a obranné politiky a k mezinárodním konferencím a

konvencím. Neopomněl jsem analyzovat ani příslušné přepisy debat v britských a dominiálních dolních a horních komorách (tzv. *Hansard*).

Z edic vydaných pramenů jsem v dizertační práci použil *British Documents on the Origins of the War, 1898–1914*,⁴ *Documents on British Foreign Policy 1919–1939*,⁵ *British Documents on the End of Empire Series*,⁶ *Documents on Canadian External Relations: 1919–1925*,⁷ *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States*⁸ a *Documents on Irish Foreign Policy*⁹ v nichž se nachází důležité dokumenty (telegramy, memoranda, nóty) z provenience britských ministerstev pro zahraničí, kolonie a dominia, generálních guvernérů, respektive guvernérů v dominiích a jednotlivých britských zastupitelských úřadů. Dále jsem pracoval s edicemi vydaných pramenů *Documents and Speeches on British Commonwealth Affairs 1931–1952*,¹⁰ *The Development of Dominion Status, 1900–1936*,¹¹ *Selected Speeches and Documents on British Colonial Policy, 1763–1917*,¹² *Speeches and Documents on the British Dominions, 1918–1931*,¹³ *The Colonial and Imperial Conferences from 1887 to 1937*,¹⁴ zaměřujících se na imperiální problematiku a obsahujících řadu materiálů (telegramy, zápisy a závěry parlamentních a konferenčních jednání, smlouvy, vládní nařízení, novinové články) ke vztahům mezi dominií a mateřskou zemí.

⁴ GOOCH, G. P. – TEMPERLEY, H. (eds.), *British Documents on the Origins of the War, 1898–1914* [dále jen *BD*], Vol. 6, London 1930.

⁵ BUTLER, R. – BURY, J. P. T. – LAMBERT, M. E. (eds.), *Documents on British Foreign Policy 1919–1939* [dále jen *DBFP*], 1st Series, Vols. 6, 14, London 1956–1966.

⁶ ASHTON, S. R. – STOCKWELL, S. E. (eds.), *British Documents on the End of Empire Series* [dále jen *BDEEP*]: *Imperial Policy and Colonial Practice, 1925–45*, Serie A, Vol. 1, London 1997.

⁷ CLARK, L. C. (ed.), *Documents on Canadian External Relations: 1919–1925* [dále jen *DCER*], Vol. 3, Ottawa 1970.

⁸ United States Department of State, *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States* [dále jen *FRUS*], 1920–1925, Washington 1936–1940.

⁹ CROWE, C. – FANNING, R. – KENNEDY, M. et al. (eds.), *Documents on Irish Foreign Policy* [dále jen *DIFP*]: *The Anglo-Irish Treaty December 1920 – December 1921*, [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013-12-28].

¹⁰ MANSERGH, N. (ed.), *Documents and Speeches on British Commonwealth Affairs 1931–1952*, Vol. 1, London 1953.

¹¹ DAWSON, R. M. (ed.), *The Development of Dominion Status, 1900–1936*, London 1965.

¹² KEITH, A. B. (ed.), *Selected Speeches and Documents on British Colonial Policy, 1763–1917*, Vol. 2, London 1933.

¹³ KEITH, A. B. (ed.), *Speeches and Documents on the British Dominions, 1918–1931: From Self-government to National Sovereignty*, Oxford 1948.

¹⁴ OLLIVIER, M. (ed.), *The Colonial and Imperial Conferences from 1887 to 1937*, 3 Vols., Ottawa 1954.

K tématu dizertační práce existuje i řada edic korespondence a projevů významných britských a dominiálních politiků, jako byli Stanley Baldwin (*Our Inheritance: Speeches and Addresses*),¹⁵ lord Rosebery (*Lord Rosebery's Speeches [1874–1896]*),¹⁶ Joseph Chamberlain (*Mr. Chamberlain's Speeches; Foreign & Colonial Speeches*),¹⁷ jihoafrický generál Smuts (*Selections from the Smuts Papers; War-time Speeches*)¹⁸ a Alfred Milner (*The Nation and the Empire*).¹⁹ Noviny a tisk se při studiu jeví rovněž jako důležitý pramen, byť jsou velmi často poznamenané dobou a subjektivně zabarvené pro tu či onu stranu. Přese všechno představovaly v případě některých událostí či jednání velmi důležitý zdroj. Zaměřil jsem se zejména na dobový tisk, vycházející v Británii a v dominiích – *The New Zealand Herald, Nation and Athenaeum, Spectator, New Statesman, Evening Post, The Press, Barron's, The Sydney Morning Herald* a *Auckland Star*.

K problematice konstitucionálních vztahů mezi dominií a Velkou Británií existuje nepřehledné množství pamětí, deníků a autobiografií různých britských a dominiálních osobností, které představují významný zdroj k pochopení spletitosti britské imperiální struktury. V první řadě je nezbytné zmínit deníky a paměti britského ministra pro kolonie a dominia Leopolda Ameryho,²⁰ memoáry kanadského ministerského předsedy sira Roberta Lairda Bordena,²¹ autobiografie stoupence ideje Společnosti národů vikomta Cecila z Chelwoodu,²² deníky jeho amerického kolegy Davida Huntera Millera²³ nebo paměti britského premiéra Davida Lloyda George.²⁴

¹⁵ BALDWIN, S., *Our Inheritance: Speeches and Addresses*, London 1928.

¹⁶ BEEMAN, N. (ed.), *Lord Rosebery's Speeches (1874–1896)*, London 1896.

¹⁷ BOYD, C. W. (ed.), *Mr. Chamberlain's Speeches*, 2 Vols., London 1914; CHAMBERLAIN, J., *Foreign & Colonial Speeches*, London 1897.

¹⁸ HANCOCK, W. K. – POEL, J. van der (eds.), *Selections from the Smuts Papers*, Vols. 2–5, Cambridge 1966; SMUTS, J. C., *War-time Speeches: A Compilation of Public Utterances in Great Britain*, London 1917.

¹⁹ MILNER, A., *The Nation and the Empire: Being a Collection of Speeches and Addresses*, London 1913.

²⁰ AMERY, L. S., *My Political Life: England before the Storm, 1896–1914*, Vol. 1, London 1953; tentýž, *My Political Life: War and Peace 1914–1929*, Vol. 2, London 1953; BARNES, J. – NICHOLSON, D. (eds.), *The Leo Amery Diaries: 1869–1929*, Vol. 2, London 1980.

²¹ BORDEN, R. L., *Canada in the Commonwealth: From Conflict to Co-operation*, Oxford 1929.

²² CECIL, R. G., *A Great Experiment: An Autobiography*, London 1941.

²³ MILLER, D. H., *My Diary at the Conference of Paris with Documents*, Vol. 4, New York 1924.

²⁴ LLOYD GEORGE, D., *The Truth about the Peace Treaties*, 2 Vols., London 1938; tentýž, *War Memoirs*, 2 Vols., London 1938.

Odborná literatura se konstitucionálním záležitostem v rámci Britského impéria věnuje v posledních dekádách jen okrajově, protože politické, ekonomické, kulturní a sociální komplikace, doprovázející proces dekolonizace, „zastínily“ vztahy mezi „bílými“ dominii a mateřskou zemí. Za zásadní a dodnes nepřekonané, co do rozsahu zkoumané problematiky, považují monografie australského historika Hessela Duncana Halla,²⁵ který oproti jiným autorům nestránil ani stoupcům centralizace (federalizace), ani zastáncům decentralizace (autonomie) impéria, protože podporoval Smutsovu ideu všeobecné deklarace konstitucionálních práv, která se zčásti zrealizovala v roce 1926.²⁶ Pro studium tématu je velmi podstatné i dílo Leopolda Ameryho,²⁷ jenž prosazoval princip nezávislosti a rovnoprávnosti mezi Británií a dominii za podmínky nerozlučného spojení s Korunou a který byl považován za předního znalce imperiální problematiky.

Přirozeně nelze opomenout velmi plodného historika Arthura Berriedalea Keitha,²⁸ jehož odbornou autoritou se britští představitelé nezřídka zaštiťovali a jenž se jako očitý pozorovatel konstitucionálního vývoje Britského impéria ve svých dílech intenzivně zabýval vztahem mateřské země a zámořských autonomních celků. Zatímco Keith zastával spíše autonomistické postoje, publikace Lionela Curtise²⁹ představují apologetiku federalistické podoby imperiální struktury. K dalším významným historikům patří Australan sir William Keith Hancock,³⁰ který se proslavil zejména jako životopisec generála Smutse a jenž pracoval s koncepcí, že Britské impérium je jakýsi „autonomní experiment“, který se jen konstitucionálně vyvíjí

²⁵ HALL, H. D., *The British Commonwealth of Nations: A Study of Its Past and Future Development*, London 1920; tentýž, *The Government of the British Commonwealth of Nations*, London 1922; tentýž, *Commonwealth: A History of the British Commonwealth of Nations*, London 1971.

²⁶ McINTYRE, W. D., *Clio and Britannia's Lost Dream: Historians and the British Commonwealth of Nations in the First Half of the 20th Century*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 93, Is. 376, 2004, s. 521–522.

²⁷ AMERY, L. S., *The Problem of the Army*, London 1903; tentýž, *Union and Strength: A Series of Papers on Imperial Questions*, London 1912; tentýž, *Thoughts on the Constitution*, London 1964; tentýž, *Some Aspects of the Imperial Conference*, in: *Journal of the Royal Institute of International Affairs*, Vol. 6, No. 1, 1927, s. 2–24; tentýž, *Some Practical Steps towards an Imperial Constitution*, in: *United Empire: The Royal Colonial Institute Journal*, Vol. 1, No. 7, 1910, s. 487–509.

²⁸ KEITH, A. B., *Imperial Unity and the Dominions*, Oxford 1916; tentýž, *Responsible Government in the Dominions*, 3 Vols., Oxford 1912; tentýž, *War Government of the British Dominions*, Oxford 1921.

²⁹ CURTIS, L., *The Problem of the Commonwealth*, London 1916.

³⁰ HANCOCK, W. K., *Smuts: The Sanguine Years, 1870–1919*, Vol. 1, London 1962; tentýž, *Smuts: The Fields of Force, 1919–1950*, Vol. 2, London 1968; tentýž, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality 1918–1936*, Vol. 1, London 1937.

přirozenou cestou.³¹ Za dnes již klasické a co do rozsahu pramenné základny stále velmi kvalitní považují publikace zčásti kontroverzního irského historika Nicholase Mansergha,³² který kriticky hodnotil skutečnost, že Irský svobodný stát získal dominiální status, což mělo v důsledku přispět k oslabení vazeb v rámci Commonwealthu. Důležitými autory jsou i John Edward Kendle,³³ jenž se badatelsky soustředil na konstitucionální záležitosti a strukturu imperiální organizace v období prvních koloniálních a imperiálních konferencí před rokem 1914, a Philip Wigley,³⁴ který se intenzivně zabýval britsko-kanadskými vztahy v letech 1917–1926.

Při analýze konstitucionální vývoje Britského impéria jsem přirozeně neopomenul ani práce české provenience. Česká historiografie se zvolenému tématu věnuje spíše okrajově. Otázkou britsko-irských vztahů, respektive britskými dějinami ve 20. letech 20. století se okrajově zabývali Martin Kovář³⁵ a Jan Frank,³⁶ Británií,

³¹ McINTYRE, *Clio ...*, s. 525.

³² MANSERGH, N., *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of External Policy 1931–1939*, London 1952; tentýž, *The Commonwealth Experience*, London 1969; tentýž, *The Commonwealth Experience: From British to Multiracial Commonwealth*, Vol. 2, London 1982; tentýž, *The Commonwealth of the Nation: Studies in British Commonwealth Relations*, London 1948; tentýž, *The Unresolved Question: The Anglo-Irish Settlement and Its Undoing 1912–72*, New Haven/London 1991.

³³ KENDLE, J. E., *The Colonial and Imperial Conferences 1887–1911: A Study in Imperial Organizations*, London 1967; tentýž, *The Round Table Movement and Imperial Union*, Toronto 1975.

³⁴ WIGLEY, P., *Canada and the Transition to Commonwealth: British-Canadian Relations, 1917–1926*, Cambridge 1977.

³⁵ KOVÁŘ, M., *Generální stávka ve Velké Británii v roce 1926: Příspěvek k dějinám ostrovního státu mezi dvěma světovými válkami*, in: *Svět historie – historikův svět: Sborník Prof. PhDr. Robertu Kvačkovi, CSc.*, Liberec 2007, s. 101–112; tentýž, „Nepokoje“: *Příspěvek k analýze rozhodující fáze bojů Irů za nezávislost na Velké Británii v letech 1916/19–1922*, in: *Dvacáté století, 2004*, s. 65–83; tentýž, *The “Small Nation’s” Way to Freedom and Independence: The Case of Ireland (1919–1922)*, in: *Prague Papers on History of International Relations*, 2003, s. 111–122; tentýž – VALKOUN, J., *The ‘Balfour Formula’ and the Imperial Conference of 1926*, in: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2009, s. 595–600.

³⁶ FRANK, J., *Irsko*, Praha 2006.

jejími vztahy s dominii a systémem kolektivní bezpečnosti ve 20. letech 20. století pak Lukáš Novotný³⁷ a federalizačními koncepcemi Tomáš Bosák.³⁸

Na závěr úvodu se sluší poděkovat. Moje díky směřují především ke dvěma lidem, a sice k mému školiteli, řediteli Ústavu světových dějin FF UK v Praze a prorektorovi této univerzity prof. PhDr. Martinu Kovářovi, Ph.D., který mi vždy ochotně přispěl cennou radou a odbornými zkušenostmi, a mé báječné manželce Lucii, zejména za bez přehánění nadlidskou trpělivost a podporu v době, kdy jsem psal tuto práci.

³⁷ NOVOTNÝ, L. – KODET, R., *Velká Británie a konference v Locarnu: Příspěvek ke studiu kolektivní bezpečnosti ve 20. letech 20. století*, Plzeň 2013; NOVOTNÝ, L., *Der Sinowjew Brief*, in: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2006, s. 201–227; tentýž, *Die Britischen Dominions und der Vertrag von Locarno: Der Prüfstein für eine einheitliche Außenpolitik des Empire in der Zwischenkriegszeit*, in: *Jahrbuch für Europäische Überseegegeschichte*, Bd. 10, 2010, s. 163–188; tentýž, *Konzervativní vláda Stanleyho Baldwina a její odmítnutí Ženevského protokolu: Příspěvek k pokusům o vytvoření kolektivní bezpečnosti ve dvacátých letech 20. století*, in: *Dvacáté století*, 2006, s. 117–153; tentýž, *On the Journey to the Rhineland Pact: Contribution to the Study of British Perception of the Problem of Collective Security in the 1920's*, in: *Öt kontinens: Az Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék közleményei / Cinq Continents: Les cahiers du Département d'Histoire moderne et contemporaine*, No. 1, 2009, s. 369–383; tentýž, *Postoj britských dominií k Locarnskému paktu*, in: *Acta Faculty filozofické Západočeské univerzity v Plzni*, roč. 3, č. 2, 2011, s. 15–36; tentýž, *Velká Británie a konference v Locarnu*, in: *Moderní dějiny: sborník k dějinám 19. a 20. století*, roč. 18, č. 2, 2010, s. 23–49; tentýž, *Zinověvův dopis a Campbellův případ: Příspěvek ke zkoumání působnosti první labouristické vlády*, in: *Historický obzor*, roč. 18, č. 9/10, 2007, s. 218–226.

³⁸ BOSÁK, T., *Britské federalistické koncepce a pojetí Evropy v éře „skvělé izolace“*, in: *Mezinárodní vztahy*, roč. 45, č. 1, 2010, s. 77–98.

První kapitola

Britské impérium nebo Commonwealth?

Termín „impérium“ (*Empire*) je v dnešní historiografii často skloňovaný pojem. Pokud jde o Anglii, začal se termín „impérium“ používat za vlády Jindřicha VIII. Tudora jako označení pro anglické království a měl nově charakterizovat nezávislost, plnou suverenitu a svobodu Anglie vůči Svaté říši římské.³⁹ Během alžbětinské éry se v souvislosti se zámořskými výpravami jeho používání prohloubilo.⁴⁰ Počátky pojmu „Commonwealth“ (*Commonwealth* či *Common Wealth*) spadají do 15. století. Ačkoli časem získal několik základních významů,⁴¹ nejčastěji se užívá jako označení pro politický národ či stát. Navzdory skutečnosti, že termín „Commonwealth“ byl v důsledku Cromwellova období často spojován s republikánskými idejemi, až do 18. století se hojně používal vedle pojmu „Britské impérium“ (*British Empire*), jímž se převážně vymezovaly državy Koruny.⁴² V průběhu 19. století musel čelit novým termínům jako „národ“ a „stát“, a proto se na čas ocitl v pozadí. K jeho oživení došlo v roce 1901, kdy byl australským samosprávným koloniím udělen dominiální status a vznikl Australský svaz (*Commonwealth of Australia*).⁴³ Pojem „Commonwealth“ navíc představuje pro neanglofonní národy těžkopádné slovo, obtížně přeložitelné do jiných jazyků.⁴⁴

I když oba termíny existovaly paralelně po staletí, snaha zachytit konstitucionální proměnu britských držav se jistým způsobem odrazila i v častějším používání nových slovních spojení oproti tradičnímu pojmu „Britské impérium“. Archibald Philip Primrose, pátý hrabě Rosebery, se řadil mezi první britské politiky, již tento pojem používali, přesto termín „Commonwealth“ nepovažoval za

³⁹ Srv. KOEBNER, R., *Empire*, New York 1961, s. 55; LUCAS, C., *Greater Rome and Greater Britain*, Oxford 1912, s. 8–9.

⁴⁰ Podrobněji PARRY, G., *John Dee and the Elizabethan British Empire in Its European Context*, in: *The Historical Journal*, Vol. 49, No. 3, 2006, s. 643–675.

⁴¹ 1) veřejné blaho, 2) nezávislou skupinu lidí tvořící politický národ či stát, 3) státní útvar, jehož moc pochází z lidu, 4) v historii Anglie republikánskou vládu od popravy Karla I. do restaurace monarchie, 5) v Severní Americe oficiální označení pro Massachusetts, Pensylvánii, Virginii a Kentucky, 6) pojmenování australské federace od roku 1901 a 7) skupina lidí, již spojuje společný zájem. Blíže viz MEHROTHA, S. R., *On the Use of the Term 'Commonwealth'*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 2, Is. 1, 1963, s. 1–2.

⁴² HANCOCK, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality ...*, s. 56.

⁴³ BARTON, G. B. (ed.), *The Draft Bill to Constitute the Commonwealth of Australia, as Adopted by the Convention of 1891*, Sydney 1891, s. 9–11.

⁴⁴ AMERY, *My Political ...*, Vol. 2, s. 390.

synonymum pro „impérium“. V lednu 1884 v Adelaide sice během proslovu, zaměřeném na problematiku postavení samosprávných australských států v rámci impéria, pronesl větu, že „není třeba, aby nějaký, jakkoli veliký národ opustil impérium, protože impérium je společenství národů“,⁴⁵ termín „Společenství národů“ (*Commonwealth of Nations*) však stále nevnímal jako další ekvivalentní označení pro Britské impérium.⁴⁶ Tuto skutečnost vůdce liberálů nepřímou potvrdil v listopadu 1900, kdy pronesl před studenty Glasgowské univerzity řeč, v níž připustil, že pro termín „impérium“ „neexistuje odpovídající synonymum, ... které by vhodně vyjádřilo množství rozlehlých států s jedním suverénem,“ a proto „slovo impérium prozatím stále reprezentuje naši historii, tradici a národ“.⁴⁷ Ačkoli tedy termín „společenství národů“ nevnímal jako synonymum pro Britské impérium, minimálně přispěl k jeho popularizaci v rámci „bílých“ samosprávných kolonií. Používání pojmu „Commonwealth“ ve smyslu konfederace států (dominií a korunních kolonií) upřednostňovali i další přední liberálové, přičemž někteří dokonce neváhali tvrdit, že „vše, co tvoří Commonwealth, je velké a pevné dílo liberalismu“.⁴⁸

V posledních desetiletích 19. století se v souvislosti se vzrůstajícím počtem samosprávných kolonií čím dál častěji ukazovalo, že termín „impérium“ nedostatečně charakterizuje nově vzniklé vztahy mezi mateřskou zemí a těmito samosprávnými koloniemi (*Self-Governing Colonies*), jež se již necítily být pouhými „koloniemi“ pod imperiální nadvládou. Občas používané spojení „Británie a její kolonie“ se v kontextu vývoje impéria jevílo také jako nevhodné, protože neadekvátně zjednodušovalo různorodost a spletitost vztahů v jeho rámci.⁴⁹ Kupříkladu britský esejist a historik sir John Robert Seeley zastával názor, že „slovo impérium se zdá příliš militaristické a despoticke na to, aby odpovídalo vztahu mateřské země ke koloniím“.⁵⁰ Oproti němu George Bernard Shaw v roce 1900 napsal: „... slova impérium, imperiální a

⁴⁵ CREWE-MILNES, R. O. A., *Lord Rosebery*, Vol. 1, London 1931, s. 186.

⁴⁶ MEHROTHA, *On the Use ...*, s. 3.

⁴⁷ CREWE-MILNES, R. O. A., *Questions of Empire*, New York 1901, s. 8.

⁴⁸ HAMMOND, J. L., *Colonial and Foreign Policy*, in: HAMMOND, J. L. – HIRST, F. W. – MURRAY, G., *Liberalism and the Empire*, London 1900, s. 207.

⁴⁹ ROMANCOV, M., *Commonwealth – vznik a vývoj*, in: ŠANC, D. – ŽENÍŠEK, M., *Commonwealth: Z perspektivy politické vědy*, Plzeň 2008, s. 13.

⁵⁰ Podrobněji srv. BURROUGHS, P., *John Robert Seeley and British Imperial History*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 1, Is. 2, 1973, s. 191–211; SEELEY, J. R., *The Expansion of England: Two Courses of Lectures*, London 1883, s. 37.

imperialista jsou jen žvásty ... Tam, kam kolonie směřují, je Commonwealth.“⁵¹ Shaw vnímal termín „Commonwealth“ jako komunitu, jež se vytvořila dobrovolně a na základě společných zájmů. Oproti tomu pojem „imperialismus“ pro něho symbolizoval násilné podmanění jiných národů.⁵² Podobný postoj k budoucímu směřování impéria zaujal také tehdejší historik James Stanley Little: „... Společenství britských obyvatel (*Commonwealth of English people*) nesporně vhodněji označuje konfederaci Velké Británie a jejích kolonií než slovo impérium ...“⁵³

Postupem času se ukázalo, že pojem „Commonwealth“ navozuje u zámořských politiků dojem volnější vztahů s mateřskou zemí než termín „impérium“, evokující subjektivní asociace o jejich podřadném postavení vůči metropoli.⁵⁴ Když v roce 1897 představil Joseph Chamberlain svůj návrh na zřízení Imperiální rady (*Imperial Council*) a v roce 1905 Alfred Lyttelton oznámil úmysl zřídit stálou komisi, razantně vstoupil do diskuse kapský politik John Xavier Merriman.⁵⁵ V srpnu 1905 totiž navrhl, aby se „od nynějška slovo impérium, které přesně zohledňuje vztah Velké Británie a Indie a dalších oblastí, jež nemají zastupitelské instituce, nepoužívalo jako označení pro samosprávné kolonie, ... [pro něž – J. V.] ‚Commonwealth‘ a ne ‚impérium‘ přesněji vyjadřuje vztah [k mateřské zemi – J. V.]“⁵⁶

Nutnost změn opakovaně připouštěl i jihoafrický politik vikomt Alfred Milner, který v březnu 1905 v Johannesburgu konstatoval: „Slova impérium a imperiální jsou v jistém ohledu nešťastná. Naznačují nadvládu, nadřazenost a panování silnějšího státu nad vazalem.“⁵⁷ Britský novinář Richard Jebb rovněž vyzýval, aby se ve Velké Británii přestalo pohlížet na samosprávné kolonie a dominia jako na pouhou součást impéria, jak se činilo za starých dob, a aby se nově respektoval vývoj těchto národů.⁵⁸ Ellis T. Powell a Ben H. Morgan z Královského koloniálního institutu (*the Royal Colonial*

⁵¹ SHAW, G. B. (ed.), *Fabianism and Empire: A Manifesto by the Fabian Society*, London 1900, s. 49–50.

⁵² HIRST, F. W., *Imperialism and Finance*, in: HAMMOND, J. L. – HIRST, F. W. – MURRAY, G., *Liberalism and the Empire*, London 1900, s. 72–74.

⁵³ LITTLE, J. S., *Progress of the British Empire in the Century*, Toronto 1903, s. 100.

⁵⁴ KOEBNER, R. – SCHMIDT, H. D., *Imperialism: The Story and Significance of a Political Word, 1840–1960*, Cambridge 1964, s. 233.

⁵⁵ John X. Merriman nevnímal spojení „Britské impérium“ za ideální, a proto kontinuálně používal termín „Britské společenství“ (*British Commonwealth*). Srv. Merriman to Smuts, Stellenbosch, 4th June, 1904, in: HANCOCK – POEL, Vol. 2, Doc. Vol. 3, No. 48, s. 171.

⁵⁶ MEHROTHA, *On the Use ...*, s. 4–5.

⁵⁷ Alfred Milner, Johannesburg, 31st March, 1905, in: MILNER, *The Nation ...*, s. 90.

⁵⁸ JEBB, R., *Studies in Colonial Nationalism*, London 1905, s. 272–273.

Institute) zastávali rovněž názor, že termín „impérium“ je nepřesný a matoucí.⁵⁹ V lednu 1906 se Joseph Chamberlain vyjádřil v podobném duchu a vyzdvihl skutečnost, že „bílé“ kolonie již nejsou pod britským diktátem, protože „jsou autonomní národy a sesterské státy“.⁶⁰

Britské impérium se oproti jiným imperiálním celkům vyznačovalo nejen vysokou mírou sebedůvěry, ale i hlubokou vírou ve vnitřní demokratický proces, symbolizovaný nemalým množstvím postojů k dílčím záležitostem.⁶¹ V souvislosti s Búrskou válkou se dostaly do popředí i názory menší skupiny liberálů a radikálů, jíž se přezdívalo *Little Englanders* a která odmítala slova jako impérium a imperialismus, představující v jejích očích rasovou dominanci, militarismus a imperiální nadřazenost. Stoupenci tohoto uskupení se na jedné straně kriticky vyjadřovali vůči navrhovaným plánům imperiální federace, na straně druhé kladně reflektovali změny v samosprávných koloniích, směřující k národní nezávislosti.⁶² Sir Henry Campbell-Bannerman, jenž se řadil nejvýznamnějším představitelům *Little Englanders*, se v květnu 1900 vyjádřil k očekávanému federativnímu uspořádání australských samosprávných kolonií a za nejpříhodnější označení budoucího stavu impéria považoval Britské společenství (*British Commonwealth*).⁶³

Když v roce 1907 obdržely Nový Zéland⁶⁴ a Newfoundland dominiální status, získala otázka postavení dominií v rámci Britského impéria na aktuálnosti, a proto se Alfred Milner k tomuto tématu vrátil. V červnu 1908 dospěl k názoru, že existuje „kontrast mezi samosprávnými komunitami evropského původu ... a komunitami orientálních národů ...“, z čehož vyvozoval, že impérium je hluboce rozděleno na dvě části – „samosprávné impérium“ (*self-governing Empire*) a „závislé impérium“ (*dependent Empire*).⁶⁵ Milner připustil, stejně jako dříve John X. Merriman, že v rámci impéria existují dvě skupiny, mající rozdílnou vazbu na mateřskou zemi. Navzdory

⁵⁹ REESE, T. R., *The History of the Royal Commonwealth Society 1868–1968*, London 1968, s. 175.

⁶⁰ EWART, J. S., *The Kingdom Papers*, Vol. 1, Ottawa 1912, s. 8.

⁶¹ JEBB, *Studies ...*, s. 88.

⁶² SMITH, G., *Commonwealth or Empire: A Bystander's View of the Question*, London 1902, s. 19, 63–64, 79–81.

⁶³ MEHROTHA, *On the Use ...*, s. 9.

⁶⁴ K této problematice blíže viz FIELDHOUSE, D. K., *Autochthonous Elements in the Evolution of Dominion Status: The Case of New Zealand*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 1, No. 2, 1962, s. 85–111.

⁶⁵ Alfred Milner, *The Two Empires*, Royal Colonial Institute, 16th June, 1908, in: MILNER, *The Nation ...*, s. 290–291.

všemu však imperiální nadšení především u dominiálních politiků nevyprchalo, a proto v roce 1911 neváhal australský ministerský předseda Andrew Fisher označit postavení dominií v rámci impéria slovy: „Nyní jsme rodina národů.“⁶⁶ Podobný názor sdílel i editor časopisu *Round Table* Philip Kerr, pozdější markýz z Lothianu, jenž neviděl impérium v černých barvách, protože „dominia se stala dceřinými národy namísto samostatných států“.⁶⁷

Na počátku 20. století již nebylo v probíhající diskusi o povaze Britského impéria sporu, že termín „impérium“ nejen nepřesně charakterizuje vztahy „bílých“ samosprávných kolonií, ale i snižuje jejich sebeúctu a národní hrdost, protože je staví do jedné řady vedle ostatních území, nacházejících se v podřízeném koloniálním postavení, a proto by mělo dojít ke změně v organizační struktuře říše. Britští imperialisté sice připouštěli, že slovo „impérium“ nevyjadřuje přesně podstatu říše, obtížně se však smířovali s faktem, že si, především kvůli průběhu Búrské války, „vysloužilo“ i jistou míru negativního zabarvení.⁶⁸ Pojem „Commonwealth“, symbolizující svobodu a rovnost, začal získávat reálné obrysy, zatímco termín „impérium“, spojovaný s podřízeností a nerovností, představoval stále více přežitků z minulých dob.⁶⁹ Sir Albert Frederick Pollard si to uvědomoval, a proto se v roce 1909 pokusil uvést v život jakési hybridní spojení, reagující na vzestup nacionalismu v dominiích, „Impérium britských národů“ (*Empire of the British Nations*).⁷⁰ Ačkoli se slovo „Commonwealth“ kolem roku 1910 zpopularizovalo do té míry, že jej autoři neváhali použít i v názvech publikací,⁷¹ ještě v roce 1911 o něm nebyl přední britský zastánce federalizace impéria Lionel George Curtis plně přesvědčen, a proto navrhoval přijmout termín „Britská říše“ (*Britannic Realms*) namísto dosud používaného spojení Britské impérium.⁷² O rok později již termín „Commonwealth“, který se mezitím stal

⁶⁶ Cd. 5745, *Dominions No. 7: Imperial Conference, 1911: Minutes of Proceedings of the Imperial Conference, 1911*, London 1911, s. 98.

⁶⁷ KERR, P. H. – KERR, A. C., *The Growth of the British Empire*, London 1911, s. 202.

⁶⁸ Srv. AMERY, J., *The Life of Joseph Chamberlain, 1901–1903: At the Height of His Power*, Vol. 4, London 1951, s. 414; CREWE-MILNES, *Questions ...*, s. 8; JOSE, A. W., *The Growth of the Empire: A Handbook to the History of Greater Britain*, London 1901, s. 1; SPENDER, J. A., *The Life of the Right Hon. Sir Henry Campbell-Bannerman*, London 1923, s. 332–351.

⁶⁹ HANCOCK, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality ...*, s. 60.

⁷⁰ POLLARD, A. F., *The British Empire: Its Past, Its Present, and Its Future*, London 1909, s. viii.

⁷¹ Kupříkladu ENOCK, C. R., *An Imperial Commonwealth: Being a Discussion of the Conditions and Possibilities Underlying the Unity of the British Empire, and a Plan for the Greater Conservation, Development, and Enjoyment of Its Resources in the Interests of the British People, and for the Advancement of Their Civilization*, London 1910.

⁷² MEHROTHA, *On the Use ...*, s. 8.

pro Hnutí kulatého stolu pomyslným hnacím motorem nových konceptů federalizace impéria, akceptoval.⁷³ Oproti federalistům se zastánci autonomistické koncepce jednoty impéria začali klonit k důslednému používání fráze „Britské společenství“ (*Britannic Commonwealth*).⁷⁴

Navzdory skutečnosti, že termín „Commonwealth“ se začal běžně používat již před vypuknutím první světové války, získal na popularitě především v průběhu válečných let, kdy pojem „impérium“ vyvolával u Britů neblahé reminiscence na některé negativní faktory imperiální politiky (kupříkladu expansionismus, rasová nadřazenost, militarismus a agrese vůči sousedům). V kontextu událostí Velké války, z jejíhož rozpoutání se všeobecně vinilo Německé císařství (*German Empire*, tedy „impérium“), došlo k analogickým asociacím, že u pojmu „impérium“ začala negativa, jako byly názory o zpronevěření se pokroku a civilizačním ideálům aj., nad pozitivním hodnocením převládat. Současně byli někteří britští imperialisté konsternováni tím, jakou reálnou podobu může dostat „nevinná“ imperialistická rétorika, jež se nezdá objevovala v předválečných publikacích, v těžkých válečných časech.⁷⁵ Kupříkladu Philip Kerr šokovala nebezpečnost „německého imperialismu“, jehož negativní podstatu neváhal přirovnat k „nejstručnějšímu přehledu dějin Irska“.⁷⁶

Poté, co termín „impérium“ získal během první světové války z jistého úhlu pohledu pejorativní nádech a kdy se pojem „Commonwealth“ začal stále častěji používat jako jeho plnohodnotná alternativa, vyvstala otázka, zda toto strohé označení plně koresponduje s budoucím výhledem uspořádání vztahů či postavení národů v jeho rámci, anebo bude nezbytné je zpřesnit. Skupiny zastánců a odpůrců impéria, federalistů a autonomistů, navázaly na dřívější snahy prosadit výraz, který by dle jejich názoru nejpřesněji charakterizoval povahu Britského impéria. Z toho důvodu vyšla během války řada publikací, vysvětlujících genezi imperiálních vztahů a obhajující buď „Imperiální společenství“ (*Imperial Commonwealth*), „Britské společenství“

⁷³ Tamtéž, s. 10.

⁷⁴ Blíže viz JEBB, R., *The Britannic Question: A Survey of Alternatives*, London 1913, s. 15–16, 81, 180, 189, 228, 240, 247, 252–253.

⁷⁵ Srv. KERR, P. H., *Commonwealth and Empire*, in: NEWTON, A. P. (ed.), *The Empire and the Future: A Series of Imperial Studies Lectures Delivered in the University of London, King's College*, London 1916, s. 73–74; ELLIOTT, W. Y., *The New British Empire*, New York 1932, s. 7–8; MEHROTHA, *On the Use ...*, s. 10; ZIMMERN, A. E., *German Culture and British Commonwealth*, in: SETON-WATSON, R. W. et al., *The War and Democracy*, London 1915, s. 348–383.

⁷⁶ KERR, *Commonwealth ...*, s. 75.

(*Britannic Commonwealth*), „Společenství národů“ (*Commonwealth of Nations*), anebo „Britské společenství národů“ (*British Commonwealth of Nations*).⁷⁷

Přední britští a dominiální státníci byli v oficiální rovině zdrženlivější a delší dobu se drželi zažitého a časem osvědčeného spojení „Britské impérium“, i když vliv válečných událostí nešlo přehlížet. Britský ministerský předseda David Lloyd George soudil, že válka přetvořila impérium ve „velké a efektivní demokratické společenství národů“.⁷⁸ Někteří historikové se kloní k názoru, že přijetím termínu „Commonwealth“ došlo k inkorporování mnohonárodnostních aspektů do imperiální struktury.⁷⁹

Během imperiální válečné konference v roce 1917 nastal jistý posun. Dne 16. dubna, kdy se již devátým dnem jednalo, použil kanadský ministerský předseda sir Robert Laird Borden v rozpravě o konstitucionálních otázkách poprvé spojení „Imperiální společenství spojených národů“ (*Imperial Commonwealth of United Nations*), jež propagovali horliví stoupenci impéria. Jeho novozélandský protějšek William Ferguson Massey však prosazoval termín „Spojené národy impéria“ (*United Nations of the Empire*).⁸⁰ „Imperiální společenství“ představovalo jakési hybridní spojení, kombinující starší označení „impérium“ a novější „Commonwealth“.⁸¹

Oproti nim jihoafrický generál Jan Christian Smuts, jehož problematika Britského impéria tížila a fascinovala zároveň, zašel ještě dále. Osobně kladně hodnotil, že Britské impérium je všeobecně založeno na liberálních principech a zásadách svobody a rovnosti. Nevnímal však tento terminologický problém jako strohou koncepci či prosté označení. Z tohoto důvodu neváhal na rozdíl od Bordena hovořit o „Britském společenství“ (*British Commonwealth*), které chápal v širším kontextu, a proto odmítal ideu federace, protože impérium neznamenalo jeden stát, ale

⁷⁷ K této problematice blíže viz CURTIS, L. (ed.), *The Commonwealth of Nations: An Inquiry into the Nature of Citizenship in the British Empire, and into the Mutual Relations of the Several Communities Thereof*, Part 1, London 1916; tentýž, *The Problem ...*, s. 127–247; POLLARD, A. F., *The Commonwealth at War*, London 1917; Jan Christian Smuts, *The British Commonwealth of Nations*, Royal Gallery at the House of Lords, London, 15th May, 1917, in: SMUTS, J. C., *War-time Speeches ...*, s. 25–38.

⁷⁸ LLOYD GEORGE, *War...*, Vol. 1, s. 1052.

⁷⁹ BAKER, A., *Divided Sovereignty: Empire and Nation in the Making of Modern Britain*, in: *International Politics*, Vol. 46, No. 6, 2009, s. 696.

⁸⁰ Srv. Cd. 8566, *The Imperial War Conference, 1917: Extracts from Minutes of Proceedings and Papers Laid before the Conference*, London 1917, s. 41; HALL, *Commonwealth ...*, s. 191.

⁸¹ Jednalo se o jistý kompromis mezi Williamem Masseyem a Josephem Wardem, prosazujícími ponechání stávajícího označení „impérium“, a Robertem Bordenem a Janem Christianem Smutsem, preferující označení „Commonwealth“. HALL, *Commonwealth ...*, s. 179.

system států.⁸² „Britské společenství národů“ znamenalo více než pouhý termín, neboť se jednalo o vlastní historickou koncepci.⁸³ Oproti tomu termín „Spojené národy Britského společenství“ (*United Nations of the British Empire*), mající nápaditou podobnost s ideou Spojených států amerických, nevyjadřoval podle Ameryho přesné postavení samosprávných celků.⁸⁴ V říjnu 1918 však již tak kritický postoj Amery nezauljal, dokonce připouštěl, že v jistých ohledech vyhovuje poválečné volnější podobě Commonwealthu.⁸⁵

Vzhledem ke skutečnosti, že účastníci imperiální konference přislíbili, že se zaměří na konstitucionální vztahy jednotlivých částí impéria po skončení první světové války a že jednání vyzněla v uznání dominií coby autonomních částí imperiálního společenství, pronesl Smuts 15. května 1917 projev, ve kterém konstatoval: „Britské impérium znamená více než stát. Zastávám názor, že výraz ‚impérium‘ je zavádějící, protože všeobecně vyvolává dojem, že jsme jedna spojená entita ... My však nejsme impérium, jako je Německo, jako byl Řím a jako je Indie. My představujeme systém národů, společenství států a národů významnějších, než kdy nějaké impérium existovalo, ... nejsme statický systém, ale dynamicky se vyvíjející, ... upřednostňuji tudíž tuto komunitu národů nazývat Britským společenstvím národů [*British Commonwealth of Nations – J. V.*].⁸⁶ Smutsův projev nemalou měrou ovlivnil tehdejší diskuzi o směřování impéria a vyvolal nezanedbatelný zájem u britského historika Alfreda Eckharda Zimmerna, jenž následně podrobil jeho fráze a slovní spojení, která zazněla v proslovu, podrobné analýze.⁸⁷ Význam Zimmernovy analýzy pro diskuzi o konstitucionální transformaci impéria tkví zejména ve skutečnosti, že na jeho vývoj pohlížel v kontextu s hlavními „trendy“ a událostmi světové politiky.⁸⁸

⁸² Cd. 8566, s. 46–48.

⁸³ HALL, *Commonwealth ...*, s. 181.

⁸⁴ L. S. Amery to Smuts, Chelsea, 15th May, 1917, in: HANCOCK – POEL, Vol. 3, Doc. Vol. 15, No. 5, s. 517.

⁸⁵ University of Cambridge: Churchill College: Churchill Archives Centre (dále jen CAC), Amery Papers (dále jen AP), AMEL 2/1/1, L. S. A[mery] to Balfour, 27th October, 1918, f. [1].

⁸⁶ Srv. *General Smuts*, in: *Spectator*, No. 4638, 19th May, 1917, s. 557–558; SMUTS, J. C., *The British Commonwealth of Nations: A Speech Made by General Smuts on May 15th, 1917*, London 1917, s. 5–6; SMUTS, J. C., *War-time Speeches ...*, s. 31–32.

⁸⁷ ZIMMERN, A. E., *The Commonwealth Today*, in: BAILEY, S. D. (ed.), *Parliamentary Government in the Commonwealth*, London 1951, s. 10–11.

⁸⁸ MILLER, J. D. B., *The Commonwealth and World Order: The Zimmern Vision and After*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 8, No. 1, 1979, s. 160.

Ačkoli Smuts nebyl první, kdo veřejně použil spojení „Britské společenství národů“,⁸⁹ rozhodně se zasloužil o jeho uvedení do širšího povědomí, což z něj s odstupem času učinilo „zakladatele Britského společenství“.⁹⁰ Když se v červnu 1918 konala další imperiální válečná konference, Smuts sice v úvodním proslovu opětovně označil v institucionální rovině „Britské impérium“ za „Britské společenství národů“, kanadský ministerský předseda Borden ale přesto stále neúnavně lpěl na termínu „Imperiální společenství“, případně částečně připouštěl „Britské společenství“.⁹¹ Smuts se postupem času stal předním propagátorem či takřka „pionýrem“ termínu „Britské společenství národů“ a usiloval o jeho přijetí v oficiální rovině. V roce 1920 zaznamenal dílčí úspěch, když se britští labouristé jako první oficiálně programově identifikovali s koncepcí Commonwealthu.⁹² Současně se negativně vymezoval k jakýmkoli federalistickým formám řešení. Zpočátku se mu však nedařilo dosáhnout toho, aby se „Britské společenství národů“ stalo i pojmem v oficiální rovině.⁹³

V roce 1921 se měla konat avizovaná ústavní konference. Zejména tehdejší ministr pro kolonie lord Milner však poukazyval na skutečnost, že ještě nenastala vhodná doba k zahájení jednání mezi mateřskou zemí a dominii, protože podle něj existovaly naléhavější problémy k řešení. Současně se klonil k názoru, že o konstitučních otázkách je třeba diskutovat v rámci existujících institucí, nikoli nově přijaté imperiální konstituce.⁹⁴ Během konference, na níž především novozélandský premiér William Massey vystupoval proti pojmu „Společenství národů“, se konstituční záležitosti odsunuly do pozadí.⁹⁵ I když se o nich nakonec nejednalo, Smuts prosazoval v neoficiálním memorandu z roku 1921, týkajícím se především konstitučních otázek v rámci impéria, přijetí tohoto spojení, protože neochvějně zastával názor, že se impérium díky samosprávným koloniím proměnilo ve společnost

⁸⁹ ZIMMERN, *German Culture ...*, s. 370–371.

⁹⁰ BROOKES, E. H., *A Far-seeing International Statesman*, in: FRIEDLANDER, Z. (ed.), *Jan Smuts Remembered: A Centennial Tribute*, London 1970, s. 21.

⁹¹ Cd. 9177, *The Imperial War Conference, 1918: Extracts from Minutes of Proceedings and Papers Laid before the Conference*, London 1918, s. 15, 18, 65.

⁹² Podrobněji k labouristickým postojům v imperiálních záležitostech HALL, H. D., *The Government of the British Commonwealth of Nations*, London 1922.

⁹³ V průběhu uzavírání pařížských mírových smluv a dojednávání paktu Společnosti národů se stále používal pojem „Britské impérium“. HALL, *Commonwealth ...*, s. 193.

⁹⁴ Milner to Lloyd George, 8th October, 1920, in: GOLLIN, A. M., *Proconsul in Politics: A Study of Lord Milner in Opposition and in Power*, London 1964, s. 596.

⁹⁵ Cmd. 1474, *Conference of the Prime Ministers and Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, Held in June, July, and August 1921: Summary of Proceedings and Documents*, London 1921, s. 28.

svobodných a rovnoprávných sesterských národů, jež nejlépe charakterizuje právě pojem „Britské společenství národů“.⁹⁶ Poprvé bylo na oficiální úrovni použito spojení „Britské společenství národů“ v textu britsko-irské smlouvy z prosince 1921.⁹⁷ Vynechání pojmu „Britské impérium“ se nicméně setkalo s nemalou kritikou v britské Dolní sněmovně.⁹⁸

Konec první světové války znamenal, jak vidno, mimo jiné symbolický přechod od dědictví minulosti – Britského impéria – k nové politické struktuře – Commonwealthu.⁹⁹ Odstupem času se tato změna odrazila i ve vzniku dalšího hybridního spojení „Impérium-Commonwealth“ (*Empire-Commonwealth*), jímž se autoři těchto pojmů snažili korektně zachytit podstatu obou termínů.¹⁰⁰ Mnoho současníků se klonilo k názoru, že „Britské impérium v roce 1926 není Britské impérium z roku 1914, [nýbrž – J. V.] něco nového“.¹⁰¹ V roce 1919 lord Alfred Milner odvážně prohlásil, že rovné partnerství mezi Velkou Británií a dominií představuje jedinou možnost pro budoucí kontinuitu Britského impéria. Podle jeho názoru měla být rovnost zohledněna ve formálních a institucionálních záležitostech, aniž by došlo k narušení tehdejší imperiální jednoty.¹⁰²

Ačkoli se v průběhu 20. let 20. století sousloví „Britské společenství národů“ a „Britské impérium“ často používala i v oficiální rovině jako alternativní pojmy či přímo ekvivalenty,¹⁰³ řada politiků nadále dodržovala „zažitou“ terminologii, která čas od času vnesla nejasnosti do vnímání postavení autonomních částí impéria a mateřské

⁹⁶ Cd. 8566, s. 47–48; The National Archives (dále jen TNA), Dominions Office (dále jen DO) 117/33, D. 11047, Memorandum by General Smuts on the Constitutional Relations, [June 1921], f. 6.

⁹⁷ Pro Iry symbolizoval termín „Britské společenství národů“ větší míru svobody a nezávislosti, a proto jej hojně užívali oproti rigidnímu spojení „Britské impérium“. Srv. Cmd. 1560, *Articles of Agreement for a Treaty between Great Britain and Ireland*, London 1921, s. 3; KEITH, *Speeches and Documents on the British ...*, s. 77; McINTYRE, W. D., *The Commonwealth of Nations: Origins and Impact, 1869–1971*, Minneapolis 1977, s. 185.

⁹⁸ United Kingdom, *Parliamentary Debates* (dále jen PD), *House of Commons* (dále jen HoC), 5th Series, Vol. 28, 27th November, 1922, cc. 327–387.

⁹⁹ *Empire or Commonwealth?*, in: Spectator, Vol. 147, No. 5396, 28th November, 1931, s. 723.

¹⁰⁰ Srv. BROWN, R. C. – COOK, R., *Canada 1896–1921: A Nation Transformed*, Toronto 1974, s. 275; BENIANS, E. A. et al. (eds.), *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967.

¹⁰¹ ZIMMERN, A. E., *The Third British Empire: Being a Course of Lectures Delivered at Columbia University New York*, London 1926, p. 2.

¹⁰² Srv. HANCOCK, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality ...*, s. 52; THOMPSON, J. L., *A Wider Patriotism: Alfred Milner and the British Empire*, London 2007, s. 171, 182.

¹⁰³ K této záležitosti podrobněji srv. Cmd. 2768, *Imperial Conference, 1926: Summary of Proceedings*, London 1926, s. 59–60; CAC, AP, AMEL 1/3/40, [Alfred Milner], *The British Commonwealth*, Sheldonian Theatre, Oxford, 1st August, 1919, ff. 118–128.

země. Kupříkladu když v roce 1923 probíhal ve Spojených státech amerických ratifikační proces kanadsko-americké smlouvy o rybolovu, dotázal se americký státní tajemník Charles Evans Hughes britského velvyslance ve Washingtonu sira Aucklanda Geddesa, jaký význam v ní má spojení „jiné části Velké Británie (*any other part of Great Britain*)“.¹⁰⁴ Geddes vyloučil, že by se v kontextu smlouvy jednalo o další nepřímý název pro kanadské dominium, a podal zajímavý výklad, že se tím buď „výhradně označuje geografická entita známá jako Velká Británie, jmenovitě Anglie, Skotsko a Wales, anebo takto autoři textu zamýšleli vyjádřit názor, že Velká Británie je synonymem k termínu ‚Britské impérium‘.“¹⁰⁵ Hughes nakonec argumentaci akceptoval a přiklonil se k názoru, že se jedná o synonymní spojení.¹⁰⁶

Během imperiální konference v roce 1926 tuto komplikovanou terminologickou podstatu Britského impéria vhodně vystihl jihoafrický ministerský předseda generál James Barry Munnik Hertzog: „... přejeme si nyní i v budoucnu žít v impériu stejně jako ve Společenství svobodných národů (*Commonwealth of Free Nations*)“.¹⁰⁷ Z hlediska imperiální frazeologie představovala Balfourova deklarace z roku 1926 velmi vyvážený text. Oproti budoucímu vývoji se ještě tehdy použilo pojmu „Britské impérium“ k všeobecnému označení politického celku, protože „žádné jiné označení se nejevilo jako vhodná reakce na požadavky autonomních států, závislých území, kolonií, protektorátů, mandátních teritorií, osobních držav a domorodých spojenců, kteří byli vnímáni za součást politické sféry“. Přesto vztahy některých autonomních členů vytvořily politický systém, jehož charakteru spíše odpovídal termín „Commonwealth“.¹⁰⁸

Navzdory všemu generál Hertzog jistě odlišnosti pojmů „Britské impérium“ a „Britské společenství národů“ naznačil. V prosinci 1926 v Pretorii prohlásil, že oba termíny „označují různé skupiny zemí a poddaných britské Koruny“ s odlišnou úrovní společných závazků vůči ní. Podle jihoafrického premiéra mělo být „Společenství

¹⁰⁴ ALLIN, C. D., *Canada's Treaty Making Power*, in: Michigan Law Review, Vol. 24, No. 3, 1926, s. 251; The Secretary of State [Hughes] to the British Ambassador (Geddes), Washington, 5th March, 1923, in: *FRUS*, 1923, Vol. 1, Washington 1938, s. 471.

¹⁰⁵ Srv. Secretary of State of United States [Hughes] to Ambassador [Geddes], Washington, 4th April, 1923, in: *DCER*, Encl. No. 2 [to] Doc. No. 234, s. 660; The British Ambassador (Geddes) to the Secretary of State [Hughes], Washington, 28th March, 1923, in: *FRUS*, 1923, Vol. 1, s. 471–472.

¹⁰⁶ Secretary of State [Hughes] to the British Ambassador (Geddes), Washington, 4th April, 1923, in: *FRUS*, 1923, Vol. 1, s. 472.

¹⁰⁷ Cmd. 2769, *Imperial Conference, 1926: Appendices to the Summary of Proceedings*, London 1927, s. 24–25.

¹⁰⁸ AMERY, *Thoughts ...*, s. 130–131.

národů“ ekvivalentem pro svobodné spojení Velké Británie a dominií, symbolizované Korunou, a „Britské impérium“ mělo představovat nadřazený pojem, zahrnující nejen dominia a mateřskou zemi, ale i Indii, Jižní Rhodesii a ostatní země impéria, nespádající explicitně mezi státy Commonwealthu.¹⁰⁹ V létě 1927 neoficiální kanadský poradce v zahraničněpolitických záležitostech profesor Oscar Douglas Skelton ve věci mezinárodního postavení dominií prohlásil, že nejlepší by bylo „interpretovat Britské impérium jako ‚geografický a populární termín‘“. Balfourova deklarace neznamenalala konec termínu „impérium“; ukončila pouze jeho jednu fázi – „z impéria se zrodil Commonwealth“.¹¹⁰

Ačkoli probíhaly debaty o obsahové podstatě těchto pojmů a o tom že „Britské společenství národů“ mělo odlišit samosprávná území od závislých, stále se jevílo jako značně obtížné přesně definovat jejich odlišnosti, a proto britské ministerstvo pro dominia vydalo v lednu 1930 memorandum, jež mělo jednou provždy oficiálně terminologicky vymezit rozdíly mezi těmito pojmy. „Britské impérium“ se mělo používat pro geografické vymezení impéria a „Britské společenství národů“ nalezlo uplatnění jako politické označení různých částí impéria. Britské společenství národů tudíž reprezentovalo různé autonomní národy v impériu, mající své zástupce na imperiální konferenci. Od této chvíle se proměnila i úloha mateřské země, jež byla se svým koloniálním impériem, skládajícím se z řady území v různém stupni závislosti na Londýně, vnímána pouze jako jeden člen Britského společenství národů. Současně se předpokládalo, že v případě budoucí emancipace některého závislého území se počet národů v Britském společenství rozšíří.¹¹¹ Navzdory snaze o přesné terminologické vymezení, se přesto čas od času nejasnosti vyskytly.¹¹²

Komplikace vyvstaly v okamžiku, kdy bylo nezbytné do tohoto systému zařadit Indii. Během válečné imperiální konference v roce 1917 došlo sice k uznání jejího zvláštního až výsadního postavení v rámci impéria a devátá rezoluce jí dokonce přiznala, stejně jako dominiím, právo vyjadřovat názor na budoucí směřování země v zahraničněpolitických záležitostech a rovněž diskutovat o všech otázkách, jež měly

¹⁰⁹ TNA, CO 886/10/4, D. 384/27, Extracts from a Speech Made by General Hertzog, Pretoria, 20th December, 1926, Doc. No. 144, f. 140 [489].

¹¹⁰ HALL, *Commonwealth ...*, s. 647.

¹¹¹ TNA, DO 114/32, D. 15815/29, “British Empire” and “British Commonwealth of Nations”: Memorandum, Doc. No. 321, January 1930, f. 259.

¹¹² TNA, DO 35/538/5, Inter-Imperial Relations: Phraseology, January 1939, ff. [1–6].

imperiální rozměr.¹¹³ Ačkoli se její zástupci samostatně účastnili jednání na imperiálních konferencích, v průběhu 20. let 20. století Indie dominiální status neobdržela.¹¹⁴ Imperiální konference z roku 1926 jen potvrdila její zvláštní postavení v rámci impéria.¹¹⁵ Z tohoto důvodu se na její postavení jako člena Britského společenství národů, s ohledem na její konstitucionální pozici, pohlíželo specificky.¹¹⁶

„Britské společenství národů“ odkazovalo na myšlenku rovnosti a svobodné spolupráce, která představovala základ tohoto nového uskupení států. „Britské impérium“ se tak posunulo od autonomie k rovnému postavení dominií, což stvrdila Balfourova deklarace z roku 1926.¹¹⁷ Westminsterský statut z roku 1931 její závěry potvrdil a zdůraznil, že „... Koruna představuje symbol svobodného spojení členů Britského společenství národů...“¹¹⁸ Označení „impérium“ nadále neoblomně používali konzervativní stoupenci podoby impéria, které okolí neváhalo označit dokonce za „tupce“.¹¹⁹ Oproti nim ostatní politikové a publicisté vehementně prosazovali různé varianty termínu „Commonwealth“, který se definitivně prosadil po druhé světové válce, kvůli níž pojem „impérium“ přirozeně upadl v zapomnění.¹²⁰

¹¹³ Cd. 8566, s. 5.

¹¹⁴ Ačkoli neměl dominiální status žádnou explicitní definici, nepředpokládalo se, že by se v budoucnosti v nějaké podobě automaticky či postupem času rozšířil i na samosprávné kolonie (Jižní Rhodesie, Malta aj.), případně na samostatné členy Společnosti národů (Indie). Termín dominiální status začal postupem času symbolizovat člena Britského společenství národů samostatně zastoupeného na imperiální konferenci, mající plnou autonomii a demokratickou formu vlády. TNA, DO 114/32, D. 15815/29, “British Empire” and “British Commonwealth of Nations”: Memorandum, Doc. No. 321, January 1930, f. 260.

¹¹⁵ Cmd. 2768, s. 15.

¹¹⁶ TNA, DO 114/32, D. 15815/29, “British Empire” and “British Commonwealth of Nations”: Memorandum, Doc. No. 321, January 1930, f. 260.

¹¹⁷ MANSERGH, *Survey ...*, s. 4.

¹¹⁸ KEITH, *Speeches and Documents on the British ...*, s. 303; TNA, Lord Chancellor’s Office (dále jen LCO) 2/1190, [22 Geo. 5.], Statute of Westminster: A Bill, [November 1931], f. 1.

¹¹⁹ HANCOCK, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality ...*, s. 58.

¹²⁰ MEHROTHA, *On the Use ...*, s. 12.

Druhá kapitola

Velká Británie a dominia před první světovou válkou

2. 1. Samosprávné kolonie, první dominia a období koloniálních konferencí

Kanadu, nejstarší dominium, pojila s Velkou Británií geografická blízkost ve srovnání s jiným „bílým“ osídlením v zámoří. Současně ji výrazně ovlivňovalo sousedství Spojených států amerických a soužití frankofonního obyvatelstva s anglofonním. V případě Austrálie a Nového Zélandu hrála důležitou roli pro změnu velká vzdálenost od Britských ostrovů a také skutečnost, že tyto oblasti osidlovalo takřka výhradně britské obyvatelstvo, jež mělo k Londýnu v řadě ohledů blíže, než tomu bylo v jiných dominiích. Jižní Afrika se odlišovala od ostatních autonomních celků ve dvou aspektech. V důsledku historického vývoje se na osidlování podílely dva „bílé“ národy, tj. Britové a Búrové (Afrikánci), mající odlišnou kulturu do té míry, že se vojensky střetli; původní černošské obyvatelstvo navíc početně převyšovalo „bílé“ osídlení. Mezi jednotlivými národy impéria existovaly četné rozdíly: v geografických podmínkách, respektive specifikách, v jejich politickém, hospodářském a sociálním vývoji, ve skladbě populace, nemluvě o řadě vnějších okolností, formující dějiny toho kterého území. Lze tedy konstatovat, že žádné „typické dominium“ neexistovalo; každé dominium tvořilo jedinečný celek.¹²¹

Vzrůstající hospodářský význam zámořských držav, v nichž převládalo „bílé“ osídlení, a překotný rozvoj způsobů komunikace¹²² vedly k intenzivnějším vztahům s mateřskou zemí a kladly větší důraz na pravidelná jednání, konzultace a koordinaci zahraničněpolitických kroků a obranné strategie. Původní setkávání londýnských politiků s představiteli zámořských území jen při významných událostech se tudíž jevila jako nedostatečná. Zvyšující se zájem britských politických elit o koloniální

¹²¹ HALL, *Commonwealth...*, s. 8–9.

¹²² V otázce komunikace mezi Velkou Británií a samosprávnými koloniemi hrály nezastupitelnou roli, vedle nově otevřených dopravních cest, i podmořské telegrafní kabely. K této problematice blíže viz BOYCE, R. W. D., *Imperial Dreams and National Realities: Britain, Canada and the Struggle for a Pacific Telegraph Cable, 1879–1902*, in: *The English Historical Review*, Vol. 115, No. 460, 2000, s. 39–70; KENNEDY, P. M., *Imperial Cable Communications and Strategy, 1870–1914*, in: *The English Historical Review*, Vol. 86, No. 341, 1971, s. 728–752.

problematiku se kupříkladu projevila v založení Královského koloniálního institutu (*Royal Colonial Institute*) v roce 1868.¹²³

Vztahy mezi samosprávnými koloniemi, opírající se zásadu tzv. zodpovědné vlády (*responsible government*), a mateřskou zemí byly založeny na dlouhodobé loajalitě, jež nebyla nijak smluvně, ani časově omezena.¹²⁴ Když se v roce 1867 seskupila část dosavadní severoamerických samosprávných kolonií v dominium Kanada, jednalo se o významnou událost, jež měla nemalý dopad na vzájemné vztahy, mimo jiné proto, že londýnská vláda začala výrazněji reflektovat potenciální separatistické tendence, které si dosud v těchto zámořských državách nepřipouštěla.¹²⁵ Ustanovení dominia vedlo i k přijetí všeobecné myšlenky, že když Kanada představuje integrální součást impéria, *de iure* nemůže a *de facto* nepotřebuje mít vlastní diplomatické zastoupení, a proto britský ministr zahraniční nadále rozhodoval o míře zapojení kanadských představitelů do zahraniční politiky.¹²⁶

Dominální status původně sloužil spíše jako souhrnné pojmenování pro různé typy výsad, které Koruna postupně udělovala samosprávným vládám. V této souvislosti v posledních třech desetiletích 19. století a na počátku 20. století vyvstaly převážně akademické diskuze o budoucí organizační struktuře Britského impéria. Stoupenci impéria si uvědomovali, že rychlý rozvoj samosprávných kolonií, směřujících k získání dominiálního postavení, vede k postupné nezávislosti národů, a proto představili řadu plánů, směřujících k nějaké formě imperiální federace, která měla tyto odstředivé tendence utlumit. S tím souvisela i snaha imperialistů nalézt reprezentativní název, jenž by nový útvar co nejlépe charakterizoval.¹²⁷ Časem se prodiskutovalo více než 150 různých plánů, které kupříkladu navrhovaly rozšíření parlamentu ve Westminsteru o zástupce kolonií či přijetí federální ústavy podle amerického vzoru s imperiálním parlamentem. Ačkoli se většina z nich jevila jako obtížně uskutečnitelná či téměř nemožná, návrh ustanovit Poradní radu (*Council*

¹²³ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 2.

¹²⁴ MEHROTHA, *On the Use ...*, s. 5.

¹²⁵ K vývoji protiimperálních nálad v koloniích podrobněji SCHUYLER, R. L., *The Rise of Anti-Imperialism in England*, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 37, No. 3, 1922, s. 440–471.

¹²⁶ GLAZEBROOK, G. P. de T., *A History of Canadian External Relations*, London 1959, s. 150–151.

¹²⁷ Kupříkladu Větší Británie (*Greater Britain*), Spojené státy britské (*United States of Britain*), Britské společenství (*British Commonwealth*), Imperiální společenství (*Imperial Commonwealth*). MEHROTHA, *On the Use ...*, s. 5, 14.

of Advice), skládající se ze zástupců mateřské země a kolonií, získal nejvíce zastánců.¹²⁸

Založení vlivné Ligy za imperiální federaci (*Imperial Federation League*) v červenci 1884 sloužilo jednak k zastřešení rozmanitých federativních návrhů a debat o budoucnosti impéria, směřujících k vytvoření centralizované politické struktury v jeho rámci, jednak představovalo organizaci, v rámci níž imperialisté prezentovali myšlenku federalizace.¹²⁹ Od počátku se federalisté snažili „znovu sjednotit rozptýlené části stejného národa“,¹³⁰ a proto se zaměřili především na samosprávné kolonie, a Indie se tak prozatím ocitla stranou jejich zájmu.¹³¹ Ačkoli Ligu podporovali někteří přední britští a koloniální politici, ne vždy se jí dařilo prosadit své cíle.¹³² Přesto nemalou měrou přispěla ke svolání první koloniální konference,¹³³ která jednala od 4. dubna do 9. května 1887 a jíž předsedal ministr pro kolonie sir Henry Thurstan Holland, pozdější první vikomt Knutsford.¹³⁴ Ačkoli se původně uvažovalo jen o setkání se třemi ministerskými předsedy samosprávných kolonií, využilo se účasti guvernérů a dalších koloniálních a londýnských reprezentantů na oslavách zlatého jubilea královny Viktorie ke společnému neformálnímu jednání, symbolizujícímu jednotu a spolupráci.¹³⁵

Předmět debaty původně představovala agenda obrany a poštovního a telegrafního spojení, v průběhu setkání však účastníci diskutovali i o dalších aktuálních otázkách, zahrnujících hospodářské a obchodní záležitosti. Problematika spojená

¹²⁸ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 3.

¹²⁹ Blíže viz BURGESS, M., 'Forgotten Centenary': *The Formation of the Imperial Federation League in the UK, 1884*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 73, Is. 289, 1984, s. 76–85; HIND, R. J., *Henry Labouchere and the Empire 1880–1905*, London 1972, s. 213–214; LABILLIÈRE, F. P. de, *Federal Britain: Or, Unity and Federation of the Empire*, London 1894.

¹³⁰ FROUDE, J. A., *Short Studies on Great Subjects*, London 1898, s. 210.

¹³¹ První federalisté, až na několik výjimek, nezahrnovali Indii do svých federalistických plánů, protože ji navenek vnímali jako „klidnou a bezpečnou“ britskou državu a protože jejich koncepce impéria neopomněla vzít v potaz i rasové aspekty. Současně se obávali, že problematika indické účasti na federaci je dosud nedořešená záležitost, která by v případě úspěchání mohla zhatit jejich federalistické projekty. Srv. MEHROTHA, S. R., *Imperial Federation and India, 1868–1917*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 1, No. 1, 1961, s. 29–30; YOUNG, F., *A Pioneer of Imperial Federation in Canada*, London 1902, s. 148–149.

¹³² BOSÁK, s. 85–86.

¹³³ Konference byla oficiálně označena za „koloniální“, protože označení „imperiální“ se nepovažovalo za adekvátní, když zástupcům Indie nebylo dovoleno se zúčastnit. KENDLE, *The Colonial ...*, s. 8.

¹³⁴ OLLIVIER, *The Colonial ...*, s. 3.

¹³⁵ Cd. 2785, *Colonial Conference: Correspondence Relating to the Future Organization of Colonial Conferences*, London 1906, s. 1–2.

s imperiálním uspořádáním či s otázkou ustavení politické federace se neprojednávala; bývalý ministr pro kolonie Edward Stanhope ji z programu předem vyloučil, neboť ji nepokládal za aktuální problém. Stanhope na rozdíl do svého nástupce Hollanda konferenci nepřisuzoval velký význam, a proto trval na tom, aby měla čistě konzultativní charakter.¹³⁶ Podobný názor zastával i ministerský předseda markýz Salisbury, který neváhal tyto úvahy označit za velké aspirace vhodné spíše pro budoucí jednání; ani on totiž nebyl příliš nakloněn rozsáhlejšími změnám, jež se týkaly samosprávných částí impéria.¹³⁷ Během debaty o celních tarifech se nicméně o imperiální federaci zmínil kapský politik Jan Hendrick Hofmeyr, a sice v souvislosti s návrhem na zřízení fiskálního parlamentu, který by měl srovnatelné pravomoci a politickou váhu jako „imperiální parlament“.¹³⁸ I když zástupci londýnské vlády z projednávaných bodů konference otázku imperiální federace vypustili, představovala na tu dobu ojedinělou ukázkou spolupráce v rámci impéria.

Navzdory skutečnosti, že se v roce 1887 nepodařilo uskutečnit hlavní cíl Ligy za imperiální federaci, využili její členové další dekádu k vcelku plodným debatám o „ideální“ podobě imperiální federace.¹³⁹ V rámci Ligy se časem vytvořily čtyři hlavní oddělené proudy usilující o: 1) vznik řádné politické federace; 2) zřízení Poradní rady, v níž by zazněl hlas samosprávných kolonií; 3) unii na základě obranných závazků a 4) obchodní unii na bázi preferencí či pravidel volného obchodu. Postupem času získali navrch stoupenci obchodní unie.¹⁴⁰

V roce 1893 zaznamenala Liga neúspěch, když předložila liberální vládě návrh na federalizace impéria. Od počátku se proti němu postavil tehdejší ministr pro kolonie George Robinson, první markýz Ripon, a poté se k němu přidal i ministerský předseda William Ewart Gladstone s ostatními členy vlády, protože se obávali, že by přijetí užší obchodní unie znamenalo opuštění principu volného obchodu. Kromě toho byl zamítnut návrh, aby se tato otázka projednávala na nadcházející koloniální konferenci,

¹³⁶ Edward Stanhope to the Governors of Colonies under Responsible Government, Downing Street, 25th November, 1886, in: C. 5091, *Colonial Conference, 1887: Proceedings of the Colonial Conference: 1887*, Vol. 1, London 1887, No. 1, s. vii–xiii.

¹³⁷ Tamtéž, s. 5.

¹³⁸ Hofmeyrova řeč povzbudila natalského politika Johna Robinsona k tomu, že během následné debaty vyzval delegáty, aby k Hofmeyrovu projevu zaujali rozhodné stanovisko. Jak se dalo předpokládat, ministr pro kolonie Holland rezoluci o tomto bodu nepřipustil. Tamtéž, s. 467–468, 473–474.

¹³⁹ Podrobněji DENISON, G. T., *The Struggle for Imperial Unity: Recollections and Experiences*, New York 1909, s. 176–208.

¹⁴⁰ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 13.

což výrazně otřásl základními principy, na nichž Liga stála. Koncem roku 1893 proto došlo k ukončení její činnosti.¹⁴¹ I když následně vzniklo několik menších uskupení s obdobnými cíli, uvedení plánu federalizace impéria do praxe ztratilo silnou a organizovanou podporu.¹⁴²

Další koloniální konference, která se konala od 28. června do 9. července 1894 v kanadské Ottawě, k diskuzi o federalizaci impéria výrazně nepřispěla, mimo jiné proto, že ji lze jen stěží považovat za regulérní fórum všech samosprávných součástí impéria – setkání totiž organizovala kanadská vláda, nikoli britské ministerstvo pro kolonie.¹⁴³ S ohledem na to, že projednávaným bodům dominovaly záležitosti, týkající se především pacifického regionu, kupříkladu spojení australského a severoamerického kontinentu podmořským kabelem, účastnili se jednání především zástupci australských samosprávných kolonií a Kanady.¹⁴⁴ Za úspěch můžeme označit fakt, že delegáti poprvé navrhli princip imperiálních preferencí a pravidlo, že jedna samosprávná kolonie má mít při hlasování jeden hlas.¹⁴⁵

Současně je třeba zmínit poměrně překvapivou skutečnost, že v této době neexistovaly užší kontakty mezi samosprávnými koloniemi a kanadským dominiem, nebo byly jen vzácností; autonomní celky se totiž zaměřovaly zejména na vztah k mateřské zemi a o ostatní britské zámořské državy se příliš nestaraly.¹⁴⁶ Veškeré kontakty probíhaly prostřednictvím britské metropole, jež hrála roli prostředníka. S růstem významu samosprávných kolonií stoupalo sebevědomí zámořských státníků. Výjimečnost těchto autonomních celků vyplývala nejen z jejich ekonomického postavení, ale i ze skutečnosti, že dominiální status se uděloval zřídka; zámořská území jej proto vnímala jako jisté ocenění ze strany mateřské země. Časem si však tento „elitní klub“ národů uvědomil, že by vzájemná spolupráce mohla být prospěšnější, pokud mateřská země přijímala nebo minimálně zvažovala jeho názor. I když regulérní

¹⁴¹ BOSÁK, s. 85–86; KENDLE, *The Colonial ...*, s. 14–17.

¹⁴² K této problematice podrobněji DENISON, s. 194–225.

¹⁴³ KEITH, *Responsible ...*, Vol. 3, s. 1466.

¹⁴⁴ Blíže viz C. 7553, *Colonial Conference, 1894: Report by the Right Hon. the Earl of Jersey, G.C.M.G., on the Colonial Conference at Ottawa, with the Proceedings of the Conference and Certain Correspondence*, London 1894.

¹⁴⁵ KEITH, A. B., *The Governments of the British Empire*, London 1935, s. 180; KENDLE, *The Colonial ...*, s. 18.

¹⁴⁶ Kupříkladu Kanada z ekonomických a geografických důvodů upřednostňovala vazby s Velkou Británií, resp. Spojenými státy americkými, a jen v menší míře s evropskými zeměmi. Skutečnost, že Kanada byla součástí impéria, jí na jedné straně přinášelo nemalé ekonomické a diplomatické výhody, na straně druhé jí však v některých komerčních záležitostech příliš svazovalo. GLAZEBROOK, *A History ...*, s. 150–164.

počátky spolupráce mezi samosprávnými koloniemi a dominiemi spadají do období koloniální konference v roce 1902, intenzivnější komunikace se stala záležitostí až dalších let.¹⁴⁷

Ve druhé polovině 90. let 19. století převzal iniciativu britský ministr pro kolonie Joseph Chamberlain, který se energicky ujal úřadu v červenci 1895. Chamberlain dlouhodobě usiloval o užší spojení mezi samosprávnými koloniemi a mateřskou zemí, protože si v plné míře uvědomoval dynamický rozvoj vzájemných vztahů a potenciál autonomních zámořských držav. To by však znamenalo uznání samosprávných kolonií a dominií jako důležitých součástí Britského impéria.¹⁴⁸ Na ostatní koloniální území pohlížel velmi pragmaticky a připouštěl, že bez imperiální pomoci nelze žádný překotný rozvoj očekávat.¹⁴⁹ Chamberlain si plně uvědomoval evidentní a latentní komplikace, které existovaly či mohly časem vyvstat, stejně jako skutečnost, že se jedná o dlouhodobou záležitost, jež se nedá uspěchat. Přesto neváhal a od prvních okamžiků rozvíjel plány na užší unii. Zpočátku upřednostňoval spíše zřízení jakéhosi imperiálního celního spolku či obchodní unie než nějakou formu obranné unie, na základě odsouhlasených obranných závazků. V případě ustanovení imperiálního celního spolku se samosprávnými koloniemi a dominiem navrhoval, aby zúčastněné strany vytvořily Imperiální radu (*Imperial Council*).¹⁵⁰ Tato trvale zasedající Rada měla jednak disponovat legislativními a exekutivními pravomocemi a obchodní funkcí, jednak představovat jakousi obdobu imperiálního parlamentu federalizovaného impéria.¹⁵¹

Úspěch první konference zvýšil důvěru ve smysluplnost takových setkání především u australských samosprávných kolonií. Tamní nacionalisté překvapivě vítali snahy o federalizaci impéria, protože v ní spatřovali možnost získat jistou míru

¹⁴⁷ Srv. HALL, *Commonwealth ...*, s. 13; THIERRY, C. de, *The Colonial Office Myth*, in: *Contemporary Review*, No. 78, 1900, s. 374.

¹⁴⁸ Srv. GARVIN, J. L., *The Life of Joseph Chamberlain, 1895–1900: Empire and World Policy*, Vol. 3, London 1934, s. 5; HALL, *Commonwealth ...*, s. 20.

¹⁴⁹ McINNIS, E., *The Imperial Problem in the Minds of Chamberlain and His Successors*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 16, No. 3, 1935, s. 66.

¹⁵⁰ Srv. Joseph Chamberlain, *Splendid Isolation*, Whitehall Rooms, London, 21st January, 1896, in: BOYD, Vol. 1, s. 358–365; tentýž, *The Future of the British Empire*, London, 6th November, 1895, in: CHAMBERLAIN, *Foreign ...*, s. 73–81; tentýž, *A Young Nation*, Imperial Institute, London, 11th November, 1895, in: Tamtéž, s. 82–90; tentýž, *The First Step to Federation*, London, 25th March, 1896, in: Tamtéž, s. 161–176.

¹⁵¹ Joseph Chamberlain, *Commercial Union of the Empire*, Congress of Chambers of Commerce of the Empire, London, 6th June, 1896, in: BOYD, Vol. 1, s. 365–372.

samostatnosti v jeho rámci.¹⁵² Podobná situace nastala i v Kanadě, kde Kanadská liga za imperiální federaci (*Canadian Imperial Federation League*) zesílila agitační činnost, a v březnu 1896 dokonce aktivně přispěla ke vzniku podobně zaměřeného uskupení zvané Britská imperiální liga (*British Imperial League*), jež představovala hlavní pokračovatelku předešlé ligy. Kanadčané se současně pokoušeli prosadit pravidelné pořádání koloniálních konferencí, aby se v mezidobí, pokud možno, co nejvíce zachovala kontinuita projednávaných bodů.¹⁵³

V roce 1897, kdy Britské impérium slavilo diamantové jubileum královny Viktorie a kdy se zdálo, že pro britský národ není nic nemožné, se uskutečnila další koloniální konference. Obdobně jako před deseti lety obdrželi koloniální a dominiální státníci vedle pozvání na festivity spojené s jubileem i pozvánku na neformální diskuzi s londýnskými představiteli o řadě otázek, majících imperiální rozměr.¹⁵⁴ Dne 24. června 1897 se sešli ministerští předsedové samosprávných kolonií a dominia¹⁵⁵ s ministrem pro kolonie Josephem Chamberlainem, který v memorandu představil okruh témat, jenž zahrnoval vedle dominujících politických vztahů, obrany, hospodářských a obchodních záležitostí i problematiku spojenou s používáním podmořských kabelů a aplikací imigračních zákonů. Chamberlain konstatoval, že došlo k otevření diskuze o tehdejších a budoucích vztazích mezi různými částmi impéria. Zmínil i známou skutečnost, že užší spojení či nějaká forma přirozené imperiální federace mezi samosprávnými celky a mateřskou zemí přináší všem zúčastněným nezpochybnitelné obchodní a politické výhody. Současně neopomenul vyzdvihnout nutnost zlepšit způsob konzultací v záležitostech, jež se dotýkají celého impéria.¹⁵⁶

V průběhu londýnských jednání v roce 1897 na sebe strhl největší pozornost britského tisku kanadský liberální ministerský předseda sir Wilfrid Laurier, jehož

¹⁵² Bliže viz GRIMSHAW, C., *Australian Nationalism and the Imperial Connection*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 3, No. 2, 1958, s. 161–183; SINCLAIR, K., *Imperial Federation: A Study of New Zealand Policy and Opinion, 1880–1914*, London 1955.

¹⁵³ DENISON, s. 194–224.

¹⁵⁴ C. 8485, *Correspondence between the Secretary of State for the Colonies and the Self-Governing Colonies Respecting the Celebration of the Sixtieth Anniversary of the Accession of Her Majesty the Queen*, London 1897, s. 3.

¹⁵⁵ Jednalo se premiéry Kanady, Nového Jižního Walesu, Viktorie, Nového Zélandu, Queenslandu, Kapské kolonie, Jižní Austrálie, Newfoundlandu, Tasmánie, Západní Austrálie a Natalu. OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 1, s. 127.

¹⁵⁶ C. 8596, *Proceedings of a Conference between the Secretary of State for the Colonies and the Premiers of the Self-Governing Colonies, at the Colonial Office, London, June and July 1897*, London 1897, s. 4–13.

popularita výrazně stoupla díky již zmíněné konferenci v Ottawě. Britský deník *Daily Mail* ho neváhal označit za skálopevného proimperiálního „politika z Nového světa, jenž se vyrovná velikánům Británie“.¹⁵⁷ Ačkoli Laurier neusiloval o změnu politických svazků v rámci impéria, při diskuzích o konstitucionálním uspořádání zčásti podpořil menší pacifické samosprávné kolonie, které usilovaly o změnu.¹⁵⁸

Když v roce 1897 Chamberlain bez bližšího vysvětlení přednesl myšlenku konstitucionální reformy v podobě zřízení Rady impéria (*Council of the Empire*),¹⁵⁹ britský ministerský předseda Salisbury ho nepodpořil. V té době se všeobecně soudilo, že vztahy mezi Velkou Británií a autonomními zámořskými částmi jsou na uspokojivé úrovni.¹⁶⁰ Chamberlain dlouhodobě prosazoval vznik Imperiální rady či Rady impéria, jež si kladla za cíl užší spolupráci v oblasti obrany a obchodních vztahů. Ačkoli nikdy svou představu o Imperiální radě přesně nevyložil, je zřejmé, že nezamýšlel provádět žádné rozsáhlé konstitucionální změny, nýbrž jen ustanovit jakési poradní těleso. V důsledku neexistence formální ústavy impéria měla Imperiální rada, složená z předních zástupců mateřské země a samosprávných národů, neformálně zastávat její úlohu a vytvářet spolu s Velkou Británií impérium.¹⁶¹

Většina zámořských ministerských předsedů však důrazně vystupovala proti zřízení nějaké dalšího orgánu, majícího obdobnou váhu jako koloniální konference, protože se obávali, že by se tento nedávno ustanovený systém neadekvátně narušil. Ani úvahy směřující ke zřízení Imperiálního kabinetu (*Imperial Cabinet*) velké nadšení nevyvolaly. Představitelé britského ministerstva pro kolonie, Tasmánie a Nového Zélandu však do jisté míry zaujal původní návrh na vytvoření Imperiální rady, který začali časem prosazovat.¹⁶² Mezi zastánce Imperiální rady patřil i novozélandský premiér Richard John Seddon, který se dokonce během konferenčních jednání snažil přesvědčit kolegy, aby přijali tento návrh, protože soudil, že tímto způsobem bude adekvátně zastoupen názor samosprávných kolonií a kanadského dominia v záležitostech obrany, zahraniční politiky a obchodu.¹⁶³ Diskuze nad Imperiální radou tak potvrdily dlouhodobý trend, že systém konferencí v Britském impériu pevně

¹⁵⁷ SKELTON, O. D., *Life and Letters of Sir Wilfrid Laurier*, Vol. 2, Toronto 1921, s. 70–71.

¹⁵⁸ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 27–28.

¹⁵⁹ K Chamberlainově projevu podrobněji KEITH, *Selected ...*, s. 212.

¹⁶⁰ HALL, *Commonwealth ...*, s. 22.

¹⁶¹ OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 1, s. 154.

¹⁶² Srv. HALL, *Commonwealth ...*, s. 21; KENDLE, *The Colonial ...*, s. 27.

¹⁶³ SKELTON, *Life ...*, s. 342.

zakotvil a že představuje všeobecně uznávané fórum pro diskuze o imperiálních záležitostech.

Během setkání všichni zúčastnění ministerští předsedové jednohlasně odsouhlasili rezoluce, že konference o otázkách všeobecného zájmu mezi nimi a zástupci Velké Británie by se měly konat pravidelně a že geograficky blízké samosprávné kolonie jsou připraveny v dohledné době vytvořit společnou unii. V případě zhodnocení politických vztahů mezi Spojeným královstvím a samosprávnými celky se však nedokázali shodnout. Ministerští předsedové Nového Zélandu Richard Seddon a Tasmánie sir Edward Braddon se proti ostatním klonili k názoru, že politické vztahy se nenacházejí na uspokojivé úrovni. Jejich postoj vycházel ze skutečnosti, že vzájemné vazby by měly být formálnější. Zamořští ministerští předsedové si uvědomovali, že v důsledku rychlého nárůstu počtu obyvatel v jejich zemích dozrál čas k tomu, aby samosprávné kolonie a dominium ve větší míře rozhodovaly nebo minimálně ovlivňovaly imperiální záležitosti, jež se jich většinou bytostně týkaly, stejně jako mateřská země. Ačkoli většina premiérů vyjádřila ochotu finančně se podílet na provádění imperiální politiky a dokonce s nimi i neoficiálně souhlasila, ke schválení žádné formy imperiální federace nedošlo.¹⁶⁴ Názory na podstatu imperiálních reforem byly v důsledku velkého počtu účastníků konference tak různorodé, že další rokování nemělo smysl, dokud nedošlo k federalizaci australských a jihoafrických samosprávných kolonií.¹⁶⁵

Dosavadní relativně poklidný vývoj diskuzí o budoucí politické podobě Britského impéria přerušila Búrská válka, jež přispěla k semknutí samosprávných kolonií a kanadského dominia s mateřskou zemí a která navíc otevřela novou etapu diskuzí o federalizaci impéria. V březnu 1900 proto v reakci na probíhající konflikt a zapojení zamořských autonomních celků rozpracoval Chamberlain dosud nepřiliš jasnou ideu Imperiální rady do konkrétnějších obrysů. Předpokládal, že by toto poradní těleso zasedalo trvale v Londýně a radilo především ministru pro kolonie. S ohledem na válečný stav není překvapením, že záležitosti imperiální obrany měly představovat hlavní náplň práce této instituce. Prosazení Imperiální rady však v roce 1900 ztroskotalo na faktu, že se Chamberlainovi ustavičně nedařilo o návrhu přesvědčit Salisburyho, jenž neoblomně zastával názor, že užší imperiální unie je sice nezbytná,

¹⁶⁴ C. 8596, s. 15.

¹⁶⁵ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 28.

ale že její realizace je spíše otázkou budoucnosti či přirozeného vývoje; svou roli hrál rovněž fakt, že se k němu vlády v Kanadě a Austrálii stavěly velmi zdrženlivě až odmítavě.¹⁶⁶

I když Chamberlain se svými plány v tomto okamžiku neuspěl, zůstal poměrně optimistický. Díky svému charismatu a své autoritě výrazně ovlivnil osobní vazby mezi dominiálními premiéry a britskými představiteli na přelomu 19. a 20. století, čímž nemalou měrou přispěl k postupnému přetváření Britského impéria v Commonwealth. Za další důležitý doklad o přechodu od impéria ke Společenství národů lze považovat i změnu královského titulu¹⁶⁷ po nástupu Eduarda VII. na počátku roku 1901 na trůn, kdy se titulatura doplnila o zmínku o dominiích.¹⁶⁸ Účelem této změny mělo být přesnější vyjádření jejich nově se formující konstitucionální pozice. V případě Indie nebylo zapotřebí provést žádné úpravy či zpřesnění, protože již od roku 1876 měla v rámci impéria zvláštní místo. Modifikace titulu nepřímo naznačily i proměnu role krále jako hlavy této širší „rodiny národů“,¹⁶⁹ v jejímž rámci již panovník „nepředstavoval pouze krále Velké Británie a Irska a několika závislých území, ... ale nejvýznamnější konstitucionální pojítka mezi svobodnými komunitami impéria...“¹⁷⁰

V roce 1902 se při příležitosti korunovace Eduarda VII. uskutečnila další koloniální konference, jejíž účastníci řešili podobnou agendu jako v roce 1897. Oproti dřívějšímu se důvěrných jednání účastnili nejen zámořští ministerští předsedové, ale i někteří ministři, jejichž rezortů se diskutované otázky týkaly.¹⁷¹ Během uvítacího projevu před přítomnými delegáty připomněl Chamberlain vlnu imperiální solidarity, která se vzedmula během války s Búry. Pod dojmem této události a tehdejšího

¹⁶⁶ Podrobněji srv. KENDLE, *The Colonial ...*, s. 34–38; MESSAMORE, B. J., *The Governors General of Canada, 1888–1911: British Imperialists and Canadian “Nationalists”*, Dizertační práce, Winnipeg 1991, s. 41; WILDE, R. H., *Joseph Chamberlain’s Proposal of an Imperial Council in March, 1900*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 37, Is. 3, 1956, s. 225–246.

¹⁶⁷ Eduard VII. z Boží milosti král Spojeného království Velké Británie a Irska a britských zámořských dominií, obránce víry a císař Indie (*Edward VII, by the Grace of God of the United Kingdom of Great Britain and Ireland and of the British Dominions beyond the Seas King, Defender of the Faith, Emperor of India*). Srv. BAUMGARTL, L., *Empire and Commonwealth*, Dizertační práce, Wien 1950, s. 144; HALL, *Commonwealth ...*, s. 889.

¹⁶⁸ Blíže viz Cd. 708, *Colonies: Correspondence Relating to the Proposed Alteration of the Royal Style and Titles of the Crown*, London 1901, s. 3–5.

¹⁶⁹ HALL, *Commonwealth ...*, s. 25.

¹⁷⁰ NICOLSON, H., *King George the Fifth: His Life and Reign*, 3rd Ed., London 1967, s. 106.

¹⁷¹ Vedle ministerských předsedů se diskuzí kupříkladu účastnili australský, britský a kanadský ministr obrany, kanadský ministr financí aj. Blíže viz Cd. 1299, *Colonial Conference, 1902: Papers Relating to a Conference between the Secretary of State for the Colonies and the Prime Ministers of Self-Governing Colonies; June to August, 1902*, London 1902, s. 1.

všeobecného imperiálního entuziasmu ohledně reorganizace impéria se zdálo, že nastává příhodná chvíle na tyto otázky, a proto opětovně navrhl ustanovení Imperiální rady, jež měla mít oproti dřívější době spíše exekutivní a legislativní pravomoc, než aby fungovala jako poradní orgán. Podle Chamberlaina měla pomoci vybudovat užší svazky mezi mateřskou zemí a samosprávnými celky a současně potvrdit imperiální jednotu, kterou si představoval jako jakousi dobrovolnou politickou federaci bez formálních závazků. Imperiální rada, na níž by se projednávaly všechny otázky, mající imperiální rozměr, měla sloužit k zastřešení tohoto neformálního uskupení.¹⁷² Chamberlainovo opětovné předložení plánu na ustavení Imperiální rady sice bylo především reakcí na vývoj na jihu Afriky, do jisté míry však odpovídalo rovněž na požadavek kanadského liberálního vůdce sira Wilfrida Lauriera, jenž v roce 1900 v ottawském parlamentě prohlásil: „Pokud chcete naši pomoc, pozvěte nás do vašich rad.“ Jeho slova nepřímou potvrzovala dlouhodobý trend, a to připravenost dominiálních státníků a některých samosprávných kolonií pomoci Velké Británii v obtížných chvílích výměnou za odpovídající vliv na imperiální zahraniční a obrannou politiku.¹⁷³

Ačkoli konference začala slibně, zastánci užší unie se dočkali zklamání, neboť ministerští předsedové se vážnějším diskuzím o politických vztazích s mateřskou zemí vyhnuli.¹⁷⁴ Chamberlainův plán na zřízení Imperiální rady tudíž představoval jen jeden návrh z mnoha, jež se v té době vynořily a jejichž autoři teoretizovali o budoucí podobě impéria.¹⁷⁵ Vedle systému koloniálních konferencí pravděpodobně představoval Chamberlainův projekt nejrealističtější vizi „konkurenční“ imperiální instituce. Jeho odmítnutí paradoxně znamenalo, že došlo k posílení stoupenců pořádání konferencí jako fóra, na němž měl zaznívat hlas dominií a samosprávných kolonií. Význam Chamberlainova návrhu pro konstitucionální vývoj tkvěl ve skutečnosti, že jeho Imperiální rada měla představovat do jisté míry první pokus o pomyslný přechod od impéria ke Commonwealthu, tj. od geograficky vymezeného celku k jasně organizované politické struktuře. V průběhu let sice doznaly Chamberlainovy postoje v důsledku vnějších událostí (především s ohledem na Búrskou válku) v některých

¹⁷² Srv. Cd. 1299, s. 4; KENDLE, *The Colonial ...*, s. 49–50; OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 1, s. 153–154.

¹⁷³ Srv. HALL, *Commonwealth ...*, s. 23; Alfred Milner, *The Two Empires*, Royal Colonial Institute, 16th June, 1908, in: MILNER, *The Nation ...*, s. 299.

¹⁷⁴ FIDDES, G. V., *The Dominions and Colonial Offices*, London 1926, s. 237–239.

¹⁷⁵ K dalším plánům na reorganizaci impéria blíže viz KENDLE, *The Colonial ...*, s. 46–49.

ohledech jistých změn, všeobecně se však stále klonil k názoru, že vznik dominií otevírá novou kapitolu v dějinách Britského impéria, protože dominia představují rovnocenné partnery, jež je nezbytné odpovídajícím způsobem včlenit do imperiální struktury. V roce 1897 Chamberlain mluvil pouze o „sesterských národech“,¹⁷⁶ o tři roky později však již hovořil o „velké federaci sesterských národů zvané Britské impérium“.¹⁷⁷ V červnu 1902 při proslovu na večeři pořádané Imperiální jihoafrickou asociací (*Imperial South African Association*) prohlásil, že věří v kanadský, australský a jihoafrický národ, „protože síla impéria pramení z bratrství národů, majících společný původ“.¹⁷⁸ V lednu 1903 pak již zmínil „skupinu svobodných národů shromážděných okolo mateřské země“.¹⁷⁹ Jihoafrický politik vikomt Alfred Milner měl podobný názor: „Britské impérium [je – J. V.] skupina nezávislých sesterských národů rozprostřených po celém světě...“¹⁸⁰

Postupem času přispěla řada relativně izolovaných událostí k tomu, že se z koloniálních konferencí začal vytvářet svébytný systém či instituce s vlastními pravidly, agendou a konstitucionálním uspořádáním. Současně rostl jejich význam, protože se na nich již nesetkávali jen ministerští předsedové samosprávných kolonií a další tamní důležití představitelé Koruny, kupříkladu jako guvernéri, respektive generální guvernéri s britským ministrem pro kolonie, ale i příslušní britští rezortní kolegové a vysocí úředníci. Tuto skutečnost potvrdili účastníci konference z roku 1902 přijetím důležité rezoluce, týkající se politických vztahů a upravující dosavadní pravidla jednání. Propříště se diskuze mezi zámořskými ministerskými předsedy a britským ministrem pro kolonie nad záležitostmi, dotýkajícími se vztahu mateřské země, dominií a samosprávných kolonií, měly konat pravidelně, nejpozději jednou za čtyři roky. Skončila tudíž stávající praxe, v níž tato setkání představovala pouze jakýsi marginální doplněk během významných imperiálních událostí, a zároveň došlo ke splnění požadavku delegátů z roku 1897. Ve chvíli, kdy by vyvstaly nějaké mimořádné problémy či otázky, jejichž řešení by nesneslo odkladu, připouštěla příslušná rezoluce

¹⁷⁶ Joseph Chamberlain, *The True Conception of Empire*, Royal Colonial Institute, 31st March, 1897, in: CHAMBERLAIN, *Foreign ...*, s. 248.

¹⁷⁷ Srv. GARVIN, s. 581; *Speech of the Right Hon. Joseph Chamberlain, M. P., in the House of Commons, April 3, 1900*, in: *The Edinburgh Review*, Vol. 192, No. 393, 1900, s. 247–252.

¹⁷⁸ AMERY, *The Life ...*, s. 422.

¹⁷⁹ Joseph Chamberlain, *As One Great Nation*, Wanderers' Hall, Johannesburg, 17th January, 1903, in: BOYD, Vol. 2, s. 108.

¹⁸⁰ MEHROTHA, *On the Use...*, s. 5.

svolání zvláštní konference k tomuto tématu; pravidelná jednání se pak neměla konat dříve než za tři roky.¹⁸¹

S odstupem času není jednoduché koloniální konferenci z roku 1902 hodnotit. Její jistá specifická spočívala v tom, že se vybraných jednání na rozdíl od minulosti mohl účastnit rovněž zástupce Indie, jehož přítomnost povolil Joseph Chamberlain na základě požadavku ministra pro Indii lorda George Francise Hamiltona. Díky tomu se indický reprezentant účastnil i dalších konferencí.¹⁸² Navzdory úsilí a energii, jež Chamberlain do konference vložil, zažil nejedno zklamání. Nejenže se mu nepodařilo prosadit užší politickou unii, ale ani diskuze nad obchodními a obrannými záležitostmi nedospěly k přelomovým závěrům. Vzhledem ke skutečnosti, že vnímal celní tarifní jako nový symbol konstitucionálních vztahů a kruciólní podmínku k efektivnímu fungování politické unie mezi mateřskou zemí, dominií a samosprávnými koloniemi, rozhodl se v říjnu 1903 rezignovat na post ministra pro kolonie a věnovat se prosazování tarifní reformy.¹⁸³

Po odmítnutí Chamberlainova plánu na zřízení Imperiální rady se většina zastánců užší unie rozhodla prostřednictvím různých imperiálních organizací¹⁸⁴ podporovat systém koloniálních konferencí. Časem ostatní skupiny předčil tzv. Pollockův výbor (*Pollock Committee*), jemuž předsedal jeho zakladatel a známý právník sir Frederick Pollock, třetí baronet Pollock. Výbor, který se skládal zčásti ze členů Výboru pro imperiální (obranou) federaci (*Imperial Federation [Defence] Committee*), jenž se v roce 1893 odštěpil od Ligy za imperiální federaci, se prvně sešel jako diskusní klub počátkem roku 1903 a kladl si za cíl prozkoumat různé varianty imperiální spolupráce a případné proměny imperiálních struktur.¹⁸⁵ Během tří let se skupina rozrostla do té míry, že se jejími členy stávali nejen akademičtí teoretikové a právníci, ale i různí politikové, ekonomové a státní úředníci. Pollockův výbor předložil plán na zřízení Imperiální organizace (*Imperial Organisation*), mající jakýsi

¹⁸¹ Cd. 1299, s. ix.

¹⁸² KENDLE, *The Colonial ...*, s. 50.

¹⁸³ AMERY, *The Life ...*, s. 429–447.

¹⁸⁴ Jednalo se především o skupinu *Coefficients*, kterou v listopadu 1902 založili Sidney a Beatrice Webbovi a k jejímž členům se řadili i Herbert George Wells, sir Edward Grey a sir Alfred Milner, a uskupení *The Compatriots*, jehož vznik inicioval Leopold S. Amery. Srv. AMERY, *My Political ...*, Vol. 1, s. 223–226; HALPÉRIN, V., *Lord Milner and the Empire: The Evolution of British Imperialism*, London 1952, s. 155; KENDLE, *The Colonial ...*, s. 55.

¹⁸⁵ D'EGVILLE, H., *Imperial Defence and Closer Union*, London 1913, s. 221–222.

Imperiální poradní výbor (*Imperial Advisory Committee*) se stálým sekretariátem.¹⁸⁶ Návrh současně odmítal vznik imperiální federace, místo níž podporoval principy spolupráce na bázi koloniálních konferencí. Z tohoto důvodu Pollockův výbor usiloval o zefektivnění a formální rozvoj tohoto fóra.¹⁸⁷

Pollockův plán na zřízení Imperiální organizace navazoval na dřívější snahy o zformování stálého poradního orgánu pro imperiální záležitosti. V první řadě reagoval na návrh Bernarda Henryho Hollanda, uveřejněného počátkem roku 1901 a doporučujícího vytvoření, tzv. Imperiální rady, která by se pravidelně scházela v Londýně jednou za dva až tři roky.¹⁸⁸ Současně byl pokračovatelem rozsáhlejšího plánu, který 9. června 1903 v Královském koloniálním institutu zformuloval liberální politik Richard Burdon Haldane, pozdější první vikomt Haldane. Ten na jedné straně varoval před překotným formováním imperiální unie, na straně druhé doporučoval nalézt novou nepsanou ústavní formu, která by posloužila jako poradní těleso Koruny v imperiálních záležitostech. Po vzoru již existujícího Výboru imperiální obrany (*Imperial Defence Committee*) navrhl vytvořit podobný reprezentativní orgán, tzv. Kabinet impéria (*Cabinet of Empire*), skládající se z ministerského předsedy a ministrů zahraničí a kolonií.¹⁸⁹ V prosinci 1903 zareagoval na Haldaneovu řeč další člen Pollockova výboru, novozélandský státník a historik William Pember Reeves, který přednesl návrh na zřízení Rady impéria, jež měla představovat malé kompaktní centralizované těleso, skládající se z ministerských předsedů a ministrů pro kolonie z Kanady, Austrálie, Nového Zélandu a Kapska, scházející se jednou za dva roky a mající poradní funkci.¹⁹⁰

Když došlo v roce 1902 k přijetí principu pravidelného konání koloniálních konferencí, u zámořských státníků to překvapivě vyvolalo smíšené pocity. Samosprávné kolonie a dominia předpokládaly, že získaly efektivní formu zastoupení, současně ovšem vyvstávala otázka, jak se budou řešit imperiální záležitosti v období

¹⁸⁶ DRAGE, G., *Imperial Organization of Trade*, London 1911, s. 3; Frederick Pollock, *Imperial Organisation*, 11th April, 1905, in: *Proceedings of the Royal Colonial Institute*, Vol. 36, London 1905, s. 287–319.

¹⁸⁷ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 57.

¹⁸⁸ HOLLAND, B. H., *Imperium et Libertas: A Study in History and Politics*, London 1901, s. 308.

¹⁸⁹ Srv. *Cabinet and Empire*, in: *The Press*, Vol. 60, Is. 11637, 17th July, 1903, s. 2; Richard Burdon Haldane, *The Cabinet and the Empire*, 9th June, 1903, in: *Proceedings of the Royal Colonial Institute*, Vol. 34, London 1903, s. 325–352.

¹⁹⁰ Podrobněji REEVES, W. P., *A Council of the Empire*, in: *Journal of the Society of Comparative Legislation*, Vol. 5, No. 2, 1904, s. 241–243.

mezi dvěma konferencemi; další řádné setkání se totiž mělo uskutečnit až v roce 1906. Z tohoto důvodu získaly koncem roku 1904 návrhy Pollockova výboru nemalou pozornost britského ministerstva pro kolonie, protože z části poskytovaly řešení nečekaného problému.¹⁹¹ Zejména britský ministr pro kolonie Alfred Lyttelton přijal řadu myšlenek Pollockova výboru za své a začal připravovat zásadní reformu systému koloniálních konferencí.¹⁹² Na počátku roku 1905 se mu podařilo získat i podporu britského ministerského předsedy sira Arthura Jamese Balfoura, budoucího prvního hraběte z Balfouru, který vyjádřil jistou míru zdrženlivosti nad použitím označení „imperiální konference“.¹⁹³

Od ledna do dubna 1905 probíhaly na ministerstvu pro kolonie interní debaty nad Lytteltonovým konceptem, do něhož bylo zapracováno několik změn, týkajících se postavení ministerského předsedy a ministrů pro kolonie a Indie. Další posun v této záležitosti nastal 20. dubna 1905, kdy Lyttelton odeslal guvernérům samosprávných kolonií a generálním guvernérům dominií cirkulář, týkající se budoucí organizace koloniálních konferencí a návrhu, jak postupovat v době, kdy konferenční plénum nezasedá. Lyttelton podporoval myšlenku vzniku Imperiální rady, se kterou před časem přišel jeho předchůdce Chamberlain, a s tím související přeměnu systému koloniálních konferencí v imperiální fórum – Imperiální radu. Podle Lytteltonova návrhu si londýnský kabinet přál znát názor zámořských vlád na imperiální záležitosti civilního charakteru, a proto se měla stálá Imperiální rada skládat z britského ministra pro kolonie, reprezentujícího vládu Jeho Veličenstva, ze zástupce Indie a z ministerských předsedů samosprávných celků či, v případě jejich nepřítomnosti, jimi jmenovaných reprezentantů. Podobně jako během koloniální konference v roce 1902 se u vybraných odborných záležitostech připouštěla i konzultace s příslušnými rezortními ministry. Lyttelton nevyklučoval, že budoucí pravidelné konference složení Imperiální rady změní, a proto úmyslně nenavrhl přesné vymezení kompetencí této rady, protože se domníval, že „historie anglo-saských institucí, jako parlament nebo vládní systém,

¹⁹¹ K aspektům, které zaujaly britské ministerstvo pro kolonie, podrobněji TNA, Colonial Office (dále jen CO) 323/511/10975, Sir F. Pollock's Scheme of "Imperial Organisation", 19th December, 1904, ff. [194–197].

¹⁹² The British Library (dále jen BL), Balfour Papers (dále jen BP), Add MS 49698, Vol. XVI, Proposed Draft of a Circular Despatch to the Governors of the Self-Governing Colonies, December 1904, ff. [181–185]; tamtéž, Add MS 49775, Vol. XCIII, Lyttelton to Balfour, 30th December, 1904, f. [20].

¹⁹³ Srv. BL, BP, Add MS 49775, Vol. XCIII, Balfour to Lyttelton, 13th January, 1905, ff. [22–26]; tamtéž, Lyttelton to Balfour, 1st February, 1905, ff. [31–40].

prokázal, že se mají duchaplně ponechat vlastnímu vývoji,“ aby se mohly pod vlivem okolností flexibilně přizpůsobit.¹⁹⁴

Pro období, kdy se ministerští předsedové autonomních zámořských celků kvůli zaneprázdněnosti domácími záležitostmi nemohli londýnských setkání účastnit, navrhl Alfred Lyttelton zřízení stálé komise, v níž by rovnoměrně zasedali odborně zdatní a kompetentní zástupci britské vlády, samosprávných kolonií a dominií. Komise měla mít k dispozici kancelář v centru Londýna, odpovídající počet administrativních pracovníků a tajemníka, jenž by v době zasedání Imperiální rady měl stejné pravomoci jako tajemník konference, zodpovědný za hladký průběh kooperace mezi komisí a radou. Z hlediska složení se Lytteltonova instituce pravděpodobně nejvíce podobala civilní variantě Výboru imperiální obrany. Lyttelton si od komise sliboval, že přispěje k urychlení komunikace a že se na ní budou moci předjednat některé důležité otázky. Vzhledem k tomu, že se mělo jednat o konzultativní a poradní orgán, Lyttelton nepředpokládal, že by nahradil ministerstvo pro kolonie. Uvědomoval si, že se jedná o relativně novou myšlenku, a proto připouštěl, že by komise měla být v této podobě ustanovena pouze na jeden rok a že by se následně, v létě 1906, vyhodnotila její užitečnost a úspěšnost.¹⁹⁵

Lytteltonovy návrhy se setkaly s převážně kladnými ohlasy, někteří premiéři však během roku 1905 navrhovali v Imperiální radě nemalé změny¹⁹⁶ či je, minimálně, podrobili zevrubnému zkoumání. Především kanadští představitelé nepovažovali Radu, v níž se měla přeměnit koloniální konference, za dostatečně reprezentativní politické těleso, a proto prosazovali přijetí nového systému – imperiální konference. Značně skepticky se stavěli i k myšlence stálé komise, kterou vnímali jako ohrožení nezávislosti ustanovených odpovědných vlád.¹⁹⁷ Kanadčané se přikláněli spíše k takové podobě impéria, jakou prosazoval Richard Jebb než Frederick Pollock. Oba se sice

¹⁹⁴ Mr. Lyttelton to the Governors of the Self-Governing Colonies, Downing Street, 20th April, 1905, in: Cd. 2785, *Colonial Conference: Correspondence Relating to the Future Organization of Colonial Conferences*, London 1906, No. 1, s. 3.

¹⁹⁵ TNA, CO 323/511, Circular Despatch to the Governors of the Self-Governing Colonies, Downing Street, 20th April, 1905, ff. 4–5.

¹⁹⁶ Kupříkladu australský ministerský předseda Alfred Deakin souhlasil s Lytteltonovým názorem, že označení „koloniální konference“ nevyjadřuje dostatečně důležitost setkání, a proto se klonil k užití spojení „Imperiální rada“. V případě stálé komise však vyjádřil přání, že by Australský svaz měl mít dva zástupce, z nichž jeden měl být vysoký komisař. Blíže viz Alfred Deakin [to] the Governor-General Lord Northcote, 19th August, 1905, in: Cd. 2785, Encl. 2, No. 10, s. 11–12.

¹⁹⁷ Ke kanadskému postoji podrobněji zpráva tajemníka Tajné rady Johna Josepha McGeeho, in: Cd. 2785, Encl., No. 14, s. 13–14.

zařadili k zastáncům užší formy unie, lišili se však v metodách, jak jí dosáhnout. Jebb byl přesvědčen, že sjednocené impérium může koexistovat s myšlenkou národní nezávislosti, a proto nevěřil, že zřízení Imperiální rady znamená ideální způsob jak zlepšit organizaci imperiálních vztahů. Podle Jebba měli mít v systému koloniálních konferencí rozhodující slovo ministerští předsedové samosprávných celků, kteří by si byli rovni. Pro období mezi dvěma konferencemi prosazoval, aby měly zámořské vlády v Londýně odpovídající zastoupení kupříkladu prostřednictvím vysokých komisařů, již by zajišťovali dostatečnou informovanost ministerských předsedů v otázkách imperiální zahraniční politiky a dalších záležitostech.¹⁹⁸

Ve druhé polovině roku 1905 vyústily diskuze mezi britským ministrem pro kolonie Alfredem Lytteltonem a guvernéry samosprávných kolonií a generálními guvernéry dominií v dva hlavní závěry: 1) došlo k posunu konference na rok 1907, protože ministerští předsedové Austrálie a Nového Zélandu se v původním termínu kvůli důležitým domácím záležitostem nemohli zúčastnit, a 2) na žádost Kanady se debata o zefektivnění organizace systému koloniálních konferencí odložila až na řádné jednání konference.¹⁹⁹ Oddálení setkání vyhovovalo i britskému ministerstvu pro kolonie, v jehož čele stanul od prosince 1905 liberální politik Victor Bruce, devátý hrabě z Elginu. Vzhledem k tomu, že se neřadil k zastáncům formální imperiální unie, zaujal k plánům Pollockova výboru skeptický postoj. S ohledem na probíhající výměnu názorů mezi ministerstvem pro kolonie a představiteli samosprávných kolonií a dominií však zařadil Lytteltonovy návrhy jako jedno z témat k diskusi na konferenčních jednáních.²⁰⁰

Od února 1906 probíhaly na straně britského ministerstva pro kolonie a zainteresovaných zámořských představitelů intenzivní přípravy na jednoměsíční konferenci na jaře 1907. Agendě měly dominovat záležitosti spojené s Imperiální

¹⁹⁸ Srv. Richard Jebb, *Some Aspects of Imperialism*, Empire Club of Canada, 27th October, 1905, in: HOPKINS, J. C. (ed.), *Empire Club Speeches: Being Addresses Delivered before the Empire Club of Canada during Its Sessions of 1905–06*, Toronto 1906, s. 22–30; MILLER, J. D. B., *Richard Jebb and the Problem of Empire*, London 1956, s. 15–16.

¹⁹⁹ S přeložením konference na první polovinu roku 1907 nesouhlasili jen zástupci Kapska. Srv. Mr. Lyttelton to the Governors of the Self-Governing Colonies, 29th November, 1905, in: Cd. 2785, No. 15, s. 15; Thomas William Smartt [to the Governor Sir W. Hely-Hutchinson], 6th December, 1905, in: Cd. 2975, *Colonial Conference: Correspondence Relating to a Proposed Colonial Conference in 1907*, London 1906, Encl., No. 4, s. 2.

²⁰⁰ The Earl of Elgin to the Governors of Self-Governing Colonies, Downing Street, 22nd February, 1906, in: Cd. 2975, No. 9, s. 4; TNA, CO 323/514/2854, Col[onial] Conference, 26th January, 1906, ff. [42–46].

radou a budoucím postavení systému koloniálních konferencí, preferenčním obchodem, obrany, emigrace a udělování státního občanství.²⁰¹ Během příprav se však ukázalo, že britské ministerstvo pro kolonie a jednotlivé samosprávné kolonie a dominia přikládají některým otázkám rozdílnou důležitost. Kupříkladu australská vláda souhlasila s ideou ustanovení Imperiální rady v téměř shodné podobě, v jaké ji navrhl Lyttelton.²⁰² Novozélandský kabinet tuto myšlenku také podporoval, protože ji vnímal jako skvělou příležitost pro impérium, usnadňující komunikaci v imperiálních záležitostech.²⁰³ Kapsko pro změnu spojovalo existenci Imperiální rady s otázkou imperiální obrany.²⁰⁴ Kanadský ministerský předseda Wilfrid Laurier byl nechvalně znám nedůvěrou vůči navrhovanému imperiálnímu tělesu.²⁰⁵ Kanadané dlouhodobě usilovali o přetvoření koloniálních konferencí v plnohodnotný imperiální systém, v rámci něhož by se jako rovnocenní členové účastnili zasedání i kabinetní ministři, nikoli pouze ministerští předsedové dominií a samosprávných kolonií, případně *ad hoc* pozvaní členové vlády, nemající status regulérních účastníků. Této podobě však lord Elgin nebyl nakloněn, a proto se odvolával na závěr koloniální konference z roku 1902, v němž se pravilo, že konferenčních diskuzí se účastní ministr pro kolonie a premiéři samosprávných kolonií a dominií.²⁰⁶

²⁰¹ The Secretary of State to the Governors-General of the Commonwealth of Australia, the Dominion of Canada, and the Governors of New Zealand, Cape Colony, Natal, and Newfoundland, Downing Street, 4th January, 1907, in: Cd. 3337, *Colonial Conference, 1907: Despatch from the Secretary of State for the Colonies, with Enclosures, Respecting the agenda of the Colonial Conference, 1907*, London 1907, s. 3–4.

²⁰² Australský svaz se v případě zřízení stálého sekretariátu Imperiální rady klonil k názoru, že náklady na jeho udržování by měly být počítány poměrně k počtu obyvatel. Srv. Commonwealth of Australia, *Parliamentary Debates* (dále jen *APD*), *House of Representatives* (dále jen *HoR*), No. 8, 21st February, 1907, s. 123; Resolution of Government of Commonwealth of Australia to be submitted to Colonial Conference, in: Cd. 3337, Encl. No. 1, s. 6–7.

²⁰³ Resolution of Government of New Zealand for Submission to Colonial Conference, in: Cd. 3337, Encl. No. 2, s. 8.

²⁰⁴ Kapšití reprezentanti zastávali názor, že každá samosprávná kolonie by měla přispívat na obranu adekvátně její velikosti a ekonomické síle, a proto v roce 1907 navrhli, aby se předem přesně vymezilo, kolik má každý z autonomních celků vycvičit a vyzbrojit jednotek k obraně impéria. Resolution of Government of Cape Colony for Submission to Colonial Conference, 1907, in: Cd. 3337, s. 11.

²⁰⁵ JEBB, R., *The Imperial Conference: A History and the Study*, Vol. 2, London 1911, s. 73–74.

²⁰⁶ Srv. Extract from a Report of the Committee of the Privy Council, Approved by the Governor-General on the 20th July 1906, in: Cd. 3340, *Colonial Conference, 1907: Correspondence Relating to the Colonial Conference, 1907*, London 1907, Encl. No. 5, s. 3–4; The Secretary of State to the Governor-General of Canada, Downing Street, 11th August, 1906, in: tamtéž, No. 6, s. 4–5; Extract from a Report of the Committee of the Privy Council, Approved by the Governor-General on the 17th October 1906, in: tamtéž, Encl. No. 15, s. 11; The Secretary of State to the Governor-General of Canada, Downing Street, 29th November, 1906, in: tamtéž, No. 17, s. 12.

Poté, co se Australané a Novozélandčané vyjádřili ve prospěch některých bodů původního Lytteltonova plánu, vstoupil do diskuzí o Imperiální radě opětovně Pollockův výbor. V březnu 1907 představil nové schéma, jež kategoricky zamítlo nahrazení systému konferencí jiným imperiálním tělesem a podle něhož mělo dojít k přijetí nového přesnějšího označení – imperiální konference.²⁰⁷ Pollockův výbor sehrál v letech 1903–1907 významnou roli, protože se mu úspěšně podařilo vyvolat širší zájem o problematiku imperiální unie a systému konferencí a protože přiměl úředníky ministerstva pro kolonie, aby přehodnotili svůj postoj k otázkám statusu samosprávných kolonií a přirozené proměny konstitucionálních vztahů v rámci impéria.²⁰⁸ První měsíce roku 1907 se rovněž vyznačovaly zvýšenou aktivitou dalších zastánců imperiální unie, mezi něž se řadili lord Alfred Milner,²⁰⁹ Leopold Stennett Amery, Geoffrey Drage a Richard Jebb. Především Jebb se k této problematice obšírně vyjádřil v řadě článků v *The Morning Post*, v nichž agitoval ve prospěch zřízení stálého systému konferencí, který by disponoval i nezávislým sekretariátem, a opakovaně navrhoval, aby vysocí komisaři dominií v Londýně měli stejné postavení jako zahraniční velvyslanci.²¹⁰ Leo Amery upozorňoval na fakt, že je třeba ústupky čelit posilování separatistických tendencí v zámořských državách, a proto by na ně v oblasti zahraniční politiky měla britská vláda pohlížet jako na rovnocenné partnery. Amery chápal princip rovnosti jako základní předpoklad jednotného impéria, a proto usiloval o zintenzivnění vzájemné komunikace, kterou vnímal jako jeden ze způsobů, jak toho dosáhnout. Prosazoval tudíž častější konzultace během pravidelných konferencí a v mezidobí prostřednictvím stálého sekretariátu, o jehož zřízení soudil, že představuje velkou výhodu pro zlepšení konstitucionálních vztahů v rámci impéria.²¹¹

Rok 1907 představoval jistý přelom, neboť došlo k vyvrcholení debat o podobě a postavení koloniálních konferencí, z nichž se od roku 1902 vyvinul svébytný systém. Nové hledání odpovídající definice a pojmového vymezení Britského impéria na počátku 20. století souviselo s „oficiálním“ vznikem nových národů (dominií), které

²⁰⁷ TNA, Cabinet Papers (dále jen CAB) 17/77, *Imperial Organization*, The Times, 14th March, 1907, f. [112].

²⁰⁸ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 80–82.

²⁰⁹ K tehdejšímu jeho postojům podrobněji srv. Alfred Milner, *The Imperialist Creed*, Manchester, 14th December, 1906, in: MILNER, *The Nation ...*, s. 135–152; MILNER, A., *Some Reflections on the Coming Conference*, in: National Review, Vol. 49, 1907, s. 195–206; GOLLIN, *Proconsul ...*, s. 132–135.

²¹⁰ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 87.

²¹¹ AMERY, *Union ...*, s. 1–48.

si přály spíše zachovat samostatnost, nikoli podřídít se nějaké politicky centralizované struktuře.²¹² Mnozí dominiální i britští státníci vnímali tyto změny jako přelomový okamžik, kdy se vytváří nová „rodina národů“. Kupříkladu kanadský ministerský předseda sir Wilfrid Laurier Britské impérium přirovnával ke „galaxii nezávislých národů“.²¹³ Současně doufal, že „brzy nastane den, kdy náš parlament obdrží stejná práva jako britský a kdy jediná spojující pouta mezi námi budou společná vlajka a panovník“.²¹⁴

Poslední koloniální konference probíhala od 15. dubna do 14. května 1907. Patnácti zasedáním dominovala problematika budoucího uspořádání systému konferencí a jejího významu v imperiálních vztazích především z pohledu samosprávných kolonií a dominií a dále otázky, spojené s obrannou a komerčními vztahy, v rámci nichž měla nemalý význam preferenční obchodní výměna.²¹⁵ První čtyři koloniální konference se zaměřily na vyjasnění základních principů a postupů. Od roku 1902 platilo ustanovení, že se jedná o setkání mezi zástupci autonomních částí impéria s britskými představiteli a že každá z vlád disponuje jedním hlasem. Diskuze měly mít čistě konzultativní, neformální a soukromý charakter. Zainteresovaní ministři samosprávných kolonií a dominií sice mohli být za určitých okolností pozváni na jednání, nebyli však regulárními členy, a proto nedisponovali právem hlasovat o závěrečných rezolucích. Indii zastupoval sir James Mackay, pozdější první hrabě Inchcape, v roli jakéhosi „pozorovatele“ v rámci britské delegace, přirozeně bez možnosti zúčastnit se závěrečného hlasování. V průběhu zasedání se kanadskému ministerskému předsedovi Laurierovi, jenž dlouhodobě prosazoval rozšíření národních reprezentantů i o domácí ministry, podařilo překonat nesouhlasné stanovisko lorda Elgina, který svolil k účasti dalších ministrů.²¹⁶

Hlavní část debaty o budoucím uspořádání konferencí proběhla na prvních jednáních, na nichž se střetly dva protichůdné postoje – kanadský a australský – o reorganizaci impéria. Kanadský ministerský předseda Laurier se obával, aby se z konference nestalo fórum, v němž by vynikla podřízená pozice samosprávných

²¹² CROSS, J. A., *The Colonial Office and the Dominions before 1914*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 4, Is. 2, 1966, s. 138.

²¹³ Wilfrid Laurier, *Canadienne Gazette*, 3rd July, 1902, in: JEBB, *Studies ...*, s. 1.

²¹⁴ DAFOE, J. W., *Laurier: A Study in Canadian Politics*, Toronto 1922, s. 70.

²¹⁵ OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 1, s. 213.

²¹⁶ Cd. 3523, *Colonial Conference, 1907: Minutes of Proceedings of the Colonial Conference, 1907*, London 1907, s. 15–18, 55–56.

kolonií a dominií vůči mateřské zemi. Z tohoto důvodu zareagoval 15. dubna 1907 na úvodní proslov britského ministerského předsedy sira Henryho Campbell-Bannermana, jenž hovořil o „podstatě britského imperiálního spojení“, spočívající ve „svobodě a nezávislosti“, a prohlásil, že konferenci nevnímá pouze jako prosté setkání ministerských předsedů samosprávných celků a britského ministra pro kolonie, ale zejména jako „konferenci mezi imperiální vládou a vládami samosprávných závislých území Velké Británie“.²¹⁷ Vzhledem ke skutečnosti, že se současně řadil k odpůrcům zavádění jakýchkoli centralizačních prvků do imperiální struktury, se úporně stavěl proti zřízení odděleného imperiálního sekretariátu. Svými postoji nečekaně podporoval konzervativní linii v *Colonial Office*, jež se obávalo ztráty vlivu na imperiální záležitosti v důsledku vzniku „nezávislého“ sekretariátu.²¹⁸

Jeho australský protějšek Alfred Deakin viděl v setkávání mezi britskou vládou a vládami samosprávných kolonií a dominií na konferencích naopak jasný důkaz rovného postavení těchto zámořských částí impéria.²¹⁹ Ačkoli patřil mezi přední obhájce koloniálního nacionalismu jako Laurier, *a priori* nevylučoval jeho koexistenci s imperiálními vazbami či závazky; jeho idea impéria se totiž zakládala na principu partnerství svobodných národů, nemluvě o tom, že jej výrazně ovlivnily návrhy Pollockova výboru.²²⁰ Deakin na rozdíl od kanadského ministerského předsedy soudil, že zřízení stálého sekretariátu udrží a zvýší prestiž systému konferencí během období, kdy se nekonají zasedání, že sníží vliv britského ministerstva pro kolonie a tím i jeho centralizační tlak a že přispěje ke zrovnoprávnění samosprávných celků s mateřskou zemí.²²¹

Vznik poradního tělesa a zpřesnění budoucího označení konference představovaly další návrhy, jimiž se premiéři intenzivně zabývali. Ministerští předsedové australského dominia a samosprávných kolonií Nového Zélandu a Kapska navrhovali vytvoření stálého tělesa, které by nahradilo konferenci. Lord Elgin si uvědomoval, že měnící se impérium požaduje nové prostředky komunikace se

²¹⁷ Cd. 3404, *Colonial Conference, 1907: Published Proceedings and Précis of the Colonial Conference, 15th to 26th April, 1907*, London 1907, s. 6; *The Conference and the Empire*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 1, Is. 4, 1911, s. 392.

²¹⁸ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 91.

²¹⁹ Cd. 3523, s. 7–8; La NAUZE, J. A., *Alfred Deakin*, Melbourne 1968.

²²⁰ Srv. GRIMSHAW, s. 181; GOLLIN, *Proconsul ...*, s. 136; La NAUZE, J. A., *Alfred Deakin: Two Lectures*, Brisbane 1960, s. 16.

²²¹ Srv. KENDLE, *The Colonial...*, s. 92; La NAUZE, J. A., *Alfred Deakin: A Biography*, Vol. 2, Melbourne 1962, s. 494.

samosprávnými celky, a proto v březnu 1907 předložil britskému kabinetu reorganizační schéma, od něhož si sliboval posílení imperiální jednoty. Proponoval, aby tři hlavní zámořské oblasti – severoamerická, jihopacifická a jihoafrická – reprezentovali v Londýně vysocí komisaři, jimiž by byli členové Sněmovny lordů a s nimiž by londýnská vláda prostřednictvím ministra pro kolonie konzultovala otázky, týkající se těchto zámořských teritorií. Britský kabinet nicméně Elginův návrh neschválil, protože si nepřál ustanovení nezávisle postaveného orgánu, který by mohl ohrozit britské postavení v imperiální zahraniční politice. Navzdory všemu se 17. dubna 1907 o Elginově návrhu jednalo na konferenci.²²²

Od počátku bylo zřejmé, že zámořští ministerští předsedové nebudou jednotní. Proti Elginovu návrhu, s jehož obsahem se z velké části ztotožňovali ministerští předsedové Alfred Deakin z Austrálie, sir Joseph George Ward, pozdější první baronet z Wellingtonu, z Nového Zélandu a doktor sir Leander Starr Jameson, budoucí první baronet Jameson, z Kapska, se postavil jejich kanadský protějšek sir Wilfrid Laurier, jenž představoval zásadního odpůrce všech pokusů o vytvoření ústředního vládního tělesa v jakékoli podobě.²²³ Vzhledem ke skutečnosti, že systém konferencí do této doby nabyt vlastní konstitucionální struktury, přednesl kanadský ministerský předseda protinávrh, jež si kladl za cíl vymezit pro tento systém nové označení. Spojení „imperiální konference“, jež mělo přesněji charakterizovat agendu, která se během jejich konání projednávala, představovalo jistou formu kompromisu mezi zastánci a odpůrci Imperiální rady.²²⁴

Následně se řešila problematika spojená se zřízením Imperiálního sekretariátu, který prosazoval především australský premiér Deakin, podporovaný Wardem z Nového Zélandu a Jamesonem z Kapska proti Laurierovi a transvaalskému Louisi Bothovi. Idea zřídit stálý sekretariát znamenala nesnadné skloubení dvou faktorů imperiálního uvažování tehdejší doby, tj. efektivní nezávislosti dominií a samosprávných kolonií na úkor britského ministerstva pro kolonie a reálného vlivu na rozhodování v imperiálních záležitostech. Alfred Deakin, ovlivněný myšlenkami Pollockova výboru a obsahem Lytteltonova cirkuláře, si přál sekretariát, který by

²²² Srv. Cd. 3523, s. 35–39; CUNNINGHAM, A. M., *Canadian Nationalism and the British Connection 1899–1919*, Magisterská práce, Burnaby 1980, s. 79; KENDLE, *The Colonial...*, s. 92–93.

²²³ DEWEY, A. G., *The Dominion and Diplomacy: The Canadian Contribution*, Vol. 1, London 1929, s. 107–111.

²²⁴ Srv. APD, HoR, No. 8, 21st February, 1907, s. 123; Cd. 3523, s. 26, 30–33, 52; HALL, *Commonwealth ...*, s. 26.

sloužil jako nezávislý orgán pro přípravu agendy na konferenci, prostřednictvím něhož by dominia a vláda Velké Británie komunikovaly o zahraničněpolitických otázkách přímo, bez prostředkování ministerstva pro kolonie a jenž by byl odpovědný pouze britskému ministerskému předsedovi. Oproti němu však kanadský premiér, horlivě podporovaný svým transvaalským protějškem, nekompromisně vystupoval proti zřízení nezávislého sekretariátu, protože se obával, že by mohl omezit kanadskou autonomii, a protože považoval britské ministerstvo pro kolonie za ideální instituci, jež by měla komunikovat se samosprávnými koloniemi a dominii.²²⁵

Neúspěch Deakinova plánu vyvolal nemalé zklamání u předních zastánců impéria, k nimž se řadili Leopold Stennett Amery,²²⁶ Alfred Milner²²⁷ a Richard Jebb.²²⁸ Ačkoli se nepodařilo zřídit nezávislý stálý Sekretariát, zámořským ministerským předsedům se zdařilo dojednat kompromis, ustanovující jeho modifikovanou podobu. Mezi dvěma konferencemi měl být nově k dispozici stálý Sekretariát, který řídilo britské ministerstvo pro kolonie, jenž měl čistě konzultativní podobu a jehož hlavní úloha tkvěla v přípravě budoucích konferencí včetně komunikace se samosprávnými celky. Současně je třeba vyzdvihnout skutečnost, že tato malá instituce zůstala mimo přímý vliv kabinetu.²²⁹ Vedle kritických hlasů se objevovaly i pozitivní reakce. Především v Kanadě vznik malého Sekretariátu představoval přijatelný kompromis, díky němuž bylo možné ukončit dvouleté diskuze, jež vyvolal Lytteltonův cirkulář. Kupříkladu kanadský konzervativce sir George Eulas Foster považoval toto uspořádání za prospěšné, umožňující zvýšení efektivity systému konferencí.²³⁰

²²⁵ Srv. *APD, HoR*, No. 8, 21st February, 1907, s. 124; Cd. 3523, s. 26–30, 33–35, 41–44, 56; HANCOCK, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality ...*, s. 48–49; LA NAUZE, *Alfred Deakin: A Biography ...*, s. 499–504.

²²⁶ Amery byl hluboce rozladěn z Laurierova postoje, který po celou konferenci zastával čistě negativistické postoje. Současně se klonil k názoru, že kdyby se Laurier zachoval „férověji“ v otázce Sekretariátu, mohl být překonán i odpor britského ministerstva pro kolonie, což by případně umožnilo Kanadě a dalším dominiím vymanit se z jeho kontroly v otázce imperiálních záležitostí. CAC, AP, AMEL 1/2/16, L. S. A[mery] on 1907 Conference, [1907].

²²⁷ KENDLE, *The Round Table Movement and ...*, s. 48.

²²⁸ Richard Jebb, *Twelve Months of Imperial Evolution*, in: *Proceedings of the Royal Colonial Institute*, Vol. 39, London 1908, s. 4–37.

²²⁹ Srv. Cd. 5273, *Dominions No. 4: Further Correspondence Relating to the Imperial Conference*, London 1910, s. 1; KENDLE, *The Colonial ...*, s. 105.

²³⁰ George E. Foster, *The Imperial Conference of 1907*, in: HOPKINS, J. C. (ed.), *Empire Club Speeches: Being Addresses Delivered before the Empire Club of Canada during Its Sessions of 1907–1908*, Toronto 1910, s. 11–14.

Schválení malého Imperiálního sekretariátu, či někdy též Sekretariátu imperiální konference, přimělo britského ministra pro kolonie lorda Elgina vyslyšet návrhy svého stálého státního podtajemníka sira Francise Johna Hopwooda, budoucího prvního barona Southborougha, na reorganizaci ministerstva.²³¹ Elgin se kategoricky stavěl proti jakékoli, i finanční, nezávislosti Sekretariátu, a proto ujistoval kancléře pokladu, že přerozdělení kompetencí v rámci ministerstva neznamená žádné dodatečné finanční náklady a že nově zřízené sekce budou nadále představovat integrální součást jeho ministerstva. Reorganizace byla oficiálně dokončena 1. prosince 1907, kdy vznikla tři oddělení: 1) pro dominia, 2) korunní kolonie a 3) právní a všeobecné záležitosti. Oproti březnovému schématu, které Elgin předložil vládě, již jejich působnost nespočívala na geografickém vymezení, nýbrž se v něm nově odrazila míra závislosti na mateřské zemi.²³² Pozice Imperiálního sekretariátu a status postupně rodícího se oddělení pro dominia byly zpočátku velmi neurčité, a proto se v září 1907 Elgin rozhodl tento stav vyjasnit. Oznámil dominiím, že Sekretariát je propojen s dominiální sekci osobou tajemníka, jenž je formálně také jejím členem, i když plní odlišné povinnosti.²³³

Koloniální konference tak přispěla rovněž k vytvoření Dominiálního oddělení či sekce (*Dominion Department*), jež se od 1. prosince 1907 stala skutečností. V dalších letech se zaměřovala především na přípravu budoucích konferencí při britském ministerstvu pro kolonie. Zpočátku se muselo malé oddělení, mající jen devět úředníků, vypořádat s různými obtížemi, z nichž nejvýznamnější byla nečekaná kritika ze strany ministerstva pro kolonie, že personál dominiální sekce nemá příliš velké osobní zkušenosti z dominií, a proto musí převážně spoléhat na zprávy od tamních britských představitelů, a že z toho důvodu nemůže porozumět skutečné podstatě dominiální problematiky. Dominiální sekce ve skutečnosti hrála významnou

²³¹ Srv. TNA, CO 323/534/29255A, H[opwood] to [Cortlyou], Draft to Treasury Submitting Proposals for the Colonial Office Reorganization, 15th August, 1907, ff. [511–529]; tamtéž, CO 885/8/12, Miscellaneous No. 154, F. Graham, Memorandum on the Colonial Office Establishment, March 1903, ff. 1–12.

²³² K této problematice blíže viz CROSS, J. A., *Whitehall and the Commonwealth: The Development of British Departmental Organisation for Commonwealth Affairs*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 2, Is. 3, 1964, s. 191–193; PARKINSON, C., *The Colonial Office from Within, 1909–45*, London 1947, s. 24–51.

²³³ Despatch to the Governors of the Self-Governing Colonies Relative to the Reorganization of the Colonial Office, Downing Street, 21st September, 1907, in: Cd. 3795, *Despatch to the Governors of the Self-Governing Colonies Relative to the Reorganization of the Colonial Office*, London 1907, s. 3–5.

úlohu v diskuzích o budoucí podobě impéria, ať již mezi stoupenci centralizace, decentralizace a federalizace nebo nacionalistů z dominií.²³⁴

Poslední koloniální konferenci z roku 1907 lze podle některých považovat za počátek pomyslného přechodu od Britského impéria ke Commonwealthu, protože nahradila dosavadní zásady koloniálních konferencí a protože schválila důležitou rezoluci, upravující konstitucionální vztahy a stanovující pro konání budoucích imperiálních konferencí několik pravidel: 1) setkání se měla konat nejpozději jednou za čtyři roky, 2) ministerský předseda Velké Británie jim měl z titulu své funkce předsedat, v případě jeho nepřítomnosti je předsedou ministr pro kolonie, 3) členové konference měli být jen dominiální premiéři, 4) každého jednání se mohli zúčastnit nanejvýš dva ministři z každé vlády, 5) každá země měla pouze jeden hlas a 6) v případě potřeby mohla být konference svolána i ke zvláštnímu účelu.²³⁵

Závěry z koloniální konference v roce 1907, týkající se účastnících se zemí, nejen potvrdily zažitou praxi, ale do budoucna i vyloučily, aby na tomto fóru zazněl hlas zástupců Indie a dalších závislých území, čímž se vytvořila pomyslná bariéra, znemožňující jejich výraznější zapojení v rámci Britského impéria.²³⁶ Pojem „dominium“, který poprvé byl použit pro charakterizování vlastnického vztahu Koruny vůči Virginii (*Old Dominion*), nově začal vyjadřovat myšlenku konstitucionální rovnosti mezi samosprávnými koloniemi a Spojeným královstvím.²³⁷ V roce 1907 se navíc počet dominií rozšířil o Newfoundland a Nový Zéland na čtyři.

Koloniální (imperiální) konference znamenaly pro dominia místo, kde mohla svobodně prezentovat své názory na aktuální otázky, týkající se především obrany a zahraniční politiky, a vyjadřovat se během důvěrných diskuzí k dalšímu směřování Britského impéria. Navzdory různým názorům na projednávané body existoval v životně důležitých záležitostech, jako byla obrana, široký konsensus. Ačkoli by se na první pohled mohlo zdát, že koloniálním (imperiálním) konferencím vévodily

²³⁴ Podrobněji o činnosti a personálním zajištění dominiální sekce před první světovou válkou CROSS, *The Colonial ...*, s. 139–148.

²³⁵ Srv. Cd. 3523, s. v; Cd. 5273, s. 1; OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 1, s. 217–218.

²³⁶ Otázka účasti indických zástupců a platnost tohoto bodu rezoluce koloniální konference z roku 1907 se opětovně projednávaly během Imperiální válečné konference v roce 1917. Blíže viz JEBB, R., *Conference or Cabinet?*, in: *United Empire: The Royal Colonial Institute Journal*, Vol. 11, No. 4, 1920, s. 161.

²³⁷ Srv. HOLLAND, R., *Britain, Commonwealth and the End of Empire*, in: BOGDANOR, V. (ed.), *The British Constitution in the Twentieth Century*, Oxford 2003, s. 633; KEITH, *The Governments ...*, s. 180; LUCAS, s. 6–7.

výhradně záležitosti politického, konstitucionálního a obranného rázu, velmi často se na nich projednávaly i různé další otázky, zasahující do každodenního života obyvatel. Dominia se zapojila hlavně do diskuzí, zabývajících se imperiálními preferencemi (*Imperial Preference*),²³⁸ jež vnímala nejen jako ekonomickou výhodu, ale i jako jisté sjednocující pouto v rámci impéria. Kupříkladu imperiální politik Leopold Stennett Amery se klonil k názoru, že „imperiální preference představovaly pro dominiální státníky prvořadé a nejdůležitější konstitucionální otázky, primárně ovlivňující imperiální jednotu“.²³⁹ Amery se totiž domníval, že imperiální preference jsou čistě imperiální otázkou.²⁴⁰ Bývalý ministr pro kolonie Joseph Chamberlain byl dokonce přesvědčen, že „jediná možná cesta k dosažení užší imperiální jednoty leží v obchodních preferencích“.²⁴¹ Koloniální konference, konané v letech 1887–1907, připravily cestu pro rozvoj užší spolupráce politiků, institucí a obyvatel v rámci Britského impéria a pro postupný přerod impéria v Commonwealth.

²³⁸ Ke kanadskému postoji k preferenčním tarifům blíže viz COLVIN, J. A., *Sir Wilfrid Laurier and the British Preferential Tariff System*, in: NEATBY, H. B. et al., *Imperial Relation in the Age of Laurier*, Toronto 1969, s. 34–44.

²³⁹ AMERY, *Thoughts ...*, s. 112.

²⁴⁰ CAC, AP, AMEL 1/3/40, [L. S. Amery] to Milner, 27th November, 1906, f. 3.

²⁴¹ GRAYSON, R. S., *Imperialism in Conservative Defence and Foreign Policy: Leo Amery and the Chamberlains, 1903–39*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 34, No. 4, 2006, s. 509.

2. 2. Systém imperiálních konferencí v letech 1907–1911

Neúspěchy, které provázely prosazování návrhů Pollockova výboru, předznamenaly pokles vlivu těchto „reformátorů“ na imperiální záležitosti.²⁴² Do popředí se začaly dostávat reformní plány jiných uskupení,²⁴³ v jejichž rámci postupně vynikli přední stoupanci imperiální unie Alfred Milner a Leopold Amery, již během cest po dominiích a samosprávných koloniích horovali pro účinné změny v organizaci impéria, zejména pokud šlo o rozšíření míry nezávislosti Sekretariátu při britském ministerstvu pro kolonie či přímo o zřízení vlastního ministerstva pro dominiální záležitosti. Vzhledem k faktu, že se na rok 1911 připravovala imperiální konference, kladli si za cíl vyplnit „prázdné místo“ ve chvíli, kdy Sekretariát pro imperiální konferenci svazovaly regule a oficiality, a využít osobních kontaktů a konexí k ovlivnění plánované agendy v oblasti imperiálních záležitostí.²⁴⁴

S ohledem na nepříliš pozitivní postoj Kanadčanů, který zazněl na koloniální konferenci v roce 1907 především vůči Deakinovým návrhům, se Amery s Milnerem zaměřili na tamní představitele, jejichž přesvědčení o správnosti imperiální unie mělo představovat „klíč“ k řešení. Na podzim 1908 se zejména Milner pokoušel prostřednictvím řady přednášek pro menší proimperiální uskupení, kupříkladu jako byl Kanadský klub (*Canadian Club*), který založil jeho přítel a známý torontský novinář a burzovní makléř Arthur James Glazebrook s cílem propagovat imperiální ideje a z jehož významných členů se v roce 1909 vytvořila tamní sekce Hnutí kulatého stolu

²⁴² Neuspěl ani jeho plán na opětovné „oživení“ Výboru pro imperiální (obranou) federaci. Podrobněji LORING, A. H., *The Imperial Federation (Defence) Committee: 1894–1906*, in: *United Empire: The Royal Colonial Institute Journal*, Vol. 6, 1915, s. 341–346. Současně i význam Imperiální ligy (*League of Empire*), do jejíž činnosti se časem aktivně zapojil Frederickem Pollockem, neměla velký vliv na probíhající diskuze. Blíže viz GREENLEE, J. G. C., *The A B C's of Imperial Unity*, in: *Canadian Journal of History / Annales canadiennes d'histoire*, Vol. 14, No. 1, 1979, s. 49–64.

²⁴³ Další významné imperiální uskupení byly tzv. Krajané (*The Compatriots*), které v Londýně v lednu 1904 založil Leopold Amery a k jehož členům se kupříkladu řadili geograf H. J. Mackinder, novinář James Louis Garvin, Joseph Chamberlain a Alfred Milner, který mu předsedal. Když v roce 1907 rozšířili *The Compatriots* činnost do zámoří prostřednictvím spolků v samosprávných koloniích, začal Amery intenzivně komunikovat s australskou a kanadskou sekcí – Alfredem Deakinem, Williamem Morrisem Hughesem, Robertem Lairdem Bordenem a Williamem Lyonem Mackenzie Kingem – o reformních plánech. AMERY, *My Political ...*, Vol. 1, s. 265–269; KENDLE, J. E., *The Round Table Movement: Lionel Curtis and the Formation of the New Zealand Groups in 1910*, in: *The New Zealand Journal of History*, Vol. 1, No. 1, 1967, s. 36.

²⁴⁴ KENDLE, *The Round Table Movement and ...*, s. 50–51; REESE, *The History ...*, s. 74.

přesvědčit o všeobecné nutnosti intenzivnějšího propojení dominií s mateřskou zemí.²⁴⁵

Ameryho a Milnerovy aktivity v letech 1909–1911 představovaly součást širších snah tzv. Hnutí kulatého stolu, které bylo s odstupem času považované za nejlépe organizované a nejvlivnější uskupení, prosazující imperiální unii a myšlenku, že by si dominia měla zahraniční záležitosti spravovat samostatně. Počátky hnutí spadají do doby, kdy lord Milner a jeho nástupce William Palmer, druhý hrabě Selborne, zastávali post vysokého komisaře v Jižní Africe, a kdy se obklopili mladými schopnými absolventy z Oxfordu, již jim vypomáhali jako administrativní asistenti.²⁴⁶ Mezi nejvýznamnější patřili Lionel George Curtis, George Geoffrey Dawson, Philip Henry Kerr, budoucí jedenáctý markýz z Lothianu, který byl od roku 1910 šéfredaktorem imperiálního periodika *The Round Table*, a z části Leopold Stennett Amery.²⁴⁷ Kritici však Milnerovy spolupracovníky neřídka označovali nepřilíživě vznešeným označením Milnerova školka (*Milner's Kindergarten*).²⁴⁸ Milner byl klíčovou osobou, neboť načrtl vizi, která „konstruktivně a imperiálně elektrizovala národ a impérium“.²⁴⁹ Jeho pohled na imperiální unii nicméně kladl malý důraz na ekonomické propojení mateřské země se zámořskými samosprávnými celky.²⁵⁰

Členové tzv. Milnerovy školky současně představovali jádro Hnutí kulatého stolu, které oficiálně vzniklo počátkem září 1909 v Plas Newyd v domě lorda

²⁴⁵ Srv. CAC, AP, AMEL 1/2/16, L. S. A[mery] on 1907 Conference, [1907]; GOLLIN, *Proconsul ...*, s. 143; KENDLE, *The Colonial ...*, s. 125–128; Milner, Alfred, *Imperial Unity: External Advantages*, Canadian Club, Vancouver, 9th October, 1908, in: MILNER, A., *Speeches Delivered in Canada in the Autumn of 1908*, Toronto 1909, s. 1–12; tentýž, *Imperial Unity: Internal Benefits*, Canadian Club, Winnipeg, 15th October, 1908, in: Tamtéž, s. 13–26; QUIGLEY, C., *The Round Table Movement in Canada, 1909–38*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 43, No. 3, 1962, s. 204–209; THOMPSON, *A Wider ...*, s. 123–125.

²⁴⁶ BOSÁK, s. 86; CROSS, *The Colonial Office ...*, s. 147; GEYSER, O., *Jan Smuts and Alfred Milner*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 90, Is. 360, 2001, s. 425.

²⁴⁷ Mezi další vlivné členy se řadili Robert Brand, Patrick Duncan, Richard Feetham, Lionel Hitchens a Dougal Malcolm. K významným spolupracovníkům patřili Frederick Scott Oliver, Reginald Coupland, Edward Grigg a Alfred Zimmern. Podrobněji MAY, A., *The Round Table and Imperial Federation, 1910–17*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 99, No. 410, 2010, s. 548–549.

²⁴⁸ K postojům členů tzv. Milnerovy školky v imperiálních záležitostech podrobněji NIMOCKS, W., *Milner's Young Men: The 'Kindergarten' in Edwardian Imperial Affairs*, London 1970.

²⁴⁹ Srv. AMERY, L. S. (ed.), *The Times History of the War in South Africa, 1899–1902*, Vol. 6, London 1909, s. 147; LOUIS, W. R., *In the Name of God, Go!: Leo Amery and the British Empire in the Age of Churchill*, London 1992, s. 40.

²⁵⁰ BELOFF, M., *Imperial Sunset: Britain's Liberal Empire 1897–1921*, Vol. 1, London 1969, s. 129.

Angleseye a jež si vytklo dva hlavní cíle: 1) podporovat systém konferencí, který považovalo za základní aspekt trvalé stability impéria, a 2) prosazovat imperiální unii.²⁵¹ V průběhu let však Hnutí muselo čelit různým překážkám, především dominiálnímu nacionalismu.²⁵² Zpočátku se zdálo, že nacionalistické postoje představitelů jednotlivých dominií urychlí proces prohlubování imperiální jednoty, což se ale již po imperiální konferenci z roku 1911 nejevilo jako reálné. Nakonec se Hnutí přiklonilo k realistické myšlence, že impérium může tvořit jednotný celek i na základě volné politické a ekonomické spolupráce.²⁵³

Časem se vytvořila skupina historiků, například Richard Jebb, John Wesley Dafoe a John Skirving Ewart, již se stavěli do role koncepčních oponentů členů Hnutí kulatého stolu a kteří prezentovali vlastní vize o budoucnosti impéria.²⁵⁴ Britští labourističtí radikálové a socialisté měli rovněž vlastní pohled na podobu vztahů v rámci impéria. Ačkoli fabiáni se spíše zaměřovali na problematiku ekonomických vazeb mezi mateřskou zemí a jejími državami,²⁵⁵ část z nich se před rokem 1914 ztotožňovala s Milnerovými unionistickými postoji. Především radikálové z řad labouristů se řadili k zastáncům volného obchodu, odpůrcům branné povinnosti a koloniální nadřazenosti a stoupcům indického emancipačního hnutí a solidarity mezi pracujícími v rámci impéria.²⁵⁶

Lionel Curtis, jenž patřil k vedoucím osobnostem Hnutí kulatého stolu, vynikal neobvyklou pílí, pokud šlo o věc imperiální federace.²⁵⁷ Curtis proslul i tím, že podnikal takřka „misionářské“ cesty po impériu a přesvědčoval místní politiky, aby přijali otázku imperiální unie za svou věc.²⁵⁸ Zpočátku si především Curtis vytyčil za

²⁵¹ KENDLE, *The Colonial...*, s. 133.

²⁵² Srv. CAMPBELL-MILLER, J., „*Ex Unitate Vires*“: *Elite Consolidation and the Union of South Africa, 1902–10*, in: *Canadian Journal of History / Annales canadiennes d'histoire*, Vol. 45, Is, 1, 2010, s. 97–102; COLE, D., *The Problem of 'Nationalism' and 'Imperialism' in British Settlement Colonies*, in: *Journal of British Studies*, Vol. 10, No. 2, 1971, s. 160–182.

²⁵³ MAY, s. 548–550.

²⁵⁴ Srv. DONNELLY, M. S., *J. W. Dafoe and Lionel Curtis: Two Concepts of the Commonwealth*, London 1960; POTTER, S. J., *Richard Jebb, John S. Ewart and the Round Table, 1898–1926*, in: *The English Historical Review*, Vol. 122, No. 495, 2007, s. 105–132.

²⁵⁵ Podrobněji SHAW, G. B., *Fabianism and the Fiscal Question: An Alternative Policy*, London 1904.

²⁵⁶ Srv. BELOFF, *Imperial ...*, Vol. 1, s. 138–140; MacDONALD, J. R., *Labour and Empire*, London 1907; tentýž, *The Awakening of India*, London 1910; tentýž, *The Government of India*, New York 1920.

²⁵⁷ Srv. CAC, AP, AMEL 2/2/8, L. S. A[mery] to Deakin, 13th April, 1911, f. 2; GORMAN, D., *Lionel Curtis, Imperial Citizenship, and the Quest for Unity*, in: *The Historian*, Vol. 66, No. 1, 2004, s. 68; JANITOR [LOCKHART, J. G.], *The Feet of the Young Men*, 2nd Ed., London 1929, s. 177.

²⁵⁸ BUTLER, J. R. M., *Lord Lothian (Philip Kerr) 1882–1940*, London 1960, s. 36.

úkol zanalyzovat odlišné postoje dominií k imperiálním otázkám a vybrat z nich ta nejaktuálnější témata. Vzhledem k tomu, že se ztotožňoval s Ameryho a Milnerovým názorem, že nejdůležitější je stanovisko Kanady, vypracoval na počátku roku 1910 dokument, nazvaný Memorandum o Kanadě a Britském impériu (*Memoranda on Canada and the British Empire*), též známé jako tzv. Zelené memorandum (*Green Memorandum*),²⁵⁹ které kriticky hodnotilo dosavadní „vlažné“ postoje dominií k imperiálním záležitostem a jež následně osobně distribuoval jako soukromý tisk během cest po impériu. Curtis v něm vyslovil názor, že by mělo dojít k užšímu přimknutí dominií k mateřské zemi, zejména v záležitostech obrany a zahraniční politiky, v podobě ustanovení Imperiální vlády (*Imperial Government*) a Imperiálního federálního parlamentu (*Imperial Federal Parliament*).²⁶⁰

V průběhu cesty po pacifických dominiích, Novém Zélandu a Australském svazu, v srpnu 1910²⁶¹ zformuloval Curtis na žádost novozélandského guvernéra Johna Dickson-Poyndera, prvního barona Islingtona, tzv. Curtisovo memorandum, jehož ústřední myšlenka se opět zaměřila na ideu pevné imperiální jednoty a „zatracení“ myšlenky vzájemné spolupráce na bázi dobrovolnosti. Současně Curtis navrhoval, aby došlo k transformaci britského ministerstva pro kolonie v ministerstvo pro imperiální záležitosti (*Secretary of State for Imperial Affairs*), v rámci něhož by Dominiální oddělení bylo odděleno od sekce královských kolonií. Sekretariát, ustavený na koloniální konferenci v roce 1907, měli podle Curtise řídit čtyři vysocí komisaři, již by lépe kooperovali s ministerstvy zahraničí a obrany a vládou Jeho Veličenstva.²⁶²

Přibližně ve stejnou dobu, kdy Curtis cestoval po britských pacifických územích, vypracovali i ostatní členové Hnutí kulatého stolu několik interních

²⁵⁹ Tzv. Zelené memorandum získalo pojmenování podle barvy přebalu publikace. V důvěrné komunikaci mezi členy Hnutí kulatého stolu se mu familiárně říkalo „*the Egg*“, respektive „*the Omelette*“. Koncem roku 1911 bylo tzv. Zelené memorandum po zapracování kritických poznámek členů Hnutí kulatého stolu připraveno do tisku jako Anotované memorandum (*Annotated Memorandum*). HODSON, H., *The Round Table: Until the Early 1930s*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 88, Is. 352, 1999, s. 679; EAYRS, J., *The Round Table Movement in Canada, 1909–1920*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 38, No. 1, 1957, s. 3; MAY, s. 551.

²⁶⁰ Srv. KENDLE, *The Round Table Movement and ...*, s. 74–80; *Report on the Green Memorandum Prepared by the Oxford University Segment of the Round Table Society*, [Oxford s. a.].

²⁶¹ Nový Zéland byl považován za dominium nejvíce nakloněné projektu imperiální federace EAYRS, s. 2. K průběhu samotné Curtisovy cesty podrobněji KENDLE, *The Round Table Movement: Lionel ...*, s. 39–50.

²⁶² KENDLE, J. E., *The Round Table Movement, New Zealand, and the Conference of 1911*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 84, Is. 336, 1995, s. 496–497.

memorand, v nichž se vyjádřili k postavení systému konferencí, ke vzniku ministerstva pro dominia a problematice Sekretariátu. Nejkomplexnější pohled představil Leopold Amery, jenž se v březnu 1908 vrátil z Jižní Afriky do Anglie. V tzv. Ameryho memorandu se zaměřil zejména na rovné postavení všech samosprávných částí impéria.²⁶³ Dlouhodobě se zabýval ideou vyjmutí záležitostí dominií z pravomoci ministerstva pro kolonie, a proto navrhoval jeho reformu. Plánoval, aby se z Dominiálního oddělení ministerstva pro kolonie vyčlenilo samostatné ministerstvo pro imperiální záležitosti, které by se skládalo z Dominiální sekce, mající na starost vztahy londýnské vlády s dominiálními kabinetem, a Sekretariátu, který by se věnoval přípravě imperiálních konferencí. Z toho důvodu měl být v každé dominiální vládě jmenován ministr odpovědný za imperiální záležitosti, jemuž měli být nápomocni vysocí komisaři.²⁶⁴

Ačkoli se Ameryho memorandum v mnoha bodech rámcově shoduje s Curtisovým pro lorda Islingtona, vznikala nezávisle na sobě. Terminologicky a názorově jsou si podobná, protože v únoru a březnu oba společně diskutovali jihoafrické a imperiální záležitosti.²⁶⁵ Obě apelují na zřízení nezávislého Dominiálního oddělení a zřízení ministerstva pro dominia v každé dominiální vládě, neshodují se však v postavení Sekretariátu a v úloze vysokých komisařů. Ameryho memorandum inklinovalo k větší míře nezávislosti Dominiální sekce, a proto navrhovalo její osamostatnění v podobě svébytného ministerského rezortu.²⁶⁶ V průběhu října a listopadu 1910 využil Islington Ameryho a Curtisovy návrhy jako výchozího materiálu pro vypracování okruhů otázek, které si novozélandská vláda přála zahrnout do agendy plánové imperiální konference. Islington svým memorandem sledoval cíl, aby ministerská subkomise, připravující imperiální konferenci v nadcházejícím roce, věnovala imperiální situaci adekvátní pozornost a aby některá témata neupadla v zapomnění.²⁶⁷

²⁶³ Srv. AMERY, *Some Practical ...*, s. 487–509; CAC, AP, AMEL 1/2/5; KENDLE, *The Round Table Movement and ...*, s. 51.

²⁶⁴ Srv. CAC, AP, AMEL 1/2/16, [L. S. Amery] to Hordern, 2nd July, 1910, ff. 1–4; tamtéž, AMEL 2/2/8, L. S. A[mery] to Deakin, 7th August, 1908, ff. 1–[6]; tamtéž, L. S. A[mery] to Haldane, 4th November, 1910, ff. [1–4].

²⁶⁵ Srv. CAC, AP, AMEL 1/2/16, [L. S. Amery] to Esher, 9th May, 1910; KENDLE, *The Colonial...*, s. 138.

²⁶⁶ Srv. CAC, AP, AMEL 1/2/16, Curtis to Kerr, Auckland, 10th September, 1910, ff. 1–10.

²⁶⁷ Srv. CAC, AP, AMEL 1/2/16, Kerr to L. S. A[mery], London, 12th November, 1910, ff. [1]–

V polovině listopadu 1910 však pojal Philip Kerr jisté obavy, že jejich úsilí může být během konferenčních diskuzí rázem zmařeno negativními postoji vůdce liberálů Herberta Henryho Asquitha a premiéry Kanady Wilfrida Lauriera a Jihoafrické unie Louise Bothy. Kerrovým hlavním záměrem bylo zřízení Imperiální vlády, zodpovědné všem voličům impéria a symbolizující imperiální unii; proto se rozhodl v její prospěch všemožně agitovat. Možnosti, jak dosáhnout cíle, viděl jednak v propagaci myšlenky imperiální unie v účelně vydávaných publikacích a vlivných periodících, jednak v podpoře různých kroků, směřujících ke konsolidaci impéria, jako byly veřejné přednášky o imperiálních záležitostech.²⁶⁸ Kerrovy aktivity měly podporu bývalého ministra pro kolonie Lytteltona, jenž však varoval s ohledem na Garvinův článek, který vyšel v říjnu 1910 v deníku *Observer*, před ukvapeným prosazováním příliš radikálního plánu.²⁶⁹ Ačkoli Islingtonovo memorandum následně doznalo jistých úprav, finální verze, prezentovaná Novým Zélandem v květnu 1911, měla nemalý imperiální rozměr.

Souběžně s aktivitami členů Hnutí kulatého stolu, mající vliv zejména na postoje pacifických dominií, a Královského koloniálního institutu²⁷⁰ se na nadcházející imperiální konferenci připravovalo i britské ministerstvo pro kolonie. Dne 4. července 1910 vzniklo anonymní memorandum, které analyzovalo původní Lytteltonovy návrhy, postoje dominiálních ministerských předsedů během setkání v roce 1907 a přehled kroků, jež ministerstvo v této záležitosti dosud učinilo, a jež doporučilo rozšířit úlohu Imperiálního sekretariátu.²⁷¹ O deset dní později předložil přední představitel Sekretariátu sir Hartmann Wolfgang Just návrh na reorganizaci ministerstva pro kolonie. Just připouštěl rozdělení ministerstva do dvou úřadů, z nichž jeden by administroval záležitosti korunních kolonií a druhý by se zaměřoval na dominia. Vše mělo proběhnout pouze za předpokladu, že by to znamenalo výhodu pro správu impéria, nikoli jen horoucí přání dominií.²⁷² Otázka eventuálního

²⁶⁸ Srv. CAC, AP, AMEL 1/2/16, Kerr to L. S. A[mery], London, 11th November, 1910, f. [1]; tamtéž, Kerr to L. S. A[mery], London, 12th November, 1910, f. 2.

²⁶⁹ BL, BP, Add MS 49775, Vol. XCIII, Lyttelton to Balfour, 16th October, 1910, ff. [65–66].

²⁷⁰ Královský koloniální institut představoval paralelní uskupení, podporující konstitucionální reformu a částečně spolupracující s některými členy Hnutí kulatého stolu. Podrobněji k jeho činnosti GREENLEE, J. G. C., *Imperial Studies and the Unity of the Empire*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 7, Is. 3, 1979, s. 321–335; REESE, *The History ...*, s. 75–79.

²⁷¹ TNA, CO 886/4/5, Dominions No. 25, Imperial Conference 1911, 4th July, 1910, ff. [1]–8.

²⁷² TNA, CO 886/4/7, Dominions No. 27, H. W. J[ust], Proposed Reorganization of the Colonial Conference, 14th July, 1910, ff. [1]–10.

osamostatnění Dominiálního oddělení získala na aktuálnosti, když se do diskuze zapojil šéf této sekce sir Charles Prestwood Lucas, jenž zastával názor, že nynější stav představuje pouze poloviční kompromis a že je jen otázkou času, kdy dojde k rozdělení ministerstva pro kolonie. Lucas soudil, že do budoucna je nutné ze vztahů mezi mateřskou zemí a dominií vytěsnit všechny aspekty, připomínající i zdánlivě jakoukoli formu podřízenosti, a proto považoval zřízení tří ministerstev (pro Indii, korunní kolonie a dominia) za ideální řešení, odrážející pravou podobu vzájemných vztahů.²⁷³

Ačkoli obě memoranda představovala dva rozdílné přístupy k problematice reorganizace impéria, kabinetní výbor je při přípravě imperiální konference nevzal příliš v potaz, i když se v dominiích objevovaly hlasy, volající po reformě impéria.²⁷⁴ Léto 1910 bylo totiž ve znamení neklidu na domácí politické scéně, a proto otázka imperiálního uspořádání nepatřila mezi nejpálčivější témata,²⁷⁵ i když proběhla debata o vyčlenění Dominiálního oddělení z ministerstva pro kolonie.²⁷⁶ Přese všechno se pracovníci Dominiálního oddělení od počátku října 1910 do začátku května 1911 intenzivně věnovali přípravě doporučení a rezolucí pro nadcházející konferenci.²⁷⁷ Návrh Nového Zélandu na zřízení Imperiální rady vnímali jako nerealizovatelný, a proto se zaměřili na problematiku postavení ministerstva pro kolonie v rámci imperiální struktury.²⁷⁸ Přípravovanou konferenční agendu nemalou měrou ovlivnil i nástup nového ministra pro kolonie Lewise Vernona Harcourta, pozdějšího vikonta Harcourta, který neprojevoval k aspiracím dominií přílišné sympatie.²⁷⁹ Nebylo tudíž překvapením, že během vrcholících příprav na imperiální konferenci se stoupenci imperiální federace navzájem varovali před jeho cynicky lhostejným přístupem k navrhovaným tématům.²⁸⁰

²⁷³ TNA, CO 886/4/9, Dominions No. 29, C. P. L[ucas], Proposed Reorganization of the Colonial Conference, 23rd July, 1910, ff. [1]–5.

²⁷⁴ Kupříkladu jihoafrický politik generál Jan Smuts doporučoval rovněž vznik odděleného ministerstva pro dominia. KENDLE, *The Colonial...*, s. 154.

²⁷⁵ Blíže viz GOLLIN, A. M., *The Observer and J. L. Garvin, 1908–1914: A Study in a Great Editorship*, London 1960, s. 168–204.

²⁷⁶ CROSS, *Whitehall ...*, s. 193.

²⁷⁷ K problematice přípravy imperiální konference v roce 1911 podrobněji TNA, CO 886/3/2, Dominions No. 19, Further Correspondence [July 7, 1909, to April 1911] Relating to the Imperial Conference, ff. 1–397.

²⁷⁸ TNA, CO 886/4/12, Dominions No. 32, H. W. J[ust], Imperial Conference 1911: Reorganization of the Colonial Office and Position of High Commissioners, January 1911, ff. [1]–6.

²⁷⁹ KENDLE, *The Colonial...*, s. 155.

²⁸⁰ CAC, AP, AMEL 1/2/16, Kerr to L. S. A[mery], London, 8th March, 1911, f. [2].

Na počátku roku 1911 získaly imperiální záležitosti opětovně na aktuálnosti, když ministerský předseda Herbert Henry Asquith požádal ministra války Richarda Haldanea, kdysi vlivného člena Pollockova výboru, o stanovisko k uspořádání vztahů mezi Británií a dominiemi. Haldane využil původních argumentů Pollockova výboru, a proto se jádro jeho plánu opíralo o význam a postavení Státní (někdy též Tajné) rady (*Privy Council*). Navrhoval ustanovit Poradní výbor Státní rady (*Advisory Committee of the Privy Council*), jemuž by předsedal premiér, v němž by zasedali ministři pro kolonie, Indii a zahraniční věci s ministerskými předsedy dominiálních vlád a který by měl k dispozici stálého sekretáře, jenž by představoval hlavní komunikační kanál mezi ministerstvy. Postavení výboru mělo být obdobně nezávislé jako u Výboru imperiální obrany.²⁸¹

Návrh na zřízení Poradního výboru přišel ve chvíli, kdy ministerstvo pro kolonie bylo konsternováno požadavkem Jihoafrické unie na přesunutí Sekretariátu, majícího na starost přípravu imperiální konference, a dominiální agendy výlučně do gesce britského ministerského předsedy.²⁸² Z těchto důvodů zformoval vedoucí Sekretariátu Hartmann Just dlouhé memorandum, v němž obšírně rozebral možné dopady novozélandského, australského a Haldaneova návrhu a předestřel tři možnosti, jak dále postupovat. První varianta, vycházející z dřívějšího návrhu sira Charlese Lucase, sice proponovala, aby se premiér stal mluvčím dominií v Dolní sněmovně, narážela však na to, že by kvůli další funkci byl časově příliš zaneprázdňen. Druhý návrh se opíral o zřízení jakéhosi výboru, jenž by se staral o imperiální konference a skládal by se z vysokých komisařů. Třetí návrh se z velké části podobal Haldaneovu plánu, uvažujícím o ustanovení výboru v rámci Státní rady.²⁸³

Justovo memorandum britského ministerského předsedu příliš nepřesvědčilo, i když neopomnělo žádnou eventualitu v otázce reorganizace impéria. Proto premiér v březnu 1911 požádal parlamentního podtajemníka pro kolonie plukovníka Johna (Jacka) Seelyho, budoucího prvního barona z Mottistonu, o vypracování dalšího projektu, týkajícího se rozdělení ministerstva pro kolonie. Seely předložil memorandum, v němž došel k závěru, že s ohledem na postoje dominií je nezbytné

²⁸¹ KENDLE, *The Colonial...*, s. 158–159.

²⁸² The [South African] Governor-General [Gladstone] to the Secretary of State [Harcourt], in: Cd. 5513, *Dominions No. 5: Imperial Conference: Correspondence Relating to the Imperial Conference*, No. 7, London 1911, s. 12–13.

²⁸³ TNA, CO 886/4/13, *Dominions No. 33*, H. W. J[ust], *Imperial Conference 1911*, 6th February, 1911, ff. [1]–4.

vytvořit z dosavadního Dominiálního oddělení svébytné ministerstvo a přesně definovat jeho územní působnost, aby již neadministrovalo nesamosprávné celky. Vzhledem k tomu, že v případě Sekretariátu kladl primární důraz na administrativní stabilitu a kontinuitu, nedoporučoval žádné změny, které by jej destabilizovaly.²⁸⁴ Seely se tedy jednoznačně neklonil ani ke vzniku nezávislého úřadu, ani k ponechání fungování ministerstva pro kolonie v nezměněné podobě. Asquith se však s jeho závěry neztotožnil, a proto upřednostňoval obezřetné Harcourtovy vize.

Souběžně s diskuzemi o reorganizaci ministerstva pro kolonie se oproti původnímu předpokladu pracovníků Dominiálního oddělení znovu otevřela otázka rozšíření role vysokých komisařů. Původní novozélandský návrh totiž podpořil jihoafrický ministerský předseda generál Louis Botha, jenž ve vztahu k mateřské zemi osciloval mezi krajními imperialistickými a nacionalistickými postoji a který ve zřízení Imperiální rady viděl možnost pro aktivnější zapojení Jihoafrické unie do imperiálních záležitostí.²⁸⁵ V této době však bylo ministerstvo pro kolonie velmi citlivé na diskuze, polemizující s existující podobou impéria, s rolí vysokých komisařů a se způsobem komunikace mezi dominií a mateřskou zemí, a proto se snažilo mírnit zejména nadšení Nového Zélandu a Jihoafrické unie z přímé komunikace s britským ministerstvem zahraničí bez prostřednictví tamních guvernérů, respektive generálních guvernérů.

Počátkem dubna 1911 předložil jihoafrický vysoký komisař v Londýně sir Richard Solomon kompromisní plán, který si kladl za cíl přispět k vylepšení systému konferencí a jenž navrhoval zřízení Imperiální konferenční rady (*Imperial Conference Council*), v níž by zasedali britský ministr pro kolonie a jeho podtajemníci, ministři, již přicházeli do styku s dominií, a vysocí komisaři či jiní zástupci, nominovaní dominiálními vládami. Radě měl nominálně předsedat britský premiér a měla být založena na principu rovnosti členů. Ačkoli Solomon z velké části převzal argumenty z dřívějších návrhů Pollockova výboru a členů Hnutí kulatého stolu, význam jeho plánu tkví ve skutečnosti, že z něj Harcourt vycházel při sestavování svého návrhu, který se týkal ustanovení Stálého výboru imperiální konference (*Standing Committee*

²⁸⁴ TNA, CAB 37/106/52, Suggested Reorganization of the Colonial Office, April 1911, ff. [1]–8.

²⁸⁵ SPENDER, H., *General Botha: The Career and the Man*, Boston 1916, s. 227–229.

of *Imperial Conference*) a jenž v červnu 1911 předložil k diskuzi delegátům na imperiální konferenci.²⁸⁶

Ve druhé polovině dubna 1911 začal Harcourt v součinnosti s Asquithem pracovat na návrhu, v němž zohlednil předchozí memoranda, a nabídl vytvoření dvou postů stálých podtajemníků, z nichž jeden by měl na starost dominia a druhý korunní kolonie, a Stálého výboru imperiální konference, skládajícího se z vysokých komisařů či jiných zástupců, již by nominovaly dominiální kabinet.²⁸⁷ Asquith a Harcourt usilovali o to, aby nedošlo k reorganizaci ministerstva pro kolonie, a proto sami navrhli toto rozdělení, vyhovující britskému pohledu na věc. Ačkoli Harcourt osobně upřednostňoval spíše vznik samotného výboru, disponujícího spíše poradní než exekutivní funkcí, před paralelním ustanovením dvou stálých podtajemníků, připravoval se na všechny možné varianty, které by během jednání se zámořskými ministerskými předsedy mohly nastat. Vzájemné konzultace mezi dominiálními vládami a londýnským kabinetem měly nadále probíhat prostřednictvím generálních guvernérů Kanady, Jihoafrické unie a Australského svazu a guvernérů Nového Zélandu a Newfoundlandu; příslušný vysoký komisař, jehož postavení Harcourt nijak přesně nedefinoval, však mohl své vlády informovat volně.²⁸⁸ Harcourtův návrh představoval spíše *status quo*, vyhovující konzervativním představitelům ministerstva pro kolonie než kompromis mezi radikálními a umírněnými zastánci reorganizace impéria.

V roce 1911 se při příležitosti korunovace krále Jiřího V. sešli delegáti ve Westminsteru na největší imperiální konferenci před první světovou válkou.²⁸⁹ Jednalo se o první řádné (po čtyřech letech) setkání tohoto druhu. Vzrůstající počet dominií a míra jejich důležitosti způsobily, že imperiální konference představovala nezastupitelnou instituci v rámci impéria, založenou na systému konzultací a spolupráce s mateřskou zemí. Ačkoli by se na první pohled mohlo zdát, že každé

²⁸⁶ Srv. KENDLE, *The Colonial ...*, s. 164–165.

²⁸⁷ TNA, CO 886/5A/2, Dominions No. 35, Reorganization of the Colonial Office, April 1911, ff. [1]–8.

²⁸⁸ TNA, CAB 37/106 (CO 886/5A/3), Dominions No. 36, Imperial Conference, 1911: Statement Showing Proposed Action of His Majesty's Government on the Resolutions Submitted by the Dominion Governments, May 1911, ff. [1]–16.

²⁸⁹ Nově užívané označení „imperiální“ přesněji reflektovalo vzrůstající význam dominií a velmi rychle vytlačilo do té doby hojně používané označení „koloniální“, které se začalo používat výhradně pro záležitosti korunních kolonií. Poprvé se označení „imperiální“ použilo pro Imperiální obrannou konferenci, která se konala v roce 1909. HALL, *Commonwealth ...*, s. 13.

z dominií mělo vazby s Velkou Británií totožné, nebylo tomu tak. Individuální potřeby, problémy a především nacionalistické a konstitucionální požadavky ve spojení s historickým vývojem, geografickými, hospodářskými, politickými a sociálními podmínkami vytvořily mezi jednotlivými dominií a Londýnem specifický vztah.²⁹⁰

Během dlouhých jednání o aktuálních problémech se v proslovech několika delegátů nově vyskytlo spojení „rodina národů“ (*family of nations*), jež podle jejich soudu charakterizovalo, či spíše mělo charakterizovat existující vazby mezi dominií a Velkou Británií. Australský ministerský předseda Andrew Fisher kupříkladu připomněl vzájemné historické zájmy a neváhal označit impérium za „... rodinu národů, pracující v jednotě a přátelství pod jedním panovníkem...“.²⁹¹ Na tato slova navázal ministerský předseda Kanady sir Wilfrid Laurier realistickým prohlášením, že „Britské impérium je rodina národů ... v níž největší břemeno [zejména v zahraničních záležitostech – J. V.] musí nést na svých bedrech Spojené království“.²⁹² Nabízela se však otázka, jestli může existovat „rodina národů“ ve chvíli, kdy všichni její členové nemají stejné postavení a kdy se z původních „velkých kolonií Britského impéria prakticky staly [svébytné – J. V.] národy“.²⁹³

Většina dominiálních státníků nepřijela na konferenci se zásadními (imperiálními) tématy, jež by svým významem přesahovala regionální charakter.²⁹⁴ Nejdůležitější část agendy představoval plán novozélandského ministerského předsedy sira Josepha Warda, jenž navrhl zřízení „imperiálního federálního parlamentu“. Ward se dlouhodobě ztotožňoval s návrhy a vizemi²⁹⁵ členů vlivného

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ Cd. 5745, s. 98.

²⁹² TNA, CO 886/5B/1, Dominions No. 38, Imperial Conference, 1911: Minutes of Proceedings, June 1911, f. 116.

²⁹³ BORDEN, R. L., *Canadian Constitutional Studies: The Marfleet Lectures, University of Toronto, October, 1921*, London 1922, s. 127–128.

²⁹⁴ Australští představitelé se dlouhodobě zaměřovali na pacifické záležitosti, tj. otázky, jež se týkaly Nové Guiney a Nových Hebrid. Oproti nim kanadští zástupci, kteří kromě vymezení hranic na Aljašce nic závažného neřešili, zaujali výrazně laxnější přístup, a proto nenavrhli zahrnout do konferenční agendy žádné závažné body k jednání. Zástupce ministerstva pro Indii sir Herbert Risley se účastnil pouze zasedání, na nichž se probíraly „indické“ záležitosti, jako byla kupříkladu problematika imigrace Indů do dominií. Srv. ALPORT, C. J. M., *Kingdoms in Partnership: A Study of Political Change in the British Commonwealth*, London 1937, s. 28; Cd. 5745, s. 394–399; BROWN – COOK, s. 162; HALL, *Commonwealth ...*, s. 62–63; *APD, HoR*, No. 47, 25th November, 1910, s. 6852–6880.

²⁹⁵ K postojům, jež přiměly Josepha Warda k předložení návrhu, blíže viz FINDLAY, J. G., *The Imperial Conference of 1911 from Within*, London 1912, s. 61–175.

Hnutí kulatého stolu,²⁹⁶ a proto se rozhodl využít silné domácí pozice, kterou získal díky velkému volebnímu vítězství v roce 1908, aby prosadil své představy o podobě impéria.²⁹⁷ K dalším podstatným bodům konference patřily Harcourtův návrh na ustanovení Stálého výboru imperiální konference, reorganizace britského ministerstva pro kolonie, tzv. Londýnská deklarace (*Declaration of London*), zaměřující se na míru konzultací v oblasti imperiální zahraniční politiky, otázka přistěhovalců z Indie v dominiích a další hospodářské, obchodní a sociální otázky.²⁹⁸

Dne 23. května 1911 zahájil britský premiér Asquith imperiální konferenci projevem, v němž apeloval na přirozenou pružnost impéria. Současně zdůraznil, že i když Velká Británie a dominia představují součást většího celku, každý z nich zůstává „pánem ve vlastním domě“.²⁹⁹ Večer téhož dne se konal v hotelu Savoy pod záštitou klubu *Pilgrims'* slavnostní banket, na němž přítomné reprezentanty „sesterských národů“ uvítal polní maršál Frederick Sleigh Roberts, první hrabě Roberts, jenž podobně jako Asquith vyzval k názorové jednotě, a to pod heslem „Jednotní zůstaneme, rozdělení padneme“, a který překvapivě vyzdvihl úspěšný hospodářský vývoj Nového Zélandu a odvahu, konstruktivní přístup a ardentní imperiální vlastenectví místního premiéra sira Josepha.³⁰⁰

V následujících dvou dnech proběhla diskuze o Wardově návrhu. Novozélandský ministerský předseda argumentoval, že „... impérium nyní dosáhlo fáze imperiálního rozvoje, ... v němž by měla existovat Státní imperiální rada (*Imperial Council of State*), reprezentující všechny samosprávné části impéria, a teoreticky i fakticky poskytující rady Imperiální vládě ve všech záležitostech, dotýkajících se zámořských držav Jeho Veličenstva“.³⁰¹ Ustanovení Imperiální rady, která by nahradila systém imperiálních konferencí a jež by rozšířila pravomoci

²⁹⁶ Především Philip Kerr opakovaně upozorňoval na fakt, že je nezbytné pro věc imperiální federace získat podporu mezi vlivnými osobnostmi napříč impériem, protože se domníval, že obyvatelstvo v dominiích plně nerozumí tomuto složitému procesu či se přímo obává, že jim nebude ku prospěchu. CAC, AP, AMEL 1/2/16, Kerr to L. S. A[mery], London, 24th January, 1911, f. 3.

²⁹⁷ GARDNER, W. J., *The Reform Party*, in: CHAPMAN, R. M. (ed.), *Ends and Means in New Zealand Politics*, Auckland 1961, s. 30.

²⁹⁸ Podrobněji Cd. 5746–1, *Dominions No. 8: Imperial Conference, 1911: Papers Laid before the Conference*, London 1911.

²⁹⁹ Cd. 5745, s. 22–23.

³⁰⁰ Srv. CAC, AP, AMEL 1/2/18, At a Dinner given by “The Pilgrims” to the Prime Ministers of the Over-sea Dominions, London, 23rd May, 1911, f. [1–3]; *Pilgrims' Banquet: No Troubles in New Zealand*, in: *Evening Post*, Vol. 82, 5th July, 1911, s. 15.

³⁰¹ OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 2, s. 55.

dominií, vnímal jako potvrzení skutečného partnerství v imperiálních vztazích.³⁰² Současně připomněl fakt, že bývalý britský ministr pro kolonie Joseph Chamberlain se zasazoval o vytvoření podobného schématu. Dále vyzdvihl výhody, které to mělo přinést: 1) posílení imperiální jednoty, 2) lepší organizaci imperiální obrany, 3) rovnoprávné rozložení nákladů a odpovědnosti za obranu impéria a 4) zastoupení dominií v dvoukomorovém Imperiálním obranném parlamentu (*Imperial Parliament of Defence*), aby v době míru i války mohla dominia pomoci v otázkách obrany impéria, zahraniční politiky atd.³⁰³

Podle Wardova návrhu měly volby do dolní komory tohoto parlamentu – *Imperial House of Representatives for Defence* – probíhat jednou za pět let a každý ze zvolených zástupců by reprezentoval 200 000 obyvatel v dominiích a mateřské zemi.³⁰⁴ Následně měly Velká Británie, Newfoundland, Nový Zéland, Australský svaz, Kanada a Jihoafrická unie vyslat po dvou zástupcích do Imperiální obranné rady (*Imperial Council of Defence*), která by představovala horní komoru, mající poradní a kontrolní úlohu. Exekutivní orgán se měl skládat z maximálně patnácti členů. Tento imperiální parlament měl mít v kompetenci všechny záležitosti, dotýkající se impéria, jak v časech míru, tak ve válečných dobách.³⁰⁵

Wardův plán se výrazně lišil od původního Curtisova tzv. Zeleného memoranda z roku 1910 a na první pohled vypadal velmi nekomplexně. Během dvoudenních diskuzí novozélandský premiér často zaměňoval či přejmenovával navrhované instituce, což příliš důvěry v jeho projekt mezi účastníky jednání nevneslo, i když jej předkládal s dobrými úmysly. Kanadský premiér sir Wilfrid Laurier a jeho australský kolega Andrew Fisher jej označili za nepraktický a jejich protějšek sir Edward Patrick Morris, budoucí první baron Morris, z Newfoundlandu se pro změnu obával ztráty funkčnosti imperiální (britské) vlády. Wardův návrh se přirozeně nesetkal s velkým pochopením ani u britského ministerského předsedy Asquithe, jenž jej vnímal jako podkopání autority londýnské vlády, jako pokus o „vykolíkování“ moci

³⁰² Srv. AUSTIN, D., *In Memoriam: Legacies of Empire*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 87, Is. 348, 1998, s. 432; HANCOCK, I. R., *The 1911 Imperial Conference*, in: *Historical Studies: Australia and New Zealand*, Vol. 12, Is. 47, 1966, s. 357.

³⁰³ Cd. 5745, s. 37.

³⁰⁴ Počty zástupců byly následující: Austrálie 25, Kanada 37, Jihoafrická unie 7, Nový Zéland 6, Newfoundland 2 a Velká Británie 220. OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 2, s. 57.

³⁰⁵ Cd. 5745, s. 57–58.

mateřské země a jako fatální zásah do existujícího systému odpovědné vlády.³⁰⁶ Někteří kritici Wardovi vyčítali i přílišný nacionalistický osten projektu.³⁰⁷ Nejkritičtější byl jihoafrický premiér Botha, jenž se k plánu vyjádřil v tom smyslu, že „dosud pitomější návrh neslyšel“.³⁰⁸ Botha se s Laurierem řadil ke stoupcům decentralizace, a proto zastával názor, že „věci imperiální jednoty se nejlépe poslouží, když si každý národ bude moci řídit vlastní záležitosti sám“, a že systém konferencí bude nadále na bázi kulatého stolu.³⁰⁹

Dne 25. května 1911 účastníci konference Wardův plán na zřízení Imperiální rady zamítli a zaměřili svou pozornost na další novozélandský návrh, jenž se týkal reorganizace britského ministerstva pro kolonie a na jehož vypracování se opět částečně podíleli členové Hnutí kulatého stolu. Vláda Nového Zélandu navrhovala: 1) rozdělit ministerstvo pro kolonie na dvě oddělení, pro dominia a korunní kolonie, v jejichž čele by stál vlastní stálý podtajemník, 2) přejmenovat koloniální rezort na ministerstvo pro imperiální záležitosti (*Secretary of State for Imperial Affairs*), 3) převést dosavadní pracovníky stálého Sekretariátu pro imperiální konference do Dominiálního oddělení, 4) zajišťovat komunikaci mezi dominiálními kabinetem a Londýnem prostřednictvím vysokých komisařů, již by se účastnili zasedání, na nichž by se diskutovaly obranné, zahraniční, obchodní a sociální záležitosti, týkající se dominií, a 5) vysocí komisaři měli být uznáni jako paralelní komunikační kanál vedle guvernérů a generálních guvernérů. Jihoafrická vláda následně doplnila návrh o fakt, aby stálý Sekretariát pro imperiální konference byl přímo podřízen britskému ministerskému předsedovi.³¹⁰

Ministr pro kolonie Harcourt zareagoval na vznesené body a nastínil protinávrh, v němž z valné části vycházel z propozic, které s Asquithem dojednali před začátkem konference. Transformaci ministerstva pro kolonie na rezort imperiálních záležitostí považoval za nevhodný krok, protože Indie měla vlastní svébytné ministerstvo, čímž by mohlo docházet ke kompetenčním sporům. Dále poukázal na fakt, že ustanovení přímé komunikace mezi vysokými komisaři a dominiálními

³⁰⁶ Srv. BASTIAN, P., *Andrew Fisher: An Underestimated Man*, London 2009, s. 211; Cd. 5745, s. 67–72; HANCOCK, *The 1911 ...*, s. 360; SKELTON, O. D., *The Canadian Dominions: A Chronicle of Our Northern Neighbor*, New Haven 1919, s. 228.

³⁰⁷ EWART, *The Kingdom ...*, s. 228–229.

³⁰⁸ HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 1, s. 351.

³⁰⁹ Srv. Botha to Smuts, London, 15th June, 1911, in: HANCOCK – POEL, Vol. 3, Doc. Vol. 9, No. 4, s. 36; HANCOCK, *The 1911 ...*, s. 360.

³¹⁰ OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 2, s. 59–60.

vládami by působilo v rozporu s tehdy vnímanou ministerskou odpovědností. K otázce rozvojení ministerstva pro kolonie argumentoval, že by bylo praktičtější mít jednoho státního stálého podtajemníka se dvěma zástupci (*Assistant Under-Secretary*), z nichž jeden by měl na starost dominiální agendu a druhý problematiku korunních kolonií. Jakékoli rozdělení svého ministerstva nepovažoval za šťastné, protože by to znamenalo nevýhodu jak pro samotný úřad, tak pro dominia. V otázce převedení dosavadního Sekretariátu pod Dominiální oddělení navrhl zřídit Stálý výbor imperiální konference, skládající se z ministra pro kolonie, parlamentního podtajemníka, stálého podtajemníka, vysokých komisařů a dalších reprezentantů, jmenovaných dominií, a mající čistě poradní funkci.³¹¹

Takřka všichni dominiální premiéři kromě Lauriera, jenž patřil mezi odpůrce jakýchkoli změn, se nepřikláněli k nějakému radikálnímu administrativnímu dělení ministerstva pro kolonie, a proto Ward opět neuspěl. Následná debata se stočila kolem proponované role vysokých komisařů. Od počátku bylo zřejmé, že britská vláda si nepřeje, aby vysocí komisaři působili jako jakýsi britští velvyslanci u dominií. Současně i někteří dominiální politici nevěřili v jejich kompetentnost. Kupříkladu jihoafrický ministr pro vzdělání François Stephanus Malan konstatoval, že vysocí komisaři „nejsou v první řadě vybírání jako političtí reprezentanti, ale většinou jako podnikatelé“, a proto nejsou dostatečně kvalifikováni, aby vystupovali jménem dominií na jednáních s ministrem pro kolonie či na imperiálních konferencích.³¹² Australský ministerský předseda Andrew Fisher Malanův názor nesdílel, stejně jako Harcourtovy postoje. Přítomnost vysokých komisařů v Londýně jako zástupců dominiálních kabinetů považoval za prospěšný komunikační kanál; s ohledem na vzdálenost od mateřské země a rychlost vzájemné komunikace byl totiž australský kontinent podle něj až doposud znevýhodněn; z tohoto důvodu si posteskl, že je „Kanada šťastnější než Austrálie“.³¹³ Fisher si současně neodpustil ironickou poznámku k Laurierovi, že by Kanada měla v otázce vysokých komisařů zaujmout aktivnější postoj. Vzhledem k tomu, že si většina dominií podstatné změny v imperiální struktuře nepřála a že konference měla v dalších dnech jednat ještě o plánu na zřízení Stálého výboru imperiální konference, Asquith diskuzi ukončil.³¹⁴

³¹¹ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 178–180.

³¹² Cd. 5745, s. 92.

³¹³ Tamtéž, s. 86.

³¹⁴ Srv. FINDLAY, s. 27; KENDLE, *The Colonial ...*, s. 180–181.

Dne 8. června 1911 začali politikové znovu jednat o konstitucionálních otázkách, konkrétně o případném vytvoření Stálého výboru imperiální konference. Ačkoli si představitelé ministerstva pro kolonie nepřáli změny, protože zastávali názor, že existující systém konzultací a míra spolupráce jsou dostačující, Harcourtův návrh měl představovat „vládní“ alternativu Wardových plánů. Ministr pro kolonie navrhoval zřízení Stálého výboru jako efektivního institucionálního doplňku systému imperiálních konferencí s výlučně poradní, nikoli exekutivní funkcí. Jeho klady měly spočívat v tom, že se jeho členové mohli oproti konferenci scházet častěji a mohli probírat rozmanitější otázky. Stálý výbor se měl skládat z ministra pro kolonie, příslušného parlamentního podtajemníka, státního stálého podtajemníka *Colonial Office*, zástupce státního stálého podtajemníka pro dominia, tajemník Sekretariátu imperiální konference a vysokých komisařů či jiných reprezentantů, již by jmenovaly dominiální vlády. Výbor by se výhradně zabýval agendou předchozích konferencí či přípravou budoucích setkání. Konzultoval by s dominiálními vládami všechny záležitosti prostřednictvím generálních guvernérů, guvernérů, vysokých komisařů či jiných dominiálních zástupců.³¹⁵ Proti přijetí návrhu se postavili Laurier, Botha a Morris, již si nepřáli v existujícím systému žádné administrativní změny. Předložený návrh kladně hodnotil Fisher a jednoznačně souhlasil pouze Ward. S ohledem na negativní postoj většiny byl tento bod z dalšího jednání stažen.³¹⁶ Harcourtova vlažná podpora projektu Stálého výboru si později vysloužila kritiku ze strany bývalého ministra pro kolonie Alfreda Lytteltona.³¹⁷

Zamítnutí Wardových a Harcourtových návrhů znamenalo potvrzení *statu quo* a zklamání pro členy Hnutí kulatého stolu; oba projekty totiž zčásti vycházely z idejí či původních vizí tohoto uskupení. Veřejný neúspěch myšlenky užší imperiální unie výrazně ztížil soukromé aktivity členů Hnutí, kteří usilovali o získání podpory u vlivných osob impéria. V následujících letech se již nepodařilo splnit žádný z cílů, které si Hnutí kulatého stolu v době svého vzniku stanovilo. Vypuknutí války v roce 1914 všechny federalistické plány definitivně zhatilo. Jak v roce 1907, tak o čtyři roky později se opakovaně nezdařilo transformovat imperiální konference v efektivní nástroj k řešení problémů impéria, protože ministerstvo pro kolonie nechtělo přijít o

³¹⁵ Srv. HANCOCK, *The 1911 ...*, s. 363; OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 2, s. 72–74.

³¹⁶ Cd. 5745, s. 174–193.

³¹⁷ PD, HoC, 5th Series, Vol. 28, 20th July, 1911, cc. 1334–1335.

některou ze svých pravomocí a protože dominiální premiéři nepřistoupili na navrhované úpravy imperiální struktury, neboť se obávali, že by ztratili některou z nedávno získaných výsad, souvisejících s udělením dominiálního statusu. Neschopnost nacházet uspokojivá řešení některých problémů v oblasti obranné a zahraniční politiky znevýhodňovala systém konferencí jako ústřední imperiální fórum v předvečer první světové války, zatímco Výbor imperiální obrany se intenzivně rozvíjel a efektivně fungoval.³¹⁸

³¹⁸ Srv. CAC, AP, AMEL 1/2/18, Imperial Mission: Mr. Amery on the Possibilities of an Imperial Council, Caxton Hall, Westminster, 21st November, 1911, ff. [1]–4; KENDLE, *The Colonial ...*, s. 183–184; MAY, s. 553.

2. 3. Výbor imperiální obrany a dominia v letech 1904–1911

V období před první světovou válkou musela Velká Británie čelit velkým vnitropolitickým problémům i komplikacím v oblasti zahraniční politiky. Pokud jde o postavení, respektive pozici ostrovního státu ve světě, mnozí Britové pohlíželi s obavami především na rostoucí sílu německého námořnictva; dominia nicméně nebyla vůči ohrožení mateřské země lhostejná a byla ochotna jí v případném střetu pomoci. Nákladný námořní program byl jedním z důvodů, proč liberální ministr financí David Lloyd George předložil v roce 1909 návrh státního rozpočtu,³¹⁹ který však vetovala Sněmovnou lordů, ovládaná konzervativci. Následovaly všeobecné volby a snaha vlády i vládních poslanců o zlomení odporu Horní sněmovny, jež posléze vyústily ve schválení tzv. *Act of Parliament* (1911), který moc „lordů“ výrazně omezil. Když v létě 1911 zasedli k jednání účastníci imperiální konference, ocitli se ve víru významných událostí. Na jedné straně se konala korunovace krále Jiřího V., na straně druhé se znovu otevřel problém irské samosprávy (*Home Rule*); důvod byl prostý – Asquithova vláda závisela na hlasech irských nacionalistů v čele s Johnem Redmondem, pro něž měl *Home Rule* mimořádný význam.³²⁰

Na přelomu 19. a 20. století se britská vláda začala intenzivněji věnovat obranným záležitostem. Od roku 1895 existoval Vládní obranný výbor (*Defence Committee of the Cabinet*), jehož členové ovšem hráli spíše roli pasivních pozorovatelů událostí než jejich aktivních hybatelů. V prosinci 1902, když již utichly hlavní boje na jihu Afriky, se rozhodl britský premiér sir Arthur James Balfour toto poradní těleso reorganizovat a nově je svolat jako Výbor imperiální obrany. Ministr války William St. John Brodrick, budoucí první hrabě z Midletonu, a první lord admirality lord Selborne pro tuto příležitost předložili obšírné memorandum o podobě a úloze nového Výboru.³²¹ V letech 1902–1904 se tento Výbor nacházel v jakémsi přechodném období; skládal se ze stálých členů – ministerského předsedy, ministra války a prvního lorda admirality – a dalších přizvaných osob mimo kabinet. Za hlavní

³¹⁹ Rozpočet se podle předkladatele nazýval „Lidový rozpočet Lloyda George“ (*Lloyd George's People's Budget*), jehož jádrem bylo sice sociální zákonodárství, příjmy ze zvýšených daní však měly putovat i na nový program námořního zbrojení. K této problematice podrobněji LEE, G., *The People's Budget: An Edwardian Tragedy*, London 2008.

³²⁰ HALL, *Commonwealth ...*, s. 33–34.

³²¹ JOHNSON, F. A., *Defence by Committee: The British Committee of Imperial Defence 1885–1959*, London 1960, s. 53–54.

cíl si vytkl komplexně řešit strategické vojenské potřeby impéria.³²² Nová struktura Výboru umožňovala premiérovi flexibilně svolávat jeho jednání a v případě potřeby přizvat i další experty či zástupce samosprávných kolonií, respektive dominií.³²³

V roce 1903 začal pracovat reorganizační výbor ministerstva války (*War Office [Reconstitution] Committee*), kterému předsedal Reginald Baliol Brett, druhý vikomt Esher, a jenž měl Výbor imperiální obrany zmodernizovat. Již na počátku roku 1904 předložil ministerskému předsedovi zprávu,³²⁴ vyznívající ve prospěch organizačních změn v této instituci. Esher odvedl v reorganizačním výboru velký kus práce, a proto je též nadneseně vnímán jako „kmostr“ inovovaného Výboru imperiální obrany.³²⁵ V březnu téhož roku došlo na základě Balfourovy iniciativy k pevnějšímu zakotvení Výboru v imperiální obranné struktuře.³²⁶ Poté, kdy v květnu 1904 obdržel příslib financí, došlo k ustanovení v nové podobě oficiálně.³²⁷

Balfour zformoval Výbor, aby sloužil premiérům jako konzultační a poradní těleso ve chvíli, kdy by vyvstala potřeba zvažovat problémy imperiální obrany v širším kontextu. Z tohoto důvodu neměl disponovat exekutivní mocí, neměl určovat vládní politiku a nesměl vydávat rozkazy ozbrojeným silám. Skládal se z jednoho stálého člena – ministerského předsedy – a dalších premiérem přizvaných osob, zpravidla zainteresovaných ministrů, odborných expertů, zástupců armády, námořnictva, samosprávných kolonií a dominií. Dále měl k dispozici malý stálý sekretariát k vyřizování nezbytné administrativy. Flexibilní struktura a žádná další svazující pravidla od počátku vytvořily z Výboru malé výkonné těleso, účinně řešící záležitosti imperiální obrany.³²⁸ Balfour současně nepatřil mezi zastánce nekoncepčního navyšování členů Výboru, protože se domníval, že by se tím nežádoucím způsobem

³²² PD, HoC, 4th Series, Vol. 118, 5th March, 1903, cc. 1579, 1582–1583.

³²³ JOHNSON, *Defence ...*, s. 57–58.

³²⁴ Srv. Cd. 1932, *Report of the War Office (Reconstitution) Committee*, Part 1, London 1904; Cd. 1968, *Report of the War Office (Reconstitution) Committee*, Part 2, London 1904; Cd. 2002, *Report of the War Office (Reconstitution) Committee*, Part 3, London 1904.

³²⁵ HANKEY, M. P. A., *Diplomacy by Conference: Studies in Public Affairs, 1920–1946*, London 1946, s. 87.

³²⁶ DUGDALE, B. E. C., *Arthur James Balfour: 1848–1905*, Vol. 1, London 1939, s. 277; PD, HoC, 4th Series, Vol. 118, 5th March, 1903, c. 1649.

³²⁷ Podrobněji Cd. 2200, *Committee of Imperial Defence: Copy of Treasury Minute Dated 4th May 1904, as to Secretariat*, London 1904; MacKINTOSH, J. P., *The Role of the Committee of Imperial Defence before 1914*, in: *The English Historical Review*, Vol. 77, No. 304, 1962, s. 493; TNA, CAB 17/77, *Treasury Minute Dated 4th May, 1904*, f. [111A].

³²⁸ Srv. HANKEY, *Diplomacy ...*, s. 84–85; TNA, CAB 1/4/37, A. J. B[alfour], *A Note on the Constitution of the Defence Committee*, 29th February, 1904, ff. [1]–5.

snížila jeho efektivnost, která by se odrazila v „tříštění“ agendy do podvýborů.³²⁹ Nově ustanovený Výbor imperiální obrany od počátku vyvolával jistou míru nedůvěry u britských poslanců. Proto je v srpnu 1904 musel Balfour opětovně ujistit, že Výbor nebude nijak zasahovat do pravomocí ozbrojených sil či kabinetu a že nebude zakládat žádné „pobočky“ v samosprávných koloniích a dominiích.³³⁰

Zřízení Výboru nemělo pro samosprávné kolonie ani dominia okamžitý dopad; v praxi se o zámořských záležitostech často diskutovalo bez jejich účasti.³³¹ Přesto se vztah samosprávných zámořských celků k Výboru v dalších letech stal jedním z klíčových faktorů ovlivňujících jeho fungování v rámci imperiální struktury. Zpočátku se zástupci samosprávných kolonií a dominií účastnili jednání Výboru, aby mohli na základě informací od britských kolegů radit v záležitostech, jež se dotýkaly jejich zemí. Přitom nadále podléhali pouze domácím vládám.³³² Časem se ukázalo, že je třeba vzájemné vztahy přesněji definovat. Již během koloniální konference v roce 1907 předložila australská delegace rezoluci, umožňující trvalé, nikoli jen *ad hoc* zastoupení ve Výboru imperiální obrany. Zástupci dominií se měli účastnit vždy, když by se projednávaly otázky, jež by se jich dotýkaly.³³³ Asquithův postoj ke stálé přítomnosti reprezentantů dominií na zasedání Výboru imperiální obrany se ztotožňoval s Balfourovými dřívějšími doporučeními. Proto se až do Imperiální obranné konference v roce 1909 nemohly samosprávné celky vyjadřovat ke všem otázkám, ani nemohly jmenovat zástupce, jenž by se mohl účastnit jednání.³³⁴

Zvyšující se zájem samosprávných kolonií a dominií o imperiální obranu vedl rovněž k diskuzím, jak v době míru účinně zajistit koordinaci zámořských pozemních a námořních sil, způsob výcviku a unifikaci vojenského vybavení. Až do roku 1904,

³²⁹ DUGDALE, Vol. 1, s. 276; JOHNSON, *Defence ...*, s. 93–105.

³³⁰ *PD, HoC*, 4th Series, Vol. 139, 2nd August, 1904, cc. 618–619.

³³¹ CUNNINGHAM, s. 71.

³³² Srv. DEWEY, Vol. 1, s. 295; SILBURN, P. A. B., *The Colonies and Imperial Defence*, London 1909, s. 166–167.

³³³ Cd. 3523, s. 83; TNA, CAB 17/77, Resolution of Commonwealth of Australia, ff. [1]–3.

³³⁴ Dominia se běžně mohla od konce 19. století vyjadřovat k otázkám zámořské obrany prostřednictvím Výboru koloniální obrany (*Colonial Defence Committee*), který byl v roce 1908 nahrazen podvýborem při Výboru imperiální obrany (*Overseas Sub-Committee of the Committee of Imperial Defence*), jenž se následně zkráceně nazýval Výbor zámořské obrany (*Overseas Defence Committee*). Podrobněji srv. Cd. 3524, *Colonial Conference, 1907: Papers Laid and before the Colonial Conference, 1907*, London 1907, s. 16; HANKEY, M. P. A., *The Supreme Command, 1914–1918*, Vol. 1, London 1961, s. 125; *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 41, 25th July, 1912, c. 1388; TNA, CAB 2/2, Committee of Imperial Defence: Minutes of the 110th Meeting, 4th May, 1911, f. 6; tamtéž, CO 886/2/5, Dominions No. 12, M. Nathan, The Colonial Defence Committee, 11th June, 1909, ff. 45–48.

kdy vznikl Výbor imperiální obrany, se jednotlivé armády vyvíjely dosti chaoticky.³³⁵ V následujících letech se situace sice částečně stabilizovala, ale definitivně byla dořešena až v roce 1909, kdy byl na základě principů, přijatých na koloniální konferenci v roce 1907, ustaven Imperiální generální štáb (*Imperial General Staff*), který vnesl do dosavadního obranného úsilí řád, i když měl čistě poradní úlohu.³³⁶ V rámci tohoto štábu vznikla dominiální sekce, jejíž členové měli na starost koordinaci vojenského úsilí dominií, což se projevilo ve strategickém dokumentu pro případ války – *War Book*.³³⁷

Rezoluce koloniální konference z roku 1907 umožňovala v naléhavých záležitostech, které nesly odkladu, svolat dílčí setkání dominiálních státníků a britských představitelů. Britský ministerský předseda se proto rozhodl svolat na červenec a srpen 1909 Imperiální obrannou konferenci (*Imperial Defence Conference*),³³⁸ která měla reagovat na vzrůstající obavy z německého námořního zbrojení³³⁹ a projednat společnou obranu, nedávne návrhy australské a kanadské vlády³⁴⁰ a nabídku Nového Zélandu podílet se finančně na výstavbě námořnictva.³⁴¹

Když v minulosti docházelo ke vzniku samosprávných kolonií, přirozeně se v nich rozvinula myšlenka na zajištění místní obrany. Rezoluce Dolní sněmovny z roku 1862 potvrdila, že samosprávné celky mají hlavní povinnost bránit svá území na souši a že pouze v případě potřeby by měly pomoci Londýnu i expedičním

³³⁵ HALL, *Commonwealth ...*, s. 40.

³³⁶ Ke vzniku Imperiálního generálního štábu podrobněji AMERY, *The Problem ...*, s. 119–136; Cd. 3523, s. 94–121; Cd. 4475, *Imperial Conference: Correspondence Relating to the Proposed Formation of an Imperial General Staff*, London 1909; TNA, CO 886/2/7, Dominions No. 14, Further Correspondence Relating to Proposed Formation of an Imperial General Staff, July 1909, ff. 45–48.

³³⁷ BORDEN, R. L., *The War and the Future*, London 1917, s. 17–18; TNA, CO 886/3/2, Imperial General Staff, [Doc.] Nos. 92–102, ff. [73–81].

³³⁸ Podrobněji TNA, CO 886/2/8, Dominions No. 15, Imperial Conference on the Subject of the Defence of the Empire, 1909: Minutes and Proceedings, October 1909, ff. [1]–93.

³³⁹ K německému námořnímu zbrojení podrobněji DUFEK, P., *Německé námořní zbrojení a vztah Velké Británie a Německa do roku 1906*, Dizertační práce, Praha 2002.

³⁴⁰ Cd. 4948, *Imperial Conference: Correspondence and Papers Relating to a Conference with Representatives of the Self-Governing Dominions on the Naval and Military Defence of the Empire*, London 1909, s. 18. K problematice kanadské obrany podrobněji GOOCH, J., *Great Britain and the Defence of Canada, 1896–1914*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 2, No. 2, 1974, s. 368–385.

³⁴¹ Nový Zéland spontánně nabídl finanční dar, aby se mohla postavit další bitevní loď typu *Dreadnought* pro britskou flotilu. McCRAW, David J., *The Zenith of Realism in New Zealand's Foreign Policy*, in: *Australian Journal of Politics and History*, Vol. 48, No. 3, 2002, s. 356; SARTY, R., *Canadian Maritime Defence 1892–1914*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 71, No. 4, 1990, s. 479.

sborem.³⁴² V 70. letech 19. století se tudíž většina britských pozemních sil z těchto oblastí stáhla.³⁴³ Mateřská země si pomoci samosprávných kolonií a dominií v momentě ohrožení cenila, a proto podporovala budování místních ozbrojených sil.³⁴⁴ Za jistý dílčí „obraný úspěch“ lze považovat fakt, že na koloniální konferenci v roce 1897 přislíbily australské samosprávné kolonie přispět na udržování britské flotily v tamních vodách.³⁴⁵ Otázky, spojené s obranou vzdálených samosprávných kolonií v Pacifiku, případně s údržbou uhlých stanic, se aktivně řešily již od 80. let 19. století,³⁴⁶ německé zbrojení jim nicméně dalo nový rozměr.³⁴⁷

V červnu 1902 vyjádřila britská admirality obavy ze ztráty převahy v případě velkých námořních bitev, protože se domnívala, že pozbývá schopnosti provádět ofenzivní akce ve chvíli, kdy by to okolnosti vyžadovaly.³⁴⁸ Přední představitelé admirality zastávali názor, že německá flotila je budována, aby se v budoucnu střetla s Británií na moři.³⁴⁹ Z tohoto důvodu došlo na koloniální konferenci v roce 1902 k potvrzení finančního příspěvku na udržování loďstva v australských vodách³⁵⁰ a k ustanovení Laurierem navrhovaného kanadského námořnictva.³⁵¹ Ačkoli se britská admirality, podporovaná Novým Zélandem, pokoušela v praxi prosadit jedno imperiální loďstvo, prezentované mottem „jedno moře, jedno impérium a jedno

³⁴² TNA, CO 886/2/9, Dominions No. 16, Defence Conference, 1909: Confidential Papers Laid Before of the Imperial Defence Conference, 1909, September 1909, f. 33.

³⁴³ HALL, *Commonwealth ...*, s. 35.

³⁴⁴ Cd. 1299, s. 3.

³⁴⁵ SKELTON, *Life ...*, s. 75.

³⁴⁶ Během koloniální konference v roce 1887 se samosprávné kolonie v Pacifiku domluvily na společné finanční podpoře námořních plavidel v australských vodách. GORDON, D. C., *The Admiralty and Dominion Navies, 1902–1914*, in: *The Journal of Modern History*, Vol. 33, No. 4, 1961, s. 408.

³⁴⁷ K této problematice podrobněji OVERLACK, P., *German Assessments of the British-Australian Relations, 1901–1914*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 50, No. 2, 2004, s. 194–210; tentýž, *German Interest in Australian Defence, 1901–1914: New Insights into a Precarious Position in the Eve of War*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 40, No. 1, 1993, s. 36–51; SHIELDS, R. A., *Australian Opinion and Defence of the Empire: A Study in Imperial Relations 1880–1890*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 10, No. 1, 1964, s. 41–53.

³⁴⁸ Blíže viz Cd. 1597, *Colonial Conference, 1902: Memorandum on Sea Power and the Principles Involved in It*, London 1903, s. 4–6.

³⁴⁹ MARDER, A. J., *The Anatomy of British Sea Power*, New York 1940, s. 464.

³⁵⁰ K obrannému významu australských vod podrobněji Cd. 3524, s. 50–59. K problematice australské a novozélandské flotily blíže viz Cd. 4325, *Australasia: Correspondence Relating to the Naval Defence of Australia and New Zealand*, London 1908.

³⁵¹ Cd. 1299, s. 60; OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 1, s. 153–154; PRESTON, R. A., *Canadian Defence Policy and the Development of the Canadian Nation 1867–1917*, Ottawa 1970, s. 18.

námořnictvo“, především Austrálie a Kanada nezadržitelně prosazovaly ideu budování teritoriálních loďstev.³⁵²

Britští představitelé se dlouhou dobu nechtěli vzdát ideje jedné velké imperiální armády a loďstva. Když v roce 1907 kanadský ministr pro domobranu a obranu sir Frederick William Borden úslužně mluvil o připravenosti své země účastnit se války v zájmu impéria po boku Velké Británie, využil toho britský premiér Asquith a prohlásil: „Pokud by dominia toužila v případě tísň pomoci při obraně impéria, jejich ozbrojené síly by se měly rychle sloučit v jednu imperiální armádu.“³⁵³ V lednu 1910 vyzdvihl kanadský ministerský předseda Laurier odhodlání své země slovy: „Když bude Velká Británie ve válce, Kanada bude [také – J. V.] ve válce“.³⁵⁴ Laurier nicméně rozlišoval míru zapojení Kanady ve všeobecném válečném konfliktu a v „zápase na život a na smrt“, v němž by Kanadčané přispěchali na pomoc mateřské zemi.³⁵⁵

Imperiální obranná konference v roce 1909 byla významným setkáním, protože se její účastníci z Británie, samosprávných kolonií a dominií poprvé dohodli na společné akci – budování obrany. Strategie, založená na principu rovnosti a svobodné spolupráce, představovala kromě soudržnosti během válečných let zřejmě nejefektivnější projekt v rámci Britského impéria.³⁵⁶ Memorandum, které předložil první lord admirality Reginald McKenna, stvrdilo zásadu, že ozbrojené síly nebudou budovány na principu jedné imperiální armády či loďstva pod kontrolou mateřské země,³⁵⁷ nýbrž že zůstane zachován národní charakter ozbrojených sil, jejichž budování mělo probíhat koordinovaně na základě společného plánu a jež v době války měly úzce spolupracovat při obraně impéria.³⁵⁸

³⁵² Kupříkladu ministerský předseda Alfred Deakin připouštěl australskou finanční podporu výstavby válečných plavidel za podmínky, že budou následně dislokovány v australských vodách. Srv. ALBERTINI, R. von, *England als Weltmacht und der Strukturwandel des Commonwealth*, in: *Historische Zeitschrift*, Bd. 208, H. 1, 1969, s. 58–59; GORDON, s. 414; HALL, *Commonwealth ...*, s. 36, 37; McINTYRE, *The Commonwealth ...*, s. 170.

³⁵³ CUNNINGHAM, s. 85.

³⁵⁴ NEATBY, H. B., *Laurier and Imperialism*, in: *Report of the Annual Meeting of the Canadian Historical Association / Rapports annuels de la Société historique du Canada*, Vol. 34, No. 1, 1955, s. 30.

³⁵⁵ *Canada, Parliamentary Debates* (dále jen CPD), *House of Commons* (dále jen HoC), 5th February, 1900, s. 64–72, in: DAWSON, *The Development ...*, s. 135.

³⁵⁶ GORDON, s. 412; HALL, *Commonwealth ...*, s. 34, 37.

³⁵⁷ Pouze v případě krajního ohrožení impéria se připouštělo vytvoření imperiální armády. Cd. 4948, s. 19.

³⁵⁸ K této problematice podrobněji Cd. 4611, *Army: Memorandum by the Army Council on the Existing Army System and on the Present State of the Military Forces in the United Kingdom*, London 1909; Cd. 5135, *Dominions No. 2: Report of the Dominions Department of the Colonial Office for the*

Kanaďané se dlouhodobě klonili k názoru, že vojenská slabost impéria znamená větší zranitelnost Kanady.³⁵⁹ Prosazení rozsáhlé výstavby kanadského loďstva se však neobešlo bez vnitropolitické diskuze. Konzervativci s Robertem Lairdem Bordenem v čele kritizovali Laurierovo rozhodnutí kvůli předpokládaným značným nákladům, pochybnostem ohledně správně zvolených parametrů plavidel a odmítnutí spojení s imperiálním loďstvem.³⁶⁰ Od Královského kanadského námořnictva (*Royal Canadian Navy*) se následně očekávalo, že odlehčí zejména Královskému námořnictvu (*Royal Navy*) v Pacifiku do té míry, aby se mohlo plně soustředit na hrozbu ze strany německého loďstva.³⁶¹

Především ustanovení národních námořních sil zdůraznilo klíčový význam dominií v imperiální zahraniční a obranné politice a přispělo k dovršení procesu jejich transformace z kolonií s odpovědnými vládami v dominia.³⁶² Zásady spolupráce mezi britskými a dominiálními ozbrojenými silami byly definitivně konkretizovány v memorandu z roku 1911.³⁶³ Navzdory skutečnosti, že konference v roce 1909 potvrdila vzrůstající vliv dominií, nehodlal Asquith ani nadále ustoupit v otázce sdílení imperiální zahraniční politiky.³⁶⁴ Britští politikové totiž považovali dominia za příliš nevyzrálé, nezkušené a od Evropy vzdálené země, aby mohla odpovědně mluvit do spleťtých mezinárodních vztahů; bylo tomu tak i proto, že imperiální zahraniční politiku měla provádět jen jedna autorita.³⁶⁵ Všichni dominiální státníci si však nepřáli nést tuto zodpovědnost. Kupříkladu kanadský ministerský předseda Laurier, jenž měl na domácí politické scéně pověst „válečného jestřába“,³⁶⁶ neprotestoval proti touze

Year 1909–1910, London 1910, s. 3–4; JOHNSON, *Defence ...*, s. 107; PRESTON, R. A., *Canada and 'Imperial Defence'*, Toronto 1967.

³⁵⁹ BERGER, C., *The Sense of Power: Studies in the Ideas of Canadian Imperialism 1867–1914*, Toronto 1970, s. 233.

³⁶⁰ Podrobněji BORDEN, R. L., *The Naval Question: Speech Delivered by Mr. R.L. Borden, M.P. 12th January, 1910*, [Ottawa 1910]; tentýž, *The Naval Question: Speech Delivered by Mr. R.L. Borden, M.P. 3rd February, 1910*, [Ottawa 1910]; *Canada and the Navy*, Ottawa [1909].

³⁶¹ SARTY, s. 483.

³⁶² Srv. ASQUITH, H. H., *The Genesis of the War*, London 1923, s. 133–134; DeCELLES, A. D., *Laurier et son temps*, Montréal 1920, s. 77; GRIMSHAW, s. 176.

³⁶³ Blíže viz Cd. 5746–2, *Dominions No. 9: Imperial Conference, 1911: Papers Laid before the Imperial Conference: Naval and Military Defence*, London 1911.

³⁶⁴ Asquith velmi oceňoval konzultace s dominií ohledně imperiální obranné politiky, a proto nevyklučoval jejich budoucí zapojení do Výboru imperiální obrany poté, co by disponoval většími exekutivními pravomocemi. Srv. DEWEY, Vol. 1, s. 283; *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 8, 29th July, 1909, cc. 1395–1396.

³⁶⁵ JOHNSON, *Defence ...*, s. 107.

³⁶⁶ Podrobněji BOURASSA, H., *Le projet de loi navale: Sa nature, ses conséquences: Discours prononcé au Monument National le 20 janvier 1910*, [Montréal] 1910.

britské vlády pevně třímat otěže imperiální zahraniční politiky, protože se jako první premiér z frankofonní části Kanady spokojoval s plnou autonomií v místních záležitostech a pravomocí činit nezávislá rozhodnutí.³⁶⁷

Během Imperiální obranné konference v roce 1909 se objevily i kompetenční spory. Tehdejší vedoucí Sekretariátu Výboru imperiální obrany kontradmirál sir Charles Langdale Ottley a jeho zástupce sir Maurice Pascal Alers Hankey, budoucí první baron Hankey, sice v důvěrných rozhovorech vyslovili názor, že by obrannou konferenci měl řídit Výbor, s ohledem na předpokládanou opozici ze strany ministerstva pro kolonie však návrh oficiálně nepředložili. Oba dávali zřetelně najevo, že by Výbor imperiální obrany měl převzít na úkor imperiální konference koordinaci a řízení imperiálních sil a řešení krucióálních otázek imperiální obrany. Argumentovali tím, že Výbor je na rozdíl od konference v častějším přímém kontaktu s dominií i s mateřskou zemí.³⁶⁸ Oproti období před poslední koloniální konferencí se činnost Výboru zintenzivnila, a proto od roku 1908 pravidelně zasedal každé dva měsíce, zatímco řádná konference se scházela jednou za čtyři roky.³⁶⁹ Úměrně vzrůstal i vliv Sekretariátu, jehož členové již nechtěli „jen“ připravovat agendu. Přáli si, aby mohl jako výkonné administrativní těleso dohlížet na různé plánovací podvýbory, intenzivně spolupracující s vládními úředníky. Od roku 1908 se počet pracovníků Sekretariátu navýšil do té míry, že Esherova vize „malého stálého sekretariátu“ byla nenávratně minulostí.³⁷⁰ Paralelně rostl i počet členů samotného Výboru,³⁷¹ což se rozcházelo s původní Balfourovou ideou, a současně se to odrazilo ve vzniku stálých či *ad hoc* svolávaných podvýborů.³⁷²

V polovině listopadu 1909 předložil Hankey ministerskému předsedovi Asquithovi memorandum, nazvané Válečná organizace Britského impéria (*The War Organization of the British Empire*), v němž obšírně vysvětlil své postoje ohledně imperiální obranné politiky a významu Výboru imperiální obrany.³⁷³ Tehdejší

³⁶⁷ Srč. COURTNEY, W. L. – COURTNEY, J. E., *Pillars of the Empire: Studies & Impressions*, London [1918], s. 79–85; HANCOCK, *The 1911 ...*, s. 367–368; McARTHUR, P., *Sir Wilfrid Laurier*, London 1919, s. 81–82.

³⁶⁸ HANKEY, *The Supreme ...*, Vol. 1, s. 125–127.

³⁶⁹ MacKINTOSH, s. 496.

³⁷⁰ JOHNSON, *Defence ...*, s. 92.

³⁷¹ PD, HoC, 5th Series, Vol. 19, 25th July, 1910, c. 1895.

³⁷² K nejvýznamnějším patřily *Oversea Defence Committee* či *Home Ports Defence Committee*. PD, HoC, 5th Series, Vol. 41, 25th July, 1912, cc. 1388–1390.

³⁷³ HANKEY, *The Supreme ...*, Vol. 1, s. 85.

vzrůstající vliv Výboru zaujal i vlivného člena Hnutí kulatého stolu Lionela Curtise, jenž s novozélandským ministerským předsedou sirem Josephem Wardem připravoval na chystanou imperiální konferenci v roce 1911 rezoluci, umožňující dominiálním vysokým komisařům účastnit se jednání tohoto Výboru.³⁷⁴ Návrh Nového Zélandu přiměl Hankeyeho a Ottleyeho, aby připravili nové memorandum, v němž členy Výboru seznámili s vlastním pohledem na problematiku. Konstatovali, že novozélandský požadavek na zřízení Imperiální rady je bezpředmětný, neboť její navrhovanou úlohu již rámcově plní Výbor, který by v případě drobných úprav mohl fungovat jako diskuzní fórum, na němž by země impéria probíraly vzájemnou obranu. V otázce účasti vysokých komisařů na zasedání Výboru zastávali názor, že stálé zastoupení dominií přispěje k efektivní koordinaci jen částečně, a proto navrhovali, aby si dominia ustanovila vlastní obranné výbory, které by intenzivně spolupracovaly s Výborem.³⁷⁵

Dne 23. května 1911 navrhl britský ministerský předseda Asquith na základě precedentu z roku 1909, aby se otázky obrany a zahraniční politiky diskutovaly nikoli v rámci imperiální konference, ale na společném setkání dominiálních premiérů a členů Výboru imperiální obrany.³⁷⁶ Ačkoli se vynořilo mnoho verzí, proč britská vláda přistoupila k tomuto kroku,³⁷⁷ jako nejpravděpodobnější se jeví, že si přála projednat citlivé záležitosti obranné a zahraniční politiky v tajnosti, což podoba konferenčních jednání neumožňovala.³⁷⁸ Během tří společných jednání (26. – 30. května) se překvapivě projevila jistá míra nedůvěry ze strany britského ministerstva zahraničí vůči dominiím.³⁷⁹

Tehdejší ministr zahraničí sir Edward Grey, budoucí první vikomt Grey z Fallodanu, nesouhlasící s některými dominiálními postoji, se dokonce rozhodl „uštědit“ zámořským státníkům políček prohlášením: „Je možné mít oddělená loďstva ve sjednoceném impériu, ale není možné mít oddělená loďstva ve

³⁷⁴ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 192.

³⁷⁵ HANKEY, *The Supreme ...*, Vol. 1, s. 130; KENDLE, *The Colonial ...*, s. 192–193.

³⁷⁶ Cd. 5745, s. 23.

³⁷⁷ Richard Jebb se domníval, že se jednalo o rafinovaný pokus britské vlády přemístit veškerou agendu zahraničních vztahů a obrany z pravomoci konference do kompetence Výboru imperiální obrany. JEBB, *The Britannic ...*, s. 41–50.

³⁷⁸ NISH, I. H., *Australia and the Anglo-Japanese Alliance, 1901–1911*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 9, No. 2, 1963, s. 209.

³⁷⁹ HANCOCK, *The 1911 ...*, s. 365–366.

sjednoceném impériu bez společné zahraniční politiky.³⁸⁰ Greyova poznámka měla i hlubší význam, protože představovala rázný argument pro zachování britsko-japonské aliance. Již samotné spojenectví z roku 1902 nemalou měrou ovlivnilo tradiční zájmy Austrálie, Kanady a Nového Zélandu v Pacifiku. Když se Japonsko stalo velmocí, což potvrdilo vítězstvím ve válce s Ruskem v roce 1905, námitky dominií zesílily. Dominia argumentovala tím, že uzavření aliance naznačuje ekonomickou, politickou a námořní slabost impéria. V roce 1911 především Australané vehementně vystupovali proti jejímu obnovení a poukazovali zejména na nežádoucí početnou imigraci Japonců na australský kontinent a přilehlé ostrovy a velmocenský způsob šíření japonského vlivu v Pacifiku, oslabujícího britské, respektive australské, pozice.³⁸¹ Na druhou stranu spojenectví s Japonskem poskytovalo tichomořským dominiím jistou míru bezpečí, protože ukončení aliance by vedlo ke zhoršení strategického postavení Britského impéria na Dálném východě.³⁸²

Na prvních dvou spojených zasedání londýnských představitelů, dominiálních premiérů a členů Výboru imperiální obrany se probíraly otázky britské imperiální zahraniční politiky, námořnictva a pozemních sil. Britský ministr zahraničí Edward Grey „brilantně“ shrnul zásadní aspekty evropské politiky³⁸³ a obšírně se věnoval britsko-japonské alianci, jejíž obnovení prosazoval.³⁸⁴ Současně vyjádřil přání, že by uvítal, kdyby mezi mateřskou zemí a dominiemi probíhaly intenzivnější konzultace a sdílení informací z oblasti zahraniční a obranné politiky předtím, než bude učiněno definitivní rozhodnutí. Tento apel automaticky neznamenal nabídku podílet se na provádění imperiální zahraniční politiky.³⁸⁵ Účastníci spojeného zasedání následně

³⁸⁰ BD: *Anglo-German Tension: Armaments and Negotiation, 1907–12*, Appendix V, s. 781.

³⁸¹ Srv. GOWEN, R. J., *British Legerdemain at the 1911 Imperial Conference: The Dominions, Defence Planning, and the Renewal of the Anglo-Japanese Alliance*, in: *The Journal of Modern History*, Vol. 52, No. 3, 1980, s. 385–413; HALL, *Commonwealth ...*, s. 77; LOWE, P., *The British Empire and the Anglo-Japanese Alliance, 1911–1915*, in: *History*, Vol. 54, Is. 181, 1969, s. 213–214; MEANEY, N. K., 'A Proposition of the Highest International Importance': *Alfred Deakin's Pacific Agreement Proposal and Its Significance for Australian-Imperial Relations*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 5, Is. 3, 1967, s. 201; NISH, *Australia ...*, s. 207–208.

³⁸² TNA, CAB 1/4, No. 78–C, *Australia and New Zealand: Strategic Situation in the event of the Anglo-Japanese Alliance being Determined: Memorandum by the Committee of Imperial Defence, Whitehall Gardens, 3rd May, 1911*, ff. 14–16 [242–243].

³⁸³ LLOYD GEORGE, *War ...*, s. 28; TNA, CAB 2/2, *Committee of Imperial Defence: Minutes of the 111th Meeting, 26th May, 1911*, ff. 10–15.

³⁸⁴ TNA, CAB 2/2, *Committee of Imperial Defence: Minutes of the 111th Meeting, 26th May, 1911*, ff. 16–18.

³⁸⁵ Srv. ASQUITH, *The Genesis ...*, s. 122–127; CURTIS, *The Problem ...*, s. 108–114; EGERTON, G. W., *The Dominions and the Peace Settlement*, in: *United Empire: The Royal Colonial Institute Journal*, Vol. 6, No. 6, 1915, s. 426–427.

odsouhlasili zahájení jednání s japonskou vládou o prodloužení aliance o dalších deset let.³⁸⁶ Jednalo se o historicky první oficiálně zaznamenané společné rozhodnutí, o němž se i společně diskutovalo, o významné otázce zahraniční politiky.³⁸⁷

První lord admirality Reginald McKenna následně přítomné seznámil s námořní strategií pro civilní a válečná plavidla v případě válečného konfliktu, stejně jako s požadavkem, aby dominiální loďstva byla postavena pod jedno velení; nedostatek organizace podle něj mohl vést k chaosu. Dominia vyhověla McKennovi jen částečně. Souhlasila, že v mezinárodních vodách se jejich flotily podřídí autoritě admirality a že v době války budou impériu k dispozici.³⁸⁸ Reagovala tak především na Asquithův argument, že pokud bude Británie ve válce, celé impérium bude ve válce, tj. všechny jeho državy a obchodní zájmy se náhle ocitnou v nebezpečí.³⁸⁹ Ministr obrany Richard Haldane následně shrnul připravenost britských pozemních sil ve srovnání s německou armádou.³⁹⁰

Zasedání z 30. května 1911 bylo pravděpodobně nejdůležitější, protože se na něm diskutovalo nejen o britských ústupcích vůči dominiím v otázce imperiální námořní politiky,³⁹¹ ale především o úloze a významu Výboru imperiální obrany ve vztahu k dominiím. Hankey a Ottley si od diskuze slibovali, že dojde ke změně statusu Výboru v neprospěch imperiální konference, což se ovšem nestalo. Během jednání se Asquith rozhodl, že přizve zástupce dominií do Výboru, u něhož zdůraznil, že bude mít i nadále čistě poradní funkci. V otázce účasti vysokých komisařů na zasedání Výboru se účastníci dohodli, že by jejich přítomnost zefektivnila koordinaci jen částečně, a proto přistoupili na původní Hankeyeho a Ottleyeho návrh, aby si každé dominium, pokud si to bude přát, zřídilo vlastní obranný výbor, spolupracující

³⁸⁶ TNA, CAB 2/2, Committee of Imperial Defence: Minutes of the 111th Meeting, 26th May, 1911, f. 36.

³⁸⁷ HALL, *Commonwealth...*, s. 82.

³⁸⁸ Srv. ASQUITH, *The Genesis ...*, s. 128–131; CAC, Hankey Papers (dále jen HP), HNKY 7/6–7/7, Copy of Memo sent to McKenna 11th May, 1911, ff. [1]–15; tamtéž, Memorandum on the Officering of the Navies of the Dominions, ff. [1]–3; HANCOCK, *The 1911 ...*, s. 369; TNA, CAB 2/2, Committee of Imperial Defence: Minutes of the 112th Meeting, 29th May, 1911, ff. 1–9; TUNSTALL, W. C. B., *Imperial Defence, 1897–1914*, in: *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967, s. 595–596.

³⁸⁹ HALL, *Commonwealth...*, s. 86.

³⁹⁰ ASQUITH, *The Genesis ...*, s. 131–134.

³⁹¹ TNA, CAB 2/2, Committee of Imperial Defence: Minutes of the 113th Meeting, 30th May, 1911, ff. 1–15.

s Výborem.³⁹² Výbor se sice stal nejvyšším poradním tělesem v námořních, vojenských i zahraničních záležitostech pro všechny kabinety a parlamenty impéria, stále ale postrádal adekvátní „ukotvení“ v imperiální struktuře.³⁹³

Po skončení společného zasedání s Výborem imperiální obrany se začal 1. června 1911 projednávat dílčí australský návrh o tzv. Londýnské deklaraci, kterou předkládala australská vláda a jež se týkala konzultační procedury během vyjednávání o smlouvách mezi mateřskou zemí a dalšími státy. Jednání o tomto bodě do značné míry poznamenaly neúspěch Wardova návrhu a předchozí spojená zasedání s Výborem imperiální obrany. Na úvod si Fisher posteskl, že je škoda, že dominia nebyla konzultována britskými delegáty dříve, než došlo k přijetí termínu „Londýnská deklarace“, který nepovažoval s ohledem na již existující Londýnskou deklaraci z druhé haagské konference z roku 1909 za příliš šťastný.³⁹⁴ Upozornil na fakt, že během uzavírání mezinárodních konvencí by měla být dotčená dominia konzultována.³⁹⁵ Účastníci konference následně schválili rezoluci o Londýnské deklaraci, jak ji australská vláda připravila.³⁹⁶

³⁹² Srv. JOHNSON, *Defence ...*, s. 111–113; TNA, CAB 2/2, Committee of Imperial Defence: Minutes of the 113th Meeting, 30th May, 1911, ff. 16–17; tamtéž, CAB 5/3, [D.] 94–C, Proceedings of the Committee of Imperial Defence at the 113th Meeting, 30th May, 1911, ff. 2–3.

³⁹³ BORDEN, R. L., *Splendid Record of the Borden Government Naval Policy Clearly Defined*, Ottawa 1913, s. 22.

³⁹⁴ Cd. 5745, s. 97–99.

³⁹⁵ Podrobněji srv. HALL, *Commonwealth ...*, s. 93–96; KEITH, *Imperial ...*, s. 288–289; LAUTERPACHT, H. – JENNINGS, R. Y., *International Law and Colonial Questions, 1870–1914*, in: *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967, s. 707–710.

³⁹⁶ OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 2, s. 133.

2. 4. Výbor, anebo konference?

V období před první světovou válkou existovaly tři základní okruhy témat, týkající se záležitostí obrany, které ovlivňovaly vztahy mezi dominií a mateřskou zemí. V první řadě se jednalo o hledání odpovědi na otázku, zda by si měla dominia v případě válečného konfliktu nejprve zajistit vlastní obranu a teprve poté pomoci Británii, nebo nejdříve pomoci mateřské zemi a tím zabránit její případné porážce, jež by mohla vést k tomu, že by dominia zůstala osamocena. Druhý problém se týkal organizace imperiální obrany, v níž se střetával dominiální nacionalismus s izolacionismem neanglicky mluvících obyvatel v Kanadě a Jižní Africe na jedné straně s požadavky admirality a Výboru imperiální obrany na straně druhé. Třetí komplikace tkvěla v disparitě mezi britskými obrannými závazky a vlastními zdroji Velké Británie.³⁹⁷

V posledních desetiletích 19. století dosáhla některá zámořská území spojená s Británií značného politického, ekonomického a sociálního rozvoje. Souběžně s tím, jak vzrůstal jejich význam, rostly i touhy po vyšší míře autonomie, jež měla být podle jejich představ ideálně vyjádřena konstitucionálními změnami ve vztazích s mateřskou zemí a větší mírou zapojení do rozhodování o imperiální zahraniční politice. Tento proces byl způsoben slabostí systému imperiálních konferencí jako instituce, protože žádná její rezoluce nemohla být vynucena, neboť konference nedisponovala legislativní či exekutivní mocí. Současně na něj neblaze působily spletitá mezinárodní situace a problémy spojené se společnou imperiální obranou.³⁹⁸ Poslední tři koloniální a imperiální konference navíc přinesly svým „reformátorům“ – Seddonovi (1902), Deakinovi (1907) a Wardovi (1911) – jen zklamání.³⁹⁹ Přese všechny nedostatky přispěl systém imperiálních konferencí k institucionálnímu a konstitucionálnímu rozvoji impéria a výrazně napomohl k přerodu impéria v Britské společenství.⁴⁰⁰

Mezinárodní situace se v posledních mírových letech překotně měnila, krize střídala krizi, institucionální „mašinérie“ Britského impéria však na ni neuměla a kvůli rigidnímu postoji ministerského předsedy Asquitha ani nemohla adekvátně reagovat. Časté kritické výtky odpůrců imperiálních konferencí, že mezi dvěma zasedáními se

³⁹⁷ WATT, D. C., *Imperial Defence Policy and Imperial Foreign Policy, 1911–1939 – A Neglected Paradox?*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 1, Is. 1, 1963, s. 267.

³⁹⁸ HANCOCK, *The 1911 ...*, s. 357;

³⁹⁹ DAFOE, *Laurier ...*, s. 57–58.

⁴⁰⁰ DEWEY, Vol. 1, s. 147.

tento systém nachází v nežádoucí nečinnosti, se po konferenci v roce 1911 zintenzivnily.⁴⁰¹ Vzhledem ke skutečnosti, že se konferujícím nepodařilo nalézt shodu v provedení nutných reforem, zůstalo několik problémů zahraniční a obranné politiky nedořešených.⁴⁰² Všeobecně se tak rozšířil názor, že by resty z konference v oblasti obranných a zahraničních záležitostí měly být automaticky předány Výboru imperiální obrany, jenž by měl nalézt adekvátní řešení. Někteří vládní úředníci navíc začali otevřeně upřednostňovat Výbor oproti konferencím. Výbor představoval flexibilnější těleso, protože se mohl scházet častěji než konference, zároveň na něj měl přímý vliv britský premiér, což mohlo vést k nepatřičnému tlaku při „nestranném“ rozhodování jeho členů.⁴⁰³

V letech 1911–1914 spadala imperiální obrana do pravomocí dvou orgánů: Imperiálního generálního štábu a Výboru imperiální obrany. Oba měly poradní úlohu a jejich zasedání se mohli účastnit zástupci z dominií, i když Výbor neměl pevnou strukturu členů.⁴⁰⁴ Diskuze ve Výboru o zahraniční politice v roce 1911 měly velký dopad na autonomii dominií. Spolupráce v otázkách zahraniční politiky nicméně nebyla tak efektivní jako u obranných záležitostí.⁴⁰⁵

V roce 1911 zaznamenalo Hnutí kulatého stolu nezdar svých plánů, protože se mu nepodařilo prosadit Wardovy návrhy. Přesto nezahořklo a nepřestalo se ze dne na den zabývat reorganizací impéria. O to intenzivněji rozvinulo aktivity ve prospěch posílení jednotné obranné a zahraniční politiky, protože se cítilo ohroženější vzrůstající mocí vilémovského Německa.⁴⁰⁶ Nejen Lionel Curtis, Leopold Amery a další členové Hnutí kulatého stolu, ale i dominiální politici si dlouhodobě uvědomovali důležitost Výboru, a proto usilovali o to, aby se vyvinul v plnohodnotnou imperiální instituci.⁴⁰⁷ Podobně jako v roce 1907 se jevil jako klíčový postoj Kanady. Lionel Curtis proto zaměřil pozornost na nového kanadského konzervativního ministerského předsedu sira Roberta Lairda Bordena, který nastoupil do úřadu v říjnu 1911.⁴⁰⁸ Sir

⁴⁰¹ Srv. HALL, *Commonwealth ...*, s. 103; HANCOCK, W. K., *Australia*, London 1966, s. 221.

⁴⁰² ASQUITH, *The Genesis ...*, s. 120–121.

⁴⁰³ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 185–186.

⁴⁰⁴ GLAZEBROOK, *A History ...*, s. 273.

⁴⁰⁵ JEBB, *The Britannic ...*, s. 43–45; DEWEY, Vol. 1, s. 294–295.

⁴⁰⁶ KENDLE, *The Round Table Movement and ...*, s. 114.

⁴⁰⁷ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 198.

⁴⁰⁸ Blíže viz MACQUARRIE, H., *Robert Borden and the Election of 1911*, in: *The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue canadienne d'Economie et de Science politique*, Vol. 25, No. 3, 1959, s. 271–286.

Robert usedl do premiérského křesla s vizí, že by jako přední představitel exekutivy měl: 1) pronášet upřímné a pravdivé projevy, 2) být důstojný, čestný a rozhodný, 3) zachovat si jasný a bystrý úsudek, sympatie k mírumilovným Britům, přátelství k Američanům a 4) především nezapomenout, že je Kanadčan.⁴⁰⁹ Na rozdíl od Lauriera nezastával Borden izolacionistické názory a ve vztahu k mateřské zemi opíral své postoje o tři základní vzájemně propojené faktory: 1) kanadskou autonomii, 2) vyšší míru odpovědnosti a 3) větší podíl na rozhodování v imperiální zahraniční politice.⁴¹⁰

V prosinci 1911 zaslal Curtis Bordenovi výtisk svého „Zeleného memoranda“ s prosbou, aby si jej rychle přečetl; na kanadských krocích podle něj záviselo budoucí blaho impéria. V březnu 1912 se na Bordena dokonce obrátil s apelem, aby oproti systému imperiálních konferencí upřednostňoval Výbor jako kontinuální komunikační kanál mezi zámořskými vládami a britským kabinetem.⁴¹¹ Curtise podpořil i nový první lord admirality Winston Churchill, jenž 20. března 1912 v Dolní sněmovně vyzval, aby Výbor pro imperiální obranu obdržel, než dojde ke konečnému dořešení postavení samosprávných celků v impériu, významnější status v rámci vztahů mezi dominií a mateřskou zemí.⁴¹² Curtis plánoval využít Bordenovy návštěvy Londýna, kde hodlal kanadský premiér jednat o námořních a obranných záležitostech s britským protějškem, admirality a ministerstvem zahraničí,⁴¹³ během řady setkání, které domlouval se členy Hnutí kulatého stolu, jej měl přesvědčit, aby preferoval Výbor před imperiální konferencí.⁴¹⁴ Borden odcestoval do Anglie s vědomím, že drží v ruce pomyslný trumf – kanadské přispění imperiální námořní obraně.⁴¹⁵

Ačkoli Hnutí kulatého stolu vyvíjelo během roku 1912 nemalou aktivitu, všichni jeho členové tento postup neschvalovali. Kupříkladu torontská sekce Hnutí Curtisovo nadšení nesdílela, protože se domnívala, že je zbytečné apelovat na něco,

⁴⁰⁹ COURTNEY – COURTNEY, s. 92.

⁴¹⁰ BORDEN, *Splendid ...*, s. 18–23; SOWARD, F. H., *Sir Robert Borden and Canada's External Policy, 1911–1920*, in: Report of the Annual Meeting of the Canadian Historical Association / Rapports annuels de la Société historique du Canada, Vol. 20, No. 1, 1941, s. 65–82.

⁴¹¹ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 199–200.

⁴¹² *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 35, 20th March, 1912, c. 1946.

⁴¹³ K Bordenovým jednáním podrobněji srv. BORDEN, R. L., *Bill relatif aux forces navales de l'empire: discours prononcé par le Très Hon. R.L. Borden, le 5 décembre 1912*, [Ottawa 1912]; *Canada and the Navy: Reasons by the Rt Hon. R. L. Borden, M.P., in Favour of a Canadian Naval Service and Against a Contribution*, Ottawa 1913; TUCKER, G. N., *The Naval Policy of Sir Robert Borden, 1912–14*, in: The Canadian Historical Review, Vol. 28, No. 1, 1947, s. 1–30; GORDON, s. 414–417; TUNSTALL, *Imperial ...*, s. 596–597.

⁴¹⁴ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 201.

⁴¹⁵ BROWN – COOK, s. 205.

co se v dohledné době vyřeší samo.⁴¹⁶ Leopold Amery pro změnu zastával názor, že místo aby se rozšiřovala autorita a funkce Výboru, mělo by se Hnutí během další imperiální konference, plánované na rok 1915, zaměřit na dokončení diskuzí o reorganizaci britského ministerstva pro kolonie. Amery konkrétně prosazoval převedení dominiální agendy ze stávajícího rezortu do nově vytvořeného britského ministerstva pro imperiální záležitosti; ministerstvo pro kolonie by dále administrovalo pouze záležitosti korunních kolonií. V dominiích měla vzniknout místní ministerstva pro imperiální záležitosti, která by v záležitostech obrany a zahraniční politiky komunikovala s Výborem a *Foreign Office*.⁴¹⁷ Amery současně připustil, že Výbor představuje efektivní a praktickou instituci.⁴¹⁸ Ameryho plány se totiž dlouhodobě opíraly o ideu, že základním předpokladem pevné imperiální unie je přijetí principu rovnosti ve vztazích mezi dominií a mateřskou zemí.⁴¹⁹

V létě 1912 se Borden během pobytu v Anglii sice několikrát setkal s vlivnými osobnostmi pod záštitou Hnutí kulatého stolu, které časem získalo postavení neoficiální skupiny expertů k imperiálním otázkám, nijak ho to však nepodnítilo k výraznější aktivitě, do níž Curtis vkládal nemalé naděje.⁴²⁰ O to více Bordena, britskou vládu i samotného premiéra ovlivnil nový tajemník Výboru imperiální obrany Maurice Hankey, jenž kontinuálně prosazoval ideu imperiální obranné spolupráce prostřednictvím Výboru.⁴²¹ Hankeyho imperiální vize se zakládala na vytvoření „pseudofederální organizace se společnou hospodářskou, obrannou a zahraniční politikou“.⁴²² Koncem července 1912 Asquith naznačil, jak by dominia měla zahraniční politiku ovlivňovat. Během debaty o úkolech a významu Výboru imperiální obrany v Dolní sněmovně připustil, že v důsledku rostoucího podílu dominií na závazcích impéria je povinností Británie více zvažovat jejich názory; Výbor se

⁴¹⁶ EAYRS, s. 7.

⁴¹⁷ K Ameryho postojům podrobněji CAC, AP, AMEL 1/2/20, Some Suggestions on Imperial Policy, November 1912, ff. [1]–14.

⁴¹⁸ CAC, AP, AMEL 2/2/8, L. S. A[mery] to Deakin, 29th July, 1912, f. 2.

⁴¹⁹ CAC, AP, AMEL 1/2/18, Parliamentary Empire Tour: Meeting of the Imperial Mission Held at the Connaught Rooms, Great Queen St., London, 2nd February, 1914, f. 5.

⁴²⁰ V Anglii se kanadský ministerský předseda kupříkladu setkal s vikomtem Alfredem Milnerem, Lionelem Curtisem, sirem Valentinem Chirolem, sirem Jamesem Mestonem a vikomtem Waldorfem Astorem a jeho chotí. KENDLE, *The Colonial ...*, s. 201.

⁴²¹ Srv. TNA, CAB 17/101, Hankey to Harcourt, 3rd July, 1912, ff. [1–4]; tamtéž, Hankey to Grey, 29th July, 1912, ff. [5–7].

⁴²² WATT, *Imperial ...*, s. 268.

podle něj mohl stát v této výměně názorů vhodným „mediátorem“. Asquith současně vnímal Výbor jako „neocenitelný doplněk konstitucionálních vazeb“ s dominií.⁴²³

V září 1912 zahájilo Hnutí kulatého stolu prostřednictvím článku *Canada and the Navy* v periodiku *The Round Table* veřejnou kampaň za nahrazení systému konferencí Výborem imperiální obrany, jež považovalo za „zárodek“ Kabinetu impéria (*Cabinet of the Empire*). Anonymní autor v něm vyzdvihl především význam Kanady a Australského svazu a vyzval obě země, aby se důsledněji zapojily do formování imperiální zahraniční politiky.⁴²⁴ Vyskytl se i názor, že i když už Výbor zaujal důležité postavení v rámci imperiální struktury, může se stát dočasným, nikoli trvalým imperiálním fórem, protože jako poradní orgán není pro dominiální představitele dostatečně reprezentativní a nezávislý, neboť na něj má nepřímý vliv britské ministerstvo zahraniční.⁴²⁵ Koncem září 1912 se do diskuze zapojil i Richard Jebb, známý zastánce systému konferencí a koloniálního nacionalismu. Jebb rázně odmítl vize, že by Výbor imperiální obrany měl nahradit konferenční jednání. Současně vyzdvihl fakt, že imperiální konference je založena na principu rovnosti, zatímco podstata Výboru tkví v britské převaze nad samosprávnými celky. Skutečnost, že oproti konferenci je Výbor svoláván na základě rozhodnutí britského ministerského předsedy, symbolizovala podle něj dominanci londýnské vlády.⁴²⁶

Následná diskuze v podzimních měsících roku 1912 na stránkách *The Times* odstranila některé drobné nejasnosti vyplývající ze vztahu mezi Výborem imperiální obrany a systémem imperiálních konferencí. V průběhu listopadu pracoval Hankey na žádost ministra pro kolonie Harcourta a s Asquithovým požehnáním na memorandu o budoucí činnosti a postavení Výboru imperiální obrany. Dne 25. listopadu jej předložil Hankey britské vládě a navrhl, aby se Výbor rozšířil o další specializované podvýbory, které by splnily požadavky dominií na častější a věcnější jednání o obranných a zahraničních problémech.⁴²⁷ Než britská vláda o Hankeyeho memorandu definitivně rozhodla, pronesl Borden 5. prosince 1912 při debatě o kanadské námořní politice

⁴²³ PD, HoC, 5th Series, Vol. 41, 22nd July, 1912, c. 872; tamtéž, 25th July, 1912, cc. 1386–1387.

⁴²⁴ Srv. *Canada and the Navy*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 2, Is. 8, 1913, s. 634–637; KENDLE, *The Colonial ...*, s. 205.

⁴²⁵ D’EGVILLE, s. 210.

⁴²⁶ KENDLE, *The Colonial ...*, s. 207–209.

⁴²⁷ Srv. CAC, HP, HNKY, 7/8, Future Work of the Committee of Imperial Defence, 22nd November, 1911, f. [1]–11; TNA, CAB 17/101, Hankey to Harcourt, Representation of the Dominions on the Committee of Imperial Defence, 5th November, 1912, f. [11].

v tamní Dolní sněmovně proslov, v němž dělal nevybíravé narážky na to, že během londýnských jednání obdržel od britských představitelů příslib takové váhy poradního hlasu v rozhodování o otázkách imperiální zahraniční politiky, jaký dosud dominia neměla. Borden současně zdůraznil podstatný fakt, že Výbor do budoucna nepřijme žádné důležité rozhodnutí, aniž by se k němu nemohl vyjádřit zástupce Kanady.⁴²⁸

Londýnská vláda Bordenova veřejného prohlášení využila a 10. prosince 1912 rozeslala ostatním zámořským samosprávným vládám telegram s nabídkou, zda si přejí participovat na rozhodování Výboru imperiální obrany stejně jako Kanadáné. Harcourt navrhoval, že by se jednání nově mohl účastnit z každého dominia jeden ministr, jenž by měl postavení řádného (stálého) člena Výboru. Oproti minulým dobám by tak došlo k navýšení míry spoluzodpovědnosti dominií při rozhodování o imperiálních záležitostech; dominiální zástupci by se již nenacházeli v roli pouhých odborných konzultantů. Britský ministr pro kolonie dále zdůraznil, že Výbor zůstává čistě poradním tělesem, jež se za žádných okolností nestane rozhodujícím politickým orgánem; tato prerogativa byla výlučně vyhrazena britskému kabinetu. Během jednání Výboru měli zástupci dominií volný přístup k britskému premiérovi a ministrům pro kolonie a zahraničí, pokud potřebovali poskytnout komplexnější informace k jakýmkoli otázkám imperiální politiky.⁴²⁹

Harcourtův telegram se setkal s kladným ohlasem u členů Hnutí kulatého stolu,⁴³⁰ žádná ze čtyř obeslaných dominiálních vlád však jejich nadšení nesdílela. Jihoafričané pochybovali o praktičnosti myšlenky, bude-li kontrola zahraniční politiky nadále výsadou britské vlády. Australský ministerský premiér Andrew Fisher upřednostňoval oproti stálému členství ve Výboru imperiální obrany častější setkávání v rámci systému imperiálních konferencí.⁴³¹ Ministerský předseda William Massey vyjádřil taktéž jistou „nechut“ ke stálému zastoupení u Výboru, který mu nevyhovoval

⁴²⁸ CPD, HoC, 5th December, 1912, s. 676–693, in: DAWSON, *The Development ...*, s. 161–165.

⁴²⁹ Srv. The Secretary of State [Harcourt] to the Governor-General of Australia, the Governor-General of the Union of South Africa, and the Governors of New Zealand and Newfoundland, Downing Street, 10th December, 1912, in: Cd. 6560, *Dominions No. 13: Despatch from the Secretary of State for the Colonies As to the Representation of the Self-Governing Dominions on the Committee of Imperial Defence*, London 1913, No. 1, s. 2–3; Cd. 6863, *Dominions No. 14: Report for 1912–13 Relating to the Self-Governing Dominions: Prepared in the Dominions Department of the Colonial Office*, London 1913, s. 9–10.

⁴³⁰ *Policy and Sea Power*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 3, Is. 10, 1913, s. 197–231.

⁴³¹ TNA, CAB 5/3, [D.] 101–C, Committee of Imperial Defence: Representation of the Dominions on the Committee of Imperial Defence at the 113th Meeting, 5th April, 1913, ff. [64–70].

již jen s ohledem na velkou vzdálenost Nového Zélandu; představitelé Newfoundlandu odpovíděli v podobném duchu. Odmítavý postoj ostatních dominií Hankeyeho i Hnutí kulatého stolu zklamal; s definitivní platností se tak potvrdilo, že Výbor se ústředním poradním orgánem impéria v dohledné době nestane. Newfoundland, Nový Zéland a Jihoafrická unie akceptovaly fakt, že o zahraniční politice rozhoduje mateřská země, Kanada a Austrálie i nadále aspirovaly na větší vliv na imperiální politiku a lišily se jen ve způsobu jak cíle dosáhnout. Borden preferoval Výbor na úkor imperiální konference, zatímco Fisher zaujal opačný postoj.⁴³²

Vlažný přístup dominií k Výboru imperiální obrany potvrzoval i fakt, že do vypuknutí první světové války osobně navštěvovali jeho zasedání dominiální zástupci jen výjimečně.⁴³³ Teprve v červnu 1914 vyslal Borden sira George Halseye Perleye jako ministra bez portfeje a vysokého komisaře do Londýna, aby prvně zastupoval Kanadu na jednáních Výboru jako stálý a řádný člen. Dominia nicméně obranné záležitosti neignorovala a stále používala dominiální obranné výbory jako „komunikační kanál“ pro jednání s Výborem imperiální obrany, jehož povahu a význam zásadně proměnilo vypuknutí Velké války.⁴³⁴

V letech 1912–1914 nevyšly žádné významnější⁴³⁵ debaty o přeměně systému konferencí. Pouze v prosinci 1912 vznesl australský generální guvernér Thomas Denman, třetí baron Denman, požadavek, aby se v lednu nebo únoru 1913 konala v Austrálii dílčí imperiální konference, zaměřující se na aktuální problémy námořní obrany. Denman své přání podložil překvapivým argumentem, že je pro australské ministry nepraktické, aby museli v roce 1913 cestovat do zámoří. Harcourt byl sice zpočátku datem navrhovaného setkání zaskočen, následně však Denmanovu žádost rázně zamítl, protože většina ostatních dominiálních představitelů neměla na počátku roku 1913 čas navštívit Austrálii, a raději mu nabídl osobní konzultace v Londýně, pokud by se jednalo o neodkladné záležitosti.⁴³⁶

⁴³² KENDLE, *The Colonial ...*, s. 213–214.

⁴³³ Jednalo se kupříkladu o sira Jamese Allena (Nový Zéland), sira Edwarda Morrisse (Newfoundland) aj. HANKEY, *Diplomacy ...*, s. 90.

⁴³⁴ Srv. JOHNSON, *Defence ...*, s. 124; KEITH, *War ...*, s. 17.

⁴³⁵ Probíhaly konstitucionální diskuze mezi Richardem Jebbem a Leopoldem Amerym, jestli je vhodnější používat označení „aliance“ nebo „unie“. CAC, AP, AMEL 1/2/18, Alliance or Union, January/February 1914, ff. [1]–16.

⁴³⁶ Srv. The Governor-General [Denman] to the Secretary of State [Harcourt], 19th December, 1912, in: Cd. 7347, *Dominions No. 15: Correspondence Relating to the Representation of the Self-Governing Dominions on the Committee of Imperial Defence*, London 1914, No. 2, s. 6; The Secretary of State [Harcourt] to the Governor-General [Denman], 10th January, 1913, in: Tamtéž, No. 5, s. 7.

Do roku 1914 se ze systému imperiálních konferencí vytvořila instituce s jasným složením, pravidelným zasedáním a zažitými procedurálními postupy. V letech 1887–1911 se všechny konference z velké části staly názorovým „kolbištěm“, kde se utkávali stoupcí a odpůrci federalismu.⁴³⁷ Často se též stávalo, že účast dominiálních ministerských předsedů na konferenčních jednáních a postoje, které tam zastávali, oslabily jejich pozici na domácí politické scéně do té míry, že občas přispěly k jejich politickému pádu. Při změně premiéra navíc docházelo k přerušení kontinuity prosazovaných témat, a proto se většinou muselo začínat znovu. Britské ministerstvo pro kolonie nadále zaštiťovalo Sekretariát pro organizování konferencí, ačkoli se nikdy nepodařilo prosadit vizi jeho nezávislosti. Oficiální způsob komunikace zůstal stále stejně zastaralý, tj. prostřednictvím kabelogramů a telegramů – od britského ministra pro kolonie guvernérům, respektive generálním guvernérům, a britskému premiérovi a opačně stejnou cestou. Pokud chtěla dominia komunikovat s třetí zemí, musela používat tento těžkopádný mechanismus, založený na systému britských prostředníků, což bylo zdlouhavé a neefektivní a vedlo k řadě bizarních nedorozumění. Tento systém musel zákonitě představovat „brzdu“ ve chvíli, kdy vypukla válka a kdy rychlost výměny informací znamenala strategickou výhodu. Změna přišla až se zavedením principu stálých kabinetních konzultací v roce 1917.⁴³⁸

⁴³⁷ TUNSTALL, W. C. B., *The Development of the Imperial Conference, 1887–1914*, in: *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967, s. 436.

⁴³⁸ HALL, *Commonwealth ...*, s. 103–105.

Třetí kapitola

Impérium ve válečném a poválečném období

3. 1. Imperiální válečný kabinet a imperiální válečné konference v letech 1917–1918

První světová válka byla největší zkouškou soudržnosti impéria od dob vzniku prvních dominií.⁴³⁹ Britské impérium vstoupilo do bojů jako jeden celek, i když se dominia stále formálně nacházela v podřízeném postavení vůči mateřské zemi. Australský ministerský předseda Fisher to komentoval slovy: „Austrálie je součástí impéria. Když je impérium ve válce, Austrálie je též ve válce ... budeme mateřskou zemi bránit do posledního muže, do posledního šilinku.“⁴⁴⁰ O rozsahu zapojení do válečného úsilí sice rozhodla dominia sama, jejich loďstvo a expediční síly však podle předválečných dohod přešly pod velení britské admirality a nejvyššího armádního velení.⁴⁴¹ Ačkoli vojenské nasazení dominií nedosahovalo úrovně mateřské země, jejich pomoc nebyla zanedbatelná.⁴⁴² Prohry i vítězství zámořských zemí, které symbolizovalo hrdinství Australanů a Novozélandců při operaci Gallipoli, Kanadců u Passchendaele a Vimy Ridge a Jihoafričanů při dobývání Německé jihozápadní Afriky a Německé východní Afriky, se hluboce zapsaly do kolektivní paměti dominií, zrychlily tamní nacionalistické citění, oslabily imperiální patriotismus a prohloubily touhu po nezávislé politice.⁴⁴³

⁴³⁹ Podrobněji EGERTON, H. E., *The War and the British Dominions*, Oxford [1914].

⁴⁴⁰ CARRINGTON, C. E., *The Empire at War, 1914–1918*, in: *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967, s. 605; HALL, *Commonwealth ...*, s. 128.

⁴⁴¹ MANSERGH, N., *The Commonwealth ...*, s. 166.

⁴⁴² Během války utrpěla dominia nemalé ztráty. Ačkoli přesné vyčíslení není možné, protože část Britů sloužila v dominiálních armádách, oficiální čísla britského ministerstva války jsou tyto:

	Počet vojáků	Z nichž v zámoří sloužilo	Ztráty	„Bílá“ mužská populace, sloužící v armádě (%)
Australský svaz	412 953	331 814	59 330	13,43
Jihoafrická unie	136 070	76 184	16 711	11,12
Kanada	628 964	458 218	56 639	13,48
Newfoundland	6 173	---	1 204	---
Nový Zéland	128 525	112 223	16 711	19,35
Britské ostrovy	6 704 416	---	704 803	22,11

CARRINGTON, *The Empire ...*, s. 641–642.

⁴⁴³ MAY, s. 553.

Na počátku války byla dominia vnitřně sjednocena, a proto se mohla plně soustředit na válečné úsilí. Jakmile začaly ztráty narůstat a přikročilo se k povinným odvodům do armády, zvedla se v dominiích vlna kritiky z opozičních řad a politická jednota vzala za své.⁴⁴⁴ Kanada se potýkala s rozdělením politické scény na anglofonní a frankofonní část,⁴⁴⁵ Jihoafrická unie čelila neloajálními Afrikáncům a Austrálie musela pořádat o válečných otázkách referenda.⁴⁴⁶ Postupem času se v zámoří začaly objevovat hlasy, volající po častějších konzultacích a intenzivní výměně informací mezi dominií a mateřskou zemí, protože dominiálními státníkům již nestačily jen strohé informace či spekulace z denního tisku. Během roku 1915 navštívil kanadský premiér Borden britského ministra pro kolonie Andrewa Bonara Lawa, aby se dozvěděl více o dění v impériu. V průběhu jednání vyšlo najevo, že je nepraktické, aby si dominiální představitelé „museli jezdit“ pro informace do Londýna. Borden považoval válku za konflikt celého impéria, nikoli jen samotné Velké Británie, a proto v lednu 1916 otevřeně požadoval zavedení odpovídajícího systému konzultací, které měly přispět k lepší koordinaci válečného úsilí a prohloubit vazby mezi samosprávnými celky a mateřskou zemí.⁴⁴⁷

V prvních měsících roku 1916 se vypravil nový australský premiér William Morris „Billy“ Hughes do Londýna za Asquithem, jehož koaliční kabinet postupně ztrácel podporu na britské politické scéně. Po cestě se zastavil u Williama Masseye na Novém Zélandu a u Bordena v Kanadě, kde se shodli na dominiální prioritě – získat podíl na rozhodování o směřování válečné politiky impéria. V březnu se Hughes účastnil na Asquithovo pozvání zasedání válečného kabinetu a následně v červnu dostal příležitost hájit australské zájmy jako mladší člen britské delegace na

⁴⁴⁴ CARRINGTON, *The Empire ...*, s. 633–634; PORTUS, G. V., *Britain and Australia*, London 1946, s. 41.

⁴⁴⁵ Podrobněji srv. BORDEN, R. L. *Canada at War: A Speech Delivered by Rt. Hon. Sir Robert Laird Borden in New York City*, [s. l.] 1916; BRAY, M., ‘*Fighting as an Ally*’: *The English-Canadian Patriotic Response to the Great War*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 64, No. 2, 1980, s. 141–168; SKELTON, *Life ...*, s. 437–462

⁴⁴⁶ Blíže viz CARTWRIGHT, A., *The South African Situation*, in: *Edinburgh Review*, Vol. 221, No. 451, 1915, s. 65–85; Cd. 7874, *Union of South Africa: Report on the Outbreak of the Rebellion and the Policy of the Government with Regard to Its Suppression*, London 1915; DAVENPORT, T. R. H., *The South African Rebellion, 1914*, in: *The English Historical Review*, Vol. 78, No. 306, 1963, s. 73–94; HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 1, s. 379–390.

⁴⁴⁷ MANSERGH, *The Commonwealth Experience ...*, s. 170–171; UNDERHILL, F. H., *Canada and the Last War*, in: MARTIN, Chester (ed.), *Canada in Peace and War: Eight Studies in National Trends since 1914*, London 1941, s. 126.

spojenecké ekonomické konferenci v Paříži.⁴⁴⁸ Asquith však zůstal neoblomný a větší míru účasti dominií na koordinaci válečného úsilí nepřipustil.

Během války zažilo impérium několik vypjatých chvil. Jak kritické momenty přibývaly, stále častěji se objevovaly úvahy o vytvoření efektivní imperiální unie, díky níž by se urychlila spolupráce mezi národy impéria.⁴⁴⁹ Ke konkrétním krokům však nemohlo dojít dříve, než došlo k pádu Asquithova kabinetu.⁴⁵⁰ V průběhu roku 1916 podpora britské vlády slábla; musela navíc častěji čelit kritickým výtkám o nekompetentním a neefektivním vedení války.⁴⁵¹ Dne 19. prosince 1916 došlo k reorganizaci válečného kabinetu, do jehož čela se postavil David Lloyd George, jenž se oproti svému předchůdci netajil většími sympatiemi k dominiálním požadavkům. Z tohoto důvodu neváhal a v prvním projevu v Dolní sněmovně jako britský premiér pozval dominia k účasti na imperiální konferenci, která se měla konat na jaře 1917.⁴⁵² Současně vyzval dominiální představitele, aby delegovali zástupce, již by rozšířili dosavadní pětičlenný britský Válečný kabinet (*War Cabinet*), a ujistil je, že bude plně respektovat jejich rovnoprávné postavení a právo rozhodovat o vedení války.⁴⁵³ Souběžně se zlepšila komunikace mezi britským ministerstvem pro kolonie a zámořskými vládami.⁴⁵⁴

V souvislosti s novým složením kabinetu prosadil sir Maurice Hankey jeho nové označení – Imperiální válečný kabinet (*Imperial War Cabinet*).⁴⁵⁵ S odstupem času Asquith soudil, že propojení zasedání imperiální konference v roce 1911 s důvěrným zasedáním Výboru imperiální obrany znamenalo precedens, jenž předurčil budoucí složení Imperiálního válečného kabinetu z roku 1917. Zatímco systém konferencí byl založen na formalitách a diskrétnosti, jejich průběh a rezoluce se

⁴⁴⁸ Srv. BRIDGE, C., *William Hughes: Australia*, London 2011, s. 38–39; MANSERGH, *The Commonwealth Experience ...*, s. 171–172; SLADEN, D., *From Boundary-Rider to Prime Minister: Hughes of Australia: The Man of the Hour*, London 1916, s. 11–14.

⁴⁴⁹ HURD, P. – HURD, A., *The New Empire Partnership: Defence – Commerce – Policy*, Toronto 1916; WORSFOLD, W. B., *The Empire on the Anvil: Being Suggestions and Data for the Future Government of the British Empire*, London 1916.

⁴⁵⁰ THOMPSON, *A Wider ...*, s. 150.

⁴⁵¹ LOUIS, *In the Name ...*, s. 61.

⁴⁵² Srv. LOCKWOOD, P. A., *Milner's Entry into the War Cabinet, December 1916*, in: *The Historical Journal*, Vol. 7, No. 1, 1964, s. 120–134; PACKER, I., *Lloyd George*, London 1998, s. 53; *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 88, 19th December, 1916, c. 1355.

⁴⁵³ AMERY, *My Political ...*, Vol. 2, s. 91; DAWSON, R. M., *Canadian and Imperial War Cabinets*, in: MARTIN, Chester (ed.), *Canada in Peace and War: Eight Studies in National Trends since 1914*, London 1941, s. 179–181.

⁴⁵⁴ LONG, W. H., *Memories*, London 1923, s. 237.

⁴⁵⁵ Jako alternativní termín se používalo i spojení Imperiální kabinet (*Imperial Cabinet*). HANKEY, *The Supreme ...*, Vol. 2, s. 660.

zveřejňovaly, jednání Výboru imperiální obrany, na nichž se diskutovaly závažné otázky zahraniční a obranné politiky, probíhaly za zavřenými dveřmi. Skutečnosti, že Indie neměla na imperiálních konferencích odpovídající zastoupení a že nebylo zvykem, aby se řádná konferenční jednání konala potají, přispěly ke vzniku Imperiálního válečného kabinetu,⁴⁵⁶ jemuž předsedal David Lloyd George a který měl k dispozici výkonný sekretariát. Australský premiér William Hughes se kvůli komplikované vnitropolitické situaci nemohl účastnit jednání, a proto Australané neměli v roce 1917 odpovídající zastoupení.⁴⁵⁷

Imperiální kabinet zasedal souběžně s britským Válečným kabinetem, jemuž náležel od roku 1916 stálý Sekretariát kabinetu (*Cabinet Secretariat*),⁴⁵⁸ v jehož čele stál po dvě desetiletí vlivný sir Maurice Hankey, který současně řídil Sekretariát Výboru imperiální obrany a od roku 1917 i Sekretariát britské Nejvyšší válečné rady (*British Secretary of Supreme War Council*). V souvislosti s mírou válečné spolupráce získaly původně „britské“ sekretariáty mezinárodní charakter, a proto se staly i imperiálními institucemi, koordinujícími vojenské a politické záležitosti impéria.⁴⁵⁹ Počátkem roku 1917 prosadil Hankey propojení funkce Sekretariátu kabinetu s administrativní částí Imperiálního válečného kabinetu, což přispělo k intenzivnější spolupráci mezi britskými a dominiálními úředníky, již doprovázeli „své“ ministerské předsedy na imperiálních jednáních.⁴⁶⁰ Funkce a posty, které Hankey zastával, mu poskytovaly podrobný přehled o všech aspektech britské válečné politiky.⁴⁶¹ Samotný Výbor imperiální obrany doznal během války nemalých změn. Přesto, že do roku 1914

⁴⁵⁶ Imperiální válečný kabinet v roce 1917 pracoval v tomto složení: britský premiér David Lloyd George, ministr financí Andrew Bonar Law, lord prezident rady markýz Curzon, ministři bez portfeje sir Arthur Balfour, Arthur Henderson a vikomt Milner, ministr pro kolonie Walter Long, ministr pro Indii Austen Chamberlain se třemi indickými experty (maháradža z Bikaneru, sir James Scorgie Meston a sir Satyendra Prasanno Sinha), kanadský ministerský předseda sir Robert Borden s vysokým komisařem sirem Georgem Perleyem, novozélandský premiér William Massey a jeho koaliční partner sir Joseph Ward, jihoafrický ministr obrany generál Jan Smuts a ministerský předseda Newfoundlandu sir Edward Patrick Morris. Srv. ASQUITH, *The Genesis ...*, s. 138; CARRINGTON, *The Empire ...*, s. 632; HANKEY, *The Supreme ...*, Vol. 2, s. 657.

⁴⁵⁷ KEITH, *War ...*, s. 27–28.

⁴⁵⁸ Ke vzniku Sekretariátu kabinetu podrobněji NAYLOR, John F., *A Man & an Institution: Sir Maurice Hankey, the Cabinet Secretariat and the Custody of Cabinet Secrecy*, Cambridge 1984, s. 8–48.

⁴⁵⁹ HALL, *Commonwealth ...*, s. 150–151.

⁴⁶⁰ Dominiální úředníci sice doprovázeli své premiéry na jednáních imperiálních konferencí od roku 1911, nebyli však členové Sekretariátu imperiální konference. HANKEY, *The Supreme ...*, Vol. 2, s. 659.

⁴⁶¹ WARMAN, R. M., *The Erosion of Foreign Office Influence in the Making of Foreign Policy, 1916–1918*, *The Historical Journal*, Vol. 15, No. 11, 1972, s. 138–139.

představoval místo, kde dominiální představitelé mohli všestranně jednat o obranných záležitostech,⁴⁶² postupně jeho význam upadal ve prospěch několika menších výborů, jež si jeho kompetence postupně rozdělily.⁴⁶³ Ačkoli Haldane usiloval o jeho proměnu z poradního tělesa na výkonný orgán, nestalo se tak.⁴⁶⁴

Imperiální válečný kabinet se poprvé sešel 20. března 1917.⁴⁶⁵ Ačkoli se v Londýně scházely dva kabinety, jimž předsedal britský premiér, měly přesně definované kompetence, a proto Imperiální kabinet nijak nezasahoval do válečného řízení Británie a „pouze“ se z imperiálního úhlu pohledu zaměřil na vedení vojenských operací a vymezení mírových cílů.⁴⁶⁶ Především kanadský premiér Borden vnímal vznik Imperiálního kabinetu jako významný mezník v konstitucionálním rozvoji impéria na pozadí válečných událostí.⁴⁶⁷ Vyzdvihoval zejména skutečnost, že zasedání probíhala na principu rovnosti, i když se britský ministerský předseda nacházel v postavení *primus inter pares*, a že každé dominium může svobodně hovořit k záležitostem, jež se jich bezprostředně týkají, i k všeobecným problémům.⁴⁶⁸ Ustanovení Imperiálního kabinetu současně považoval za nový typ imperiální instituce.⁴⁶⁹ Lloyd George Bordenovo nadšení nesdílel. Ustanovení Imperiálního kabinetu a jednotnou zahraničněpolitickou linii impéria považoval jen za strategickou nutnost, způsobenou válečnými událostmi.⁴⁷⁰ Přes to všechno představoval kabinet v letech 1917–1918 nejrepresentativnější fórum, na němž mohli zámořští státníci projednávat imperiální záležitosti.⁴⁷¹

Vznik a složení Imperiálního kabinetu na jedné straně uspokojivě vyřešily kritický nedostatek informací, který dosud pocíťovali především dominiální představitelé, na straně druhé se nenaplnil původní předpoklad, že se bude skládat ze

⁴⁶² MacKINTOSH, s. 502.

⁴⁶³ Nejdříve se jednalo o Válečnou radu (*War Council*), Dardanelský výbor (*Dardanelles Committee*) a Válečný výbor (*War Committee*). HANKEY, *Diplomacy ...*, s. 93.

⁴⁶⁴ HALDANE, R. B., *An Autobiography*, New York 1929, s. 251.

⁴⁶⁵ TNA, CAB 23/43/1, Procès-verbal of the First Meeting of the Imperial War Cabinet, 20th March, 1917, ff. [1]–13.

⁴⁶⁶ K činnosti britského válečného kabinetu podrobněji SCHUYLER, R. L., *The British War Cabinet*, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 33, No. 3, 1918, s. 378–395.

⁴⁶⁷ WRONG, G. M., *Canada and the Imperial War Cabinet*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 1, No. 1, 1920 s. 15.

⁴⁶⁸ Robert Borden, Empire Parliamentary Association, 3rd April, 1917, in: DAWSON, *The Development ...*, s. 172–173; Cd. 9005, *War Cabinet: Report for the Year 1917*, London 1918, s. 8–9.

⁴⁶⁹ WRONG, *Canada ...*, s. 16.

⁴⁷⁰ LLOYD GEORGE, *War ...*, s. 1047–1057.

⁴⁷¹ PURCELL, H., *Maharajah of Bikaner: India*, London 2010, s. 54.

všech dominiálních ministerských předsedů.⁴⁷² Dne 17. května 1917 proto Lloyd George oznámil procedurální změny, jež členové kabinetu dříve jednohlasně odsouhlasili. Pro rok 1918 stanovili, že řádné zasedání kabinetu se bude konat jednou ročně, že jen v případě nenadálé situace, která nesnese dokladu, se může konat mimořádná schůze, a že se jeho členové budou skládat z britského ministerského předsedy a jeho dominiálních protějšků, případně jimi jmenovaných zástupců, a zástupce Indie, jehož nominuje indická vláda. Tímto krokem se eliminovalo zdvojené zastoupení některých dominií (kupříkladu Kanady).⁴⁷³

Členové sekretariátu kabinetu nepovažovali inovace za dostatečné a usilovali o jeho výraznější proměnu. Leopold Amery, jenž asistoval Hankeyemu na Sekretariátu Imperiálního kabinetu, vnímal ustanovení imperiálního kabinetu jako „první uznání rovného politického postavení dominií od britských státníků“, a proto předpokládal, že plně uspokojuje politické požadavky samosprávných celků, protože je to „skutečný kabinet“. Proto kladl v zájmu udržení jeho efektivnosti důraz na zachování kontinuity účastníků, protože se domníval, že příliš častá personální obměna není prospěšná. Současně navrhoval, aby v ideálním případě dominia jmenovala stálé členy, nejlépe ministry bez portfeje, již by zůstali v Londýně trvale, a nemuseli tak cestovat za povinnostmi zpět do zámoří. Stálí zástupci by se mohli účastnit týdenních zasedání nově ustanoveného Výboru pro zahraniční záležitosti (*Committee of Foreign Affairs*), skládajícího se z britského ministra zahraniční jako předsedy a zástupců dominií. Vzhledem k tomu, že zámořští ministři by tak částečně „suplovali“ úlohu vysokých komisařů (jako například sir George Perley z Kanady), ponechával Amery otázky, spojené s vysláním ministra a jmenováním vysokého komisaře v Londýně, otevřené a zcela v kompetencích příslušné vlády. Ve druhé části memoranda se Amery věnoval problematice Imperiálního sekretariátu. Zčásti rozvinul původní Deakinův plán z roku 1907, týkající se návrhu nezávislého sekretariátu pro přípravu agendy na konferenci, do jehož činnosti by nijak nemohlo zasahovat britské ministerstvo pro kolonie. Amery navrhoval, aby sekretariát během války sloužil jako administrativní zázemí pro dominiální ministry, účastníci se zasedání nejen imperiální válečné konference, ale i

⁴⁷² TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 35269, Extracts from the Debates of the Canadian House of Commons, 18th May, 1917, [Doc.] No. 2, ff. 2–4 [72–73].

⁴⁷³ Srv. TNA, CAB 23/40/14, Minutes of a Meeting of the Imperial War Cabinet, [No.] 14, 2nd May, 1917, ff. 2–4; tamtéž, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 23399, Lloyd George, House of Commons, 17th May, 1917, Encl. [Doc.] No. 1, ff. [1]–2.

Imperiálního válečného kabinetu.⁴⁷⁴ Obdobně pečlivě rozpracoval i jeho zásadní reformu.⁴⁷⁵

První světová válka odsunula „neválečné“ problémy a otázky do pozadí jen na čas. Již v roce 1916 se opětovně otevřel letitý spor o reorganizaci ministerstva pro kolonie. Současníci považovali vznik Imperiálního válečného kabinetu za největší úspěch Lloyda George, protože zavedl principy přímé komunikace o významných imperiálních otázkách, čímž uznal dominiální rovnoprávnost a nepřímo přispěl k úpadku prestiže *Colonial Office* u dominií. Dosavadní rigidní systém zasílání zpráv z ministerstva pro kolonie prostřednictvím guvernérů, respektive generálních guvernérů neodpovídal ani požadavkům doby, ani postavení dominií v rámci impéria. Amery proto navrhoval, aby komunikace s dominiálními ministry a mateřskou zemí probíhala přímo a aby guvernéři, respektive generální guvernéři, byli vedeni pouze v kopii, takže by nemuseli plnit funkci „listonoše“ pro ministerstvo pro kolonie. Amery dále „oprášil“ požadavek z imperiální konference v roce 1911 a požadoval vyčlenění dominiálních záležitostí z ministerstva pro kolonie a ustanovení nového Ministerstva pro imperiální záležitosti (*Imperial Office*) nebo Ministerstva pro dominia (*Dominions Office*), která by neměl vést obyčejný úředník ale státník, mající přehled ve spleť imperiální problematice. Amery věřil, že oddělení dominiální agendy představuje vstřícný krok vůči samosprávným celkům a že umožní poklidný rozvoj vztahů mezi dominií a mateřskou zemí.⁴⁷⁶

V průběhu roku léta 1917 rozvinul Leopold Amery úvahy o imperiálním systému podrobněji. I když připouštěl, že vytvoření Imperiálního kabinetu nemusí znamenat vznik imperiální federace nebo jiné formy centralizované imperiální vlády, rozhodující o exekutivních, legislativních a finančních záležitostech za celé impérium, soudil, že lze efektivně spolupracovat na bázi společných konzultací, které vnímal jako předpoklad pro provádění společné politiky. Navrhoval proto zřízení Ministerstva pro imperiální záležitosti, které by se věnovalo všeobecným vztahům mezi vládami zemí impéria a širším imperiálním tématům; administrace závislých území měla být

⁴⁷⁴ TNA, CAB 17/190, Memorandum upon the Development of the War Cabinet in Relation to an Imperial Executive, 22nd June, 1917, ff. [1]–8; tamtéž, State of the War Cabinet, 29th July, 1917, ff. [1]–4.

⁴⁷⁵ TNA, CAB 17/190, State of the War Cabinet, 29th July, 1917, ff. [1]–4.

⁴⁷⁶ Srv. PUGH, R. B., *The Colonial Office, 1801–1925*, in: *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967, s. 756–757; TNA, CAB 17/190, Case for Breaking up the Present Colonial Office, [1917], ff. [1]–[3]; tamtéž, Re-arrangement of Imperial Administrative Offices, [1917], ff. [1]–5.

ponechána ministerstvu pro kolonie. *Foreign Office* se změny neměly nijak dotknout. Amery dále prosazoval ustanovení Imperiálního ministerstva obrany (*Imperial Ministry of Defence*) a rozdělení dosavadního jednotného Imperiálního generálního štábu podle typu ozbrojených sil – Imperiální vojenský generální štáb (*Imperial Military General Staff*), Válečný štáb admirality (*Admiralty War Staff*) a menší Letecký štáb (*Air Staff*). Na hospodářskou a dopravní politiku mělo dbát Ministerstvo pro imperiální obchod a dopravu (*Ministry of Imperial Trade and Communications*) a finance mělo řídit Imperiální ministerstvo financí (*Imperial Treasury*). Systém imperiálních konferencí se měl rozšířit na konference parlamentních delegací, zahrnující i opoziční poslance z dominií a indické zástupce.⁴⁷⁷

Válečné úsilí veškeré konstitucionální debaty na oficiální úrovni načas zastavilo. Členové Hnutí kulatého stolu se přesto nevzdávali. Domnívali se, že zanedlouho nastane vhodná chvíle pro intenzivní diskuze o imperiálních záležitostech, i když připouštěli, že v konstitucionálních otázkách nelze očekávat okamžitý pokrok.⁴⁷⁸ Když vypukla válka, předpokládala britská vláda, že bude vhodnější řádnou imperiální konferenci, která se měla konat v roce 1915, odložit na poválečné období. S tím nesouhlasili vlivní členové kanadské sekce Hnutí kulatého stolu, a proto apelovali na tamního premiéra Bordena, aby odklad nepřipustil.⁴⁷⁹ V prosinci 1914 se ve prospěch konání konference během války vyslovil také australský premiér Fisher. Z těchto důvodů 14. dubna 1915 britský ministr pro kolonie Harcourt oznámil, že v roce 1915 sice nedojde ke svolání plánované konference, ale že britská vláda zamýšlí v budoucnu konzultovat s dominií podmínky uzavření míru.⁴⁸⁰

V prvních dvou letech války se členové Hnutí soustředili na analýzu Curtisových memorand. Ani Curtis nezahálel a v polovině roku 1915 předložil nejbližším kolegům k internímu posouzení rukopis, nazvaný „Projekt Commonwealthu“ (*The Project of the Commonwealth*).⁴⁸¹ V říjnu 1915 již vyšel tiskem jako kniha s názvem „Problém Commonwealthu“ (*The Problem of the Commonwealth*). Následně se rozesílala mezi dominiální členy Hnutí v zámoří,

⁴⁷⁷ TNA, CAB 17/190, *The New Imperial System*, 8th July, 1917, ff. [1]–3.

⁴⁷⁸ THOMPSON, *A Wider ...*, s. 151.

⁴⁷⁹ EAYRS, s. 10–11. K postojům torontské sekce Hnutí kulatého stolu podrobněji CAC, AP, AMEL 3/4, Address Delivered in the Senate House of the University to the “Round Table” Groups at Toronto, 18th November, 1913, ff. 1–31; *The Round Table Movement: Its Past and Future*, [s. l. 1913].

⁴⁸⁰ PD, HoC, 5th Series, Vol. 71, 14th April, 1915, cc. 16–17.

⁴⁸¹ KENDLE, *The Round Table Movement and ...*, s. 185.

prozatím však k jejímu zveřejnění nedošlo. Curtisova publikace se skládala ze dvou částí. V první autor komplexně definoval okruh politických, hospodářských, sociálních, institucionálních a konstitucionálních problémů, které doprovázely vznik a vývoj samosprávných kolonií, respektive dominií. Ve druhé části došel k závěru, že dominia musí mít větší míru kontroly nad prováděním imperiální zahraniční a obranné politiky. Tohoto stavu se mělo dosáhnout zřízením imperiálního parlamentu, odpovědného všem voličům samosprávných částí impéria a majícího právo vyhlášovat válku, uzavírat mír nebo vypisovat daně. Finanční návrhy, zahrnující princip společného výběru daní, opakovaně vyzdvihoval jako základní aspekt navrženého imperiálního uspořádání. Curtis nevyklučoval podíl ostatních závislých území na rozhodování, a proto by se musela dominia smířit s tím, že se budou o vliv dělit nejen s mateřskou zemí. Tyto změny navrhoval smluvně zakotvit. Jedinou další možností byl podle něj rozpad impéria.⁴⁸²

Členové Hnutí přijali Curtisův projekt velmi rozpačitě.⁴⁸³ Především australští a kanadští členové otevřeně kritizovali „imperiální“ zdanění a nedostatečně definované postavení Indie. Curtis nebyl úpravám textu nakloněn; proto se na jaře 1916 rozhodl vydat knihu sám a tím za její obsah převzít plnou zodpovědnost.⁴⁸⁴ Curtise při vydání díla sice výrazně podpořil Milner, který souhlasil s jeho širšími idejemi, ale nikoli s předloženým projektem.⁴⁸⁵ Navzdory všem Curtisovým snahám si komentátoři nadále knihu, která zvedla vlnu nemalé kritiky, spojovali s politickými postoji a myšlenkami Hnutí kulatého stolu.⁴⁸⁶

Ve dnech 21. března až 27. dubna 1917 se konala souběžně s uzavřeným zasedáním Imperiálního válečného kabinetu i imperiální válečná konference (*Imperial War Conference*),⁴⁸⁷ jíž oproti zvyklostem předsedal ministr pro kolonie Walter Long,

⁴⁸² Srv. CURTIS, *The Problem ...*, s. 13–247; KENDLE, *The Round Table Movement and ...*, s. 185–186.

⁴⁸³ ELLINWOOD, D. C., *The Round Table Movement and India, 1909–1920*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 9, Is. 3, 1971, s. 185.

⁴⁸⁴ K této problematice podrobněji KENDLE, *The Round Table Movement and ...*, s. 186–195, 206.

⁴⁸⁵ Podrobněji srv. HALL, H. D., *The British Commonwealth of Nations: A Study of Its Past and Future Development*, London 1920, s. 162–167, 204–225; MILNER, A. – WELLS, H. G., *The Elements of Reconstruction: A Series of Articles Contributed in July and August 1916 to The Times*, London [1916], s. 95–105.

⁴⁸⁶ KENDLE, *The Round Table Movement and ...*, s. 206.

⁴⁸⁷ Krátce po vypuknutí války se jako první o užívání tohoto termínu zasazoval Leopold Amery. TNA, CAB 17/190, *Suggestions for an Imperial War Conference*, 12th October, 1914, ff. [1]–2.

budoucí první vikomt Long.⁴⁸⁸ Na rozdíl od přísně utajovaných rozhodnutí kabinetu se závěry konferenčních jednání částečně zveřejňovaly.⁴⁸⁹ I když Imperiální kabinet a imperiální konference exekutivními pravomocemi nedisponovaly, nejednalo se přesto o obyčejná setkání státníků.⁴⁹⁰ Válečné události razantně zasáhly do dění v impériu, a proto bylo nutné, aby se konference konala na podobné bázi jako v roce 1911, kdy Asquith prosadil společné zasedání konference s Výborem imperiální obrany. Zvláštní pozice indických zástupců vedle britských a dominiálních zdůraznila výjimečnost konference.⁴⁹¹ Proto není divu, že na jednání dominovaly otázky všeobecné kooperace a poválečného uspořádání a že záležitosti, týkající se problematiky konstitucionálních vztahů, zastoupení Indie na budoucích imperiálních konferencích a imperiálních preferencí, představovaly okrajové body.⁴⁹²

Budoucnost impéria ležela dominiálním státníkům na srdci, a proto vkládali největší naděje do diskuze ohledně konstitucionálního uspořádání impéria, jež proběhla na devátém konferenčním zasedání 16. dubna 1917. Otázka rovného postavení dominií vůči mateřské zemi nejvíce tížila kanadského ministerského předsedu Bordena, i když výslovně neprosazoval absolutní rovnost. Oproti němu jeho novozélandský protějšek William Massey usiloval o kontinuitu Imperiálního válečného kabinetu.⁴⁹³ Jihoafrický generál Smuts vnímal diskutovanou problematiku v širší rovině, protože považoval „Britské impérium za nejnaléhavější a nejpoutavější problém politické a konstitucionální vlády, který kdy svět viděl“ a protože věřil v jeho schopnost transformovat se na základě principů „svobody a rovnosti“. Smuts byl přesvědčen, že úvahy o federalizaci impéria či nějaké období Curtisova ekonomického, fiskálního a politického „superstátu“ (*super-State*) je třeba opustit, neboť jsou založeny na chybných předpokladech, protože „impérium není pouze stát ale systém národů“.⁴⁹⁴

⁴⁸⁸ HALL, *Commonwealth ...*, s. 154; OLLIVIER, Vol. 2, s. 171.

⁴⁸⁹ KEITH, *War ...*, s. 29.

⁴⁹⁰ ELLIOTT, W. Y. – HALL, H. D. (eds.), *The British Commonwealth at War*, New York 1943, s. 31.

⁴⁹¹ HALL, *Commonwealth ...*, s. 149–150.

⁴⁹² Cd. 8566, s. 3; SUNDARAM, L., *The International Status of India*, in: *Journal of the Royal Institute of International Affairs*, Vol. 9, No. 4, 1930, s. 454.

⁴⁹³ Cd. 8566, s. 41–42.

⁴⁹⁴ Srv. HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 1, s. 430; Jan Christian Smuts, *The Commonwealth Conception*, 15th May, 1917, in: SMUTS, J. C., *Plans for a Better World: Speeches of Field-Marshal*, London 1942, s. 37; OLLIVIER, Vol. 2, s. 200–202.

Ačkoli s odstupem času není zřejmé, jestli větší zásluha za prosazení „konstitucionální“ rezoluce patří Smutsovi nebo Bordenovi, znamenalo její přijetí mezník ve vývoji Commonwealthu.⁴⁹⁵ Výsledky diskuzí a neformálních rozhovorů mezi účastníky konference vyústily v přijetí deváté rezoluce, požadující modifikaci konstitucionálních vztahů mezi jednotlivými částmi impéria. Vzhledem k důležitosti tématu se účastníci imperiální válečné konference rozhodli celou záležitost svěřit zvláštní imperiální konferenci, zaměřené na konstitucionální záležitosti, která se měla sejít po skončení války. Považovali totiž za nutné, aby došlo „k plnému uznání dominií jako autonomních národů imperiálního společenství a Indie jako jeho důležité části,“ aby se „zohlednilo právo dominií a Indie rozhodovat o zahraniční politice a mluvit do zahraničních vztahů“ a aby se „zajistily efektivní stálé konzultace o všech důležitých otázkách imperiálního charakteru“.⁴⁹⁶ Definice, podle níž by byla dominia autonomními národy společenství, měla pro budoucí konstitucionální vývoj impéria velký význam, protože posloužila jako podklad pro Balfourovu deklaraci z roku 1926. Současně došlo k posílení postavení Indie, kterou od roku 1918 zastupoval na imperiálních setkáních nejen ministr pro Indii, ale zpravidla i indiští delegáti.⁴⁹⁷

Imperiální válečný kabinet a konference v roce 1917 myšlenku imperiální federace opětovně rozhodně odmítly. Idea federalizace impéria se tak nepovedla prosadit podobně jako na imperiální konferenci v roce 1911. Účastníci konference přijali konstitucionální rezoluci, v níž, jak Smuts zdůraznil, negovali vizi imperiální federace a zavrhlí koloniální nacionalismus.⁴⁹⁸ Ukázalo se, že Curtisův plán, který v letech 1916–1917 získal pozornost veřejnosti a jenž počítal se vznikem imperiálního parlamentu, nevyvolal zájem, natož podporu u dominiálních představitelů. Jihoafrický premiér Botha preferoval „zvýšení pravomocí a kompetencí téměř nezávislých samosprávných celků ... místo konstatování, že dominia jsou si s mateřskou zemí rovna ...“⁴⁹⁹

⁴⁹⁵ Srv. AMERY, *My Political ...*, Vol. 2, s. 109; DEWEY, Vol. 1, s. 315; HALL, *Commonwealth ...*, s. 155, 907; HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 1, s. 429.

⁴⁹⁶ TNA, CO 886/7/11, Dominions No. 61, Resolution IX: Constitution of the Empire, f. 120.

⁴⁹⁷ COUPLAND, R., *The Indian Problems 1833–1935: Report on the Constitutional Problem in India*, Part 1, London 1935, s. 83.

⁴⁹⁸ Srv. Cd. 8566, s. 47; HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 1, s. 430; THOMPSON, *A Wider ...*, s. 163–164.

⁴⁹⁹ Srv. HALL, *Commonwealth...*, s. 146; KENDLE, *The Round Table Movement and ...*, s. 221.

Smutsova účast na zasedáních Imperiálního válečného kabinetu byla často vyzdvihována. Jihoafrický generál s odstupem času usoudil, že „nikdy v životě nepracoval tak tvrdě“.⁵⁰⁰ Krátce poté, co skončilo zasedání Imperiálního válečného kabinetu, proto došlo k předložení návrhu na jeho jmenování členem britského válečného kabinetu. Od tohoto kroku se očekávalo, že by došlo k „hladkému neoficiálnímu pokračování“ Imperiálního kabinetu ve chvíli, kdy již nezasedal. Vynořil se však přesvědčivý argument, že členem vlády může být jen britský politik, a proto Lloyd George nabídl Smutsovi „k dokonalému pobritštění“ i post poslance. V září 1917 sice Smuts po konzultaci s Bothou křeslo v britské Dolní sněmovně odmítl, zůstal však v Londýně do června 1919 a překvapivě nadále aktivně působil v imperiální politice.⁵⁰¹ Jeho pozice v Británii byla výjimečná. I když pouze zastupoval vládu Jihoafrické unie, nezastával žádný britský ministerský post, neobdržel oficiální jmenování členem britského válečného kabinetu, i tak se jejich jednání účastnil.⁵⁰²

Dne 11. června 1918 začalo desetitýdenní zasedání Imperiálního kabinetu v novém složení, na základě změn z května 1917.⁵⁰³ Stejně jako v roce 1917 členové kabinetu jednali paralelně s probíhající imperiální válečnou konferencí. Ve srovnání s předchozím rokem došlo k výraznému zlepšení v informovanosti dominiálních představitelů; na rozhodování se navíc podíleli i australští zástupci. V souvislosti s překotným vývojem událostí na západní frontě⁵⁰⁴ dominovaly agendě strategická a vojenská rozhodnutí, a proto se delegáti účastnili 5. července jednání Nejvyšší válečné rady (*Supreme War Council*) ve Versailles.⁵⁰⁵ Britská válečná rozhodnutí se však

⁵⁰⁰ LENTIN, A., *General Smuts: South Africa*, London 2010, s. 43.

⁵⁰¹ Srv. Smuts to M[argaret] C[lark] Gillett, London, 29th September, 1917, in: HANCOCK – POEL, Vol. 3, Doc. Vol. 18, No. 346, s. 553; [S. C Buxton, 1st Viscount of] Buxton to Smuts, Pretoria, 12th October, 1917, in: Tamtéž, Vol. 15, No. 109A, s. 564; HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 1, s. 436; MILLIN, S. G., *General Smuts*, Vol. 1, London 1936, s. 355.

⁵⁰² Vlivný novinář James Louis Garvin dokonce navrhol, že Smuts by měl být nominován na britského ministra zahraničí. A. G. G., *The Future of General Smuts*, in: *Nation and Athenaeum*, Vol. 34, No. 3, 20th October, 1923, s. 112–113; KEITH, *War ...*, s. 30.

⁵⁰³ Jednání se za britskou stranu účastnili premiér, ministři zahraničí, pro kolonie, války a letectvo a první lord admirality. Kanadu reprezentovali Robert L. Borden a předseda tamní Tajné rady Newton W. Rowell, Austrálii William M. Hughes a sir J. Cook, Nový Zéland jako v roce 1917 William Massey a sir Joseph Ward, Jihoafrickou unií generál Jan Smuts a H. Burton, Newfoundland tamní premiér W. F. Lloyd a Indii britský ministr pro Indii, člen Výkonné rady bengálského guvernéra (*Executive Council of the Governor of Bengal*) S. P. Sinha a mahárádža Patiala jako zástupce indických domorodých států. Tamtéž.

⁵⁰⁴ K diskuzím o událostech na západní frontě mezi britským nejvyšším velením a Válečným kabinetem srv. GOOCH, J., *The Maurice Debate 1918*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 3, No. 4, 1968, s. 211–228.

⁵⁰⁵ HALL, *Commonwealth ...*, s. 173.

nevyhnula kritice ze strany dominií. Především premiér Borden se kvůli ztrátám kanadských jednotek⁵⁰⁶ u Passchandaele velmi kriticky vyjádřil k činnosti britského nejvyššího velení, jež obvinil z podcenění přípravy operace a zbytečných materiálních a lidských ztrát. Jeho novozélandský protějšek Massey měl obdobné výhrady.⁵⁰⁷ Lloyd George v reakci na tuto kritiku ustanovil speciální Výbor ministerských předsedů (*Committee of Prime Ministers*), aby prošetřil kroky vojenského velení v minulosti a připravil návrhy do budoucna. Vzhledem k tomu, že mezi členy nového výboru vyčnívaly vojenské zkušenosti Smutse a že se členové výboru scházeli pravidelně, zaujímal vedle Imperiálního válečného kabinetu významné místo.⁵⁰⁸

V průběhu první poloviny roku 1918 konzultoval Amery dosavadní návrhy na inovace imperiálního kabinetního systému s vybranými dominiální státníky⁵⁰⁹ a následně jejich podněty zapracoval do ucelené struktury, kterou v podobě obsáhlého memoranda interně prezentoval dominiálním ministerským předsedům 29. června 1918. Vycházel z předpokladu, že Imperiální kabinet se během války osvědčil a že představuje skutečnou formu vlády, protože řídil imperiální vojenskou a zahraniční politiku. Z těchto důvodů se zasazoval o to, aby se scházel i v poválečném období, pokud budou naplněny tři základní podmínky: 1) jednání budou probíhat na základě osobních a důvěrných konzultací středně velkého kabinetu; 2) účastnit se jich budou dominiální a britští představitelé, nejlépe ministerští předsedové; 3) bude se jednat o odpovědnou vládu. První dvě podmínky Imperiální kabinet splňoval, třetí představovala problém. Komu a za co měla být odpovědná? Amery se klonil k názoru, že mají-li mít zámořské samosprávné celky rovnoprávné postavení s mateřskou zemí, měla by být odpovědnost rovným dílem rozložena mezi všechny zúčastněné národy. Opětovně navrhoval v zájmu posílení imperiálních vazeb zřídit ministerstvo pro imperiální záležitosti a reorganizovat ministerstvo pro kolonie. Dále prosazoval, aby se imperiální konference transformovaly na setkání parlamentů, které považoval za

⁵⁰⁶ K postavení kanadských jednotek za první světové války blíže viz VINCE, D. M. A., *Development in the Legal Status of the Canadian Military Forces, 1914–19, as Related to Dominion Status*, in: *The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue canadienne d'Economie et de Science politique*, Vol. 20, No. 3, 1954, s. 357–370.

⁵⁰⁷ Srv. COOK, G. L., *Sir Robert Borden, Lloyd George and British Military Policy, 1917–1918*, in: *The Historical Journal*, Vol. 14, No. 2, 1971, s. 380; MARLOWE, J., *Milner: Apostle of Empire*, London 1976, s. 310; SOWARD, *Sir ...*, s. 74; TNA, CAB 23/43/4, Shorthand Notes of the Sixteenth Meeting of the Imperial War Cabinet, 13th June, 1918, ff. [2]–13.

⁵⁰⁸ HALL, *Commonwealth ...*, s. 175.

⁵⁰⁹ Srv. CAC, AP, AMEL 2/1/1, L. S. A[mery] to W. M. Hughes, 17th June, 1918, ff. [1]–3; TNA, CAB 17/199, L. S. A[mery] to W. M. Hughes, 17th June, 1918, ff. [1]–3.

faktor, posilující jeho ucelenou vizi imperiálního kabinetního systému.⁵¹⁰ Později návrhy zpřesnil: počet členů Imperiálního kabinetu by měl být pouze šest a za nejvhodnějšího ministra pro dominia považoval lorda Milnera.⁵¹¹

Amery poukazoval i na negativa, jež plynula z těchto úvah. Princip Imperiálního kabinetu totiž vážně ohrožoval autoritu a důležitost systému imperiálních konferencí, protože obě tělesa zasedala paralelně a protože kabinetní diskuze probíhaly v uvolněnější a důvěrnější atmosféře než konferenční setkání. Amery soudil, že by bylo škoda, kdyby imperiální konference, těšící se z uznání napříč impériem, ztratila postavení, které si po generace postupným vývojem získávala. Navrhoval proto, aby v rámci budoucích konstitucionálních změn proběhla i redefinice podstaty systému konferencí a úpravy jejich agendy.⁵¹²

Ameryho koncepcí stála v protikladu ke Curtisově myšlence,⁵¹³ založené na společné a striktně vymezené administrativní a exekutivní moci impéria a sdílení finančních prostředků.⁵¹⁴ Ačkoli Ameryho memorandum nemělo okamžitý ohlas, vyvolalo nemalé diskuze.⁵¹⁵ Obsahově korespondovalo s jeho dlouhodobým názorem, že budoucí jednota impéria závisí na tom, do jaké míry budou dominia přesvědčena, že jsou rovnocennými partnery mateřské země.⁵¹⁶

Paralelně se zasedáními Imperiálního kabinetu se na imperiální válečné konferenci projednávala otázka způsobu komunikace mezi britským kabinetem a dominiálními vládami.⁵¹⁷ Vzhledem k blížícímu se očekávanému vítězství dohodových armád získávala problematika poválečné podoby imperiální spolupráce na aktuálnosti. Amery v této záležitosti příliš nedůvěřoval Hankeymu,⁵¹⁸ a proto se zaměřil na přesvědčování premiérů Austrálie a Kanady. Hankey obdobně nedůvěřoval Amerymu, jehož aktivity se často rozcházely s oficiální linií, a proto ho neváhal

⁵¹⁰ TNA, CAB 17/199, The Future of the Imperial Cabinet System, 29th June, 1918, ff. [1]–17.

⁵¹¹ CAC, AP, AMEL 2/1/1, L. S. A[mery] to Lloyd George, 27th December, 1918, f. [1]–4.

⁵¹² CAC, AP, AMEL 1/3/55, L. S. A[mery], The Future of the Imperial Cabinet System, 29th June, 1918, ff. 14–17.

⁵¹³ Ke Curtisově vizi Commonwealthu podrobněji LAVIN, D., *Lionel Curtis and the Idea of Commonwealth*, in: MADDEN, A. F. – FIELDHOUSE, D. K. (eds.), *Oxford and the Idea of Commonwealth: Essays Presented to Sir Edgar Williams*, London 1982, s. 97–121.

⁵¹⁴ Podrobněji CAC, AP, AMEL 2/1/1, L. S. A[mery] to Fisher, 6th November, 1918, f. 2.

⁵¹⁵ Především se jednalo o polemiku s Richardem Jebbem. Srv. CAC, AP, AMEL 2/1/1, L. S. A[mery] to Jebb, 10th October 1918, f. [1]–2; tamtéž, Jebb to L. S. A[mery], 13th October 1918, f. [1]–7; tamtéž, L. S. A[mery] to Jebb, 22nd October 1918, f. [1]–2.

⁵¹⁶ CAC, AP, AMEL 2/1/1, L. S. A[mery] to Garvin, 14th November, 1918, f. 2.

⁵¹⁷ Cd. 9177, s. 155–165.

⁵¹⁸ CAC, AP, AMEL 2/1/1, L. S. A[mery] to Jebb, 4th June, 1918, f. [1].

označit za „intrikujícího ďáblíka“.⁵¹⁹ Amery se argumentačně opíral o ideovou konstrukci, že pokud se na Imperiální kabinet pohlíží jako na imperiální instituci, měl by této pozici odpovídat i způsob komunikace. „Jako člen Imperiálního kabinetu jste kolega nejen Waltera Longa ale také Lloyda George, Milnera a Balfoura,“ upozorňoval Amery australského ministerského předsedu Hughese, „a proto je absurdní, abyste o společných záležitostech nemohl komunikovat s kolegy přímo, ale jen prostřednictvím kolegy Longa.“⁵²⁰

Jako klíčový faktor, formující vzájemné vztahy, se řešila otázka, zda bude britské ministerstvo pro kolonie nadále jediným oficiálním „mediátorem“ pro komunikaci mezi dominií a mateřskou zemí, nebo zda vznikne další specializovaný rezort.⁵²¹ Dne 8. července 1918 Amery, jenž kontinuálně prosazoval reorganizaci *Colonial Office* a vznik ministerstva pro imperiální záležitosti, vyjádřil plnou podporu dominiálním požadavkům a kanadskému premiérovi Bordenovi poradil, aby nedopustil odložení této záležitosti a apeloval na to, aby se vyřešila ještě před odjezdem dominiálních státníků z Londýna.⁵²² Dne 18. července schválili účastníci konference rezoluci, v níž se shodli, že rozvoj vztahů mezi Británií a dominií dosáhl takové úrovně, že je nezbytné komunikovat přímo mezi sebou přímo. Současně požádali Imperiální válečný kabinet, aby provedl příslušná administrativní opatření a zavedl pravidla pro tento způsob komunikace.⁵²³ Dominiální státníci viděli v přijetí tohoto principu potvrzení rovnosti „sesterských národů“ v rámci impéria. Australský premiér Hughes soudil, že každodenní komunikace mezi londýnskou vládou a dominiálními kabinety by měla nově probíhat přímo mezi vládami, nikoli mezi generálními guvernéry, respektive guvernéry, a ministerstvy jako doposud.⁵²⁴

Dne 30. července 1918 se k tomuto požadavku vyjádřili členové Imperiálního válečného kabinetu. I když Amery přesvědčoval Hankeyeho, že jediným správným krokem je vyjmutí dominiální agendy z pravomoci britského ministerstva pro kolonie a apeloval na fakt, aby nedošlo ke zbytečnému zasílání šifrovacích knížek mimo Británii,⁵²⁵ ministerští předsedové dominií zaujali odlišný názor. Konstatovali, že

⁵¹⁹ LOUIS, *In the Name ...*, s. 63.

⁵²⁰ CAC, AP, AMEL 2/1/1, L. S. A[mery] to W. M. Hughes, 17th June, 1918, ff. [1]–2.

⁵²¹ DEWEY, Vol. 1, s. 318.

⁵²² CAC, AP, AMEL 2/1/1, L. S. A[mery] to Borden, 8th July, 1918, f. [1]–3.

⁵²³ Cd. 9177, s. 165.

⁵²⁴ DEWEY, Vol. 1, s. 318.

⁵²⁵ CAC, AP, AMEL 2/1/1, L. S. A[mery] to Hankey, 22nd July, 1918, f. [1]–3.

členové Imperiálního kabinetu mají právo komunikovat s britským premiérem přímo a naopak, že po obsahové stránce je komunikace vyhrazena k řešení kabinetních záležitostí a že běžné zprávy mají být zasílány prostřednictvím britského ministerstva pro kolonie; pouze v mimořádných případech se připouštěla přímá komunikace s britským ministerským předsedou. Dále se usnesli, že v zájmu zachování kontinuity projednávané agendy Imperiálního válečného kabinetu v době mezi řádnými schůzemi mohou dominiální premiéři nominovat jednoho ministra, který by jako rezident hájil zájmy domácí vlády v Londýně.⁵²⁶

Vyjádření členů Imperiálního kabinetu k otázce způsobu komunikace lze *de facto* označit za takřka „nic neříkající“ rezoluci, představující chabý kompromis mezi britskými rigidními postoji a dominiálními požadavky, související s jejich stále významnějším postavením v rámci impéria. Britská neochota učinit reálný krok, potvrzující rovné postavení dominií, nikoli jej pouze deklarovat, posilovala zámořské nacionalistické formace, mající vyhraněnější postoj k mateřské zemi.⁵²⁷

V polovině srpna 1918 se projednávalo definování mírových cílů, což představovalo další důležitá témata z agendy Imperiálního kabinetu a Výboru ministerských předsedů. Nejvíce se diskutovalo o dvou bodech z prohlášení britského ministra zahraničí Balfoura: 1) budoucnost nepřátelských zámořských území a 2) všeobecné podmínky míru. Balfour se klonil k názoru, že Británie by neměla usilovat o získání okupovaných německých a osmanských území, protože zastával stanovisko, že by za některé z nich měly převzít zodpovědnost spíše Spojené státy americké. Kanadský premiér Borden dlouhodobě usiloval o sblížení amerických zájmů s britskými, respektive kanadskými, a proto souhlasil s Balfourovým postojem. Austrálie a Nový Zéland současně deklarovaly připravenost k záborům těchto teritorií; Kanada dokonce navrhovala převzít správu britských držav v Karibiku.⁵²⁸ Proti

⁵²⁶ Cd. 9177, s. 165.

⁵²⁷ Srv. DEWEY, Vol. 1, s. 319–320; WORSFOLD, B. W., *The Administration of the Empire*, in: *United Empire: The Royal Colonial Institute Journal*, Vol. 11, No. 7, 1920, s. 362.

⁵²⁸ Srv. CAC, AP, AMEL 2/1/1, L. S. A[mery] to Borden, 19th August, 1918, ff. [1]–3; HALL, *Commonwealth ...*, s. 176; TNA, CAB 23/42/1, Imperial War Cabinet, [No.] 30: Minutes of a Meeting of the Prime Ministers of the United Kingdom and of the Overseas Dominions and the British War Cabinet, Downing Street, London, 13th August, 1918, ff. 3–5; tamtéž, CAB 23/42/2, Imperial War Cabinet, [No.] 31: Minutes of a Meeting of the Prime Ministers of the United Kingdom and of the Overseas Dominions and the British War Cabinet, Downing Street, London, 14th August, 1918, ff. 3–4; tamtéž, CAB 23/42/3, Imperial War Cabinet, [No.] 32: Minutes of a Meeting of the Prime Ministers of the United Kingdom and of the Overseas Dominions and the British War Cabinet, Downing Street, London, 15th August, 1918, ff. 3–6; tamtéž, CAB 23/43/11, Imperial War Cabinet, [No.] 30: Shorthand Notes of a Meeting of the Prime Ministers of the United Kingdom and of the Overseas Dominions and

myšlenky zapojení Američanů, s nimiž tento krok nikdo předem nekonzultoval, do anexí německých a osmanských koloniálních držav, se vyslovil generál Smuts, jenž navrhol raději svěřit zodpovědnost za tato území vznikající Společnosti národů, a z části i novozélandský premiér Massey.⁵²⁹

Po skončení jednání Imperiálního válečného kabinetu a dominiální státníci se kromě Hughese a Smutse, kteří se sporadicky účastnili zasedání britského Válečného kabinetu, rozjeli do zámoří. Další vývoj však urychlil rychlý kolaps Německa. Koncem října 1918 se proto rozhodlo, že další zasedání Imperiálního válečného kabinetu se bude konat ve druhé polovině listopadu, i když se jich z časových důvodů nemohli účastnit zástupci Nového Zélandu a Indie a jihoafrický ministerský předseda generál Botha. Na těchto setkáních projednávali členové kabinetu předběžný okruh otázek a bodů, týkajících se poválečného mírového uspořádání a okamžitých opatření vůči poraženým státům.⁵³⁰ Na základě setkání s francouzským ministerským předsedou Georgesem Clemenceauem, maršálem Ferdinandem Fochem a italským premiérem Vittoriem Orlandem ze 3. prosince se rozhodlo o přesunutí hlavních diskuzí na plánovanou Pařížskou konferenci.⁵³¹

the British War Cabinet, Downing Street, London, 13th August, 1918, ff. [1]–19; tamtéž, CAB 23/43/12, Imperial War Cabinet, [No.] 31: Shorthand Notes of a Meeting of the Prime Ministers of the United Kingdom and of the Overseas Dominions and the British War Cabinet, Downing Street, London, 14th August, 1918, ff. 3–8; tamtéž, CAB 23/43/13, Imperial War Cabinet, [No.] 32: Shorthand Notes of a Meeting of the Prime Ministers of the United Kingdom and of the Overseas Dominions and the British War Cabinet, Downing Street, London, 15th August, 1918, ff. [1]–13.

⁵²⁹ HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 1, s. 491; TNA, CAB 23/43/12, Imperial War Cabinet, [No.] 31: Shorthand Notes of a Meeting of the Prime Ministers of the United Kingdom and of the Overseas Dominions and the British War Cabinet, Downing Street, London, 14th August, 1918, ff. 3–12.

⁵³⁰ Srv. KEITH, *War ...*, s. 32; TNA, CAB 23/42/8, Imperial War Cabinet, [No.] 37: Minutes of a Meeting of the Imperial War Cabinet, Downing Street, London, 20th November, 1918, ff. 4–5; tamtéž, CAB 23/42/9, Imperial War Cabinet, [No.] 38: Minutes of a Meeting of the Imperial War Cabinet, Downing Street, London, 26th November, 1918, ff. 3–5; tamtéž, CAB 23/43/14, Imperial War Cabinet, [No.] 37: Shorthand Notes of the Meeting of the Imperial War Cabinet, Downing Street, London, 20th November, 1918, ff. [1]–12; tamtéž, CAB 23/43/15, Imperial War Cabinet, [No.] 38: Shorthand Notes of the Meeting of the Imperial War Cabinet, Downing Street, London, 26th November, 1918, ff. [1]–12; tamtéž, CAB 23/43/16, Imperial War Cabinet, [No.] 39: Shorthand Notes of the Meeting of the Imperial War Cabinet, Downing Street, London, 28th November, 1918, ff. [1]–12.

⁵³¹ TNA, CAB 23/42/12, [Imperial War Cabinet, No. 41]: Notes of an Allied Conversation Held in the Cabinet Room, Downing Street, London, 3rd December, 1918, ff. [1]–8; tamtéž, CAB 23/42/13, [Imperial War Cabinet, No. 41–1]: Notes of an Allied Conversation Held in the Cabinet Room, Downing Street, London, 3rd December, 1918, ff. [1]–5.

3. 2. Mírová jednání v roce 1919 a pozice dominií

V roce 1915 ujistila britská vláda dominia, že s nimi bude konzultovat podobu poválečného mírového uspořádání.⁵³² Ne vždy to však dodržela. V polovině listopadu 1918 si australský premiér Hughes postěžoval, že kupříkladu Čtrnáct Wilsonových bodů přijal britský kabinet bez konzultace s dominii.⁵³³ Ta se cítila ohrožena zejména americkým principem „otevřených dveří“ a politikou „svobodných moří“, jejichž prosazení si nepřála, zejména pokud šlo o bývalé německé kolonie, neboť byly v protikladu s britskou imperiální politikou, směřující k postupnému zavedení imperiálního preferenčního systému.⁵³⁴

Krátce po uzavření příměří začali představitelé britské vlády a dominií diskutovat postavení dominií na mírové konferenci. Leopold Amery se od počátku pokoušel prosadit ideu, aby dominia a Indie získaly na konferenci přímé zastoupení a aby se na zámořské autonomní celky nahlíželo jako na rovnocenné partnery mateřské země, kteří se mohou svobodně vyjadřovat ke všem otázkám mírového uspořádání, nikoli jen k těm, které se jich bezprostředně týkaly.⁵³⁵ Amery se domníval, že pokud se dominiím umožní efektivně se podílet na mírovém vyjednávání, ovlivní to do budoucna jejich náhled na řešení imperiálních otázek.⁵³⁶

David Lloyd George s aspiracemi dominiálních představitelů sympatizoval, původně nicméně předpokládal, že pro delegaci Britského impéria (*British Empire Delegation*) postačí pět míst. Dominia však s ohledem na vynaložené válečné úsilí otevřeně vyžadovala oddělené zastoupení na úrovni malých spojenců. Hughes dokonce v této souvislosti prohlásil, že „dominia obdržela srovnatelné zastoupení poskytnuté neutrálnímu státu. Austrálie poslala do boje více vojáků než Belgie, a proto si zaslouží mít na konferenci reprezentativnější postavení“. Díky britské podpoře získala nakonec dominia větší zastoupení, ačkoli s tím francouzští představitelé,

⁵³² PD, HoC, 5th Series, Vol. 71, 14th April, 1915, cc. 16–17.

⁵³³ BL, BP, Add MS 49775, Vol. XCIII, L. S. Amery, Representation of the Dominion at the Peace Negotiations, 14th November, 1918, ff. [191–192].

⁵³⁴ TNA, CAB 23/42/19, Imperial War Cabinet, [No.] 47: Minutes of a Meeting of the Imperial War Cabinet, 30th December, 1918, f. 2.

⁵³⁵ CAC, AP, AMEL 2/1/1, Representation of the Dominions at the Peace Negotiations, 14th November, 1918, [s. p.].

⁵³⁶ BL, BP, Add MS 49775, Vol. XCIII, L. S. Amery, Representation of the Dominion at the Peace Negotiations, 14th November, 1918, f. [191].

americký prezident Woodrow Wilson a jeho státní tajemník Robert Lansing nesouhlasili.⁵³⁷

V důsledku toho vzniklo dvojí zastoupení pro dominia a Indii, jednak jako členů delegace Britského impéria v rámci jedné sekce, jednak jako válčících stran, jež mohly s ohledem na zvláštní zájmy vyslat na jednání dva zplnomocněné zástupce.⁵³⁸ Indičtí představitelé přesto nesouhlasili s mírou svého zastoupení a požadovali jeho rozšíření.⁵³⁹ Imperiální delegace měla k dispozici početný sekretariát, jež řídil sir Maurice Hankey a který doplnili úředníci z dominií.⁵⁴⁰ Hankey se současně stal i neoficiálním sekretářem Rady čtyř.⁵⁴¹ Přese všechno dominia podléhala i některým omezením; kupříkladu nemohla samostatně hlasovat, protože Britské impérium mělo navenek vystupovat jako jeden „politický celek“ s jednotným názorem.⁵⁴² Velký důraz se kladl i na striktní dodržování používání termínu „Britské impérium“ místo „Anglie“ či „Velká Británie“ kvůli oddělenému zastoupení dominií.⁵⁴³

S ohledem na duální zastoupení dominií se nabízela otázka, jaké bylo skutečné postavení dominií na Pařížské mírové konferenci. Právní poradce kanadského ministerstva zahraničí Loring Cheney Christie se domníval, že Kanadčané by měli v rámci imperiální struktury usilovat o probuzení národního citění. V obsáhlém důvěrném memorandu proto shrnul postupný vývoj postavení Kanady jako

⁵³⁷ K této problematice podrobněji srv. BORDEN, R. L., *Canada and the Peace: A Speech on the Treaty of Peace, Delivered in the Canadian House of Commons on Tuesday, September 2, 1919*, [Ottawa 1919], s. 13; FITZHARDINGE, L., *Hughes, Borden and Dominion Representation at the Paris Peace Conference*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 49, No. 2, 1968, s. 163–169; LLOYD GEORGE, *The Truth ...*, Vol. 1, s. 205; MARSTON, F. S., *The Peace Conference of 1919: Organisation and Procedure*, London 1944, s. 37, 51; STACEY, C. P., *Canada and the Age of Conflict: A History of Canadian External Policies: 1867–1921*, Vol. 1, Toronto 1984, s. 270–274; TNA, CAB 29/28, B. E. D. [No.] 1, Peace Conference: British Empire Delegation: Minutes of a Meeting of Members of the British Empire Delegation, Villa Majestic, Paris, 13th January, 1919, f. [1].

⁵³⁸ Kanada, Austrálie a Jižní Afrika mohly vyslat po dvou zástupcích, Indie jednoho za Britskou Indii a dalšího jako reprezentanta tamních domorodých států, Nový Zéland pouze jednoho a Newfoundland dokonce žádného. FITZHARDINGE, L. F., *W. M. Hughes and the Treaty of Versailles 1919*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 5, Is. 2, 1967, s. 133; TNA, CAB 29/7, W. C. P. [No.] 5, British Empire Delegation: Note by the Secretary of the Imperial War Cabinet, 13th January, 1919, f. [25].

⁵³⁹ K problematice zastoupení domorodých států v Indii podrobněji srv. TNA, CAB 29/7, W. C. P. [No.] 14, E. S. M[ontagu], To the Members of the Imperial War Cabinet in Paris, 19th January, 1919, ff. [138–141]; tamtéž, W. C. P. [No.] 28, Tilak to Lloyd George, British Empire Delegation: Representation of India, Villa Majestic, Paris, 15th January, 1919, f. [173].

⁵⁴⁰ MANSERGH, *The Commonwealth Experience ...*, s. 178.

⁵⁴¹ GLAZEBROOK, G. P. de T., *Canada at the Paris Peace Conference*, Toronto 1942, s. 48.

⁵⁴² Srv. KEITH, *War ...*, s. 151; TNA, CAB 29/28, B. E. D. [No.] 1, Peace Conference: British Empire Delegation: Minutes of a Meeting of Members of the British Empire Delegation, Villa Majestic, Paris, 13th January, 1919, f. 3.

⁵⁴³ TNA, CAB 29/7, W. C. P. [No.] 7, Note by Sir Maurice Hankey, Villa Majestic, Paris, 14th January, 1919, f. [33].

mezinárodního člena konference. Soudil, že dominia nově získala dvojí status a že jejich podíl na rozhodování o míru není zanedbatelný. Vyzdvihoval proto fakt, že oproti jiným evropským spojencům měli dominiální představitelé výhodu v tom, že měli jako členové delegace Britského impéria přístup k důvěrným materiálům a závěrům z jednání Rady deseti a Rady pěti, a proto se mohli v rámci imperiální delegace vyjadřovat ke všem podstatným otázkám, které se na konferenci projednávaly. Mimo to se aktivně zapojili do práce různých výborů a komisí, v nichž nezřídka zaujali důležité postavení.⁵⁴⁴ K podobným závěrům jako Loring Christie došli i Leopold Amery, který se v roce 1919 stal stálým státním podtajemníkem na ministerstvu pro kolonie, australský ministerský předseda William Hughes a jeho britský protějšek David Lloyd George.⁵⁴⁵

Specifický zájem dominií se projevil především v otázce rozdělení bývalých německých kolonií v Africe a Pacifiku a s tím souvisejícím vznikem mandátního systému Společnosti národů. Australané usilovali o anexi německých pacifických ostrovů a Jihoafričané o Německou jihozápadní Afriku.⁵⁴⁶ Novozélandčané v této souvislosti upozorňovali na to, aby se přílišným vyhověním japonským požadavkům strategicky nechybovalo obdobně jako v roce 1899, kdy se rozhodovalo o Samoe, jež se následně stala základnou pro německé loďstvo.⁵⁴⁷ Australští představitelé předpokládali, že záborem bývalých německých ostrovů by zabránili šíření vlivu Japonců v oblasti a posílili imperiální bezpečnost.⁵⁴⁸ Hughes dále doufal, že se konečně vyřeší sporné záležitosti související s britsko-francouzským kondominiem na

⁵⁴⁴ Srv. DAFOE, J. W., *Canada and the Peace Conference of 1919*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 24, No. 3, 1943, s. 237–240; INGLIS, A. I., *Loring C. Christie and the Imperial Idea: 1919–1926*, in: *Journal of Canadian Studies / Revue d'études canadiennes*, Vol. 7, No. 2, 1972, s. 21; MANSERGH, *The Commonwealth Experience ...*, s. 179.

⁵⁴⁵ Srv. AMERY, *My Political ...*, Vol. 2, s. 177–178; BRIDGE, s. 76–77; LLOYD GEORGE, *The Truth ...*, Vol. 1, s. 205–206.

⁵⁴⁶ Srv. LOUIS, W. R., *Australia and the German Colonies in the Pacific, 1914–1919*, in: *Journal of Modern History*, Vol. 38, No. 4, 1966, 407–421; TNA, CAB 29/28, B. E. D. [No.] 4, *Peace Conference: British Empire Delegation: Minutes of a Meeting of Members of the British Empire Delegation, Villa Majestic, Paris, 27th January, 1919*, f. [1]; tamtéž, CAB 29/1, P. 34, *Peace Conference: Memorandum Respecting German Colonies, January 1919*, ff. [1]–20.

⁵⁴⁷ K novozélandským postojům v otázce Samoy podrobněji srv. BOYD, M., *New Zealand's Attitude to Dominion Status 1919–1921: The Procedure for Enacting a Constitution in the Samoan Mandate*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 3, Is. 1, 1965, s. 64–70; LERNER, B., *Der Einfluß der Dominions auf die Außenpolitik Großbritanniens (einige Aspekte)*, Dizertační práce, Wien 1965, s. 46.

⁵⁴⁸ Srv. *Future of the Islands*, in: *Evening Post*, Vol. 97, Is. 64, 18th March, 1919, s. 6; KEITH, *War ...*, s. 151–152.

Nových Hebridách; Francie však nehodlala o této záležitost na konferenci diskutovat.⁵⁴⁹

Již během války Australané kontinuálně upozorňovali na nutnost zamezit šíření japonského vlivu jižním směrem,⁵⁵⁰ a proto v únoru 1917 došlo mezi Brity a Japonci k porozumění, řešící budoucího uspořádání německých území na Dálném východě a v Tichomoří.⁵⁵¹ Někteří australští politikové navrhovali, že pro budoucnost Německé Nové Guineje a Šalamounových ostrovů by bylo nejlepší, kdyby jejich správu převzaly Spojené státy americké.⁵⁵² Mezi australskými a novozélandskými státníky nakonec převážil názor, že bývalá německá území v Pacifiku by měla být svěřena do rukou Velké Británie či jiné spřátelené země.⁵⁵³

Dne 29. ledna 1919 projednali členové delegace Britského impéria návrh rezoluce týkající se bývalých německých a osmanských území. Vzhledem ke skutečnosti, že americký prezident Wilson odmítal princip anexe, došlo k přijetí kompromisu, v rámci něhož měla být teritoria rozdělena do tří kategorií (A, B a C) jako svěřenecká teritoria Společnosti národů. Během diskuze o návrhu Lloyd George zdůraznil, že si nepřeje, aby se Japonci na správě svěřeneckých teritorií podíleli. Navrhovaná omezení pro výkon mandátu však neuspokojovala ani australského premiéra Hughese, jenž byl zvyklý ze správy Britské Nové Guineji na jinou míru pravomocí v oblasti obchodu a imigrační politiky a který choval k Japoncům nezanedbatelné antipatie.⁵⁵⁴ Sir Maurice Hankey Hughese uklidňoval, že smysl zřízení mandátního území typu C je v podstatě „pronájem na 999 let“.⁵⁵⁵ Lloyd George

⁵⁴⁹ TNA, CAB 29/9, W. C. P. [No.] 246, J. F. N. Green, New Hebrides, 12th March, 1919, f. [362].

⁵⁵⁰ TNA, CAB 23/43/2, Procès-verbal of the Second Meeting of the Imperial War Cabinet, 22th March, 1917, f. 3.

⁵⁵¹ Srv. ANDREWS, E., *The Anzac Illusion: Anglo-Australian Relations during World War I*, Melbourne 1993, s. 133; Understanding between Great Britain and Japan regarding ultimate Disposal of German Rights, February [16], 1921, in: MacMURRAY, J. V. A. (ed.), *Treaties and Agreements with and Concerning China, 1894–1919: Republican Period (1912–1919)*, Vol. 2, New York 1921, s. 1167–1168.

⁵⁵² SNELLING, R. C., *Peacemaking 1919: Australia, New Zealand and the British Empire Delegation at Versailles*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 4, No. 1, 1975, s. 17–18.

⁵⁵³ Srv. *Administration of Samoa*, in: *The New Zealand Herald*, Vol. 55, Is. 17073, 31st January, 1919; *Our Share*, in: *Auckland Star*, Vol. 50, Is. 25, 29th January, 1919, s. 4; SNELLING, s. 18.

⁵⁵⁴ FITZHARDINGE, *W. M. Hughes ...*, s. 136; HANKEY, M. P. A., *The Supreme Control at the Paris Peace Conference*, London 1963, s. 58–59; TNA, CAB 29/28, B. E. D. [No.] 6, Peace Conference: British Empire Delegation: Minutes of a Meeting of Members of the British Empire Delegation, Rue Nitot, Paris, 29th January, 1919, f. [1].

⁵⁵⁵ BRIDGE, s. 80.

Hughese přesvědčoval, že „mezi mandátem typu C a otevřenou anexí nejsou prakticky žádné rozdíly“.⁵⁵⁶ Všichni britští státníci však nadšení dominiálních kolegů z rozšiřování impéria nesdíleli“;⁵⁵⁷ někteří dokonce o funkčnosti mandátního systému pochybovali.⁵⁵⁸

Dne 6. února 1919 předložil Hughes důležité memorandum specifikující postoj Austrálie v otázce ostrovů v jižním Pacifiku. Hughes v něm opět vyjádřil obavy z populační převahy Japonců, již nepřímou označil za „zlo“, a otevřeně argumentoval rasovou otázkou a nutností pokračovat v praxi „bílé politiky“ jako na Britské Nové Guineji.⁵⁵⁹ O několik dní později rozeslal další memorandum, v němž vyjádřil pochybnost, zda bude mít Společnost národů sílu odradit Japonce od jejich expanzivních plánů, a ve kterém se kriticky vyjádřil k navrhovaným principům, především limitům mandátní správy.⁵⁶⁰ Během jednání 20. února 1919 vznesl australský ministr námořnictva sir Joseph Cook požadavek, aby se na mandátních územích v Pacifiku zakázalo budování ozbrojených sil, protože se obával, že by je Japonsko využilo jako nepřátelské základny.⁵⁶¹ Australské požadavky vyvolávaly u některých britských delegátů obavy, že jejich nekompromisní postoj by mohl přivodit neúspěch mírových jednání.⁵⁶² Ministerský předseda Nového Zélandu Massey pro změnu vyjádřil nemalé rozladění z Hughesovy neochoty podpořit novozélandské snahy o získání kontroly nad Samoou a v otázce správy Nauru,⁵⁶³ kde měla obě

⁵⁵⁶ JONES, D. D., *The Foreign Policy of William Morris Hughes of Australia*, in: *Far Eastern Quarterly*, Vol. 2, No. 2, 1943, s. 158.

⁵⁵⁷ Srv. TNA, CAB 29/1, P. 34, Peace Conference: Memorandum Respecting German Colonies, January 1919, f. 18; BL, BP, Add MS 49748, Vol. LXVI, Montagu to Balfour, 20th December, 1918, ff. [300–305].

⁵⁵⁸ Podrobněji Balfourovo stanovisko k mandátním mocnostem TNA, CAB 29/7, W. C. P. [No.] 42, 27th January, 1919, ff. [301–303];

⁵⁵⁹ TNA, CAB 29/7, W. C. P. [No.] 71, W. M. Hughes, *Australia and the Pacific Islands*, 6th February, 1919, ff. 1–5, [584–588]. K významu „bílé politiky“ srv. *APD, HoR*, No. 37, 10th September, 1919, s. 12174–12176.

⁵⁶⁰ TNA, CAB 29/8, W. C. P. [No.] 116, W. M. Hughes, *Memorandum Regarding the Pacific Islands*, 8th February, 1919, ff. 1–4.

⁵⁶¹ TNA, CAB 29/28, B. E. D. [No.] 9, Peace Conference: British Empire Delegation: Minutes of a Meeting of Members of the British Empire Delegation, Villa Majestic, Paris, 20th February, 1919, f. 2.

⁵⁶² FITZHARDINGE, *W. M. Hughes ...*, s. 137.

⁵⁶³ K problematice Nauru podrobněji: TNA, CAB 29/9, W. C. P. [No.] 240, W. M. Hughes to Walter H. Long, 3rd January, 1919, f. [313]; tamtéž, CAB 29/7, W. C. P. [No.] 97, W. F. Massey, *New Zealand and the Pacific Islands*, 14th February, 1919, ff. 1–2, [761]; tamtéž, CAB 29/9, W. C. P. [No.] 240, W. M. Hughes, *The Control of Nauru under the Mandatory System*, 13th March, 1919, f. [312]; tamtéž, CAB 29/10, W. C. P. [No.] 345, W. M. Hughes, *The Control of Nauru*, 21st March, 1919, f. [173].

pacifická dominia především ekonomické zájmy.⁵⁶⁴ Britský ministr pro kolonie lord Milner zastával navzdory všemu názor, že pro Velkou Británii by z praktických důvodů bylo prospěšné, aby se Austrálie a Nový Zéland podílely na mandátní správě v Pacifiku.

Dne 3. dubna 1919 projednávali delegáti Britského impéria podrobné Milnerovo memorandum z 8. března,⁵⁶⁵ obsahující poznámky k 19. článku Paktu Společnosti národů o mandátní správě. Dominií (kromě Kanady a Newfoundlandu) se nejvíce týkaly pasáže zaměřené na mandátní území typu C, která by kvůli „řídkému osídlení, malé rozloze nebo izolovanosti od civilizace ... bylo nejlepší umístit pod mandátní správu, ... hájící zájmy místního obyvatelstva“. Milner nepředpokládal, že by byla jejich administrace náročná, a proto měla mít malou míru samostatnosti. Shodou okolností mandátní území typu C se nacházela v blízkosti Austrálie, Jižní Afriky a Nového Zélandu. Milner otevřeně připustil i účast Japonska na správě bývalých německých území severně od rovníku a diskutoval o problematickém postavení ostrova Nauru.⁵⁶⁶ Jisté pochybnosti však vyjádřil o účelnosti šestého odstavce 19. článku Paktu, umožňujícího začlenění mandátu do území mandátní mocnosti. V této souvislosti upozornil na komplikace, které by vyvstaly ve chvíli, kdyby se chtěli obyvatelé spravovaného území osamostatnit.⁵⁶⁷ Vzhledem ke skutečnosti, že Australané zamýšleli pokračovat v provádění „bílé politiky“ na Nové Guineji, vznášeli Japonci opakované požadavky na dodržování principu „otevřených dveří“ na mandátních územích.⁵⁶⁸

Nový status dominií na Pařížské mírové konferenci se projevil i během jednání o podobě nové mezinárodní organizace – Společnosti národů, ačkoli první americký návrh Paktu nepočítat se členstvím dominií australské ani novozélandské zástupce příliš nezajímal.⁵⁶⁹ Dominia se přesto věnovala otázce Společnosti národů již během

⁵⁶⁴ SNELLING, s. 16, 20, 23.

⁵⁶⁵ TNA, CAB 29/9, W. C. P. [No.] 211, Lord Milner, Mandates: Under Clause XIX of the Draft “Covenant” of the League of Nations, 8th March, 1919, ff. [1]–13, [99–111].

⁵⁶⁶ TNA, CAB 29/28, B. E. D. [No.] 16, Peace Conference: British Empire Delegation: Minutes of a Meeting of Members of the British Empire Delegation, Hotel Majestic, Paris, 3rd April, 1919, ff. 7–9.

⁵⁶⁷ Srv. TNA, CAB 29/9, W. C. P. [No.] 211, Lord Milner, Mandates: Under Clause XIX of the Draft “Covenant” of the League of Nations, 8th March, 1919, f. 4, [102]; tamtéž, W. C. P. [No.] 211A, W. M. Hughes, Mandates: New Clause 6 for Typical Mandate Class “C”, 14th March, 1919, f. [112].

⁵⁶⁸ Podrobněji BL, BP, Add MS 49734, Vol. LII, C. J. B. Hurst, ‘B’ and ‘C’ Mandates: Memorandum on the Present Position, 20th July, 1920, ff. [203–205].

⁵⁶⁹ SOWARD, *Sir ...*, s. 78.

diskuzí v Imperiálním válečném kabinetu,⁵⁷⁰ o kanadském memorandu, zabývajícím se její podobou, se však nediskutovalo.⁵⁷¹ Žádný „dominiální text“ ale neměl větší vliv než Smutsův pamflet o Společnosti národů z prosince 1918. Smuts osobně jej označil za „krátký text ... napsaný na poslední chvíli a pod tlakem jiných povinností, souvisejících s připravovanou mírovou konferencí“.⁵⁷²

Již během roku 1917 se Smuts několikrát vyslovil ve prospěch zřízení mezinárodní organizace, která by v poválečném období nahradila velmoci při dohlížení na dodržování mezinárodního práva a všeobecného míru mezi národy.⁵⁷³ Organizace měla zaujmout postavení světových mocností, které zklamaly při zajištění míru, protože připustily vypuknutí války. Winston Churchill tehdy poukazoval na fakt, že Společnost národů může efektivně pracovat pouze v případě, pokud bude existovat porozumění a shoda mezi Británií, Francií a Spojenými státy.⁵⁷⁴ Nutnost koordinovat kroky se spojenci a zejména s Američany doporučoval i Milner.⁵⁷⁵

Dne 20. března 1918 předložil výbor sira Waltera Phillimorea, prvního barona Phillimorea, s nímž úzce spolupracoval velký zastánce ustanovení Společnosti národů podtajemník na ministerstvu pro zahraniční věci Robert Cecil, pozdější první vikomt Cecil z Chelwoodu, britskému ministru zahraničí Balfourovi interní zprávu o tom, jak by měl Pakt Společnosti národů vypadat.⁵⁷⁶ Následná finální zpráva z počátku července byla rozšířena i o detailní rozbor historických i soudobých mírových projektů.⁵⁷⁷

⁵⁷⁰ WHEARE, K. C., *The Empire and the Peace Treaties 1918–1921*, in: *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967, s. 652.

⁵⁷¹ GLAZEBROOK, *Canada ...*, s. 60–61.

⁵⁷² K okolnostem vzniku Smutsova textu podrobněji SMUTS, J. C., Jr., *Jan Christian Smuts*, London 1952, kap. 38.

⁵⁷³ Srv. CURRY, G., *Woodrow Wilson, Jan Smuts, and the Versailles Settlement*, in: *The American Historical Review*, Vol. 66, No. 4, 1961, s. 969; LENTIN, s. 52; TNA, CAB 23/40/12, Imperial War Cabinet, [No.] 46: Minutes of a Meeting of the Imperial War Cabinet 26th April, 1917, f. 9.

⁵⁷⁴ TNA, CAB 23/42/18, Imperial War Cabinet, [No.] 46: Minutes of a Meeting of the Imperial War Cabinet, 24th December, 1918, f. 4–7.

⁵⁷⁵ TNA, CAB 29/1, P. 28, Report of Committee on Terms of Peace, 24th April, 1917, f. 3.

⁵⁷⁶ Podrobněji CECIL, *A Great ...*, s. 60; RAFFO, P., *The League of Nations Philosophy of Lord Robert Cecil*, in: *Australian Journal of Politics & History*, Vol. 20, Is. 2, 1974, s. 186–196; TNA, CAB 29/1, P. 26, The Committee on the League of Nations: Interim Report, 20th March, 1918, ff. [1]–7.

⁵⁷⁷ TNA, CAB 29/1, P. 26, The Committee on the League of Nations: Final Report, 3rd July, 1918, ff. [1]–24.

Ve Francii souběžně působila oficiální skupina pod vedením Leóna Bourgeoise,⁵⁷⁸ jež 8. června 1918 zveřejnila svoji představu o mezinárodní organizaci, při jejímž hodnocení se lord Phillimore nezdržel kritiky.⁵⁷⁹ Dne 5. října téhož roku předložil britskému Válečnému kabinetu memorandum o podobě a postavení Společnosti národů i Robert Cecil, který je vypracoval na žádost ministerského předsedy. Cecil pojal celou věc z vizionářského úhlu pohledu, a proto příliš reálný návrh, zahrnující přesnou strukturu organizace, nepředložil.⁵⁸⁰ Lloyd Georgeovi se nezamlouval ani jeden projekt,⁵⁸¹ a proto vyzval Smutse, aby připravil vlastní pohled na věc.⁵⁸² Jihoafrický generál tak předložil „nejpůsobivější materiál, který kdy Lloyd George četl“.⁵⁸³

Dne 16. prosince 1918 Smuts s podporou britské vlády zveřejnil vlastní „praktický návrh“ o podobě Společnosti národů, jež měla představovat dědice hodnot zničené Evropy.⁵⁸⁴ V otázkách bývalých území Osmanské říše, Ruska a Rakousko-Uherska se měla opírat o základní princip: „žádné anexe a seburčení národů.“ V otázce Alsaska a Lotrinska uznával oprávněný nárok Francie a ve věci německých afrických a pacifických teritorií, „obydlených barbary, již si neumějí vládnout“ a jejichž „primitivní barbarské zřízení“ je založeno jen na otroctví, lovení lebek a kanibalismu, připouštěl nepraktičnost myšlenky na seburčení.⁵⁸⁵ Smuts se proto od počátku řadil mezi pevné stoupence vzniku mandátní správy.⁵⁸⁶

Hlavní přínos Smutsova dokumentu však tkví v pohledu na budoucí podobu vztahů mezi národy. S ohledem na zkušenosti z rozvoje Britského impéria zastával Smuts názor, že by se vztahy mezi národy měly opírat o principy politické svobody a

⁵⁷⁸ León Bourgeois se problematice mezinárodní vztahů mezi národy věnoval dlouhodobě. Blíže viz BOURGEOIS, L. V. A., *Pour la Société des Nations*, Paris 1910.

⁵⁷⁹ TNA, CAB 29/1, P. 28, Report of the Committee Appointed by the French Government, 9th August, 1918, ff. [1]–7.

⁵⁸⁰ TNA, CAB 29/1, P. 29, War Cabinet: League of Nations: Memorandum by Lord R. Cecil, 5th October, 1918, ff. [253–273].

⁵⁸¹ K problematice francouzské návrhu a zprávu britské komise lorda Phillimorea, jež nebyla na americkou žádost zveřejněna. Podrobněji srv. TNA, CAB 23/42/9, Imperial War Cabinet, [No.] 38: Minutes of a Meeting of the Imperial War Cabinet, Downing Street, London, 26th November, 1918, ff. 4–5; ZIMMERN, A. E., *The League of Nations and the Rule of Law 1918–1935*, London 1936, s. 180–189.

⁵⁸² CURRY, s. 969.

⁵⁸³ LENTIN, s. 53.

⁵⁸⁴ WHEARE, *The Empire ...*, s. 653.

⁵⁸⁵ Srv. SMUTS, J. C., *The League of Nations: A Practical Suggestion*, London 1918, s. 12–15; *Windows of Freedom*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 9, Is. 33, 1918, s. 29.

⁵⁸⁶ MILLER, D. H., *The Drafting of Covenant*, Vol. 1, New York 1928, s. 38.

rovnosti, široké autonomie, politické decentralizace, umožňující existenci malých národů, a „konečně organizace jako Společnost národů, která ... bude bránit slabší proti silnějším“.⁵⁸⁷ Smutsova vize mezinárodních vztahů vyvolala zájem u prezidenta Wilsona, který z ní převzal zejména navrženou strukturu organizace a jenž provedl v některých bodech větší či menší úpravy.⁵⁸⁸ Smuts se domníval, že pro Britské impérium by bylo prospěšné, aby se na konferenci v otázce Společnosti názorově sblížilo s Američany, což se také stalo.⁵⁸⁹ Obdobný postoj jako Smuts zastával i Borden, zatímco Hughes pohlížel na Wilsonovy záměry krajně podezřívavě.⁵⁹⁰ Australský ministerský předseda ostentativně poukazoval na fakt, že generálova koncepce Společnosti národů vytváří hlubší pouto mezi Británií a cizími zeměmi než mezi dominií a mateřskou zemí.⁵⁹¹ Smutsův plán ve svém důsledku přiměl i lorda Cecila, aby zpřesnil své představy o mezinárodní organizaci a aby představil propracovanější návrh.⁵⁹²

Od počátku ledna 1919 britská a americká delegace spolupracovaly na přípravě finálního verze Paktu Společnosti národů.⁵⁹³ Dne 3. února 1919 představili britský právní poradce sir Cecil Hurst a jeho americký protějšek David Hunter Miller kompromisní Hurst-Millerův návrh,⁵⁹⁴ který se z velké části opíral o předchozí Smutsovy úvahy a jenž se stal výchozím textem pro další debaty v Komisi pro přípravu

⁵⁸⁷ Srv. SMUTS, *The League ...*, s. 27–28; WHEARE, *The Empire ...*, s. 653.

⁵⁸⁸ BAKER, R. S., *Woodrow Wilson and World Settlement*, Vol. 1, New York 1922 s. 225–228; University of Cambridge: Cambridge University Library (dále jen CUL), Smuts Papers (dále jen SP) Add MS 7917, Vol. 1, Sect. 2, Smuts to Mr. and Mrs. Gillet, Paris, 20th January, 1919, Doc. No. 152, f. 78.

⁵⁸⁹ K britsko-americké spolupráci podrobněji KERR, P., *The British Empire, the League of Nations, and the United States*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 10, Is. 38, 1920, s. 221–253.

⁵⁹⁰ BELOFF, *Imperial ...*, Vol. 1, s. 281.

⁵⁹¹ TNA, CAB 23/42/18, Imperial War Cabinet, [No.] 46: Minutes of a Meeting of the Imperial War Cabinet, 24th December, 1918, f. 12.

⁵⁹² Cecil prvně předložil svůj původní návrh Paktu 17. prosince 1918. Do 20. ledna 1919 jej upravil a následně během společných britsko-amerických jednání již s modifikacemi prezentoval jako britský návrh. Srv. BL, Cecil of Chelwood Papers (dále jen CP), Add MS 51102, Vol. XXXII, League of Nations: Draft Convention, [17th December], 1918, ff. [72–90]; *League of Nations: Draft Convention*, [20th January, 1919], in: BAKER, Vol. 3, Doc. No. 15, s. 130–143; GOLDSTEIN, E., *Winning the Peace: British Diplomatic Strategy, Peace Planning, and the Paris Peace Conference 1916–1920*, Oxford 1991, s. 215; TNA, CAB 29/7, W. C. P. [No.] 23, League of Nations: Draft Convention, 20th January, 1919, ff. [160–166].

⁵⁹³ CURRY, s. 975–981; EGERTON, G. W., *Great Britain and the Creation of the League of Nations: Strategy, Politics, and International Organization, 1914–1919*, London 1979, s. 115–116.

⁵⁹⁴ *Draft Covenant*, [3rd February, 1919], in: BAKER, Vol. 3, Doc. No. 16, s. 144–151.

Společnosti národů (*Commission of the League of Nations*). O francouzském návrhu⁵⁹⁵ Léona Bourgeoise se ani nediskutovalo, což Francouzi nesli s krajní nelibostí.⁵⁹⁶

Hurst-Millerův návrh, mající 22 klauzulí, nepřímo znevýhodňoval britské samosprávné celky; podle jeho druhého článku měli členy Společnosti národů reprezentovat velvyslanci nebo ministři, dominia však neměla mít oddělené diplomatické zastoupení.⁵⁹⁷ Miller ale následně změnil názor a prosadil takové úpravy textu, aby mohla být členy Společnosti národů i dominia bez diplomatického zastoupení.⁵⁹⁸ Velká Británie si nepřála, aby ze Společnosti národů vznikl nějaký „superstát“; usilovala o to, aby měla dominia srovnatelná práva s ostatními zeměmi,⁵⁹⁹ a proto přistoupila na princip odděleného zastoupení dominií v orgánech Společnosti.⁶⁰⁰ Následně, 14. února 1919, došlo k přijetí textu Paktu Společnosti národů.⁶⁰¹

Miller však nadále pochyboval o tom, zda jsou dominia skutečné státy, a proto odmítal jejich účast jako případných nestálých členů Rady Společnosti národů, neboť se domníval, že dominia či jiná závislá území by neměla mít výsadu tohoto zastoupení.⁶⁰² Dominia tento fakt odpovídajícím způsobem nereflektovala⁶⁰³ do 21. dubna 1919, kdy kanadský ministr Arthur Sifton poukázal na to, že podle 4. článku nemohou být dominia zvolena do Rady Společnosti národů, což Kanada vnímala jako nepřilíš šťastnou formulaci. Hughes proti tomu překvapivě nic nenamítal a argumentoval tím, že pokud je Britské impérium jeden stát, má i jednoho zástupce. Borden přesto požadoval zajištění práva dominií stát se členem Rady. Lord Robert

⁵⁹⁵ *Draft Adopted by the French Ministerial Commission for the League of Nations*, [8th June, 1919], in: Tamtéž, Doc. No. 17, s. 152–162.

⁵⁹⁶ CURRY, s. 981–982.

⁵⁹⁷ *Draft Covenant*, [3rd February, 1919], in: BAKER, Vol. 3, Doc. No. 16, s. 145.

⁵⁹⁸ MILLER, *My Diary ...*, Doc. No. 236, s. 171.

⁵⁹⁹ Srv. CECIL, R. G., *The Moral Basis of the League of Nations: The Essex Hall Lecture, 1923*, London 1923, s. 21; HENIG, R., *New Diplomacy and Old: A Reassessment of British Conceptions of a League of Nations, 1918–20*, in: DOCKRILL, M. L. – FISHER, J. (eds.), *The Paris Peace Conference, 1919: Peace without Victory?*, London 2001, s. 169. Ke kritice přijaté podoby Paktu Společnosti národů podrobněji TNA, CAB 29/14, W. C. P. [No.] 729, R. Jebb, *The British Empire and the League of Nations*, April 1919, ff. [149–167].

⁶⁰⁰ BL, CP, Add MS 51102, Vol. XXXII, R. Cecil, Memorandum, 12th June, 1923, ff. [91–93].

⁶⁰¹ *Covenant*, [14th February, 1919], in: BAKER, Vol. 3, Doc. No. 18, s. 163–173.

⁶⁰² MILLER, *The Drafting ...*, s. 480.

⁶⁰³ Ačkoli Hughes a Borden dříve detailně analyzovali návrh Paktu Společnosti národů, článek 4 nijak nekritizovali. Podrobněji srv. TNA, CAB 29/10, W. C. P. [No.] 346, *The League of Nations*: W. M. Hughes, Notes on the Draft Covenant, 21st March, 1919, ff. [179–187]; tamtéž, CAB 29/9, R. L. Borden, *The Covenant of the League of Nations*, 13th March, 1919, W. C. P. [No.] 245, ff. 1–17 [345–361].

Cecil následně dominiální státníky ubezpečil, že není britským záměrem neumožnit dominiím podílet se na chodu Společnosti národů. Proto také se Siftonem našli kompromisní stanovisko, že slovo „stát“ by mělo v textu nahradit spojení „členové Společnosti“, mezi něž se dominia řadila.⁶⁰⁴ Po projednání s americkou delegací, došlo k této změně, díky níž mohla být dominia zvolena členy Rady.⁶⁰⁵

Kanadáné následně usilovali i o modifikaci či vyškrtnutí 10. článku Paktu, jenž se týkal narušitelů územní svrchovanosti členů Společnosti národů, protože se jim zdál příliš zavazující.⁶⁰⁶ V praxi totiž dominia měla mít kupříkladu větší závazky vůči Polsku a Československu než k Britským ostrovům.⁶⁰⁷ Všechna dominia kromě Newfoundlandu se následně zařadila mezi členy nové mezinárodní organizace.⁶⁰⁸ Díky vytrvalé aktivitě Roberta Bordena v této věci získala rovněž nové mezinárodní postavení, které v předchozím období neměla.⁶⁰⁹

Od 4. února 1919 vyjednávali japonští delegáti hrabě Nobuaki Makino a vikomt Sutemi Činda s americkým členem komise pro přípravu Paktu Společnosti národů Edwardem Mandellem Housem, známým jako plukovník House, o nejvhodnějším způsobu, jak rozšířit Pakt o pasáž týkající rasové rovnosti.⁶¹⁰ Nakonec se rozhodli jej vložit do článku, týkajícího se náboženského vyznání.⁶¹¹ Dne 13. února 1919 předložili vyjednávači finální návrh textu, v němž Makino argumentoval, že rovnost národů představuje základní myšlenku, na níž vzniká Společnost národů, a

⁶⁰⁴ BROWN, R. C., *Robert Laird Borden: A Biography: 1914–1937*, Vol. 2, Toronto 1980, s. 157; TNA, CAB 29/28, B. E. D. [No.] 26, Peace Conference: British Empire Delegation: Minutes of a Meeting of Members of the British Empire Delegation, Hotel Majestic, Paris, 21st April, 1919, ff. 3–4.

⁶⁰⁵ MILLER, *The Drafting ...*, s. 477–483, 487–493.

⁶⁰⁶ Srv. BRADY, A., *Dominion Nationalism and the Commonwealth*, in: *The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue canadienne d'Économie et de Science politique*, Vol. 10, No. 1, 1944, s. 11; C. J. Doherty, *Article 10 of the Covenant – Guarantees against External Aggression of the Territorial Integrity of All States Members of the League*, in: GLAZEBROOK, *Canada ...*, Appendix C, s. 140–149; CARTER, G. M., *Some Aspects of Canadian Foreign Policy after Versailles*, in: *Report of the Annual Meeting of the Canadian Historical Association / Rapports annuels de la Société historique du Canada*, Vol. 22, No. 1, 1943, s. 99–103; CECIL, R., *The League of Nations and the Problem of Sovereignty*, in: *History*, Vol. 5, 1920/1921, s. 13; MILLER, *The Drafting ...*, s. 354; TOYNBEE, A. J., *The Conduct of British Empire Foreign Relations since the Peace Settlement*, London 1928, s. 56–58.

⁶⁰⁷ *The British Empire, the League of Nations and the United States*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 10, Is. 38, 1920, s. 238.

⁶⁰⁸ HEDGES, R. Y., *Australia and the Imperial Conference*, in: *The Australian Quarterly*, Vol. 9, No. 1, 1937, s. 81.

⁶⁰⁹ LAING, L. H., *In Memoriam: Sir Robert Borden*, in: *The American Journal of International Law*, Vol. 31, No. 4, 1937, s. 705.

⁶¹⁰ SEYMOUR, C. (ed.), *The Intimate Papers of Colonel House: The Ending of the War*, Vol. 4, Boston 1928, s. 309–313.

⁶¹¹ PURCELL, H., *Paris Peace Discord*, in: *History Today*, Vol. 59, No. 7, 2009, s. 38–40.

proto by ji měl doprovázet rovněž respekt k jiným rasám a národnostem. Od přijetí deklarace o rovnosti ras si sliboval snížení rasové a náboženské nevraživosti ve světě.⁶¹² Japonci tak požadovali garanci rovného postavení s Evropany jako podmínku podpisu smlouvy o Společnosti národů. Klauzule však vyvolala ambivalentní reakce. Zástupci menších národů ji vítali, zatímco představitelé dominií ji rázně odmítali. Především reprezentanti Kanady, Austrálie a Nového Zélandu se cítili ohroženi japonskou expanzivní politikou v Pacifiku a na Dálném východě, a proto si nepřáli, aby získali stejné postavení jako Evropané. Britská vláda sice akcentovala význam rasové otázky, ale její řešení neviděla v přijetí japonského požadavku, který by zasáhl do suverenity budoucím členům Společnosti národů v oblasti jejich imigrační politiky.⁶¹³

V Hughesových očích představoval japonský požadavek jasnou výzvu na zmírnění australských imigračních zákonů a změnu tamní „bílé politiky“.⁶¹⁴ Australané předpokládali, že Američané a Kanadáné, kteří praktikovali obdobnou restriktivní přistěhovaleckou politiku, japonský návrh nepodpoří. Opak byl však pravdou. V delegaci Britského impéria se proti přijetí této klauzule rázně postavili pouze Hughes a Massey; Smuts tak učinil jen částečně. Na jednání o Paktu Společnosti národů 11. dubna 1919 proto japonský návrh poměrem hlasů 16 ku 11 neprošel.⁶¹⁵ Schválený dokument se v 22. článku věnoval mandátním územím. Dne 7. května vybrala Rada čtyř mandátní mocnosti, které měly spravovat bývalá německá a osmanská území a jimiž se stala i dominia (kromě Kanady a Newfoundlandu). Australané získali do správy německou část Nové Guineji, ostrovy z Bismarckova archipelagu a na jih od rovníku. Novozélandáné měli administrovat bývalou Německou Samou a Japonci měli dohlížet na ostrovy na sever od rovníku, tj. na Marshallovy ostrovy a Karolíny. Ostrov Nauru, proslulý důležitými zdroji fosfátů, spravovali společně Austrálie, Británie a Nový Zéland. Jihoafrická unie obdržela

⁶¹² BAKER, Vol. 2, s. 234; FITZHARDINGE, *W. M. Hughes ...*, s. 138.

⁶¹³ ALLERFELDT, K., *Wilsonian Pragmatism? Woodrow Wilson, Japanese Immigration, and the Paris Peace Conference*, in: *Diplomacy and Statecraft*, Vol. 15, No. 3, 2004, s. 547–548.

⁶¹⁴ BRIDGE, s. 83; CARTER, G. M., *The British Commonwealth and International Security: The Role of the Dominions 1919–1939*, Toronto 1947, s. 4; MOORE, W. H., *The Imperial and Foreign Relations of Australia*, in: HURST, C. J. B. – SMIDDY, T. A. – DAFOE, J. W. et al., *Great Britain and the Dominions*, Chicago 1928, s. 298–301.

⁶¹⁵ Srv. ALLERFELDT, s. 565; BRIDGE, s. 84; LAUREN, P. G., *Human Rights in History: Diplomacy and Racial Equality at the Paris Peace Conference*, in: *Diplomatic History*, Vol. 2, Is. 3, 1978, s. 257–278; SNELLING, s. 23.

k administraci území bývalé Německé jihozápadní Afriky. Mandátní systém, který se průběžně vytvářel a lehce modifikoval do roku 1925, umožnil Společnosti národů stát se výhradně garantem míru, nikoli koloniální mocností.⁶¹⁶

Z postavení dominií na Pařížské mírové konferenci plynula i teoretická (ne)výhoda při signování smluv. Pokud zmocnění dominiální zástupci podepisovali některé dohody, činili tak s vědomím domácích vlád, a proto automaticky smlouvy platily.⁶¹⁷ Oproti tomu britští delegáti nestvrzovali konvence pouze jménem Británie, ale celého impéria.⁶¹⁸ Dne 12. března 1919 zaslal sir Robert Borden dominiálním kolegům memorandum, v němž zdůraznil, že všechny smlouvy a konvence by měly být stylizovány tak, aby dominia mohla být považována za rovnocennou stranu. Borden tento postup zdůvodňoval existencí deváté rezoluce imperiální válečné konference z roku 1917, v níž se hovořilo o rovnosti národů v rámci impéria.⁶¹⁹ Navrhl rovněž, aby za jmény a podpisy britských signatářů následoval výčet i těch dominiálních.⁶²⁰ Kanadský premiér usiloval o to, aby dominia podepisovala smlouvy odděleně a aby je následně jako vnější důkaz jejich nového poválečného statusu mohla ratifikovat domácími parlamenty obdobně jako Haagskou konvencí z roku 1907.⁶²¹ Bordenův názor sdílel i zástupce Indie, britský ministr pro Indii Edwin Samuel Montagu, jenž zdůrazňoval, že nelze ignorovat nové mezinárodní postavení dominií a Indie jako zakládajících členů Společnosti národů.⁶²²

V dubnu 1919 vypracovala kanadská Tajná rada přesný postup, kvůli Bordenově nepřítomnosti v Evropě se však proces nepodařilo dokončit před podpisem mírové smlouvy s Německem.⁶²³ Počátkem května obdrželi členové delegace

⁶¹⁶ Podrobněji CROZIER, A. J., *The Establishment of the Mandates System 1919–25: Some Problems Created by the Paris Peace Conference*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 14, No. 3, 1979, s. 483–513; ILSLEY, L. L., *The Administration of Mandates by the British Dominions*, in: *The American Political Science Review*, Vol. 28, No. 2, 1934, s. 287–302; SHARP, A., *The Versailles Settlement: Peacemaking After the First World War, 1919–1923*, 2nd Ed., Basingstoke 2008, s. 173–174; TNA, CO 886/9/7, Dominions No. 80, Mandates, May 1921, ff. [246–275].

⁶¹⁷ MANSERGH, *The Commonwealth Experience ...*, s. 180.

⁶¹⁸ HANCOCK, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality ...*, s. 67–68.

⁶¹⁹ TNA, CAB 29/9, W. C. P. [No.] 242, R. L. Borden, The Dominions as Parties and Signatories to the Various Peace Treaties, 12th March, 1919, ff. [318–319].

⁶²⁰ BORDEN, *Canada in the Commonwealth ...*, s. 102–103.

⁶²¹ TNA, CAB 29/9, W. C. P. [No.] 242, R. L. Borden, The Dominions as Parties and Signatories to the Various Peace Treaties, 12th March, 1919, f. [319].

⁶²² Srv. TNA, CAB 29/9, W. C. P. [No.] 257, Memorandum by E. S. M[ontagu], 12th March, 1919, f. [443]; tamtéž, W. C. P. [No.] 287, Memorandum by the Indian Delegation, 17th March, 1919, f. [589].

⁶²³ SOWARD, *Sir ...*, s. 79;

Britského impéria od Hankeyeho podrobné instrukce k okolnostem předání mírové smlouvy německým zástupcům.⁶²⁴ Ačkoli slavnostní podpis Versailleské smlouvy proběhl podle Bordenova návrhu a za pět britských státníků, zastupujících Velkou Británii, připojili podpisy i dominiální delegáti za vlastní země, symbolické mezinárodní uznání nového postavení dominií, o které kanadský premiér usiloval, vedle britských podpisů plně nevyuniklo. Z právního hlediska a s ohledem na existenci delegace Britského impéria, v níž měla dominia zastoupení, byly podpisy dominiálních státníků vedle britských nadbytečné, protože Britové reprezentovali celé impérium navenek.⁶²⁵ Z tohoto důvodu si dominiální státníci vymínili, že ze smlouvy neplnou pro dominia žádné závazky do chvíle, než ji schválí parlamenty v zámoří.⁶²⁶

Další kontroverze vyvstaly v souvislosti s okolnostmi kolem ratifikace smlouvy. Dne 4. července 1919 telegraficky urgoval lord Milner u kanadské vlády ratifikaci smlouvy do konce měsíce, protože z politického, nikoli právního hlediska nahlížel na Britské impérium jako celek, skládající se z více částí, jejichž souhlas byl pro dokončení ratifikačního procesu nezbytný.⁶²⁷ Především Kanadčané na rozdíl od mateřské země usilovali o to, aby smlouvu nejdříve schválil domácí parlament, a teprve poté došlo k jejímu oficiálnímu předání králi k ratifikaci jménem Kanady.⁶²⁸ Britsko-kanadská debata však nevyústila v žádný závěr, vedoucí k nějaké konstitucionální úpravě.⁶²⁹ Přesto Borden zaznamenal částečný úspěch v jiné oblasti. Počátkem října 1919 vznesl vůči britské vládě požadavek na přímou participaci Ottawy na diplomatickém zastoupení ve Washingtonu z důvodů vzrůstající intenzity a důležitosti kanadsko-amerických obchodních vztahů. V březnu 1920 to britský ministr pro kolonie lord Milner potvrdil.⁶³⁰ V otázce ratifikace mírové smlouvy se nakonec

⁶²⁴ TNA, CAB 29/14, W. C. P. [No.] 727, M. P. A. Hankey, Arrangements for the Meeting with the Germans, 5th May, 1919, ff. [111–112].

⁶²⁵ Srv. BORDEN, *Canada in the Commonwealth ...*, s. 103; GLAZEBROOK, *Canada ...*, s. 111; NOEL BAKER, P. J., *The Present Juridical Status of the British Dominions in International Law*, London 1929, s. 67–83; WHEARE, *The Empire ...*, s. 664.

⁶²⁶ KEITH, *War ...*, s. 154; WIGLEY, *Canada ...*, s. 92.

⁶²⁷ Telegram from the Secretary of State for the Colonies [Milner] to the Governor-General [Duke of Devonshire], 4th July, 1919, in: DAWSON, *The Development ...*, s. 186.

⁶²⁸ GLAZEBROOK, *Canada ...*, s. 113–117; STACEY, Vol. 1, s. 274–275.

⁶²⁹ Telegram from the Secretary of State for the Colonies [Milner] to and fro the Governor-General [Duke of Devonshire], 9th July – 19th September, 1919, in: DAWSON, *The Development ...*, s. 186–194.

⁶³⁰ Srv. BOTHWELL, R., *Canadian Representation at Washington: A Study in Colonial Responsibility*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 53, No. 2, 1972, s. 125–148; TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 57047/S, The Governor-General to the Secretary of State, 4th October, 1919, [Doc.] No. 63, ff. 120–121 [131]; tamtéž, D. 11924/S, The Secretary of State to the Governor-General, 15th March, 1920, [Doc.] No. 76, ff. 127–128 [134–135].

muselo přikročit k opakovanému prodlužování termínu; dokončit se ji podařilo až počátkem ledna 1920.⁶³¹

I když Bordenův záměr využít uzavření mírové smlouvy s Německem jako symbolického mezinárodního uznání nezávislosti dominií plně nevyšel, skutečnost, že získala právo se rozhodnout, jestli připojí nebo nepřipojí podpisy ke smlouvě, znamenala jistou míru akceptace jejich nového postavení ze strany mateřské země. Dominia tak nepřímou ziskala možnost provádět vlastní zahraniční politiku. Význam zámořských samosprávných celků vynikl i v souvislosti s jejich členstvím ve Společnosti národů. Ačkoli společně s dalšími závislými územími tvořila Britské impérium, získala právo na individuální zastoupení ve Shromáždění Společnosti a mohla být zvolena do její Rady, přesto na ně nadále mezinárodní společenství pohlíželo jako na nedílnou součást Britského impéria, jež je zastupovalo v mnoha ohledech navenek.

Navzdory všem omezením, plynoucím z postavení dominií, si britští představitelé plně uvědomovali, že „již dále nejsou pouhé kolonie, ale národy, jež intenzivně vnímají svou svébytnost“.⁶³² Účast dominiálních zástupců na pařížských mírových jednáních znamenala začátek nové epochy v konstitucionálních dějinách autonomních celků Britského impéria.⁶³³ Jihoafrický generál Smuts to vnímal obdobně; dne 5. srpna 1919 prohlásil: „Britští státníci přijali tuto novou podobu impéria, a proto podepsali naši zástupci nejdůležitější dokument z celé války jako rovnocenní [partneři – J. V.], nejen s ostatními částmi impéria, ale i se světovými mocnostmi.“⁶³⁴ Ačkoli dominia hodně získala, Smuts osobně byl zklamán. Účast na Pařížské mírové konferenci hodnotil jako „velký neúspěch“, protože se mu v souvislosti se zřízením Společnosti národů a politikou vítězů vůči poraženému Německu nepodařilo prosadit mnoho věcí, jež vnímal jako priority. Na konci roku 1919 dokonce přiznal, že za poslední rok zažil „největší a nejhlubší zklamání v životě“.⁶³⁵

⁶³¹ WHEARE, *The Empire ...*, s. 665.

⁶³² TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 22114, Extract from The Times, 11th April, 1919, [Doc.] No. 8, f. 16 [79].

⁶³³ TOYNBEE, s. 83.

⁶³⁴ TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 52442, Extract from Rand Daily Mail, 5th August, 1919, [Doc.] No. 10, f. 23 [82].

⁶³⁵ Srv. CUL, SP, Add MS 7917, Vol. 1, Smuts to Lloyd George, Paris, 26th March, 1919, ff. 94–97; tamtéž, Smuts to Mr. and Mrs. Gillet, Pretoria, 30th December, 1919, Doc. No. 243, f. 162.

3.3. Poválečné konstitucionální diskuze

Během imperiální válečné konference v roce 1917 rokovali její účastníci o budoucí podobě imperiálních vztahů. Přijetí deváté rezoluce, která deklarovala plné uznání dominií jako autonomních národů imperiálního společenství, a právo dominií rozhodovat o zahraniční politice a hovořit do zahraničních vztahů, vyvolalo mezi zámořskými státníky vlnu optimismu.⁶³⁶ „Mladá“ dominia se rázem na mezinárodní scéně zviditelnila na úroveň některých evropských států.⁶³⁷ První světová válka posílila trend, který se objevil již po imperiální konferenci v roce 1911, tj. směřování dominií k širšímu pojetí autonomie a k intenzivnější spolupráci v rámci impéria. Válka přispěla ke vzniku ideje společné odpovědnosti za zahraniční politiku mezi dominií a Velkou Británií.⁶³⁸ Poválečné zapojení zámořských autonomních celků do správy mandátních území znamenalo do jisté míry potvrzení trendů z minulých let. Ačkoli dominia po válce otevřeně neprováděla samostatnou zahraniční politiku, v australských a novozélandských postojích během pařížských jednání v roce 1919 lze její náznaky rozeznat.⁶³⁹

V průběhu válečných dob získali dominiální státníci díky účasti na jednáních Imperiálního válečného kabinetu nemalý vliv na rozhodování o imperiálních záležitostech. Koncem války proto část imperiálních politiků vkládala velké naděje do myšlenky, že existence nějaké obdoby Imperiálního kabinetu i v poválečném období prospěje k všeobecnému rozvoji vztahů mezi mateřskou zemí a dominií. Ačkoli se v roce 1919 neplánovala žádná imperiální konference, uskutečnila se řada formálních a neformálních jednání britských a dominiálních představitelů v rámci delegace Britského impéria na Pařížské mírové konferenci. I když dominiální státníci vnímali členství v delegaci jako modifikované pokračování zasedání Imperiálního válečného kabinetu, některé britské představitele však toto postavení dominiálních politiků uspokojovalo jen částečně, a proto požadovali posílení jejich pozice v rámci imperiální struktury.⁶⁴⁰

⁶³⁶ TNA, CO 886/7/11, Dominions No. 61, Resolution IX: Constitution of the Empire, f. 120.

⁶³⁷ MANSERGH, *The Commonwealth Experience ...*, s. 181.

⁶³⁸ WATT, *Imperial ...*, s. 269.

⁶³⁹ BORDEN, *Canada and the Peace ...*, s. 15.

⁶⁴⁰ TNA, CAB 29/7, W. C. P. [No.] 7, Note by Sir Maurice Hankey, Villa Majestic, Paris, 14th January, 1919, f. [33].

Kupříkladu Leopold Amery dlouhodobě zastával názor, že Imperiální kabinet získal během války postavení svébytné imperiální instituce, protože jeho agendu měli mezi řádnými schůzemi na starost dominiální residenté či ministři přítomní v Londýně. V důsledku toho již nedocházelo k dočasnému přerušení projednávaných otázek, jako tomu obvykle bývalo po zveřejnění rezolucí imperiálních konferencí. Nově podle něj vzrůstal význam Imperiálního kabinetu jako „ideální“ imperiální instituce, která by mohla být „chybějícím článkem imperiálního řetězce“ a jež by mohla překlenout údobí mezi konferencemi, čímž by adekvátně odpověděla na častou kritiku, že v tomto mezidobí je imperiální agenda zanedbávána. V této kontinuitě jednání mezi imperiálními představiteli spatřoval Amery potvrzení skutečné rovnosti mezi vládami impéria a možností dominiálních ministerských předsedů komunikovat s britským protějškem přímo bez ohledu na nutnost dodržet zavedené závazné komunikační postupy prostřednictvím britského ministerstva pro kolonie.⁶⁴¹

Vzhledem k tomu, že se obával rozpadu imperiální jednoty kvůli neefektivnosti dřívějšího britského Válečného kabinetu, prosazoval Amery zachování nějaké modifikované podoby obou kabinetů i v poválečném období. Osobně se domníval, že by bylo ideální personální propojení tzv. rekonstruovaného britského Válečného kabinetu a původního Imperiálního válečného kabinetu, což se s ohledem na složení delegace Britského impéria v Paříži podařilo naplnit jen zčásti.⁶⁴² Amery současně vyzdvihoval fakt, že systém Imperiálního kabinetu umožňuje zrealizovat dalekosáhlé zefektivnění impéria, než s jakým počítaly běžné konstitucionální vize stoupenců Hnutí kulatého stolu.⁶⁴³

Amery nebyl mezi britskými představiteli v těchto postojích osamocen.⁶⁴⁴ Během debaty ve Sněmovně lordů 17. června 1920, kdy padl dotaz na míru plnění dřívějších prohlášení britské vlády o způsobu stálých konzultací o imperiální a zahraniční politice mezi dominií a Indií, upřesnil lord Milner předchozí vládní prohlášení o podobě impéria. Obdobně jako Amery pohlížel na dominia jako na rovnocenné partnery, a proto vkládal naděje do autority imperiálních konferencí, které s ohledem na jejich periodická jednání a existenci jejich Sekretariátu, jenž měl

⁶⁴¹ CAC, AP, AMEL 2/1/1, [L. S. Amery] to Worsfold, 24th October, 1918, f. [1].

⁶⁴² Srv. CAC, AP, AMEL 2/1/1, Representation of the Dominions at the Peace Delegation, 14th November, 1918, [s. p.]; tamtéž, [L. S. Amery] to Hankey, 20th November, 1918, ff. [1]–2; tamtéž, [L. S. Amery] to Lloyd George, 27th December, 1918, ff. [1]–4.

⁶⁴³ CAC, AP, AMEL 2/1/2, [L. S. Amery] to Dawson, 2nd January, 1919, ff. [1]–4.

⁶⁴⁴ CAC, AP, AMEL 2/1/2, Hankey to Milner, 14th January, 1919, ff. [1–3].

zajišťovat kontinuitu agendy mezi pravidelnými zasedáními, vnímal jako neopomenutelnou instituci v rámci impéria. Zásadní nevýhodu spatřoval v tom, že jednání imperiálních konferencí neprobíhala příliš často a že přijaté rezoluce, respektive činnost Sekretariátu, měly na provádění imperiální politiky pramalý vliv. Z tohoto důvodu vyzdvihoval aktivity Imperiálního válečného kabinetu za války a delegace Britského impéria na mírových jednáních v Paříži.⁶⁴⁵ Milner tudíž považoval za prospěšné pokračovat ve společných zasedáních britských a dominiálních zástupců a umožnit tak dominiím podílet se výrazněji na rozhodování o imperiální zahraniční politice.⁶⁴⁶ Prosazoval proto zřízení nové instituce – Imperiální vlády, v níž by zasedali představitelé samosprávných celků impéria a která by již neměla jen diskutovat o imperiálních záležitostech. Vzhledem k tomu, že Milner věřil v její význam, neměla Imperiální vláda „jen“ formálně reprezentovat autonomní části impéria, nýbrž přímo představovat exekutivní moc impéria.⁶⁴⁷

O několik dní později zareagoval na Milnerovu řeč ze Sněmovny lordů jihoafrický premiér Smuts, jenž v projevu z 23. června 1920 shrnul vlastní dlouhodobé postoje v této záležitosti; fakticky vzato mu nicméně šlo o vysvětlení Milnerových postojů domácí politické reprezentaci. Generál vycházel z předpokladu, že na Pařížské mírové konferenci signatáři Versaillské smlouvy uznali dominia „za rovnoprávné a nezávislé státy“.⁶⁴⁸ Domníval se, že „pro budoucí vývoj Britského impéria je imperativně nezbytné, aby došlo k upřesnění postavení dominií“⁶⁴⁹ a ke změně pozice generálního guvernéra v autonomních celcích.⁶⁵⁰ Smuts zastával názor, že Britské impérium může dále existovat pouze jako „společenství svobodných, rovnoprávných a nezávislých států, ... kterou pojí společné obranné závazky, ... protože dřívější federativní plány jsou nerealizovatelné a protože by vedly k rozpadu impéria“.⁶⁵¹ Ani v myšlenku ustavení velkého imperiálním parlamentu, zastupujícího jednotlivé

⁶⁴⁵ PD, *House of Lords* (dále jen *HoL*), 5th Series, Vol. 40, 17th June, 1920, cc. 675, 683–684.

⁶⁴⁶ TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 22114, Extract from *The Times*, 11th April, 1919, No. 8, f. 16 [79].

⁶⁴⁷ PD, *HoL*, 5th Series, Vol. 40, 17th June, 1920, cc. 684–688.

⁶⁴⁸ TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 65056, [Extract from] *Cape Times*, 24th September, 1919, No. 11, f. 24 [83].

⁶⁴⁹ TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 52442, Extract from *Rand Daily Mail*, 9th August, 1919, No. 10, f. 23 [82].

⁶⁵⁰ TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 65056, [Extract from] *Rand Daily Mail*, 25th September, 1919, No. 11, f. 25 [83].

⁶⁵¹ TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 52442, Extract from *Rand Daily Mail*, 5th August, 1919, No. 10, f. 22 [82].

zastupitelské sbory, nekládal příliš velké naděje, protože se obával silného odporu ze strany Britů, a proto budoucnost Britského společenství viděl spíše v prosazení úplné svobody pro všechny země impéria.⁶⁵² S ohledem na nacionálně laděnou jihoafrickou politickou scénu však neváhal zdůraznit fakt, že svobody a nezávislosti národa lze dosáhnout i v rámci impéria a že secese, vedoucí k vyhlášení republiky, je pouhým planým gestem, nemajícím valný význam.⁶⁵³ Navzdory faktu, že Afrikánci zastávali republikánské ideje, Smuts soudil, že má velkou oporu v obyvatelstvu britského původu, jež mělo být impériu „loajálnější než Britové ve Velké Británii“.⁶⁵⁴

Smuts se v projevu před jihoafrickými politickými představiteli shodl s Milnerem v tom, že se Britské impérium nachází v ošemetné situaci, protože podoba imperiálních konferencí již neodpovídá požadavkům doby. Smuts dlouhodobě vyzdvihoval aktivity dominií na pařížských mírových jednáních a za vysloveně „přelomový“ okamžik mezinárodního významu vnímal podpis dominií pod mírovou smlouvu s Německem. Z těchto důvodů se řadil mezi rozhodné zastánce úzké spolupráce mezi dominiálními a britskými představiteli v oblasti imperiální zahraniční politiky. Oproti Milnerovi však nepovažoval za nutné zavádět principy Imperiální vlády, a proto se stal horlivým „advokátem“ požadavku na přesnější definování statusu dominií nejen v rámci impéria, ale i vůči okolním zemím. Oficiální deklarace mezinárodního postavení a vlivu dominií na formulování imperiální zahraniční politiky hrály ve Smutsových postojích důležitou roli, protože měly na jedné straně představovat dokončení procesu jejich formálního uznání, jehož se jim mělo dostat v Paříži v roce 1919, na straně druhé měly symbolizovat dosažení nezávislosti bez dezintegrace impéria.⁶⁵⁵

Britští představitelé Smutsovu interpretaci významu aktivit dominií na pařížských mírových jednáních pro budoucí vývoj nesdíleli. Připouštěli však, že kromě něj žádný z dominiálních státníků, vyslovující se pro konstitucionální změny

⁶⁵² TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 65056, [Extract from] Cape Times, 23rd September, 1919, No. 11, f. 24 [83].

⁶⁵³ TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 65056, [Extract from] Rand Daily Mail, 26th September, 1919, No. 11, f. 25 [83].

⁶⁵⁴ CUL, SP Add MS 7917, Box No. 1, Smuts to Clark, Cape Town, 9th April, 1920, Doc. No. 108, f. 98.

⁶⁵⁵ Srv. KEITH, A. B., *Dominion Home Rule in Practice*, London 1921, s. 37–39; TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 35173, Extract from the Speech of the Prime Minister of the Union of South Africa, House of Assembly, 23rd June, 1920, No. 12, f. 30 [86]; tamtéž, D. 63372, Extract from the Speech by General Smuts, Pretoria, 4th December, 1920, No. 14, ff. 34–35 [88].

na základě rezoluce imperiální válečné konference z roku 1917, neví, kam by impérium mělo směřovat a co přesně by měl na mateřské zemi požadovat.⁶⁵⁶ Kupříkladu Leopold Amery v memorandu, zaměřujícím se na vliv válečných událostí a na imperiální postavení dominií v průběhu mírové konference v Paříži, dospěl k názoru, že na konferenčním plénu zastávali britští i dominiální státníci imperiální zájmy, a proto se jednalo o úspěchy impéria jako celku, nikoli jmenovitě australského premiéra Hughese a jeho jihoafrického generála Bothy aj. Přesto připustil, že je obtížné sladit dominiální autonomii s prováděním efektivní imperiální politiky a jednotou impéria.⁶⁵⁷

Obdobně kriticky se vůči vystupování dominiálních zástupců, především těch australských, v některých důležitých otázkách imperiální zahraniční politiky vymezil i tajemník delegace Britského impéria sir Clement Jones. Poukázal na skutečnost, že představitelé cizích států od počátku příliš nerozuměli tomu, proč měla mít dominia oddělená zastoupení vedle Velké Británie. Sir Clement na pařížské mírové konferenci úzce spolupracoval s australským ministerským předsedou Williamem Morrisem Hughesem, jehož považoval za „playboye mezi delegáty“ a který z jeho interního hodnocení činnosti dominiálních představitelů vyšel nejhůře. Jonese zklamalo zejména Hughesovo samolibé chování a časté nedocenění vážnosti projednávaných problémů.⁶⁵⁸ Další člen delegace Britského impéria Maurice Hankey byl při hodnocení dominiálních představitelů mírnější. Oproti Ameryho lehce kritickým výtkám vůči dominiálním státníkům vyzdvihoval Hankey zejména aktivity jihoafrického premiéra Bothy, jehož s odstupem času během vysílání BBC označil za „jednoho z největších státníků“, již se účastnili konference v Paříži.⁶⁵⁹ Obdobně „kladně“ hodnotil i generála Smutse.⁶⁶⁰

⁶⁵⁶ TNA, Public Record Office (dále jen PRO) 30/30/22, [Sir H. Lambert, Memorandum on Imperial Constitution], 14th June, 1920.

⁶⁵⁷ Srv. CAC, AP, AMEL 2/1/2, L. S. A[mery], Influence of the War and of the Paris Peace Conference on the Imperial Position, [January – December 1920], ff. [1]–5; HALL, H. D., *The Imperial Crown and the Foreign Relations of the Dominions*, in: Journal of Comparative Legislation and International Law, Vol. 2, No. 3, 1920, s. 197–198.

⁶⁵⁸ Srv. *An Australian View of Mr. Hughes in Paris*, in: New Statesman, Vol. 14, No. 352, 10. ledna 1920, s. 399–401; CAC, HP, HNKY 24/2, C. Jones, W. M. Hughes at Paris Peace Conference 1919, ff. 1–22; FITZHARDINGE, *W. M. Hughes ...*, s. 139–140.

⁶⁵⁹ CAC, HP, HNKY 24/2, M. P. A. Hankey, General Botha, 27th November, 1920, ff. [1–5].

⁶⁶⁰ CAC, HP, HNKY 27/5, M. P. A. Hankey, General (Field-Marshal) Smuts, 29th August, 1920, ff. [1]–13.

Podobný názor jako Smuts, týkající se postavení a vlivu dominií na formulování imperiální zahraniční politiky, zastávali i australští politikové, již si po opadnutí euforie z podpisu mírové smlouvy ve Versailles „náhle“ uvědomili, že k žádné viditelné proměně vztahů mezi mateřskou zemí a dominií nedošlo. V memorandu z července 1919 se proto australský ministerský předseda Hughes vymezil vůči existujícím limitům, svazující volnost dominií. Zkritizoval především fakt, že zámořské samosprávné celky nadále nemohou hovořit do toho, kdo se stane tamním generálním guvernérem, respektive guvernérem. Jeho vnímání problematického postavení dominií vycházelo podobně jako u Smutse z předpokladu, že zámořské celky by měly být v imperiálních záležitostech rovnocennými partnery metropole. Smuts však byl ve srovnání s Hughesem výrazně kritičtější. Především způsob komunikace mezi mateřskou zemí a dominií prostřednictvím britského ministerstva pro kolonie, postavení generálních guvernérů a absenci diplomatického zastoupení dominií u třetích zemí neváhal označit jihoafrický generál za anomální stav, který by měl být urychleně napraven. Jediné řešení, jak vyjasnit tyto záležitosti, viděl ve svolání konstitucionální konference, založené na principu rovnosti různých částí impéria.⁶⁶¹ Hughes se oproti němu „černobílému nalinkování vztahů“ mezi Británií a dominií vehementně bránil.⁶⁶²

Milnerův projev z června 1920 měl ohlas nejen v Jihoafrické unii, ale i u australských politiků. Stoupenci konzervativní linie a Hnutí kulatého stolu v něm viděli tendenci k oživení federalistických vizí, a proto apelovali na brzké svolání konstituční konference, redefinující postavení dominií. Tamní labouristé zaujali k proslovu nepřátelský postoj, protože se obávali, že to povede k ukončení politické zásady „bílé Austrálie“; australští liberálové vyjádřili s projevem rovněž nesouhlas.⁶⁶³

Názorová nejednota ohledně významu imperiálních konferencí, respektive plánované konstitucionální konference, předznamenala další vývoj a poukázala na problémy spojené s poválečnou proměnou impéria. Ačkoli Milner i Smuts nedostatky systému konferencí kritizovali, jihoafrický generál se domníval, že jako imperiální

⁶⁶¹ Srv. TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 42086, Memorandum by the Prime Minister of the Commonwealth of Australia, Australia House, 2nd July, 1919, No. 6, ff. 14–15 [78]; tamtéž, D. 35173, Extract from the Speech of the Prime Minister of the Union of South Africa, House of Assembly, 23rd June, 1920, No. 12, f. 30 [86].

⁶⁶² ALPORT, s. 49.

⁶⁶³ BIGGS, L. V., *Does Australia Want Imperial Federation?*, in: *New Statesman*, Vol. 15, No. 384, 31st August, 1920, s. 544–545.

instituce je konference nadále nezastupitelná.⁶⁶⁴ Kanadský ministerský předseda Borden zastával názor, že dominia sice za poslední léta ve vývoji ve vztahu k mateřské zemi zaznamenala velké pokroky, protože došlo k ustanovení nových metod a způsobů konzultací v období mezi imperiálními konferencemi, kterých se dominia účastní jako sesterské národy Velké Británie. Obdobně jako Smuts však soudil, že se jedná o nedokončený proces, protože se na dominia stále pohlíží jako na závislá území vlády Jeho Veličenstva, a proto prosazoval, aby se co nejdříve v budoucnu svolala konstitucionální konference k dořešení těchto záležitostí.⁶⁶⁵

Zámořští i britští stoupenci imperiální myšlenky tedy vkládali nemalé naděje do první poválečné imperiální, respektive konstitucionální konference, na níž se měly řešit především konstitucionální otázky. Většina z nich se s drobnými nuancemi názorově shodovala s Milnerovým stanoviskem z roku 1919, podle něhož tkvěla „jediná možná podoba pokračování Britského impéria ... v úplně ... rovném partnerství mezi Spojeným královstvím a dominií“.⁶⁶⁶ Milner považoval požadavky dominií vůči mateřské zemi za logické vyústění událostí posledních pěti let, protože Imperiální válečný kabinet a imperiální delegace na mírových jednáních v Paříži plnily exekutivní funkci v rámci impéria pouze dočasně. Doufal proto, že konference naformuluje trvalou imperiální konstituci na podobném základě, na němž vznikla Společnost národů.⁶⁶⁷ Dobová víra v nové nadnárodní uspořádání, principy této mezinárodní organizace a idealizované vize Commonwealthu přizpůsobily nepřesné až fantaskní úvahy o některých analogických rysech mezi nimi. Vyskytlo se i tvrzení, že imperiální struktura představuje miniaturní model Společnosti národů nebo že by dokonce měla být jejím předobrazem.⁶⁶⁸

⁶⁶⁴ TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 63372, Extract from the Speech by General Smuts, Pretoria, 4th December, 1920, [Doc.] No. 14, f. 36 [89].

⁶⁶⁵ Srv. BORDEN, *Canada and the Peace ...*, s. 15; HALL, *Commonwealth ...*, s. 338; ROWELL, N. W., *Canada and the Empire, 1884–1921*, in: ROSE, J. H. – NEWTON, A. P. – BENIANS, E. A. (eds.), *The Cambridge History of the British Empire: Canada and Newfoundland*, Vol. 6, Cambridge 1930, s. 711; TNA, CO 886/8/3, Dominions No. 66, D. 39026, Memorandum, Home Office, Whitehall, 6th August, 1920, Encl. [Doc.] No. 25, f. 57 [99].

⁶⁶⁶ HANCOCK, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality ...*, s. 52; KERR, P. H., *From Empire to Commonwealth*, in: *Foreign Affairs: An American Quarterly Review*, Vol. 1, Is. 2, 1922, s. 97.

⁶⁶⁷ Srv. DEWEY, Vol. 1, s. 321; *Editorial Notes and Comments*, in: *United Empire: The Royal Colonial Institute Journal*, Vol. 11, No. 7, 1920, s. 351–352; *The Mansion House Meeting*, in: *United Empire: The Royal Colonial Institute Journal*, Vol. 11, No. 5, 1920, s. 256–257.

⁶⁶⁸ Ireland, *Parliamentary Debates* (dále jen IPD), *Dáil Éireann* (dále jen DÉ), Vol. T, No. 6, 19th December, 1921, s. 45–46; MILLER, *The Commonwealth ...*, s. 160–164.

Milner časem ztratil víru ve smysl konstitucionální konference, která se původně plánovala na rok 1920, a proto s odkazem na údajné domácí obtíže zámořských vlád navrhl odložit její svolání o rok. Nebyl si totiž jist, zda by se důležité konstitucionální otázky měly probírat přímo na zvláštní konferenci, a proto navrhoval, zda by se raději nemělo sejít menší Ustavující shromáždění (*Constituent Assembly*), jež by představovalo vhodnější fórum pro projednání budoucích vztahů mezi dominií a mateřskou zemí. V říjnu 1920 upřesnil své stanovisko, že o konstitucionálních otázkách by se mělo diskutovat a rozhodovat výhradně v rámci existujících imperiálních institucí, nikoli umožnit „vytvoření nového imperiálního uspořádání“.⁶⁶⁹

Milner následně navrhl, že by se dílčí konstitucionální konference mohla konat v Ottawě. Jeho idea však neuspěla, protože nový kanadský ministerský předseda Arthur Meighen se na rozdíl od svého předchůdce radil k odpůrcům dalšího definování konstitucionálního statusu dominií. Kanadští představitelé navíc váhali, zda se mají více obávat zásahů mateřské země do směřování imperiální zahraniční politiky nebo aktivnějšího vystupování v imperiálních záležitostech, z nichž v souvislosti s poválečnou mezinárodní situací plynuly i nemalé závazky.⁶⁷⁰ Kanadské odmítnutí přimělo britského ministerského předsedu na základě Milnerových doporučení a po konzultaci s ostatními dominiálními premiéry oznámit rozhodnutí o odložení veškerých diskuzí o konstitucionálních věcech na řádnou imperiální konferenci, která se měla konat v polovině června 1921.⁶⁷¹ Milner odložení konference uvítal, protože se domníval, že přední dominiální představitelé budou mít v roce 1921 více času zabývat se imperiálními záležitostmi.⁶⁷²

Vzhledem k tomu, že obsah agendy nadcházejícího setkání britských a dominiálních ministerských předsedů nebyl zcela jasný, rozvířil britský tisk debatu o tom, co by měli politikové projednávat. Z proběhlých poválečných konstitucionálních diskuzí novináři vyvozovali, že dojde k definování systému imperiální vlády –

⁶⁶⁹ Srv. Milner to Lloyd George, 8th October, 1920, in: GOLLIN, *Proconsul ...*, s. 596; *PD, HoL*, 5th Series, Vol. 40, 17th June, 1920, cc. 686–688.

⁶⁷⁰ Srv. BELOFF, *Imperial ...*, Vol. 1, s. 319; DAWSON, R. M., *William Lyon Mackenzie King: A Political Biography: 1874–1923*, Vol. 1, London 1958, s. 328–329, 333–335; GRAHAM, R., *Arthur Meighen: A Biography: And Fortune Fled*, Vol. 2, Toronto 1963, s. 61; HALL, *Commonwealth ...*, s. 338–339; Colonial Secretary [Milner] to Prime Minister [Meighen], London, 4th October, 1920, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 205, s. 157–160.

⁶⁷¹ Colonial Secretary [Milner] to Governor General [Devonshire], London, 13th October, 1920, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 206, s. 161; *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 134, 11th November, 1920, c. 1361.

⁶⁷² O'BRIEN, T. H., *Milner: Viscount Milner of St James's and Cape Town, 1854–1925*, London 1979, s. 349.

Imperiálního mírového kabinetu (*Imperial Peace Cabinet*). Mírový kabinet měl představovat „mírovou obdobu“ Imperiálního válečného kabinetu s exekutivní mocí. Imperiální konference měly plnit čistě poradní úlohu a měly být místem, kde by se setkávali zámořští a londýnští zástupci.⁶⁷³ Spekulace „přiživil“ v dubnu 1921 i britský ministr pro kolonie Winston Churchill, jenž neváhal nadcházející setkání charakterizovat slovy: „Tento rok je pro Britské impérium klíčový, protože se koná první mírové setkání Imperiálního kabinetu. Zasedání se nebude podobat dřívějším imperiálním konferencím, nýbrž bude mít obdobu řádného Imperiálního kabinetu.“⁶⁷⁴

Výrazněji než novinářské spekulace však podobu nadcházející imperiální konference ovlivnily Smutsovy aktivity. Generálovy postoje dlouhodobě nevyvolávaly velkou důvěru u jihoafrických politiků, již ho vnímali jako příliš „podlézavého britské politice“.⁶⁷⁵ Smuts se netajil názorem, že zájmy a prosperitu Jihoafrické unie nejlépe zajistí partnerství s Velkou Británií.⁶⁷⁶ Ani Britové nebyli nadšeni, neboť Smutse považovali za „nebezpečného pro Britské impérium“, protože mu podle nich příliš nerozuměl. Někteří dokonce zastávali názor, že se význam Smutsových „konstitucionálních, politických a vojenských stanovisek rovná nule“.⁶⁷⁷ Smuts ovšem navzdory všem pochybovačům víru v dominiální ideu neztrácel. V první polovině roku 1921 přišel jako první s myšlenkou, že je potřeba definovat dominiální status kvůli vzrůstajícím nacionálním tendencím některých dominií, a svým dlouhým memorandem na toto téma se pokusil přispět k vyřešení konstitucionálních problémů.⁶⁷⁸ Přál si sladit teoreticky platné vztahy s existujícím stavem v rámci impéria, které se proměnilo ve společenství svobodných a rovnoprávných sesterských států.⁶⁷⁹

⁶⁷³ Srv. HALL, *Commonwealth ...*, s. 340–341; *Outcroppings from the Imperial Conference*, in: *Advocate of Peace through Justice*, Vol. 83, No. 7, 1921, s. 271–274; *The London Times*, 18th November, 1920, in: DAWSON, *The Development...*, s. 203–204; *The Imperial Conference*, in: *Spectator*, Vol. 126, No. 4850, 11th June, 1921, s. 739–740.

⁶⁷⁴ John W. Dafoe, *Imperial Cabinet or Imperial Conference?*, Manitoba Press, 6th July, 1925, in: DAWSON, *The Development ...*, s. 213.

⁶⁷⁵ Srv. HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 2, s. 41; LAMBERT, J., *South African British? Or Dominion South Africans? The Evolution of an Identity in the 1910s and 1920s*, in: *South African Historical Journal*, Vol. 43, No. 1, 2000, s. 197–222.

⁶⁷⁶ WILLIAM, B., *Botha and Smuts: Par Nobile Fratrum*, in: *Contemporary Review*, Vol. 165, 1944, s. 217.

⁶⁷⁷ HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 2, s. 41–42.

⁶⁷⁸ INGHAM, K., *Jan Christian Smuts: The Conscience of a South African*, London 1986, s. 126.

⁶⁷⁹ HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 2, s. 46.

Generál vycházel z předpokladu, že po první světové válce představuje Britské impérium heterogenní celek, skládající se ze samosprávných územních celků, závislých teritorií, protektorátů a mandátních území. Vše bylo formálně spojené kolektivní věrností Koruně (kromě protektorátů a mandátních území), neformálně historií, společnými zájmy a vírou v parlamentní instituce. Podle jeho názoru základní idea tkvěla v tom, že impérium směřuje k plně zodpovědné samosprávě, kterou již dominia obdržela a na níž jiné oblasti, například Jižní Rhodesie, aspirovaly. Rozmanitou jednotu v jistém smyslu symbolizovala i vzácná a komplikovaná spletnost konstitučních vztahů.⁶⁸⁰

Smuts v memorandu, nazvaném Konstituce Britského společenství (*The Constitution of the British Commonwealth*), shrnul dosavadní vývoj, současný stav a načrtl vizi, jakým směrem by se mělo Britské společenství ubírat. Obával se, aby s ohledem na vynaložené válečné úsilí dominií nedošlo ke zpoždění v přesném stanovení jejich statusu a aby se situace nevyhrotila do té míry, jak se stalo v případě Irska. První světová válka na jedné straně posílila imperiální soudržnost, na straně druhé přispěla k rozmachu nacionálních postojů, jež zdůrazňovaly odlišnost, jedinečnost a velikost autonomních národů impéria ve srovnání s ostatními zeměmi. V této souvislosti Smuts upozorňoval na fakt, že pokud se „neuspokojí legitimní aspirace těchto mladých národů, budeme čelit separatistickým hnutím v [Britském – J. V.] společenství“, jaké již existuje v Jižní Africe.⁶⁸¹

Smuts varoval, že pouhé otevření problematiky na nadcházející imperiální konferenci nestačí, protože by s ohledem na zkušenosti z minulých konferenčních jednání a z tehdejších politických diskuzí v Jihoafrické unii mohla celá záležitost „zabřednout“ do zdlouhavých akademických debat, což by nepřispělo k uklidnění situace v dominiích, ba právě naopak. Z tohoto důvodu apeloval na britskou vládu, aby účastníci konference mohli jednat o konkrétním připraveném návrhu a nemuseli jej teprve vytvářet.⁶⁸² Vláda Jeho Veličenstva si však konstituční debaty před zahájením konference nepřála.⁶⁸³

⁶⁸⁰ HALL, H. D., *The Genesis of the Balfour Declaration of 1926*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 1, Is. 3, 1962, s. 173.

⁶⁸¹ TNA, DO 117/33, D. 11047, Memorandum by General Smuts on Constitutional Relations, [June 1921], f. [5].

⁶⁸² Tamtéž, f. [6].

⁶⁸³ WALKER, E. A., *South Africa and the Empire*, in: NEWTON, A. P. – BENIANS, E. A. (ed.), *The Cambridge History of the British Empire: South Africa, Rhodesia and the Protectorates*, Vol. 8, Cambridge 1936, s. 756.

Generál vymezil tři základní okruhy k jednání: 1) povaha dominiálního statusu; 2) vztah krále, respektive Koruny, k dominiím; 3) podoba konferenčních jednání a způsob konzultací. Poukazoval na fakt, že pro evoluci postavení dominií měly velký význam podpis Versailleské mírové smlouvy a jejich členství ve Společnosti národů. Podle jeho názoru měla dominia ve srovnání s ostatními suverénními státy a Velkou Británií teoreticky rovnoprávné postavení, které však nepotvrdil žádný zákon. Každé dominium sice mělo vlastní ústavu, ale Smuts považoval pro vznik konstitucionální rovnosti za nezbytné, aby se již na dominia nevztahoval Zákon o platnosti koloniálních zákonů (*Colonial Laws Validity Act*) z roku 1865, který stavěl parlamenty v dominiích do subsidiární pozice vůči britským (imperiálním) legislativním výnosům a jenž je částečně omezoval. Smuts byl přesvědčen, že rozšíření pravomocí dominiálních zastupitelských sborů, které by případně mohly pozměnit stávající ústavy, je cesta správným směrem.⁶⁸⁴

V oblasti exekutivní suverenity poukázal na skutečnost, že ve vztahu mezi králem a dominiálními vládami jsou jisté konstitucionální limity. Kupříkladu v zahraničních záležitostech opětovně upozornil na pokračující formy podřízenosti dominií. Ačkoli zámořské autonomní celky získaly v roce 1919 mezinárodní status a dočkaly se i jeho uznání, v praxi se to nijak neprojevalo, protože zahraniční vztahy dominií a cizích států nadále zůstaly pod výsadní kontrolou londýnské vlády. Konzultace mezi Brity a dominiálními představiteli se konaly zřídka a zpravidla se jednalo o příležitostná *ad hoc* setkání během řešení nějaké mezinárodní situace. Smuts považoval vazby mezi mateřskou zemí a dominií za natolik spletité, že neváhal konstatovat, že „pro cizince je obtížné porozumět nepsané britské ústavě“.⁶⁸⁵

Problém viděl v nejasném vymezení mezi „literou zákona“ a zaběhnutou imperiální konstitucionální praxí, a proto usiloval o jejich formální vyjasnění prostřednictvím „všeobecné deklarace konstitucionálních práv“ (*general declaration of constitutional rights*), v níž by se vyjasnila skutečná pozice dominií. V této věci se ideově odvolával na dříve vyřčený požadavek předního teoretika, analyzujícího

⁶⁸⁴ Srů. BERNAS, V., *Politicko-geografické aspekty transformace Britského impéria na Společensví národů*, Magisterská práce, Praha 2013, s. 25; TNA, DO 117/33, D. 11047, Memorandum by General Smuts on Constitutional Relations, [June 1921], f. [6]; *Colonial Laws Validity Act, 1865*, s. [565]–567, [http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1865/63/pdfs/ukpga_18650063_en.pdf; cit. 2014-07-25].

⁶⁸⁵ TNA, DO 117/33, D. 11047, Memorandum by General Smuts on Constitutional Relations, [June 1921], f. [7].

postavení dominií, profesora Hessela Duncana Halla.⁶⁸⁶ Navrhoval proto, že pokud by britský parlament nedisponoval legislativní mocí nad dominiálními zastupitelskými sbory, ani král by neměl právo vetovat zákony, které si dominia odhlasují. Podřízené postavení dominií viděl Smuts i v soudních záležitostech. Z čistě právního hlediska se jednalo především o problematiku spojenou s dovoláním k Soudnímu výboru Tajné rady (*Judicial Committee of the Privy Council*).⁶⁸⁷

Ve vztahu krále k dominiím vnímal Smuts taktéž jisté nerovnosti. Komplikace tkvěla podle něj v tom, že král, oficiální zástupce Spojeného království, jmenuje na doporučení britské vlády guvernéry, respektive generální guvernéry, již ho v dominiích reprezentují. Dále poukázal na fakt, jež považoval za „relikt minulosti“ – tj. praxi, že dominiální představitelé nemají přímý přístup k suverénovi a že s ním mohou komunikovat pouze prostřednictvím britské vlády, respektive britského ministra pro kolonie. Zastával názor, že tento nerovnoprávný stav nelze již déle tolerovat, a proto předložil návrh, jenž měl v plné míře ukázat rovné postavení dominií s mateřskou zemí v rámci impéria. Navrhoval proto, aby: 1) dominiální agendu neadministrovalo britské ministerstvo pro kolonie či jiný rezort; 2) vlády v dominiích měly přímý přístup ke králi bez prostřednictví britské vlády či odpovědného ministra; 3) se generální guvernér stal místokrálem, který by výhradně zastupoval suveréna jen v rámci dominiální exekutivy, nikoli též britskou vládu, a jenž by byl jmenován na základě konsenzuálního doporučení britských a dominiálních představitelů. Záležitosti dominií měly přejít pod nově zřízený Výbor pro dominia (*Dominions Committee*), skládajícího se z britského ministerského předsedy a dominiálních reprezentantů a zastupující ve skutečnosti celý Commonwealth.⁶⁸⁸

Smuts v memorandu věnoval velkou pozornost podobě konferenčních jednání a způsobům konzultací mezi dominií a mateřskou zemí. Na základě diskuzí, jež proběhly na imperiální válečné konferenci v roce 1917, poukázal na nezbytnost kontinuálních konzultací na třech úrovních: 1) imperiální konference; 2) konference ministerských předsedů; 3) jednání Výboru pro dominia. Podle Smutse se imperiální

⁶⁸⁶ Srv. HALL, *The British Commonwealth of Nations: A Study ...*, s. 229–231; tentýž, *The British Commonwealth of Nations*, in: *The American Political Science Review*, Vol. 47, No. 4, 1953, s. 1005–1006; TNA, DO 117/33, D. 11047, Memorandum by General Smuts on Constitutional Relations, [June 1921], f. [7].

⁶⁸⁷ TNA, DO 117/33, D. 11047, Memorandum by General Smuts on Constitutional Relations, [June 1921], f. [7].

⁶⁸⁸ TNA, FO 372/2198, Memorandum by General Smuts on Constitutional Relations, [June 1921], ff. 8–9 [293–294].

konference (či kongres Společenství) měly konat každé čtyři roky a měly sloužit jako fórum, na němž by se veřejně diskutovalo o otázkách všeobecného zájmu. Vedle „tradičně“ konferujících ministerských předsedů předpokládal přizvání i většího počtu účastníků z řad vládních i opozičních dominiálních zákonodárců. Výbor pro dominia, mající vlastní sekretariát, měl podle Smutse sloužit jako „návazná či doplňující instituce“ a jako „spojnice“ mezi Korunou a dominiálními kabinetem současně, a proto se měl zaměřovat na debaty ohledně imperiální zahraniční politiky a dalších důležitých otázek a problémů, s nimiž by se na Britské společenství obrátila Společnost národů.⁶⁸⁹

Třetí způsob konzultací měl probíhat během konferencí ministerských předsedů, jež měly nahradit dosavadní jednání britského premiéra a dominiálních protějšků v průběhu zasedání Imperiálního kabinetu. Vzhledem k tomu, že označení „kabinet“ bylo nepřesné, protože nedisponoval žádnou exekutivní pravomocí či odpovědností vůči parlamentu, často musel čelit nepochopení nebo dokonce otevřené kritice ze strany dominií. Smuts zastával názor, že konference ministerských předsedů, jež se měly konat jednou za dva roky a které měly disponovat větší mírou autority, měly představovat širší obdobu Výboru pro dominia. Generál v neposlední řadě navrhol při schválení tohoto „přelomového dokumentu“ přijmout i jiné označení pro Britské impérium – Britské společenství národů – jako symbolu svobody a rovnosti dominií. Zavedení národních vlajek vedle „Union Jacku“ mělo rovněž přispět k symbolickému potvrzení nového postavení dominií.⁶⁹⁰

Krátce po příjezdu do Londýna 11. června 1921 se Smuts soukromě setkal s bývalým stálým státním podtajemníkem na ministerstvu pro kolonie Leopoldem Amerym, jenž nově zastával post finančního tajemníka na admiraltě a s nímž vedl pravidelnou korespondenci o imperiálních záležitostech.⁶⁹¹ S ohledem na Ameryho novou pozici bylo téměř vyloučeno, že by se účastnil plánované konference, a proto se jihoafrický generál rozhodl s ním zkonzultovat vypracovaný návrh memoranda.⁶⁹² Amery se v imperiální problematice velmi dobře orientoval, a proto měl od ledna do dubna 1921 jako předseda mezirezortního výboru na starost přípravu agendy na nadcházející imperiální konferenci. Amery měl obdobně jako Smuts rozpracovanou

⁶⁸⁹ TNA, DO 117/33, D. 11047, Memorandum by General Smuts on Constitutional Relations, [June 1921], ff. [9–10].

⁶⁹⁰ Tamtéž.

⁶⁹¹ AMERY, *My Political ...*, Vol. 2, s. 214; HANCOCK, *Smuts ...*, Vo. 2, s. 48.

⁶⁹² Srv. CAC, AP. AMEL 2/1/4, Smuts to L. S. A[mery], Cape Town, 8th March, 1921, ff. [1]–2; tamtéž, AMEL 2/2/11, H. D. Hall to L. S. A[mery], 18th June, [1953], ff. [1–2].

předběžnou „konkurenční“ ideu Deklarace všeobecných konstitučních zásad (*Declaration of General Constitutional Principles*), jež měla taktéž definovat vztahy v rámci impéria na základě rovnoprávného postavení členů.⁶⁹³

Pro budoucí vývoj konstitučních vztahů v rámci impéria bylo důležité, že Smutsův návrh memoranda Ameryho, jenž měl jinak vlastní vizi imperiálních vztahů, velmi zaujal. Dne 20. června 1921 zaslal Smutsovi obširnou analýzu dokumentu doplněnou o svůj pohled na danou problematiku. Na jedné straně z ní vyplývalo, že ačkoli na koncepcích pracovali odděleně, v hlavních bodech se názorově shodují, a na straně druhé, že se liší ve způsobu jak jich teoreticky i prakticky dosáhnout. Oba se ztotožnili s argumentem, že přijetí pevně dané či psané ústavy odporuje přirozenosti a pozvolnému procesu konstitučního vývoje Britského společenství. Amery souhlasil s teoretickým výkladem dominiální suverenity, navrhoval však zdůraznění některých aspektů, na nichž měla spočívat jednota Commonwealthu, tj. především plnou nezávislost a rovnoprávnost členů a nerozlučné spojení všech osobou panovníka a Korunou. Amery Smutse podpořil rovněž v otázkách způsobu konzultací mezi dominiálními vládami a mateřskou zemí, přímého přístupu dominiálních státníků ke králi s anomálního postavení guvernérů, respektive generálních guvernérů, v zámořských samosprávných celcích. Dále se shodli na tom, že je potřeba prosadit vyjmutí dominiální agendy z pravomoci britského ministerstva pro kolonie, což Amery navrhoval již v roce 1911, a „uvést v život“ alternativní označení Britského impéria – Britské společenství. Navzdory skutečnosti, že ve většině bodů panovala shoda, neváhal Amery vyjádřit i jisté pochyby zejména o efektivnosti rozšíření systému imperiálních konferencí na úroveň širšího imperiálního fóra a terminologickém vymezení pojmů „Kabinet“ a „Imperiální kabinet“.⁶⁹⁴

Ačkoli Ameryho tato problematika dlouhodobě zajímala, soudil, že ještě nenastala vhodná doba, ani tomu tehdejší situace nenahrávala, otevřít veřejnou debatu o těchto záležitostech. Východisko viděl ve jmenování vládní komise, jež by se těmto bodům věnovala a která by je následně zapracovala do podkladů budoucí konstituční konference.⁶⁹⁵ Navzdory skutečnosti, že se se Smutsem v mnoha bodech názorově doplňovali či takřka shodovali, s odstupem času Amery soudil, že

⁶⁹³ HALL, *Commonwealth ...*, s. 349–350.

⁶⁹⁴ BL, BP, Add MS 49775, Vol. XCIII, L. S. A[mery] to Smuts, 20th June, 1921, ff. [227–233].

⁶⁹⁵ TNA, DO 117/33, L. S. Amery to Smuts, 20th June, 1921, f. 7 [36].

měl v červnu 1921 zaujmout rezervovanější stanovisko.⁶⁹⁶ Až do podzimu 1926 přední britští politikové neměli o Ameryho reakci na Smutsovo memorandum tušení.⁶⁹⁷

Smuts pohlížel na připravené memorandum jako na předběžný návrh rezoluce o budoucí podobě konstitucionálních vztahů v rámci impéria. Vzhledem ke skutečnosti, že nakonec došlo ke svolání jen „běžné“ imperiální konference, aktuálnost memoranda se rázem „vytratila“. Smuts proto nepřistoupil k jeho oficiálnímu rozeslání účastníkům imperiální konference a raději zaslal text jen Austenu Chamberlainovi a lordu Balfourovi.⁶⁹⁸ Z veřejných prohlášení dominiálních ministerských předsedů se současně dalo dovodit, že by jej žádný nebyl ochoten otevřeně podpořit. Kupříkladu australský ministerský předseda William Morris Hughes před odjezdem do Evropy ujistil tamní parlament, že nebude souhlasit s konstitučními změnami, které by narušily jednotu impéria.⁶⁹⁹ Smuts tedy předem obdržel varování, aby zaujal zdrženlivý postoj v záležitostech, jimž se věnovalo jeho memorandum. Tímto „veřejným mlčením“ však Smuts žádnou výhodu nezískal, ba spíše naopak.⁷⁰⁰

Od 20. června do 5. srpna 1921 probíhala nezvykle dlouhá imperiální konference, na níž se sešli zástupci Velké Británie, dominií a Indie.⁷⁰¹ Projednávané agendě dominovaly problémy imperiální obrany, provádění společné zahraniční politiky, přistěhovalectví v rámci impéria a konstitucionální záležitosti. Vedle oficiálních jednání se konaly i neformální schůzky a několik zasedání Výborů.⁷⁰² Již během zahajovacích proslovů se ukázalo, že žádný z dominiálních a britských představitelů není nakloněn tomu, aby se jednalo o deklaraci konstitucionálních práv či došlo ke svolání nějaké jiného konstitucionálního fóra. Není proto divu, že největší pozornost věnovali zahraničněpolitickým záležitostem, spojeným s Horním Slezskem,

⁶⁹⁶ TNA, DO 117/33, L. S. Amery to A. Chamberlain, Downing Street, 19th October, 1926, ff. [37–39].

⁶⁹⁷ TNA, FO 372/2198, L. S. Amery to A. Chamberlain, Downing Street, 19th October, 1926, ff. [283–285].

⁶⁹⁸ CAC, AP, AMEL 2/2/11, H. D. Hall to L. S. A[mery], 18th June, [1953], ff. [1–2]; OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 2, s. 406; TNA, DO 117/33, L. S. Amery to Davis, 15th October, 1926, f. [2].

⁶⁹⁹ DEWEY, Vol. 1, s. 332.

⁷⁰⁰ HALL, *Commonwealth ...*, s. 369.

⁷⁰¹ Na konferenci zastupovali Velkou Británii ministerský předseda David Lloyd George, lord strážce tajné pečeti Austen Chamberlain, Arthur Balfour, ministr zahraničí markýz Curzon a ministr pro kolonie Winston Churchill, Kanadu premiér Arthur Meighen a ministr námořnictva C. Ballantyne, Austrálii ministerský předseda William M. Hughes, Nový Zéland jeho protějšek William F. Massey, Jihoafrickou unii premiér generál Smuts, ministr pro zemědělství sir Thomas Smartt a ministr obrany plukovník Mentz a Indii britský ministr pro Indii Edwin S. Montagu. Cmd. 1474, s. 1.

⁷⁰² OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 2, s. 397–407.

Egyptem, Porúřím, Společností národů a britsko-japonskou aliancí; konstitucionální záležitosti upozadili.⁷⁰³

Lloyd George na jedné straně ocenil v úvodním proslovu aktivní přístup dominií na pařížských mírových jednáních, jejich členství ve Společnosti národů a jejich „rovnoprávné postavení po boku Velké Británie, důstojnost a odpovědnost vůči Britskému společenství“, na straně druhé připustil, že může existovat rozdílný výklad statusu zámořských celků, a proto vyjádřil připravenost jednat o jejich postavení, pokud by takový požadavek vyvstal.⁷⁰⁴ Existoval názor, že „impérium si musí udržet historickou roli, [spočívající – J. V.] v usmiřovacím vlivu mezi východní a západní civilizací“.⁷⁰⁵ Britský ministerský předseda upřednostňoval s ohledem na události v Irsku dialog s dominiálními státníky. Nepřál si, aby situace vyústila ve vznik nacionálně laděné opozice, jejíž kroky by se daly jen těžko předvídat. Záleželo proto jen na postojích dominiálních premiérů, zda se bude Commonwealth ubírat směrem k autonomii členů, anebo se udrží dosavadní jednota. Dilema provázela i komplikace, jež tkvěla v otázce provádění imperiální zahraniční politiky, když se na dominia v teoretické rovině pohlíželo jako na samosprávné celky.⁷⁰⁶

Ačkoli devátá rezoluce imperiální válečné konference z roku 1917 zdůrazňovala nutnost jednat o konstitucionálních záležitostech, nikdo až na Smutse svolání zvláštní konstituční konference nepodporoval. Australský premiér William Morris Hughes se řadil k předním odpůrcům jakýchkoli změn či dokonce požadavkům na redefinování postavení dominií. Během konferenčních setkání se dokonce vyjádřil v tom smyslu, že nerozumí důvodům, proč se konání konstituční konference v roce 1917 navrhlo. Připustil sice, že „rozdíly mezi postavením dominiemi nyní a před dvaceti pěti lety jsou nesmírné“, vzápětí však dodal, že všechen pokrok, jehož dominia dosáhla, doprovázel odpovídající rozvoj vztahů mezi nimi a mateřskou zemí, protože dominia „se ve skutečnosti těší ze všech práv, jaké mají nezávislé národy“. Z tohoto důvodu se domníval, že dosavadní vývoj je uspokojivý, a proto jej není třeba

⁷⁰³ HANCOCK, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality ...*, s. 86.

⁷⁰⁴ *An Imperial Conference*, in: Advocate of Peace through Justice, Vol. 83, No. 7, 1921, s. 252; TNA, CAB 32/2, E. 1st Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 20th June, 1921, f. 5 [3].

⁷⁰⁵ *The Imperial Conference*, The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs, Vol. 11, Is. 14, 1921, s. 739.

⁷⁰⁶ HALL, *Commonwealth ...*, s. 365–366.

korigovat.⁷⁰⁷ Jediné nedostatky viděl ve způsobech komunikace mezi jednotlivými členy Britského společenství.⁷⁰⁸ Navzdory všemu byl pevně přesvědčen o jednotě impéria, protože vyjádřil před delegáty názor, že „téměř všichni jsme stejný národ“.⁷⁰⁹

Jeho kanadský protějšek Arthur Meighen, jehož politická pozice byla značně oslabena, protože se očekávalo volební vítězství jeho liberálního rivala Williama Lyona Mackenzieho Kinga,⁷¹⁰ Williama Hughese podpořil a rázně se postavil proti provádění jakýchkoli „revolučních změn v konstitucionálních vztazích“ ve jménu dominiální autonomie. Novozélandský ministerský předseda Massey s ním souhlasil. Zastával názor, že Britské impérium bude silnější nesvázané psanými pravidly, protože Společenství národů je bez ohledu na národ a původ stmeleno vlasteneckým cítěním.⁷¹¹

Massey se během úvodního projevu uchýlil i k anachronickému prohlášení, v němž vyjádřil pochybnosti o tom, aby dominia prováděla samostatnou zahraniční politiku a měla oddělené členství ve Společnosti národů. Obával se totiž, že by se v krizových okamžicích mohla postavit proti sobě.⁷¹² Zajímavou část jeho projevu představovala idea, že imperiální konference by se vždy nemusely konat v Londýně. Vycházel z předpokladu, že se obtížně „vládne impériu z oken Downing Street č. 10“, a proto vyslovil názor, že by se konference vždy mohly uspořádat během společné cesty britského ministerského předsedy a ministra pro kolonie po zámořských samosprávných celcích. Svoji roli hrála i skutečnost, že novozélandský premiér cestoval do Londýna ze všech dominiálních kolegů nejdéle.⁷¹³

⁷⁰⁷ Cmd. 1474, s. 9, 22–23; TNA, CAB 32/2, E. 2nd Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 21st June, 1921, ff. 6–7, 9 [9–10].

⁷⁰⁸ HALL, *Commonwealth ...*, s. 367.

⁷⁰⁹ S Hughesovým prohlášením zcela nesouhlasil britský ministr pro Indii Montagu, a proto na okraj důvěrně Hankeyemu ironicky sdělil, že stále jisté národní rozdíly existují: „Balfour a Smartt – Skotové, Massey, Meighen a Chamberlain – Angličané, Hughes a Lloyd George – Velšané, Churchill – Angličan, Američan a indián, Smuts – Holanďan, Montagu – Žid a Curzon – nadčlověk (*superhuman*)“. ROSKILL, S., *Hankey, Man of Secrets: 1919–1931*, Vol. 2, London 1972, s. 232.

⁷¹⁰ K politickému vzestupu Mackenzieho Kinga podrobněji FERNS, H. S. – OSTRY, O., *The Age of Mackenzie King: The Rise of the Leader*, London 1955, s. 283–322.

⁷¹¹ Srv. HALL, *Commonwealth ...*, s. 364; OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 2, s. 416, 430; TNA, CAB 32/2, E. 1st Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 20th June, 1921, f. 7 [4].

⁷¹² BELOFF, *Imperial ...*, Vol. 1, s. 320; TNA, CAB 32/2, E. 20th Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 8th July, 1921, f. 9 [131].

⁷¹³ TNA, CAB 32/2, E. 2nd Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 21st June, 1921, f. 15 [13].

Ve chvíli, kdy David Lloyd George během zahajovací řeči deklaroval připravenost Britů jednat o konstitucionálních záležitostech, se ukázalo, že Smuts nezvolil správný postup, když nerozeslal před zahájením konference své memorandum ostatním dominiálním státníkům. William Hughes a další odpůrci jakýchkoli změn těžili z absence podrobné analýzy o konstitucionálních problémech a měli argumentačně navrch. Smuts se sice pokusil zvrátit situaci během konferenčních diskuzí, své reformní postoje však neměl možnost o co opřít, a proto zanikly mezi Hughesovými a Masseyovými protiargumenty. Současně tak Smuts nevědomky dopomohl svému nástupci Jamesi Hertzogovi k politickému triumfu na imperiální konferenci v roce 1926.⁷¹⁴

Dne 11. července 1921 se konalo 22. konferenční zasedání, na němž proběhla důležitá debata o konstitucionálních záležitostech. Až do této chvíle se jihoafrický ministerský předseda zdržel jakýchkoli projevů k problematice konstitucionálních změn. Během této diskuze se však generál Smuts rozhodl shrnout podstatu postavení dominií. *De facto* obsahově vycházel z memoranda, jež dříve vypracoval ke konstitucionálním záležitostem a které konzultoval jen s úzkým kruhem britských politiků, jež spojovalo úsilí o reformu Commonwealthu.⁷¹⁵

Smuts se zaměřil především na prostý fakt, že potřeba vyjasnit konstitucionální pozici zámořských samosprávných celků v rámci impéria není jen akademickou otázkou, ale i životně důležitým krokem k završení mezinárodního uznání dominií, jež započalo během pařížských mírových jednání. Po zevrubné analýze postojů jihoafrické politické scény, v níž se stále častěji ozývaly hlasy pro rozchod s Britským impériem, dospěl k závěru, že by se měla přijmout deklarace o imperiální konstituci. Přitom jasně zamítl, že by se mělo jednat o psanou ústavu po vzoru Spojených států amerických. Smuts se domníval, že pro Britské společenství by byl vhodnější odlišný typ, založený na nepsaných precedencích, které by se čas od času vyvíjely podle mezinárodní situace. Žádný kolega ho nepodpořil, spíše naopak. Novozélandský premiér Massey pohlížel na Smutsovy výroky se značnou nedůvěrou, protože se obával, že ve skutečnosti usiluje o psanou konstituci impéria, ačkoli to Smuts výslovně popřel.⁷¹⁶

⁷¹⁴ HALL, *Commonwealth ...*, s. 369–370.

⁷¹⁵ TNA, DO 117/33, [A Note by Mr. Dixon], 14th October, 1926, f. [3].

⁷¹⁶ Ke konstitucionálním diskuzím podrobněji srv. TNA, CAB 32/2, E. 22nd Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India,

Smuts současně vyjádřil obavu, že svěřením celé problematiky nějakému podvýboru neznamená ideální řešení, a proto upřednostňoval neoficiální diskuzi o konstituční deklaraci.⁷¹⁷ Jeho kompromisní návrh deklarace, usilující v druhém článku o „odstranění všech přežitých forem nerovnosti a podřízenosti“,⁷¹⁸ ale neměl mezi ministerskými předsedy na neformálním setkání 27. července 1921 patřičnou odezvu.⁷¹⁹ Hughesův rozhodný postoj ukončil nejen úvahy o svolání konstituční konference, ale i Smutsovu snahu o přijetí nějaké obdoby konstituční deklarace. Hughes vnímal konstituční konferenci jako zbytečnou i jako nebezpečnou.⁷²⁰ Vystupoval rovněž proti jakékoli deklaraci ústavních práv, protože se domníval, že dominia již mají vše nezbytné a že jsou samosprávnými národy. Kontinuálně si stál za názorem, že v praxi se snáze vyřeší sporné záležitosti, když nikoho neomezují sepsaná pravidla. Dále se obával, že přijetí psané ústavy by domácím představitelům „nikdy nemohl vysvětlit“.⁷²¹ Konstitucionální polemiky často provázela i značná terminologická nepřehlednost, což bylo dáno i tím, že delegáti často vědomě či nevědomě zaměňovali pojmy a slovní spojení imperiální kabinet, kabinet, zvláštní setkání ministerským předsedů (*special meeting of Prime Ministers*) nebo konference ministerských předsedů (*conference of Prime Ministers*) se zavedeným termínem imperiální konference.⁷²²

Kanadský postoj během diskuze o konstitucionálních vztazích nehrál významnou roli. Tamní politikové nesouhlasili se svoláním konstituční konference,

11th July, 1921, ff. 12–13 [149]; tamtéž, E. 23rd Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 12th July, 1921, ff. 7–15 [157–161]; tamtéž, E. 24th Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 12th July, 1921, ff. [1]–7 [163–165].

⁷¹⁷ TNA, CAB 32/2, E. 22nd Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 11th July, 1921, f. 14 [150]; tamtéž, CAB 32/4, E – 26 C., Notes of a Meeting of the Prime Ministers of the Empire, Downing Street, London, 22nd July, 1921, ff. 4–5 [30–31].

⁷¹⁸ TNA CAB 32/4, E – 31 B., Appendix I, Draft Resolution Submitted by General Smuts, [27th July, 1921], f. 18 [63].

⁷¹⁹ Britský premiér se obával, že předložený text by mohl neblaze vyznít vůči Indii. TNA, CAB 32/4, E – 31 B., Notes of a Meeting of the Prime Ministers of the Empire, Downing Street, London, 27th July, 1921, f. 1 [47].

⁷²⁰ Srv. APD, HoR, No. 39, 30th September, 1921, s. 11643; TNA, CAB 32/4, E – 26 C., Notes of a Meeting of the Prime Ministers of the Empire, Downing Street, London, 22nd July, 1921, ff. 4–6 [30–32]; tamtéž, CAB 32/4, E – 31 B., Notes of a Meeting of the Prime Ministers of the Empire, Downing Street, London, 27th July, 1921, ff. 1–3 [47–49]; tamtéž, CAB 32/4, E – 31 B., Appendix IV, Memorandum Read by Mr. Hughes, [27th July, 1921], ff. 21–22 [66–67].

⁷²¹ HALL, *The Genesis...*, s. 182; TNA, CAB 32/4, E – 31 B., Notes of a Meeting of the Prime Ministers of the Empire, Downing Street, London, 27th July, 1921, ff. 3–5 [49–51].

⁷²² Srv. Cmd. 1474, s. 1–5; HALL, *Commonwealth ...*, s. 346–348; STACEY, Vol. 1, s. 333.

neboť byli spokojeni s dosaženou mírou autonomie. Pokud se něco mělo zlepšit, tak jen komunikace mezi mateřskou zemí a zámořskými autonomními celky, a proto se přikláněli ke Smutsově myšlence ustanovení stálých ministrů či styčných důstojníků, kteří by v Londýně usnadnili komunikaci mezi britskými a dominiálními představiteli.⁷²³ Arthur Meighen se sice klonil k ideji konstituční deklarace, jeho politická pozice však byla vratká do té míry, že na veřejnosti se vyjadřoval velmi zdrženlivě.⁷²⁴ Sir Robert Borden následně litoval, že nedošlo k přijetí všeobecné deklarace konstitučních práv.⁷²⁵ Novozélandský ministerský předseda Massey během diskuze 27. července z velké části podpořil Hughese v negativním postoji vůči psané konstituci. Domníval se, že když ji má „Amerika, Austrálie a Nový Zéland, nepotřebuje ji impérium“.⁷²⁶ Dále se především zasazoval o udržení jednoty impéria a důsledné provádění společné imperiální zahraniční politiky.⁷²⁷ Diskutující se v závěru shodli na návrhu finální rezoluce, kterou předložil sir Maurice Hankey a jež byla po drobných úpravách přijata.⁷²⁸

Dominiální představitelé nakonec nabyli dojmu, že jsou si dostatečně rovni, a proto se usnesli, že není třeba revidovat konstituční vztahy mezi mateřskou zemí a dominií, natož o nich diskutovat na zvlášť svolané konferenci. Účastníci konference však na druhou stranu vyzdvihli důležitost včasných konzultací v rámci impéria, a shodli se, že je nezbytné pokračovat ve zlepšování komunikace. Z tohoto důvodu se zavázali, že pokud to okolnosti umožní, budou se setkávat každoročně.⁷²⁹ Dále potvrdili pokračování zaběhnutých způsobů přímé komunikace mezi ministerskými předsedy Velké Británie a dominií bez prostřednictví britského ministerstva pro kolonie a právo zámořských vlád nominovat kabinetního ministra, jenž by je

⁷²³ Srv. HALL, *The Genesis...*, s. 182; KENNEDY, W. P. M., *Canada and the Imperial Conference*, in: *Contemporary Review*, No. 120, 1921, s. 61–64; TNA, CAB 32/4, E – 31 B., Notes of a Meeting of the Prime Ministers of the Empire, Downing Street, London, 27th July, 1921, f. 6–7 [52].

⁷²⁴ V Ottawě se totiž měly konat všeobecné volby, v nichž konzervativci očekávali porážku od liberálů Mackenzieho Kinga. HALL, *The Genesis...*, s. 182; THORNTON, M., *Sir Robert Borden: Canada*, London 2010, s. 105, 117.

⁷²⁵ BORDEN, *Canada in the Commonwealth ...*, s. 124.

⁷²⁶ TNA, CAB 32/4, E – 31 B., Notes of a Meeting of the Prime Ministers of the Empire, Downing Street, London, 27th July, 1921, f. 8 [53].

⁷²⁷ TNA, CAB 32/4, E – 31 B., Appendix II: Sir Edward Grigg's Draft, as Revisited by Mr. Massey, [27th July, 1921], f. 19 [64].

⁷²⁸ TNA, CAB 32/4, E – 31 B., Appendix III: Draft Submitted by Sir Maurice Hankey, [27th July, 1921], f. 20 [65].

⁷²⁹ OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 2, s. 406; TNA, CAB 32/4, E – 31 B., Notes of a Meeting of the Prime Ministers of the Empire, Downing Street, London, 27th July, 1921, ff. 11–13 [56–58].

zastupoval během konzultací s britským premiérem.⁷³⁰ Ačkoli se Smutsovo memorandum na imperiální konferenci nedočkalo oficiálního zveřejnění, představovalo dokument, z něhož později vzešla Balfourova deklarace, jež „vydláždila“ cestu k Westminsterskému statutu v roce 1931.

⁷³⁰ Srv. TNA, CAB 17/190, L. S. A[mery] to Fiddes, Channels of Communication, 5th January, 1920, ff. [41–44]; tamtéž, CO 886/9/3, Dominions No. 76, 1510/S, Part II: Channels of Communication, The Acting Secretary of State to the Governors-General, 22nd January, 1920, No. 27, f. 32.

3. 4. Dominia a britsko-japonské spojení

Navzdory skutečnosti, že kanadští delegáti příliš nezasáhli do diskuze o konstitucionálních vztazích, nemalou měrou ovlivnili problematiku spojenou s obnovením britsko-japonské smlouvy.⁷³¹ Od konce ledna 1921 avizovala britská vláda dominiím, že ještě před letním zasedáním imperiální konference je třeba rozhodnout několik otázek, týkajících se aktuálních problémů imperiální obrany. Diskuze o ukončení či případném prodloužení britsko-japonského spojení nicméně jiné obranné záležitosti zcela zastínila.⁷³²

Ottawští politikové považovali vztahy s Japonskem za věc prvořadého významu, která by mohla ovlivnit směřování imperiální zahraniční politiky na dlouhou dobu, a proto si nechali zpracovat zevrubnou analýzu. Dne 1. února 1921 předložil Loring Christie memorandum, které s ohledem na obšírný rozbor dvacetileté britsko-japonské spolupráce vyznělo jednoznačně v neprospěch automatického obnovení spojení a jež navrhovalo pokusit se nalézt jinou politickou alternativu.⁷³³ V polovině února vyjádřila kanadská vláda nesouhlas se zamýšleným prodloužením aliance, protože se obávala zhoršení americko-britských vztahů, respektive nepředvídatelných dopadů na kanadské zájmy na severoamerickém kontinentě, k čemuž by další spojení s Japonskem pravděpodobně vedlo. Stavěla se rovněž proti zbytečnému vytváření bariér mezi anglicky mluvícími zeměmi, jež by měly raději spolupracovat než soupeřit.⁷³⁴ Kanadský pohled ovlivňovaly i obavy z důsledků případného americko-japonského antagonismu na Dálném východě, kde měla Ottawa od dob sibiřské intervence obchodní zájmy a kde existovaly aktivní misie na

⁷³¹ ALLIN, C. D., *Recent Developments in the Constitutional and International States of the British Dominions*, in: *Minnesota Law Review*, No. 10, 1925/1926, s. 104–110.

⁷³² STACEY, Vol. 1, s. 334.

⁷³³ Loring Christie, *The Anglo-Japanese Alliance*, 1st February, 1921, in: LOWER, A. R. M., *Loring Christie and the Genesis of the Washington Conference of 1921–1922*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 47, No. 1, 1966, s. 42–48.

⁷³⁴ Srv. Governor General to Colonial Secretary, Ottawa, 15th February, 1921, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 209, s. 162–163; FRY, M. G., *Illusions of Security: North Atlantic Diplomacy 1918–22*, Toronto 1972, s. 91–92; TNA, CAB 1/4, 130–C, Committee of Imperial Defence: Memorandum by Sir B. Alston respecting suggestions for an Anglo-Saxon policy for the Far East, 1st August, 1920, ff. [1]–5 [273–275]; tamtéž, CO 886/9/8, The Secretary of State to the Governor General, 26th February, 1921, Doc. No. 140, ff. 89–90.

Korejském poloostrově. Svou roli také hrála neochota přijímat japonské přistěhovalce.⁷³⁵

Ostatní dominia, kromě Jihoafrické unie, na záležitost pohlížela odlišně. Především ministerští předsedové Austrálie a Nového Zélandu vnímali alianci s Japonci spíše jako bezpečnostní záruku než jako mocenskou hrozbu.⁷³⁶ Hughes se obával, že Tichomoří se po válce stalo oblastí, v níž vypukne další mezinárodní krize, protože „[Velká – J. V.] válka a Panamský průplav přesunuly světové jeviště ze Středomoří a Atlantiku do Pacifiku ... Americké námořnictvo se nachází v těchto vodách. Mír v Tichomoří znamená mír pro [Britské – J. V.] impérium a pro celý svět“.⁷³⁷ Ačkoli se Hughes s Meighenem názorově rozcházel, jejich země měly shodné priority. Pro kanadské a australské zájmy znamenalo vhodné rozložení sil v Pacifiku více než mezinárodní situace v Evropě.⁷³⁸

Vláda Jeho Veličenstva si na počátku roku 1920 uvědomili, že se nachází ve svízelné situaci. *Foreign Office* a *War Office* navrhovaly pokračovat ve spojení s Japonskem, britské zájmy v Číně a v Koreji však byly značné.⁷³⁹ Na základě rozsáhlého memoranda z konce února 1920, které vypracoval pracovník Oddělení pro Dálný východ (*Far Eastern Department*) při britském ministerstvu zahraničí Charles Henry Bentinck a jež analyzovalo ambice velmocí a zainteresovaných evropských mocností v Číně a na Dálném východě, se potvrdila skutečnost, že britské a americké zájmy v Tichomoří se *de facto* shodují, zatímco britské a japonské se diametrálně rozcházejí. Bentinck poukazyval na fakt, že Japonci usilují o slabou centrální vládu

⁷³⁵ FRY, M. G., *The North Atlantic Triangle and the Abrogation of the Anglo-Japanese Alliance*, in: *Journal of Modern History*, Vol. 39, No. 1, 1967, s. 46–47; WOODSWORTH, C. J., *Canada and the Far East*, in: *Far Eastern Survey*, Vol. 10, No. 14, 1941, s. 162–163.

⁷³⁶ K australskému a novozélandskému postoji podrobněji srv. BREBNER, J. B., *Canada, the Anglo-Japanese Alliance and the Washington Conference*, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 40, No. 1, 1935, s. 51–52; GALBRAITH, J., *The Imperial Conference of 1921 and the Washington Conference*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 29, No. 2, 1948, s. 147; GLAZEBROOK, G. P. de T., *Canadian External Relations*, in: MARTIN, C. (ed.), *Canada in Peace and War: Eight Studies in National Trends since 1914*, London 1941, s. 164; TATE, M. – FOY, F., *More Light on the Abrogation of the Anglo-Japanese Alliance*, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 74, No. 4, 1959, s. 536–537; THORNTON, R., *Semblance of Security: Australia and the Washington Conference, 1921–22*, in: *Australian Outlook*, Vol. 32, No. 1, 1978, s. 66.

⁷³⁷ Cmd. 1474, s. 21.

⁷³⁸ BREBNER, *Canada, the Anglo-Japanese ...*, s. 53.

⁷³⁹ Srv. BOULGER, D. C., *The Anglo-Japanese Alliance*, in: *Contemporary Review*, Vol. 118, 1920, s. 326–333; FRY, *The North Atlantic ...*, s. 48; PD, HoC, 5th Series, Vol. 130, 24th June, 1920, cc. 2365–2366; TNA, CAB 1/4, 126–C, Committee of Imperial Defence: Anglo-Japanese Alliance: Memoranda and Minutes regarding the renewal Anglo-Japanese Alliance received from Foreign Office March 1920, 27th April, 1920, ff. [1]–6 [263–266].

v Číně a její ekonomickou uzavřenost a že aspirují na postavení hegemonu na Dálném východě, což se nacházelo v rozporu s britskou snahou o sjednocenou a silnou Čínu a o udržení principu otevřených dveří a rovných obchodních příležitostí v ní. Hegemonní tendence Tokia vnímali ve *Foreign Office* jako ohrožení britského mocenského a ekonomického postavení v Hongkongu, v oblasti Singapuru, na pacifických ostrovech a v povodí Dlouhé řeky. Neshody mezi dominií a Japonskem tkvěly především v praktickém provádění dominiální „bílé politiky“, omezující „barevné“ přistěhovalectví a nacházející se v rozporu s japonskými expanzivními cíli v Pacifiku. Bentinck současně neopomněl zdůraznit, že protikladné postoje mezi Japonci a Američany v dálnévýchodních a tichomořských oblastech jednou pravděpodobně vyústí ve střet a že Velká Británie by měla pečlivě volit, na čí straně bude stát.⁷⁴⁰

První světová válka sice prověřila spojenectví s Japonci, které poskytovalo jistou míru pocitu bezpečnosti pacifickým dominiím,⁷⁴¹ poválečná námořní slabost Britského impéria na Dálném východě a Tichomoří⁷⁴² však vedla k přehodnocení situace a k zahájení intenzivní spolupráce se Spojenými státy americkými v pacifických záležitostech.⁷⁴³ Všeobecně dobré vztahy s Američany se proto časem staly axiomem imperiální zahraniční politiky. Britové se až „útlocitně“ snažili o udržení zdání názorové jednoty impéria vůči třetím zemím, a proto se obávali, aby kanadský kabinet nebyl v této věci nadměru iniciativní a nezačal přespříliš otevřeně

⁷⁴⁰ Podrobněji srv. [F 199/199/23], Foreign Office Memorandum on Effect of Anglo-Japanese Alliance upon Foreign Relationships, Foreign Office, 28th February, 1920, in: *DBFP: 1919*, 1st Series, Vol. 6, London 1956, Doc. No. 761, s. 1016–1023; KERR, P. H., *The Anglo-Japanese Alliance*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 11, Is. 41, 1920, s. 93–96; KOEHN, G. L., *Menace of the Anglo-Japanese Alliance*, in: *Current History*, Vol. 14, No. 5, 1921, s. 738–739d; LOWE, P., *The Round Table, the Dominions and the Anglo-Japanese Alliance, 1911–22*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 86, Is. 341, 1997, s. 87; TNA, CAB 24/97/102, C. P. 599, [M.] Ferguson, Paraphrase Telegram from the Governor General of the Commonwealth of Australia to the Secretary of State for the Colonies, 3rd February, 1920, f. 658.

⁷⁴¹ CASSON, H. N., *The Significance of the Imperial Conference*, in: *Barron's*, Vol. 1, No. 10, 11th July, 1921, s. 5.

⁷⁴² Britská admirálita se po první světové válce s ohledem na rozložení námořních sil rozhodovala, jestli bude udržovat dvě námořní základny v Tichomoří – Singapur a Hongkong. Ze strategických a finančních důvodů a s ohledem na postoje Austrálie a Nového Zélandu nakonec zvolila za hlavní základnu Singapur. Srv. *Britain's Navy*, in: *Evening Post*, Vol. 101, Is. 48, 25th February, 1921, s. 2; TNA, CAB 34/1, S. S. – 2, A. J. Balfour, Committee of Imperial Defence: Standing Sub-Committee: Naval and Military Situation in the Far East, 3rd May, 1921, ff. [1]–5 [7–11]; tamtéž, S. S. – 6, Committee of Imperial Defence: Standing Sub-Committee: Empire Naval Policy and Cooperation: Summary of Admiralty Recommendations in Regard to Dominions Naval Policy, 26th May, 1921, ff. [21–22]; tamtéž, S. S. – 12, Committee of Imperial Defence: Standing Sub-Committee: Singapore – Development of as Naval Base: Draft Conclusion, 13th June, 1921, ff. [34–35].

⁷⁴³ TNA, CAB 1/4, 122–C, Committee of Imperial Defence: Anglo-Japanese Alliance: Effect of the Anglo-Japanese Alliance upon Foreign Relations, 28th February, 1920, ff. 4–5 [245].

vyjadřovat nesouhlasný postoj s obnovením aliance.⁷⁴⁴ Tichomoří se tak po válce proměnilo v místo, kde se střetával především ekonomický a politický vliv Britů a Američanů s latentním rasovým podtextem, zda by měl být Pacifik „žlutý nebo bílý“.⁷⁴⁵

Po první světové válce se stala britsko-japonská aliance ve Spojených státech velmi nepopulární, protože tokijská politika nabrala zřetelnější expanzionistický kurz. Američané se proto obávali, zda prodloužení spojení bude rovněž spojeno s uznáním „japonských zvláštních zájmů na Dálném východě“,⁷⁴⁶ na což pohlíželi jako na „zradu ... ideálů moderní civilizace“.⁷⁴⁷ Američtí politikové z tohoto důvodu zastávali od roku 1920 názor, že má-li být britsko-japonská smlouva akceptovatelná, měla by být obnovena s jistými modifikacemi. Především měla zaručovat princip otevřených dveří v Číně a s ohledem na nestálost japonské zahraničí politiky neměla být uzavřena na delší dobu než pět let.⁷⁴⁸

Britsko-japonská smlouva byla v roce 1902 dojednána jako čistě britská dohoda, v jejímž rámci nevystupovala dominia jako smluvní strany, i když se jich od počátku smluvní klauzule úzce týkaly. Vzhledem k tomu, že samosprávné zámořské celky a mateřská země rozhodly o prolongaci spojení v roce 1911 na dalších deset společně, nerozlučně proto konzultovaly všechny aspekty obnovení aliance i v roce 1921.⁷⁴⁹ Když se v červnu 1921 sešli dominiální a britští představitelé na imperiální konferenci, londýnská vláda se po několikaměsíčních debatách s kanadskou stranou

⁷⁴⁴ Srv. Cmd. 1474, s. 13; [F 1579/63/23], Memorandum by Mr. Lampson on correspondence with Canadian Government relating to the Anglo-Japanese Alliance, Foreign Office, 8th April, 1921, in: *DBFP: Far Eastern Affairs April 1920 – February 1922*, 1st Series, Vol. 14, London 1966, Doc. No. 261, s. 271–276; Governor General to Colonial Secretary, Ottawa, 1st April, 1921, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 213, s. 166–167; *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 143, 17th June, 1921, cc. 792, 795–796; TNA, CO 886/9/8, The Secretary of State to the Governor General, 26th April, 1921, Doc. No. 142, ff. 91–92.

⁷⁴⁵ K této problematice podrobněji BEST, A., *Race, Monarchy, and the Anglo-Japanese Alliance, 1902–1922*, in: *Social Science Japan Journal*, Vol. 9, No. 2, 2006, s. 171–186; POYNTER, J. R., *The Yo-yo Variations: Initiative and Dependence in Australia's External Relations, 1918–1923*, in: *Historical Studies*, Vol. 14, No. 54, 1970, s. 233; [F 3823/2635/10], V. Wellesley, General Survey of Political Situation in Pacific and far East with Reference to the Forthcoming Washington Conference, Foreign Office, 20th October, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 404, s. 438.

⁷⁴⁶ The Acting Secretary of State [Phillips] to the Ambassador in Great Britain (Davis), Washington, 2nd October, 1919, in: *FRUS*, 1920, Vol. 2, s. 679.

⁷⁴⁷ EGGLESTON, F. W., *The Imperial Conference*, in: *New Statesman*, Vol. 17, No. 426, 11th June, 1921, s. 268.

⁷⁴⁸ The Acting Secretary of State [Polk] to the Ambassador in Great Britain (Davis), Washington, 10th May, 1920, in: *FRUS*, 1920, Vol. 2, s. 680–681.

⁷⁴⁹ HALL, *Commonwealth ...*, s. 438–439; HARGREAVES, J. D., *The Anglo-Japanese Alliance, 1902–1952*, in: *History Today*, Vol. 2, No. 4, 1952, s. 257–258; SPINKS, C. N., *The Termination of the Anglo-Japanese Alliance*, in: *Pacific Historical Review*, Vol. 6, 1937, s. 322–323.

přiklonila k obnovení alianční dohody s modifikacemi, jež by uspokojily americké výhrady a které by sladily smlouvu s principy Paktu Společnosti národů,⁷⁵⁰ jimž text alianční dohody z roku 1911 neodpovídal.⁷⁵¹ K předním stoupencům prodloužení spolupráce a spojenectví s Japonskem se v britském kabinetu řadili Lloyd George, bývalý ministerský předseda Arthur Balfour, ministr zahraničí George Nathaniel Curzon, budoucí první markýz Curzon z Kedlestonu, a ministr pro kolonie sir Winston Churchill.⁷⁵²

Na počátku konferenčního jednání se navíc zdálo, že záležitost bude muset být dořešena rychle, protože spojenectví mělo 13. července 1921 skončit.⁷⁵³ Australský ministerský předseda Hughes, jehož většinou argumentačně podporoval jeho novozélandský protějšek Massey, horoval pro obnovení aliance. Proti němu se rázně postavil zejména kanadský premiér Meighen, který argumentoval nutností přijmout americké připomínky vůči smlouvě.⁷⁵⁴ Meighen v debatách o provádění imperiální zahraniční politiky prosazoval princip, že hlas dominií v záležitostech, jež by se jich obzvlášť dotýkaly, by měl mít při rozhodování odpovídající váhu. Kanadský ministerský předseda tak naznačil, že postoj Ottawy by měl být určující pro obnovení či ukončení aliance s Japonskem.⁷⁵⁵ Dominiální státníci si plně uvědomovali, že otázka spojenectví s Japonci znamená důležité zahraničněpolitické rozhodnutí, od něhož se bude odvíjet nejen podoba vztahů se Spojenými státy americkými, ale i postavení Britského impéria na Dálném východě a v Tichomoří.⁷⁵⁶ Britský ministerský předseda

⁷⁵⁰ Srv. BREBNER, *Canada, the Anglo-Japanese ...*, s. 51; FRY, *The North Atlantic ...*, s. 53–55; SPINKS, s. 325; TNA, CAB 1/4, 121–C, Committee of Imperial Defence: Anglo-Japanese Alliance: Correspondence Regarding Strategical and International Considerations Involved in the Continuance of the Alliance, Foreign Office, 5th March, 1920, ff. 2–10 [236–240]; tamtéž, 122–C, Committee of Imperial Defence: Anglo-Japanese Alliance: Anglo-Japanese Alliance as Affected by the Covenant of the League of Nations, 18th February, 1920, ff. 2–3 [244].

Tamtéž, CAB 23/25/27, Cabinet 43 (21), Conclusions of a Meeting of the Cabinet, Downing Street, 30th May, 1921, ff. 2–17 [298–313].

⁷⁵¹ The Chargé in Japan (Bell) to the Secretary of State, Tokyo, 26th July, 1920, in: *FRUS*, 1920, Vol. 2, s. 685–686.

⁷⁵² NISH, I. H., *Britain and Japan: Long-Range Images, 1900–52*, in: *Diplomacy and Statecraft*, Vol. 15, Is. 1, 2004, s. 153; TATE – FOY, s. 539.

⁷⁵³ Od chvíle, kdy by došlo k deklarování konce spojenectví, mohla aliance ještě formálně pokračovat dalších 12 měsíců. Podrobněji srv. CARTER, *The British Commonwealth ...*, s. 44; LOUIS, W. R., *British Strategy in the Far East 1919–1939*, Oxford 1971, s. 74; TNA, CO 886/9/8, House of Commons: Far Eastern and Pacific Policy: United States and British Empire Relations, 11th July, 1921, Encl. No. 1 to Doc. No. 146, f. 95.

⁷⁵⁴ Cmd. 1474, s. 31; SPINKS, s. 322–323.

⁷⁵⁵ TNA, CAB 32/2, E. 22nd Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 11th July, 1921, f. 8 [147].

⁷⁵⁶ *The Anglo-Japanese Alliance*, in: *Spectator*, Vol. 125, No. 4802, 10th July, 1920, s. 39; Cmd. 1474, s. 13; PRANG, M., *N. W. Rowell and Canada's External Policy, 1917–1921*, in: *Report of the*

Lloyd George v této souvislosti upozorňoval, že impérium musí navenek vystupovat v zahraniční politice jednotně, a proto důsledně prosazoval, aby komunikace se světem probíhala výhradně prostřednictvím britského ministerstva zahraničí.⁷⁵⁷

Australský ministerský předseda si sice uvědomoval, že japonská dálněvýchodní a tichomořská politika vyvolává nemalé mezinárodní kontroverze a dlouhodobě nekoresponduje s prováděnou australskou „bílou politikou“; předpokládal však, že prodloužení aliance umožní Britskému impériu ji lépe kontrolovat či dokonce usměrňovat. Během konferenčních jednání proto Hughes představoval předního zastávce spolupráce s Japonci.⁷⁵⁸ Krátce po zahájení imperiální konference ujišťovali tokijští představitelé Brity, že si přejí prodloužení spojení v takové podobě, jež by uspokojila požadavky Spojených států, že neexistují žádné nepřekonatelné obtíže, týkající se japonského přistěhovalectví v dominiích a že „neurčité obavy“ z japonské politiky vůči Číně se nezakládají na reálných základech. Japonci *de facto* předkládali argumenty, kterými se snažili vzbudit dojem, že žádný hluboký a nepřekonatelný americko-japonský antagonismus neexistuje.⁷⁵⁹

Ostatní dominiální představitelé přesto opakovaně vyjadřovali obavy z obnovení britsko-japonského spojení a zdůrazňovali, že je nutné dobrat se nějakého kompromisu, aby se udržela jednotná imperiální politika.⁷⁶⁰ Především jihoafrický generál Smuts poukázal 29. června 1921 na skutečnost, že Japonsko představuje spíše „potenciální nebezpečí“ než spřátelenou zemi a že pokud Britské impérium „usiluje o světový mír, nesmí se s ním spojit“. Smuts, jenž většinu záležitostí vnímal v širším mezinárodním kontextu, považoval Japonce za hrozbu mírového uspořádání, jež garantovala Společnost národů, a proto naznačil, že o pacifických

Annual Meeting of the Canadian Historical Association / Rapports annuels de la Société historique du Canada, Vol. 39, No. 1, 1960, s. 101.

⁷⁵⁷ TNA, CAB 32/2, E. 23rd Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 12th July, 1921, ff. 2–4 [155–156].

⁷⁵⁸ Srv. *APD, HoR*, No. 14, 7th April, 1920, s. 7265; tamtéž, No. 37, 9th September, 1921, s. 4387–4390; Cmd. 1474, s. 19; BRAWLEY, S., *The White Peril: Foreign Relations and Asian Immigration to Australasia and North America, 1919–1978*, Sydney 1995, s. 73–74; LOUIS, *British ...*, s. 55; PIESE, E. L., *Japan and Australia*, in: *Foreign Affairs: An American Quarterly Review*, Vol. 4, No. 1/4, 1925/1926, s. 475–488; POYNTER, s. 236–238; *The Anglo-Japanese Pact*, in: *Evening Post*, Vol. 101, Is. 48, 25th February, 1921, s. 6; TNA, CAB 32/2, E. 10th Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 29th June, 1921, ff. 2–8 [70–73].

⁷⁵⁹ OKAMOTO, T., *American-Japanese Issues and the Anglo-Japanese Alliance*, in: *Contemporary Review*, Vol. 119, 1921, s. 354–360; TNA, CAB 24/125/49, C. P. 3048, W. S. C[hurchill], *The Cabinet: The Anglo-Japanese Alliance: Memorandum by the Secretary of State for the Colonies*, Colonial Office, 17th June, 1921, f. 281.

⁷⁶⁰ CARRINGTON, *The Empire ...*, s. 890.

záležitostech by měly všechny zainteresované mocnosti jednat společně.⁷⁶¹ Jihoafrický generál se netajil ani názorem, že úzká spolupráce se Spojenými státy americkými zajistí Britskému impériu do budoucna bezpečí.⁷⁶²

Meighen dlouhodobě zastával podobný postoj a téhož dne vystoupil na plénu s návrhem na okamžité svolání konference čtyř mocností, majících zájmy v Tichomoří, za účelem dořešení aktuálních problémů. Kanadský ministerský předseda tak požadavkem zapojení Američanů, Číňanů a Japonců do jednání nepokrytě zahájil kampaň proti prodloužení aliance. Hughesova námitka, zdůrazňující nutnost, aby „Britské impérium mělo v Pacifiku spolehlivého přítele“, vyzněla do ztracena.⁷⁶³ Australský ministerský předseda se neřadil ke kategorickým odpůrcům spolupráce s Američany, obával se však mocenských hrozeb, jimž by mohl být australský kontinent po neprodloužení smlouvy s Japonci vystaven. Během jednání 29. června 1921 dokonce prohlásil: „Pokud by byla Austrálie dotázána, jestli by jako spojence preferovala Spojené státy nebo Japonsko, zvolila by Ameriku, ale na to se jí nikdo nezeptal ... Naše mladá demokracie je tak vzdálená a izolovaná, že na tuto otázku neexistuje [jasná – J. V.] odpověď.“⁷⁶⁴ Imperiální konference se tak ocitla v mrtvém bodě.

Britská vláda se nacházela ve svízelné situaci, protože již od 23. června 1921 jí Američané naznačili, že nejsou nakloněni žádné formě prodloužení britsko-japonského spojení.⁷⁶⁵ Současně příliš optimisticky nevyzněla ani důvěrná zpráva Výboru imperiální obrany, analyzující strategickou situaci na Dálném východě v případě neobnovení spolupráce s Tokiem. Upozorňovala na fakt, že tento krok pravděpodobně vyvolá u Japonců nemalou zášť, která se může obrátit proti Britskému

⁷⁶¹ Obdobný názor jako Smuts zastávali i vlivní členové Hnutí kulatého stolu. Srv. KERR, *The Anglo-Japanese ...*, s. 96; TNA, CAB 32/2, E. 10th Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 29th June, 1921, ff. 8–10 [73–74].

⁷⁶² Cmd. 1474, s. 24; GALBRAITH, s. 147.

⁷⁶³ Srv. GALBRAITH, s. 147; SPINKS, s. 330; STACEY, Vol. 1, s. 343; TATE – FOY, s. 543; TNA, CAB 32/2, E. 9th Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 29th June, 1921, f. 8 [65].

⁷⁶⁴ TNA, CAB 32/2, E. 9th Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 29th June, 1921, f. 14 [68].

⁷⁶⁵ Srv. Memorandum of a Conversation between the Secretary of State [C. E. Hughes] and the British Ambassador (Geddes), 23rd June, 1921, in: *FRUS*, 1921, Vol. 2, s. 314–316; TNA, CAB 32/2, E. 8th Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 28th June, 1921, ff. 4–7 [55–56].

impériu.⁷⁶⁶ Závěry z jednání imperiální konference z konce června 1921 vylučovaly možnost, že by se podařilo v brzké době dosáhnout konsensuálního stanoviska mezi Hughesem, Masseyem, Meighenem a Smutsem. Velmi nepravděpodobná se jevila i možnost, že by Američané souhlasili s nahrazením britsko-japonské smlouvy trojstrannou dohodou.⁷⁶⁷ Londýnský kabinet proto 30. června zvážil všechny argumenty a dospěl k přijetí tří základních bodů, o něž se měla opírat zahraniční politika na Dálném východě a v Pacifiku v následujícím období: 1) vyhnout se sporům se Spojenými státy, 2) snažit se neurazit Japonsko, aby se nepřestalo ohlížet na přátelství z minulých let, a 3) přizvat k diskuzi Čínu, jež by se měla podílet na nalezení schůdného řešení.⁷⁶⁸ Postoj kanadského dominia tak na přelomu června a července 1921 výrazně přeformuloval imperiální zahraniční politiku.⁷⁶⁹

Když 8. července 1921 dorazilo do Londýna pozvání amerického prezidenta Warrena Hardinga k účasti na konferenci do Washingtonu, jež se měla komplexně zabývat limity námořního zbrojení a pacifickými záležitostmi,⁷⁷⁰ Lloyd George toho využil a diskuzi o tichomořských otázkách včetně prodloužení britsko-japonské aliance odložil na toto fórum.⁷⁷¹ V následujících týdnech probíhala mezi Brity a Američany intenzivní komunikace ohledně tichomořských záležitostí. Snaha britské vlády dosáhnout předběžného kompromisního ujednání či dokonce konání preliminární konference o Pacifiku v Londýně se však ve Washingtonu nesetkala s kladnou odezvou. Američané Britům sdělili, že k žádným předběžným závěrům

⁷⁶⁶ TNA, CAB 34/1, S. S. – 16, Committee of Imperial Defence: Strategic Situation in the Event of the Anglo-Japanese Alliance Being Determined, Whitehall Gardens, 15th June, 1921, ff. [1]–6 [43–48].

⁷⁶⁷ Od 23. června 1921 proběhlo několik britsko-amerických debat, v rámci nichž se řešila otázka případné formy trilaterální spolupráce. Podrobněji Memorandum of a Conversation between the Secretary of State [C. E. Hughes] and the British Ambassador (Geddes), 23th June, 1921, in: *FRUS*, 1921, Vol. 2, s. 315; FRY, *The North Atlantic ...*, s. 59–62; VINSON, J. C., *The Imperial Conference of 1921 and the Anglo-Japanese Alliance*, in: *Pacific Historical Review*, Vol. 31, No. 3, 1962, s. 262–264;

⁷⁶⁸ TNA, CAB 23/26/11, Cabinet 56 (21), Conclusions of a Meeting of the Cabinet, Downing Street, 30th June, 1921, ff. 2–6 [101–105].

⁷⁶⁹ K diskuzi o vlivu dominií na změnu britské politiky blíže viz KLEIN, I., *Whitehall, Washington, and the Anglo-Japanese Alliance, 1919–1921*, in: *Pacific Historical Review*, Vol. 41, No. 4, 1972, s. 464–468.

⁷⁷⁰ Na Washingtonskou konferenci obdržely pozvání námořní velmoci Britské impérium, Spojené státy americké, Japonsko, Francie a Itálie a země se zájmy v Pacifiku, jako byly Čína, Nizozemí, Belgie a Portugalsko.

⁷⁷¹ *Fruits of the British Imperial Conference*, in: *Current History*, Vol. 14, No. 6, 1921, s. 1048; SPINKS, s. 332–333; The Secretary of State [C. E. Hughes] to the Ambassador in Great Britain (Harvey), Washington, 8th July, 1921, in: *FRUS*, 1921, Vol. 1, s. 18; Colonial Secretary to Governor General, Downing Street, 12th September, 1921, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 429, s. 484–486.

nelze dospět, protože agenda není řádně vymezena, ani připravena; Japonští a čínští delegáti by se jednání pravděpodobně nemohli účastnit. Současně tvrdili, že americké „veřejné mínění“ nesdílí britské úsilí o prodloužení spojení s Tokiem.⁷⁷² Na opakované britské žádosti v této věci s ohledem na časové možnosti prezidenta Hardinga a text pozvánky na konferenci Američané nereflektovali.⁷⁷³ Následný pokus dominiálních a britských politiků přesunout předběžné americko-britsko-japonské „konzultace“ na území Spojených států do Bar Harboru ve státě Maine rovněž neuspěl.⁷⁷⁴

Dne 18. srpna 1921 shrnul britský premiér Lloyd George pro členy Dolní sněmovny události a postoje britských a dominiálních politiků z posledních týdnů tak, že vyvolal na americké straně dojem, že spojení s Japonci pokračuje dále a že se jeho ukončení neplánuje.⁷⁷⁵ Ve druhé polovině září vyústily americko-britské debaty v důrazné upozornění amerického státního tajemníka Charlese Evanse Hughese, že spojení s Japonci znamená vážnou překážku britsko-americkému přátelství a spolupráci;⁷⁷⁶ Američané totiž v Tichomoří upřednostňovali multilaterální smlouvy proti dvoustranným paktům.⁷⁷⁷ Tlak na britský kabinet rostl. V průběhu září začalo britské veřejné mínění postupně preferovat přátelství se Spojenými státy na úkor

⁷⁷² Srv. [A 5169/18/45], The Marquess Curzon of Kedleston to Sir A. Geddes (Washington), Foreign Office, 14th July, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 335, s. 342–343; The Ambassador in Great Britain (Harvey) to the Secretary of State [C. E. Hughes], London, 11th July, 1921, in: *FRUS*, 1921, Vol. 1, s. 26; The Secretary of State to the Ambassador in Great Britain (Harvey), Washington, 13th July, 1921, in: Tamtéž, s. 28–29.

⁷⁷³ Srv. [A 5489/18/45], Memorandum by the Marquess Curzon of Kedleston to the Situation Re-proposed Conference at Washington, Foreign Office, 24th July, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 337, s. 345–351; [A 5509/18/45], Sir A. Geddes (Washington) to the Marquess Curzon of Kedleston, Washington, 27th July, 1921, in: Tamtéž, Doc. No. 340, s. 353–354; The Ambassador in Great Britain (Harvey) to the Secretary of State, London, 15th, July, 1921, in: *FRUS*, 1921, Vol. 1, s. 33; The Ambassador in Great Britain (Harvey) to the Secretary of State, London, 19th July, 1921, in: Tamtéž, s. 36–37; The Secretary of State to the Ambassador in Great Britain (Harvey), Washington, 20th July, 1921, in: Tamtéž, s. 37–38.

⁷⁷⁴ Blíže srv. [A 5551/18/45], Sir A. Geddes (Washington) to the Marquess Curzon of Kedleston, Washington, 30th July, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 345, s. 357–358; The Ambassador in Great Britain (Harvey) to the Secretary of State [C. E. Hughes], London, 27th July, 1921, in: *FRUS*, 1921, Vol. 1, s. 46–47; The Secretary of State to the Ambassador in Great Britain (Harvey), Washington, 28th July, 1921, in: Tamtéž, s. 47–50.

⁷⁷⁵ [F 3078/63/23], Memorandum by Mr. Lampson as to whether the Anglo-Japanese Alliance should be directly discussed at the Washington Conference, Foreign Office, 18th August, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 363, s. 380–382; [F 3099/63/23], Sir A. Geddes (Washington) to the Marquess Curzon of Kedleston, Washington, 20th August, 1921, in: Tamtéž, Doc. No. 364, s. 382; TATE – FOY, s. 546.

⁷⁷⁶ Memorandum by the Secretary of State of a Conversation with the British Ambassador (Geddes), 20th September, 1921, in: *FRUS*, 1921, Vol. 1, s. 73.

⁷⁷⁷ BREBNER, J. B., *North Atlantic Triangle: The Interplay of Canada, the United States and Great Britain*, 3rd Ed., New Haven 1947, s. 282.

obnovení aliance s Japonskem.⁷⁷⁸ Hardingova administrativa v přesvědčování rovněž „přitvrdila“. Otevřela proto dosud nevyřešenou záležitost britských válečných dluhů, aby se váhající vláda Jeho Veličenstva definitivně rozhodla upřednostnit americké přátelství před spojenectvím s Japonskem.⁷⁷⁹

Tokio pozvání americké strany k jednání přirozeně neodmítlo.⁷⁸⁰ Japonsko z počátku zaujalo k britskému přehodnocení priorit imperiální zahraniční politiky na Dálném východě a v Tichomoří vyhybavý, až nic neříkající postoj.⁷⁸¹ Časem však japonští politikové začali pohlížet na okolnosti, jež doprovázely svolání konference a britský souhlas s účastí, se značnou nedůvěrou; obtížně se bránili dojmu, že Britové a Američané proti nim neintrikují. Z tohoto důvodu se rozhodli pokusit se na nadcházející konferenci ve Washingtonu hájit „zvláštní“ japonské zájmy na Dálném východě a v pacifické oblasti, co nejdůrazněji to bude možné.⁷⁸² Udržení britsko-japonské aliance považovali za nezbytné k „udržení míru a pořádku“ na Dálném východě.⁷⁸³

Americké postoje v otázce preliminárních jednání vyvolaly nejen u britských, ale i u dominiálních představitelů rozladění, jež se prohloubila ve chvíli, kdy Američané odmítli rozšířit okruh pozvaných států o dominiální zástupce, kteří by zasedali odděleně od britských delegátů nebo dokonce duálně s Brity jako během Pařížské mírové konference.⁷⁸⁴ Tímto krokem na jedné straně nepodpořili interpretaci dominií o „novém“ mezinárodním postavení autonomních částí Britského impéria po

⁷⁷⁸ BEST, A., *The 'Ghost' of the Anglo-Japanese Alliance: An Examination into Historical Myth-Making*, in: *The Historical Journal*, Vol. 49, Is. 3, 2006, s. 818.

⁷⁷⁹ K této problematice podrobněji ALLBERT DAYER, R., *The British War Debts to the United States and the Anglo-Japanese Alliance, 1920–1923*, in: *Pacific Historical Review*, Vol. 45, 1976, s. 580–583; [A 6915/18/45], Sir A. Geddes (Washington) to the Marquess Curzon of Kedleston, Washington, 21st September, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 380, s. 401.

⁷⁸⁰ The Chargé in Japan (Bell) to the Secretary of State [C. E. Hughes], Tokyo, 13th July, 1921, in: *FRUS*, 1921, Vol. 1, s. 31.

⁷⁸¹ TATE – FOY, s. 544.

⁷⁸² Podrobněji srv. ASADA, S., *Between the Old Diplomacy and the New, 1918–1922: The Washington System and the Origins of Japanese-American Rapprochement*, in: *Diplomatic History*, Vol. 30, Is. 2, 2006, s. 211–230; tentýž, *Japan's "Special Interests" and the Washington Conference, 1921–22*, in: *American Historical Review*, Vol. 67, No. 1, 1961, s. 63; LOUIS, *British ...*, s. 94; TATE – FOY, s. 547–551; The Chargé in Great Britain (Wheeler) to the Secretary of State [C. E. Hughes], London, 6th August, 1921, in: *FRUS*, 1921, Vol. 1, s. 52–53.

⁷⁸³ KATSUIZUMI, S., *Critical Observation on the Washington Conference*, Ann Arbor 1922, s. 16.

⁷⁸⁴ Srv. The Secretary of State to the Ambassador in Great Britain (Harvey), Washington, 23rd August, 1921, in: *FRUS*, 1921, Vol. 1, s. 60–61; The Ambassador in Great Britain (Harvey) to the Secretary of State, London, 26th August, 1921, in: Tamtéž, s. 63–64; VINSON, J. C., *The Problem of Australian Representation at the Washington Conference for the Limitation of Naval Armament*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 4, No. 2, 1958, s. 157–164.

první světové válce, na straně druhé ostentativně ignorovali skutečnost, že Austrálie, Kanada a Nový Zéland mají přirozený zájem na uspořádání v Pacifiku.⁷⁸⁵ Pozvání Portugalska a ostentativní nepozvání zainteresovaných států, za něž generál Smuts dominia považoval, na první velkou mezinárodní konferenci po pařížských jednáních, považoval za „vážený krok zpět pro postavení dominií“; částečně byl tento stav napraven, když došlo k začlenění dominiálních představitelů do delegace Britského impéria.⁷⁸⁶ Smuts počátkem listopadu 1921 podotkl, že jeho námitka proti neadekvátnímu postavení dominií na Washingtonské konferenci měla široký ohlas v Jihoafrické unii a že „otázka dominiálního statusu je zásadní nejen kvůli sporným bodům v jednání s Irskem, ale i pro budoucí pokojné uspořádání a blahobyt Britského impéria“.⁷⁸⁷

Delegaci Britského impéria ve Washingtonu vedl bývalý britský ministerský předseda Arthur James Balfour, jenž formálně zastupoval Jihoafrickou unii, která neměla s ohledem na striktní početní limit delegátů vlastního zástupce; asistovali mu první lord admirality Arthur Hamilton Lee, první vikomt Lee z Farehamu, a britský velvyslanec ve Washingtonu sir Auckland Geddes, formálně zastupující nepřítomného Davida Lloyda George zaneprázdněného irskými záležitostmi. Kanadu reprezentoval designovaný premiér sir Robert Laird Borden, protože Meighen se musel účastnit předvolebního klání, Indii Srinavasa Sastri, Nový Zéland soudce nejvyššího soudu sir John William Salmond a Austrálii senátor a ministr obrany George Foster Pearce. Sir Maurice Hankey stál nejen v čele sekretariátu delegace Britského impéria, ale zodpovídal i za politickou kooperaci s předními vyjednavací zúčastněných států; během jeho nepřítomnosti ho zastupoval právní poradce na kanadském ministerstvu zahraniční Loring Christie.⁷⁸⁸

⁷⁸⁵ CARTER, *The British Commonwealth ...*, s. 49–50; GALBRAITH, s. 150–151; STEWART, R. B., *Treaty Relations of the British Commonwealth of Nations*, New York 1939, s. 159–160; TOYNBEE, s. 84–85.

⁷⁸⁶ Press statement (1921), in: HANCOCK – POEL, Vol. 5, Doc. Box G, No. 7A, s. 107–109; Colonial Secretary to Governor General, London, 21st October, 1921, in: DCER, Vol. 3, Doc. No. 435, s. 489; Smuts [to Meighen], 19th October, 1921, in: DAWSON, *The Development ...*, s. 219; TNA, CO 886/9/8, Union of South Africa: The Governor General to the Secretary of State, 26th October, 1921, Doc. No. 304, f. 208.

⁷⁸⁷ TNA, CO 886/9/8, Union of South Africa: The Governor General to the Secretary of State, 2nd November, 1921, Encl. Doc. No. 311, ff. 211–212.

⁷⁸⁸ BORDEN, R. L., *Conference on the Limitation of Armament Held at Washington November 12, 1921, to February 6, 1922: Report of the Canadian Delegate Including Treaties and Resolutions*, Ottawa 1922, s. 8; STACEY, Vol. 1, s. 348; TNA, CAB 30/1B, B. E. D. [No. 72], M. P. A. Hankey, The Washington Conference on the Limitation of Armaments: Provisional Organization of the British Empire Delegation, 21st October, 1921, ff. 1–[5] [7–11].

Od oznámení konání konference ve Washingtonu se britské ministerstvo zahraničí na nadcházející setkání důkladně připravovalo. Ve druhé polovině srpna 1921 stále převládala nejistota ohledně toho, jaké stanovisko Američané při diskuzi britsko-japonského spojení zaujmou a zda budou nakloněni modifikované podobě aliance nebo trojstranné dohodě.⁷⁸⁹ Američtí představitelé opakovaně naznačovali odmítavé postoje k oběma možnostem, Britové koncem října přesto deklarovali před nadcházející konferencí priority imperiální zahraniční politiky, jichž hodlali dosáhnout: 1) uzavřít trojstrannou smlouvu či deklaraci mezi Spojenými státy, Japonskem a Británií a 2) dosáhnout námořní dohody v oblasti Tichomoří.⁷⁹⁰ Britské ministerstvo zahraničí předpokládalo, že naděje na přijetí trojstranné smlouvy se zvýší, pokud převáží čistě deklarativní charakter a pokud dokument nebude obsahovat vojenské závazky.⁷⁹¹ Balfour se vydal na konferenci, aniž by měl podrobné instrukce, jak má v některých bodech přesně postupovat. Ujistění Japonců o pokračujícím britském přátelství představovalo širší cíl londýnského kabinetu; v dalších záležitostech měl Balfour volnou ruku.⁷⁹²

Dne 12. listopadu 1921 americký prezident Warren Harding slavnostně zahájil washingtonskou odzbrojovací konferenci, od níž si sliboval, že přispěje k „minimalizování chyb v mezinárodních vztazích“.⁷⁹³ Ačkoli otázka britsko-japonského spojení nepatřila mezi oficiálně schválený program konference, britská strana jí přikládala velkou váhu. Vzhledem ke skutečnosti, že Američané otevřeně britskou stranu informovali o tom, že otázka bezpečí pacifických dominií a Indie spadá výhradně do kompetence tří největších námořních velmocí, tj. Britského impéria, Spojených států amerických a Japonska,⁷⁹⁴ rozhodl se Balfour, jemuž se

⁷⁸⁹ FRY, *Illusions ...*, s. 158; [F 3078/63/23], Memorandum by Mr. Lampson as to whether the Anglo-Japanese Alliance should be Directly Discussed at the Washington Conference, Foreign Office, 18th August, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 363, s. 380–382.

⁷⁹⁰ [F 3823/2635/10], V. Wellesley, General Survey of Political Situation in Pacific and Far East with Reference to the Forthcoming Washington Conference, Foreign Office, 20th October, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 404, s. 440.

⁷⁹¹ Srv. TNA, Board of Trade Papers (dále jen BT), 11/19, D. 11769, [V. Wellesley], General Survey of Political Situation in Pacific and far East with Reference to the Forthcoming Washington Conference, 20th October, 1921, ff. 5–8; [F 3930/2905/23], Foreign Office Memorandum Respecting a Tripartite Agreement, Foreign Office, 22nd October, 1921, in: Tamtéž, Doc. No. 405, s. 448–450.

⁷⁹² STACEY, Vol. 1, s. 349.

⁷⁹³ TNA, CAB 30/5, W. D. C. 1, Cabinet: Washington Disarmament Conference: President Harding's Opening Speech, Washington, 12th November, [1921], f. 6.

⁷⁹⁴ Colonial Secretary to Governor General, London, 3rd October, 1921, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 433, s. 487–488.

vnitřně přičilo ukončit „válečnými časy prověřené“ spojení s Japonci,⁷⁹⁵ navrhnout uzavření trojstranné smlouvy. Navzdory předchozím rezervovaným americkým prohlášením Balfour soudil, že vhodná formulace a obsahová vyváženost dokumentu by mohla pomoci přesvědčit Američany o výhodách trilaterálního uspořádání tichomořských a dálnovýchodních záležitostí.⁷⁹⁶

Dne 11. listopadu 1921 využil Balfour rozhovoru s americkým státním tajemníkem Charlesem Hughesem a nastínil trojstranné ujednání, jež sám z velké části vypracoval, aniž měl k dispozici přesné pokyny britské vlády.⁷⁹⁷ Podle návrhu, který obsahově vycházel z původních podkladů pracovníků *Foreign Office*,⁷⁹⁸ se měli signatáři mezi sebou respektovat, konzultovat spolu podstatné záležitosti a neohrožovat se navzájem. V případě územních nároků mohli uzavírat obranné vojenské úmluvy, nikoli aliance (*military alliance arrangement*). Zmínka o defenzivních dohodách umožňovala za příhodných okolností obnovit britsko-japonské spojení.⁷⁹⁹ Skutečnost, že Balfour zamýšlel řešit problémy spojené s politikou velmocí vůči Číně odděleně a že jeho dokument neobsahoval žádnou zmínku o jejím postavení, znamenala výraznou slabinu tohoto plánu.⁸⁰⁰

Ačkoli již během debaty nad textem Balfour zapracoval některé Hughesovy námítky, ani zčásti ho nepřesvědčil, že se za britskými kroky a návrhy neskrývá latentní snaha udržet „při životě“ nějakou dobu britsko-japonské aliance.⁸⁰¹ Japonští představitelé rámcově podporovali taktéž trojstranné ujednání, jež by umožňovalo

⁷⁹⁵ DUGDALE, B. E. C., *Arthur James Balfour: 1906–1930*, Vol. 2, London 1939, s. 235.

⁷⁹⁶ TNA, CAB 30/5, W. D. C. 13, Cabinet: Washington Conference on the Limitation of Armament: Copy of a Despatch (No. 1) from Mr. Balfour to the Prime Minister, 11th November, 1921, f. 127.

⁷⁹⁷ TNA, CAB 30/27, S. W. 1, M. Hankey, Mr. Balfour's Interview with Mr. Hughes, 11th November, 1921, f. 2; Memorandum, in Outline Form by the Secretary of State [C. E. Hughes] of a Conversation with Mr. Balfour, of the British Delegation, 11th December, 1921, in: *FRUS*, 1922, Vol. 1, s. 1–2.

⁷⁹⁸ [F 3930/2905/23], Formula (drafted by Sir J. Jordan) for a Tripartite Joint Declaration, Foreign Office, 22nd October, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Appendix (B) to Doc. No. 405, s. 450.

⁷⁹⁹ Memorandum by Mr. Balfour, of the British Delegation, [11th December, 1921], in: *FRUS*, 1922, Vol. 1, s. 2–3.

⁸⁰⁰ Podrobněji srv. TNA, CAB 30/5, W. D. C. 13, Cabinet: Washington Conference on the Limitation of Armament: Copy of a Despatch (No. 1) from Mr. Balfour to the Prime Minister, 11th November, 1921, Encl. 1, f. 127; tamtéž, Admiralty Papers (dále jen ADM) 1/8630/142, B. E. D. [No. 52], British Empire Delegation: Fifth Conference of British Empire Delegation, Washington, Franklin Square Hotel, 18th November, 1921, ff. [1]–3 [8–9].

⁸⁰¹ Srv. FRY, *Illusions ...*, s. 166; TNA, CAB 30/5, W. D. C. 14, Cabinet: Washington Conference on the Limitation of Armament: Copy of a Despatch (No. 2) from Mr. Balfour to the Prime Minister, 14th November, 1921, ff. [1]–2 [127–128]; tamtéž, W. D. C. 47, Cabinet: Washington Conference on the Limitation of Armament: Copy of a Despatch (No. 4) from Mr. Balfour to the Prime Minister, 24th November, 1921, ff. [1]–2 [110–111].

zachovat nějakou formu spojení s Brity.⁸⁰² Japonský velvyslanec ve Washingtonu, baron Kidžurō Šidehara, pochyboval o přijatelnosti Balfourova plánu, a navrhl proto kompromisní znění trilaterální smlouvy mezi Británií, Japonskem a Spojenými státy; zdráhavý postoj Američanů se mu však zcela změnit nepodařilo.⁸⁰³ Souběžně došlo i k pozvolnému ústupu pacifických dominií, jež dosud zastávala nekompromisní postoje. Dne 24. listopadu australský delegát senátor Pearce prohlásil, že Austrálie bude prosazovat pouze takovou podobu britsko-japonského spojení, jež bude přijatelná pro Spojené státy americké.⁸⁰⁴

V průběhu listopadu 1921 probíhala mezi americkými, britskými a japonskými představiteli intenzivní komunikace, jež postupně vyústila v podstatné modifikace Balfourova plánu. Poté, co se uskutečnila jednání mezi Balfourem a americkými delegáty, senátorem Henry Cabotem Lodgem a Elihu Rootem,⁸⁰⁵ setkal se s předsedou britské delegace americký státní tajemník Hughes, jenž sice souhlasil se Šideharovými formulacemi, navrhl však dvě zásadní změny: 1) rozšířit počet účastníků smlouvy o Francii a 2) do nové čtyřstranné smlouvy zahrnout jen problematiku tichomořských ostrovů a vynechat sporné otázky, týkající se čínského vnitrozemí, především záležitostí provincie Šantung.⁸⁰⁶ Hughesovy požadavky *de facto* ukončily úvahy o tom, že by za příhodných okolností mohla vzniknout aliance Britů a Japonců.⁸⁰⁷ Američtí představitelé rázně prosadili čtyřstranné smluvní uspořádání, protože více

⁸⁰² Sir M. Hankey to Mr. Balfour, 18th November, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Encl. [No.] 1 in Doc. No. 449, s. 508–511; TNA, CAB 30/27, S. W. 2, Mr. Balfour's Interview with Prince Tokugawa, Franklin Square Hotel, 12th November, 1921, f. 3; tamtéž, S. W. 3, Conversation between Sir M. Hankey and M. Sabuki, 18th November, 1921, ff. 4–8.

⁸⁰³ Draft by Ambassador Shidehara, of the Japanese Delegation, of an Arrangement between Japan, the United States of America, and the British Empire, [Undated], in: *FRUS*, 1922, Vol. 1, s. 4; TNA, CAB 30/5, W. D. C. 38, Cabinet: Washington Conference on the Limitation of Armament: Propos D Tripartite Agreement, 28th November, 1921, No. 2, f. 138.

⁸⁰⁴ *Far Eastern Problem: Quadruple Agreement Possible: Britain, America, Japan, China*, in: The Sydney Morning Herald, No. 26174, 24th November, 1921, s. 9. K působení australského delegáta ve Washingtonu podrobněji THORNTON, *Semblance ...*, s. 70–80.

⁸⁰⁵ TNA, CAB 30/27, S. W. 6, M. Hankey, Note of a conversation between Mr. Balfour and Senator Lodge and Mr. Root, 26th November, 1921, ff. 13–15.

⁸⁰⁶ Hughes nezahrnul do ujednání Nizozemské království, protože nemělo velmocenské postavení, a Itálii, neboť nevlastnila žádná území v Pacifiku. Podrobněji TNA, CAB 30/5, W. D. C. 38, Cabinet: Washington Conference on the Limitation of Armament: Propos D Tripartite Agreement, 28th November, 1921, No. 3, f. 139; [F 4413/ 2905/23], Mr. Balfour (Washington Delegation) to the Marquess Curzon of Kedleston, Washington, 29th November, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 458, s. 522–523.

⁸⁰⁷ K diskuzi o podobě Smlouvy čtyř podrobněji: Draft by the Secretary of State of an Agreement between the United States of America, the British Empire, France, and Japan, [December 1921], in: *FRUS*, 1922, Vol. 1, s. 7–8; VINSON, J. C., *The Drafting of the Four-Power Treaty of the Washington Conference*, in: Journal of Modern History, Vol. 25, No. 1, 1953, s. 44–47.

korespondovalo s jejich pohledem na rozložení sil v Pacifiku a protože dlouhodobě museli čelit výtkám domácí veřejnosti, nepodporující uzavření trojstranné smlouvy.⁸⁰⁸

Americký postoj japonské vyjednavče zklamal. I když přijali čtyřstranné uspořádání, museli se vzdát nejen naděje na obnovení britsko-japonské aliance, ale i možnosti vyřešit otázku Číny⁸⁰⁹ v rámci dohody čtyř velmocí.⁸¹⁰ Britové nakonec Hughesův návrh 7. prosince 1921 akceptovali, když se ujistili, že platnost smlouvy se vztahuje i na Austrálii a na Nový Zéland.⁸¹¹ Dominiální ministerští předsedové s ujednáním souhlasili. Obsah smlouvy představoval především velký úspěch kanadských představitelů, protože rámcově korespondovala s Meighenovými návrhy a postoji, které prezentoval na imperiální konferenci v létě 1921; zároveň se podařilo překonat názorové neshody mezi dominii.⁸¹² Dne 13. prosince došlo k podpisu Smlouvy čtyř velmocí, jejíž čtvrtý článek ukončil britsko-japonské spojení. Uzavřená konvence měla platit po dobu deseti let.⁸¹³ Lze říci, že smlouva čtyř uspokojila americké požadavky a výslovně „neurazila“ Japonce.⁸¹⁴ Současně se

⁸⁰⁸ TNA, CAB 30/5, W. D. C. 13, Cabinet: Washington Conference on the Limitation of Armament: Copy of a Despatch (No. 1) from Mr. Balfour to the Prime Minister, 11th November, 1921, f. 126; VINSON, J. C., *The Drafting ...*, s. 43.

⁸⁰⁹ Pojmem Čína se ve čtyřstranné smlouvě „technicky“ označovala nejen vlastní Čína, ale i Korea a ostatní části asijského kontinentu. [F 4453/2905/23], Mr. Balfour (Washington Delegation) to the Marquess Curzon of Kedleston, Washington, 3rd December, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 472, s. 535.

⁸¹⁰ Srv. [F 4451/2905/23], Mr. Balfour (Washington Delegation) to the Marquess Curzon of Kedleston, Washington, 3rd December, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 471, s. 535; Memorandum by the Secretary to the British Empire Delegation of a Conversation at the Department of State, 2nd December, 1921 in: *FRUS*, 1922, Vol. 1 s. 5; TNA, CAB 30/5, W. D. C. 50, Cabinet: Washington Conference on Limitation of Armament: Proposed Pacific Agreement, 7th December, 1921, ff. 258–259.

⁸¹¹ TNA, CAB 30/5, W. D. C. 52, Cabinet: Washington Conference on Limitation of Armament: Proposed Quadruple Agreement, 7th December, 1921, No. 112, f. 265; tamtéž, CAB 30/1A, B. E. D. [No. 58], British Empire Delegation: Eleventh Conference of British Empire Delegation, Washington, Franklin Square Hotel, 7th December, 1921, ff. [1]–3 [41–42].

⁸¹² CARTER, *The British Commonwealth ...*, s. 54; Canadian Delegate [R. L. Borden] to Prime Minister [A. Meighen], Washington, 10th December, 1921, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 449, s. 505; TNA, CAB 30/1A, B. E. D. [No. 59], British Empire Delegation: Twelfth Conference of British Empire Delegation, Washington, Franklin Square Hotel, 9th December, 1921, ff. [1]–5 [44–47]; tamtéž, ADM 1/8630/142, B. E. D. [No. 60], British Empire Delegation: Thirteenth Conference of British Empire Delegation, Washington, Franklin Square Hotel, 10th December, 1921, ff. [1]–2 [8].

⁸¹³ Podrobněji BUELL, R. L., *The Washington Conference*, New York 1922, s. 172–200; SPINKS, s. 337; [F 4539/2905/23], Mr. Balfour (Washington Delegation) to the Marquess Curzon of Kedleston, Washington, 3rd December, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 471, s. 541–542; The Secretary of State [C. E. Hughes] to Mr. Frank H. Simonds, Washington, 29th December, 1921, in: *FRUS*, 1922, Vol. 1, s. 40; Treaty between the United States of America, the British Empire, France, and Japan, Signed at Washington, 13th December, 1921, in: Tamtéž, s. 33–36.

⁸¹⁴ SULLIVAN, M., *The Great Adventure at Washington: The Story of the Conference*, New York 1922, s. 236.

podarilo odstranit potenciální příčinu, z níž by časem mohl vzniknout britsko-americký antagonismus.⁸¹⁵

Uzavření čtyřstranné smlouvy znamenalo velký úspěch americké diplomacie, protože se jí podařilo prosadit „americký pohled“ na uspořádání poměrů v Tichomoří a především zabránit obnovení britsko-japonské aliance. Londýnští představitelé se přesto stále domnívali, že britská pozice není výrazně oslabena, ba naopak; očekávali, že nový stav přispěje ke zdárnému dokončení diskuzí o dalších námořních dohodách. Navzdory všem nepříjemnostem, které provázely jednání prodloužení alianci v roce 1921, považovali Britové vztahy s Japonci nadále za přátelské.⁸¹⁶ Čtyřstranná smlouva přesto potvrdila dlouhodobý trend; Velká Británie dala přednost dobrým vztahům se Spojenými státy před užším svazkem s Japonskem.⁸¹⁷

Od prvních dní konání konference ve Washingtonu se vedle důvěrných jednání o čtyřstranné smlouvě souběžně a veřejně projednávala další klíčová otázka – námořní odzbrojení. Američané od počátku představovali vizi, za níž si skálopevně stáli.⁸¹⁸ Státní tajemník Hughes navrhl pro USA, Britské impérium a Japonsko poměr bitevních lodí 5:5:3 a desetileté „námořní prázdniny“ pro stavbu nových plavidel.⁸¹⁹ Balfour byl Hughesovým návrhem konsternován, i když připouštěl, že je „státnický a odvážný“.⁸²⁰ Americký státní tajemník měl údajně „během pětaticeti minut potopit více lodí, než všichni admirálové dohromady zničili v minulých staletích“.⁸²¹

Následně zareagoval na Hughesův projev Borden, který chtěl minimalizovat očekávanou negativní reakci britských námořních kruhů,⁸²² a proto předložil rozsáhlé memorandum. Ačkoli kanadské námořnictvo nedisponovalo žádnými bitevními loděmi a nešlo hovořit o tom, že by se jich navržené zbrojní limity přímo dotýkaly,

⁸¹⁵ CARTER, *The British Commonwealth ...*, s. 55.

⁸¹⁶ [F 4745/2905/23], Mr. Balfour (Washington Delegation) to the Marquess Curzon of Kedleston, Washington, 19th December, 1921, in: *DBFP*, Vol. 14, Doc. No. 512, s. 566–567.

⁸¹⁷ CARTER, *The British Commonwealth ...*, s. 54.

⁸¹⁸ Podrobněji [HUGHES, C. E.], *Washington Agreement on Capital Ships*, in: *A League of Nations*, Vol. 4, No. 5, 1921, s. 373–393; TNA, CAB 30/5, W. D. C. 8, Cabinet: Conference on the Limitation of Armament: The Proposal of the United States for a Limitation of Naval Armament, 12th November, 1921, ff. 43–46.

⁸¹⁹ KODET, R., *The Imperial Japanese Navy and the Washington Conference*, in: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2009, s. 545; TNA, CAB 30/1B, B. E. D. [No. 76], *The Proposal of the United States for a Limitation of Naval Armaments*, [12th November], 1921, ff. [54–65].

⁸²⁰ CARTER, *The British Commonwealth ...*, s. 55; RIDDELL, G. A., *Lord Riddell's Intimate Diary of the Peace Conference and After, 1918–1923*, London 1933, s. 337.

⁸²¹ REPINGTON, C. à C., *After the War*, New York 1922, s. 432.

⁸²² FRY, *Illusions ...*, s. 179–180.

Borden podpořil americký plán. Současně navrhl prostřednictvím periodických odzbrojovacích konferencí „vtáhnout“ Spojené státy americké více do světového dění; předpokládal, že se tak docílí jejich brzkého vstupu do Společnosti národů.⁸²³ V této záležitosti podpořil Borden australského senátora Pearceho.⁸²⁴ Britská strana zaujala zdrženlivější postoj.⁸²⁵ V nadcházejících týdnech se problematika námořního odzbrojení podrobně projednala a sporné otázky se dořešily.⁸²⁶ Dne 6. února 1922 došlo k podepsání Smlouvy pěti velmocí – Spojenými státy americkými, Velkou Británií, Japonskem, Francií a Itálií – s poměrovými zbrojními limity 5:5:3:1,75:1,75. Otázku suverenity a územní integrity Číny se podařilo dořešit v rámci Smlouvy devíti mocností, kterou vedle velmocí podepsaly i zainteresované země, jako byly Belgie, Čína, Nizozemí a Portugalsko.⁸²⁷ Od počátku se na uzavřené smlouvy pohlíželo z komplexně jako na provázaný smluvní systém, řešící pacifické a dálněvýchodní záležitosti.

Washingtonská námořní konference na počátku roku 1922 nastolila v Tichomoří nové rozložení námořních sil, znemožňující obnovení britsko-japonské aliance.⁸²⁸ Čtyřstranná dohoda měla sloužit jako dostatečná záruka *statu quo* v Pacifiku a současně přispět k minimalizování obav Austrálie a Nového Zélandu z budoucího vývoje; opak byl však pravdou.⁸²⁹ Australané a Novozélandané pohlíželi na smlouvu jako na bolestivý kompromis, který zajistil jejich bezpečí jen dočasně, nikoli trvale.⁸³⁰ Washingtonská jednání představovala první velkou příležitost, během níž se dominia

⁸²³ Srv. CARTER, *The British Commonwealth ...*, s. 55–57; TNA, CAB 30/1B, B. E. D. [No. 77], British Empire Delegation: American Proposal for the Limitation of Armament: Memorandum by Sir Robert Borden, Washington, Franklin Square Hotel, 14th November, 1921, ff. [66–68]; Memorandum by Canadian Delegate [R. L. Borden], Washington, 14th November, 1921, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 438, s. 493.

⁸²⁴ TNA, CAB 30/1B, B. E. D. [No. 80], British Empire Delegation: American Proposal for the Limitation of Armament: Note by Senator Pearce on Sir R. Borden's Memorandum, Washington, Franklin Square Hotel, 14th November, 1921, f. [78].

⁸²⁵ TNA, CAB 30/1B, B. E. D. [No. 85], British Empire Delegation: American Proposal for the Limitation of Armament: Note by Foreign Office Section on Sir Robert Borden's Memorandum, Washington, Franklin Square Hotel, 16th November, 1921, ff. [108–109].

⁸²⁶ Ačkoli britská veřejnost považovala jednání ve Washingtonu za úspěšná, Francouzi nadšením neoplývali. Podrobněji BIRN, D. S., *Open Diplomacy at the Washington Conference of 1921–2: The British and French Experience*, in: *Comparative Studies and History*, Vol. 12, No. 3, 1970, s. 297–319.

⁸²⁷ LOUIS, *British ...*, s. 104.

⁸²⁸ WILLIAMSON, J. A., *A Short History of British Expansion: The Modern Empire and Commonwealth*, London 1947, s. 349–350.

⁸²⁹ MARKS, S., *The Illusion of Peace: International Relations in Europe 1918–1933*, London 1976, s. 40–42.

⁸³⁰ POYNTER, s. 246; SPENCER, A. M., *A Third Option: Imperial Air Defence and the Pacific Dominions, 1918–1939*, Dizertační práce, Auburn 2008, s. 118–119.

výrazně podílela na formulování imperiální zahraniční politické linie, což ale neznamenalo, že by ovlivňovala směřování britské zahraniční politiky.⁸³¹ Především ottawští představitelé se oprávněně domnívali, že jejich skálopevné postoje přispěly k prosazení kanadských zahraničněpolitických priorit.⁸³² Britský ministerský předseda David Lloyd George v této souvislosti prohlásil: „Existoval čas, kdy Downing Street kontrolovala impérium; dnes impérium řídí Downing Street.“⁸³³

⁸³¹ BREBNER, *Canada, the Anglo-Japanese ...*, s. 57.

⁸³² BORDEN, *Canada in the Commonwealth ...*, s. 118.

⁸³³ GLASGOW, G., *The British View*, in: CROLY, H. D., *Roads to Peace: A Hand-book to the Washington Conference*, New York 1921, s. 30–31.

3. 5. Irské záležitosti a otázka přijetí dominiálního statusu

Irská otázka, spojená se snahou o prosazení *Home Rule*, dominovala britské politické scéně od pozdně viktoriánského období do uzavření britsko-irské dohody v prosinci 1921. Její význam je pro konstitucionální vztahy v Britském společenství národů výjimečný, protože poprvé došlo k smluvnímu zakotvení uděleného dominiálního statusu, aniž by předtím probíhal pozvolný vývoj od korunní kolonie přes samosprávnou vládu k přijetí postavení dominia.⁸³⁴ Zámorští politikové z „bílých osad“ nejdříve usilovali o autonomii, posléze se snažili vymezit se autoritě mateřské země či přímo začali požadovat zpřesnění či opětovné definování postavení země v rámci impéria. Irové se vydali jinou cestou.⁸³⁵ Když došlo v roce 1912 k předložení návrhu třetího zákona o *Home Rule*, žádné dominium nedisponovalo takou mírou volnosti ve vnitřních záležitostech, jakou přiřkl tento návrh Irsku.⁸³⁶ Ačkoli krátce nato vyvstaly pochybnosti o finanční, administrativní a konstitucionální proveditelnosti *Home Rule*,⁸³⁷ až do roku 1921, kdy britskou politickou scénu štěpila otázka Irska, nebyl tamním představitelům dominiální status nikdy nabídnut.⁸³⁸

Velikonoční povstání z roku 1916 a odhalená irsko-německá spolupráce přispěly k nárůstu britsko-irského antagonismu do té míry, že na sklonku války začali nacionalističtí Irové usilovat o mezinárodní uznání nezávislého Irska, což ve svém důsledku vedlo k postupnému oslabování vztahů s Britským impériem.⁸³⁹ Poválečné všeobecné volby z konce prosince 1918 přinesly volební vítězství republikánsky smýšlející straně Sinn Féin, jež získala většinu v irském parlamentu (*Dáil Éireann*). Na jeho prvním zasedání 21. ledna 1919 odhlasovali poslanci vyhlášení nezávislosti Irska, čímž se započalo nové a ještě bouřlivější období britsko-irských vztahů.⁸⁴⁰

⁸³⁴ K problematice vývoje britsko-irských vztahů do roku 1921 podrobněji MANSERGH, N., *The Irish Question, 1840–1921*, London 1965.

⁸³⁵ MANSERGH, *The Commonwealth Experience ...*, s. 197.

⁸³⁶ Podrobněji CAMPBELL, J. H. M., *A Guide to the Home Rule Bill*, [London 1912].

⁸³⁷ BALFOUR, A. J., *Nationality and Home Rule*, London 1913.

⁸³⁸ MANSERGH, *The Commonwealth Experience ...*, s. 198; OLIVER, F. S., *Ireland and the Imperial Conference: Is There a Way to Settlement?*, London 1917.

⁸³⁹ Podrobněji NERAD, F., *Německo a irské separatistické hnutí: Německo-irská spolupráce do vzniku Irského svobodného státu*, Dizertační práce, Praha 2012, s. 118–231.

⁸⁴⁰ Blíže viz MACARDLE, D., *The Irish Republic: A Documented Chronicle of the Anglo-Irish Conflict and the Partitioning of Ireland, With a Detailed Account of the Period 1916–1923*, London 1965, s. 271–282.

Ozbrojený konflikt z let 1919–1921, který dále prohloubil vzájemnou nevráživost, měl časem z pohledu Londýna pouze dvě řešení, jež se navzájem vylučovala: 1) udělení dominiálního statusu v rámci Britského impéria a 2) osamostatnění Irska a vznik irské republiky. Až do května 1921 nechtěli britští představitelé, především členové kabinetního Výboru pro Irsko (*Irish Committee*), uvažovat o možnosti, že by Irsku poskytli plnohodnotné dominiální postavení, jaké měla kupříkladu Kanada. Pracovali proto jen s vágním termínem dominiální *Home Rule* (*Dominion Home Rule*), značně limitujícím a znamenajícím ve skutečnosti jen fiskální autonomii; *de facto* se jednalo o okleštěnou verzi dominiálního statusu. Základní myšlenka návrhu dominiálního *Home Rule* tkvěla v rozšíření původního zákona z roku 1914 s ohledem na události posledních let. Do května 1921 měl návrh podporu Asquithových liberálů, jihoirských unionistů, sira Horace Plunketta a H. A. L. Fishera.⁸⁴¹ Koncem března 1920 během využil David Lloyd George debatu v Dolní sněmovně, aby si položil řečnickou otázku, zda je tento návrh pro Iry přijatelný. Sám si odpověděl, že stěží.⁸⁴² Irská záležitost se tak stala pro britskou liberální vládu „trpkou zkouškou“.⁸⁴³

Premiér ve svém proslovu poukázal na fakt, že nemá smysl pracovat s plánem, jenž je pro Iry, respektive pro jejich politickou reprezentaci, *a priori* nepřijatelný. Všichni zainteresovaní se shodli, že vše záleží na tom, oč přesně irští představitelé usilují. Labouristé prosazovali, aby se respektoval irský pohled na sebeurčení. Kupříkladu labouristický politik John Robert Clynes soudil, že sebeurčení v irském kontextu směřuje k maximalistické formě národní vlády v širším rámci imperiální jednoty, tj. *de facto* podoba vlády v samosprávných zámořských celcích.⁸⁴⁴

Během debat o irském sebeurčení a o dominiálním *Home Rule* docházelo nečástečně k obsahovému prolínání termínů. Na tuto skutečnost upozornil v projevu z 30. března 1920 zastánce silného postavení dominií Andrew Bonar Law, jenž si v Dolní sněmovně položil otázku: „Co je podstatou dominiálního *Home Rule*?“ Vzápětí si odpověděl, že by to pro Iry měla být možnost, jak se stát strůjci osudů své země. Rozdíl mezi postavením dominií a navrhovaným dominiálním *Home Rule* vnímal ve

⁸⁴¹ MANSERGH, *The Unresolved ...*, s. 146–147.

⁸⁴² *PD, HoC, 5th Series, Vol. 127, 31st March, 1920, cc. 1322–1332.*

⁸⁴³ PEATLING, G. K., *British Opinion and Irish Self-government, 1865–1925: From Unionism to Liberal Commonwealth*, Dublin 2001, s. 90.

⁸⁴⁴ *PD, HoC, 5th Series, Vol. 127, 29th March, 1920, cc. 944–956.*

skutečnosti tak, že dominia se mohou rozhodovat svobodně, zatímco dominiální *Home Rule* tuto eventualitu vylučuje. Podle Bonara Lawa byla míra svobody v rozhodování dominií taková, že „pokud by se zítra rozhodla, že si již déle nepřejí být součástí Britského impéria, neměli bychom se jim pokoušet bránit silou“.⁸⁴⁵ Unionisté mu uvěřili, stoupence Sinn Féin ale nepřesvědčil.⁸⁴⁶ Irové již v této době jednoznačně usilovali o ustanovení republikánského zřízení.⁸⁴⁷

Dne 23. července 1920 se konalo rozšířené zasedání britské vlády, na němž se účastníci snažili zvolit nejvhodnější postup v irské otázce. Návrh na zahájení jednání se zástupci Sinn Féin představoval hlavní bod, o němž se dlouze debatovalo. Ministr zahraničí lord Curzon souhlasil s postojem britských reprezentantů v Dublinu a prosazoval, aby se „okleštěný“ dominiální *Home Rule* rozšířil dle irských požadavků výměnou za dohodu, že si Londýn podrží Ulster. O den později obdržel britský premiér od kabinetního úředníka Thomase Jonese souhrnnou zprávu z předchozí diskuze. Její závěry jednoznačně vyzněly ve prospěch přijetí dominiálního principu v řešení irské otázky. Současně zdůraznily celkovou britskou vojenskou slabost v Irsku a fakt, že se vláda Jeho Veličenstva nachází na rozcestí, na němž volí mezi gradací konfliktu a zahájením jednání s irskými představiteli. Jones Lloyd Georgeovi navrhol, aby pronesl zásadní projev s nabídkou na mírové urovnání sporů prostřednictvím dominiálního *Home Rule* pro jih Irska a principu sebeurčení pro Ulster. Britští politikové však v tuto chvíli neuvažovali o udělení dominiálního statusu ve smyslu Lawova projevu z března 1920, nýbrž opět jen o jeho limitované období, tj. o fiskální autonomii bez možnosti rozhodovat o obranných záležitostech.⁸⁴⁸

V následujících měsících a především po přijetí Zákona o vládě v Irsku (*Government of Ireland Act*) v prosinci 1920 došlo k vystupňování konfliktu, protože většina Irů pohlížela na nový zákon jako na další akt britské agrese s cílem rozdělit jednotu ostrova a zabránit jeho nezávislosti. Mnozí britští a dominiální představitelé, zástupci tisku, členové Hnutí kulatého stolu, kteří se o problematiku dlouhodobě

⁸⁴⁵ PD, HoC, 5th Series, Vol. 127, 30th March, 1920, cc. 1124–1125.

⁸⁴⁶ Až do 11. července 1921 neprobíhala mezi britskou vládou a stranou Sinn Féin jednání o dominiálním statusu. MANSERGH, *The Unresolved ...*, s. 146–147.

⁸⁴⁷ Podrobněji srv. *The Struggle of the Irish People: Address to the Congress of the United States Adopted at the January Session of Dail Eireann, 1921*, Washington 1921; VALERA, E. de, *The Moral Basis of the Claim of the Republic of Ireland for Official Recognition: A Speech Delivered by Eamon de Valera at Worcester, Mass., February 6, 1920*, New York [1920].

⁸⁴⁸ Srv. JONES, T., *Whitehall Diary: 1916–1925*, Vol. 1, London 1969, s. 118; MANSERGH, *The Unresolved ...*, s. 150–152.

zajímali, a v neposlední řadě i král, začali vyjadřovat pochybnosti o správnosti použití vojenské síly, negující principy, na nichž Britské společenství spočívalo a které mělo hájit.⁸⁴⁹

Na začátku léta 1921 se britský premiér ocitl v nezáviděníhodné situaci, čelil totiž vzrůstajícímu počtu požadavků, aby radikálně změnil dosavadní kurz v irské otázce. Především jihoafrický ministerský předseda a známý stoupenec irské nezávislosti Jan Smuts, jenž dorazil do Anglie na zasedání imperiální konference, jej žádal, aby ukončil tuto „nezměrnou pohromu ... narušující imperiální soudržnost a zahraniční vztahy“ a poskytl Irům dominiální status.⁸⁵⁰ Lloyd George se takřka přes noc rozhodl nahradit konfrontační linii snahou dosáhnout kompromisu pomocí politického dialogu. Nezavrhl však definitivně případné obnovení bojových operací.⁸⁵¹ Winston Churchill tento politický obrat trefně okomentoval slovy: „... žádná britská vláda v moderní době tak zcela a náhle nezměnila politiku ... V květnu ... se ještě pořádaly hony na vraždící bandy; v červnu se již usilovalo o trvalé usmíření s irským lidem.“⁸⁵² Britský premiér tak učinil i proto, aby konflikt nepřispíval k rozdmýchávání revolučního nacionalismu v Indii a v Egyptě a nepodporoval republikánské ideje v Jižní Africe.⁸⁵³ Po zveřejnění podmínek příměří 24. června 1921 pozval Lloyd George oficiálně předsedu irského parlamentu Éamona de Valera a premiéra Severního Irsku sira Jamese Craiga na konferenci do Londýna, kde měla probíhat jednání s cílem ukončit britsko-irské nepřátelství.⁸⁵⁴

⁸⁴⁹ Podrobněji srv. GEYSER, O., *Irish Independence: Jan Smuts and Eamon de Valera*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 87, Is. 348, 2008, s. 475–476; KENDLE, J. E., *The Round Table Movement and 'Home Rule All Round'*, in: *The Historical Journal*, Vol. 11, No. 2, 1968, s. 332–353; NICOLSON, *King ...*, s. 454–455; *Report of Labour Commission to Ireland*, London [1921].

⁸⁵⁰ Smuts to Lloyd George, London, 14th June, 1921, in: HANCOCK – POEL, Vol. 5, Doc. Vol. 24, No. 261, s. 89–91.

⁸⁵¹ LAWLOR, S. M., *Ireland from Truce to Treaty: War or Peace? July to October 1921*, in: *Irish Historical Studies*, Vol. 22, No. 85, 1980, s. 51.

⁸⁵² CHURCHILL, W. S., *The World Crisis: The Aftermath*, Vol. 5, London 1929, s. 290.

⁸⁵³ Podrobněji srv. BRIOLLAY, S., *Ireland in Rebellion*, Dublin 1922, s. 129; CUL, SP, Add MS 7917, Vol. 1, Smuts to A. Gillet, Pretoria, 11th November, 1920, Doc. No. 263, f. 181; GALLAGHER, J., *Nationalisms and the Crisis of Empire, 1919–1922*, in: *Modern Asian Studies*, Vol. 15, No. 3, 1981, s. 355–368; HANCOCK, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality ...*, s. 126.

⁸⁵⁴ TNA, CAB 24/128/38, C. P. 3331 (Revise), Copies of Documents Relating to the Proposals of His Majesty's Government for an Irish Settlement: The Terms of the Armistice, 9th June, 1921, No. 4, ff. 3–4; tamtéž, Letter from the Prime Minister to Sir James Craig and Mr. de Valera, Downing Street, London, 24th June, 1921, No. 5, f. 4.

Většina imperiálních státníků se živě zajímala o dění v Irsku, žádný z nich však tolik „názorově nevyčníval“ jako generál Smuts, velebící principy dominiálního uspořádání. Smuts pro mnohé nebyl jen dalším dominiálním ministerským předsedou, ale „alternativní vizi Společenství národů,“ stojící v opozici proti stoupcům centralizace impéria.⁸⁵⁵ Vzhledem k tomu, že de Valera s potvrzením účasti na červencové konferenci v Londýně váhal,⁸⁵⁶ Smuts se na žádost krále aktivně zapojil do urovnání sporů a přijal de Valerovo pozvání k předběžným jednáním do Dublinu.⁸⁵⁷ Jiří V. věřil, že se Smutsovi podaří de Valeru přesvědčit, aby souhlasil s britskou mírovou iniciativou.⁸⁵⁸

Dne 5. července 1921 se Smuts vydal se souhlasem britského ministerského předsedy jako pan Smith na cestu. Ačkoli nebyl oficiálním zmocněncem britské vlády a nevezl extrémně podezřivavému de Valerovi a jeho třem ministerským kolegům Éamonu J. Dugganovi, Arthurovi Griffithovi a Robertu C. Bartonovi konkrétní nabídku, snažil se je s ohledem na nabyté zkušenosti z období britsko-búrského konfliktu přimět k tomu, aby dle jeho názoru nečinili životní chybu, tj. aby *a priori* neodmítali britské návrhy na smír, aby se účastnili plánované londýnské konference v polovině července, a aby ještě jednou uvážili požadavek na republikánské zřízení a raději docenili výhody, plynoucí z dominiálního uspořádání britsko-irských vztahů.⁸⁵⁹ Smuts zastával názor, že „dominia jsou v Commonwealthu šťastná“, a proto neviděl důvod, proč by irští představitelé o autonomii neměli usilovat.⁸⁶⁰ Smutsova cesta měla úspěch, protože de Valera o několik dní později přijetí pozvání potvrdil.⁸⁶¹

⁸⁵⁵ K předním stoupcům konceptu irského členství v Commonwealthu náleželi i irský novinář Stephen Gwynn, sir Horace Plunkett a jeho Irská dominiální liga (*Irish Dominion League*). Podrobněji GEYSER, *Irish ...*, s. 475–476; REID, C., *Stephen Gwynn and the Failure of Constitutional Nationalism in Ireland, 1919–1921*, in: *The Historical Journal*, Vol. 53, No. 3, 2010, s. 723–745.

⁸⁵⁶ TNA, CAB 21/243, C. P. 3331 (Revise), Copies of Documents Relating to the Proposals of His Majesty's Government for an Irish Settlement: Mr. de Valera's Reply to Sir James Craig, Dublin, 29th June, 1921, [Doc.] No. 12, f. 6.

⁸⁵⁷ Srv. *IPD, DÉ*, Vol. S, No. 4, 22nd August, 1921, s. 27–28; Stamfordham to Smuts, Buckingham Palace, 1st July, 1921, in: HANCOCK – POEL, Vol. 5, Doc. Vol. 24, No. 237A, s. 94; Výňatek z memoranda zasláného králi lordem Stamfordhamem, 29th June, 1921, in: Tamtéž, Box G, No. 5A, s. 92.

⁸⁵⁸ MANSERGH, N., *Ireland: From British Commonwealth towards European Community*, in: *Historical Studies*, Vol. 13, No. 51, 1968, s. 384.

⁸⁵⁹ INGHAM, s. 128; Memorandum of a Conversation between the King and General Smuts at Buckingham Palace, London, 7th July, 1921, in: HANCOCK – POEL, Vol. 5, Doc. Box G, No. 5B, s. 95–98; HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 2, s. 56–58.

⁸⁶⁰ KRAUS, R., *Old Master: The Life of Jan Christian Smuts*, New York 1944, s. 295.

⁸⁶¹ TNA, CAB 21/243, C. P. 3331 (Revise), Copies of Documents Relating to the Proposals of His Majesty's Government for an Irish Settlement: Letter from Mr. de Valera to the Prime Minister, Mansion House, Dublin, 8th July, 1921, [Doc.] No. 14, f. 7.

Na počátku července 1921 uvažoval David Lloyd George pouze o dvou rovinách řešení: 1) povolit Irům nezávislost, což by neumožnilo jednotu ostrova, nebo 2) umožnit jim sjednocení, jež by vylučovalo nezávislost.⁸⁶² Když se v polovině července setkal v Downing Street s Éamonem de Valerou, rozhodl se po několika dnech navrhnout něco „nového“ – dominiální status.⁸⁶³ Vycházel přitom z předpokladu, že Britské impérium představuje největší společenství svobodných sesterských národů na světě.⁸⁶⁴ Dne 20. července předložil londýnský kabinet návrh na urovnání konfliktu, který vycházel z předpokladu, že když Britové a Francouzi v Kanadě mohli překonat dlouhodobou rivalitu a když britští a búrští kolonisté mohou společně zvelebovat Jihoafrickou unii, proč by to podobně nebylo možné i v Irsku. Nabídka obsahovala příslib plné autonomie v domácích záležitostech (hospodářství, soudnictví, vnitřní bezpečnost aj.). Oproti některým jiným dominiím si však Londýn vyhradil právo používat základny pro letecké a námořní síly. Návrh obsahoval i teoretickou možnost sjednocení ostrova, pokud by představitelé severní části souhlasili se zrušením dosavadních výsad.⁸⁶⁵

Éamon de Valera sice předběžně a za sebe premiérovu nabídku odmítl, přesto finální posouzení ponechal na irském parlamentu.⁸⁶⁶ Irský vůdce choval dlouhodobě nedůvěru k účasti na různých koloniálních či imperiálních projektech, protože považoval Iry za oběť britského kolonialismu.⁸⁶⁷ Smuts, jenž si uvědomoval limity britského návrhu, se snažil de Valeru přesvědčit, aby předložený návrh přijal. Apeloval na něho, aby především uvážil fakt, že dominiální status znamená nabídku svobody a ne *Home Rule* z dob Gladstonea a Asquithe. Zdůraznil i aspekt imperiálních konferencí, jež postupem času pomáhají rozvíjet Britské impérium. V otázce irské jednoty doporučil větší trpělivost, protože se domníval, že s ohledem na nesouhlasné stanovisko zástupců Ulsteru vyžaduje více času, než bude možné spojení ostrova završit.⁸⁶⁸ Veškeré přesvědčování ale bylo marné. Dne 10. srpna zaslal de Valera

⁸⁶² MANSERGH, *The Unresolved ...*, s. 165.

⁸⁶³ MacMANUS, M. J., *Eamon de Valera*, Chicago/New York 1946, s. 97–99.

⁸⁶⁴ AITKEN, W. M., *The Decline and Fall of Lloyd George*, London 1963, s. 86.

⁸⁶⁵ Proposals of the British Government for an Irish Settlement, Downing Street, London, 20th July, 1921, in: Cmd. 1502, *Correspondence Relating to the Proposals of His Majesty's Government for an Irish Settlement*, London 1921, s. 2–3.

⁸⁶⁶ BROMAGE, M. C., *De Valera's Plan*, in: *University Review*, Vol. 5, No. 1, 1968, s. 25.

⁸⁶⁷ KNIRCK, J., *The Dominion of Ireland: The Anglo-Irish Treaty in an Imperial Context*, in: *Éire-Ireland*, Vol. 42, No. 1/2, 2007, s. 234.

⁸⁶⁸ Srv. Éamon de Valera to Jan Christian Smuts, Mansion House, Dublin, 31st July, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 17, University College Dublin: Archives Department (dále jen UCDA) P150/1913,

Lloydu Georgeovi oficiální odpověď, v níž sice uvítal uznání práva Irů na sebeurčení, navrhovaný dominiální status však označil za nedostatečný pro irskou svobodu, protože se obával s ohledem na geografickou blízkost Irska na nefunkčnost dominiálního uspořádání.⁸⁶⁹

De Valera měl zčásti pravdu. Irsko skutečně neprošlo podobným vývojem jako ostatní samosprávné zámořské celky. Kanada, Jihoafrická unie, Austrálie, Newfoundland a Nový Zéland o dominiální status usilovaly, protože jej vnímaly jako jistý druh odměny nebo povýšení za úspěšný vývoj, zatímco Irové na něj pohlíželi jako na něco, co jim politikové z Londýna vnucují.⁸⁷⁰ De Valera sice připouštěl, že podstata dominiální vlády je založena na praktické nezávislosti, protože dominia mají vlastní ozbrojené síly a námořnictvo, a proto se nemusí spoléhat na ochranu ze strany mateřské země, nicméně soudil, že v případě Irska by vzhledem k malé vzdálenosti od Velké Británie jednalo jen o „papírovou“ nezávislost.⁸⁷¹

O tři dny později odeslal britský ministerský předseda de Valerovi odpověď, v níž ho upozornil, že dominiální uspořádání představuje maximum, co může vláda Jeho Veličenstva Irům nabídnout. Stanovisko podtrhl i výrokem, že „žádná britská vláda ... neuzná, že by Irsko mělo mír právo vymanit se ze závazků vůči králi“.⁸⁷² Až do konce září 1921 pokračovala nepřiliš plodná výměna stanovisek prostřednictvím dopisů a telegramů.⁸⁷³ Obě strany časem dospěly k závěru, že praktičtější bude se sejít na konferenci, jež měla ověřit, zda je možné „skloubit irské národní aspirace s účastí Irska ve společenství národů známé jako Britské impérium“.⁸⁷⁴ Jak Irové, tak Britové, již byli unaveni z konfliktu, což zvyšovalo naději, že se podaří dospět k dohodě.

[<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013-12-28]; TNA, CAB 21/243, C. P. 3331 (Revise), Copies of Documents Relating to the Proposals of His Majesty's Government for an Irish Settlement: Letter from General Smuts to Mr. de Valera, Savoy Hotel, London, 4th August, 1921, [Doc.] No. 18, ff. 10–13.

⁸⁶⁹ Srv. Reply from Mr. De Valera, Mansion House, Dublin, 10th August, 1921, in: Cmd. 1502, s. 3–5; Memorandum by Erskine Childers on Irish defence as affected by the British proposals of 20 July 1921, Dublin, July 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 20 UCDA P150/1914 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013-12-28].

⁸⁷⁰ McINTYRE, W. D., *'A Formula May Have To Be Found': Ireland, India, and the Headship of the Commonwealth*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 91, Is. 365, 2002, s. 392.

⁸⁷¹ KNIRCK, s. 237.

⁸⁷² The Prime Minister's Reply to Mr. De Valera's Letter, Downing Street, London, 13th August, 1921, in: Cmd. 1502, s. 5.

⁸⁷³ Podrobněji Cmd. 1539, *Further Correspondence Relating to the Proposals of His Majesty's Government for an Irish Settlement*, London 1921.

⁸⁷⁴ TNA, CAB 21/243, C. P. 3353, Cabinet: Ireland: De Valera to [Lloyd George], Dublin, 30th September, 1921, f. 1.

Kupříkladu britský ministr pro kolonie Winston Churchill se domníval, že je v zájmu impéria, aby se podařilo dojednat trvalý mír s Irskem.⁸⁷⁵ Naproti tomu jihoafrický ministerský předseda Smuts apeloval na Lloyda George, aby Irům nabídl dominiální status.⁸⁷⁶

Dne 11. října 1921 se sešli britští a irští delegáti na konferenci v Londýně s cílem nalézt kompromis, jež se nakonec podařilo dojednat 6. prosince. Ani jedna strana zde nevystupovala z pozice vítěze.⁸⁷⁷ Během diskuze v irském parlamentu se rozhodlo, že Éamon de Valera se nezúčastní konference, a proto se stal vůdcem irské delegace ministr pro zahraniční věci Arthur Griffith; k jeho hlavním spolupracovníkům patřil ministr financí Michael Collins.⁸⁷⁸ Irští delegáti se však nacházeli v nevýhodě. Ačkoli měli oficiálně plnou moc jednat, v realitě měli svázané ruce a často si museli žádat Dublin o schválení svých rozhodnutí.⁸⁷⁹ De Valera si navíc vůči vyjednavacům opakovaně neodpustil kritické poznámky,⁸⁸⁰ protože se řadil k republikánskému křídlu Sinn Féin.⁸⁸¹

Britskou stranu reprezentovali ministerský předseda David Lloyd George, lord strážce tajné pečeti a vůdce Dolní sněmovny Austen Chamberlain, ministr pro kolonie Winston Churchill a lord kancléř Frederick Edwin Smith, první hrabě Birkenhead.⁸⁸² Významná úloha na konferenčních jednáních připadla i britským tajemníkům Lionelu Curtisovi, jenž vystupoval jako autorita v problematice dominiálního statusu a který přispěl k pozdějšímu hladkému včlenění smlouvy do probíhajícího konstitucionálního procesu v rámci impéria, a dlouholetému tajemníkovi kabinetu Thomasi Jonesovi.⁸⁸³

⁸⁷⁵ Srv. TNA, CAB 21/243, [Intelligence Report]: Subject Sinn Fein: Internal Dissention, Cork, 12th October, 1921, ff. [1–4]; TOYE, R., *‘Phrases Make History Here’: Churchill, Ireland and the Rhetoric Empire*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 38, No. 4, 2010, s. 558.

⁸⁷⁶ CUL, SP, Add MS 7917, Vol. 1, Smuts to M. Gillet, Doornkloof, 21st September, 1921, Doc. No. 300, f. 213.

⁸⁷⁷ *IPD, DĚ*, Vol. T, No. 6, 19th December, 1921, s. 32.

⁸⁷⁸ Vedle Griffitha a Collinse se na jednáních podíleli poslanci Eamon Duggan a George Gavan Duffy, irský ministr pro hospodářství Robert Barton a čtyři pomocní tajemníci. K této problematice podrobněji LAWLOR, s. 54; *IPD, DĚ*, Vol. S, No. 10, 14th September, 1921, s. 94–96.

⁸⁷⁹ Instructions to plenipotentiaries from the Cabinet, Dublin, 7th October, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 34 UCDA P150/1925 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>]; cit. 2013–12–17].

⁸⁸⁰ *IPD, DĚ*, Vol. T, No. 2, 14th December, 1921, s. 11; LAFFAN, M., *The Resurrection of Ireland 1916–1923: The Sinn Féin Party*, New York 1999, s. 349–350.

⁸⁸¹ MAIR, P., *The Break-up of the United Kingdom: The Irish Experience of Regime Change, 1918–1949*, in: *The Journal of Commonwealth & Comparative Politics*, Vol. 16, Is. 3, 1978, s. 294.

⁸⁸² Dále se jednání účastnili i ministr války sir Laming Worthington-Evans, sir Hamar Greenwood a sir Gordon Hewart. KOVÁŘ, „*Nepokoje*“..., s. 80; MANSERGH, N., *The Irish Free State: Its Government and Politics*, London 1934, s. 30.

⁸⁸³ MANSERGH, *The Unresolved ...*, s. 175.

Vzhledem k tomu, že britští představitelé zastupovali i Britské společenství, zástupci dominiálních vlád do vyjednávání v zásadě nezasahovali, i když se v letních měsících účastnili zasedání imperiální konference v Londýně.

Od počátku se s ohledem na de Valerovu korespondenci s Lloydem Georgem vycházelo z předpokladu, že debatách budou vévodit dva základní body: 1) vztah Irska ke Koruně a k impériu a 2) pozice Severního Irska. Konferenční plénum přesto řešilo i širší okruh otázek, a proto přistoupilo k rozdělení agendy na tři části – Výbor pro dodržování příměří, Výbor pro námořní a leteckou obranu a Výbor pro finanční vztahy.⁸⁸⁴

Britský návrh z 20. července obsahoval i klauzule o tom, že si Velká Británie vyhrazuje právo používat námořní základny v Irsku k obraně Britských ostrovů, což specifikovala zpráva admirality.⁸⁸⁵ Dne 17. října 1921 se na zasedání Výboru pro námořní a leteckou obranu (*Committee of Naval and Air Defence*), jemuž předsedal Churchill, projednávala otázka obrany v době míru i války. Strhla se však bouřlivá diskuze mezi jejím předsedou a Childersem o problematice dominiální neutrality za války. Jádrem sporu tkvělo v tom, zda je princip neutrality slučitelný s dominiálním statutem. Churchill vyjádřil stanovisko vlády, podle něhož se neutralita neslučovala s dominiálním uspořádáním, v němž válečný stav vyhláší panovník současně za všechny subjekty, jež jsou s ním konstitucionálně spjaty.⁸⁸⁶

O den později předložili irští vyjednavací Britům memorandum, v němž vyjádřili nespokojenost s Churchillovým pojetím námořní a letecké obrany a rekrutování do ozbrojených sil. Především britská přítomnost v irských přístavech jim byla trnem v oku, protože zamýšleli vybudovat vlastní námořnictvo. Britské požadavky se neslučovaly ani s jejich cílem dosáhnout nezávislosti a neutrality země. Tajemník irské delegace Robert Erskine Childers usiloval o to, aby došlo k potvrzení neutrálního postavení, a jeho následnému garantování ze strany mezinárodního

⁸⁸⁴ TNA, CAB 21/243, S. F. C. 4, Conference on Ireland: Third Session: Aide-memoire, Whitehall Gardens, 13th October, 1921.

⁸⁸⁵ Podrobněji k vymezení požadavků admirality srv. TNA, CAB 21/243, S. F. C. 14, Conference on Ireland: British Proposals of July 20th 1921: Explanatory Additions drafted by the Attorney General, Whitehall Gardens, 18th October, 1921, f. [18]; tamtéž, C. P. 3409, Cabinet: Irish Settlement: Memorandum by the First Lord of Admiralty, 15th October, 1921, ff. [1]–2.

⁸⁸⁶ KNIRCK, s. 239; MANSERGH, *The Unresolved ...*, s. 179–180; TNA, CAB 21/243, S. F. C. 10, Conference on Ireland: Committee of Naval and Air Defence: Draft Formula, [1921], f. [1]; tamtéž, S. F. C. 8, Conference on Ireland: Committee of Naval and Air Defence: Aide memoire, 17th October, 1921, ff. [1–2].

společnosti. Childers patřil i k irským expertům na problematiku dominiálního statusu, a proto se snažil prosadit, aby Irsko obdrželo to samé jako Kanada, kterou vnímal mezi zámořskými samosprávnými celky jako „vzorové dominium“.⁸⁸⁷

Červencový návrh Londýna nabízel dominiální uspořádání, jež mělo Irům umožnit nalézt ideální způsob, jak se „jako jeden z mnoha různých národů, které pojily závazky k trůnu Jeho Veličenstva, moci vyjadřovat k veškerému politickému a duchovnímu směřování impéria“.⁸⁸⁸ Dominiální status přitom rozhodně nebylo možné vnímat jen jako monarchistický symbol. V realitě se spíše jednalo o vyjasnění vztahů mezi jednotlivými částmi Commonwealthu, respektive o vazbu irského státu k mateřské zemi než o záležitostech, spadajících do problematiky mezinárodních vztahů. Irové si chtěli na konferenci především vyjasnit, zda je dominiální status kompatibilní s jejich aspiracemi a zda se v praxi jedná o shodný model, jaký mají samosprávné celky v zámoří, zejména Kanada.⁸⁸⁹ Přesto v otázce akceptace dominiálního statusu nebyli irští politici jednotní. Kupříkladu irský ministr vnitra Austin Stack, známý extrémními postoji, vehementně odmítal přijetí jakékoli kompromisní podoby nezávislosti (i té po vzoru Kanady); zatvrzele trval na úplné nezávislosti Irska.⁸⁹⁰

Vzhledem k tomu, že britští zástupci očekávali v této otázce nesoulad, pověřili v prvních dnech konference Lionela Curtise, aby vypracoval zprávu, v níž by se na základě osobních zkušeností a znalostí, získaných dlouhodobým studiem této problematiky a životem v autonomních zámořských celcích, pokusil dominiální status definovat. Dne 17. října předložil Curtis memorandum shrnující překotný rozvoj britsko-dominiálních vztahů a změny, které jej od roku 1914 doprovázely. Zdůraznil nárůst vlivu dominiálních představitelů na rozhodování o zahraničněpolitickém směřování Britského impéria. Jejich nová mezinárodní pozice měla vejít ve známost při odděleném podpisu mírových smluv na pařížských jednáních. Curtis však přiznal,

⁸⁸⁷ HAWKINGS, F. M. A., *Defence and the Role of Erskine Childers in the Treaty Negotiations of 1921*, in: *Irish Historical Studies*, Vol. 22, No. 87, 1981, s. 251–270; TNA, CAB 21/243, S. F. C. 11, Committee of Naval and Air Defence: Memorandum by the Irish Representatives, 18th October, 1921, ff. 1–[8].

⁸⁸⁸ Proposals of the British Government for an Irish Settlement, Downing Street, London, 20th July, 1921, in: *Cmd. 1502*, s. 2.

⁸⁸⁹ Srv. MANSERGH, *The Unresolved ...*, s. 179; MOHR, T., *British Imperial Statutes and Irish Law: Statutes Passed Before the Creation of the Irish Free State*, in: *The Journal of Legal History*, Vol. 31, No. 3, 2010, s. 299–321.

⁸⁹⁰ *IPD, DÉ*, Vol. T., No. 6, 19th December, 1921, s. 27.

že praktické završení této změny je v kompetencích imperiální konference, protože již nyní mají rovnoprávné postavení s mateřskou zemí jak z hlediska jejich zastoupení v imperiálních institucích, tak v domácích i zahraničních záležitostech. Připustil nicméně, že nelze přesně definovat vztahy mezi dominiemi a Velkou Británií, protože nedefinované věci nemají přesné limity a umožňují praktičtější využití, což přispívá k posílení jednoty a moci Britského impéria. Současně vyzdvihl skutečnost, že i když impérium jedná navenek jednotně, mezi jeho členy existuje svobodná výměna názorů. Dle Curtise imperiální systém závisel zcela na ochotě jeho účastníků zdržet se takového jednání, jež by ohrožovalo ostatní části Britského společenství.⁸⁹¹

O dva dny později obdrželi Britové v reakci na Curtisův dokument irské stanovisko, v němž Erskine Childers vyjádřil nespokojenost s vyjevenými aspekty dominiální autonomie. Childers nabyl dojmu, že Curtis některá specifická fakta v memorandu ignoroval, a proto přistoupil k britským závěrům kriticky. Soudil, že právo dominií svobodně opustit Britské společenství je v Curtisově materiálu připuštěno jen skrytě a že není adekvátně bráno v úvahu známé a jasné tvrzení Bonara Lawa z března 1920 o tom, že dominia mohou impérium kdykoli opustit. Curtisovo zdůvodnění, proč nelze přesně definovat vztahy mezi dominiemi a Velkou Británií, Childers rázně odmítl. Poukázal na fakt, že pokud neexistují definované konstitucionální vazby, každé dominium je zcela svobodné vůči ostatním členům Britského společenství, s nímž jej pojí jen přátelská pouta.⁸⁹²

Vypjatá atmosféra a závěry proběhlých diskuzí přiměly Arthura Griffithe k názoru, že navrhovaná podoba dominiálního statusu je pro Iry nepřijatelná. Irští vyjednávači vycházeli z definice, kterou vyslovil Bonar Law v Dolní sněmovně v březnu 1920 a jež v jisté chvíli umožňovala svobodně opustit Britské impérium, což by vyhovovalo irskému požadavku nezávislosti. Komplikace tkvěla ve skutečnosti, že secese mohla praxi proběhnout podle Bonar Lawova projevu, nebyla však nikde

⁸⁹¹ Srv. TNA, CAB 21/243, S. F. C. 13, Memorandum on Dominion Status: By Mr. Lionel Curtis, 17th October, 1921, ff. [1]–20; tamtéž, S. F. B. 3, Memorandum on Dominion Status with Special Reference to Recent Imperial Developments, [October 1921], ff. 1–[16].

⁸⁹² Memorandum by Erskine Childers replying to the British proposals of 18 October 1921, London, 20th October, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 46 National Archives of Ireland Dáil Éireann (dále jen NAI DE) 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–19].

uzákoněna. Britským delegátům se nepodařilo zahnat ani irské obavy z geografické blízkosti mateřské země.⁸⁹³

Dne 24. října 1921 předložila irská delegace dokument zvaný „Návrh smlouvy A“ (*Draft Treaty A*), v němž v průběhu října rozpracovala vlastní vizi britsko-irských vztahů a který měl představovat kompromis mezi stoupenci dominiálního statusu a republikánského zřízení.⁸⁹⁴ Jejich představy se opíraly o teorii „vnějšího spojení“ či někdy též „vnějšího přidružení“ (*external association*), kterou de Valera přijal za svou v červenci 1921 a z níž vyplývala interpretace irské vize absolutní suverenity ve všech vnitřních záležitostech a pouze vnějšího připojení Irska k Britskému společenství za účelem hájení společných zahraničních zájmů.⁸⁹⁵ Naproti tomu Britové pracovali s ideou „volné spojení“ či někdy „volné přidružení“ (*free association*).⁸⁹⁶

V předloženém protinávru Irové otevřeně požadovali uznání Irska jako suverénního nezávislého státu, přidruženému vnější formou k Britskému společenství, jež by spolu se Společností národů a Spojenými státy americkými garantovalo trvalou neutralitu ostrova. Otázka Ulsteru měla být prohlášena za domácí záležitost Irů. Na zasedání imperiálních konferencích měli obdržet oddělené zastoupení na úrovni Velké Británie. Návrh se ale v náznaku nezmiňoval ani o republikánském, ani o monarchistickém zřízení. Absence závazků vůči Koruně předem vylučovala, že by jej Britové mohli akceptovat.⁸⁹⁷ Rozdíly mezi „vnějším připojením“ a členstvím v Commonwealthu se zdály být na první pohled malé, opak byl nicméně pravdou.

Po prostudování irského protinávru došli britští představitelé k názoru, že se od této chvíle změnila podstata londýnských jednání, protože nově navrhovaná koncepce se obsahově rozcházela s jejich červencovým návrhem. Vedle principu „vnějšího spojení“ si irští vyjednavací kladli za cíl zabránit trvalému rozdělení Irska

⁸⁹³ KNIRCK, s. 240; MANSERGH, *The Unresolved ...*, s. 180–181; Memorandum of the proposals of the Irish delegates to the British representatives, London, 24th October, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 49 NAI DE 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–19].

⁸⁹⁴ Draft Treaty proposals taken by the Irish delegation to London, Dublin, 7th October, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 33 NAI DE 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–17]; MACARDLE, s. 529–530.

⁸⁹⁵ Srv. BROMAGE, s. 26; MANSERGH, N., *The Implications of Eire's Relationship with the British Commonwealth of Nations*, in: *International Affairs*, Vol. 24, No. 1, 1948, s. 1–2; McINTYRE, *'A Formula ...*, s. 394; O'DUFFY, B. – GITHENS-MAZER, J., *Status and Statehood: Exchange Theory and British-Irish Relations, 1921–41*, in: *Commonwealth & Comparative Politics*, Vol. 40, No. 2, 2002, s. 129.

⁸⁹⁶ BROMAGE, s. 26.

⁸⁹⁷ BOYCE, D. G., *Englishmen and Irish Troubles 1918–1922*, Cambridge 1972, s. 156–157; MACARDLE, s. 544–545, 937–939.

na severní a jižní část. Z tohoto důvodu využili řady neformálních jednání mezi s Lloydem Georgem a Churchillem a vyjádřili ochotu uzavřít jistý výměnný obchod. Irové naznačili, že by mohli znovu přehodnotit odmítnutí závazků vůči Koruně a dominiálního statusu na oplátku za sjednocení ostrova pod vlivem Dublinu.⁸⁹⁸ Dne 27. října 1921 optimisticky naladěný Griffith informoval de Valeru, že vše na dobré cestě.⁸⁹⁹ V následném memorandu Irové dokonce ustoupili v otázce námořní a letecké obrany a připustili jejich společné provozování. Dále písemně potvrdili dřívější ústní sliby, tj. připravenost uznat autoritu Koruny a připojit se k Britskému společenství za podmínky, že dojde ke sjednocení Irska.⁹⁰⁰

Dne 10. listopadu 1921 seznámil Lloyd George svého severoirského kolegu Craiga s vývojem diskuze na londýnské konferenci. Navrhl mu, aby přistoupil na irskou jednotu a aby uznal vznik celoírského parlamentu, jenž by respektoval princip samosprávného irského státu.⁹⁰¹ Craig však odmítl na základě těchto podmínek jednat a jako ulsterský unionista trval na platnosti a výsadách, které získalo Severní Irsko přijetím Zákona o vládě v Irsku v roce 1920.⁹⁰² Současně vyjádřil přání, aby si Ulster podržel užší spojení s Velkou Británií a impériem. Pokud by musely být svazky s Londýnem zpřetrhány, požadoval udělení dominiálního statusu.⁹⁰³ V následných diskuzích mezi Lloydem Georgem a Craigem zazněl požadavek, aby byla jasně vymezena často neformální a vágní ujištění ze strany Sinn Féin o obsahu dohody.⁹⁰⁴

Z tohoto důvodu předložili 22. listopadu 1921 irští delegáti nové memorandum, na jehož sepsání se podíleli Childers, Barton a Duffy a které představovalo návrhy k udržení základní jednoty (*essential unity*) Irska. Irové trvali na zachování irské nezávislosti, suverenity a integrity a zajištění rovnoprávného postavení s Velkou Británií ve Společnosti národů a vyjádřili odhodlání podílet se na obraně ostrova. Otázku námořních základen pro britské loďstvo byli připraveni zvážit. Na oplátku

⁸⁹⁸ Srv. Griffith to de Valera, London, 24th October, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 50 NAI DE 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–19]; JONES, s. 174; KOVÁŘ, *The "Small Nation's"* ..., s. 120.

⁸⁹⁹ Griffith to de Valera, London, 27th October, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 56 NAI DE 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–19].

⁹⁰⁰ Memorandum by the Irish Delegation in reply to British memorandum of 27 October, 29th October, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 59 NAI DE 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–19]; TNA, CAB 21/243, S. F. C. 21A, Conference on Ireland: Further Memorandum by the Irish Delegates, 29th October, 1921, f. [1].

⁹⁰¹ BOYCE, *Englishmen* ..., s. 159.

⁹⁰² MACARDLE, s. 560.

⁹⁰³ BOYCE, *Englishmen* ..., s. 160.

⁹⁰⁴ MACARDLE, s. 565.

nabízeli úzkou spolupráci (*association*) s Britským impériem v otázkách společného zájmu, uznání Koruny jako symbolu a představitele společenství a provádění přátelské politiky vůči Velké Británii. Součástí návrhu měla být i dohoda, zahrnující volný obchod se zbožím. Existující legislativní pozici severoirského parlamentu s bezpečnostními pojistkami, hájícími jeho zvláštní zájmy, byli připraveni inkorporovat do národního parlamentu.⁹⁰⁵ Z irské strany představovalo memorandum ústupek v několika bodech již dříve předloženého „Návrhu smlouvy A“. I když nový dokument znovu otevřel možnost udržení republikánského zřízení, svěřil zahraničněpolitický vývoj do péče Britského společenství. Irští vyjednavací tak opětovně potvrdili, že si primárně přejí zachovat jednotu ostrova, že nehodlají být členy Britského impéria, že neakceptují britského panovníka jako krále Irska a že *de facto* stále trvají na republikánském zřízení.⁹⁰⁶

Na britské straně vyvolalo memorandum z 22. listopadu 1921 nesouhlas, protože maximalistické požadavky Irů zvyšovaly pravděpodobnost krachu konferenčních jednání. Griffith se sice snažil nejasnosti kolem míry přidružení Irska ke Commonwealthu zmírnit,⁹⁰⁷ ale přesto britské rozladění z dokumentu jako celku nezměnil. Britové připustili, že existují dva diametrálně odlišné pohledy na způsob řešení, irský a britský; nesouhlasili však s tvrzením, že dominiální status znamená vágní metafyzickou koncepci. Obvinili irskou delegaci, že za šest týdnů jednání nepředložila žádný konstruktivní návrh, a proto se rozhodli přerušit diskuze a předložit poslední návrh.⁹⁰⁸

Dne 1. prosince 1921 obdrželi Irové navrhovanou smlouvu, obsahující osmnáct článků a jeden dodatek, specifikující Brity požadovaná vojenská zařízení. Britové opětovně nabídli dominiální status s novým názvem země Irský svobodný stát (*Irish Free State*) bez Ulsteru. Mezi irskými delegáty náhle zavládl jistý neklid, protože předložený text měl pramálo společného s „Návrhem smlouvy A“ z října 1921, který

⁹⁰⁵ Memorandum by the Irish Representatives, 22nd November, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 73 NAI DE 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–21].

⁹⁰⁶ Memorandum by Erskine Childers, 23th November, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 75 NAI DE 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–21].

⁹⁰⁷ Memorandum by the Irish delegates on their proposals for the association of Ireland with the British Commonwealth, 28th November, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 78 NAI DE 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–21].

⁹⁰⁸ Srv. Griffith to de Valera, London, 29th November, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 80 UCDA P150/1914 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–21]; TNA, CAB 21/243, Draft Reply to the Irish Memorandum of November 28th, 1921, Whitehall Gardens, 29th November, 1921, ff. [1–6].

vnímali za podklad ke konferenčním jednáním.⁹⁰⁹ Ačkoli byl irský kabinet názorově rozdělen, převládá rozhodný postoj předloženou smlouvu zamítnout.⁹¹⁰

O tři dny později předložili Irové protinávrh, jenž však britští představitelé po deseti minutách zamítli, neboť jeho obsah nekorespondoval s předchozími diskuzemi.⁹¹¹ Irská delegace dostala na výběr: 1) signovat předloženou smlouvu, nebo 2) odmítnout, což by znamenalo obnovení válečných operací. Britský premiér se rozhodl hrát vabank.⁹¹² S odstupem času znamenal jeho postoj rozhodující faktor, který přiměl irské delegáty podepsat, aniž by záležitost konzultovali s vládou a vyčkali příslušných instrukcí, neboť totožný text před dvěma dny Dublin zamítl.⁹¹³ Michael Collins tento slavnostní akt výstižně okomentoval: „... dnes brzy ráno jsem si podepsal rozsudek smrti.“⁹¹⁴

Dne 6. prosince 1921 došlo k uzavření smlouvy, na základě níž vznikl, respektive byl uznán Irský svobodný stát jako součást komunity národů, vytvářející Britské společenství národů, se stejným dominiálním postavením jako Kanada, Australský svaz, Nový Zéland, Jihoafrická unie a Newfoundland.⁹¹⁵ V realitě se ale z Irska stalo další dominium s generálním guvernérem, reprezentujícím zájmy Koruny. Již od podpisu však začala smlouvu provázet kritika z různých stran. Podle některých samotné smluvní zakotvení stavu znamenalo *de facto* uznání vnitřní suverenity irského státu.⁹¹⁶

⁹⁰⁹ Srv. MACARDLE, s. 576–579, 946–950; TNA, CAB 21/243, S. F. B. 33, Conference on Ireland: Proposed Articles of Agreement, [1st December, 1921], ff. 1–[7]; tamtéž, CAB 23/27/16, Cabinet 89 (21), Conclusions of a Meeting of the Cabinet, Downing Street, 5th December, 1921, ff. 1–[5].

⁹¹⁰ Copy of Secretary's Notes of Meeting of the Cabinet and Delegation, Dublin, 28th November, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 83 NAI DE 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–21].

⁹¹¹ Srv. Amendments by the Irish Representatives to the Proposed Articles of Agreement, Dublin, 4th December, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 84 NAI DE 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–21]; Griffith to de Valera, London, 4th December, 1921, in: Tamtéž, Doc. No. 85 UCDA P150/1914 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–21].

⁹¹² BOYCE, *Englishmen ...*, s. 170; GILBERT, M. (ed.), *Lloyd George*, Englewood Cliffs 1968, s. 115.

⁹¹³ MANSERGH, *The Unresolved ...*, s. 188.

⁹¹⁴ MERIVIRTA, R., *The Gun and Irish Politics: Examining National History in Neil Jordan's Michael Collins*, Bern 2009, s. 103.

⁹¹⁵ Cmd. 1560, *Articles of Agreement for a Treaty between Great Britain and Ireland*, London 1921; KENNEDY, W. P. M., *Significance of the Irish Free State*, in: North American Review, No. 218, 1923, s. 316.

⁹¹⁶ Srv. KEITH, A. B., *Notes on Imperial Constitutional Law*, in: Journal of Comparative Legislation and International Law, Vol. 4, No. 4, 1922, s. 233; MANSERGH, *The Irish ...*, s. 32; MOHR, T., *British Imperial Statutes and Irish Sovereignty: Statutes Passed After the Creation of the Irish Free State*, in: The Journal of Legal History, Vol. 32, No. 1, 2011, s. 63–64.

Členové irského kabinetu, kteří se neúčastnili jednání v Londýně, se s de Valerou dozvěděli o uzavření smlouvy z denního tisku, jenž měl velmi podrobný přehled o stavu jednání. Nelze se proto divit, že od počátku zaujali vůči smluvnímu ujednání odmítavý postoj.⁹¹⁷ Část z nich zastávala názor, že podpisem dohody delegáti porušili instrukce, překročili pravomoci a postavili vládu před „hotovou věc“.⁹¹⁸ Dne 8. prosince 1921 probíhalo jednání irských ministrů, z nichž jen Arthur Griffith dohodu podpořil bez výhrad, Michael Collins, Robert Barton, Thomas Cosgrave a Kevin O’Higgins se za ni postavili pouze kvůli tomu, že je již podepsaná, a Éamon de Valera, Cathal Brugha a Austin Stack ji odmítli doporučit k ratifikaci.⁹¹⁹

Bez ohledu na to, zda irský parlament dohodu schválí či nikoli, zahájila britská strana naplňování některých klauzulí, i když jejich implementace představovala nesnadný úkol.⁹²⁰ Dne 14. prosince 1921 začala ve Westminsteru debata, která vyústila v ratifikaci britsko-irské dohody. V souvislosti s ní se znovu vynořila otázka definování dominiálního statusu. David Lloyd George si položil otázku: „Co vlastně dominiální status znamená? Je to obtížné a nebezpečné definovat.“ Ačkoli se nepokusil o nějakou definici, hovořil spíše o úskalích, jež by ji provázely, či přímo o tom, co by se v dominiálním uspořádání nemělo vyskytovat. Především se obával, že různá omezující opatření a rigidní postupy by negativně působily na rozvoj vztahů mezi mateřskou zemí a dominií. Lloyd George rozhodně nehodlal připustit, aby dominiální status umožňoval překročit limity, plynoucí z postavení „vzorového dominia“ – Kanady.⁹²¹ Kanaďané proto diskuze, provázející podpis britsko-irské smlouvy a vznik Irského svobodného státu, bedlivě sledovali, protože na tom měli jako „vzorové dominium“ zvláštní zájem.⁹²²

Dne 14. prosince 1921 se de Valera pokusil zvrátit nepříznivou situaci předložením alternativní smlouvy, opírající se o koncepci „vnějšího spojení“, nicméně

⁹¹⁷ TNA, CAB 23/27/5, Cabinet 78 (21), Conclusions of a Meeting of the Cabinet, Downing Street, 10th October, 1921, f. 4 [61].

⁹¹⁸ MACARDLE, s. 592–593.

⁹¹⁹ Minutes of a Cabinet Meeting, Dublin, 8th December, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 89 NAI DE 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>; cit. 2013–12–21]; *IPD, DÉ*, Vol. T, No. 2, 14th December, 1921, s. 8–19.

⁹²⁰ K problematice implementace podrobněji McCOLGAN, J., *Implementing the 1921 Treaty: Lionel Curtis and Constitutional Procedure*, in: *Irish Historical Studies*, Vol. 20, No. 79, 1977, s. 312–335.

⁹²¹ BUELL, R. L., *Britain’s Changing Empire*, in: *Current History*, Vol. 22, No. 1, 1925, s. 57; *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 149, 14th December, 1921, cc. 27–28.

⁹²² Blíže viz BRADY, A., *The New Dominion*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 4, No. 3, 1923, s. 198–216.

neuspěl.⁹²³ Poslancům následně slíbil, že se nevzdá,⁹²⁴ a proto předchozí závěry přeformuloval a 3. ledna 1922 jim předložil nový návrh zvaný „Dokument č. 2“ (*Document No. 2*), jenž měl představovat kompromis k dojednané britsko-irské dohodě (někdy též „Dokument č. 1“). Hlavní rozdíl mezi oběma dokumenty tkvěl v tom, že dohoda z 6. prosince 1921 již byla podepsána a nový text nikoli.⁹²⁵ De Valera proti britsko-irské dohodě vystoupil během debaty s plamenným projevem, v němž prohlásil: „Jsem proti smlouvě, protože spolupráce britskou vládou nenaplnuje irské národní aspirace ... Jsem proti smlouvě, protože nám nepřináší mír ... Jsem proti smlouvě, protože nejsem stoupenec válčení, ale míru ... Jsem proti smlouvě, protože po staletích neukončí konflikt mezi Velkou Británií a Irskem.“⁹²⁶ De Valerova argumentace však nepadla na úrodnou půdu, a proto irský parlament většinou sedmi hlasů dohodu schválil. Dne 10. ledna 1922 odstoupil de Valera z postu předsedy parlamentu a poslanci na jeho místo vzápětí zvolili Arthura Griffithe.⁹²⁷ De Valera s odstupem času hodnotil uzavření dohody jako „historický appeasement“, který však „zakonzervoval“ finální usmíření mezi Brity a Iry.⁹²⁸

Během britsko-irských jednání v Londýně na podzim 1921 a v průběhu následných debat vyvstala komplikace v přesném definování dominiálního statusu. Stoupeneci britsko-irské dohody uklidňovali vlastní sympatizanty tvrzením, že svoboda a rovnoprávnost vyplývají přímo z postavení dominií. Absence přesného stanovení práv a povinností dominií, na kterou horlivě upozorňovali irští republikáni, však představovala pro zastánce přijetí britsko-irské smlouvy výraznou nevýhodu. Diskuze, provázející podpis dohody, vyzdvihly potřebu přesvědčit nejen politiky, ale i veřejnost, o formě svobody, kterou dominiální status poskytoval. Irský ministerský předseda William Thomas Cosgrave se proto v následných polemikách klonil k reinterpetaci přesné formy přirozenosti Commonwealthu, k němuž Irský svobodný

⁹²³ Proposed Alternative Treaty of Association between Ireland and the British Commonwealth presented by Mr Éamon de Valera to a Secret Session of Dáil Éireann, Dublin, 13th – 14th December, 1921, in: *DIFP*, Doc. No. 92 NAI DE 2/304/1 [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>]; cit. 2013–12–21].

⁹²⁴ *IPD, DĚ*, Vol. T, No. 6, 19th December, 1921, s. 43–45.

⁹²⁵ K problematice „Dokumentu č. 2“ podrobněji COLLINS, M., *The Path to Freedom*, London 1922, s. 43–54; MACARDLE, s. 959–963; MANSERGH, *The Commonwealth of the Nation ...*, s. 195–196; tentýž, *The Unresolved ...*, s. 203–207.

⁹²⁶ *IPD, DĚ*, Vol. T, No. 6, 19th December, 1921, s. 24–26.

⁹²⁷ *IPD, DĚ*, Vol. T, No. 15, 7th January, 1922, s. 345–347.

⁹²⁸ WILSON, R. R., *Anglo-Irish Accord*, in: *The American Journal of International Law*, Vol. 32, No. 3, 1938, s. 546.

stát nově patřil.⁹²⁹ Nejasnosti ohledně přesné definice postavení a práv dominií vůči mateřské zemi se podařilo odstranit teprve v průběhu zasedání imperiální konference v roce 1926.

⁹²⁹ MANSERGH, *Survey...*, s. 9.

Čtvrtá kapitola

Nové konstitucionálního postavení dominií?

4. 1. Od Chanacké krize k Lausanne

Po skončení imperiální konference v roce 1921 zůstávaly stále nevyřešeny dvě základní otázky: 1) redefinování vztahů mezi mateřskou zemí a dominií s ohledem na stávající právní uspořádání, jež mělo být založené na principu rovného, anebo takřka rovného postavení zámořských samosprávných celků, a 2) pozice dominií v mezinárodních vztazích.⁹³⁰ Problém s mezinárodním postavením dominií se sice vyskytl již během Washingtonské odzbrojovací konference, na aktuálnosti však získal v průběhu Chanacké krize (*Chanak Crisis*), též někdy Chanackého incidentu (*Chanak Incident*), v září 1922, kdy nepřilíš „rychlá“ odpověď kanadského ministerského předsedy Williama Lyona Mackenzieho Kinga ukázala, že některá dominia mají odlišné názory na vedení imperiální zahraniční politiky.

Chanacká krize na Blízkém východě vypukla v důsledku kontroverzních ustanovení mírové smlouvy ze Sèvres mezi dohodovými státy a Osmanskou říší. Zástupci dominií ji sice v srpnu 1920 podepsali, diskuzí a jednání, jež souvisely s poměry na Blízkém východě, jako byla kupříkladu konference v San Remu v dubnu 1920, se neúčastnili, protože měli o tuto oblast pramalý zájem.⁹³¹ Podle sèvreské smlouvy došlo u Chanaku, ležícím na východním břehu Dardanel naproti Gallipolskému poloostrovu, ke zřízení mezinárodní neutrální zóny, kterou hájily britské, francouzské a italské oddíly. Když turecké jednotky porazily Řeky v Anatolii a na podzim 1922 obsadily Smyrnu, rozhodl se Mustafa Kemal Atatürk vstoupit do neutralizovaného pásma a požadovat navrácení zabraných území mezi Bosporem a Dardanelami.⁹³²

Londýnští a zámořští státníci diskutovali otázku Úžin a vyhrocené řecko-turecké vztahy již během imperiální konference koncem června 1921. Ke shodě však

⁹³⁰ MANSERGH, N., *The Commonwealth ...*, Vol. 2, s. 3.

⁹³¹ HALL, *Commonwealth ...*, s. 476.

⁹³² ROSS, A., *Reluctant Dominion or Dutiful Daughter? New Zealand and the Commonwealth in the Inter-War Years*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 10, Is. 1, 1972, s. 31–32; WILLMOTT, H. P., *The Last Century of Sea Power: From Port Arthur to Chanak, 1894–1922*, Vol. 1, Bloomington 2009, s. 333.

nedošlo. Členové britské vlády se rozcházeli v hodnocení situace, kanadský ministerský předseda Arthur Meighen a jeho jihoafrický protějšek Jan Smuts zaujali neutrální postoj, protože jejich země neměly v této oblasti žádné přímé zájmy, a ani australský premiér William Hughes velké nadšení pro podporu řecké věci neprojevil.⁹³³ Až do podzimu 1922 se s ohledem na komplikace doprovázející otázku britsko-japonského spojení a účast na Washingtonské odzbrojovací konferenci žádné zásadní diskuze o řecko-tureckém konfliktu mezi britskými a dominiálními politiky nevedly.

Hrozba vpádu Kemalových jednotek do neutrální zóny u Chanaku způsobila nečekanou krizi, o níž 15. září 1922 jednali členové britské vlády. David Lloyd George, horlivý zastánce Řeků, prosazoval rázné kroky proti tureckému postupu. Ministr zahraničí lord Curzon ho s ohledem na vojenskou situaci v oblasti jednoznačně podpořil. Ačkoli všichni ministři rozhodnou prořeckou politiku premiéra nepodporovali,⁹³⁴ vzhledem k nepočetné britské posádce v Chanaku a k obavám, že by Kemal mohl v Thrákii zopakovat masakry řeckého obyvatelstva, padlo rozhodnutí jeho armádu zastavit.⁹³⁵ Britský ministr pro kolonie Winston Churchill proto zaslal jménem premiéra dominiálním vládám důvěrný telegram, v němž požádal o soukromé sdělení „zda se připojí k naší akci a zda vyšlou vojenský kontingent, [protože – J. V.] nejde jen o svobodu Úžin, ... ale i o životně důležitý imperiální zájem“. Současně připomněl skutečnost, že „na Gallipolském poloostrově se nachází na 20 000 hrobů australských, britských a novozélandských vojáků, které by mohly padnout do nemilosrdných rukou kemalistů“.⁹³⁶

V průběhu 15. září 1922 nečekaně přispěla Chanacká krize ke zhoršení vztahů mezi dominií a mateřskou zemí. Churchill na pokyn britského premiéra o půlnoci předal tisku prohlášení, v němž upozornil na nebezpečí turecké agrese na Balkáně,

⁹³³ TNA, CAB 32/2, E. 7th Meeting, Stenographic Notes of a Meeting of Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, 27th June, 1921, ff. 1–14 [44–51].

⁹³⁴ Především ministr pro kolonie Winston Churchill nesouhlasil s premiérovou „jednostrannou“ podporou Řeků, neboť se domníval, že blízkovýchodní politika Britského impéria by se měla zajímat zejména o záležitosti, týkající se britských mandátů v Palestině a Mezopotámii. WIGLEY, *Canada* ..., s. 161.

⁹³⁵ Srv. SALES, P. M., *W. M. Hughes and the Chanak Crisis of 1922*, in: Australian Journal of History and Politics, Vol. 17, Is. 3, 1971, s. 392–393; TNA, CAB 23/31/2, Cabinet 49 (22), Conclusions of a meeting of the Cabinet, Downing Street, 15th September, 1922, ff. 24–58; tamtéž, CAB 23/39/40, Minutes of a Conference of Ministers, Downing Street, 18th September, 1922, ff. 265–279.

⁹³⁶ TNA, CAB 24/138/1, C. P. 4200, Cabinet: The Turco-Greek Situation: Co-operation of Dominions, 15th September, 1922, f. 484; tamtéž, CO 886/10/1, 46342/S, The Secretary of State to the Governors-General, 15th September, 1922, Doc. No. 304, ff. 231–232.

ultimativně vyzval Kemala ke stažení oddílů a veřejně vybídl dominia k vyslání vojenských jednotek. Tímto krokem postavil dominiální vlády „před hotovou věc“, neboť „posunul“ původní důvěrnou žádost o kontingent na úroveň veřejně požadované pomoci. Vzniklou situaci umocnil i fakt, že došlo k nešťastnému načasování odeslání dokumentů; komuniké bylo doručeno tisku dříve, než zámořští premiéři obdrželi dešifrovaný telegram, obsahující důvěrné sdělení ministra pro kolonie.⁹³⁷

Jako první zareagoval na vývoj událostí Nový Zéland, který prostřednictvím generálního guvernéra admirála Johna Jellicoea, prvního vikomta Jellicoea, obratem přislíbil vyslat vojenské jednotky.⁹³⁸ Jihoafrická unie a Newfoundland s ohledem na své zájmy v oblasti Úžin odpověděly o poznání zdrženlivěji, přesto vyjádřily ochotu minimálně symbolicky přispět.⁹³⁹ Reakce kanadského liberálního ministerského předsedy však byla odlišná. Dne 16. září 1922 podnikl Mackenzie King cestu za voliči do obvodu North York, kde se náhodou od novináře, dožadujícího se sdělení, jaká bude odpověď Ottawy na britskou výzvu, dozvěděl o Churchillovu telegramu a o veřejném požadavku na vyslání vojenských sil.⁹⁴⁰ Následně se rozhodl zaslat do Londýna rozhořčenou odpověď. Předně si postěžoval, že ještě předtím, než byl jemu a členům vlády zaslán telegram prostřednictvím kanadského generálního guvernéra, došlo k oznámení záměrů londýnského kabinetu tisku. Dále neopomněl zmínit skutečnost, že se tím jako ministerský předseda dostal do trapné situace před novináři. Mackenzie King požádal Brity o souhlas, jestli může tuto záležitost svobodně zveřejnit, a o podklady k Chanacké krizi.⁹⁴¹ Churchill mu zaslal vysvětlení, že k vydání tiskového komuniké došlo, protože text původního telegramu nebyl vhodný ke zveřejnění, a že se především očekávalo zaslání vojenské pomoci od vlád Australského

⁹³⁷ Srv. HALL, *Commonwealth ...*, s. 482, 486–488; The London Times, 18th September, 1922, in: DAWSON, *The Development...*, s. 234.

⁹³⁸ TNA, CAB 24/138/94, C. P. 4195, Cabinet: The Turco-Greek Situation: Co-operation of Dominions, 16th September, 1922, f. 476.

⁹³⁹ ALLIN, C. D., *International Status of the British Dominions*, in: The American Political Science Review, Vol. 17, No. 4, 1923, s. 617–619; TNA, CO 886/10/1, 46342/S, Union of South Africa: The Secretary of State to the Governor-General, 17th September, 1922, Doc. No. 306, ff. 232–233; tamtéž, Newfoundland: The Secretary of State to the Acting Governor, 17th September, 1922, Doc. No. 307, f. 233.

⁹⁴⁰ DAWSON, *William ...*, s. 409; CP, CoC, Montreal Gazette, 18th September, 1922, in: DAWSON, *The Development...*, s. 234–235.

⁹⁴¹ TNA, CO 886/10/1, 46517/S, Canada: The Governor-General to the Secretary of State, 17th September, 1922, Doc. No. 308, f. 233.

svazu a Nového Zélandu; od ostatních dominií pouze na základě imperiální solidarity.⁹⁴²

Kanadská vláda zaujala zdrženlivý postoj, neboť se obávala, že „se hraje nějaká imperiální hra, [v níž – J. V.] se zkouší míra centralizace proti autonomii s ohledem na evropské konflikty“.⁹⁴³ Mackenzie King proto Londýnu sdělil, že domácí veřejné mínění není všeobecně naladěno k odeslání jednotek, a proto vyžaduje souhlas ottawského parlamentu před tímto rozhodnutím; současně opětovně zažádal o dodání všech podkladů.⁹⁴⁴ Ještě téhož dne, 18. září 1922, informoval Churchill na zasedání britské vlády o kanadském požadavku. Ministři odsouhlasili zaslání všech informací o situaci a současně Ottawu vyzvali, aby před tím, než parlament odsouhlasí vyslání vojsk, vydala předběžné prohlášení, podporující oficiální linii imperiální zahraniční politiky.⁹⁴⁵ Souběžně došlo k vyčlenění části pracovníků britského ministerstva pro kolonie, aby mohli denně kontinuálně informovat dominiální představitele o vývoji politické a vojenské situace.⁹⁴⁶

Dne 20. září 1922 zaslal britský ministr pro kolonie dominiálním ministerským předsedům informace o aktuálním vývoji Chanacké krize. Churchill sice konstatoval, že Řekové se kompletně evakovali z Malé Asie a že zbývá dořešit budoucnost Úžin, evropské části Turecka a Konstantinopole, zdůraznil však přetrvávající potřebu posílit britské jednotky v oblasti. Z tohoto důvodu vyžadoval od „dominií morální podporu v podobě vyslání vojenského kontingentu v případě nutnosti“. Vzápětí nicméně dodal, že není nezbytné je okamžitě organizovat kromě symbolické ukázky imperiální solidarity, hájící výsledky Velké války na východní frontě.⁹⁴⁷

V této chvíli vystoupil australský ministerský předseda William Hughes s důležitým prohlášením. Od vypuknutí krize reagoval na rozdíl od svého kanadského

⁹⁴² TNA, CO 886/10/1, 46517/S, Canada: The Secretary of State to the Governor-General, 18th September, 1922, Doc. No. 309, f. 234.

⁹⁴³ DAWSON, *William ...*, s. 409; *CPD, HoC*, 1st February, 1923, s. 30–33, in: DAWSON, *The Development...*, s. 239–244.

⁹⁴⁴ Srv. Sifton to Dafoe, 18th September, 1922, in: COOK, R. (ed.), *The Dafoe-Sifton Correspondence, 1919–1927*, Winnipeg 1966, s. 121–122; Sifton to Dafoe, 8th October, 1922, in: Tamtéž, s. 122–124; TNA, CO 886/10/1, 46642/S, Canada: The Governor-General to the Secretary of State, 18th September, 1922, Doc. No. 313, f. 236.

⁹⁴⁵ Srv. TNA, CAB 23/39/41, Minutes of a Conference of Ministers, Downing Street, 19th September, 1922, ff. 288–289; tamtéž, CO 886/10/1, 46918/S, Canada: The Secretary of State to the Governor-General, 19th September, 1922, Doc. No. 316, f. 237.

⁹⁴⁶ HALL, *Commonwealth ...*, s. 490.

⁹⁴⁷ TNA, CO 886/10/1, 46918/S, The Secretary of State to the Governors-General and Acting Governor, 20th September, 1922, Doc. No. 317, ff. 237–238.

protějška na britské žádosti výrazně mírněji a omezil se jen na protest proti způsobům komunikace mezi dominií a mateřskou zemí prostřednictvím generálního guvernéra.⁹⁴⁸ Nezaslal proto ani formální odpověď na Churchillův telegram z 15. září 1922; učinil jen tiskové oznámení, v němž potvrdil ochotu Austrálie pomoci Britům, včetně vyslání vojenského kontingentu k zabezpečení Gallipolského poloostrova.⁹⁴⁹ Dne 20. září 1922 zaslal Hughes britskému ministrovi pro kolonie rozsáhlý telegram, v němž se kriticky vyjádřil k možnému eskalování konfliktu v Turecku. Zastával názor, že Austrálie by se „neměla účastnit nespravedlivé a zbytečné války, ... [protože vyznává hodnoty – J. V.] láskyplné demokracie“. Současně zdůraznil, že i když jsou Australané unaveni z válčení, jsou připraveni bránit nejen vlastní zemi, ale i území celého impéria. Vzhledem k tomu, že se obával, aby nedošlo k ohrožení imperiální jednoty, upozornil i na fakt, že je nezbytné, aby se dominia mohla podílet na rozhodování o směřování zahraniční politiky impéria.⁹⁵⁰

S ohledem na vážnost situace se David Lloyd George opakovaně obrátil na kanadského premiéra s žádostí, aby se definitivně vyjádřil, jestli Kanada bude v této záležitosti stát po boku impéria. Dne 21. září 1922 Mackenzie King zopakoval, že pro vyslání vojenského kontingentu je nutný souhlas ottawského parlamentu, který se však během zářijové krize ani jednou nesešel. Znovu ujistil o loajalitě vůči mateřské zemi a ubezpečil Brity, že v případě potřeby si „kanadský lid plně uvědomuje, jakou má povinnost“. Kanadský ministerský předseda měl obdobně jako Hughes pramalou „chuť“ jít do války, protože zastával názor, že veřejné mínění, zejména ve frankofonních částech země, od vlády spíše očekává, že bude zastávat izolacionistické postoje a že bude obezřetněji přistupovat k požadavkům mateřské země.⁹⁵¹

Ještě téhož dne, 21. září 1922, zaslal britský ministerský předseda Hughesovi odpověď, v níž popřel, že by britské kroky v oblasti Úžin vtahovaly impérium do války. Lloyd George australského protějška však příliš neuklidnil.⁹⁵² Nabídka podílet se na směřování imperiální zahraniční politiky přišla již pozdě. Hughes musel totiž čelit dotazům a protiválečným výtkám senátora Alberta Gardinera z Nového Jižního

⁹⁴⁸ SALES, s. 394–395.

⁹⁴⁹ HALL, *Commonwealth ...*, s. 491.

⁹⁵⁰ TNA, CO 886/10/1, 46974/S, Commonwealth of Australia: The Governor-General to the Secretary of State, 20th September, 1922, Doc. No. 318, ff. 238–239.

⁹⁵¹ DAWSON, *William ...*, s. 411–412; TNA, CO 886/10/1, 472594/S, Canada: The Governor-General to the Secretary of State, 21st September, 1922, Doc. No. 322, f. 242.

⁹⁵² SALES, s. 398–399.

Walesu, vůdce labouristické opozice v tamní horní komoře.⁹⁵³ I když během dvou kritických zářijových týdnů obdržel Hughes více než 130 britských telegramů, vztahujících se k blízkovýchodním záležitostem, tlak australského veřejného mínění a interpelace členů parlamentu jej utvrdily v tom, že nemá dostatek podkladů k tomu, aby mohl učinit konečné rozhodnutí.⁹⁵⁴

Dne 30. září 1922 si dokonce Churchillovi stěžoval, že dochází k neadekvátnímu zdržení při předávání informací mezi *Foreign Office* a *Colonial Office* a při následném dešifrování mezi Londýnem a Melbourne. Navrhoval proto, aby se v kritických chvílích, kdy existuje hrozba vypuknutí války, zavedla přímá komunikace s dominií mezi britským ministrem zahraničí lordem Curzonem či dokonce s premiérem Lloydem Georgem.⁹⁵⁵ Churchill, který se otázkou způsobu komunikace s dominií zabýval již několik měsíců,⁹⁵⁶ mu sice částečně ustoupil a nařídil klíčové dokumenty za účelem urychlení komunikace označovat slovním spojením *clear the line*, odmítl však zavést přímou korespondenci mezi londýnským premiérem a ministrem zahraničí s dominiálními protějšky, protože zastával názor, že by k žádné úspoře času nedošlo a že by to nevedlo k zefektivnění komunikace.⁹⁵⁷

Hughesův návrh na změnu systému imperiální komunikace neuspěl, protože Churchill nechtěl zažité postupy měnit. Australská politika akceptovala imperiální rovinu zahraniční politiky kvůli specifickým – ekonomickým a politickým – zájmům v různých oblastech. Hughesova vláda váhala, zda má provádět nezávislou politiku, anebo spolupracovat s ostatními dominií a zaujímat jednotné postoje. Až do roku 1924, kdy australský premiér Stanley Melbourne Bruce poslal majora Richarda Gardinera Caseyeho jako „styčného důstojníka“ (*liaison officer*) do Londýna, australská vláda důvěrné informace bez prostředníků nedostávala. Tento krok přispěl k tomu, že Australané oproti dřívějším dobám začali více koordinovat své politické kroky s mateřskou zemí.⁹⁵⁸

⁹⁵³ APD, *Senate*, No. 38, 20th September, 1922, s. 2396–2398.

⁹⁵⁴ SALES, s. 399–400.

⁹⁵⁵ TNA, CO 886/10/1, 48876/S, Commonwealth of Australia: The Governor-General to the Secretary of State, 30th September, 1922, Doc. No. 339, f. 250.

⁹⁵⁶ Podrobněji TNA, CO 537/1035, GG 30395, Commonwealth Channels of Communication, March – May 1922, ff. 1–15.

⁹⁵⁷ TNA, CO 886/10/1, 48878/S, The Secretary of State to the Governors-General, 30th September, 1922, Doc. No. 341, ff. 250–251.

⁹⁵⁸ SALES, s. 401; TNA, CO 886/10/4, D. 54369, Commonwealth of Australia: The Governor-General to the Secretary of State, 20th November, 1924, Doc. No. 113, f. 75.

Hughes s odstupem času tvrdil, že během Chanacké krize „byla Austrálie připravena jít do války, nikoli proto, že podepsala smlouvu ze Sèvres, ale protože je součástí impéria, ... [i když se s ní příslušné rozhodnutí – J. V.] dopředu nekonzultovalo“.⁹⁵⁹ Otázka včasných konzultací a tím i možnosti podílet se na rozhodování o imperiálních a zahraničních otázkách byla významným faktorem, jenž ovlivnil australský postoj během září 1922. „Mlhavá“ idea společné imperiální zahraniční politiky se ukázala být v praxi nepoužitelná. Vše podtrhlo Hughesovo prohlášení: „Pokud je Impérium další jméno pro Británii a dominia jsou jeho součástí, ... [a pokud – J. V.] Británie rozhoduje o válce, ... poté dominia nemají ve skutečnosti žádnou alternativu ... Je zřejmé, že všechny diskuze o možnosti dominií provádět zahraniční a imperiální politiku jsou prázdné fráze.“⁹⁶⁰

Mackenzie King dospěl k podobnému názoru jako Hughes. Kanada neusilovala o společnou odpovědnost při provádění imperiální politiky, ale o to, aby se zahraniční politika, realizována jednotlivými dominiemi, mohla oddělit od jednotné imperiální linie. Kanadáné nepožadovali rovnost, aby mohli rozhodovat o všeobecném směřování imperiální zahraniční politiky, nýbrž aby mohli uskutečňovat vlastní.⁹⁶¹ Mackenzie King sice sklidil za postoje během Chanacké krize kritiku od vůdce konzervativní opozice Arthura Meighena, který zastával názor, že Kanada měla mateřské zemi jasně odpovědět: „Jsme připraveni, ano, připraveni; stojíme při tobě“.⁹⁶² Na druhé straně si Mackenzie King svou neústupností upevnil vlastní politickou pozici a zabezpečil pevnější postavení menšinového kabinetu.⁹⁶³ Krize přispěla i k tomu, že do budoucna zaujal obezřetnější postoj k prováděné zahraniční imperiální politice.⁹⁶⁴ Kanadský ministerský předseda a především jeho blízký spolupracovník a neoficiální poradce v zahraničněpolitických záležitostech profesor Oscar Douglas Skelton pohlíželi na kanadsko-britské vztahy ze „severoamerické perspektivy“. Usilovali proto o pozvolnou eliminaci skutečných i domnělých atributů či pouhých symbolů imperiální dominance mateřské země a o skutečnou širokou autonomii, umožňující v rámci

⁹⁵⁹ TNA, CO 886/10/1, 54323/S, Commonwealth of Australia: The Governor-General to the Secretary of State, 2nd November, 1922, Doc. No. 359, ff. 259–260.

⁹⁶⁰ TNA, CO 886/10/1, 46974/S, Commonwealth of Australia: The Governor-General to the Secretary of State, 20th September, 1922, Doc. No. 318, ff. 238–239.

⁹⁶¹ DAWSON, *William ...*, s. 407–416; GLAZEBROOK, *A History ...*, s. 358–359; WIGLEY, *Canada ...*, s. 166.

⁹⁶² Montreal Gazette, 23rd September, 1922, in: DAWSON, *The Development...*, s. 236–237.

⁹⁶³ HALL, *Commonwealth ...*, s. 495; McINTYRE, *The Commonwealth ...*, s. 186.

⁹⁶⁴ CARTER, *The British Commonwealth ...*, s. 89.

Britského impéria provádět vlastní aktivní zahraniční politiku – především vůči Spojeným státům americkým.⁹⁶⁵

Chanacká krize, která koncem září odezněla,⁹⁶⁶ politické kariéře britského premiéra příliš nepomohla, nýbrž přispěla k jeho politickému pádu 19. října 1922; jeho nástupcem se stal Andrew Bonar Law. Vlivný člen Hnutí kulatého stolu Philip Kerr v dubnu 1920 soudil, že „jediný způsob, jak může impérium v současnosti fungovat, je, že Velká Británie bude zodpovědná za zahraniční politiku, že bude dominia plně informovat a že všechny záležitosti, které se jich týkají, s nimi bude konzultovat“.⁹⁶⁷ Záříjová krize vztahů mezi dominií a mateřskou zemí odhalila, že Kerrova slova již neplatí. Britské impérium se dostalo do fáze decentralizace imperiální moci. Pouhé konzultace, které dominia dříve uspokojily, jim nyní nestačily. Současně se ukázalo, že dřívější nadšené úvahy o vytvoření nějaké formy jednotné imperiální vlády či vzniku Imperiálního kabinetu krize na Blízkém východě zmírnila, ne-li přímo znemožnila.⁹⁶⁸

Po skončení Chanackého incidentu došlo k řadě dílčích událostí, které opakovaně potvrzovaly fakt, že v otázce vnímání rovného postavení dominií vůči Británii se zámořští a londýnští politici neshodnou. Od konce září 1922 směřovala blízkovýchodní krize k vyřešení mírovou cestou, a proto v první polovině října došlo k uzavření příměří s kemalisty. Dne 26. října 1922 se rozhodli Britové, Francouzi a Italové svolat na 20. listopadu 1922 konferenci do švýcarského Lausanne, kde se měla s Tureckem vyjednat nová mírová smlouva, nahrazující dosavadní a v tu dobu již překonané uspořádání ze Sèvres. O den později obdržela dominia prostřednictvím britského ministerstva pro kolonie sdělení, že velmoci do Lausanne přizvaly k jednáním zástupce Japonska, Rumunska, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, Řecka a tureckých vlád v Konstantinopoli a Ankaře a Sovětského Ruska, Bulharska a Spojených států amerických o záležitosti postavení Úžin. Dominiální představitelé se tak nečekaně dozvěděli, že nejsou oficiálně přizváni na konferenci, i když Britové uznali, že na nalezení řešení po Chanacké krizi mají zvláštní zájem, a proto (s)měli

⁹⁶⁵ HILLMER, N., *O. D. Skelton and the North American Mind*, in: *International Journal*, Vol. 60, No. 1, 2004/2005, s. 100.

⁹⁶⁶ TNA, CAB 23/39/54, *Minutes of a Conference of Ministers*, Downing Street, 29th September, 1922, ff. 419–448.

⁹⁶⁷ WIGLEY, *Canada ...*, s. 104.

⁹⁶⁸ John W. Dafoe, *Manitoba Free Press*, 3rd August, 1925, in: DAWSON, *The Development...*, s. 236–237.

připojit podpisy ke smlouvě. Současně měla být dominia „britskými vyjednávači čas od času informována o všeobecné politické linii“.⁹⁶⁹ Telegram doprovázelo strohé důvěrné vysvětlení nového britského ministra pro kolonie Victora Christiana Williama Cavendishe, devátého vévodu z Devonshireu, že dominia a Indie nemohou být přizvány, protože Francie by pak požadovala účast Maroka a Tuniska.⁹⁷⁰

Reakce na skutečnost, že na konferenci v Lausanne budou Britské impérium zastupovat pouze dva britští delegáti, ministr zahraničí lord Curzon a britský vysoký komisař v Turecku sir Horace Rumbold, a že Francouzi pohlíželi na dominia stejně jako na své severoafrické protektoráty, přišla vzápětí. První dorazil telegram do jihoafrického premiéra Smutse, jenž sice na konferenci nepožadoval vlastního zástupce, ale místo toho se ostře ohradil proti slovům francouzského ministerského předsedy Raymonda Poincarého, jež měla podle generála znevažovat status dominií a znamenat skutečnou hrozbu pro britsko-francouzské přátelství a spolupráci.⁹⁷¹ Smutsův nekompromisní postoj byl zapříčiněn dlouhodobou nedůvěrou vůči „šovinistické“ politice Francie v Evropě.⁹⁷²

Důrazněji zareagoval australský ministerský předseda Hughes, který skutečnost, že Australský svaz neobdržel pozvání do Lausanne, s ohledem na předešlou krizi ze září 1922 lakonicky okomentoval: „Opět jsme se vydali špatným směrem.“ Vzhledem k absenci australských delegátů si vyhradil právo přijmout či odmítnout podepsat dojednanou mírovou smlouvu s Tureckem.⁹⁷³ Současně kritizoval britskou vládu, že nedodrжуje koncept jednotné imperiální zahraniční politiky a že zaujala příliš prorecký kurz, který vnímal jako příčinu Chanacké krize. Hughes podotkl, že během těchto krizových dnů byli Australané připraveni jít po boku

⁹⁶⁹ The Secretary of State for the Colonies to the Governor-General of Canada, 27th October, 1922, in: Cmd. 2146, *Correspondence with Canadian Government on the Subject of the Peace Settlement with Turkey*, London 1924, Doc. No. 1, s. 3–4; TNA, CAB 24/139/98, C. P. 4298, The Dominions and the Lausanne Conference: The Secretary of State for the Colonies to the Governors-General of Canada, Australia, New Zealand and the Union of South Africa, 27th October, 1922, f. 681; tamtéž, CO 886/10/1, 53440/S, The Secretary of State to the Governors-General, 27th October, 1922, Doc. No. 355, f. 256.

⁹⁷⁰ TNA CO 886/10/1, 53440/S, The Secretary of State to the Governors-General, 27th October, 1922, Doc. No. 356, f. 257.

⁹⁷¹ TNA, CAB 24/139/98, C. P. 4298, Governor-General [Arthur Frederick] of the Union of South Africa to the Secretary of State for Colonies, 31st October, 1922, ff. 681–682.

⁹⁷² Srv. CUL, SP, Add MS 7917, Vol. 1, Smuts to Mr. and Mrs. Gillet, Pretoria, 20th December, 1922, Doc. No. 342, f. 253; tamtéž, Smuts to Mr. and Mrs. Gillet, Pretoria, 2nd January, 1923, Doc. No. 345, f. 255.

⁹⁷³ TNA, CAB 24/139/98, C. P. 4298, Governor-General of the Commonwealth of Australia to the Secretary of State for Colonies, 2nd November, 1922, f. 682.

mateřské země do války ne proto, že podepsali mírovou smlouvu ze Sèvres, ale protože patřili k zemím Britského impéria. Hughes se cítil velmi zklamán: „Mezi přáteli a pokrevními příbuznými je nejlepší upřímnost. To, co navrhuje, může být ... vcelku uspokojivé pro Kanadu a Jižní Afriku, protože nebyly odhodlány jít do boje, pro Austrálii však nikoli ... V praxi vždy existovala [pro Austrálii – J. V.] otevřená jen jedna cesta, a to podpora Británie ... [Požadujeme proto – J. V.] skutečný podíl na formování zahraniční politiky. Impérium musí v zahraničních záležitostech hovořit jedním hlasem.“⁹⁷⁴ Australský premiér kriticky pohlížel i na nekoncepčnost imperiální zahraniční politiky, již přirovnal k „fotbalovému míči britských politických stran“.⁹⁷⁵ Australští politikové kontinuálně zastávali názor, že „skutečná imperiální zahraniční politika je taková, která je přijatelná pro všechna dominia“.⁹⁷⁶ Austrálie, Nový Zéland a zčásti Jihoafrická unie považovaly společnou zahraniční politiku v případě rychlých konzultací za proveditelnou a pro domácí mínění i politicky akceptovatelnou.⁹⁷⁷

Kanadský premiér Mackenzie King oproti tomu pokračoval v prosazování nezávislé zahraniční politické linie, a proto odmítal bez patřičných konzultací s dominií společnou imperiální politiku, řízenou Londýnem.⁹⁷⁸ Podle něj bylo dokonce „z morálního hlediska špatné“, aby Kanada souhlasila se záležitostmi, jež s ní nikdo nezkonzultoval.⁹⁷⁹ Oproti časům Wilfrida Lauriera trval na nezbytnosti konzultací i v otázkách, jež se nedotýkaly kanadských ekonomických a politických zájmů.⁹⁸⁰ Přijal proto britské rozhodnutí o neúčasti dominiálních představitelů v Lausanne bez veřejných protestů. Lze říci, že kanadský kabinet britský krok uvítal; ministr zemědělství William Richard Motherwell během stylizování odpovědi Britům na okraj debaty prohodil: „Díky Bohu, nebyli jsme [pozváni – J. V.]“.⁹⁸¹ Mackenzie King

⁹⁷⁴ TNA, CO 886/10/1, 54553/S, Commonwealth of Australia: The Governor-General to the Secretary of State for the Colonies, 2nd November, 1922, Doc. No. 359, ff. 259–260.

⁹⁷⁵ TNA, CAB 24/139/98, C. P. 4298, Governor-General of the Commonwealth of Australia to the Secretary of State for Colonies, 2nd November, 1922, f. 682.

⁹⁷⁶ APD, HoR, No. 30, 24th July, 1923, s. 1183.

⁹⁷⁷ HALL, *Commonwealth ...*, s. 500.

⁹⁷⁸ BELOFF, M., *Imperial Sunset: Dream of Commonwealth*, Vol. 2, London 1989, s. 82; HALL, *Commonwealth ...*, s. 500; LLOYD, C. M., *Canada and Lausanne*, in: *New Statesman*, Vol. 23, No. 582, 1924, s. 276; MANSERGH, *Survey ...*, s. 62–63; WRENCH, J. E., *Mr. Mackenzie King and Lausanne*, in: *Spectator*, Vol. 132, No. 5008, 21st June, 1924, s. 993.

⁹⁷⁹ GIBSON, J. A., *Mr. Mackenzie King and Canadian Autonomy, 1921–1946*, in: Report of the Annual Meeting of the Canadian Historical Association / Rapports annuels de la Société historique du Canada, Vol. 30, No. 1, 1951, s. 13.

⁹⁸⁰ WIGLEY, *Canada ...*, s. 172.

⁹⁸¹ DAWSON, *William ...*, s. 423; STACEY, C. P., *Canada and the Age of Conflict: A History of Canadian External Policies: 1921–1948: The Mackenzie King Era*, Vol. 2, Toronto 1981, s. 37.

nepovažoval účast Kanady na konferenci za přínosnou,⁹⁸² a proto využil této příležitosti, aby se vyhnul případnému přijetí dalších kanadských závazků vůči Evropě.⁹⁸³ Vzhledem k tomu, že Kanadčané neměli zástupce během mírových jednání v Lausanne, podmínil podpis nové smlouvy s Tureckem souhlasem ottawského parlamentu, jež přislíbila kanadská vláda o průběhu rozhovorů zevrubně informovat.⁹⁸⁴ Mackenzie King vnímal rozhovory ve Švýcarsku jako vzdálenou záležitost, která měla sice nezanedbatelný význam pro mateřskou zemi, ale nikoli pro Kanadu.⁹⁸⁵

V polovině listopadu 1922 zaslal Andrew Bonar Law kanadské straně odpověď, v níž uznal její právo předložit dojednanou mírovou smlouvu ottawskému parlamentu ke schválení před ratifikací Jeho Veličenstvem.⁹⁸⁶ Dne 25. listopadu však Kanadčané ve snaze předejít nedorozumění upřesnili, že poslanci budou posuzovat záležitost podle dodaných podkladů a na základě zájmů Kanady. Mackenzie King tak nepřímou naznačil, že jejich hlasování nemusí být automaticky kladné.⁹⁸⁷ Počátkem prosince se britský ministr pro kolonie lord Devonshire pokusil zmírnit neústupnost kanadského premiéra tím, že apeloval na jednotu impéria a že zdůraznil, že „smlouva dojednaná na konferenci v Lausanne představuje náhradu za sèvreskou, a proto dokud nebude přijata, válka mezi Britským impériem a Tureckem pokračuje. Aby byla závazná pro celé impérium, musí být ratifikována [všemi dominii – J. V.]“. Z toho důvodu navrhoval, aby podepisování proběhlo jako u smlouvy z Versailles, při níž z právního úhlu pohledu britský zástupce signoval i jménem dominií. V závěru telegramu vyzval Devonshire Mackenzieho Kinga k ústupku a nalezení kompromisu, aby se smlouva mohla stát pro Kanadu závaznou ještě před souhlasným stanoviskem ottawského parlamentu.⁹⁸⁸

⁹⁸² WIGLEY, *Canada ...*, s. 169–170.

⁹⁸³ GRAHAM, *Arthur ...*, Vol. 2, s. 214–215.

⁹⁸⁴ The Governor-General of Canada to the Secretary of State for the Colonies, 1st November, 1922, in: Cmd. 2146, Doc. No. 2, s. 4; TNA, CO 886/10/1, 54323/S, Canada: The Governor-General to the Secretary of State for the Colonies, 1st November, 1922, Doc. No. 358, f. 258.

⁹⁸⁵ HANCOCK, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality ...*, s. 254–255.

⁹⁸⁶ TNA, CO 886/10/1, 54323/S, Canada: The Secretary of State for the Colonies to the Governor-General, 16th November, 1922, Doc. No. 362, f. 262.

⁹⁸⁷ The Governor-General of Canada to the Secretary of State for the Colonies, 25th November, 1922, in: Cmd. 2146, Doc. No. 4, s. 5; TNA, CO 886/10/1, 58410/S, Canada: The Governor-General to the Secretary of State for the Colonies, 25th November, 1922, Doc. No. 368, f. 266.

⁹⁸⁸ TNA, CO 886/10/1, 58410/S, Canada: The Secretary of State for the Colonies to the Governor-General, 8th December, 1922, Doc. No. 369, f. 266.

Kanadský premiér však nehodlal ustoupit a raději se vystavil riziku, že by se na něj mohlo pohlížet jako na „ničitele“ společné zahraniční politiky impéria.⁹⁸⁹ Zanalyzoval proto okolnosti, které doprovázely uzavření mírových smluv s Německem, Rakouskem a Bulharskem a konvencí během Washingtonské odzbrojovací konference, a zdůraznil čtyři navazující a současně striktně oddělené fáze mírových rozhovorů: 1) Kanada by měla mít na konferencích přímé zastoupení a podílet se na přípravě smluv, 2) kanadský zástupce by měl smlouvy formálně podepsat jménem Kanady, 3) smlouvy by měly být schvalovány ottawským parlamentem a 4) kanadská vláda by měla oficiálně vyjádřit souhlas s ratifikací ze strany Koruny. Mackenzie King soudil, že pokud Kanada neobdržela pozvání do Lausanne a že pokud se neúčastnila přímo či nepřímo mírových rozhovorů, nelze smlouvu podepsanou britským delegátem jménem Kanady respektovat. Trval proto na dodržení procedurálního postupu z roku 1919.⁹⁹⁰ S ohledem na probíhající jednání s Tureckem se jeho požadavky jevily spíše jako nesplnitelné a nereálně zároveň.

Britský ministr pro kolonie lord Devonshire a kanadský generální guvernér, polní maršál Julian Hedworth George Byng, první baron Byng z Vimy, mezitím důvěrně komunikovali o požadavcích Mackenzieho Kinga. Lord Byng zastával názor, že se Kanada svým postojem nechtějí dostat do situace, kdy by explicitní britskou žádost o podpis smlouvy museli odmítnout s odůvodněním, že neměli na konferenci zastoupení. Domníval se rovněž, že Mackenzie King by mohl být ochoten souhlasit s tím, že by britský ministr zahraničí podepsal smlouvy za impérium a že by pak ratifikace mohla proběhnout obvyklou parlamentní cestou.⁹⁹¹ Britové otáleli s oficiální odpovědí do konce ledna 1923, kdy došlo i k finalizaci návrhů smluv. Aniž by obdržel odpověď a nějak zareagoval na předchozí kanadské stanovisko, oznámil britský ministr pro kolonie 27. ledna 1923 ottawské vládě, že „smluvní uspořádání vyplynulo z konferenčních jednání, a proto jej podepíší jen britští vyjednaváči, pokud je to všeobecně přijatelné“.⁹⁹² Souběžně zjišťoval i postoj ministerských předsedů Austrálie, Nového Zélandu a Jihoafrické unie, jestli s tímto postupem budou

⁹⁸⁹ HALL, *Commonwealth* ..., s. 502.

⁹⁹⁰ The Governor-General of Canada to the Secretary of State for the Colonies, 31st December, 1922, in: Cmd. 2146, Doc. No. 6, s. 7–8.

⁹⁹¹ TNA, CO 886/10/2, 228/S, Canada: The Governor-General to the Secretary of State for the Colonies, 1st January, 1923, Doc. No. 395, f. 262.

⁹⁹² The Secretary of State for the Colonies to the Governor-General of Canada, 27th January, 1923, in: Cmd. 2146, Doc. No. 7, s. 8.

souhlasit.⁹⁹³ Hughes a Massey vyjádřili kladně.⁹⁹⁴ Smuts, který zprvu nebyl plně spokojen, nakonec souhlasil rovněž.⁹⁹⁵ Devonshire vycházel z předpokladu, že v lausannské mírové smlouvě s Tureckem a v konvenci o Úžinách se vyskytuje jen termín „Britské impérium“,⁹⁹⁶ a proto když lord Curzon a sir Horace podepíší, králova ratifikace bude závazná pro celé impérium.⁹⁹⁷

Podpis dohod z Lausanne 24. července 1923 zahájil další řetězec nedorozumění mezi dominií a mateřskou zemí. V druhé polovině roku 1923 se z důvodu britských všeobecných voleb ratifikace zpozdila, a proto v prvních měsících roku 1924 začala konzervativní opozice požadovat po labouristické vládě zrychlení vlekoucího se procesu. Dne 21. března 1924 oznámil nový britský ministr pro kolonie James Henry Thomas, že se schvalování smluv v londýnském parlamentu blíží ke konci a dotázal se guvernérů a generálních guvernérů, zda budou dominiální premiéři brzy připraveni vyjádřit souhlas s ratifikací.⁹⁹⁸ O tři dny později zaslal William Lyon Mackenzie King následující odpověď: „Kanadská vláda neobdržela pozvání vyslat zástupce na konferenci do Lausanne a neúčastnila se přímo či nepřímo jednání, a proto soudím, že z tohoto důvodu ... nelze doporučit parlamentu schválit mírovou smlouvu s Tureckem a konvenci o Úžinách, a proto moji ministři nemohou podepsat smlouvu jménem

⁹⁹³ TNA, CO 886/10/2, 3134, The Secretary of State for the Colonies to the Governors-General, 27th January, 1923, Doc. No. 396, f. 262–263; tamtéž, Union of South Africa: The Secretary of State for the Colonies to the Governor-General, 27th January, 1923, Doc. No. 397, f. 263.

⁹⁹⁴ Srv. TNA, CO 886/10/2, 5101, New Zealand: The Governor-General to the Secretary of State for the Colonies, 29th January, 1923, Doc. No. 399, f. 264; tamtéž, Commonwealth of Australia: The Governor-General to the Secretary of State for the Colonies, 2nd February, 1923, Doc. No. 401, f. 264.

⁹⁹⁵ Srv. CUL, SP, Add MS 7917, Vol. 2, Smuts to A. Gillet, Groote Schuur, Rondebosch, 9th February, 1923, Doc. No. 349, f. 261; TNA, CO 886/10/2, 5101, Union of South Africa: The Governor-General to the Secretary of State for the Colonies, 1st February, 1923, Doc. No. 400, f. 264; tamtéž, Union of South Africa: The Governor-General to the Secretary of State for the Colonies, 7th February, 1923, Doc. No. 404, f. 265.

⁹⁹⁶ Podrobněji Cmd. 1814, *Turkey No. 1 (1923): Lausanne Conference on Near Eastern Affairs 1922–1923: Records of Proceedings and Draft Terms of Peace*, London 1923, s. 684–861; Cmd. 1929, *Treaty Series No. 16 (1923): Treaty of Peace with Turkey, and Other Instruments Signed at Lausanne on July 24, 1923, Together with Agreements between Greece and Turkey Signed on January 30, 1923, and Subsidiary Documents Forming Part of the Turkish Peace Settlement*, London 1923.

⁹⁹⁷ HALL, *Commonwealth ...*, s. 502–503.

⁹⁹⁸ Srv. Colonial Secretary to Governor General, London, 22nd February, 1924, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 136, s. 93–94; The Secretary of State for the Colonies to the Governor-General of Canada, 22nd February, 1924, in: Cmd. 2146, Doc. No. 10, s. 9–10; The Secretary of State for the Colonies to the Governor-General of Canada, 21st March, 1924, in: Tamtéž, Doc. No. 11, s. 10.

Kanady. Bez souhlasu parlamentu nejsme oprávněni k vyjádření kladného stanoviska s ratifikací smlouvy a konvence.⁹⁹⁹

Během ratifikační debaty v britské Dolní sněmovně zareagoval 1. dubna 1924 nový labouristický ministerský předseda James Ramsay MacDonald na dotaz, zjišťující postoj ottawských představitelů. Konstatoval přitom, že „kanadští přátelé“ vznesli „jeden či dva“ nepřilíš důležité „konstitucionální podněty“, a proto neváhal vyjádřit svůj názor: „Jsem si naprosto jist, že Kanada již přijala závazky, dojednané lordem Curzonem v Lausanne, s plným pochopením a souhlasem.“¹⁰⁰⁰ Reakce kanadského premiéra na sebe nenechala dlouho čekat. Obratem zaslal dlouhý telegram, v němž shrnul komunikaci, související s konferencí v Lausanne, a postěžoval si, že byl zcela nepochopen.¹⁰⁰¹ Souběžně se ukázalo, že se Britové mylně domnívali, že Mackenzie King znal obsah důvěrného telegramu mezi britským ministrem pro kolonie lordem Devonshirem a kanadským generálním guvernérem lordem Byngem z konce roku 1922. Kanadský ministerský předseda však neměl o něm „ani potuchy“, a proto rázně nesouhlasil s tím, že by v minulosti svolil, aby za Kanadu podepisoval britský ministr zahraničí lord Curzon.¹⁰⁰² Dubnová „názorová přestřelka“ potvrdila, že si ani nový britský premiér neuvědomoval či nechtěl připustit kanadskou definici zahraničněpolitické autonomie, ovlivňující zažitý chod imperiální diplomacie.¹⁰⁰³

Dne 9. června 1924 diskutoval o lausanneské aféře ottawský parlament a kanadský ministerský předseda vysvětloval poslancům vládní politiku. Kromě obšírného shrnutí událostí z posledních měsíců vyjádřil názor, že Kanada je sice vázána smlouvou z Lausanne, o rozšíření povinností a závazků nad rámec ujednání však v případě budoucí krize budou rozhodovat zákonodárci. Během rozpravy čelil

⁹⁹⁹ Governor General to Colonial Secretary, Ottawa, 24th March, 1924, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 137, s. 94; The Governor-General of Canada to the Secretary of State for the Colonies, 24th March, 1924, in: Tamtéž, Doc. No. 12, s. 10–11.

¹⁰⁰⁰ Srv. HALL, *Commonwealth ...*, s. 504; STACEY, Vol. 2, s. 40.

¹⁰⁰¹ Governor General to Colonial Secretary, Ottawa, 3rd April, 1924, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 138, s. 94–97.

¹⁰⁰² Srv. Colonial Secretary to Governor General, London, 7th April, 1924, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 139, s. 97; Governor General to Colonial Secretary, Ottawa, 7th April, 1924, in: Tamtéž, Doc. No. 140, s. 97; STACEY, Vol. 2, s. 40–41; TNA, CO 886/10/2, 228/S, Canada: The Governor-General to the Secretary of State for the Colonies, 1st January, 1923, Doc. No. 395, f. 262.

¹⁰⁰³ Governor General to Colonial Secretary, Ottawa, 7th April, 1924, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 142, s. 98; Governor General to Colonial Secretary, Ottawa, 10th April, 1924, in: Tamtéž, Doc. No. 143, s. 98–99; Colonial Secretary to Governor General, London, 12th April, 1924, in: Tamtéž, Doc. No. 144, s. 99–100; Governor General to Colonial Secretary, Ottawa, 23rd April, 1924, in: Tamtéž, Doc. No. 145, s. 101–102; NEATBY, H. B., *William Lyon Mackenzie King: 1924–1932: The Lonely Heights*, Vol. 2, London 1963, s. 34.

Mackenzie King výtkaám konzervativní opozice v čele s Arthurem Meighenem, jenž podporoval společnou imperiální zahraniční politiku, že premiér oslabuje impérium tím, že nepřijal zastoupení britskými reprezentanty na konferenci v Lausanne a během podpisu smluv.¹⁰⁰⁴ Přední politický představitel nacionalistických frankofonních Kanadánů Henri Bourassa shrnul odlišné pohledy příznivců konzervativních a liberálních idejí na roli Kanady následovně: „Liberálové věří v dominiální samostatnost a udržení jednoty impéria, zatímco konzervativci jsou přesvědčeni o jednotě impéria a zachování autonomie dominií.“¹⁰⁰⁵

Mackenzie King dospěl k názoru, že situace je z právního hlediska nepřehledná, a proto si nechal pro celou záležitost vypracovat od neoficiálního vládního poradce na zahraniční vztahy Oscara Skeltona odbornou analýzu, z níž vyllynuly čtyři varianty, jak dále postupovat: 1) zůstat ve válce s Tureckem, 2) vyjednat vlastní mírovou smlouvu, 3) souhlasit s ratifikací dohod z Lausanne a 4) připustit, že ratifikace Jiřím V. na žádost vlády Jeho Veličenstva je závazná i pro Kanadu. Ačkoli si vnitřně nepřál přijmout žádnou možnost, nakonec se přiklonil k tomu, že smlouva zavazuje Ottawu *de iure* navenek, ale nikoli *de facto* k povinnostem, které z ní vyplývaly pro impérium.¹⁰⁰⁶

Ottawští představitelé vnímali britsko-kanadské názorové neshody, které doprovázely Chanackou krizi a smlouvy z Lausanne, jako potvrzení toho, že jejich dosavadní kurz, vymezující se vůči „automatickému přijímání“ závazků, jež „za ně“ dojednala mateřská země, je správný. Dospěli proto k závěru, že je nadále nezbytné usilovat o to, aby alespoň zčásti mohli samostatně rozhodovat o některých zahraničněpolitických záležitostech, jež považovali za výsostné kanadské zájmy. Mackenzie King nakonec částečně ustoupil a připustil, že „z právního a technického hlediska Kanada musí nakonec tuto smlouvu ratifikovat, ... protože Britské impérium představuje pro zbytek světa jeden [stát – J. V.]“.¹⁰⁰⁷ V osobním dopisu, který 23. dubna 1924 zaslal britskému protějškovu, zevrubně zanalyzoval kanadské pohled na to, jakou podobu by vztahy v rámci impéria měly mít. Názorově se však s Brity rozcházel.¹⁰⁰⁸ Obdobně jako Amery a Smuts pohlížel na dominia jako na rovnoprávné

¹⁰⁰⁴ CPD, HoC, 9th June, 1924, s. 2923–2934, in: DAWSON, *The Development...*, s. 258–269.

¹⁰⁰⁵ ALLIN, *Canada's ...*, s. 275.

¹⁰⁰⁶ STACEY, Vol. 2, s. 42.

¹⁰⁰⁷ STEVENSON, J. A., *Canada and Downing Street*, in: *Foreign Affairs: An American Quarterly Review*, Vol. 3, No. 1/4, 1924/1925, s. 142.

¹⁰⁰⁸ NEATBY, *William ...*, s. 34.

národy impéria. Přítomnost dominiálních zástupců vedle britské reprezentace na pařížských mírových jednáních vnímal jako precedens, od něhož se mělo odvíjet jejich nové mezinárodní postavení, které z jeho úhlu pohledu nebylo během konference v Lausanne dodrženo. Premiér zopakoval již vyřčený argument, že odmítl podepsat předloženou smlouvu, protože jeho země nebyla při vyjednávání s Tureckem zastoupena, ani dostatečně konzultována.¹⁰⁰⁹

¹⁰⁰⁹ DEWEY, Vol. 2, s. 147–166.

4. 2. Platýzová smlouva a imperiální konference v roce 1923

Okolnosti, které doprovázely Chanackou krizi a podpis smluv v Lausanne, utvrdily kanadského premiéra Mackenzieho Kinga v tom, že je nutné vymanit se ze závazků, jež plynuly ze společné politické linie, a prosadit nezávislou či minimálně autonomní podobu zahraniční politiky Ottawy.¹⁰¹⁰ Z tohoto důvodu využil v roce 1923 dokončených jednání o tzv. Platýzové smlouvě (*the Halibut Treaty* též někdy *Northern Pacific Halibut Fishery Convention*), aby ukázal diplomatickou nezávislost Kanady.¹⁰¹¹

Počátky ekonomických vztahů samosprávných kolonií, respektive dominií se zeměmi mimo Britské impérium spadají do 19. století, kdy jejich dlouhodobé zájmy v některých případech přesáhly úroveň zainteresovanosti mateřské země. Často se stávalo, že britské ministerstvo zahraničí v určitých oblastech provádělo zahraniční politiku buď v rozporu s přáními či ekonomickými a politickými cíli samosprávných kolonií, respektive dominií,¹⁰¹² anebo jim neumožnila, alespoň částečně, účastnit se jednání.¹⁰¹³ Tyto přehmaty byly nepříjemné, a proto se již od 80. let 19. století objevovaly názory, požadující odpovídající začlenění zájmů zámořských autonomních celků do imperiální zahraniční politiky a intenzivnější spolupráci britského ministerstva pro kolonie s *Foreign Office*.¹⁰¹⁴

Nejvýrazněji se tyto tendence projevily v případě nejstaršího dominia – Kanady. Na základě Zákona o Britské Severní Americe (*British North America Act*) z roku 1867 nemohli Kanadčané uzavírat mezinárodní smlouvy samostatně, protože se jednalo o prerogativu mateřské země. Od roku 1870 usilovali ottawští politikové o možnost komunikovat v komerčních záležitostech nejen přímo s britskými državami, ale i s cizími zeměmi. V roce 1874 sice již mohli jmenovat zástupce sira Johna A. Macdonalda, účastníčího se jednání o obchodní smlouvě s Američany, ale nikoli

¹⁰¹⁰ HALL, *Commonwealth ...*, s. 500.

¹⁰¹¹ WIGLEY, *Canada ...*, s. 173.

¹⁰¹² OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 1, s. 187.

¹⁰¹³ Kupříkladu kanadští představitelé se nemohli podílet na jednání o prodloužení Elgin-Marcyho reciproční smlouvy v roce 1864. STEVENSON, J. A., *Canada's Halibut Treaty*, in: *New Statesman*, Vol. 21, No. 524, 28th April, 1923, s. 72.

¹⁰¹⁴ Lord Rosebery, *Commerce and Empire*, Leeds, 11th October, 1888, in: BEEMAN, s. 51–52.

rozhodovat o výsledném dokumentu.¹⁰¹⁵ Přesto současníci zastávali názor, že se jednalo „o nejúžasnější kapitolu v dějinách kanadské diplomacie“.¹⁰¹⁶ V následující dekádě byl tento princip opuštěn, a proto již obchodní smlouvu se Španělskem v roce 1884 podepsal v Madridu se zástupci Jejicho Veličenstva kanadský vysoký komisař sir Charles Tupper.¹⁰¹⁷ Obdobně se postupovalo i u komerční dohody s Francií v roce 1893.¹⁰¹⁸ Britský ministr pro kolonie markýz Ripon v roce 1895 později oficiálně upřesnil zaběhlou praxi, že se na vyjednávání smluv, týkajících se dominiálních zájmů, mohou podílet i tamní představitelé. Pokud však měly být konvence považovány za mezinárodní dokument, musela je s cizím suverénním státem uzavřít výhradně vláda Jejicho Veličenstva.¹⁰¹⁹

Hraniční spor mezi Spojenými státy americkými a Kanadou na přelomu 19. a 20. století potvrdil, že Ottawa prozatím nedisponuje prostředky k provádění aktivní samostatné politiky vůči silnějším sousedovi a že se stále musela „spoléhat“ na záštitu mateřské země.¹⁰²⁰ Ačkoli se na koloniální konferenci v roce 1902 diskutovaly záležitosti spojené se smlouvami, ovlivňujícími chod samosprávných kolonií a dominií, debata se z velké části soustředila pouze na obchodní dohody a opominula zahraničněpolitické otázky. Když v roce 1907 vláda sira Wilfrida Lauriera separátně vyjednala s Francií další obchodní smlouvu, stále ji musel podepsat britský velvyslanec a následně ji musela ratifikovat vláda Jeho Veličenstva. Memorandum ministerstva pro kolonie z roku 1911 potvrdilo pravidlo, že dominia si nemohou samostatně dojednat jakoukoli konvenci s cizí zemí.¹⁰²¹

V roce 1917 začaly diskuze mezi Spojenými státy americkými a Kanadou o smlouvách, řešících otázku rybolovu u pobřeží a ve vodách Pacifiku. Jednalo se o

¹⁰¹⁵ TUPPER, C. H., *Treaty-Making Powers of the Dominions*, in: *Journal of the Society of Comparative Legislation, New Series*, Vol. 17, No. 1/2, 1917, s. 5–7.

¹⁰¹⁶ MARTIN, Ch., *Empire and Commonwealth: Studies in Governance and Self-Government in Canada*, London 1929, s. 337–338.

¹⁰¹⁷ TNA, CAB 32/8, E (“B” Series) 5, Appendix: Commercial Negotiations with regard to the Dominions, March 1911, f. 10 [13].

¹⁰¹⁸ KEITH, *The Governments ...*, s. 125.

¹⁰¹⁹ MACKENZIE, N. A. M., *The Treaty Making Power in Canada*, in: *The American Journal of International Law*, Vol. 19, No. 3, 1925, s. 492; The Marquis of Ripon to the Governor-General of Canada, etc., Downing Street 28th June, 1895, in: KENNEDY, W. P. M., *Statutes, Treaties and Documents of the Canadian Constitution 1713–1929*, 2nd Ed., Toronto 1930, [Doc. No.] 188, s. 680–693.

¹⁰²⁰ GRANATSTEIN, J. L. – HILLMER, N., *For Better or for Worse: Canada and the United States to the 1990s*, Toronto 199, s. 43–44; WRONG, G. M., *The Evolution of the Foreign Relations of Canada*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 5, No. 3, 1925, s. 9–11.

¹⁰²¹ Podrobněji KEITH, *Imperial ...*, s. 269–277.

významné hospodářské odvětví, a proto obě země měly zájem na vyřešení sporných otázek.¹⁰²² V roce 1919 se podařilo dojednat dvě oddělené dohody, regulující práva na lov lososů a platýzů (též někdy halibutů) v této oblasti.¹⁰²³ V praxi se však ukázalo, že smluvní podmínky se nevztahovaly na zbytek impéria, a proto se kanadský vyjednaváč sir John Douglas Hazen pokoušel o jejich dílčí modifikaci.¹⁰²⁴ Tzv. Lososová smlouva (*the Salmon Treaty*) sice nakonec vešla v platnost, s ohledem na rozpory mezi kompetencemi státních a federálních úřadů ve Spojených státech však byla obtížně vymahatelná.¹⁰²⁵ Z tohoto důvodu se jednání o tzv. Platýzové smlouvě odložila.¹⁰²⁶ Teprve v březnu 1922, kdy již došlo v obou zemích ke změnám na vládních postech, rozhovory pokračovaly.¹⁰²⁷ Počátkem roku 1923 se podařilo dokument připravit k podpisu.

Kanadský ministerský předseda soudil, že britská kontrasignace je nadbytečná, neboť po obsahové stránce si smlouvu Kanadčané vyjednali samostatně, a proto nechal ve smluvním záhlaví přepsat „Velkou Británii“ na „dominium Kanada“.¹⁰²⁸ V lednu 1923 proto Mackenzie King oficiálně požádal prostřednictvím britského ministerstva pro kolonie rezort zahraničních věcí o souhlas, aby dokument mohl podepsat jménem Kanady výhradně kanadský ministr Ernest Lapointe, do jehož kompetencí otázka tichomořského rybolovu spadala.¹⁰²⁹ Ačkoli britské ministerstvo pro kolonie nemělo výhrady, protože se jednalo o lokální a zvláštní zájem Kanady, neohrožující diplomatickou jednotu impéria, *Foreign Office* se rázně postavilo proti, i když připouštělo, že v této věci existuje precedens v podobě nedávno uzavřené obchodní

¹⁰²² K významu tichomořského lovu platýzů podrobněji ADAMS, J. Q., *The Pacific Coast Halibut Fishery*, in: *Economic Geography*, Vol. 11, No. 3, 1935, s. 247–257.

¹⁰²³ Draft Treaty between the United States of America and Great Britain Concerning Port Privileges of Fishing Vessels, Lobster Fishing, Halibut Fishing, and Tariff on Fresh Fish, 24th October, 1919, in: *DCER*, Vol. 3, Encl. Doc. No. 589, s. 624–628.

¹⁰²⁴ Srv. Ambassador in United States [Grey] to Governor General [Devonshire], Washington, 2nd October, 1919, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 590, s. 622; WIGLEY, *Canada ...*, s. 175.

¹⁰²⁵ Ambassador in United States [Grey] to Governor General [Devonshire], Washington, 30th December, 1919, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 593, s. 628–629.

¹⁰²⁶ WIGLEY, *Canada ...*, s. 175.

¹⁰²⁷ The British Ambassador (Geddes) to the Secretary of State [C. E. Hughes], Washington, 16th March, 1922, in: *FRUS*, 1922, Vol. 1, s. 669–670.

¹⁰²⁸ From His Majesty's Ambassador at Washington to the Governor-General, Washington, 12th February, 1923, in: DAWSON, *The Development...*, s. 254; TNA, CO 886/10/2, 4825, Foreign Office to Colonial Office, 24th January, 1923, Encl. to Doc. No. 440, f. 303.

¹⁰²⁹ TNA, CO 886/10/2, 3157, Canada: The Governor-General to the Secretary of State, 17th January, 1923, Doc. No. 438, f. 302.

konvence mezi Kanadou a Francií.¹⁰³⁰ Představitelé britského ministerstva zahraničí nesdíleli názor Ottawy, že stačí podpis pověřeného kanadského ministra a že podpis britského velvyslance ve Washingtonu sira Aucklanda Geddesa je zbytečný, protože nezastupuje Kanadu, nýbrž Spojené království. Instruovali proto Geddesa, aby vydal pokyn k modifikaci preambule, aby v souladu s dosavadní praxí podepsal jako první a aby Lapointe pouze připojil podpis jménem Kanady.¹⁰³¹

Navzdory silnému nesouhlasu pracovníků *Foreign Office* a washingtonského velvyslanectví, zůstal Mackenzie King neoblomný. Dne 21. února 1923 oznámil, že smlouvu podepíše Ernest Lapointe sám, protože se jedná o čistě kanadsko-americkou záležitost. V případě, že by se tak nestalo, pohrozil, že by byl nucen jmenovat plně nezávislého kanadského diplomatického zástupce ve Washingtonu.¹⁰³² Když Britové obdrželi od Američanů sdělení, že ratifikační proces bude zahájen 4. března, ocitli se v časové tísní.¹⁰³³ Britské ministerstvo zahraničí proto zvolilo „menší zlo“. Souhlasilo s tím, že kanadský ministr stvrdí smlouvu sám jako britský zplnomocněný zástupce bez účasti tamního velvyslance ve Washingtonu.¹⁰³⁴ Dne 2. března 1923 slavnostně podepsal Ernest Lapointe s americkým státním tajemníkem Charlesem Evansem Hughesem tzv. Platýzovou smlouvu.¹⁰³⁵

Krátce nato musel britský ministerský předseda čelit v Dolní sněmovně požadavku na předložení britsko-kanadských telegramů, týkajících se smlouvy o rybolovu a dotazu, jestli podpis ottawského ministra má stejnou váhu jako člena vlády Jeho Veličenstva. Andrew Bonar Law odmítl korespondenci zveřejnit a potvrdil, že

¹⁰³⁰ TNA, CO 886/10/2, 3157, Colonial Office to Foreign Office, 30th January, 1923, Doc. No. 441, f. 304.

¹⁰³¹ TNA, CO 886/10/2, 7583, Foreign Office to Colonial Office, 10th February, 1923, Doc. No. 442, f. 304; WIGLEY, *Canada ...*, s. 176.

¹⁰³² Otázka kanadského zastoupení ve Washingtonu se již vyřešila v roce 1920. Kanadčané získali místo stálého člena na britském velvyslanectví, s ohledem na nejasný status však k obsazení postu nedošlo. TNA, CO 886/10/2, 9411, Canada: The Governor-General to the Secretary of State, 21st February, 1923, Doc. No. 447, f. 306; WIGLEY, P., *Whitehall and the 1923 Imperial Conference*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 1, No. 2, 1973, s. 225.

¹⁰³³ DEWEY, Vol. 2, s. 138; TNA, CO 886/10/2, 10738, Canada: The Governor-General to the Secretary of State, 28th February, 1923, Doc. No. 449, f. 307.

¹⁰³⁴ Sr. TNA, CO 886/10/2, 11044, Foreign Office to Sir A. Geddes (Washington), 1st March, 1923, Doc. No. 450, f. 308; tamtéž, Foreign Office to Sir A. Geddes (Washington), 1st March, 1923, Doc. No. 452, f. 308; tamtéž, 12272, Sir A. Geddes (Washington) to Foreign Office, 2nd March, 1923, Doc. No. 454, f. 309.

¹⁰³⁵ Convention between the United States of America and Great Britain, Signed at Washington, 2nd March, 1923, in: *FRUS*, 1923, Vol. 1, s. 468–470.

kanadský zástupce měl zplnomocnění, a proto ji směl signovat jménem krále.¹⁰³⁶ Nelehké to měl i jeho kanadský protějšek. Vůdce konzervativní opozice Arthur Meighen ho podezřival z tajné kabinetní diplomacie, ohrožující existující vztahy mezi Kanadou a Velkou Británií. Mackenzie King se hodlal bránit nařčení, a proto požádal britské ministerstvo pro kolonie o souhlas se zveřejněním korespondence, kterou vedl s kanadským generálním guvernérem. Ačkoli obdržel zamítavé stanovisko, vymluvil se na nejasné formulace a předložil poslancům příslušné telegramy.¹⁰³⁷ S příliš velkým pochopením Britů se však jednání ottawského premiéra nesetkalo.¹⁰³⁸

S odstupem času se kanadský diplomatický úspěch z března 1923 jeví jako významný impuls k dalším konstitucionálním změnám ve vztahu mezi dominií a mateřskou zemí, ačkoli se zprvu zdálo, že se jedná o čistě formální a interní změnu uzavírání smluv. Opakovaně se ukázalo, že dominia se od podpisu Versaillské mírové smlouvy v praxi podobají stále více nezávislým státům, i když se z právního a konstitucionálního hlediska vůči Londýnu nadále nacházejí v podřízeném postavení, umožňujícím jim žádat a radit, nikoli rozhodovat.¹⁰³⁹ Ernest Lapointe pohlížel na kanadsko-americkou smlouvu o rybolovu sice jako na výhradně domácí záležitost, nicméně se domníval, že má dalekosáhlý význam, protože uzavřením smlouvy Spojené státy americké uznaly mezinárodní postavení Kanady.¹⁰⁴⁰ Reagoval tím na skutečnost, že Američané neratifikovali Pakt Společnosti národů, a proto opakovaně nevnímali členství dominií v této světové organizaci jako důkaz jejich nového postavení v rámci Britského impéria.¹⁰⁴¹

¹⁰³⁶ TNA, CO 886/10/2, 11898, House of Commons: Fishery Treaty, Canada and United States, 8th March, 1923, Doc. No. 455, f. 309.

¹⁰³⁷ Podrobněji srv. Secretary [Sladen], Governor General [Byng], to Under-Secretary of State for External Affairs [Pope], Ottawa, 17th March, 1923, in: *DCER*, Vol. 3, Encl. Doc. No. 630, s. 655; Memorandum from Under-Secretary of State for External Affairs [Pope] to Prime Minister [Mackenzie King] Ottawa, 20th March, 1923, in: Tamtéž, Vol. 3, Doc. No. 631, s. 655–656; Prime Minister [Mackenzie King] to Governor General [Byng], Ottawa, 21st March, 1923, in: Tamtéž, Vol. 3, Doc. No. 633, s. 657–659.

¹⁰³⁸ K této problematice blíže viz Memorandum from Secretary [Sladen], Governor General [Byng], to Prime Minister [Mackenzie King], Ottawa, 12th April, 1923, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 635, s. 660–662; Memorandum from Under-Secretary of State for External Affairs [Pope] to Prime Minister [Mackenzie King], Ottawa, 19th April, 1923, in: Tamtéž, Doc. No. 636, s. 662–663; Memorandum from Under-Secretary of State for External Affairs [Pope] to Prime Minister [Mackenzie King], Ottawa, 20th April, 1923, in: Tamtéž, Doc. No. 637, s. 663.

¹⁰³⁹ STEVENSON, *Canada's ...*, s. 73; WILSON, P. W., *The Imperial Conference*, in: North American Review, Vol. 213, 1921, s. 730.

¹⁰⁴⁰ ALLIN, *Canada's ...*, s. 255.

¹⁰⁴¹ LOWELL, A. L., *The Treaty Making Power of Canada*, in: Foreign Affairs: An American Quarterly Review, Vol. 2, No. 1/4, 1923/1924, s. 15.

Vyvstala tak nutnost přehodnotit politiku vůči dominiím. Britské ministerstvo zahraničí pohlíželo na okolnosti, doprovázející podpis čistě obchodní kanadsko-americké smlouvy, jako na významnou hrozbu pro společnou imperiální diplomacii, protože Lapointe v jednu chvíli disponoval geograficky neomezenou plnou mocí, zastupující nejen autonomní části Britského impéria, ale i samotnou metropoli. Otevřela se tak možnost, aby si dominia zahraničněpolitické záležitosti řešila sama a vymanila se z role „spícího“ partnera *Foreign Office*. Pokud si kanadský generální guvernér lord Byng a britské ministerstvo pro kolonie raději přáli na incident zapomenout, „porážku“ či pouhý ústup ze zažitých vztahů rozhodně nehodlalo dopustit britské ministerstvo zahraničí.¹⁰⁴² Tento postup korespondoval s kontinuální snahou lorda Curzona získat zpět plnou kontrolu nad prováděním zahraniční politiky, která se v dobách Davida Lloyd George více rozhodovala v nejužším kruhu premiéra než ve *Foreign Office*.¹⁰⁴³

Idea Britů, že by se Mackenzie King Američanům za diplomatickou zmatečnost a neobratnost, doprovázející finalizaci a následný podpis tzv. Platýzové smlouvy, či lordu Byngovi za uveřejněnou korespondenci nějak v náznaku oficiálně omluvil, nebyla reálná. Kanadský premiér „přešel do protiútoků“ a vznesl požadavek, aby se na nadcházející imperiální konferenci dořešila problematika zveřejňování komunikace mezi dominií a mateřskou zemí.¹⁰⁴⁴ Souběžně probíhal ratifikační proces smluv v ostatních zámořských parlamentech, v nichž se dominiální politikové v hodnocení významu smluvního ujednání názorově rozcházeli. Australský ministerský předseda Stanley Bruce jí považoval za důležitou, a proto o ní hodlal na podzim 1923 diskutovat na plánované imperiální konferenci v Londýně. Jeho novozélandský protějšek byl o poznání zdrženlivější. Jihoafričtí nacionalisté však neskrývali nadšení z myšlenky absolutní rovnosti s mateřskou zemí.¹⁰⁴⁵

¹⁰⁴² Srů. TNA, CO 886/10/2, 15576, House of Commons: Fishery Treaty, Canada and United States, 28th March, 1923, Encl. in Doc. No. 458, f. 311; LOWELL, *The Treaty ...*, s. 20; WIGLEY, *Canada ...*, s. 178–179; WRONG, *The Evolution ...*, s. 14.

¹⁰⁴³ Podrobněji BENNETT, G. H., *Lloyd George, Curzon and the Control of the British Foreign Policy 1919–22*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 45, No. 4, 1999, s. 467–482; MAISEL, E., *The Foreign Office and Foreign Policy, 1919–1926*, London 1994, s. 60–88.

¹⁰⁴⁴ WIGLEY, *Canada ...*, s. 179; tentýž, *Whitehall ...*, s. 226.

¹⁰⁴⁵ ALLIN, *Canada's ...*, s. 253; DEWEY, Vol. 2, s. 144–145; TNA, CO 886/10/5, D. 58204, The Secretary of State to the Governors-General and Governor, 29th November, 1922, [Doc.] No. 135, ff. 102–103 [590].

V průběhu letních měsíců roku 1923 probíhaly ve Whitehallu diskuze, které potvrdily, že *Foreign Office* a *Colonial Office* mají odlišný náhled na řešení otázky, jestli mohou dominia dojednat smluvní uspořádání „technicky“ bez britské přítomnosti. Představitelé britského ministerstva zahraničí připustili, že se na dominia „již několik let pohlíží jako na členy komunity svobodných národů“, a proto dospěli k závěru, že bude nejlepší celý proces uzavírání smluvních závazků podrobit zevrubné diskuzi a vyjasnit na setkání dominiálních a britských státníků. V srpnu 1923 proto v interním memorandu navrhli, aby si každá zámořská autonomní vláda mohla vyjednat vlastní bilaterální smlouvy s cizími státy a podepsat je bez britské kontrasignace za podmínky, že za případné výhody i závazky z ní plynoucí by neslo odpovědnost příslušné dominium.¹⁰⁴⁶

Pracovníci britského ministerstva pro kolonie oproti tomu překvapivě zaujali takřka opačný postoj. V interním memorandu ze září 1923 vyjádřili názor, že kontroverze vznikají pouze u multilaterálních smluv, které si dominia sama nevyjednala a jež zpravidla signují jejich jménem britští vyjednavací. Dospěli proto k závěru, že není potřeba radikálně měnit systém uzavírání smluv, pokud se bude striktně dodržovat zásada, že se vše s dominií musí náležitě zkonzultovat a že následně dojde k podpisu dominiálních i britských zástupců. *Colonial Office* přesto nepřímo připustilo, že se jednotná podoba těchto konvencí bude z diplomatického a právního úhlu pohledu obtížně dodržovat.¹⁰⁴⁷

Od 1. října do 8. listopadu 1923 se konala v britské metropoli imperiální konference, jejíž agenda ve srovnání s předchozími sice nezahrnovala klíčová konstitucionální témata, přesto přispěla nemalou měrou k rozšíření dominiální autonomie v oblasti zahraničních záležitostí.¹⁰⁴⁸ Nezanedbatelně ovlivnila vztahy mezi dominií a mateřskou zemí, protože otevřela cestu k akceptování oddělené dominiální zodpovědnosti nad zahraničními vztahy.¹⁰⁴⁹ V důsledku tehdy nedokončeného ratifikačního procesu mírového ujednání s Tureckem z Lausanne a britsko-kanadských neshod, týkajících se americko-kanadské smlouvy o rybolovu, konferující diskutovali

¹⁰⁴⁶ TNA, CAB 32/8, E (“B” Series) 3, Imperial Conference, 1923: Treaty-Signing Powers of the Dominions: Memorandum by the Foreign Office, 24th August, 1923, ff. [6–7].

¹⁰⁴⁷ TNA, CAB 32/8, E (“B” Series) 5, Imperial Conference, 1923: Treaty-Signing Powers of the Dominions: Memorandum by the Colonial Office, 11th September, 1923, ff. [1]–9 [9–13].

¹⁰⁴⁸ OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 3, s. 8–11; WIGLEY, *Whitehall...*, s. 224.

¹⁰⁴⁹ LOWELL, A. L., *The Imperial Conference*, in: *Foreign Affairs: An American Quarterly Review*, Vol. 5, No. 1/4, 1926/1927, s. 382–383.

o zahraničních vztazích a problematice spojené s vyjednáváním, podepisováním a ratifikováním konvencí, a proto se ostatní otázky, kupříkladu postavení vysokých komisařů, fungování Imperiální komise pro válečné hroby (*the Imperial War Graves Commission*) či kondominium na Nových Hebridách aj., ocitly v pozadí.¹⁰⁵⁰

Poté, co v úvodním proslovu přivítal britský ministerský předseda Stanley Baldwin zástupce dominii a nově Irského svobodného státu, připustil, že Commonwealth po staletí „národy nejen spojuje, ale také v dobrém či zlém ovlivňuje“. Vyzdvihl nutnost „nadále posilovat společná pouta“, protože „Britské impérium nemůže žít samo pro sebe, [neboť – J. V.] jeho síla tkví ve Společenství národů“.¹⁰⁵¹ Kanadský premiér přínos imperiálních konferencí pro změnu vyzdvihl. Osobní kontakty státníků vnímal jako podstatný faktor, ovlivňující vztahy mezi dominii a mateřskou zemí. S ohledem na události z předchozích měsíců opět vznesl požadavek na publikování konferenčních jednání.¹⁰⁵² V této věci však došlo ještě během přípravné fáze k dohodě, že diskuze, týkající se otázek zahraniční politiky a obrany, budou striktně důvěrné, a proto nedojde až na výjimky ke zveřejnění jejich obsahu.¹⁰⁵³

S ohledem na okolnosti, doprovázející Chanackou krizi a jednání v Lausanne, dorazil Mackenzie King do Londýna se základní vizí, že by dominia měla mít právo provádět vlastní zahraniční politiku, aby se vyhnula nežádoucím společným závazkům. Současně se domníval, že diplomatická nezávislost se nejlépe prokáže tím, že dominia získají možnost uzavírat smlouvy s cizími státy samostatně.¹⁰⁵⁴ Argumentačně se opíral se o text přednášky „Kanada a kontrola zahraniční politiky“ (*Canada and the Control of Foreign Policy*), kterou na počátku roku 1923 přednesl jeho nacionalisticky zaměřený poradce pro vnější vztahy profesor Oscar Skelton, jenž ideu samostatné politiky vůči cizím zemím podmiňoval tím, že by zvolené kroky nesměly negativně ovlivnit jiné části impéria. Kladl proto důraz na fakt, že by se mezi dominii a mateřskou zemí musely konat pravidelné konzultace, aby se zabránilo

¹⁰⁵⁰ Cmd. 1987, *Imperial Conference, 1923: Summary of Proceedings*, London 1923, s. 10–15.

¹⁰⁵¹ Cmd. 1988, *Imperial Conference, 1923: Appendices to the Summary of Proceedings*, London 1923, s. 10–11.

¹⁰⁵² TNA, CAB 32/9, *Imperial Conference, 1923: Stenographic Notes of the First Meeting*, Downing Street, 1st October, 1923, ff. 8–9 [6].

¹⁰⁵³ Srv. TNA, CAB 32/7 (CO 537/1043), C. P. 218 (23), Cabinet: Imperial Conference (Agenda) Committee: Report, 3rd May, 1923, f. 4; tamtéž, CAB 32/8, E (“B” Series) 7, *Imperial Conference, 1923: Publication of Correspondence between His Majesty’s Government and the Dominion Governments: Memorandum by the Colonial Office, 25th September, 1923*, ff. [1]–5 [16–18].

¹⁰⁵⁴ WIGLEY, *Whitehall ...*, s. 225.

rozdílným postojům v otázkách, v nichž se zájmy účastníků překrývaly či dokonce rozcházely. Skelton dlouhodobě negativně nahlížel na společnou imperiální zahraniční politiku, neboť ji považoval pro dominia za nevýhodnou, protože zahrnovala mnoho závazků s minimální možností je ovlivnit.¹⁰⁵⁵

Dne 5. října 1923 se konalo mezi londýnskými a zámořskými představiteli třetí setkání, na němž britský ministr zahraničí lord Curzon obšírně rozebral vývoj imperiální zahraniční politiky od poslední imperiální konference v roce 1921, pojednal o aktuálních otázkách a apeloval zejména na udržení jednotného směřování impéria v záležitostech, na nichž měla dominia a mateřská země společný zájem.¹⁰⁵⁶ V případě společné imperiální zahraniční politiky zastával názor, že navenek ji provádí britský ministr zahraničí, neboť Britové zastupují celé impérium.¹⁰⁵⁷

O tři dny později na dalším zasedání zareagoval na Curzonovo prohlášení kanadský ministerský předseda Mackenzie King. Z počátku se zaměřil na genezi kanadsko-amerických vztahů; následně přešel k problematice společné imperiální zahraniční politiky. Připomněl pasáž z projevu z prosince 1921, kdy britský premiér David Lloyd George řekl, že „se pozice dominií v zahraničních věcech za poslední čtyři roky kompletně proměnila“¹⁰⁵⁸ a že „dominia získala stejná práva kontrolovat imperiální zahraniční politiku, prováděnou prostřednictvím *Foreign Office*, jako Velká Británie ... a tím, že pro ni vznikla výhoda, protože společná kontrola znamená i společnou zodpovědnost“. Poté přednesl analýzu sira Clifforda Siftona, který zejména část o kolektivní odpovědnosti dominií kontroverzně interpretoval tak, že „dominia jsou společně odpovědná za vše, co britské ministerstvo ve světě učiní [včetně vyhlášení války – J. V.], ... což zcela popírá teorii o dominiální autonomii v té podobě, jak se vyvíjela v uplynulých padesáti letech“. Curzonův předpoklad, že se jedná pouze o Siftonův osobní pohled se nepotvrdil, kanadský ministerský předseda totiž sdělil, že se s jeho postojem ztotožňuje.¹⁰⁵⁹

¹⁰⁵⁵ HANCOCK, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality ...*, s. 304; STACEY, Vol. 2, s. 66–67.

¹⁰⁵⁶ TNA, CAB 32/9, Imperial Conference, 1923: Stenographic Notes of the Third Meeting, Downing Street, 5th October, 1923, ff. 2–30 [25–40].

¹⁰⁵⁷ DAWSON, *William ...*, s. 458.

¹⁰⁵⁸ DAFOE, J. W., *The Problems of Canada*, in: HURST, C. J. B. – SMIDDY, T. A. – DAFOE, J. W. et al., *Great Britain and the Dominions*, Chicago 1928, s. 211; HALL, *Commonwealth ...*, s. 519–520.

¹⁰⁵⁹ SRV. SIFTON, C., *Some Canadian Constitutional Problems*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 3, No. 1, 1922, s. 3–23; tentýž, *The Political Status of Canada: Address before the*

Mackenzie King následně podrobil kritice často používanou frázi „zahraniční politika Britského impéria“ (*foreign policy of the British Empire*), u níž poukázal na fakt, že „každý z nás si pod tím spojením představuje něco jiného“ a že každé dominium si převážně hledí jen záležitostí, které je zajímají. Dále podotkl, že kanadská zahraniční politika ve vztahu ke Spojeným státům americkým koresponduje se „schváleným směřováním zahraniční politiky Britského impéria“. Připustil rovněž ochotu akceptovat skutečnost, že „politická linie Velké Británie je zároveň politikou impéria“ za podmínky, že „bude dopředu znát, jaké závazky z ní plynou“. Uvědomoval si, že jednotná zahraniční politika ve všech zájmových sférách dominií a mateřské země je potřebná, v praxi ji však považoval za neproveditelnou.¹⁰⁶⁰

Kanadský premiér celkově prezentoval nacionalistické postoje, a proto upřednostňoval plnou autonomii dominií; imperiální konferenci vnímal jako instituci s čistě konzultativní úlohou bez exekutivních pravomocí a neurčitou ideu Imperiálního kabinetu z let 1917–1921 odmítal.¹⁰⁶¹ Zastával tudíž názor, že samosprávné zámořské celky mají právo řešit domácí a geograficky blízké zahraniční záležitosti, které se jich bezprostředně týkají, i kdyby se jednalo o součást vytyčené imperiální politiky, a že dominiální parlamenty mají mít v těchto věcech rozhodující pravomoc. Soudil, že „pokud by nebylo možné či žádoucí, aby si Velká Británie nebo ostatní dominia mohly kontrolovat zahraniční záležitosti, které nejsou cílem jejich primárního zájmu, bylo by stejně nemožné a nepatřičné, aby si dominia nárokovala právo řešit zahraniční otázky, jež by se primárně týkaly Velké Británie“. Komplikace tkvěla v tom, že britští představitelé prováděli politiku s ideou, že se jedná o politickou linii impéria. Mackenzie King spatřoval jisté obtíže i v problematice konzultací, protože se domníval, že s ohledem na geografickou rozlehlost impéria „lze skutečně konzultovat jen věci společného zájmu, nikoli dílčí, okrajové či jiné specifické záležitosti“.¹⁰⁶²

Ostatní dominiální ministerští předsedové Mackenzieho Kinga příliš nepodpořili. Jeho australský protějšek Stanley Bruce se obával izolace Austrálie a

Canadian Club of Ottawa, April 8, 1922, Ottawa 1922; TNA, CAB 32/9, Imperial Conference, 1923: Stenographic Notes of the Fourth Meeting, Downing Street, 8th October, 1923, ff. 11–12 [46–47].

¹⁰⁶⁰ Foreign Relations: Statement by the Prime Minister [Mackenzie King] 8th October, 1923, in: *DCER, Vol. 3, Doc. No. 234, s. 240–243; TNA, CAB 32/9, Imperial Conference, 1923: Stenographic Notes of the Fourth Meeting, Downing Street, 8th October, 1923, ff. 12–15 [47–48].*

¹⁰⁶¹ Spojení „imperiální kabinet“ spíše odpovídalo označení procesu než přesně vymezené instituce. DAWSON, *William ...*, s. 464; HALL, *The Genesis...*, s. 192.

¹⁰⁶² TNA, CAB 32/9, Imperial Conference, 1923: Stenographic Notes of the Fourth Meeting, Downing Street, 8th October, 1923, ff. 14–15 [48]; WIGLEY, *Canada ...*, s. 193.

případné japonské hrozby, a proto se řadil mezi stoupence centralizace a zastánce společné imperiální politiky a celních preferencí.¹⁰⁶³ Přesto na konferenci připustil, že by porady mezi dominiálními a britskými představiteli o důležitých otázkách zahraniční politiky měly probíhat častěji.¹⁰⁶⁴ Dokonce prohlásil, že „Austrálie nepřijme žádné závazky, pokud s ní zahraničněpolitické rozhodnutí britské vlády nebude předem konzultováno“.¹⁰⁶⁵ Novozélandský premiér William Massey s Bruceovými názory sympatizoval, obával se však, že časté konzultace jsou v praxi s ohledem na naléhavost některých problémů obtížně uskutečnitelné.¹⁰⁶⁶ Jihoafrický ministerský předseda Jan Smuts odmítl kanadské dedukce a podpořil jednotnou politickou linii, protože si přál, aby Commonwealth aktivně působil v mezinárodních vztazích. Obezřetně se vyjádřil k automatické účasti Společenství při řešení „všech“ evropských záležitostí.¹⁰⁶⁷ Jeho newfoundlandský protějšek William Robertson Warren, irský kolega Kevin O’Higgins a zástupci Indie diskuzi výrazněji neovlivnili, neboť otázku zahraniční politiky nevnímali jako akutní problém.¹⁰⁶⁸ Ačkoli některé projevy dominiálních státníků vyzněly kriticky, nijak nesměřovaly k uvolnění vztahů dominií s Velkou Británií. Mackenzie King navzdory všemu zastával názor, že Britské impérium je velké společenství svobodných národů, mající zájmy, závazky a odpovědnost, a Kanada je jako ostatní dominia uznává.¹⁰⁶⁹

Britové s ohledem na kontroverze, jež provázely Chanackou krizi, jednání v Lausanne aj., očekávali kritické reakce dominiálních představitelů na způsoby a četnost konzultací ze strany mateřské země, a proto se jí snažili v červnu 1923 předejít vyjasněním závazných postupů. Z důvodů přehlednosti rozdělili komunikaci s dominiálními vládami o zahraničních věcech do pěti oblastí: 1) imperiální konference, 2) mezinárodní konference, 3) Společnost národů, 4) všeobecné otázky mezinárodních vztahů a 5) obchodní smlouvy. *Foreign Office* konstatovalo, že v době

¹⁰⁶³ DAWSON, *William ...*, s. 462–463.

¹⁰⁶⁴ TNA, CAB 32/9, Imperial Conference, 1923: Stenographic Notes of the Fourth Meeting, Downing Street, 8th October, 1923, f. 22 [52].

¹⁰⁶⁵ TSOKHAS, K., *Tradition, Fantasy and Britishness: Four Australian Prime Ministers*, in: *Journal of Contemporary Asia*, Vol. 31, No. 1, 2001, s. 14.

¹⁰⁶⁶ TNA, CAB 32/9, Imperial Conference, 1923: Stenographic Notes of the Fourth Meeting, Downing Street, 8th October, 1923, f. 34 [59].

¹⁰⁶⁷ HALL, *Commonwealth ...*, s. 525–527; HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 2, s. 133.

¹⁰⁶⁸ TNA, CAB 32/9, Imperial Conference, 1923: Stenographic Notes of the Fifth Meeting, Downing Street, 8th October, 1923, ff. 3–21 [60–69].

¹⁰⁶⁹ TNA, CAB 32/9, Imperial Conference, 1923: Stenographic Notes of the Ninth Meeting, Downing Street, 17th October, 1923, f. 16 [108].

konání imperiální konference dostávají zámorští premiéři kopie důležitých telegramů a zpráv britských velvyslanců a dalších zahraničních zástupců denně. V čase, kdy neprobíhala jednání v Londýně, zastávalo ministerstvo názor, že stačí zasílat běžné zprávy jednou týdně a informace o zvláště důležitých událostech, jako byla konference v Lausanne, poskytovat pravidelně.¹⁰⁷⁰

Podle britského ministerstva zahraničí od začátku hrála ve věci mezinárodních konferencí zásadní roli skutečnost, jestli dominia na nich vystupovala samostatně či je Britové zastupovali. V případě účasti zamořských autonomních celků na těchto jednáních měli spolupracovat britští a dominiální členové delegace Britského impéria na setkáních a ve společném sekretariátu; smlouvy se pak měly signovat odděleně jménem dominií. Ve chvíli, kdy zamoří zastupovala pouze mateřská země, obvykle průběžně informovala dominia o vývoji jednání a přímo s nimi konzultovala jen finální dokumenty, jež odděleně podepisovali buď dominiální zástupci, nebo jen britští vyjednávači. V otázce mezinárodních konvencí, na nichž mělo alespoň jedno dominium zvláštní zájem, se s ním i následně měl konzultovat ratifikační proces. Porady s dominií v záležitostech, spadajících do kompetencí Společnosti národů, se měly podle závažnosti bodů konat průběžně a během zasedání Shromáždění prostřednictvím řádných schůzek mezi britskými a zamořskými delegáty. O všeobecných mezinárodních otázkách, k nimž se řadily kupříkladu celní tarify se Spojenými státy americkými a Španělskem, přislíbili Britové informovat dominia pravidelně. U obchodních smluv pracovníci *Foreign Office* přesný postup kvůli rozsáhlosti problematiky nestanovili a přenechali rozhodnutí na účastnících imperiální konference.¹⁰⁷¹

Dne 10. října 1923 předložil lord prezident rady James Gascoyne-Cecil, čtvrtý markýz ze Salisbury, členům britské vlády memorandum, které analyzovalo diskuzi o zahraničních vztazích na imperiální konferenci a v němž došel k závěru, že nebude snadné sladit rozdílné postoje Mackenzieho Kinga a Bruce. Podle Salisburyho se jednalo o dvě protichůdné koncepce, centralizační a decentralizační, které charakterizoval slovy: „Austrálie hledá způsob, do jaké míry jsou společné [zahraniční

¹⁰⁷⁰ TNA, CO 886/10/2, 31326, Note on Present Procedure as Regards Communication with the Governments of the Self-Governing Dominions on Foreign Affairs, 22nd June, 1923, Doc. No. 122, f. 77 [239].

¹⁰⁷¹ Tamtéž, f. 78 [240].

– J. V.] akce možné, a Kanada zjišťuje, jak moc jsou žádoucí.“¹⁰⁷² Ministři překvapivě nijak zvlášť memorandum nedocenili a usoudili, že „současná situace není příhodná, aby britští zástupci na imperiální konferenci iniciovali nějaké návrhy, vedoucí k změnám ve spolupráci s dominií v zahraničních záležitostech“. Rozhodli se tedy vyčkat na návrhy dominií.¹⁰⁷³

Britský ministr zahraničí Curzon v průběhu debat postupně zavrhl ideu, že je vhodné přesně definovat principy vytváření imperiální zahraniční politiky, protože se obával, že by ho to mohlo omezovat v provádění zažité britské politické linie.¹⁰⁷⁴ Diskuze o zahraniční politice k žádným převratným závěrům nedospěly, ba spíše jen vyhrotily osobní animozity mezi účastníky. Lord Curzon vnímal kanadského ministerského předsedu za překážku svých záměrů, a proto si nebral v soukromé korespondenci servítky a označil jej za „paličatého, otravného a hloupého“.¹⁰⁷⁵ Nacionalistická taktika Mackenzieho Kinga, založená na snaze vyhnout se jakýmkoli závazkům a nic nedělat, neučinila příliš velký dojem ani na Leopolda Ameryho, který zastával post prvního lorda admirality.¹⁰⁷⁶

Přijatá finální rezoluce se proto zaměřila jen na všeobecné zhodnocení aktuálních evropských a světových záležitostí, jako byly například Rúrská krize,¹⁰⁷⁷ vztah ke Spojeným státům americkým a Japonsku, činnost Společnosti národů atd. Ratifikaci smluv z Lausanne zcela opominula. Pouze v poslední pasáži se vyskytla nepřímá odpověď na požadavky, které zmínil kanadský premiér Mackenzie King: „Tato konference je setkáním zástupců několika vlád impéria. Věří se, že přijatá stanoviska a závěry k oblasti zahraniční politiky ... se u vlád a parlamentů v různých částech impéria ... setkají se souhlasem“.¹⁰⁷⁸ Ačkoli konferující neshledali nutnost decentralizovat fungování zahraniční politiky, a proto potvrdili zažitou praxi, usnesli

¹⁰⁷² TNA, CAB 24/162/8, C. P. 408 (23), Cabinet: The Discussion on Foreign Relations in the Imperial Conference, 8th October, 1923, ff. 1–5 [69–73].

¹⁰⁷³ TNA, CAB 23/46/20, Cabinet 48 (23): Conclusion of a Meeting of the Cabinet, Downing Street, 15th October, 1923, ff. 1–5 [69–73].

¹⁰⁷⁴ WIGLEY, *Whitehall ...*, s. 232.

¹⁰⁷⁵ HALL, *Commonwealth ...*, s. 533.

¹⁰⁷⁶ AMERY, *My Political ...*, Vol. 2, s. 273, 275; BRADY, A., *Canada*, London 1932, s. 339.

¹⁰⁷⁷ Podrobněji SOUKUP, J., *Britové v Porýní: britská okupace Kolínských zón v letech 1918–1926*, Praha 2011, s. 124–169.

¹⁰⁷⁸ TNA, CAB 32/9, Imperial Conference, 1923: Stenographic Notes of the Sixteenth Meeting, Downing Street, 8th November, 1923, ff. 6–8 [204].

se, že by s ohledem na množství agendy bylo vhodné svolat i zvláštní konferenci k řešení finančních a ekonomických otázek.¹⁰⁷⁹

Účastníci konference schválili rovněž závazný postup při sjednávání, signování a ratifikování mezinárodních smluv, které podepsali zplnomocnění zástupci a jež podléhaly finálnímu schválení. Dominiální představitelé mohli vyjednávat konvence, nesměli však opomenout možné dopady na jiné autonomní vlády či na impérium jako celek. Před zahájením rozhovorů o konvencích se měli ujistit, že ostatní dominia nemají zájem být o průběhu informována, aby se mohla rozhodnout, jestli se zúčastní jednání či nikoli. V případě vyjednávání smluvního uspořádání na mezinárodních konferencích prostřednictvím delegace Britského impéria měli všichni zúčastnění dostávat informace průběžně. Bilaterální dohody, z nichž vyplývaly závazky jen pro jedno dominium, mohl podepsat i tamní zplnomocněný vyjednávač. Ve chvíli, kdy smluvní ujednání zavazovalo více dominií, je měl signovat odpovídající počet delegátů ze zainteresovaných zámořských autonomních celků. Ratifikační proces měl probíhat nadále stejně.¹⁰⁸⁰

Přijatá rezoluce o uzavírání smluv, formálně uznávající různé precedenty z minulých let, umožnila dořešit jeden z problematických bodů provádění imperiální zahraniční politiky a přispěla k tomu, že dominia byla zčásti uznána za samostatné státy, jejichž zahraniční politika je prováděna mateřskou zemí a jež mají společné závazky vůči Koruně.¹⁰⁸¹ Britové definitivně upustili od kontroly nad uzavíráním smluv, jež dlouhodobě narážela na aspirace a konstitucionální postoje dominií, která získala právo vyjednat a signovat smlouvy samostatně. Ačkoli souběžně došlo k uznání nadřazeného postavení delegace Britského impéria v době konání mezinárodních konferencí, dominiální představitelé neobdrželi záruky, že na nich budou adekvátně zastoupeni. Jisté diskuze však vyvstaly v tom, jak odlišit závazky

¹⁰⁷⁹ *Summary of Proceedings of the Imperial Conference and the Imperial Economic Conference*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 14, Is. 53, 1923, s. 209.

¹⁰⁸⁰ TNA, CAB 32/22, E (T. C), Imperial Conference 1923: Committee on the Position of the Dominions and India in Relation to the Signature of Treaties and the Question of Territorial Waters: Conclusions of a Meeting of the above Committee, Foreign Office, 16th October, 1923, ff. i–iii.

¹⁰⁸¹ *Afterthoughts on the Imperial Conference*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 14, No. 54, 1924, s. 228–229; BELOFF, *Imperial ...*, Vol. 2, s. 85.

jednoho dominia, vyplývající z bilaterálního smluvního uspořádání, od povinností i ostatních částí impéria.¹⁰⁸²

V roce 1923 tkvěly základní obtíže v otázce imperiální zahraniční politiky v tom, jakou má mít podobu a kdo by ji měl provádět. Když imperiální konference skončila, sjednotit názory na roli dominiálních a britských představitelů se nepodařilo. Rozdílné postoje přetrvaly v náhledu na úlohu imperiálních konferencí i na míru autonomie dominií ve vztahu k imperiálním záležitostem, z nichž vyplývaly nemalá odpovědnost a závazky. Diskuze o imperiální zahraniční politice ukázaly, že dominiální ministerští předsedové, zejména Mackenzie King a Bruce, se neshodují v pohledu na to, zda by se Britské impérium mělo kvůli nacionalistickým tendencím v dominiích decentralizovat či zachovat tradiční ústřední roli metropole.¹⁰⁸³

¹⁰⁸² DEWEY, Vol. 2, s. 171–174; Royal Institute of International Affairs, *The British Empire: A Report on Its Structure and Problems*, London 1939, s. 217.

¹⁰⁸³ WIGLEY, *Canada ...*, s. 199.

4. 3. Vznik ministerstva pro dominiální záležitosti

Imperiální konference v roce 1923 zareagovala na nově se vytvářející vztahy v rámci impéria jen částečně. Kromě toho, že potvrdila právo každého dominia vyjednat si a uzavřít si smlouvu, týkající se jeho uznaných zájmů, příliš nového nepřinesla.¹⁰⁸⁴ Opakovaně se potvrdilo, že především Kanadčané a Jihoafričané se staví proti tomu, aby se imperiální zahraničněpolitická linie nadmíru zaměřovala na evropské záležitosti, do nichž si kvůli nemalým ekonomickým a vojenským závazkům nepřejí být zatahováni. Australané a Novozélandčané na rozdíl od nich upřednostňovali jednotnou imperiální zahraniční politiku, a proto byli ochotni za určitých podmínek kontinentální závazky akceptovat. Irové si názor na fungování impéria, respektive zahraniční politiku teprve formulovali, drželi se prozatím stranou a raději akcentovali domácí problémy.¹⁰⁸⁵

Britsko-irská smlouva z 6. prosince 1921 umožnila Irsku získat stejná práva, jakými disponovala ostatní dominia. V březnu 1922 schválil londýnský parlament zákon (*the Irish Free State [Agreement] Act*), na jehož základě začalo smluvní uspořádání platit a ustanovila se provizorní vláda.¹⁰⁸⁶ Od počátku roku 1922 se v Dublinu scházel výbor, jemuž předsedal Michael Collins a který měl za úkol připravit novou irskou ústavu, jejíž návrh schválili irští představitelé na říjnovém zasedání. Poté, co jej poslanci ve Westminsteru potvrdili, vešel 6. prosince 1922 ústavní zákon (*the Irish Free State Constitution Act*) v platnost. Diskuze a okolnosti, které doprovázely jeho přijetí, však zdůraznily skutečnost, že Britové nejsou ochotni poskytnout Irům plnou právní suverenitu.¹⁰⁸⁷ Ačkoli Londýn irské představitele opětovně ujistil, že Irský svobodný stát má vůči institucím mateřské země stejnou konstitucionální pozici jako „vzorové dominium“ Kanada, brzy se ukázalo, že i tato klauzule má své limity. Britští právní experti totiž připustili fakt, že v případě rozšíření exteritoriálních pravomocí kanadského parlamentu si Dublin nemůže „recipročně“

¹⁰⁸⁴ Srv. BORDEN, *Canada in the Commonwealth ...*, s. 125; John W. Dafoe, *MacLean's Magazine*, 15. ledna 1923, in: DAWSON, *The Development ...*, s. 277–283.

¹⁰⁸⁵ LOWELL, A. L. – HALL, H. D., *The British Commonwealth of Nations*, London 1927, s. 607–609.

¹⁰⁸⁶ TOWEY, T., *The Reaction of the British Government to the 1922 Collins-de Valera Pact*, in: *Irish Historical Studies*, Vol. 22, No. 85, 1980, s. 65–66.

¹⁰⁸⁷ MOHR, *British Imperial Statutes and Irish Sovereignty: Statutes Passed After ...*, s. 63–73.

nárokovat stejné konstituční postavení, jaké by získala Ottawa. Na jednu stranu se jednalo o objektivní komplikaci, vnášející jistou míru nedůvěry do britsko-irských vztahů, na druhou stranu irským politikům poskytovala možnost teoreticky vyjednat více, když limity dominiální autonomie nebyly stanoveny.¹⁰⁸⁸

Irové si na postavení Irska jako dominia zvykali pomalu, a proto nijak výrazně nezasahovali ani do debat na imperiální konferenci v roce 1923, ani do probíhajícího procesu ratifikace smluv z Lausanne v roce 1924. Ačkoli neměli přímý zájem na reparačních platbách, účastnili se londýnské konference o Dawesově plánu v červenci 1924.¹⁰⁸⁹ I když jisté vodítko představovala klauzule o „vzorovém dominiu Kanada“, stále neměli jasno v tom, jaká je přesná konstituční pozice Irského svobodného státu. Proto teprve v praxi získali větší povědomí o tom, co patří mezi dominia obnáší. Koncem roku 1923 vyvstala na základě dřívějšího kanadského precedentu otázka o možnosti ustanovení odděleného diplomatického a konzulárního zastoupení Irska ve Spojených státech amerických.¹⁰⁹⁰ Ačkoli již v květnu 1920 získala Kanada právo vyslat zplnomocněného vyslance (*Minister Plenipotentiary*) na britské velvyslanectví do Washingtonu,¹⁰⁹¹ dosud tak neučinila, protože kanadský premiér Mackenzie King zamýšlel modifikovat podmínky dohody, kterou dříve vyjednal Borden.¹⁰⁹² *Foreign Office* irský požadavek v zásadě nezpochybnilo, i když dílčí výhrady mělo.¹⁰⁹³ Britské ministerstvo pro kolonie oproti tomu připomnělo skutečnost, že diplomatické zastoupení vzniklo z důvodu zvláštních kanadsko-amerických vztahů.¹⁰⁹⁴

Dne 3. března 1924 oficiálně požádal irský ministerský předseda William Thomas Cosgrave o urychlené jmenování zplnomocněného irského ministra zvláštním

¹⁰⁸⁸ Srv. TNA, CO 886/10/4, D. 17223, Colonial Office to Law Officers and Law Officers' Report, Downing Street, 29th June, 1923, [Doc.] No. 4, f. 3 [420]; tamtéž, D. 36590, Irish Free State: The Secretary of State to the Governor-General, Downing Street, 17th August, 1923, [Doc.] No. 5, ff. 5–6 [421–422]; tamtéž, D. 18151, Colonial Office to Law Officers, Downing Street, 13th November, 1923, [Doc.] No. 6, f. 6 [422]; tamtéž, D. 530, Law Officers to Colonial Office, 31st December, 1923, [Doc.] No. 7, f. 7 [422].

¹⁰⁸⁹ WIGLEY, *Canada ...*, s. 221.

¹⁰⁹⁰ TNA, CO 886/10/4, D. 55155, Sir Mark Sturgis (Colonial Office) to Mr. C. H. Montgomery (Foreign Office), Colonial Office, 23rd November, 1923, [Doc.] No. 37, ff. 25–26 [431–432].

¹⁰⁹¹ BOTHWELL, *Canadian Representation ...* s. 145–147; KEENLEYSIDE, H. L., *Canada and the United States: Some Aspects of the History of the Republic and the Dominion*, New York 1929, s. 385–386; TNA, CO 886/8/3, D. 11924/S, The Secretary of State [Milner] to the Governor-General [Duke of Devonshire], 15th March, 1920, [Doc.] No. 76, ff. 127–128 [134–135].

¹⁰⁹² WIGLEY, *Canada ...*, s. 224.

¹⁰⁹³ TNA, CO 886/10/4, D. 57922, Foreign Office [Montgomery] to Colonial Office [Sturgis], Foreign Office, 26th November, 1923, [Doc.] No. 38, ff. 26–27 [431].

¹⁰⁹⁴ TNA, CO 886/10/4, D. 58294, Sir Mark Sturgis (Colonial Office) to Mr. N. G. Loughnane (Dublin), 29th November, 1923, [Doc.] No. 41, ff. 28–29 [432].

vyslancem ve Washingtonu. Požadavek zdůvodnil významnými finančními a obchodními zájmy Irska a „ožehavou“ problematikou emigrace Irů do Spojených států amerických.¹⁰⁹⁵ Britský ministerský předseda a ministr zahraničí Ramsay MacDonald a ministr pro kolonie James Henry Thomas dospěli k závěru, že žádost nelze z objektivních důvodů odmítnout.¹⁰⁹⁶ Dne 22. dubna požádal Thomas ostatní dominiální vlády o schválení rozhodnutí kvůli „značným finančním a obchodním zájmům“ Irského svobodného státu ustanovit jeho „virtuálně nezávislé“ diplomatické zastoupení ve Washingtonu.¹⁰⁹⁷ Kanadáné a Jihoafričané zamýšlený krok britské vlády obratem podpořili.¹⁰⁹⁸ S ohledem na fakt, že pacifická dominia dlouhodobě upřednostňovala společnou imperiální zahraničněpolitickou linii, argumentovala rázně proti. Novozélandáné se obávali, že se „jedná o první krok vedoucí k rozkladu impéria“. ¹⁰⁹⁹ Australané to brali jako ohrožení fundamentálního principu diplomatické jednoty, otevřeně pochybovali o zvláštních vztazích či zájmech mezi Iry a Američany a poukázali na fakt, že z logiky věci by každé dominium mohlo požadovat zastoupení na všech britských ambasádách. Vzhledem k vážnosti záležitosti navrhovali odložit konečné rozhodnutí na další imperiální konferenci.¹¹⁰⁰ Irští představitelé se přirozeně vůči námitkám ohradili a naopak apelovali na urychlené schválení svého požadavku.¹¹⁰¹

Britský ministr pro kolonie však otázku diplomatické jednoty impéria vnímal velmi citlivě, zastával tudíž názor, že se nejlépe udrží, pokud se budou striktně dodržovat zavedené postupy. Z tohoto důvodu považoval za nežádoucí a v praxi za

¹⁰⁹⁵ TNA, CO 886/10/4, D. 9905, Irish Free State: The Governor-General [T. M. Healy] to the Secretary of State [Thomas], Vice Regal Lodge, Dublin, 3rd March, 1924, [Doc.] No. 45, ff. 30–31 [434].

¹⁰⁹⁶ TNA, CO 886/10/4, D. 9905, Colonial Office [C. T. Davis] to Foreign Office [G. R. Warner], Downing Street, 11th March, 1924, [Doc.] No. 46, ff. 31–32 [434–435]; tamtéž, Foreign Office [G. R. Warner] to Colonial Office [C. T. Davis], Foreign Office, 20th March, 1924, [Doc.] No. 47, ff. 32–33 [435].

¹⁰⁹⁷ TNA, CO 886/10/4, D. 13497, The Secretary of State to the Governors-General, 22nd April, 1924, [Doc.] No. 51, ff. 34–35 [436].

¹⁰⁹⁸ TNA, CO 886/10/4, D. 20191, Canada: The Governor-General [Lord Byng of Vimy] to the Secretary of State, 26th April, 1924, [Doc.] No. 53, f. 36 [437]; tamtéž, D. 20356, Union of South Africa: The Governor-General [Lord Athlone] to the Secretary of State, 28th April, 1924, [Doc.] No. 54, f. 36 [437].

¹⁰⁹⁹ TNA, CO 886/10/4, D. 20190, New Zealand: The Governor-General [J. R. Jellicoe] to the Secretary of State, 3rd May, 1924, [Doc.] No. 55, ff. 36–37 [437].

¹¹⁰⁰ TNA, CO 886/10/4, D. 22212, Commonwealth of Australia: The Governor-General [Lord Forster] to the Secretary of State, 3rd May, 1924, [Doc.] No. 56, f. 37 [437].

¹¹⁰¹ TNA, CO 886/10/4, D. 23548, Irish Free State: The Governor-General [Healy] to the Secretary of State, Vice Regal Lodge, Dublin, 16th May, 1924, [Doc.] No. 57, f. 37 [437].

zcela nemožné, aby irský vyslanec působil nezávisle na britském velvyslanci, a proto požadoval, aby úzce kooperovali. Zdůraznil dále, že uzavírání smluv mezi irským vyslancem a Američany bude probíhat v duchu příslušné rezoluce z imperiální konference v roce 1923. Současně odmítl veškeré pochybnosti ohledně (ne)existence zvláštních zájmů a vztahů mezi Irskem a severoamerickým kontinentem.¹¹⁰² Dne 28. května oznámilo britské ministerstvo zahraničí Spojeným státům americkým, že ustanovuje oddělené diplomatické zastoupení ve Washingtonu pro Irský svobodný stát. Velké zaujetí Američanů ze jmenování irského vyslance ale Britové nečekali. Předpokládali totiž, že vzpomínky na tamní irskou republikánskou propagandu ještě nebyly zcela zapomenuty a že vidina „přilivu“ dalších vyslanců z jiných dominií je nenadchne.¹¹⁰³ Nadšení neprojevovali ani členové Sněmovny lordů, a proto musel stálý státní podtajemník na ministerstvu pro kolonie Sydney Arnold, první baron Arnold, rozhodnutí labouristické vlády obhajovat.¹¹⁰⁴ Obdobně činil i britský ministr pro kolonie Thomas v Dolní sněmovně.¹¹⁰⁵ Koncem června americká strana irského vyslance profesora a diplomata Timothyho Aloysia Smiddyho přijala.¹¹⁰⁶

Komplikace provázející ratifikaci lausanských smluv a irský požadavek na zastoupení ve Washingtonu utvrdily v létě 1924 MacDonaldu vládu v tom, že představují jen „špičku ledovce“ a že hlavní problém tkví v nedostatečné spolupráci a konzultacích mezi mateřskou zemí a dominií. Britský ministr pro kolonie Thomas se proto odvolal na devátou rezoluci imperiální válečné konference z roku 1917 a vyzval dominiálními představiteli k prohloubení a zintenzivnění spolupráce ve všech záležitostech, spadajících do společného imperiálního zájmu. Připustil, že v době, v níž se nekonají imperiální konference, neprobíhají konzultace efektivně, a že časté střídání vlád v dominiích a v Británii kontroverzní politické a ekonomické otázky obtížně

¹¹⁰² *Srv.* TNA, CO 886/10/4, D. 22212, Colonial Office [C. T. Davis] to Foreign Office [R. Vansittart], 17th May, 1924, [Doc.] No. 58, f. 38 [438]; tamtéž, Draft Telegram to Governor-General, Commonwealth of Australia, 9th May, 1924, Encl. 1 in [Doc.] No. 59, f. 39 [438]; tamtéž, Draft Despatch to Governor-General, Irish Free State, May 1924, Encl. 3 in [Doc.] No. 59, f. 40 [439]; tamtéž, D. 29304, Commonwealth of Australia: The Secretary of State to the Governor-General, 19th June, 1924, [Doc.] No. 66, ff. 44–45 [441]; tamtéž, Irish Free State: The Secretary of State to the Governor-General, 19th June, 1924, [Doc.] No. 68, f. 46 [442]; tamtéž, D. 30155, Telegram to Sir E[smé] Howard (Washington) from the Foreign Office, 23rd June, 1924, Encl. 2 in [Doc. No. 75, f. 52 [445].

¹¹⁰³ TNA, CO 886/10/4, D. 25620, Separate Diplomatic Representation at Washington of the Irish Free State, Foreign Office, 28th May, 1924, Encl. in [Doc.] No. 60, ff. 41–42 [439–440].

¹¹⁰⁴ *PD, HoL*, 5th Series, Vol. 57, 25th June, 1924, cc. 998–999.

¹¹⁰⁵ *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 175, 26th June, 1924, cc. 596–598.

¹¹⁰⁶ TNA, CO 886/10/4, D. 30547, Telegram from Sir E[smé] Howard (Washington) to the Foreign Office, 26th June, 1924, Encl. in [Doc.] No. 80, ff. 56–57 [447].

vyřeší. Vzhledem k tomu, že se obával, aby nedošlo k narušení důvěry v systém imperiálních konferencí, vybídl k vytvoření nového funkčního modelu konstitucionálních vztahů v rámci impéria. Thomas si uvědomoval objektivní obtíže, a proto váhal, jak by se k němu mělo dospět, neboť v oživení ideje konstitucionální konference nebo jiného zvláštního zasedání imperiální konference příliš nevěřil. Navzdory všemu soudil, že nastíněné dalekosáhlé změny je nutné zevrubně prodiskutovat, a proto žádal dominiální premiéry o brzké setkání.¹¹⁰⁷ Zámořští ministerští předsedové se závěry labouristické vlády souhlasili, k jejím plánům však zaujali obezřetný postoj. Ačkoli myšlenku svolání konference *a priori* neodmítli, navržený podzimní termín se s kladnou odezvou nesešel, protože většina z nich nemohla „narychlo“ odcestovat kvůli komplikovaným domácím záležitostem.¹¹⁰⁸

Diskuze o podobě a termínu konference s dominiálními státníky pokračovaly i na podzim 1924. Až do počátku listopadu 1924, kdy v důsledku vnitropolitické krize¹¹⁰⁹ padla první MacDonalldova vláda, se však nepodařilo nic smysluplného dojednat. Novým ministrem pro kolonie se stal Leopold Stennett Amery, jenž na ministerstvu působil již za lorda Milnera a který se ve 20. letech 20. století nepochybně radil k významným a vlivným stoupencům evoluce imperiálních vztahů. Na rozdíl od „lidového pohledu“ Josepha Chamberlaina Amery obdobně jako ostatní spolupracovníci Milnera usiloval o to, aby případné administrativní změny iniciovalo *Colonial Office*. Dlouhodobě si uvědomoval vzrůstající význam dominií, a proto si časem vytvořil vlastní pohled na to, kam by měl směřovat rozvoj vztahů mezi zámořskými autonomními celky a mateřskou zemí, a to včetně konstitucionální problematiky. Ameryho plány však měly mnoho odpůrců napříč britskými politickými stranami. Přestože zastával obezřetná stanoviska k dominiální odpovědnosti za

¹¹⁰⁷ AMERY, L. S., *Foreign Policy of the British Empire*, in: *Advocate of Peace through Justice*, Vol. 87, No. 2, 1925, s. 112–113; TNA, CO 886/10/4, D. 27567, The Secretary of State to the Governors-General, 23rd June, 1924, [Doc.] No. 10, f. 9 [423].

¹¹⁰⁸ TNA, CO 886/10/4, D. 31143, Canada: The Governor-General to the Secretary of State, 25th June, 1924, [Doc.] No. 12, f. 11 [421]; tamtéž, D. 30986, New Zealand: The Governor-General to the Secretary of State, 28th June, 1924, [Doc.] No. 13, f. 11 [421]; tamtéž, D. 34006, Commonwealth of Australia: The Governor-General to the Secretary of State, 16th July, 1924, [Doc.] No. 16, ff. 12–15 [421–422]; tamtéž, D. 37810, Canada: The Governor-General to the Secretary of State, 8th August, 1924, [Doc.] No. 18, ff. 15–16 [426–427]; tamtéž, D. 39456, Newfoundland: The Governor [Sir William Allardyce] to the Secretary of State, 8th August, 1924, [Doc.] No. 18, ff. 15–16 [426–427]; tamtéž, D. 40036, Union of South Africa: The Governor-General to the Secretary of State, 21st August, 1924, [Doc.] No. 25, f. 20 [429].

¹¹⁰⁹ Jednalo se o důsledky tzv. Zinověvova dopisu. Podrobněji srv. NOVOTNÝ, *Der Sinowjew ...*, s. 201–227; tentýž, *Zinověvův ...*, s. 218–226.

provádění imperiální zahraniční politiky, rozhodl se podmínit přijetí postu ministra pro kolonie v druhé konzervativní Baldwinově vládě příslibem, že bude moci vytvořit svébytné ministerstvo, spravující dominiální záležitosti odděleně od ostatních závislých území Koruny.¹¹¹⁰

Když v listopadu 1924 převzal Amery řízení *Colonial Office*, musel se vypořádat se vzrůstající nespokojeností dominiálních státníků s dodržováním britských příslibů o míře konzultací v důležitých zahraničněpolitických otázkách a s diskuzí, kterou na toto téma s nimi (ne)vedl jeho předchůdce James Thomas.¹¹¹¹ Již v roce 1917 Amery zvažoval konsolidaci samosprávných částí impéria na základě společné imperiální politiky a v červnu 1921 se vyjádřil ke Smutsovu memorandu, požadujícímu deklaraci dominiálních práv. Ačkoli neustupoval ze svých základních premis, tj. především plné nezávislosti a rovnoprávnost autonomních částí impéria a nerozlučné spojení všech osobou panovníka a Korunou, měl oproti svým předchůdcům v úřadě britského ministra pro kolonie všeobecně větší pochopení pro dominiální požadavky.¹¹¹² Konzervativní zámořští politikové nástup Ameryho uvítali, protože ho vzhledem k jeho dlouhodobému zájmu o imperiální problematiku považovali za člověka na správném místě.¹¹¹³ V prosinci 1924 Amery vážnou diskuzi o konzultacích zahraničněpolitických otázek a společných imperiálních záležitostech ukončil se závěrem, že příliš nerozumí načasování a důvodům, které vedly labouristickou vládu k otevření celé problematiky. Oproti předchůdcům vyzdvihl význam osobních konzultací a kontaktů mezi britskými a zámořskými státníky a opětovně ubezpečil dominiální představitele o tom, že budou plně informováni o provádění imperiální zahraniční politiky a dalších záležitostech společného zájmu. Následně své úsilí zaměřil na změny v *Colonial Office*.¹¹¹⁴

¹¹¹⁰ Srv. AMERY, *My Political ...*, Vol. 2, s. 335; HOLLAND, R. F., *Britain and the Commonwealth Alliance, 1918–1939*, London 1981, s. 42–43.

¹¹¹¹ STEWART, *The 'Bloody ...*, s. 45.

¹¹¹² Srv. BELOFF, M., *Leo Amery, The Last Imperialist*, in: *History Today*, Vol. 39, No. 1, 1989, s. 17; BL, BP, Add MS 49775, Vol. XCIII, L. S. A[mery] to Smuts, 20th June, 1921, ff. [227–233]; TNA, DO 117/33, D. 11047, Memorandum by General Smuts on Constitutional Relations, [June 1921], ff. [9–7].

¹¹¹³ CAC, AP, AMEL 2/1/9, Borden to L. S. Amery, Ottawa, 24th November, 1924, ff. [1]–3.

¹¹¹⁴ AMERY, *Foreign ...*, 117–118; The Secretary of State for the Colonies [L. S. Amery] to the Governors-General of Canada, the Commonwealth of Australia, New Zealand, the Union of South Africa and the Irish Free State, and the Governor of Newfoundland, Downing Street, 2nd December, 1924, in: Cmd. 2301, *Consultation on Matters of Foreign Policy and General Imperial Interest: Correspondence with the Governments of the Self-Governing Dominions*, London 1925, [Doc.] No. 25, s. 24–25.

Úvahy o reorganizaci britského ministerstva pro kolonie se začaly objevovat již dříve. Když Kanada obdržela v roce 1867 dominiální status a stala se autonomní částí impéria, získala na důležitosti otázka, jestli by nadále kanadské záležitosti mělo řešit britské ministerstvo pro kolonie, které vzniklo vyčleněním z *Foreign Office* v roce 1854. Různé imperialistické organizace a zámořští státníci, především Alfred Deakin z Austrálie, zastávali názor, že záležitosti dominií jsou natolik specifické, že by je měla spravovat odborně příslušná instituce, nikoli automaticky *Colonial Office*.¹¹¹⁵ Počátkem prosince 1907 proto rozhodl britský ministr pro kolonie lord Elgin o interní reorganizaci rezortu a vzniku Dominiálního oddělení.¹¹¹⁶ Leopolda Ameryho a další zastánce ideje rovného partnerství samosprávných částí impéria s mateřskou zemí to však neuspokojilo a požadovali kompletní institucionální rozdělení koloniálních a dominiálních záležitostí.¹¹¹⁷ Na imperiální konferenci v roce 1911 britská vláda návrhy na vznik imperiálního ministerstva, řešící striktně dominiální agendu, nepodpořila, ačkoli *Foreign Office* a Výbor imperiální obrany se myšlenkou zmenšit pravomoci ministra pro kolonie nebránily.¹¹¹⁸ V roce 1914 debatu o kompetencích ukončilo vypuknutí války. Když na imperiální válečné konferenci v roce 1917 došlo k přijetí deváté rezoluce, plně uznávající dominia jako autonomní národy imperiálního společenství a jejich právo rozhodovat o imperiální zahraniční politice,¹¹¹⁹ opětovně se zaktualizovala otázka, do jakých kompetencí by dominiální agenda měla spadat.

Amery zahájil již v listopadu 1924 interní diskuzi a přípravu na reorganizaci ministerstva.¹¹²⁰ Počátkem prosince zaslal Stanleyemu Baldwinovi předběžný návrh příslušného memoranda, v němž zdůraznil, že rozdělení je nezbytné pro hladký chod úřadu a udržení jednoty impéria, protože dominia se nachází v latentní nežádoucí „podřízenosti“ vůči *Colonial Office*. Upozornil na fakt, že ačkoli dominiální představitelé od roku 1907 usilují o změnu systému, Britové jim učinili jen dva ústupky: 1) přejmenovali koloniální konferenci na imperiální a 2) vytvořili na

¹¹¹⁵ STEWART, A., *The 'Bloody Post Office': The Life and Times of the Dominions Office*, in: Contemporary British History Vol. 24, No. 1, 2010, s. 44.

¹¹¹⁶ CROSS, *Whitehall ...*, s. 191.

¹¹¹⁷ Srv. HALL, *The Genesis...*, s. 179; HOLLAND, *Britain and ...*, s. 41.

¹¹¹⁸ HURST, C. J. B., *The British Empire as a Political Unit*, in: HURST, C. J. B. – SMIDDY, T. A. – DAFOE, J. W. et al., *Great Britain and the Dominions*, Chicago 1928, s. 39–41.

¹¹¹⁹ TNA, CO 886/7/11, Dominions No. 61, Resolution IX: Constitution of the Empire, f. 120.

¹¹²⁰ BARNES, J. – NICHOLSON, David (eds.), *The Leo Amery Diaries: 1869–1929*, Vol. 2, London 1980, s. 392; TNA, DO 121/1, [Memo. by Sir W. Fisher ref. call on S. of S. Regarding Successor to Sir H. Read], 25th November, 1924, ff. [184–186].

ministerstvu pro kolonie dominiální sekci, řízenou zástupcem stálého státního podtajemníka. Amery poukázal rovněž na skutečnost, že agenda *Colonial Office* se po první světové válce rozrostla o správu mandátních území Společnosti národů, o koordinaci ekonomického rozvoje afrických teritorií a o komunikaci s novým dominiem – Irským svobodným státem – a samosprávnou kolonií Jižní Rhodesií.¹¹²¹

Tehdejší praxi, že britská ministerstva zasílala veškerou korespondenci s dominiálními vládami ohledně imperiální zahraniční politiky, Společnosti národů nebo Výboru imperiální obrany prostřednictvím *Colonial Office*, považoval Amery za časově a personálně velmi náročný způsob předávání informací. Nedostatek spatřoval i v tom, že ministr pro kolonie má stěží jednou za rok čas navštívit dominia a udržovat osobní kontakty s tamními představiteli. Proto představil dva alternativní administrativní modely reorganizace, do níž vkládal naděje na zlepšení vztahů mezi dominií a mateřskou zemí. První byl finančně nákladnější a organizačně složitější, protože spočíval ve zřízení pozic dalších dvou parlamentních podtajemníků, z nichž jeden by měl v gesci dominiální problematiku a druhý by se po přechodnou dobu věnoval vytvoření svébytného ministerstva pro dominia, respektive ministerstva imperiálních záležitostí; každý z nich měl mít k dispozici i vlastního stálého státního podtajemníka. Druhý plán se zdál být nesrovnatelně jednodušší, protože počítal s okamžitým vytvořením nového ministerstva pro dominia, které by po určitou dobu řídil ministr pro kolonie. Ve prospěch druhé varianty hovořily rovněž takřka nulové finanční náklady.¹¹²²

Následné důvěrné diskuze potvrdily, že první varianta je problematická. Komplikace vyvstaly v souvislosti s personálním obsazením postů parlamentních podtajemníků a se mzdovými náklady, jež by se podle ministra financí Winstona Churchilla před opozicí stěží obhajovaly. Vzhledem k tomu, že dříve zastával post ministra pro kolonie a že se řadil mezi odpůrce samostatného ministerstva pro dominiální záležitosti, nesouhlasil s Ameryho argumenty o vytíženosti jeho rezortu. Zastával překvapivý názor, že dominiální agendu by zvládli „dva tři pečlivě vybraní a zkušení úředníci“.¹¹²³

¹¹²¹ TNA, DO 121/1, [L. S. Amery] to Baldwin, 4th December, 1924, ff. [182–183, 187–188].

¹¹²² Tamtéž, ff. [189–192].

¹¹²³ TNA, DO 121/1, Churchill to L. S. Amery, 7th December, 1924, ff. [168–176].

Na základě přání ministerského předsedy Baldwina, s ohledem na Churchillovu silnou pozici ve vládě a kvůli nejasnostem, které Ameryho předběžný návrh provázely, musel ministr pro kolonie zřídit tzv. Scottovu komisi, skládající se ze tří vysoce postavených úředníků z ministerstva financí, aby zanalyzovala situaci a aby navrhla nejlepší způsob reorganizace ministerstva.¹¹²⁴ Dne 20. února 1925 zaslala komise premiérovi zprávu, v níž první variantu, spočívající na ustanovení dvou vedoucích představitelů (parlamentních podtajemníků) a jejich stálých státních podtajemníků na novém ministerstvu, nedoporučila, protože se obávala administrativních obtíží, kompetenčního chaosu a politické nejistoty, jež by po každých všeobecných volbách mohla vyvstat. Vzhledem k tomu, že žádný dominiální státník nevznesl v poslední době požadavek na reorganizaci *Colonial Office*, zastávala názor, že by se přeměna ministerstva neměla uspěchat, a proto doporučovala konečné rozhodnutí odložit do doby, než se záležitost důkladně prodiskutuje na další imperiální konferenci.¹¹²⁵ Vyznění zprávy Ameryho zklamalo; se závěry, týkajícími se zejména postavení dvou stálých státních podtajemníků, nesouhlasil.¹¹²⁶ Pozici ministra pro kolonie oslaboval rovněž fakt, že oproti předválečnému období zámořští premiéři otevřeně nepožadovali žádné kompetenční změny na úrovni ministerstva; nespokojeni byli „jen“ s úrovní komunikace. Amery nicméně považoval za nezbytné reorganizaci provést, protože v jednání a v krocích kanadského premiéra Mackenzieho Kinga spatřoval „čistě historický ‚komplex‘ z britského ministerstva pro kolonie“.¹¹²⁷ Amery se nenechal odradit a hodlal plán prosadit, i když jeho záměry nepodporovali ministr financí Winston Churchill a ministr zahraničí Austen Chamberlain, kteří se obávali ztráty kontroly nad ekonomickou a zahraniční politikou dominií.¹¹²⁸

Počátkem března 1925 rozeslal Amery vládním kolegům oficiální memorandum, v němž navrhl vydělit dominiální sekci z ministerstva pro kolonie a následně založit ministerstvo pro dominiální záležitosti, respektive ministerstvo pro

¹¹²⁴ Srv. AMERY, *My Political ...*, Vol. 2, s. 240–241; HOLLAND, *Britain and ...*, s. 43; TNA, DO 121/1, Fisher to L. S. Amery, 23rd January, 1925, ff. [165–166].

¹¹²⁵ TNA, DO 121/1, [Report by R. R. Scott, H. P. Hamilton and R. V. Nind-Hopkins] to Baldwin, 20th February, 1925, ff. [149–164].

¹¹²⁶ Srv. TNA, DO 121/1, L. S. Amery to Scott, 26th February, 1925, f. [144]; tamtéž, L. S. Amery to Baldwin, 26th February, 1925, ff. [137–143]; tamtéž, L. S. Amery to Fisher, 26th February, 1925, f. [144]; tamtéž, L. S. Amery to Baldwin, 26th February, 1925, ff. [134–135].

¹¹²⁷ HOLLAND, *Britain and ...*, s. 44; TNA, CAB 24/172/48, C. P. 148 (25), Cabinet: The Dominions and the Colonial Office: Proposals for Reorganisation: Memorandum by the Secretary of State for Colonies, 9th March, 1925, f. [1].

¹¹²⁸ Srv. BARNES – NICHOLSON, s. 392; HOLLAND, *Britain and ...*, s. 44.

imperální záležitosti, jež se mělo stát novou institucí, koordinující vztahy mezi dominií a mateřskou zemí. Z administrativních, personálních, prostorových a finančních důvodů navrhoval, aby dočasně řídil souběžně obě ministerstva, která měla sídlit v budově *Colonial Office*. Navzdory výtkám, jež zazněly v interní debatě v minulých měsících, naléhal na okamžité jmenování dalšího parlamentního podtajemníka, jenž by spravoval výhradně dominiální záležitosti, protože stávající by se dle jeho názoru měl především zaměřit na koloniální agendu a koordinaci emigrace a imigrace v rámci impéria. Dále plánoval jmenovat dalšího stálého státního podtajemníka, který by se věnoval „politické a diplomatické“ spolupráci s dominií.¹¹²⁹ Dne 18. března zasedala vláda, která projednala předložený návrh, a po dlouhé diskuzi jej schválila. Ministři si však vymínili, že bude jen jeden stálý státní podtajemník při ministerstvu pro kolonie a že nové dominiální ministerstvo bude mít k dispozici o stupeň níže postaveného úředníka (*Deputy Under-Secretary*) s přímým přístupem k ministrovi.¹¹³⁰

Amery následně osobním dopisem informoval dominiální ministerské předsedy o chystaných změnách v *Colonial Office*.¹¹³¹ Australského premiéra Stanleyeho Bruce jeho záměr nadchl, jeho novozélandský protějšek William Massey jej uvítal a jihoafrický generál Hertzog jej označil za krok správným směrem. Kanadský premiér Mackenzie King však s odpovědí otálel.¹¹³² Amery se navzdory kladné odezvě ze strany dominiálních představitelů nehodlal smířit s „porážkou“ a opakovaně se navzdory protiargumentům stálého státního tajemníka na ministerstvu financí sira Normana Fenwicka Warrena Fishera pokoušel přesvědčit Baldwina o tom, že nové ministerstvo musí mít i regulérního stálého státního podtajemníka a že níže

¹¹²⁹ TNA, CAB 24/172/48, C. P. 148 (25), Cabinet: The Dominions and the Colonial Office: Proposals for Reorganisation: Memorandum by the Secretary of State for Colonies, 9th March, 1925, ff. 2–3.

¹¹³⁰ V souvislosti se vznikem nového rezortu se ještě definitivně nerozhodlo, jestli se bude nazývat ministerstvo pro dominia (*Dominions Office*) nebo ministerstvo pro imperální záležitosti (*Imperial Office*). TNA, CAB 23/49/25, Cabinet 16 (25): Conclusions of a Meeting of the Cabinet, Downing Street, 18th March, 1925, ff. [347–349].

¹¹³¹ TNA, DO 121/1, L. S. Amery to Hertzog, Downing Street, 19th March, 1925, ff. [127–130]; tamtéž, L. S. Amery to Mackenzie King, Downing Street, 19th March, 1925, ff. [124–126]; tamtéž, L. S. Amery to Bruce, Downing Street, 19th March, 1925, ff. [120–122]; tamtéž, L. S. Amery to Massey, Downing Street, 19th March, 1925, ff. [117–119];

¹¹³² TNA, DO 121/1, The Prime Minister of Australia to the Secretary of State for Colonies, 4th April, 1925, f. [108]; tamtéž, The Governor-General of Canada to the Secretary of State for Colonies, 3rd April, 1925, f. [100]; tamtéž, The Governor-General of the Union of South Africa to the Secretary of State for Colonies, 9th April, 1925, f. [103]; tamtéž, The Governor-General of New Zealand to the Secretary of State for Colonies, 30th April, 1925, f. [106].

postavený úředník je v praxi nedostatečný.¹¹³³ Nakonec se mu to povedlo. Dne 10. června 1925 zaslal zámořským státníkům oficiální sdělení o vzniku ministerstva pro dominiální záležitosti s vlastním parlamentním a stálým státním podtajemníkem. Vyjádřil současně názor, že se jedná o krok, který koresponduje s aktuálním konstitucionálním postavením dominií a od něhož si slibuje rozvoj vztahů mezi „samosprávnými partnerskými národy Britského společenství“ a mateřskou zemí.¹¹³⁴ Následně obhájil vytvoření dominiálního rezortu i před členy Dolní sněmovny.¹¹³⁵

¹¹³³ Srv. TNA, DO 121/1, L. S. Amery to Baldwin, 23rd May, 1925, ff. [82–89]; tamtéž, Foreign Office (dále jen FO) 800/257, L. S. Amery to Fisher, 12th May, 1925, ff. [644–645]; tamtéž, FO 800/258, Fisher to L. S. Amery, 15th May, 1925, ff. [10–11]; tamtéž, Fisher to L. S. Amery, 20th May, 1925, ff. [26–27]; tamtéž, L. S. Amery to Fisher, [20th] May, 1925, ff. [28–29].

¹¹³⁴ Novým parlamentní podtajemníkem na ministerstvu pro dominia se stal George Villiers, šestý hrabě z Clarendonu, a post stálého státního podtajemníka zastával sir Charles Davis. Srv. CAC, AP, AMEL 2/1/10, L. S. Amery to the Prince of Wales, 8th July, 1925, ff. 3–4; TNA, CO 886/10/4, D. 26476, The Secretary of State to the Governors-General and Governor, 10th June, 1925, ff. 76–77 [457]; tamtéž, DO 121/1, Fisher to L. S. Amery, 11th June, 1925, ff. [53–54].

¹¹³⁵ *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 187, 27th July, 1925, cc. 65–92.

4. 4. Ženevský protokol a konference v Locarnu

Od roku 1924 se v popředí ocitla otázka vztahu dominií a mateřské země ke Společnosti národů. Někteří zámořští představitelé vnímali členství v ní jako milník či hmatatelný důkaz, potvrzující jejich nové poválečné konstituční postavení vůči mateřské zemi a mezinárodnímu společenství navenek. Především Kanadčané, již usilovali o nezávislou či minimálně autonomní podobu zahraniční politiky, pohlíželi na mezinárodní organizaci jako na fórum, v němž mohou svobodně hlasovat, což chápali jako stvrzení svého nezávislého a rovného postavení, jež po první světové válce získali.¹¹³⁶ Kanadští představitelé se v této souvislosti kontinuálně pokoušeli od prvního zasedání Všeobecného shromáždění Společnosti národů prosadit modifikaci či vyškrtnutí 10. článku Paktu, jenž se týkal narušitelů územní svrchovanosti členů Společnosti národů a který se jim zdál z vojenského hlediska příliš zavazující.¹¹³⁷ Debaty k žádným závěrům nevedly, a proto Britové časem neoficiálně připustili, že podle 10. článku nelze členským státům vnutit obranné závazky.¹¹³⁸ Koncem roku 1923 přijalo Shromáždění Společnosti národů doporučení, jak interpretovat 10. článek v případě agrese či hrozby vojenského útoku. Nově se na jeho základě měl brát ohled na geografickou polohu a zvláště posuzovat situace každé členské země, jež měla sama z vojenského a ekonomického hlediska či podle jiných kritérií zhodnotit, jak nejlépe by mohla pomoci.¹¹³⁹

¹¹³⁶ Optimistický pohled kanadských představitelů na evoluci vztahů v rámci Commonwealthu však nesdílel nizozemský právní poradce Joost van Hamel, který se domníval, že se o autonomii či nezávislosti příliš hovořit nedá. Poukázal rovněž na fakt, že Britské impérium díky členství mateřské země a dominií získalo oproti jiným zemím výhodu tím, že disponovalo více hlasy. Podrobněji srv. MANNING, C. A. W., *The Policies of the British Dominions in the League of Nations*, Oxford 1932, s. 31–33; PARMOOR, C. A. C., *The Imperial Conference and the League of Nations*, in: *Contemporary Review*, Vol. 131, 1927, s. 1–2; *The League of Nations*, in: *Spectator*, Vol. 141, No. 5233, 13th October, 1928, s. 484; *Regarding the Question of the Votes of the British Dominions under the Covenant in Case of a Dispute between One Part of the British Empire and Another Member of the League of Nations*, [Geneva], 15th October, 1919, in: *DCER*, Vol. 3, Encl. 1 Doc. No. 345, s. 389–391; TNA, CO 537/1029, *Minute by the Legal Adviser to the Secretariat of the League of Nations*, 15th October, 1919, ff. [1]–2.

¹¹³⁷ Srv. BELOFF, M., *Britain and Canada between Two World Wars: A British View*, in: LYON, P. (ed.), *Britain and Canada: Survey of a Changing Relationship*, London 1976, s. 54; BREBNER, J. B., *Canada: A Modern History*, Ann Arbor 1960, s. 415–418; CARTER, *Some ...*, s. 99–103; C. J. Doherty, *Article 10 of the Covenant – Guarantees against External Aggression of the Territorial Integrity of All States Members of the League*, in: GLAZEBROOK, *Canada ...*, Appendix C, s. 140–149.

¹¹³⁸ MANNING, s. 30–31; TNA, CAB 32/8, E (“B” Series) 3, *Imperial Conference, 1923: Treaty-Signing Powers of the Dominions: Memorandum by the Foreign Office*, 24th August, 1923, ff. [1]–3 [6–7].

¹¹³⁹ HENIG, R., *The League of Nations*, London 2010, s. 80–81; MOORE, W. H., *The Dominions of the British Commonwealth in the League of Nations*, in: *International Affairs*, Vol. 10,

V první polovině roku 1924 jednali dominiální a britští představitelé o návrhu Smlouvy o vzájemné pomoci (*Treaty of Mutual Assistance*), založené na Paktu Společnosti národů a řešící bezpečnostní garance, respektive námořní a vojenské sankce.¹¹⁴⁰ Britský delegát u Společnosti národů a jeden z jejích „architektů“ Robert Cecil od ní očekával zlepšení britsko-francouzských vztahů.¹¹⁴¹ Zámorští státníci však navrženou vizi kolektivní bezpečnosti vnímali jako ohrožení impéria, a proto ji nakonec MacDonalldova vláda v září 1924 odmítla.¹¹⁴² Od počátku října 1924 do března 1925 se obdobně diskutoval Protokol o smírném vyřizování mezinárodních sporů (též Ženevský protokol; *Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes*), do něhož vkládaly kontinentální evropské země nemalé naděje. Zavedení principů arbitráže, dodržování kolektivní bezpečnosti a odzbrojení mělo „vzkřísit skomírajícího ducha“ Společnosti národů. Protokol měl poskytovat signatářům nejen bezpečnostní záruky, ale v případě vyhlášení sankcí proti agresorovi i nepříjemnou povinnost se jich účastnit.¹¹⁴³ Ačkoli labouristická vláda debaty o Protokolu iniciovala, s jejím pádem v listopadu 1924 neskončily, ba naopak.

S ohledem na důležitost tématu původně zamýšlel v prosinci 1924 nový britský ministr pro kolonie Amery svolat na březen příštího roku zvláštní zasedání imperiální konference, které mělo zaujmout stanovisko k Protokolu.¹¹⁴⁴ Koncem prosince 1924 mu kanadský ministerský předseda William Lyon Mackenzie King oznámil, že zvolený termín nepovažuje kvůli zasedání domácího parlamentu za ideální a že ottawská vláda by uvítala, kdyby „se u Ženevského protokolu dospělo k podobným závěrům“ jako u návrhu Smlouvy o vzájemné pomoci. Jeho australský protějšek Stanley Bruce pro změnu apeloval na to, aby impérium „v obtížných a choulostivých

No. 3, 1931, s. 383; Report of the Canadian Delegates [Lomer Gouin, G. P. Graham] to the Fourth Assembly of the League of Nations, Ottawa, 1st December, 1923, in: DAWSON, *The Development ...*, s. 251–254; L. C Christie, Amendments to Article 10 of the Covenant of the League of Nations, Ottawa, 20th July, 1922, in: *DCER*, Vol. 3, Doc. No. 385, s. 446–449.

¹¹⁴⁰ MOORE, *The Dominions ...*, s. 383.

¹¹⁴¹ YEARWOOD, P. J., “A Genuine and Energetic League of Nations Policy”: Lord Curzon and the New Diplomacy, 1918–1925, in: *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 21, No. 2, 2010, s. 167.

¹¹⁴² NOVOTNÝ, *Postoj ...*, s. 20–21; YEARWOOD, P. J., *Guarantee of Peace: The League of Nations in British Policy 1914–1925*, Oxford 2009, s. 282–303.

¹¹⁴³ HENIG, *The League ...*, s. 98–100; NOVOTNÝ, *Konzervativní ...*, s. 117–153; ORDE, A., *Great Britain and International Security 1920–1926*, London 1978, s. 68–69.

¹¹⁴⁴ The Secretary of State for the Colonies [L. S. Amery] to the Governors-General of Canada, the Commonwealth of Australia, New Zealand, the Union of South Africa, and the Governor of Newfoundland, 19th December, 1924, in: Cmd. 2458, *Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes: Correspondence Relating to the Position of the Dominions*, London 1925, [Doc.] No. 2, s. 5–6.

věcech hájilo jednotnou politiku a hovořilo jedním hlasem“. Ministerští předsedové Austrálie, Nového Zélandu, Jihoafrické unie a Newfoundlandu se vyjádřili obdobně jako Mackenzie King, tj. že kvůli časové vytíženosti není možné se sejít, a proto se shodli, že konzultace by měly probíhat telegraficky. Kanadský premiér však tento způsob jednání o důležitých otázkách dlouhodobě kritizoval.¹¹⁴⁵ Amery jim proto všechny zprávy a memoranda nechal důsledně přeposílat.

Australský ministerský předseda Bruce oproti kanadskému protějškovvi navrhoval zaujmout obezřetnější postoj a v případě odmítnutí Protokolu zformulovat alternativní politické řešení.¹¹⁴⁶ Novozélandský premiér Massey považoval text dokumentu za nekvalitní, ohrožující domácí jurisdikci v oblasti imigrace a pro Britské impérium celkově nebezpečný, a proto navrhoval, aby britské stanovisko bylo zamítavé.¹¹⁴⁷ Jihoafrický generál Hertzog pro změnu příliš nevěřil v mezinárodní pozici Společnosti národů, protože Spojené státy americké, Německo a Sovětský svaz nepatřily mezi její členy, a proto se obával závazků, jež by z přijetí Ženevského protokolu plynuly. Finální rozhodnutí navrhoval raději přenechat Výboru imperiální obrany.¹¹⁴⁸ Irští představitelé nedoporučovali rovněž dokument přijmout.¹¹⁴⁹ Zástupci Indie obavy dominiálních státníků sdíleli a poukázali na skutečnost, že Protokol je v praxi v zámoří nepoužitelný, a proto by měl být geograficky omezen pouze na Evropu.¹¹⁵⁰ Ačkoli všichni dominiální ministerští předsedové podporovali Společnost národů a věřili v její ideály, snažili se vyvarovat se garancí, které by je

¹¹⁴⁵ The Secretary of State for the Colonies to the Governors-General of Canada, the Commonwealth of Australia, New Zealand, the Union of South Africa, and the Governor of Newfoundland, 15th January, 1925, in: Cmd. 2458, [Doc.] No. 4, s. 7–8.

¹¹⁴⁶ The Secretary of State for the Colonies to the Governors-General of Canada, the Commonwealth of Australia, New Zealand, the Union of South Africa, and the Governor of Newfoundland, 15th January, 1925, in: Cmd. 2458, [Doc.] No. 5, s. 9–10

¹¹⁴⁷ CHAUDRON, G., *The League of Nations and Imperial Dissent: New Zealand and the British Labour Government, 1924–31*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 39, No. 1, 2011, s. 53–71; W. F. Massey, Memorandum on the Protocol for Pacific Settlement of International Disputes, Wellington, 6th January, 1925, in: Cmd. 2458, Encl. in [Doc.] No. 8, s. 13–16.

¹¹⁴⁸ The Governors-General of the Union of South Africa to the Secretary of State for the Colonies, 26th January, 1925, in: Tamtéž, [Doc.] No. 7, s. 11–12.

¹¹⁴⁹ *IPD, DÉ*, Vol. 11, No. 13, 13th May, 1925, s. 1417–1419. K irskému postoji v otázce Ženevského protokolu podrobněji KENNEDY, M., *Chicanery and Candour: The Irish Free State and the Geneva Protocol, 1924–5*, in: *Irish Historical Studies*, Vol. 29, No. 115, 1995, s. 371–384.

¹¹⁵⁰ TNA, CAB 24/172/11, C. P. 111 (25) / C. I. D. 592-B, Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes: Telegram from Government of India, Foreign and Political Department, 18th February, 1925, f. [99].

hospodářsky, politicky a vojensky svazovaly. Především z těchto důvodů přijetí Protokolu nedoporučovali.¹¹⁵¹

Ameryho návrh na uspořádání konference k problematice Ženevského protokolu v Londýně se u dominiálních představitelů nesetkal s kladným ohlasem, Britové s nimi tudíž museli intenzivně komunikovat. Britský ministr pro kolonie nepatřil mezi zastánce ratifikace Protokolu, protože jej považoval kvůli krajně izolacionistickým výhradám, až takřka nepřátelským postojům Spojených států amerických za kontroverzní.¹¹⁵² Americký státní tajemník Charles Evans Hughes se dokonce upřímně přiznal, že doufá, že „Protokol zhyne přirozenou smrtí“.¹¹⁵³ Z Ameryho úhlu pohledu z něj pro impérium plynulo více nevýhod než předností.¹¹⁵⁴ Londýňští politikové všeobecně pohlíželi na Protokol s nedůvěrou a lze říci, že vlivní odpůrci nad stoupenci viditelně převažovali. V průběhu února 1925 probíhaly odborné debaty, analyzující dopady bezpečnostních závazků na imperiální zahraniční politiku a obranu, nejen mezi členy vlády a na jejich ministerstvech,¹¹⁵⁵ ale i ve Výboru

¹¹⁵¹ *British Dominions and the Protocol*, in: Advocate of Peace through Justice, Vol. 87, No. 9, 1925, s. 559–562; MOORE, *The Dominions ...*, s. 384; The Governors-General of Canada to the Secretary of State for the Colonies, 4th March, 1925, in: Tamtéž, [Doc.] No. 11, s. 18; The Governors-General of the Union of South Africa to the Secretary of State for the Colonies, 5th March, 1925, in: Tamtéž, [Doc.] No. 12, s. 19–23.

¹¹⁵² Podrobněji srv. BURKS, D. D., *The United States and the Geneva Protocol of 1924: "A New Holy Alliance"?*, in: The American Historical Review, Vol. 64, No. 4, 1959, s. 891–905; Memorandum by the Secretary of State [C. E. Hughes] of a Conversation with the British Ambassador (Howard), 5th January, 1925, in: *FRUS*, 1925, Vol. 1, s. 16–18; TNA, CO 537/1061, Telegram from the Secretary of State for the Colonies to the Governors General of Canada, the Commonwealth of Australia, New Zealand, and the Union of South Africa and the Governor of Newfoundland, 5th February, 1925, ff. [12–13]; tamtéž, [C. I. D.] 573-B, Committee of Imperial Defence: United States and the Geneva Protocol: Memorandum by the Secretary of State for Foreign Affairs [A. Chamberlain], 27th January, 1925, f. [8]

¹¹⁵³ TNA, FO 800/257, Howard to A. Chamberlain, 9th January, 1925, ff. [55–60].

¹¹⁵⁴ HALL, *Commonwealth ...*, s. 550.

¹¹⁵⁵ Blíže viz TNA, CAB 24/172/5, C. P. 106 (25), British Policy Considered in Relation to the European Situation: Memorandum by Mr. Harold Nicolson, of the Foreign Office, 20th February, 1925, ff. [1]–6 [73–75]; tamtéž, CAB 24/172/12, C. P. 112 (25), Cabinet: Reduction of Armaments: Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes: French and Belgian Security: Memorandum by the Right Hon. Viscount Cecil of Chelwood, 23rd February, 1925, ff. [1]–3 [100–101]; tamtéž, CAB 24/172/16, C. P. 116 (25) / C. I. D. 597-B, Cabinet: French Security: Memorandum by the Secretary of State for War [L. Worthington-Evans], War Office, 26th February, 1925, ff. [1]–3 [109–110]; tamtéž, CAB 24/172/18, C. P. 118 (25) / [C. I. D.] 590-B, Committee of Imperial Defence: French and Belgian Security: Memorandum by the Chancellor of the Exchequers [W. Churchill], 24th February, 1925, ff. [1]–3 [115–116]; tamtéž, CAB 24/172/21, C. P. 121 (25), Cabinet: Reduction of Armaments: Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes: French and Belgian Security: Memorandum by the Secretary of State for Air [S. Hoare], 27th February, 1925, ff. [1]–3 [121–122]; tamtéž, CAB 24/172/22, C. P. 122 (25), Cabinet: British Foreign Policy and the Problem of Security: [Memorandum by the Secretary of State for Foreign Affairs], 26th February, 1925, ff. [1]–2 [123].

imperální obrany, který ustanovil dokonce zvláštní podvýbor,¹¹⁵⁶ jemuž předsedal tajemník Výboru sir Maurice Hankey a na nějž dohlížel na žádost Baldwina lord Balfour. Dne 19. února zaslal chřadnoucí předseda Výboru imperální obrany markýz Curzon vládě finální memorandum, v němž přijetí Protokolu důrazně nedoporučoval.¹¹⁵⁷

Dne 4. března 1925 zasedala britská vláda. Ministři posoudili všechna předložená memoranda, jež z politických, hospodářských a vojenských aspektů nevyznívala ve prospěch Ženevského protokolu, a proto dospěli k „logickému“ závěru, že dokument Společnosti národů nelze nepřijmout, i když se na jeho formulaci osobně podílel předchozí britský premiér Ramsay MacDonald s francouzským protějškem Édouardem Herriotem. Dne 12. března tuto skutečnost na zasedání Rady Společnosti národů britský ministr zahraničí Austen Chamberlain jménem Commonwealthu oznámil.¹¹⁵⁸ Současně vyjádřil připravenost uzavřít smluvní uspořádání mezi Británií, Francií, Belgií a Německem za účelem garance hranic v Západní Evropě.¹¹⁵⁹ Británii vedly k odmítnutí čtyři hlavní důvody: 1) negativní postoje dominií, 2) obavy z případných komplikací se Spojenými státy americkými, 3) neochota garantovat územní uspořádání ve střední a východní Evropě a 4) hluboce zakořeněná nechuť britského ministerstva zahraničí vůči povinné arbitráži.¹¹⁶⁰

S ohledem na průběh Chanacké krize, okolnosti doprovázející kanadsko-americkou smlouvu o rybolovu a jednání v Lausanne by se na první pohled mohlo zdát, že Ženevský protokol ukončil období, v němž Britové museli čelit nesouhlasným stanoviskům dominiálních představitelů a že nástup Leopolda Ameryho na post britského ministra pro kolonie zahájil éru „harmonických“ vztahů mezi mateřskou zemí a samosprávnými částmi Commonwealthu. Opak byl ale pravdou. Chamberlain

¹¹⁵⁶ TNA, CAB 24/172/5, [C. I. D.] 559-B, Committee of Imperial Defence: Report of the Subcommittee on the Geneva Protocol, January 1925, ff. [1]–29 [26–39].

¹¹⁵⁷ TNA, CAB 24/172/5, C. P. 105 (25), Cabinet: The Geneva Protocol and Security: Memorandum by the Chairman [Curzon] of the Committee of Imperial Defence, 19th February, 1925, ff. [1]–3 [24–25].

¹¹⁵⁸ TNA, CAB 24/172/36, C. P. 136 (25), Cabinet: Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes: Draft Communication to the Secretary-General of the League of Nations, Foreign Office, [4th] March, 1925, ff. [1]–6; The Secretary of State for the Colonies to the Governors-General of Canada, the Commonwealth of Australia, New Zealand, the Union of South Africa, and the Irish Free State, and the Governor of Newfoundland, 3rd March, 1925, in: Tamtéž, [Doc.] No. 9, s. 17.

¹¹⁵⁹ TNA, CAB 23/49/23, Cabinet 14 (25), Conclusions of a Meeting of the Cabinet, House of Commons, 4th March, 1925, f. 1 [320].

¹¹⁶⁰ Srv. *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 182, 24th March, 1925, cc. 323–327; WALTERS, F. P., *A History of the League of Nations*, Vol. 1, Oxford 1952, s. 284.

deklarací nového britského principu kolektivní bezpečnosti nastoupil cestu, jež vedla k uzavření locarnských smluv, které otráslly jednotnou imperiální zahraniční politikou v základech.¹¹⁶¹

V průběhu března 1925 čelila britská vláda kritice evropských zemí, že nepřijala Ženevský protokol, a proto se na zasedání 20. března rozhodla jako výchozí dokument pro dosažení paktu o evropské bezpečnosti využít lednový německý návrh, usilující o garanci západních hranic mezi Německem, Belgií a Francií. Pověřila současně ministra pro kolonie Ameryho, aby změnu zahraničněpolitické linie oznámil dominiálním premiérům.¹¹⁶² Britové se však ocitli v časové tísní, a proto je spíše jen zběžně informovali, než aby s nimi tento krok konzultovali,¹¹⁶³ ačkoli z dřívějších analýz Výboru imperiální obrany vyplývalo, že britské garance v oblasti Západní Evropy jsou možné jen do té míry, do jaké s nimi budou dominia a Indie souhlasit.¹¹⁶⁴

Amery, jenž se řadil k předním oponentům Chamberlainova „nového zahraničněpolitického kurzu“, se ztotožňoval s nesouhlasnými postoji dominií, jež se obávala dalších svazujících ekonomických, politických a vojenských závazků.¹¹⁶⁵ Zastával izolacionistické názory, a proto byla jeho nechuť k ohlášené politice *Foreign Office* značná. Dne 11. března 1925 se uskutečnilo setkání Chamberlainových odpůrců ve vládě s premiérem Baldwinem. Stálý státní podtajemník na britském ministerstvu zahraničí sir Eyre Crowe se v důvěrném dopise Chamberlainovi vyjádřil o Ameryho argumentaci velmi nelichotivě: „Pan Amery se jako obvykle rozhovořil ze široka o nemožnosti cokoli dělat, protože dominia s tím nikdy nebudou souhlasit ... Přiznám se, že ani ve zmatených vyjádřeních pana Ramsaye MacDonalda jsem dosud nikdy neslyšel zaznít takové bláboly, jaké vypustil [z úst – J. V.] pan Amery.“¹¹⁶⁶

¹¹⁶¹ WIGLEY, *Canada ...*, s. 240.

¹¹⁶² TNA, CAB 23/49/26, Cabinet 16 (25), Conclusions of a Meeting of the Cabinet, House of Commons, 20th March, 1925, f. 2–3 [369–370]. Ke genezi německého návrhu podrobněji STAMBROOK, F. G., „*Das Kind*“ – *Lord D'Aberton and the Origins of the Locarno Pact*, in: *Central European History*, Vol. 1, No. 3, 1968, s. 233–263.

¹¹⁶³ NOVOTNÝ – KODET, s. 199.

¹¹⁶⁴ CAC, AP, AMEL 2/4/1, L. S. Amery to Bruce, 16th March, 1925, ff. [1]–7; TNA, CAB 24/172/5, [C. I. D.] 559-B, Committee of Imperial Defence: Report of the Sub-Committee on the Geneva Protocol, January 1925, f. 20.

¹¹⁶⁵ K dalším oponentům patřili ministr financí Winston Churchill, ministr letectva sir Samuel Hoare, delegát u Společnosti národů lord Cecil, ministr pro Indii lord Birkenhead, první lord admirality William Clive Bridgeman, ministr války sir Laming Wothington-Evans a lord strážce tajné pečeti markýz Salisbury. MIDDLEMAS, K. – BARNES, J., *Baldwin: A Biography*, London 1969, s. 353–354.

¹¹⁶⁶ WIGLEY, *Canada ...*, s. 241.

Dne 24. března 1925 proběhla v Dolní sněmovně diskuze o britské zahraniční politice, na níž ministr zahraničí Chamberlain obhajoval před labouristickou opozicí vládní rozhodnutí z předchozích týdnů. Konzervativní poslanec za West Derbyshire, Edward William Spencer Cavendish, známý jako markýz z Hartingtonu, se s ohledem na odmítnutí Ženevského protokolu a oznámení nového směřování zahraniční politiky dotázal, jestli „vláda hodlá svolat imperiální konferenci nebo jakým jiným způsobem zamýšlí o tom diskutovat s dominií“. Otázku položil, neboť se obával, aby nedošlo k osudové chybě, že „by Britové přijali smluvní závazky, aniž by s dominií vše a plně zkonzultovali“. Premiér Baldwin Chamberlaina podpořil a markýze ubezpečil, že britská vláda je s dominií v „nejúžším možném kontaktu“ a že „průběh jednání je s nimi možné telegraficky konzultovat“. V souvislosti s požadavkem na svolání imperiální konference ministerský předseda připustil, že z důvodů časové vytíženosti dominiálních představitelů to nebude možné, a proto bude usilovat o setkání s jejich zástupci během podzimního zasedání Shromáždění Společnosti národů.¹¹⁶⁷

Již počátkem dubna 1925 se vyskytly „varovné signály“, naznačující, že dominia s probíhajícími rozhovory o evropském bezpečnostním paktu zcela nesouhlasí a že hrozí odmítnutí z jejich strany.¹¹⁶⁸ Dne 6. května obdržel ministr Amery od australského ministerského předsedy Bruce rozsáhlý neformální telegram s komentářem k bezpečnostním návrhům, jež se diskutovaly jako náhrada za Ženevský protokol. Domníval se, že Britské impérium se nachází v nezáviděníhodné pozici, protože jej zamítlo a současně nepředstavilo žádný konkrétní protinávrh. Bezpečnostní pakt se mu jevil jako ideální alternativní východisko po zamítnutí Protokolu. Dohodu pouze mezi Británií, Francií a Belgií považoval za nevýhodnou, protože jí nemělo být nakloněno veřejné mínění v mateřské zemi, ani v samosprávných celcích v zámoří. Smluvní uspořádání rozšířené o Německo vnímal jako logičtější krok; obával se však toho, jestli vše neskončí jeho vstupem do Společnosti národů a jestli se z toho poté nestane jen plané gesto k uklidnění francouzské veřejnosti. Ačkoli Bruce připouštěl úvahy o bezpečnostním smluvním uspořádání v západní Evropě, o jeho účinnosti pochyboval. Australan upozornil Brity na to, aby se vyvarovali uzavření paktu bez podpory dominií. Pokud by se tak stalo, jednalo by se osudový krok, který by nežádoucím způsobem „ovlivnil princip imperiální zahraniční politiky a jenž by

¹¹⁶⁷ *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 182, 24th March, 1925, cc. 327–328, 405.

¹¹⁶⁸ *CAC, AP, AMEL* 2/1/10, Lambert to L. S. Amery, 2nd April, 1925, [s. p.].

nevyhnutelně vedl k diskuzím, jaký je skutečný status dominií“, protože by se dominia rázem ocitla v postavení, v němž se nacházela před vypuknutím první světové války. Bruce proto dospěl k názoru, že by se v zájmu jednoty impéria měla nalézt další alternativa, jež by vyhovovala všem zainteresovaným zemím. Jako první krok navrhoval přijetí Německa do Společnosti národů, čímž by se z evropské bezpečnosti stala čistě kontinentální otázka a ostrovní Británie by v následných jednáních mohla hrát roli „čestného makléře“. ¹¹⁶⁹

Obdobně jako australský ministerský předseda vyjádřili pochybnosti i jeho kanadský protějšek Mackenzie King, který v ottawské Dolní sněmovně prohlásil, že „Kanada se navrženého bezpečnostního paktu nezúčastní“. ¹¹⁷⁰ Jihoafrický generál Smuts s prováděnou politikou kolektivní bezpečnosti rovněž nesouhlasil. ¹¹⁷¹ V polovině června 1925 informoval ministr pro dominiální záležitosti a ministr pro kolonie Amery premiéra Baldwina a ministra zahraničí Chamberlaina o Bruceově telegramu, který dle Ameryho naznačoval negativní stanovisko zámořských autonomních celků vůči britským jednáním o bezpečnostním paktu. Vzhledem k tomu, že Bruceova slova vnímal v kontextu spletitých britsko-dominiálních vztahů a že je bral jako varování, ujistil Chamberlaina, že se zasadí o zlepšení pravidelného předávání zpráv a způsobu konzultací se zámořím, aby nedošlo k narušení imperiální jednoty. Na závěr zmínil názor, že by považoval za užitečné uspořádat komorní období zasedání imperiální konference. ¹¹⁷²

Dominiální ministerští předsedové proto každou noc dostávali záznamy z jednání a shrnutí událostí z předchozího dne, které v Londýně shromažďovali pracovníci ministerstva zahraničí. ¹¹⁷³ Dne 19. června 1925 zareagoval Chamberlain nezvykle nekompromisně na Ameryho dopis. Odmítl vyřčené úvahy o nutnosti zorganizovat setkání dominiálních zástupců v Londýně a jakoukoli diskuzi o směřování zahraniční politiky nehodlal připustit. Britský ministr zahraničí se k Bruceovým úvahám o „ostrovním státu“ a kontinentu vyjádřil v tom smyslu, že „celé naše dějiny dokazují, že průliv a přístavy v něm jsou pro nás životně důležité, ... [a

¹¹⁶⁹ TNA, FO 800/258, Bruce to L. S. Amery, 6th May, 1925, ff. [151–158].

¹¹⁷⁰ TNA, CAB 23/50/8, Cabinet 28 (25): Conclusions of a Meeting of the Cabinet, Downing Street, 10th June, 1925, f. 4 [123].

¹¹⁷¹ TNA, FO 800/258, A. Chamberlain to L. S. Amery, 6th August, 1925, ff. [407–411].

¹¹⁷² Srv. CAC, AP, AMEL 2/4/1, L. S. Amery to Bruce, 24th June, 1925, ff. [1]–6; tamtéž, L. S. Amery to [Baldwin], 15th June, 1925, ff. [1]–3; TNA, FO 800/258, L. S. Amery to A. Chamberlain, Downing Street, 16th June, 1925, ff. [149–150].

¹¹⁷³ HALL, *Commonwealth ...*, s. 556.

proto – J. V.] je pro zemi dvacet mil od kontinentu obtížné zůstat stranou velkých konfliktů, jež tam vypuknou ... Pokud bychom se stáhli z Evropy, prohlašuji bez váhání, že šance na trvalý mír by se rozplynula...¹¹⁷⁴ Východní hranice Francie a Belgie se měly nově stát britským životně důležitým zájmem, stejně jako jimi v minulých staletích byly přístavy v průlivu La Manche. Obrana Britských ostrovů měla získat rovnocenný imperiální význam, jaký měla ochrana Austrálie před invazí či strážení hranic Kanady.¹¹⁷⁵ Ministr zahraničí proto soudil, že „pokud dominia připustí, že britská obrana představuje imperiální zájem, musí přijmout fakt, že její první obranná linie se nachází na Rýnu“.¹¹⁷⁶

Na konci června 1925 informoval Austen Chamberlain poslance o průběhu jednání o locarnském paktu, který již získal první obrysy. Konzervativní poslanec a námořní důstojník Carlyon Bellairs v souvislosti s evropským angažmá Británie varoval vládu, že „pokud vznáší jedno z našich skvělých dominií výhrady, že přijetí [bezpečnostnímu paktu – J. V.] jen mateřskou zemí povede k nejednotě impéria, která je dle mého názoru naprosto životně důležitá, [soudím – J. V.], že spojení národů Britského společenství by pro nás mělo být nesrovnatelně důležitější než nějaký pakt“.¹¹⁷⁷ V průběhu vyjednání bezpečnostní dohody poskytovalo britské ministerstvo zahraničí prostřednictvím ministerstva pro dominia zámořským vládám jen hlavní informace. Dominia očekávala, že s nimi bude konzultováno, což s ohledem na značnou korespondenci s evropskými partnery v praxi neprobíhalo. *Foreign Office* nevnímalo tento způsob komunikace za porušení závazku z března 1925, že aspekty imperiální zahraniční politiky budou s dominiálními představiteli náležitě zkonzultovány.¹¹⁷⁸

Labouristický poslanec Thomas Shaw se Chamberlaina v kontextu debaty dotázal, když „s dominií probíhají konzultace, jaké stanovisko k bezpečnostnímu paktu zaujala“. Britský ministr zahraničí potvrdil, že „vláda Jeho Veličenstva dominia plně informuje o průběhu jednání“ a že „kromě Nového Zélandu, který deklaroval naprostou důvěru v její politiku a ponechal rozhodnutí na ní, se [ostatní dominia – J. V.] dosud nevyjádřila“. Zdůraznil současně skutečnost, že žádná dominiální vláda

¹¹⁷⁴ TNA, FO 800/258, A. Chamberlain to L. S. Amery, 19th June, 1925, ff. [180–184].

¹¹⁷⁵ TNA, FO 800/257, A. Chamberlain to Kerr, 6th April, 1925, ff. [497–498].

¹¹⁷⁶ WIGLEY, *Canada ...*, s. 243.

¹¹⁷⁷ PD, HoC, 5th Series, Vol. 185, 24th June, 1925, c. 1639.

¹¹⁷⁸ HOLLAND, *Britain and ...*, s. 47.

nemůže přijmout závazky, pokud je neschválí její domácí parlament.¹¹⁷⁹ Chamberlain však nezmínil, že by ministerstvo zahraničí někdy vyžadovalo, aby k projednávanému bezpečnostnímu paktu zaujala nějaký postoj. Nepřímo tak naznačil budoucí obsah devátého článku smlouvy z Locarna, který dominia a Indii k ničemu nezavazoval, dokud se samy nerozhodnou se ke smluvnímu uspořádání připojit. Britové se domnívali, že „Nový Zéland a Austrálie jsou připraveny a čekají na vhodný okamžik, aby se staly součástí [proponovaného paktu – J. V.]“ a že „Kanada, Jihoafrická unie a Irský svobodný stát postávají v pozadí a odvrací se od jakýchkoli závazků v Evropě“.¹¹⁸⁰

Dne 1. července 1925 na zasedání Výboru imperiální obrany ministr zahraničí deklaroval, že „dominia budou mít možnost se svobodně rozhodnout, zda dokument podepíše nebo ne“.¹¹⁸¹ Chamberlain zastával názor, že když nebylo možné svolat imperiální konferenci, a vyhnout se tak názorovým rozporům a nedorozumění, „vše co můžeme udělat, je ponechat dominiím plnou volnost“.¹¹⁸² Tento krok znamenal současně porušení dosavadní doktríny společné imperiální politiky, a proto *Foreign Office* v této souvislosti dospělo k závěru, že podle mezinárodního, britského či místního práva neexistuje žádná povinnost dominií pomoci mateřské zemi v případě války; pouze morální závazek.¹¹⁸³ V polovině července proskočily fámy z probíhajících jednání, že někdy v budoucnu by mělo dojít k navrácení bývalých německých kolonií. S tím však dominia nesouhlasila a důrazně protestovala.¹¹⁸⁴

Způsob komunikace během debat o Locarnském paktu a prezentování zahraniční politiky před dominií „vyhovovaly“ kanadskému premiérovi Mackenziemu Kingovi, jenž nemusel veřejně přiznat, jaký postoj k otázce bezpečnostního paktu a britské politiky kolektivní bezpečnosti Kanada zaujímá až do prosince 1925, kdy mělo dojít k podpisu smlouvy z Locarna.¹¹⁸⁵ Dne 6. července téhož roku obdržel Amery stanovisko Jihoafrické unie, která předjímal, že žádné závazky nepřijme a smluvní

¹¹⁷⁹ Postoj Nového Zélandu zčásti zapříčinil i fakt, že ministerský předseda William Massey byl v této době těžce nemocen a *de facto* invalidní. Srv. CAC, AP, AMEL 2/1/10, Lambert to L. S. Amery, 2nd April, 1925, [s. p.]; PD, HoC, 5th Series, Vol. 185, 24th June, 1925, c. 1667.

¹¹⁸⁰ HALL, *Commonwealth ...*, s. 556

¹¹⁸¹ NOVOTNÝ – KODET, s. 201–202.

¹¹⁸² CAC, AP, AMEL 2/1/10, A. Chamberlain to L. S. Amery, 6th August, 1925, [s. p.].

¹¹⁸³ HOLLAND, *Britain and ...*, s. 48.

¹¹⁸⁴ TNA, FO 800/258, L. S. Amery to A. Chamberlain, 10th July, 1925, ff. [298–299].

¹¹⁸⁵ HALL, *Commonwealth ...*, s. 557–558.

stranou se nestane.¹¹⁸⁶ Australští a novozélandští politikové však zastávali odlišné postoje, protože se řadili mezi zastánce jednotné imperiální politiky, a proto byli ochotni činit vůči mateřské zemi ústupky v podobě přijetí smluvního uspořádání.¹¹⁸⁷ Irští představitelé využili okolností, jež doprovázely locarnský pakt, a rozhodli se zvolit jiný přístup než mateřská země; proto se neváhali vyjadřovat k uzavřené dohodě kriticky.¹¹⁸⁸

Koncem srpna 1925 se Britové, Francouzi a Němci dohodli na finálním návrhu paktu, který měl garantovat hranice mezi Německem a Francií a Německem a Belgií.¹¹⁸⁹ Od 5. do 16. října probíhala ve švýcarském Locarnu konference, na které britští, francouzští, němečtí, belgičtí a italští delegáti jednali o otázce bezpečnosti západních hranic Německa a snažili se dořešit i jeho východní hranice.¹¹⁹⁰ Konference se zčásti podobala rozhovorům v Lausanne, protože delegáti obdobně diskutovali geograficky vymezenou agendu; dominia na ní nezískala oddělené zastoupení. Britové sice přislíbili vše s dominií konzultovat, ve skutečnosti jim zasílali zprávy jen *ad informandum*.¹¹⁹¹ Po skončení konference se rozhodlo, že slavnostní podpis locarnských smluv proběhne 1. prosince 1925 v Londýně.¹¹⁹²

Dne 14. listopadu 1925 rozeslal Amery členům vlády návrh telegramu dominiálním premiérům a memoranda, v němž zanalyzoval názory dominií vůči smlouvě z Locarna, protože zamýšlel zahájit ratifikační proces a souběžně vyzvat zámořské představitele, aby se k paktu podle devátého článku připojili. Současně se nevyhnul nutnosti shrnout dosavadní oficiální informace či nepřímé náznaky o tom, jaká stanoviska dominiální státníci zaujmou. Ministr pro dominia z telegramu z 6. července usuzoval, že se Jihoafričané budou stavět proti a že žádnou odpovědnost nepřevzou, zatímco u Novozélandců se nepředpokládalo, že by proti přijetí

¹¹⁸⁶ TNA, CAB 24/175/73, C. P. 473 (25), Cabinet: Position of the Dominions in Relations to the Locarno Treaty: Note by the Secretary of State for Dominion Affairs, 14th November, 1925, ff. 2–3 [398–399].

¹¹⁸⁷ HALL, *Commonwealth ...*, s. 557–558.

¹¹⁸⁸ GWYNN, D., *The Irish Free State 1922–1927*, London 1928, s. 94–97; WIGLEY, *Canada ...*, s. 245.

¹¹⁸⁹ K průběhu jednání o bezpečnostním paktu podrobněji NOVOTNÝ, *On the Journey ...*, s. 369–383.

¹¹⁹⁰ K vlastním konferenčním jednáním blíže viz NOVOTNÝ, *Velká ...*, s. 23–49.

¹¹⁹¹ GLASGOW, G., *From Dawes to Locarno: Being a Critical Record of an Important Achievement in European Diplomacy 1924–1925*, London 1926, s. 11;

¹¹⁹² MAISEL, s. 181.

smluvních závazků cokoli namítali.¹¹⁹³ V případě Kanady poukázal především na neoficiální sdělení tavních politiků – liberálního vůdce Williama Lyona Mackenzieho Kinga a jeho konzervativního rivala Arthura Meighena – z 27. října 1925 prostřednictvím *The Morning Post*, kdy se vzácně shodli, že zatím k nim žádná žádost o sdělení postoje nedorazila a že s ohledem na komplikovanou domácí politickou situaci po podzimních všeobecných volbách, v nichž žádná strana nezískala parlamentní většinu, není na řešení kontroverzních otázek okolo smluvních klauzulí pravá chvíle.¹¹⁹⁴ Kanadský poradce pro vnější vztahy profesor Oscar Skelton i jeho předchůdce Loring Christie pohlíželi na Locarnský pakt s neúprosnou „nacionalistickou logikou“. Otázka kontinentálních bezpečnostních garancí představovala pro tradiční společnou imperiální diplomacii vždy ožehavý problém. Skelton a Christie zastávali názor, že Británie přijetím dlouhodobých strategických závazků narušila imperiální jednotu, což by dle nich mělo ospravedlnit kanadskou snahu získat možnost provádět nezávislou zahraniční politiku, jež by se někdy vymezila vůči některým krokům mateřské země.¹¹⁹⁵

Co se týče Australského svazu, poukázal Amery na skutečnost, že premiér Bruce *a priori* připojení se k bezpečnostnímu paktu neodmítá, definitivní stanovisko však podmiňuje souhlasem domácího parlamentu.¹¹⁹⁶ Irský ministerský předseda Cosgrave hodlal situace využít a odmítnout smluvní uspořádání, aby Britům a domácím oponentům dokázal svou samostatnost na mateřské zemi.¹¹⁹⁷ Britský ministr pro dominia vnímal účast dominií a Indie za důležitou, a proto navrhl, aby se s nimi

¹¹⁹³ Srv. Cmd. 2525, *Final Protocol of the Locarno Conference, 1925 (and Annexes): Together with Treaties between France and Poland and France and Czechoslovakia, Locarno, October 16, 1925*, London 1925, s. 13; TNA, CAB 24/175/73, C. P. 473 (25), Cabinet: Position of the Dominions in Relations to the Locarno Treaty: Draft Memorandum for Circulation to the Cabinet, 14th November, 1925, f. 3 [399].

¹¹⁹⁴ Srv. NOVOTNÝ, *Postoj ...*, s. 30; NOVOTNÝ, *Die Britischen ...*, s. 181; STEVENSON, J. A., *Canadian Nationalism*, in: *Edinburgh Review*, Vol. 244, No. 497, 1926, s. 25; TNA, FO 800/258, Draft Memorandum for Circulation to the Cabinet, 14th November, 1925, f. [707]; tamtéž, DO 117/4, Byng to L. S. Amery, Ottawa, 18th January, 1926, ff. [8–12].

¹¹⁹⁵ HILLMER, N., *The Anglo-Canadian Neurosis: The Case of O. D. Skelton*, in: LYON, P. (ed.), *Britain and Canada: Survey of a Changing Relationship*, London 1976, s. 76; STACEY, Vol. 2, s. 79; WIGLEY, *Canada ...*, s. 246–247.

¹¹⁹⁶ TNA, CAB 24/175/73, C. P. 473 (25), Cabinet: Position of the Dominions in Relations to the Locarno Treaty: Draft Memorandum for Circulation to the Cabinet, 14th November, 1925, ff. 3–4 [399–401].

¹¹⁹⁷ WIGLEY, *Canada ...*, s. 245.

podmínky smlouvy v širším kontextu všeobecné obranné a zahraničněpolitické linie probrali na imperiální konferenci.¹¹⁹⁸

Obavy z reakce dominií však byly opodstatněné. Dne 12. října 1925 uveřejnily *The Times* názory jihoafrického generála Smutse, jenž sice již nezastával úřad ministerského předsedy, přesto jeho vyjádření nebrali britští a dominiální politici na lehkou váhu, protože často odrážela skutečné postoje zámořských samosprávných celků. Smuts kritizoval Locarnský pakt, jehož uzavření považoval za zahraničněpolitickou chybu; imperiální zahraniční politika by se dle jeho soudu neměla automaticky zaměřovat se zahraniční politikou Velké Británie. Pochyboval i o tom, že dominia smlouvu zpětně akceptují. Důrazně britské politiky varoval, že „může nastat den, kdy dominia pocítí, že mají s podobnou politikou málo společného a pustí se do vlastní zahraniční politiky ve svém zájmu“.¹¹⁹⁹ Koncem října zaslal Smuts Chamberlainovi osobní dopis, v němž mu pogrataloval k osobnímu podílu na „brilantním úspěchu na locarnské konferenci“ a „k novému začátku pro impérium“. Zároveň se mu ale svěřil s obavami, že „dominia se budou stranit bezpečnostnímu paktu a že budou na něj pohlížet jako na precedens pro budoucí nezáměr o zahraniční politiku Velké Británie“.¹²⁰⁰

Amery se z opatrnosti předběžně Chamberlaina dotázal, jestli nemá vůči jeho návrhu telegramu, memoranda a doporučení ohledně veřejných proslovů na téma kolektivní bezpečnosti ze 14. listopadu 1925 námitky; ministr zahraničí s předloženým dokumentem až na několik drobností souhlasil.¹²⁰¹ O čtyři dny se sešla britská vláda, která dokument ministra pro dominia posoudila a schválila odeslání navrženého textu telegramu dominiálním státníkům. Ministra zahraničí pověřila, aby v očekávané parlamentní debatě hájil všeobecnou linii, že vláda Jeho Veličenstva hodlá při první vhodné příležitosti s dominií diskutovat o imperiálních aspektech evropské bezpečnosti. Amery následně v telegramu informoval zámořské představitele o

¹¹⁹⁸ Podrobněji srv. TNA, CAB 24/175/73, C. P. 473 (25), Cabinet: Position of the Dominions in Relations to the Locarno Treaty: Draft Memorandum for Circulation to the Cabinet, 14th November, 1925, ff. 3–4 [399–401]; tamtéž, FO 372/2198, The Question of India's Accession to the Locarno Pact, [June 1926], ff. [397–402].

¹¹⁹⁹ NOVOTNÝ – KODET, s. 204.

¹²⁰⁰ Srv. CAC, AP, AMEL 2/2/24, Smuts to L. S. Amery, Irene, 21st October, 1925, f. [s. p.]; CAC, AP, AMEL 2/2/24, Smuts to A. Chamberlain, Irene, 21st October, 1925, ff. [1]–3; TNA, FO 800/258, Smuts to A. Chamberlain, Irene, 21st October, 1925, ff. [588–589].

¹²⁰¹ TNA, FO 800/258, Selby to Edgcumbe, 13th November, 1925, f. [704]; tamtéž, Leigh to Edgcumbe, 16th November, 1925, f. [718].

zahájení ratifikačního procesu ve Westminsteru a vyzval je k přijetí paktu podle devátého článku locarnské smlouvy. Deklaroval současně připravenost o všem diskutovat na nejbližší imperiální konferenci.¹²⁰²

Téhož dne, 18. listopadu 1925, se konala v britské Dolní sněmovně debata o bodech navrhované dohody. Ministr zahraničí vysvětloval smluvní klauzule a opět se vrátil k otázce neúčasti dominiálních zástupců při formování paktu. Chamberlain litoval, že okolnosti neumožnily, aby dominia a Indie se účastnily všech konzultací a jednání a aby vždy a včas obdržely podrobné informace. Současně zopakoval závěry z dopoledního jednání vlády a poukázal na fakt, že osobní diskuze s dominiálními a indickými představiteli o míře garancí proběhne na další imperiální konferenci.¹²⁰³

O míře přijatých závazků ovšem pochybovali nejen dominiální představitelé, ale i britští liberální a labourističtí poslanci. Labouristický vůdce James Ramsay MacDonald na Chamberlainův projev zareagoval kriticky. Baldwinova vláda měla podle něj po neúspěchu Ženevského protokolu na konzultace s dominiálními státníky dostatek času a přijatý kurz imperiální zahraniční politiky byl katastrofální. Zároveň zapochyboval o tom, jestli bylo z konstitucionálního hlediska správné podepsat něco, co dominia na rozdíl od Británie k ničemu nezavazuje. Liberální poslanec David Lloyd George oproti němu na situaci pohlížel odlišně. Shodně s MacDonaldem kritizoval vládní přístup ke konzultacím se zámořskými představiteli, již se dle něho stali po první světové válce rovnoprávnými partnery Britů při provádění imperiální zahraniční politiky. Věřil proto, že dominia nakonec pakt přijmou;¹²⁰⁴ dominia však zaujala nekompromisní stanoviska.¹²⁰⁵ Kupříkladu konzervativní poslanec sir Percy Angier Hurd hájil vládní politiku ohledně komunikace se samosprávnými částmi impéria. Zhodnotil vyjádření australských, kanadských a jihoafrických politiků a dospěl k názoru, že dominia kromě Nového Zélandu nejeví velkou ochotu připojit se k Locarnskému paktu, protože domácí politické a ekonomické záležitosti považují za důležitější než kontinentální bezpečnost, jež tížila především Velkou Británií.¹²⁰⁶

¹²⁰² TNA, CAB 23/51/7, Cabinet 53 (25): Conclusions of a Meeting of the Cabinet, Downing Street, 18th November, 1925, ff. [93–94].

¹²⁰³ *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 188, 18th November, 1925, c. 432.

¹²⁰⁴ Tamtéž, cc. 444, 454–455.

¹²⁰⁵ Dne 8. ledna 1926 zaslala Kanada telegram, v němž se jasně vymezila proti závazkům, plynoucím z Locarnského paktu. STACEY, Vol. 2, s. 79–80.

¹²⁰⁶ *PD, HoC*, 5th Series, Vol. 188, 18th November, 1925, cc. 480–484.

Ministr pro dominia byl z celé anabáze, jež doprovázela Rýnský garanční pakt, zklamán. Dne 24. listopadu zaslal Smutsovi dopis, v němž vyzdvihl fakt, že „odmítnutí Ženevského protokolu znamená, že musí být přijat alternativní konstruktivní návrh zajišťující evropský mír“. Zastával názor, že pro kladné přijetí ze strany dominií udělal maximum; den co den je informoval o průběhu diskuzí ohledně bezpečnostní dohody. Připustil nicméně skutečnost, že systém konzultací, jak byl nastaven a jak probíhal na pařížské mírové konferenci v roce 1919 a na jednáních o námořním odzbrojení ve Washingtonu na přelomu let 1921 a 1922, fungoval. Uznal, že v případě Lausanne se prvně potvrdily jeho „nedokonalosti“. Dospěl k závěru, že locarnské rozhovory se kvůli velkému množství neformálních debat a jednání vymykaly z „tradičního“ konceptu mezinárodních konferencí, a proto se klonil k názoru, že zvolený způsob informování dominií znamenal pro danou chvíli to nejlepší, čeho šlo v zájmu jednotné imperiální politiky docílit. Soudil, že je vhodnější před dokončením ratifikačního procesu vše plně konzultovat na imperiální konferenci, která by se měla oproti minulým dobám scházet pravidelně jako Shromáždění Společnosti národů.¹²⁰⁷

Ačkoli britská Dolní sněmovna nakonec smlouvu schválila a ta začala v prosinci 1925 platit, listopadová diskuze potvrdila dlouhodobý trend, který zahájila Chanacká krize v roce 1922, tj. že dominiální a britští představitelé se v otázkách, jež se zdály být předmětem společného zájmu, často neshodnou. Z tohoto důvodu se nedařilo efektivně provádět a důsledně prosazovat společnou imperiální zahraniční politiku. Britští politikové proto vkládali nemalé naděje do svolání imperiální konference v roce 1926, od níž očekávali, že se jí podaří obnovit jednotu impéria, která byla řadou krizí a neshod v letech 1922–1925 otřesena.

¹²⁰⁷ CAC, AP, AMEL 2/2/24, L. S. Amery to Smuts, 24th November, 1925, ff. [1]–8.

Pátá kapitola

Cesta k Westminsterskému statutu

5. 1. Balfourova deklaráce

S ohledem na průběh Chanacké krize, okolnosti doprovázející kanadsko-americkou smlouvu o rybolovu a jednání v Lausanne by se mohlo na první pohled zdát, že postoj Kanady představoval klíčový faktor pro následný vývoj vztahů mezi dominií a Velkou Británií, ale nebylo tomu tak. Kanadský ministerský předseda William Lyon Mackenzie King díky svému sporu s tamním generálním guvernérem lordem Byngem z Vimy výrazně přispěl spíše k přesnému vymezení institucionálního postavení generálního guvernéra než k zásadním konstitučním otázkám, jež se staly *raison d'être* pro jihoafrického premiéra Jamese Hertzoga.

Když Mackenzie King vstoupil do politiky, snažil se po vzoru svého děda být zásadový, morální a charakterově silný politik.¹²⁰⁸ Od prosince 1921, kdy se stal premiérem, se pevně opíral o hlasy liberálních frankofonních quebeckých voličů, díky nimž měl solidní parlamentní většinu.¹²⁰⁹ V polovině roku 1925 dospěl k názoru, že je nezbytné kabinet personálně obměnit a ujistit se o podpoře, a proto požádal kanadského generálního guvernéra, aby rozpustil stávající dolní komoru; vikomt Byng z Vimy mu vyhověl. Všeobecné federální volby se konaly koncem října a kampani dominovala zejména ekonomická témata. Mackenzie King se domníval, že je s přehledem vyhraje;¹²¹⁰ spoléhal na publicitu, již jej media obklopila.¹²¹¹ Volební výsledky představovaly pro liberálního vůdce osobní prohru, protože se mu nepodařilo obhájit mandát ani v jeho domovském obvodu North York. Liberálové získali pouze 101 z původních 116 křesel, zatímco konzervativci posílili o 67 poslanců na 116; Pokroková strana uhájila pouhých 24 z 63 zákonodárců.¹²¹²

¹²⁰⁸ ESBEREY, J. E., *Personality and Politics: A New Look at the King-Byng Dispute*, in: *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, Vol. 6, No. 1, 1973, s. 41.

¹²⁰⁹ STACEY, Vol. 2, s. 73.

¹²¹⁰ NEATBY, *William ...*, s. 60–73.

¹²¹¹ Podrobněji BOURRIE, M., *The Myth of the "Gagged Clam": William Lyon Mackenzie King's Press Relations*, in: *Global Media Journal: Canadian Edition*, Vol. 3, Is. 2, 2010, s. 13–30.

¹²¹² Do poslanecké sněmovny, mající 245 mandátů, se „probojovali“ i jeden nezávislý a tři labourističtí kandidáti. Tamtéž, s. 75.

Prohra liberálů změnila rozložení sil na kanadské politické scéně. Premiér se o dalším postupu důvěrně radil s generálním guvernérem, který mu doporučoval podat demisi. Mackenzie King zprvu neviděl žádnou alternativu, a proto s ním souhlasil. Do odpoledne se mu to však rozleželo v hlavě a rozhodl se prozatím setrvat v úřadu, i když nedisponoval většinou v dolní komoře. Během dalších několika setkání mu dal lord Byng údajně jasně najevo, že řešení nevidí v opětovném rozpuštění sněmovny a ve vypsání dalších voleb. Upřednostňoval brzké zažehnutí parlamentní krize, a proto se nakonec s nedůvěrou přiklonil k návrhu ministerského předsedy na urychlené svolání nově zvolených poslanců. Kanadský generální guvernér si na jedné straně nepřál prodlužování „povolební agónie“ do nekonečna, na druhé straně dal najevo, že v případě potřeby je připraven jednat.¹²¹³

Dne 4. listopadu 1925 Mackenzie King veřejně vystoupil a uznal, že žádná strana nezískala většinu ve sněmovně. Oznámil, že kabinet „pečlivě zvážil předchozí konstitucionální precedenty“ a všechny eventuality, a proto „se dnes odpoledne jednomyslně usnesl, že je jeho povinností co nejdříve svolat zasedání sněmovny“. Do doby, než se sejde, hodlal Mackenzie King řídit zemi i s vládou bez důvěry; otázku případné rezignace tak oddálil.¹²¹⁴ Skutečnost, že se s Byngem jednoznačně neshodl na způsobu řešení situace a že o tom před veřejností pomlčel, představovala v průběhu krize v létě 1926 jádro sporu. V polovině ledna 1926 nakonec získal Mackenzie King vratkou podporu Pokrokové strany a disponoval parlamentní většinou tří hlasů.¹²¹⁵

Kontroverzní vládní rozhodnutí v otázce celních tarifů způsobily koncem května 1926 spory s poslanci Pokrokové strany. Obtíže menšinové vlády vyvrcholily o víkend 26. a 27. června, kdy Mackenzie King odmítl učinit ústupky a kdy raději požádal generálního guvernéra lorda Bynga o rozpuštění dolní komory a vypsání nových voleb. Domníval se, že vůdce konzervativní opozice Arthur Meighen nemá naději sestavit vládu a že generální guvernér musí tudíž vyhovět jeho požadavku.¹²¹⁶ Byng jeho žádost na základě obdobných precedentů z Nového Jižního Walesu

¹²¹³ ESBEREY, s. 47; TNA, DO 117/4, [Memorandum by] A. F. Sladen, 18th January, 1926, ff. 1–4 [9–12].

¹²¹⁴ Mackenzie King nevěřil, že by vůdce opozice Arthur Meighen získat podporu k sestavení vlády a že by rozpuštění sněmovny a vypsání nových voleb vyřešilo patovou situaci. TNA, DO 117/24, [Statement Issued by Mackenzie King], 4th December [sic], 1925, ff. [9–10].

¹²¹⁵ NEATBY, *William ...*, s. 82, 111.

¹²¹⁶ ESBEREY, s. 49.

odmítl,¹²¹⁷ aniž by vyčkal na stanovisko britského ministra pro dominia Leopolda Amereyho; Mackenzie King 28. června rezignoval.¹²¹⁸ Generální guvernér se domníval, že kdyby mu vyhověl, nepatřičně by liberály zvýhodnil během volební kampaně, a proto dospěl k názoru, že šanci na sestavení vlády by měl recipročně dostat i Meighen, který pověření vděčně přijal.¹²¹⁹ Dne 2. července předstoupil nově zformovaný kabinet před zákonodárce, aby se ucházel o důvěru, kterou za až teatrálních okolností nedostal. Meighen byl proto nucen požádat o rozpuštění sněmovny generálního guvernéra, jenž jeho požadavku vyhověl.¹²²⁰

Mackenzie King od počátku považoval Bynga za důvěrného rádce, blízkého přítele a politického partnera, s nímž měl být z hlediska hierarchie na stejné úrovni; rozhodně ho nevnímal jako nadřízeného.¹²²¹ Vzhledem k tomu, že kanadská ústava neposkytovala v této věci jasný výklad, Mackenzie King kritizoval fakt, že Byng si nevyžádal přesné instrukce z Londýna. Amery se nijak nevyjádřil, protože zastával názor, že „s ohledem na konstitucionální úlohu [generálního guvernéra – J. V.] není vhodné, aby ho ministr pro dominia instruoval“.¹²²² Byngův postoj k rozpuštění dolní komory rázem utvrdil liberály v tom, že generální guvernér straní konzervativcům, a proto pojali volební kampaň jako boj za kanadskou autonomii.¹²²³ Liberální strana 14. září 1926 zvítězila a Mackenzie King to přijal s uspokojením jako důkaz toho, že jeho žádost o rozpuštění sněmovny byla oprávněná. Oproti tomu lord Byng to vnímal jako osobní zklamání.¹²²⁴

Byngovo rozhodnutí se skutečně jevilo spíše jako chybné, než jako konstruktivní, a odpovídalo více jednání koloniálních guvernérů viktoriánského období než 20. let 20. století. Domníval se, že generální guvernér má absolutní právo

¹²¹⁷ TNA, CO 886/10/4, D. 7104, Canada: The Governor General to the Secretary of State, 30th June, 1926, Doc. No. 146, f. 145 [491]; tamtéž, Canada: The Governor General to the Secretary of State, 30th June, 1926, Doc. No. 147, f. 146 [492].

¹²¹⁸ CAC, AP, AMEL 2/4/4, Larkin to L. S. Amery, 29th June, 1926, f. [sine].

¹²¹⁹ Srv. TNA, CAB 24/180/82, Mackenzie King to Byng, 3rd July, 1926, f. [79]; tamtéž, DO 117/24, Mackenzie King to L. S. Amery, 17th July, 1926, ff. [6–8]; tamtéž, CAB 24/180/64, C. P. 263 (26), Paraphrase Telegram from the Secretary of State of Dominion Affairs to the Governor General of Canada, 1st July, 1926, f. 7; tamtéž, CO 886/10/4, D. 7104, Canada: The Governor General to the Secretary of State, 30th June, 1926, Doc. No. 145, ff. 144–145 [491]; tamtéž, DO 117/20, Note, [July 1926], f. [5]; tamtéž, CAB 24/180/64, C. P. 263 (26), Paraphrase Telegram from the Secretary of State of Dominion Affairs to the Governor General of Canada, 1st July, 1926, f. 7.

¹²²⁰ STACEY, Vol. 2, s. 76.

¹²²¹ ESBEREY, s. 44, 48; TNA, DO 117/20, The Times, 1st July, 1926, f. [37].

¹²²² TNA, DO 117/20, Telegram from the Secretary of State of Dominion Affairs to the Governor General of Canada, 1st July, 1926, f. [30].

¹²²³ STACEY, Vol. 2, s. 76–77.

¹²²⁴ CAC, AP, AMEL 2/4/4, Byng to L. S. Amery, 18th September, 1926, f. [1]–3.

rozpustit či nerozpustit parlament.¹²²⁵ Britský ministr pro dominia Amery hodnotil práci kanadského generálního guvernéra již delší dobu kriticky. Kupříkladu ve srovnání s ostatními totiž zasílal lord Byng do Londýna méně zpráv,¹²²⁶ a proto ho musel Amery vybízet, aby čas od času zaslal podrobnější informace o situaci v Kanadě, která se stala „předmětem všeobecného imperiálního zájmu“.¹²²⁷

Kanadský ministerský předseda v důsledku parlamentní krize veřejně otevřel otázku královských prerogativ a postavení generálního guvernéra. Spor s lordem Byngem vnímal jako jasný důkaz podřízenosti a nerovnoprávného postavení dominií s ohledem na skutečnost, že v Británii nebyl žádný požadavek na rozpuštění sněmovny zamítnut po několik staletí.¹²²⁸ Mackenzie King zastával odlišný názor a výklad na status generálního guvernéra jako institucionálního nástroje moci Koruny. Z tohoto důvodu se rozhodl požádat účastníky plánované imperiální konference, aby se vyjádřili k pozici generálních guvernérů v dominiích a k jeho požadavku na rozpuštění poslanecké sněmovny v červnu 1926. Jádrem problému tkvělo v nejasném „technickém postavení“ generálního guvernéra během vládních krizí. Ukázalo se, že v této situaci by byl rigidně stanovený postup vhodnější než „důvěra“ v nejasně vymezenou konstitucionální úlohu generálního guvernéra. Kanadský premiér se proto během roku 1926 jednoznačně přiklonil k požadavku na rovnoprávné postavení dominií, o něž začal usilovat jihoafrický premiér James Barry Munnik Hertzog.¹²²⁹ Spory mezi Mackenzie Kingem a Byngem měly velkou odezvu na nacionálně naladěné jihoafrické politické scéně, která citlivě reagovala na „neadekvátní konstitucionální kroky“ Britů, respektive generálního guvernéra vůči dominiím, a proto s Kanadřany sympatizovala.¹²³⁰

Od počátku roku 1925 se Amery nacházel v nelehké situaci. Vedle komplikací, jež vyzvstaly v souvislosti s rozdělením britského ministerstva pro kolonie, se musel

¹²²⁵ Srv. CAC, AP, AMEL 2/4/4, Byng to L. S. Amery, 17th July, 1926, f. [1]–2; TNA, CAB 24/180/64, C. P. 263 (26), Paraphrase Telegram from the Governor General of Canada to the Secretary of State of Dominion Affairs, 30th June, 1926, f. 2; tamtéž, DO 121/60, Canada: Private Letters Addressed to Lord Byng of Vimy, Governor-General, June – July 1926, ff. 1–15.

¹²²⁶ TNA, DO 117/4, C. P. D. to L. S. Amery, 2nd January, 1926, f. [4].

¹²²⁷ TNA, DO 117/4, L. S. Amery to Byng, 12th February, 1926, ff. [13–14].

¹²²⁸ TNA, DO 117/20, The Times, 2nd July, 1926, ff. [40–41].

¹²²⁹ MANSERGH, *The Commonwealth Experience ...*, Vol. 2, s. 22–23; STEVENSON, J. A., *The Byng-King Controversy*, in: *New Statesman*, Vol. 28, No. 724, 12th March, 1927, s. 659–660.

¹²³⁰ CAC, AP, AMEL 2/4/7, Die Burger: Our Also Concern, 5th July, 1926, f. [1]–3; tamtéž, Our Vaderland: Canada's Lead, 13th July, 1926, f. [1]–3; tamtéž, Die Burger: Allied Matters, 12th July, 1926, f. [1]–4.

vypořádat s nástupem nového nacionálně smýšlejícího jihoafrického ministerského předsedy, jenž představoval názorově blízkého spojence kanadských decentralizačních postojů a který požadoval větší vliv dominií na provádění imperiální zahraniční politiky.¹²³¹ V červnu 1924 se v Jihoafrické unii konaly volby, v nichž velmi těsně Národní strana, kterou vedl bývalý búrský generál James Hertzog, zvítězila nad Smutsem, jenž musel odejít do opozice.¹²³² Zdálo se, že Jihoafričané jsou unaveni ze Smutsovy světové, evropské a imperiální politiky a že spíše upřednostňují řešení domácích, zejména ekonomických problémů.¹²³³ Mezi oběma generály a jejich politickými stoupenci panoval silný antagonismus,¹²³⁴ a proto Hertzogovo „politické přežití“ záviselo výhradně na podpoře jihoafrické Labour Party, která se stavěla proti odtržení Jižní Afriky od Britského impéria.¹²³⁵ Na rozdíl od Mackenzieho Kinga musel nový jihoafrický ministerský předseda čelit „radikálnějším“ nacionalistickým tendencím, otevřeně požadujícím nezávislou republiku, a proto citlivěji vnímal různé aspekty i pouhé náznaky, omezující formální či neformální míru nezávislosti Jihoafrické unie v rámci Britského impéria. Již během prvního zasedání jihoafrického parlamentu se snažil „otupit republikánské hroty“, a proto vystoupil s charismatickým projevem, horujícím ve prospěch udržení vřelých vztahů s Británií a Commonwealthem.¹²³⁶

Krátce po nástupu do úřadu převzal Hertzog po předchůdci pracovnu, v níž údajně našel složku se Smutsovým memorandem Konstituce Britského společenství z roku 1921 a následnou Ameryho odpovědí, u níž s největší pravděpodobností netušil, že byla neoficiální.¹²³⁷ Leopold Amery se s Janem Smutsem v hlavních bodech názorově ztotožnil, odlišoval se však v tom, jak jich dosáhnout. Shodli se na teoretické definici dominiální suverenity a Amery vyzdvihl především nutnost uznání plné

¹²³¹ WIGLEY, *Canada ...*, s. 208.

¹²³² CUL, SP, Add MS 7917, Vol. 2, Smuts to Mr. and Mrs. Gillet, Irene, 9th July, 1924, Doc. No. 471, f. 284; WILLIAM, B., *Botha, Smuts, and South Africa*, London 1946, s. 130.

¹²³³ ARMSTRONG, H. C., *Grey Steel (J. C. Smuts): A Study in Arrogance*, London 1946, s. 263.

¹²³⁴ FRIEDMAN, B., *Smuts: A Reappraisal*, London 1975, s. 82; KIERNAN, R. H., *General Smuts*, London 1944, s. 147.

¹²³⁵ CRAFFORD, F. S., *Jan Smuts*, Cape Town 1945, s. 230–231; JUDD, D. – SLINN, P., *The Evolution of the Modern Commonwealth, 1902–80*, London 1982, s. 62; NICHOLLS, G. H., *South Africa in My Time*, London 1961, s. 163.

¹²³⁶ Srv. BROOKES, E. H., *The Secession Movement in South Africa*, in: *Foreign Affairs; an American Quarterly Review*, Vol. 11, No. 1/4, 1932/1933, s. 347–354; HALL, *The Genesis ...*, s. 183.

¹²³⁷ PIROW, O., *James Barry Munnik Hertzog*, Cape Town 1957, s. 105

nezávislosti a rovnoprávnosti členů Commonwealthu.¹²³⁸ S ohledem na nacionalistickou opozici Hertzog převzal převážnou část Smutsovy koncepce vztahů mezi dominií a mateřskou zemí, „vypůjčil“ si některé ze Smutsových frází a argumentů a začal usilovat o to, aby získal od Britů „potvrzení“ v podobě všeobecné deklarace konstitucionálních práv, že došlo k odstranění všech konstitucionálních anachronismů a anomálií a že Jižní Afrika má v rámci impéria rovnoprávné postavení.¹²³⁹ Jihoafrický ministerský předseda nicméně připustil, že i když se se Smutsem shoduje v imperiálních otázkách, ve věcech národního cítění se rozcházejí.¹²⁴⁰

Hertzog do britského prohlášení vkládal nemalé naděje, protože byl přesvědčen, že „vezme vítr z plachet“ stoupencům radikálních politických řešení. Vzhledem ke skutečnosti, že se domníval, že systém konzultací o imperiální zahraniční politice je nedostatečný, kladně zareagoval na výzvu MacDonaldovy vlády k prohloubení a zintenzivnění spolupráce ve všech záležitostech, spadajících do společného imperiálního zájmu. V lednu 1925 zaslal Amerymu osobní dopis, v němž připustil, že „každý člen Společenství představuje odlišný a rovnoprávný národ, ... jenž bezvýhradně přistoupil na fakt, že [Commonwealth – J. V.] je zformován na základě společných konzultací, zájmů a zahraniční politiky“. Jihoafrický premiér se oproti irským představitelům, hledajícím přesnou konstitucionální pozici Irska, klonil k závěru, že dominia již získala odpovídající a rovné postavení s mateřskou zemí. Hlavní nedostatek nicméně spatřoval v tom, že cizí státy tento fakt dosud neuznaly. V této souvislosti upozornil na skutečnost, že jakékoli snahy o zlepšení spolupráce v zahraničněpolitických záležitostech jsou zbytečné, pokud Britové nezajistí uznání nového statusu dominií v zahraničí. Hertzog zastával názor, že tento krok výrazně přispěje k zefektivnění způsobu konzultací a provádění imperiální zahraniční politiky.¹²⁴¹ Kanadský premiér Mackenzie King na rozdíl od něho nadále trval na zásadě, že o imperiální politice mohou rozhodovat jedině dominiální parlamenty a imperiální konference.¹²⁴²

¹²³⁸ TNA, FO 372/2198, L. S. Amery to Smuts, 20th June, 1921, ff. [303–309].

¹²³⁹ HALL, *Commonwealth ...*, s. 616.

¹²⁴⁰ HEEVER, C. M. van den, *General J. B. M. Hertzog*, Johannesburg 1946, s. 211–212.

¹²⁴¹ TNA, CAB 24/181/41, C. P. 341 (26), Cabinet: Status of the Union of South Africa: Annex B: Minute of the Union Government, Pretoria, 22nd January, 1925, ff. 3–4 [328–329].

¹²⁴² TNA, CO 886/10/4, D. 37810, Canada: The Governor-General to the Secretary of State, 8th August, 1924, [Doc.] No. 18, ff. 15–16 [426–427].

Ačkoli australští představitelé se řadili mezi stoupence společné imperiální zahraniční politiky, protože měli zvláštní ekonomické a politické zájmy v různých oblastech, usilovali po roce 1923 spíše o minimalizaci závazků, jež plynuly z britské politiky v Evropě, než o jejich prohlubování. Australané lpěli na starém konceptu imperiální zahraniční a obranné politiky, opírající se o izolacionistické postoje, a proto se nijak aktivně nezapojili v roce 1923, ani později, do snahy o revidování vztahů k mateřské zemi či o definování konstitucionálního postavení dominií.¹²⁴³

Australský premiér Stanley Melbourne Bruce považoval způsob komunikace a koordinace politických kroků s Brity za zásadní aspekt jednotné imperiální zahraniční politiky, a proto se koncem listopadu 1924 rozhodl vydat individuální cestou. Na základě konverzace s labouristickou vládou¹²⁴⁴ jmenoval majora Richarda Gardinera Caseyho „styčným důstojníkem“ na britském ministerstvu zahraničí. Casey měl dohlédnout na plynulou výměnu informací a v případě potřeby pomoci přispět tamním pracovníkům radou. Baldwin ani Amery proti tomu nic nenamítali, neboť si přáli v praxi ověřit, jakým způsobem ovlivní tento krok systém konzultací mezi Australským svazem a Británií. Casey proto dostal k dispozici pracovníka v kancelářích Výboru imperiální obrany s přímým přístupem k tajemníkovi kabinetu Hankeymu a ke korespondenci *Foreign Office* a *Colonial Office*.¹²⁴⁵

Ačkoli se v konstitucionálních debatách držely Austrálie a Nový Zéland spíše stranou, vedle Jihoafrické unie zastával podobný názor Irský svobodný stát. Irové se s Hertzogem ve všech detailech redefinice vztahů a rovnosti dominií v rámci Commonwealthu neshodovali, přesto jihoafrické aktivity celkově podporovali. Během diskuzí se sice Kanada zpočátku snažila vystupovat v roli nestranného mediátora, v důsledku parlamentní krize v roce 1926 však začala otevřeně usilovat o stanovení přesných pravidel, které by zpřesnily systém komunikace mezi londýnskými a dominiálními státníky a jež by vyjasnily ambivalentní pozici dominiálních

¹²⁴³ LATHAM, J. G., *Australia and the British Commonwealth*, London 1929, s. 10–11; POYNTER, s. 248.

¹²⁴⁴ TNA, CO 886/10/4, D. 37810, Commonwealth of Australia: The Governor-General to the Secretary of State, 16th July, 1924, [Doc.] No. 16, ff. 12–14 [425–426].

¹²⁴⁵ BARNES – NICHOLSON, s. 392–393; TNA, CO 886/10/4, D. 54369, Commonwealth of Australia: The Governor-General to the Secretary of State, 20th November, 1924, Doc. No. 113, f. 75; tamtéž, Commonwealth of Australia: The Secretary of State to the Governor-General to, 1st January, 1925, Doc. No. 114, f. 76; tamtéž, Commonwealth of Australia: The Secretary of State to the Governor-General to, 1st January, 1925, Doc. No. 115, f. 76.

generálních guvernérů jako suverénních reprezentantů krále a pouhých „pošťáků“ britského ministerstva pro dominia.¹²⁴⁶

Hertzog se nezájmem ostatních dominiálních ministerských předsedů odradit nenechal, protože měl stále na paměti prohlášení labouristického ministra pro kolonie Thomase, jenž Jihoafrické unii přiznával důležitou pozici v rámci Britského společenství.¹²⁴⁷ V průběhu roku 1925 v komunikaci s Amerym ohledně konstitučních práv, postavení dominií a jednotné imperiální zahraniční politiky pokračoval.¹²⁴⁸ V souvislosti s uzavřeným Locarnským paktem Hertzog v prosinci připustil, že představuje pro Austena Chamberlaina velký úspěch,¹²⁴⁹ ke smlouvě však měl výhrady nadále.¹²⁵⁰ Současně využil jihoafrický premiér okolností, jež doprovázely jeho vyjednávání, aby zdůvodnil oprávněnost svých argumentů, požadujících otevření otázky mezinárodního uznání jednotlivých dominiálních národů. Domníval se, že kritika, v níž se britská vláda kvůli absenci podpisu jejich zástupců ocitla, je z části způsobena také tím, že cizí státy dosud plně neuznaly nezávislé postavení dominií. Jihoafrický ministerský předseda soudil, že by se měl jejich mezinárodní status dořešit na další imperiální konferenci.¹²⁵¹ Amery s ním ne zcela souhlasil, protože zastával názor, že dominia by měla hledět na imperiální zahraniční politiku i z „psychologického úhlu pohledu“ a že by si měla uvědomit, co případně kdo impérium nejvíce ohrožuje.¹²⁵²

Již od počátku roku 1926 si Hertzog připravoval intenzivně podklady na nadcházející setkání dominiálních státníků, v nichž zohlednil dokumenty z předchozích imperiálních konferencí a Smutsovo memorandum. Nekritizoval dosaženou míru dominiální autonomie, a proto usiloval o to, aby Jihoafrická unie získala potvrzení a následně i mezinárodní uznání jejího rovnoprávného postavení. Přál si pokračovat tam, kde Smuts v roce 1921 neuspěl. Nadále musel čelit republikánské opozici v parlamentu, a proto 22. dubna 1926 v projevu shrnul stávající

¹²⁴⁶ DAWSON, R. M., *The Imperial Conference*, in: *The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue canadienne d'Economie et de Science politique*, Vol. 3, No. 1, 1937, s. 32.

¹²⁴⁷ NEAME, L. E., *General Hertzog*, London 1930, s. 244.

¹²⁴⁸ CAC, AP, AMEL 2/4/7, L. S. Amery to Hertzog, 30th July, 1925, ff. [1]–7.

¹²⁴⁹ TNA, FO 800/258, Hertzog to L. S. Amery, 9th December, 1925, ff. [829–831].

¹²⁵⁰ CAC, AP, AMEL 2/4/7, L. S. Amery to Hertzog, 25th November, 1925, f. [sine].

¹²⁵¹ Srv. TNA, FO 800/258, Hertzog to L. S. Amery, 18th December, 1925, f. [823]; tamtéž, FO 800/259, L. S. Amery to A. Chamberlain, Pontresina, 3rd January, 1926, f. [2]; tamtéž, [Extract from *The Daily Telegraph*], *Imperial Conference: The Locarno Pact: General Hertzog's Hint*, 30th January, 1926, f. [35].

¹²⁵² CAC, AP, AMEL 2/4/7, L. S. Amery to Hertzog, 4th March, 1926, f. [sine].

situaci a vyjádřil se ve prospěch pokračující spolupráce s mateřskou zemí: „Jižní Afrika si zajistila naprosté, mezinárodní a nezávislé rovné postavení jako ostatní dominia ... Jsme svobodní a nezávislí jako samotná Velká Británie ... S ohledem na úplnou rovnoprávnost s Brity ... bychom byli hloupí, kdybychom se rozhodli odtrhnout se.“¹²⁵³

Dne 15. května 1926 přednesl jihoafrický ministerský předseda na veřejnosti ve Stellenboschi projev, v němž zopakoval předchozí postoje, týkající se mezinárodního uznání postavení dominií, a ve kterém zdůraznil, že každé dominium má díky udělené autonomii stejné postavení s Velkou Británií jako suverénním a svobodným státem. Soudil, že již neexistuje žádná forma právní a konstitucionální podřízenosti dominií vůči mateřské zemi, a proto kromě osobních pout, jež měly vyplývat ze společné suverenity, by nemělo být mezi nimi žádné jiné spojení, pokud se nedomluví jinak. Jihoafrický generál naléhal na urychlené přijetí deklarace konstitucionálních práv, která by vyjasnila mezinárodní status dominií, aby některé „menší nezávislé státy“ jako Portugalsko nadále nepovažovaly Jižní Afriku „za kolonii s velkou samosprávou, ale závislou na britské suverenitě“.¹²⁵⁴

Hertzogovy postoje, považující impérium za pouhou personální unii, Ameryho znepokojovaly, přesto nezamýšlel se stát iniciátorem změn. Domníval se, že jejich význam přesahuje běžnou agendu ministerstva pro dominia, a proto vybízel vládní kolegy, aby na nadcházející imperiální konferenci věnovali této problematice patřičnou pozornost.¹²⁵⁵ Ačkoli se generál Smuts řadil k Hertzogovým politickým oponentům, o závažnosti jeho stellenboschského projevu nepochyboval. Obával se, že ministerský předseda zamýšlí veřejně deklarovat vnější suverenitu Jihoafrické unie. Hertzog tyto úvahy odmítl a opakovaně zdůraznil, že usiluje jen o „uznání ostatními zeměmi“ a že rozhodně nepodněcuje rozpad impéria.¹²⁵⁶ Jihoafrický ministerský

¹²⁵³ Srv. CAC, AP AMEL 2/4/7, Die Burger: The Imperial Conference, 16th January, 1926, f. [1]–3; tamtéž, The South African Nation: The Right Spirit, 23rd January, 1926, f. [sine]; TNA, CO 886/10/4, D. 6254, Union of South Africa: Extract from the *Cape Times* of Friday, 23rd April, 1926, Doc. No. 129, ff. 92–95 [465–466]; TNA, FO 372/2197, Extract from the *Cape Times*: Statement by Prime Minister, 23rd April, 1926, ff. [168–175].

¹²⁵⁴ TNA, CAB 24/181/6, C. P. 306 (26): Cabinet: Status of the Union of South Africa: Speech by General Hertzog at Stellenbosch, [15th May, 1926], ff. 2–8; TNA, CO 886/10/4, D. 6093/26, Union of South Africa: Extract from the *Cape Times* of Monday, 17th May, 1926, Doc. No. 130, ff. 95–101 [466–469].

¹²⁵⁵ TNA, CAB 24/181/6, C. P. 306 (26): Cabinet: Status of the Union of South Africa: Note by the Secretary of State for Dominion Affairs, 27th July, 1926, f. [45].

¹²⁵⁶ TNA, FO 372/2197, Extract from the *Cape Times*: House of Assembly Debates, 29th May, 1926, ff. [190–192].

předseda na rozdíl od svého předchůdce obdobně jako Lionel Curtis připouštěl, že dominia a mateřská země nějaký „fiktivní superstát“ přece jen tvoří.¹²⁵⁷ Hertzogův projev měl celkově velkou odezvu na jihoafrické politické scéně.¹²⁵⁸

Od konce roku 1925 se začala londýnská vláda rovněž intenzivně připravovat na nadcházející imperiální konferenci, ačkoli se v první polovině roku 1926 musela vyrovnat s nemalými vnitropolitickými obtížemi.¹²⁵⁹ Termín setkání se několikrát zpřesňoval a nakonec byl stanoven na říjen 1926.¹²⁶⁰ Amery si uvědomoval důležitost konference, a proto s dominiálními státníky intenzivně komunikoval a snažil se s nimi rozvíjet i osobní kontakty. V polovině prosince 1925 předložil členům britské vlády obsáhlé memorandum, v němž vymezil okruh otázek, týkajících se imperiální zahraniční politiky, obrany a konstitucionálních záležitostí, které by se měly na konferenci projednávat.¹²⁶¹ S ohledem na obsáhlost agendy ustanovila koncem února 1926 britská vláda zvláštní mezirezortní komisi [*Imperial Conference (Agenda) Committee*]. Její předseda sir Maurice Hankey koordinoval kroky zástupců jednotlivých ministerstev tak, aby vlastní příprava a organizace konference měly hladký průběh.¹²⁶²

Během března 1926 dospěli členové komise k závěru, že bude nezbytné ustanovit tři oddělené přípravné výbory, řešící zvlášť zahraniční a obranné záležitosti, ekonomické otázky a vztahy v rámci impéria (*Inter-Imperial Relations*).¹²⁶³ Z hlediska konstitucionální problematiky se komise domnívala, že dojde k revizi systému komunikace a způsobu konzultací mezi dominií a mateřskou zemí a že padne rozhodnutí o tom, jak často a za jakých okolností se bude setkání dominiálních a londýnských představitelů konat. Současně se shodla s Amerym, že by bylo vhodné,

¹²⁵⁷ TNA, DO 117/32, C. P. 306 (26): Cabinet: Status of the Union of South Africa: Speech by General Hertzog at Stellenbosch, [15th May, 1926], f. 4.

¹²⁵⁸ Srv. TNA, FO 372/2197, Die Burger: Our International Status, 17th May, 1926, ff. [177–181]; tamtéž, Die Burger: Through South African Classes, 18th May, 1926, ff. [182–184]; tamtéž, Die Burger: Capers, 20th May, 1926, ff. [185–188].

¹²⁵⁹ Podrobněji KOVÁŘ, *Generální ...*, s. 101–112.

¹²⁶⁰ Srv. TNA, CO 537/1113, The Secretary of State to the Governors-General and Governor, 21st December, 1926, f. [41]; tamtéž, CAB 23/51/14, Cabinet 60 (25), Conclusions of Meeting of the Cabinet, 18th December, 1925, f. 7 [189]; tamtéž, FO 800/259, [Memorandum by Amery], January 1926, ff. [29–34].

¹²⁶¹ TNA, CAB 24/176/31, C. P. 532 (25), Next Imperial Conference: Memorandum by the Secretary of State for Dominion Affairs, 17th December, 1925, ff. [178–186].

¹²⁶² TNA, CAB 23/52/8, Cabinet 8 (26), Conclusions of Meeting of the Cabinet, 26th February, 1926, f. [132].

¹²⁶³ TNA, CAB 24/179/24 (DO 117/10), C. P. 124 (26), Cabinet: Imperial Conference (Agenda) Committee: Report, 24th March, 1926, ff. 1–8.

aby konferující prodiskutovali a zpřesnili 1) zastoupení Britského impéria na mezinárodních konferencích, 2) otázku odděleného členství dominií ve Společnosti národů v kontextu principu imperiální jednoty, 3) diplomatické zastoupení impéria v cizích zemích a 4) status zahraničních konzulů v dominiích. Komise zároveň nevyklučovala, že některá dominia otevřou otázku svého mezinárodního postavení.¹²⁶⁴ Dne 31. března 1926 britská vláda závěry komise ve všeobecných rysech schválila.¹²⁶⁵

Jedním ze tří výborů byl Výbor pro vztahy v rámci impéria (*Committee on Questions Affecting Inter-Imperial Relations*), jemuž předsedal zástupce státního stálého podtajemníka pro zahraničí Hubert Montgomery a který řešil konstitucionální otázky. Zevrubné zprávy přípravného výboru se zaměřily na politická a technická hlediska většiny bodů, které Britové hodlali na říjnové imperiální konferenci projednat. Většina materiálů proto korespondovala s dlouhodobým Ameryho cílem spíše Britské společenství národů decentralizovat než centralizovat a opírala se o zásadu rovnoprávného postavení a plné autonomie dominií v imperiální zahraniční politice kromě těch, které by narušovaly imperiální jednotu Commonwealthu.¹²⁶⁶ Kvůli ožehavosti některých témat se britští představitelé shodli na tom, že dokumenty, týkající se vztahů v rámci impéria, nebudou běžně zasílané dominiálním a indickým zástupcům.¹²⁶⁷

Britové problematiku systému komunikace a způsobu konzultací mezi dominií a mateřskou zemí rozdělili do dvou základních rovin – období mezi imperiálními konferencemi a během zasedání konferujících.¹²⁶⁸ Ačkoli se předpokládalo, že dominiální představitelů přednesou vlastní návrhy, Britové připravili vlastní. Členové Výboru doporučili, aby se důsledně dodržovala zásada, že vlády zainteresované ve vyjednávání o zahraničních vztazích budou dostávat všechny informace, aby se rozvíjely užší osobní kontakty s dominiálními představiteli tak, jak se stalo v případě jmenování australského „styčného důstojníka“ majora Caseyho v roce 1924. V otázce

¹²⁶⁴ TNA, CAB 32/38, I. A (26), Cabinet: Imperial Conference (Agenda) Committee: Draft Report, 20th March, 1926, ff. 12–13 [45–46].

¹²⁶⁵ Z textu telegramu dominiálním ministerským předsedům však vláda Jeho Veličenstva vyškrtla odstavce, týkající se problematiky diplomatického zastoupení impéria v cizích zemích a statusu zahraničních konzulů v dominiích. TNA, CAB 23/52/14, Cabinet 14 (26), Conclusions of Meeting of the Cabinet, 31st March, 1926, ff. 6–7 [132–133].

¹²⁶⁶ HALL, *The Genesis ...*, s. 186.

¹²⁶⁷ Srv. TNA, CAB 24/180/24, C. P. 224 (26), Cabinet: Imperial Conference, 1926: Documents Committee: Report, 4th June, 1926, f. 2 [95].

¹²⁶⁸ TNA, CAB 32/39, E (B) 13, Cabinet: Imperial Conference, 1926: Appendix 5: The Present System of Communication and Consultation with the Dominion Governments, ff. 5–7 [25–26].

organizace a četnosti zasedání imperiální konference vyvstala komplikace v tom, že si Amery přál, aby se každý rok v říjnu souběžně se Shromážděním Společnosti národů konalo „menší zasedání“ britských a dominiálních zástupců, a jednou za tři roky rozšířené o ministerské předsedy, zatímco pevné datum nevyhovovalo dominiálním premiérům kvůli často spleťtým domácím záležitostem.¹²⁶⁹

V záležitosti zastoupení Britského impéria na mezinárodních konferencích navrhovali pracovníci *Dominions Office* a *Foreign Office* důsledně rozlišovat podle svolavatele, tj. na konference organizované Společností národů a ostatní, které se dále dělily na základě projednávané problematiky na politické (Pařížská mírová konference v roce 1919, Washingtonská konference v letech 1921–1922 aj.) a na technické, zabývající se kupříkladu tropickým zemědělstvím či provozem motorových vozidel.¹²⁷⁰ „Analogicky logické“ rozdělení Britové navrhli i v případě problematiky spojené s vyjednáváním, podepisováním a ratifikací konvencí.¹²⁷¹ V záležitosti zveřejňování dokumentů se přijala obdobná praxe jako při předešlé imperiální konferenci v roce 1923.¹²⁷² Členové Výboru pro vztahy v rámci impéria dále připustili, že postavení dominií v Radě Společnosti národů přesahuje zažité limity dominiální autonomie.¹²⁷³

V průběhu července zaslal Hertzog Amerymu dopis, v němž opětovně zdůraznil, že uznání postavení dominií ze strany mezinárodního společenství je v zájmu impéria. Oproti minulosti začal jihoafrický ministerský předseda otevřeně srovnávat své argumenty s obsahem Smutsova memoranda Konstituce Britského společenství z června 1921 a s následným Ameryho komentářem.¹²⁷⁴ Hertzog

¹²⁶⁹ TNA, CAB 24/180/77, C. P. 276 (26), Cabinet: Imperial Conference, 1926 (Documents) Committee: Second Report, 20th July, 1926, ff. 3–4 [456–457]; tamtéž, E (B) 13, Cabinet: Imperial Conference, 1926: Report No. 3 of Committee on Questions Affecting Inter-Imperial Relations, 22nd June, 1926, ff. 1–4 [461–462].

¹²⁷⁰ TNA, CAB 32/39, E (B) 14, Cabinet: Imperial Conference, 1926: Report No. 4 of Committee on Questions Affecting Inter-Imperial Relations, 30th June, 1926 ff. 1–3 [27–28].

¹²⁷¹ Britové navrhli rozdělení na smlouvy spojené s činností Společností národů, ostatní a vládní dohody. Současně se mělo pokračovat v zažité praxi, že dominia mohou bez omezení uzavírat mezinárodní smlouvy podle své geografické příslušnosti. Srv. TNA, CAB 24/181/4, C. P. 304 (26), Cabinet: Imperial Conference 1926 (Documents) Committee: Sub-Committee on the Form of Preamble and Signature of Treaties: Report, 30th July, 1926, ff. [13–14]; tamtéž, CAB 32/42 (DO 117/22), E. 84, Imperial Conference, 1926: Form of Preamble and Signature of Treaties, July 1926, ff. [4–8].

¹²⁷² TNA, CAB 32/45, I. C., Imperial Conference, 1926: Notes of an Informal Meeting of British, Dominion and Indian Secretariats, 18th October, 1926, f. 4.

¹²⁷³ TNA, DO 117/21, (B.) 15, Cabinet: Imperial Conference, 1926: Amended Report No. 5 of Inter-Departmental Committee on Questions Affecting Inter-Imperial Relations, 18th October, 1926, ff. [1]–9 [5–9].

¹²⁷⁴ TNA, DO 117/32, Hertzog to L. A. Amery, Pretoria, 26th July, 1926, ff. [1]–5.

s největší pravděpodobností zaměnil osobní Ameryho názory s oficiálním vyjádřením britských představitelů či snad nynějšího britského ministra pro dominia. Dne 4. října 1926 informoval Amery britskou vládu o Hertzogových postojích. Zmínil memorandum britského ministerstva pro kolonie z března 1921, jež sice připustilo skutečnost, že dominia mají rovnoprávný status, a že proto mají nárok být uznány za nezávislé státy, mělo se však jednat o stanovisko vyřčené v zájmu zachování principu jednoty impéria. Ministr pro dominia podotkl, že ve skutečnosti mají dominia a mateřská země rozdílnou úroveň vztahů k ostatním zemím, a proto „je ‚nezávislost‘ různých částí impéria neslučitelná s jejich vzájemnou závislostí v rámci [Commonwealthu – J. V.]“.¹²⁷⁵ Amery současně ministrům doložil, že Hertzog plně nepochopil podstatu mezinárodní pozice dominií, vyplývající z členství ve Společnosti národů, a že právě opačně interpretoval debatu v portugalské horní komoře, na níž se odvolával ve svém květnovém projevu ve Stellenboschi.¹²⁷⁶

Na podzim 1926 odcestoval jihoafrický ministerský předseda na imperiální konferenci s dvěma politickými variantami, jež se navzájem vylučovaly: 1) spolupracovat s Britským společenstvím národů na základě definování plného rovnoprávného postavení dominií, anebo v případě odmítnutí požadavku 2) prosazovat odtržení Jihoafrické unie od Britského impéria.¹²⁷⁷ Počátkem října 1926 se Hertzog během neformálního rozhovoru s Amerym opětovně argumentačně opřel o Smutsovo memorandum z roku 1921.¹²⁷⁸ Dne 19. října 1926 s ohledem na očekávanou diskuzi, týkající se mezinárodního uznání postavení dominií, Amery oficiálně odeslal Chamberlainovi a Balfourovi analýzu Smutsova memoranda, své odpovědi na něj a obsah konstitucionální diskuze mezi dominiálními a britskými představiteli z roku 1921, aby měli kompletní podklady.¹²⁷⁹

Dne 19. října 1926 slavnostně zahájil britský ministerský předseda Stanley Baldwin imperiální konferenci proslovem, jenž na jedné straně shrnul úspěchy

¹²⁷⁵ TNA, DO 117/32, C. P. 341 (26), Cabinet: Status of the Union of South Africa: Note by the Secretary of State for Dominions Affairs, Dominions Office, 4th October, 1926, ff. [1]–2.

¹²⁷⁶ Srv. TNA, CAB 24/181/41, C. P. 341 (26), Cabinet: Status of the Union of South Africa: Annex C: Note a Conversation at Geneva between Mr. Batterbee, Dominions Office, and the High Commissioner for the Union of South Africa, Geneva, 13th September, 1926, ff. 4–6 [329]; tamtéž, Despatch from His Majesty's Representative [H. A. Grant Watson] at Lisbon, Lisbon, 2nd September, 1926, ff. 6–7 [330].

¹²⁷⁷ MANSERGH, *Survey ...*, s. 11.

¹²⁷⁸ TNA, DO 117/33, [Letter to] Edgcumbe, 7th October, 1926, f. [11].

¹²⁷⁹ TNA, DO 117/33, L. S. Amery to A. Chamberlain, Downing Street, 19th October, 1926, ff. [37–39]; tamtéž, L. S. Amery to Balfour, Downing Street, 19th October, 1926, ff. [40–43].

minulých setkání mezi londýnskými a zámořskými zástupci a na straně druhé naznačil budoucí směřování impéria.¹²⁸⁰ Konference se konala v době, kdy jednotná imperiální zahraniční politika „viditelně nalezla“ své limity. Většina dominií odmítla kvůli nedostatečným konzultacím a způsobu komunikace mezi britskými a zámořskými představiteli akceptovat smlouvu z Locarna.¹²⁸¹ Vyvstala tak potřeba dosavadní nejasné právní a konstitucionální postavení dominií zpřesnit. Ačkoli institucionální reorganizace britského ministerstva pro kolonie a vznik *Dominion Office* vnesly do vztahů mezi dominií a mateřskou zemí v roce 1925 princip rovnoprávnosti, v létě 1926 se jevily spíše jako „kosmetické“ administrativní kroky bez hlubšího dopadu na konstitucionální situaci v rámci impéria. Proto Britové očekávali, že ministerští předsedové Jihoafrické unie, Kanady a Irského svobodného státu budou na konferenci požadovat konstitucionální reformy.¹²⁸² Nový Zéland oproti nim na tyto snahy pohlížel s krajní nedůvěrou.¹²⁸³ Přese všechno platila „stará zásada“, že „pokud jsme imperialisté, musíme vnímat impérium jako jeden stát, oddělený v jistém smyslu od zbytku světa.“¹²⁸⁴

Australský premiér Stanley Bruce se na rozdíl od konstitucionálně naladěných kolegů radil k předním zastáncům imperiální jednoty, kterou nehodlal za žádných okolností porušit. Obdobně jako další Australané nevnímal konstitucionální otázky za prioritu.¹²⁸⁵ V roce 1921 William Morris Hughes řekl: „Co více by mohla dominia dělat jako nezávislé státy, že to nyní nemohou učinit?“ V roce 1926 Bruce prohlásil, že „si psanou ústavu nepřeje“. O čtyři roky později jeho labouristický nástupce James Henry Scullin deklaroval: „Nepřeji si, aby vztahy mezi mnou a dětmi byly předem

¹²⁸⁰ Cmd. 2769, s. 5–14; TNA, CAB 32/46, E. (1926), Imperial Conference, 1926: Stenographic Notes of the First Meeting, Downing Street, 19th October, 1926, ff. [2–6].

¹²⁸¹ K otázce systému komunikace a způsobu konzultací mezi Velkou Británií a dominií blíže viz TNA, FO 372/2197, P. A. Koppel, Memorandum on Consultation with and Communication to the British Dominions on Foreign Policy, 16th January, 1926, ff. [1]–12; tamtéž, Memorandum on the Existing Arrangements for Communication of Information Regarding Foreign Affairs to the Governments of the Dominions, 8th February, 1926, ff. [42–47].

¹²⁸² OLIVER, P. C., *The Constitution of Independence: The Development of Constitutional Theory in Australia, Canada, and New Zealand*, Oxford 2005, s. 45–47; PD, HoL, 5th Series, Vol. 65, 27th July, 1926, cc. 285–287; TNA, CO 886/10/4, D. 7185/26, Irish Free State: Extract from Dail Eireann Debates, 2nd June, 1926, Doc. No. 132, ff. 105–106 [471–472]; tamtéž, D. 7185/26, Irish Free State: Extract from Dail Eireann Debates, 3rd June, 1926, Doc. No. 133, ff. 106–107 [472]; tamtéž, D. 7213/26, Canada: Extract from Canadian Debates, 21st June, 1926, Doc. No. 134, ff. 107–109 [472–473].

¹²⁸³ ROSS, s. 33.

¹²⁸⁴ CAC, AP, AMEL 1/3/40, [L. S. Amery] to Milner, 27th November, 1906, f. 3.

¹²⁸⁵ TNA, FO 372/2198, Le Quotidien: Les Dominions Anglais sont en désaccord sur l'organisation de l'Empire, 2 septembre, 1926 f. [194].

dány psanými pravidly, jež nám určují, co je dobré a co je špatné.“¹²⁸⁶ Bruce proto v roce 1926 považoval projednání přijetí smlouvy z Locarna za nejdůležitější bod, jemuž by se měli konferující věnovat.¹²⁸⁷ Oproti němu bývalý jihoafrický ministerský předseda Jan Smuts o užitečnosti bezpečnostních paktů a správnosti směru britské zahraniční politiky v Evropě pochyboval.¹²⁸⁸ V polovině 30. let 20. století však změnil názor a revidoval postoje k Rýnskému garančnímu paktu do té míry, že o sobě prohlásil: „Jsem muž Locarna“.¹²⁸⁹

Dne 25. října 1926 se ministerští předsedové usnesli, že problematika týkající se vztahů v rámci impéria, jako byly systém komunikace, způsob konzultací, zastoupení Britského impéria na mezinárodních konferencích, členství a činnost dominií ve Společnosti národů a procedura uzavírání smluv, jež se považovaly za nejkomplicovanější část agendy, bude mít v kompetenci výbor, složený z ministerských předsedů a dalších důležitých dominiálních a britských delegátů. Výbor měl za úkol prozkoumat všechny sporné otázky a aspekty vztahů v rámci impéria a následně předložit konferenci obšírnou zprávu, jež měla představovat výchozí dokument pro další vývoj Britského impéria.¹²⁹⁰ Předsedou Výboru pro vztahy v rámci impéria (*Committee on Inter-Imperial Relations*) se stal na Ameryho návrh staříčkový lord Balfour, k němuž chovali účastníci konference značný respekt a jenž měl díky politické kariéře důvěru všech přítomných. Ministr pro dominia ho prosazoval proto, že se řadil k zastáncům nové koncepce Britského společenství, založené na rovnosti autonomních členů.¹²⁹¹

Kam se bude, respektive by měl ubírat Commonwealth, bylo předmětem častých úvah. Kupříkladu stoupenci centralizované podoby impéria několik měsíců před zahájením imperiální konference vyjádřili názor, že by se dominia ve skutečnosti neměla rozhodovat mezi závislým a podřízeným postavením vůči mateřské zemi a

¹²⁸⁶ HANCOCK, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality ...*, s. 52.

¹²⁸⁷ TNA, DO 117/9, Bruce to Casey, 10th March, 1926, ff. [22–24].

¹²⁸⁸ CUL, SP, Add MS 7917, Vol. 2, Smuts to Mr. and Mrs. Gillet, Cape Town, 11th June, 1925, f. 325.

¹²⁸⁹ Srv. CUL, SP, Add MS 7917, Vol. 6, Smuts to Mr. and Mrs. Gillet, Tsalta, 23rd February, 1935, Doc. No. 903, ff. 824–824a; SMUTS, J. C., *The Present International Outlook*, in: *International Affairs*, Vol. 14, No. 1, 1935, s. 9.

¹²⁹⁰ Srv. BL, BP, Add MS 49704, Hankey to Balfour, 12th October, 1926, f. [110]; Cmd. 2768, s. 12; MARSHALL, P., *The Balfour Formula and the Evolution of the Commonwealth*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 90, No. 361, 2001, s. 543; TNA, CAB 32/46, E. (1926), *Imperial Conference, 1926: Stenographic Notes of the Eights Meeting*, Downing Street, 25th October, 1926, ff. [84–85].

¹²⁹¹ ZEBEL, S., *Balfour: A Political Biography*, Cambridge 1973, s. 287.

nezávislou národní pozicí, nýbrž mezi „nacionalismem, vedoucím ke spokojené izolaci, a nacionalismem, spočívajícím v aktivní účasti na světovém dění“.¹²⁹² Decentralizační tendence nakonec v dominiích a na britském ministerstvu pro dominiální záležitosti nad stoupenci centralizace impéria převládly.

Vznik Balfourovy deklarace z roku 1926 dodnes doprovází několik legend. Kupříkladu když lord Balfour naslouchal diskuzi dominiálních kolegů, měl si spontánně zaznamenat na zadní stranu použité obálky hlavní fráze, které se pak proslavily jako definice pozice autonomních částí impéria.¹²⁹³ Další legenda se opírá o tvrzení Balfourovy neteře Blanche, že „slavný text“, jež později obsahovala závěrečná zpráva, sepsal na kousek papír vytrženého z notesu při setkání s tajemníkem Výboru pro vztahy v rámci impéria sirem Mauricem Hankeyem. Nicméně realita se od mytického vzniku Balfourovy deklarace poněkud liší. Je třeba zdůraznit fakt, že se její text z velké části zformoval během oficiálních a neoficiálních diskuzí a při neformálních setkání v průběhu bohatého doprovodného programu konference. Finální podoba deklarace představuje kompromis mezi návrhy, které se projednaly na zasedáních Výboru pro vztahy v rámci impéria nebo jež padly během důvěrných rozhovorů dominiálních ministerských předsedů s britskými představiteli.¹²⁹⁴

Dne 27. října 1926 poprvé oficiálně zasedal Výbor, jehož jednání zahájil jeho předseda lord Balfour prohlášením, jež obsahovalo myšlenky a fráze, které Balfour následně použil jako základ pro několik pasáží své deklarace. V reakci na něj doporučil kanadský ministerský předseda Mackenzie King věnovat pozornost i postavení generálních guvernérů. Jeho jihoafrický protějšek, jenž argumentačně vycházel ze Smutsova memoranda z roku 1921, navrhoval okruh bodů rozšířit o přijetí všeobecné deklarace konstitucionálních práv, jíž se mělo vzápětí dostat mezinárodního uznání. Hertzog ale kromě vizi nijak konkrétně nenastínil, jak by měla vypadat. V průběhu diskuze musel Amery opětovně vysvětlit okolnosti sepsání Smutsova memoranda a svůj pohled na tento dokument. Současně upozornil na skutečnost, že problematika návrhu všeobecné deklarace konstitucionálních práv je neodmyslitelně spjata také

¹²⁹² *The Next Imperial Conference*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 16, Is. 62, 1926, s. 231.

¹²⁹³ MANSERGH, *Survey ...*, s. 11.

¹²⁹⁴ Srv. ADAMS, R. J. Q., *Balfour: The Last Grandee*, London 2008, s. 372; CAC, AP, AMEL 5/39, Birmingham Post: Dominions Prime Ministers at Rugby Wireless Station, 8th November, 1926, f. [1]; tamtéž, The Illustrated London News: [Statesmen of the British Empire during the Great Silence on Armistice Day], 20th November, 1926, f. [17]; tamtéž, The Daily Telegraph: Kruger's Wagon, 20th November, 1926, f. [19]; DUGDALE, Vol. 2, s. 379–380.

s otázkou autority systému imperiálních konferencí. Britský ministr zahraničí Chamberlain její přijetí příliš nepodporoval, protože se obával, že by vnesla do vztahů mezi dominií a mateřskou zemí nežádoucí rigidní principy. Irský ministr spravedlnosti Kevin O'Higgins zkritizoval fakt, že Hertzog nijak neřeší existující anomálie a anachronismy, popírající rovnoprávné postavení v rámci impéria. Členové Výboru dospěli k závěru, že Hertzog by měl předložit detailnější materiál, o němž se mělo dále jednat.¹²⁹⁵

Další diskuzi o podobě vztahů nemalou měrou ovlivnil Hertzogův zpřesňující návrh, jenž výrazně přispěl k budoucí definici vztahů v rámci impéria. V memorandu z 28. října 1926 požadoval jihoafrický generál uznání skutečnosti, že dominia jsou „nezávislé státy s rovnoprávným postavením a právem na mezinárodní uznání, s nezávislými vládami a parlamenty a spojení společnými poutem loajality ke králi a svobodně sdružení jako členové Britského společenství národů“. Současně si přál, aby přítomní odsouhlasili, že „jakékoli přežívající formy nerovnosti či podřízenosti“ se smějí vyskytovat v žádné rovině vzájemných vztahů, jež jsou dobrovolné. Dále považoval za nezbytné, aby „došlo k vhodnému zveřejnění konstitučních vztahů mezi Velkou Británií a dominiemi uznání“ a aby „byly podniknuty nezbytné kroky k formálnímu a oficiálnímu zveřejnění rovnoprávného postavení sdružených států a jejich vztahů nejen v rámci impéria, ale i celému světu navenek“.¹²⁹⁶

V následujících dnech proběhlo několik neformálních schůzek, z nichž nebyl pořízen oficiální zápis. Dominiální a britští představitelé debatovali nejen o Hertzogově textu, ale i o dokumentech, které připravili Balfour, Amery a Birkenhead. Nové návrhy obsahovaly různé drobné modifikace či obezřetněji formulovaná spojení. Ačkoli se účastníci jednání snažili dosáhnout kompromisu, příliš se jim to nedařilo.¹²⁹⁷ Hertzogův návrh se sice na první pohled jevil jako těžkopádný, nepostrádal však pádné

¹²⁹⁵ TNA, CAB 32/56, E. (I. R.–26), Imperial Conference, 1926: Committee of Inter-Imperial Relations: Minutes of the First Meeting of the Committee, 27th October, 1926, ff. 2–11 [8–13].

¹²⁹⁶ TNA, CAB 32/56, E. (I. R.–26) 1, Imperial Conference, 1926: Committee of Inter-Imperial Relations: Draft Declaration Prepared by General Hertzog, 28th October, 1926, f. [49].

¹²⁹⁷ Srv. BL, BP, Add MS 49704, Hankey to Balfour, 1st November, 1926, f. [141]; tamtéž, Harding to Hankey, 1st November, 1926, f. [146]; TNA, CAB 32/56, Draft Prepared on 29th October, 1926 [by L. S. Amery], 1st November 1926, ff. [104–106]; tamtéž, DO 117/48, Hankey to Baldwin, 29th October, 1926, ff. [4–14]; tamtéž, Appendix II: Lord Balfour's Draft, [29th October, 1926], f. [22]; tamtéž, L. S. Amery to Hankey, 29th October, 1926, ff. [24–26]; tamtéž, Hankey to Baldwin, 1st November, 1926, ff. [27–35]; tamtéž, Appendix III: Mr Amery's Draft, 1st November, 1926, f. [38]; WIGLEY, P. – HILLMER, N., *Defining the First British Commonwealth: The Hankey Memoranda on the 1926 Imperial Conference*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 8, No. 1, 1979, s. 107–116.

argumenty.¹²⁹⁸ Kevin O’Higgins jej přesto podrobil nemalé kritice a vytkl mu, že ve svém memorandu nic nevysvětlil přímo a že spíše mlžil.¹²⁹⁹ Jihoafrický ministerský předseda navzdory irské výtce jasně věděl, čeho hodlá dosáhnout a jakým způsobem.¹³⁰⁰ Podle O’Higinse Hertzogův návrh stále opomíjel existující anomálie a anachronismy, a proto irská delegace předložila 2. listopadu 1926 vlastní text, nazvaný Existující anomálie Britského společenství národů (*Existing Anomalies of the British Commonwealth of Nation*), v němž zejména poukázala na skutečnost, že by měly existovat „zásada absolutně rovného postavení a legislativní, soudní a konstituční nezávislosti členů Britského společenství národů“. Otevřela tak diskuzi o dalších otázkách, jako byly vztahy dominií ke Koruně, postavení a pravomoci generálních guvernérů a dovolání k Soudnímu výboru Tajné rady,¹³⁰¹ jenž často musel řešit kontroverzní kauzy.¹³⁰²

Projednávání návrhů všeobecné deklarace konstitucionálních práv načas přerušily jiné důležité body, jako byly otázka přijetí Locarnského paktu, postavení generálních guvernérů, způsob komunikace mezi vládami, změna královské titulatury nebo ustanovení systému britských komisařů v dominiích.¹³⁰³ Dne 11. listopadu debata pokračovala Ameryho kritikou některých pasáží irského memoranda a předložením vlastní analýzy na toto téma.¹³⁰⁴ Mezitím se uskutečnilo několik krátkých setkání, z nichž vzešla finální formulace Balfourovy deklarace.¹³⁰⁵ Teprve díky Balfourovi se

¹²⁹⁸ BL, BP, Add MS 49704, Hankey to Balfour, 1st November, 1926, ff. [141–145].

¹²⁹⁹ MANSERGH, *The Commonwealth Experience ...*, Vol. 2, s. 26.

¹³⁰⁰ MANSERGH, *Survey ...*, s. 12.

¹³⁰¹ TNA, CAB 32/56, E. (I. R.–26) 3, Imperial Conference, 1926: Memorandum about Existing Anomalies of the British Commonwealth of Nation, Hotel Cecil, London, 2nd November, 1926, ff. [52–53].

¹³⁰² Podrobněji KRIKORIAN, J. D., *British Imperial Politics and Judicial Independence: The Judicial Committee’s Decision in the Canadian Case Nadan v. The King*, in: Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique, Vol. 33, No. 2, 2000, s. 291–332.

¹³⁰³ TNA, CAB 32/56, E. (I. R.–26), Imperial Conference, 1926: Committee of Inter-Imperial Relations: Minutes of the Fourth to Tenth Meetings of the Committee, 2nd – 9th November, 1926, ff. [16–41]; tamtéž, E. (I. R.–26) 4, Imperial Conference, 1926: Conduct of Foreign Policy: Consultation and Communication: Memorandum by the Prime Minister of New Zealand, Hotel Cecil, 4th November, 1926, ff. [54–55].

¹³⁰⁴ TNA, CAB 32/56, E. (I. R.–26), Imperial Conference, 1926: Committee of Inter-Imperial Relations: Minutes of the Eleventh Meeting of the Committee, 11th November, 1926, ff. [41–42]; tamtéž, E. (I. R.–26) 3A, Cabinet: Imperial Conference, 1926: Existing Anomalies in the British Commonwealth of Nation: Memorandum by the Secretary of State for Dominion Affairs, 10th November, 1926, ff. [94–95]; tamtéž, E. (I. R.–26) 3B, Cabinet: Imperial Conference, 1926: Existing Anomalies in the British Commonwealth of Nation: Note by the Foreign Office on the Irish Free State Memorandum, 10th November, 1926, ff. [96–97].

¹³⁰⁵ TNA, DO 117/48, L. S. Amery, Definition of Status, 9th November, 1926, f. [41].

nakonec podařilo vytvořit kompromisní návrh, který představoval jeden z nejpozoruhodnějších konstitucionálních dokumentů Britského impéria.

Dne 18. listopadu 1926 předložil Výbor pro vztahy v rámci impéria závěrečnou zprávu. Hned v úvodu se konstatuje, že „diskuze o všech předložených otázkách byly dlouhé a složité“, přesto se podařilo nalézt „základní principy týkající se vazeb různých částí Britského impéria mezi sebou“ a jejich vztah k cizím zemím. V druhém článku, nazvaném *Status Velké Británie a dominií (Status of Great Britain and the Dominions)*, dospěl Výbor k závěru, že přijetí klasické obdoby konstituce by nemělo pro Britské impérium žádný smysl, protože jeho různé části mají velmi odlišnou historii a rozvíjí se značně nerovnoměrně. Členové Výboru nicméně připustili, že rychlý vývoj dominií během posledních padesáti let zapříčinil, že některé dosavadní vztahy je třeba nevyhnutelně změnit. Vzhledem k tomu, že geografické a další důvody znemožňovaly úvahy o zavedení federativního uspořádání, jako jediná reálná alternativa se jevilo udělení autonomie, v rámci níž by se každý samosprávný člen impéria stal zodpovědným za svou budoucnost.¹³⁰⁶

Balfourova deklarace postavení autonomních zámořských celků a vztahy mezi dominií a mateřskou zemí definovala následovně: „V rámci Britského impéria existují autonomní společenství, jež mají rovnoprávné postavení a která nejsou v domácích a zahraničních záležitostech žádným způsobem podřízena jedno druhému, i když je poji společné závazky vůči Koruně a jsou volně sdružena jako členové Britského společenství národů.“ Rovnoprávné postavení Velké Británie a dominií zdůrazňovala skutečnost, že mateřská země se řadila k sedmi „autonomním společenstvím“,¹³⁰⁷ jež byly součástí impéria. Členové Výboru zastávali názor, že díky deklaraci získal Commonwealth nejen flexibilní nástroj, umožňující adekvátně reagovat na měnící se svět, ale i možnost, jak dát cizím zemím najevo „pravý charakter“ Britského impéria.¹³⁰⁸ Jiní ji vnímali jako „chartu svobody pro Britské společenství“,¹³⁰⁹ začátek

¹³⁰⁶ TNA, CAB 32/56, Doc. E 129, Imperial Conference, 1926: Inter-Imperial Relations Committee: Report, 18th November, 1926, ff. 1–2 [3–4].

¹³⁰⁷ Velká Británie a Severní Irsko, Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Jižní Afrika, Irský svobodný stát a Newfoundland. TNA, CAB 32/46, E. (1926), Imperial Conference, 1926: Committee of Inter-Imperial Relations: Minutes of the First Meeting of the Committee, 27th October, 1926, f. 2 [8].

¹³⁰⁸ TNA, CAB 32/56, Doc. E 129, Imperial Conference, 1926: Inter-Imperial Relations Committee: Report, 18th November, 1926, ff. 1–2 [3–4].

¹³⁰⁹ *The British Commonwealth's Charter of Freedom*, in: Spectator, Vol. 137, No. 5135, 27th November, 1926, s. 948–949.

nové éry vztahů mezi mateřskou zemí a dominií¹³¹⁰ nebo završení dlouhého procesu, který začal devátou rezolucí imperiální válečné konference v roce 1917.¹³¹¹

Dne 25. října 1926 se konalo osmé zasedání imperiální konference, na níž se projednávala imperiální zahraniční politika a Locarnský pakt. Proběhla diskuze, jestli se má nadále striktně lpět na jednotné zahraniční politice nebo jestli je vhodnější zavést zásadu lokálních vnějších vztahů jako další aspekt imperiální zahraniční politiky. Ačkoli se Australané a Novozélandčané rozhodli nakonec smlouvu z Locarna schválit, Jihoafričané, Irové a Kanadčané zůstali nadále neoblomní.¹³¹² Opětovně se potvrdila v poválečném období často zdůrazňovaná skutečnost, že především Jihoafrická unie a Kanada si nadále nepřejí být zatahovány do britské politiky na evropském kontinentu, a proto preferují politický izolacionismus, oproti nim pacifická dominia vyjádřila ochotu podpořit mateřskou zemi v její politice a přijmout garance a závazky, vyplývající z Rýnského garančního paktu. Obchodní, finanční a vojenské spojení představovalo přesto tak silné pouto, že žádné dominium otevřeně nevystoupilo proti britské zahraniční linii, respektive imperiální zahraniční politice.¹³¹³ Navzdory všemu britský ministr pro dominia Amery soudil, že konference přispěla k posílení jednoty impéria a rovnosti jeho členů.¹³¹⁴ V letech 1926–1939 dominiální představitelé postupně uznali, že součástí imperiální zahraniční politiky je i britská zahraničněpolitická linie vůči Evropě.¹³¹⁵

S ohledem na formulaci Balfourovy deklarace došlo rovněž k dílčím úpravám v postupu uzavírání smluv. I když nadále platila příslušná rezoluce z imperiální konference v roce 1923, dominiální status nyní definoval a potvrzoval, že vyjednávání, podepisování a ratifikování smluv probíhá výhradně jménem celé Britského impéria, jehož dominia pojí zvláštní vztah s Korunou. Dominiální vyjednaváči, pověřeni

¹³¹⁰ CAC, AP, AMEL 5/39, Glasgow Herald: Empire Unity, 17th December, 1926, f. [47].

¹³¹¹ COTTON, J., W. K. *Hancock and International Relations in Australia: The Commonwealth as a Model of World Government*, in: Australian Journal of Politics and History, Vol. 55, No. 4, 2009, s. 480.

¹³¹² TNA, CAB 32/46, E. (1926), Imperial Conference, 1926: Stenographic Notes of the Eighth Meeting, Downing Street, 25th October, 1926, ff. [84–97].

¹³¹³ *BDEEP*, s. xxxiii; CAC, AP, AMEL 5/39, The Times: Cooperation in the Empire: Mr. Bruce on Future Problems, 22nd December, 1926, f. [51].

¹³¹⁴ CAC, AP, AMEL 5/39, The Times: Results of the Imperial Conference: Unity Strengthened, 20th November, 1926, f. [29]; tamtéž, Canada: Equality and Unity, 4th December, 1926, f. [35].

¹³¹⁵ MANSERGH, *Survey...*, s. 67.

domácími vládami, disponovali i plnou mocí vyjednané mezinárodní dohody podepsat.¹³¹⁶

Systém komunikace a způsob konzultací mezi dominií a mateřskou zemí a pozice generálních guvernérů představovaly vedle definice postavení autonomních zámořských celků další významné otázky, které se projednávaly na imperiální konferenci. Již v roce 1921 považovali generál Smuts a Amery za nezbytné přesněji vymezit institucionální roli generálních guvernérů v dominiích; nově požadavek vznesl především kanadský ministerský předseda Mackenzie King. Idea spočívala v tom, že generální guverněři měli nově zastupovat Korunu, nikoli londýnskou vládu. Tato změna by umožnila dominiálním vládám přímý přístup ke králi. Až dosud se na generální guvernéry v dominiích pohlíželo spíše jako na „komunikačního prostředníka“ mezi britskou stranou a tamními představiteli než za přímého reprezentanta krále. Výbor pro vztahy v rámci impéria proto problematiku role generálních guvernérů, jejich pozici v oficiální komunikaci a další záležitosti obšírně projednal.¹³¹⁷

Otázkám komunikace a způsobu konzultací v rámci impéria se v závěrečné zprávě věnovaly dva články, nazvané Systém komunikace a konzultace (*System of Communication and Consultation*) a Pozice generálních guvernérů (*Position of Governors-General*). Členové Výboru zhodnotili situaci a dospěli k závěru, že „generální guvernér již déle není reprezentantem vlády Jeho Veličenstva ve Velké Británii, a proto není v hlavních městech dominií nikdo pověřený, aby reprezentoval postoj vlády Jeho Veličenstva“.¹³¹⁸ Jednalo se o širší konsensuální koncepci, s níž dominiální státníci souhlasili.¹³¹⁹ Podle zprávy byl tento stav způsoben tím, že

¹³¹⁶ STEWART, R. B., *Treaty-Making Procedure in the British Dominions*, in: The American Journal of International Law, Vol. 32, No. 3, 1938, s. 468; TNA, CAB 32/57, E. (I. R./26) 10, Imperial Conference, 1926: Inter-Imperial Relations Committee: Treaty Procedure Sub-Committee: Report, 16th November, 1926, ff. [1]–4.

¹³¹⁷ HALL, *Commonwealth ...*, s. 575–576; MILLER, J. D. B., *Britain and the Old Dominions*, London 1966, s. 105–107.

¹³¹⁸ TNA, CAB 32/56, Doc. E 129, Imperial Conference, 1926: Inter-Imperial Relations Committee: Report, 18th November, 1926, f. 10.

¹³¹⁹ BORDEN, *Canada in the Commonwealth ...*, s. 125–126; BORDEN, R. L., *The Imperial Conference*, in: Journal of the Royal Institute of International Affairs, Vol. 6, No. 4, 1927, s. 204–205; CAC, AP, AMEL 2/4/2, Bruce to L. S. Amery, 11th November, 1926, ff. [1]–4; tamtéž, Bruce to L. S. Amery, 23rd November, 1926, ff. [1]–4; tamtéž, AMEL 2/4/7, Athlone to L. S. Amery, Pretoria, 9th November, 1926, ff. 3–4. DAWSON, R. M., *The Government of Canada*, 5th Ed., Toronto 1970, s. 144–145; TNA, CO 886/10/4, D. 53845, New Zealand: House of Representatives: Dominions' Status in Foreign Policy of Empire, 1st September, 1925, Doc. No. 128, f. 92 [465]; tamtéž, D. 430/27, Extracts from a Speech Made by the Right Honourable W. L. Mackenzie King, 13th December, 1926, Doc. No. 140, ff. 113–117 [475–477].

„členové Britského společenství národů získali rovnoprávné postavení, v němž představuje generální guvernér tamního reprezentanta Koruny ... nikoli již zástupce nebo diplomatického agenta vlády Jeho Veličenstva nebo některého ministerstva“. Proto se členové Výboru klonili k postoji, že generální guvernér sice dosud představuje z formálního úhlu pohledu oficiální prostředníka mezi londýnskými a dominiálními státníky, neodpovídá to však jeho ústavní pozici, a proto by se do budoucna mělo oficiálně přejít na přímou komunikaci mezi britskými a dominiálními představiteli.¹³²⁰ V praxi generální guvernér nadále reprezentoval Korunu, pokud panovník nebyl přítomen v zemi osobně, a přímo s ním korespondoval.

Kompaktní systém komunikace a způsobu konzultací prostřednictvím vysokých komisařů v období mezi imperiálními konferencemi představoval novou výzvu nejen pro dominia, ale i mateřskou zemi. Výbor pro vztahy v rámci impéria, připravující agendu na konferenci, v červnu 1926 připustil, že je žádoucí, aby se rozvíjely užší osobní kontakty s dominiálními představiteli v té podobě, v jaké se ustanovily v případě australského „styčného důstojníka“ majora Caseyho v roce 1924.¹³²¹ Idea soustavy vysokých komisařů z roku 1926 tkvěla v tom, že by každé dominium mělo ve hlavním městě jednoho britského vysokého komisaře, který by měl plnit kvazi diplomatickou úlohu a na bilaterální úrovni konzultovat aktuální otázky.¹³²² Systém komunikace prostřednictvím vysokých komisařů, kteří reprezentovali svou vládu, nikoli krále, se začal plně rozvíjet až od konce 20. let 20. století a očekávalo se od něho, že bude efektivnější než dosavadní předávání zpráv prostřednictvím generálních guvernérů.¹³²³

Ačkoli zástupci Jihoafrické unie a Irského svobodného státu vystupovali v debatách neaktivněji, měli jen omezený vliv. Kanadčané ve skutečnosti využívali neformálního výsadního postavení nejstaršího a z politického a ekonomického hlediska nejsilnějšího dominia, což jim umožňovalo výrazně zasahovat do diskuzí o budoucím konstitucionálním charakteru Commonwealthu. Jejich pozice mezi

¹³²⁰ TNA, CAB 32/56, Doc. E 129, Imperial Conference, 1926: Inter-Imperial Relations Committee: Report, 18th November, 1926, f. 3.

¹³²¹ CAC, AP, AMEL 2/4/6, [L. S. Amery] to Coates, 10th March, 1926, f. 4; TNA, CAB 24/180/77, E (B) 13, Cabinet: Imperial Conference, 1926: Report No. 3 of Committee on Questions Affecting Inter-Imperial Relations, 22nd June, 1926, ff. 1–4 [461–462].

¹³²² BELOFF, *Imperial ...*, Vol. 2, s. 95; HALL, *Commonwealth ...*, s. 589–590, 596–597; SKILLING, H. G., *Canadian Representation Abroad*, Toronto 1945, s. 115–116.

¹³²³ Podrobněji HILLMER, N., *A British High Commissioner for Canada, 1927–1928*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 1, Is. 3, 1973, s. 339–356.

převážně imperialisticky smýšlejícími Brity, Australany a Novozélandčany na jedné straně a nacionalistickým Iry a Jihoafričany na straně druhé přispělo ve sporných otázkách k přijetí kompromisních formulací. Otevřenému střetu dvou názorových proudů v rámci impéria se proto podařilo nejen vyhnout, ale i na relativně dlouhou dobu rozptýlit i většinu pochybností o nejednotě Britského společenství. Přese všechno i v dalších letech postupně pokračovalo odstraňování zbývajících pozůstatků podřízenosti dominií vůči mateřské zemi.¹³²⁴

Imperiální konference v roce 1926 vyřešila definováním dominiálního statusu různé přetrvávající anomálie a nerovnosti z období, kdy se na dominia pohlíželo jako na podřízené celky. V některých ohledech tyto aspekty institucionálních a konstitučních vztahů v rámci impéria Balfourova deklarace napravila, i když ve skutečnosti pouze formálně uznala stávající praxi. Na místo původně zamýšlené koncepce všeobecné deklarace konstitučních práv a rovnoprávnosti dominií se však přijala série dílčích definic, reagující na rozmanité požadavky dominiálních vlád. Na první pohled by se mohlo zdát, že celý proces dominiální autonomie měl výrazně revoluční charakter, nebylo tomu však, protože konstruktivní „duch“ v jednáních převládl. Přesto imperiální konference skrytě i otevřeně zahájila dlouhou cestu k rozsáhlému zrevidování a zhodnocení forem, opatření a postupů v rámci Commonwealthu. Balfourova deklarace však nezačala platit okamžitě. Muselo se čekat dalších pět let než legislativní proces, odsouhlasený na imperiální konference v roce 1930, dospěl v podobě Westminsterského statutu do konce.¹³²⁵

¹³²⁴ SrV. MANSERGH, *Survey...*, s. 14–15; COOK, R. – MACRAE, D. B., *A Canadian Account of the 1926 Imperial Conference*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 3, Is. 1, 1965, s. 50–53; WIGLEY, *Canada ...*, s. 271.

¹³²⁵ HYAM, R. M., *Britain's Declining Empire: The Road to Decolonisation 1918–1968*, London 2006, s. 70; TNA, CO 886/10/4, D. 12913/26/S, Mr. E. J. Harding (Dominions Office) to Sir Maurice Hankey (Cabinet Office), 4th December, 1926, Doc. No. 151, ff. 148–149 [492].

5. 2. Imperiální konference 1930

Ministr pro dominiální záležitosti a kolonie Leopold Amery vnímal sepsání a přijetí nejvýznamnější části zprávy Balfourova výboru o postavení dominií jako svůj největší úspěch v dosavadním životě.¹³²⁶ Především prosazení dvou základních principů ve vztazích mezi dominií a mateřskou zemí – plné rovnoprávné postavení samosprávných zemí v rámci Impéria a jednotu, symbolizující Korunou – považoval za klíčové. Zdárný průběh konference přičítal skutečnosti, že jednání probíhala na základě osobních až důvěrných kontaktů a vztahů mezi britskými a dominiálními představiteli. Nadále připouštěl, že Velká Británie musí z dlouhodobého úhlu pohledu hrát hlavní roli při formování společné imperiální zahraniční politiky.¹³²⁷ Uspokojení nad prací Výboru vyjádřil obdobně i lord Balfour. Chápal jeho závěry jako krok, jehož nezbytnost diktovala doba. Dne 8. prosince 1926 v proslovu v Horní sněmovně zdůraznil, že „Britské impérium je nyní sjednocenější, než kdy předtím, ... širší loajalitou, společnými cíli a zájmy ... a světovými ideály míru a svobody. Pokud toto není dost, nic dalšího již nepostačí“.¹³²⁸ S odstupem času zhodnotil i britský ministerský předseda Stanley Baldwin význam Balfourovy deklarace během návštěvy Ottawy 2. srpna 1927, kdy vyzdvihl skutečnost, že „každý samosprávný člen impéria je nyní pánem svého osudu“.¹³²⁹ Takřka všechna dominia vnímala imperiální konferenci jako úspěch, opačný názor však měli představitelé Irského svobodného státu.¹³³⁰

Ačkoli Balfourova deklarace „vedla v život“ používání termínu Commonwealth, nedošlo k jejímu formálnímu oznámení cizím mocnostem. Přesto byl jihoafrický premiér Hertzog „plně spokojený, protože na konferenci dosáhl všeho,

¹³²⁶ BARNES – NICHOLSON, s. 482.

¹³²⁷ Srv. AMERY, *Some Aspects ...*, s. 4–5; CAC, AP, AMEL 2/4/2, *The West Australian*, 22nd November, 1926, f. [sine]; tamtéž, AMEL 5/39, *The Scotsman*: What the Empire Is: Union of Mutual Help: Mr. Amery on Conference, 17th December, 1926, f. [45].

¹³²⁸ PD, *HoL*, 5th Series, Vol. 65, 8th December, 1926, c. 1334.

¹³²⁹ BALDWIN, s. 97.

¹³³⁰ Srv. CAC, AP, AMEL 2/4/2, Bruce to [Johnny], 30th November, 1926, f. [1]; tamtéž AMEL 2/4/6, L. S. Amery to [General Sir Charles] Fergusson [Governor-General of New Zealand], 1st December, 1926, f. [1]–5; tamtéž, AMEL 2/4/9, Allardyce to L. S. Amery, 27th December, 1926, f. [1]; TNA, CO 886/10/4, D. 228/27, *Irish Free State: Extracts from Dail Debates*, 15th and 16th December, 1926, Doc. No. 143, ff. 121–139 [479–488].

čeho chtěl dosáhnout“.¹³³¹ Generál Smuts na londýnská jednání pohlížel obdobně. Koncem listopadu 1926 předpokládal, že vzhledem k tomu, že „imperiální konference naformulovala dominiální status tak, jak vždy požadoval“, přestane část politiků agitovat pro odtržení Jižní Afriky od Britského impéria.¹³³² To očekával i Amery.¹³³³ Britský ministr pro dominia navzdory okolnostem, které provázely diskuze na imperiální konferenci, soudil, že právě jihoafrický generál Smuts měl největší zásluhy o rozvoj nové koncepce Commonwealthu.¹³³⁴ Obdobně i tamní generální guvernér generálmajor Alexander Cambridge, první hrabě Athlone, předpokládal, že „nová a uznaná“ konstitucionální pozice Jihoafrické unie uspokojí radikální Afrikánce a že na všechny obtíže nebudou pohlížet z „rasového hlediska“.¹³³⁵

Přesto ne všichni současníci se zcela ztotožnili s formulacemi v deklaraci, a proto nezřídka docházelo k různým výkladům o míře spoluzodpovědnosti mezi „autonomními komunitami“ na provádění imperiální zahraniční politiky a jejich nezávislého postavení.¹³³⁶ Hertzog všeobecně pohlížel na Balfourovu deklaraci jako potvrzení suverénního mezinárodního postavení, *de facto* nezávislosti, Jihoafričanů v rámci impéria.¹³³⁷ Dne 8. března 1928 vyzdvihl během projevu v dolní komoře význam Balfourovy deklarace v tom, že kromě mnoho jiného umožňuje Jihoafrické unii vyhlásit neutralitu v případě válečného konfliktu.¹³³⁸

¹³³¹ Cmd. 2769, s. 411; TNA, CO 886/10/4, D. 384/27, Extracts from a Speech Made by General Hertzog at Dinner Given in his Honour, Cape Town, 13th December, 1926, Doc. No. 141, ff. 117–118 [477–478]; tamtéž, Extracts from a Speech Made by General Hertzog at Luncheon Given in his Honour, Cape Town, 13th December, 1926, Doc. No. 142, ff. 118–121 [478–479].

¹³³² CUL, SP, Add MS 7917, Vol. 3, Smuts to Mr. and Mrs. Gillet, Irene, 25th November, 1926, Doc. No. 471, f. 384.

¹³³³ CAC, AP, AMEL 2/2/24, L. S. Amery to Smuts, 24th January, 1927, ff. [1]–3.

¹³³⁴ AMERY, Leopold Stennett, *Jan Christiaan Smuts*, in: *Spectator*, Vol. 184, No. 6360, 19th May, 1950, s. 676.

¹³³⁵ CAC, AP, AMEL 2/4/7, Athlone to L. S. Amery, Pretoria, 22nd December, 1926, ff. [1]–5.

¹³³⁶ TNA, CO 886/10/4, D. 12913/26/S, Stamfordham to Hankey, 29th November, 1926, Encl. in Doc. No. 149, f. 147 [492]; tamtéž, Mr. L. S. Amery (Dominions Office) to Sir Sidney Low, 29th November, 1926, Doc. No. 150, f. 148 [493]; tamtéž, D. 13330/26, Sir Sidney Low to Mr. L. S. Amery (Dominions Office), 4th December, 1926, Doc. No. 152, f. 150 [494]; tamtéž, Mr. L. S. Amery (Dominions Office) to Sir Sidney Low, 15th December, 1926, Doc. No. 154, ff. 151–152 [494–495]; tamtéž, Sir Sidney Low to Mr. L. S. Amery (Dominions Office), 17th December, 1926, Doc. No. 155, ff. 152–153 [495]; YOUNG, K., *Arthur James Balfour: The Happy Life of the Politician Prime Minister, Statesman and Philosopher 1848–1930*, London 1963, s. 450–451; WHEARE, K. C., *The Statute of Westminster and Dominion Status*, 4th Ed., Oxford 1949, s. 28.

¹³³⁷ Srv. CUL, SP, Add MS 7917, Vol. 3, Smuts to Mr. and Mrs. Gillet, Irene, 30th November, 1926, Doc. No. 472, f. 386; tamtéž, Smuts to Mr. and Mrs. Gillet, Irene, 13th December, 1926, Doc. No. 475, f. 388.

¹³³⁸ K této problematice podrobněji CLOKIE, H. M., *International Affairs: The British Dominions and Neutrality*, in: *The American Political Science Review*, Vol. 34, No. 4, 1940, s. 737–749; HANCOCK, *Smuts ...*, Vol. 2, s. 205–206; TNA, DO 114/22, D. 3177/28, Union of South Africa: Speech by the Prime Minister (General J. B. Hertzog) in the House of Assembly, 8th March, 1928, Doc.

Ačkoli stanoviska Výboru pro vztahy v rámci impéria nedospěly k žádným „přelomovým závěrům“ a jen potvrdily existující stav,¹³³⁹ přesto impérium zasáhla vlna entuziasmu. Jen kanadští politikové zaujali při hodnocení konstitucionálního postavení země výrazně zdrženlivější postoj.¹³⁴⁰ Po roce 1926 se „nové“ rovnoprávné postavení dominií vůči mateřské zemi odrazilo v několika konstitucionálních otázkách. Hojně se diskutovalo především o problematice udržení diplomatické jednoty Britského impéria na základě zvláštních vztahů, opírajících se o doktrínu *inter se*¹³⁴¹ a zřizování diplomatického zastoupení dominií v cizích zemích a recipročně naopak. Jednalo se zejména o jmenování reprezentantů Kanady (Washington, Paříž a Tokio), Jihoafrické unie (Nizozemí, Spojené státy a Itálie) a Irského svobodného státu (Francie, Německo, Spojené státy).¹³⁴² Současně se řešilo i zastoupení dominiálních vlád v Londýně.¹³⁴³

Imperiální konference z roku 1926 doporučila britské vládě ustanovit komisi expertů, kteří by prozkoumali dopady závěrů zprávy Výboru pro vztahy v rámci impéria na dominiální legislativu.¹³⁴⁴ S ohledem na komplikovanou agendu trvala její příprava relativně dlouho, nicméně se dominiální představitelé shodli, že by měla proběhnout před plánovanou imperiální konferencí v roce 1930.¹³⁴⁵ Od 8. října do 4.

No. 429, ff. 323–330; tamtéž, Union of South Africa: Speech by the General J. C. Smuts in the House of Assembly, 8th and 15th March, 1928, Doc. No. 430, ff. 331–338; tamtéž, D. 3492/28, Union of South Africa: Speech by the Minister of Defence (Mr. F. H. P. Creswell) in the House of Assembly, 15th March, 1928, Doc. No. 431, ff. 338–341; tamtéž, D. 3909/28, Union of South Africa: Speech by Prime Minister (General J. B. Hertzog) in the House of Assembly, 19th and 26th March, 1928, Doc. No. 432, ff. 341–352.

¹³³⁹ WIGLEY, *Canada ...*, s. 278.

¹³⁴⁰ Srv. ADAMS, E. E., *The Idea of Constitutional Rights and the Transformation of Canadian Constitutional Law, 1930–1960*, Dizertační práce, Toronto 2009, s. 36; TNA, DO 35/105/6, [Sir William] Clark to Passfield, 23rd January, 1930, ff. 6–7.

¹³⁴¹ Podstata doktríny *inter se* spočívala v tom, že vztahy mezi nezávislými členy Commonwealthu neměly charakter vazeb mezi cizími zeměmi na základě mezinárodního práva. Podrobněji FAWCETT, J. E. S., *The Inter se Doctrine of Commonwealth Relations*, London 1958, s. 5–48; LLOYD, L., *Loosening the Apron Strings: The Dominions and Britain in the Interwar Years*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 92, Is. 369, 2003, s. 283–291.

¹³⁴² K této problematice podrobněji TNA, DO 114/22, *Constitutional Relations of the Empire: Diplomatic Representation of the Dominions in Foreign Countries and of Foreign Countries in the Dominions, 1928–1929*, ff. [1]–172.

¹³⁴³ TNA, CAB 24/186/39, C. P. 140 (27), Cabinet: Representation in the Dominions of His Majesty's Government in Great Britain: Memorandum Circulated by the Lord President of the Council, the Secretary of State for Foreign Affairs, and the Secretary of State for Dominion Affairs, 3rd May, 1927, ff. [1]–3.

¹³⁴⁴ *British Imperial Conference*, in: *Advocate of Peace through Justice*, Vol. 89, No. 1, 1927, s. 16.

¹³⁴⁵ TNA, DO 114/21, D. 10760/28, Telegram to [Canadian, Commonwealth, New Zealand, Union and Newfoundland Governments], 16th November, 1928, f. 59 [33]; tamtéž, DO 114/26, D.

prosine 1929 se konala Konference o platnosti zákonů, vydaných dominií a týkajících se obchodního loďstva (*Conference on the Operation of Dominion Legislation and Merchant Shipping Legislation*),¹³⁴⁶ jejímž cílem bylo odborně posoudit a navrhnout způsob, jak nejlépe inkorporovat politické závěry dominiálních a britských představitelů z roku 1926 do legislativního rámce Britského společenství národů.¹³⁴⁷ Ministerští úředníci a právní experti měli k dispozici memorandum britské mezirezortní komise (tzv. Schusterova komise), jež připravovala podklady od února 1927 do prosince 1928 a která vymezila tři základní okruhy otázek: 1) odmítnutí (*Disallowance*) a výhrady (*Reservation*), 2) exteritoriální platnost dominiální legislativy a 3) Zákon o platnosti koloniálních zákonů z roku 1865.¹³⁴⁸

Odmítnutí znamenalo starou prerogativu Koruny, na jejímž základě a na doporučení britských ministrů se mohla anulovat zákonná norma přijatá v dominiích a koloniích. Často se příliš nevyužívalo, a proto jej konferující doporučili v případě dominií zrušit. Výhrada představovala odepření souhlasu generálního guvernéra, respektive guvernéra se zákonem, aby o něm mohl rozhodnutí učinit přímo panovník. Ministerští úředníci a právní experti se shodli, že by se od toho mělo upustit, protože „v souladu s konstitucionální praxí by vláda Jeho Veličenstva neměla postupovat proti postojům dominiálního kabinetu“. V případě platnosti zákonů, vydaných dominií, připustili, že existuje velký rozdíl mezi zákonnými normami, jež přijmou britští nebo dominiální zákonodárci. Doporučili proto vydat prohlášení, na základě něhož by zákony přijaté dominií měly plnou exteritoriální platnost. Po staletí se zákony v koloniích opíraly o základní principy zákonných norem mateřské země. Zákon o platnosti koloniálních zákonů z roku 1865 nadřadil britské (imperální) legislativní výnosy nad zákony přijaté dominiálními parlamenty. Konferující přijali s ohledem na

680/29, Telegram from Canadian Government, 16th January, 1929, Doc. No. 129, ff. 68–69; tamtéž, D. 2593/29, Telegram from Commonwealth Government, 28th February, 1929, Doc. No. 131, f. 69; tamtéž, D. 3441/29, Telegram from New Zealand Government, 19th March, 1929, Doc. No. 132, f. 69; tamtéž, D. 2638/29, Telegram to [Canadian, Commonwealth, New Zealand, Union and Newfoundland Governments], 23rd March, 1929, Doc. No. 133, f. 70.

¹³⁴⁶ K obsahu konferenčního jednání blíže viz TNA, CAB 32/69, Conference on the Operation of Dominion Legislation: Minutes of Meetings and Reports and Committees, 8th October – 4th December, 1929.

¹³⁴⁷ TNA, CAB 24/204/43, C. P. 196 (29), The Operation of Dominion Legislation: Merchant Shipping Legislation: Memorandum by the Secretary of State for Dominion Affairs, 6th July, 1929, ff. [1]–3 [339–340].

¹³⁴⁸ *Report of the Conference on the Operation of Dominion Legislation and Merchant Shipping Legislation*, in: DAWSON, *The Development...*, s. 373–374; TNA, DO 117/165, Expert Conference on the Operation of Dominion Legislation, 6th September, 1929, ff. [36–56].

rovnoprávné postavení autonomních členů Commonwealthu doporučení, že tato praxe by měla skončit, aby se prohloubila dosavadní spolupráce.¹³⁴⁹ V průběhu jednání se ukázalo, že zástupci Jihoafrické unie a Irského svobodného státu v konstitucionálních otázkách nejsou nakloněni žádným vágním či všeobecným formulací, jež navrhoval předsedající Brit sir Maurice Gwyer.¹³⁵⁰ Závěrečná zpráva Konference o platnosti zákonů, vydaných dominii a týkajících se obchodního loďstva, z roku 1929 posloužila jako část podkladů pro problematiku vztahů v rámci impéria na nadcházející imperiální konferenci.

Počátkem ledna 1930 britský ministr pro dominia Sidney James Webb, první baron Passfield, s ohledem na plánovanou zvláštní ekonomickou konferenci v Ottawě (1932) navrhl, aby se během schůzky londýnských a zámořských reprezentantů v roce 1930 souběžně projednala i hospodářské záležitosti impéria, aby nemusela jako v roce 1923 zasedat imperiální ekonomická konference. Jednalo se první a současně poslední setkání, na němž dominiální a britští představitelé širěji nediskutovali směřování zahraniční a obranné politiky impéria či konstitucionální otázky a na kterém se kvůli propuknutí Velké hospodářské krize většina času strávila debatami o ekonomických otázkách a krocích, jež by se měly podniknout, k hospodářskému zotavení Commonwealthu.¹³⁵¹ Britská vláda Passfieldův návrh schválila včetně jeho doporučení, aby se pro plynulejší projednávání bodů na základě precedentu z roku 1926 ustanovily dílčí odborné výbory.¹³⁵² Oproti minulé konferenci došlo i k výrazné proměně personálního složení zámořských delegací; kromě jihoafrické.¹³⁵³

¹³⁴⁹ Cmd. 3479, *Report of the Conference on the Operation of Dominion Legislation and Merchant Shipping Legislation, 1929*, London 1930, s. 10–41.

¹³⁵⁰ TNA, CAB 24/207/6, C. P. 316 (29), Cabinet: The Conference on the Operation of Dominion Legislation: Memorandum by the Secretary of State for Dominion Affairs, 11th November, 1929, ff. [1]–3 [44–45].

¹³⁵¹ TNA, CAB 24/209/9, C. P. 9 (30), Cabinet: Imperial Conference and Economic Conference: Memorandum by the Secretary of State for Dominions Affairs, 9th January, 1930, ff. [1]–3 [45–46]. K tehdejší ekonomickým obtížím srv. BOYCE, R. W. D., *The Significance of 1931 for British Imperial and International History*, in: *Histoire@Politique: Politique, culture, société*, No. 11, 2010, s. 1–17.

¹³⁵² TNA, CAB 23/63/2, Cabinet 2 (30), Conclusions of a Meeting of the Cabinet, Downing Street, 15th January, 1930, ff. 5–7 [23–25]; tamtéž, CAB 24/209/27, C. P. 28 (30), Cabinet: Imperial Conference and Economic Conference: Memorandum by the Secretary of State for Dominions Affairs, 27th January, 1930, f. [sine].

¹³⁵³ Velkou Británii zastupoval labouristický premiér Ramsay MacDonald, Austrálii jeho labouristický protějšek James Henry Scullin, Kanadu konzervativní ministerský předseda a ministr zahraničí Richard Bedford Bennett, Nový Zéland premiér George William Forbes, Newfoundland jeho kolega sir Richard Squires, Irsko ministr zahraničí Patrick McGilligan a Indii britský ministr pro Indii Anthony Neil Wedgwood Benn. Cmd. 3717, *Imperial Conference 1930: Summary of Proceedings*, London 1930, s. 3–4.

Britský ministerský předseda Ramsay MacDonald zahájil imperiální konferenci, jež se konala od 1. října do 14. listopadu 1930, projevem, v němž vyzval přítomné britské a dominiální představitele, aby navzdory rozdílným politickým názorům rozpory překonaly, odpovědně posoudili zprávu z konference o platnosti dominiální legislativy.¹³⁵⁴ Na rozdíl od imperiální konference v roce 1926 nepředstavovaly konstitucionální otázky hlavní část agendy, a proto se projednávaly jen okrajově. V mnoha ohledech po obsahové stránce kopírovaly finální zprávu komise, řešící platnost dominiální legislativy. Zejména dominiální státníci zastávali názor, že podstata Balfourovy deklarace z roku 1926 tkví v tom, že by měla existovat rovnováha mezi principy jednotné imperiální zahraniční politiky a spolupráce v rámci impéria na jedné straně a mezi rovnoprávným postavením a autonomií na straně druhé. Jihoafričané a Irové spíše upřednostňovali rovnost před samosprávou, zatímco zejména Australané trvali na důležitosti udržení imperiální jednoty.¹³⁵⁵

Klíčová debata o vztazích v rámci impéria proběhla 3. listopadu 1930, kdy zejména irský ministr zahraničí Patrick McGilligan považoval dosažené závěry v konstitucionálních otázkách jen za dočasně dostatečné.¹³⁵⁶ Již dříve jako člen zvláštního Výboru pro vztahy v rámci impéria, který vedl lord kancléř John Sankey, první vikomt Sankey, nesouhlasil s praktickým užitím termínu „britský subjekt“ při uzavírání obchodních smluv, protože Britské společenství národů není podle něj jeden suverénní stát, jeho názor však podporu u ostatních delegátů nezískal.¹³⁵⁷ Irsko se tak na počátku 30. let začalo řadit k nejhlasitějším kritikům vztahů mezi dominií a mateřskou zemí.

Závěrečné rezoluce imperiální konference konstatovala, že britští a zámorští představitelé prodiskutovali a následně schválili zprávu Konference o platnosti dominiální legislativy a že na základě přání Kanady dojde s ohledem na účinnost Zákona o platnosti koloniálních zákonů z roku 1865 k vydání příslušného předpisu ze

¹³⁵⁴ Cmd. 3718, *Imperial Conference, 1930: Appendices to the Summary of Proceedings*, London 1930, s. 6–7.

¹³⁵⁵ Srv. HALL, *Commonwealth ...*, s. 696; HOLLAND, *Britain and ...*, s. 116–117; OLLIVIER, *The Colonial ...*, Vol. 3, s. 295.

¹³⁵⁶ TNA, CAB 32/79, P. M. (30) 14, Imperial Conference, 1930: Minutes of a Meeting of Prime Ministers and Heads of Delegations, Downing Street, 3rd November, 1930, ff. 4–5 [52].

¹³⁵⁷ Srv. TNA, CAB 32/88, E. (I. R.) (30), Imperial Conference, 1930: Committee on Inter-Imperial Relations: Conclusions of the Third Meeting, 10th October, 1930, ff. [1]–5; tamtéž, Imperial Conference, 1930: Committee on Inter-Imperial Relations: Conclusions of the Fourth Meeting, 14th October, 1930, ff. [1]–7; tamtéž, Imperial Conference, 1930: Committee on Inter-Imperial Relations: Conclusions of the Fifth Meeting, 17th October, 1930, ff. [1]–9.

strany britského parlamentu – Westminsterského statutu. Delegáti si odsouhlasili důležitou klauzuli, že „žádný zákon britského parlamentu nebude po přijetí tohoto zákona [tj. Westminsterského statutu – J. V.] v příslušných dominiích platit či jinak novelizován, pokud to nebude dominium výslovně vyžadovat jeho schválení a následné uzákonění“. Dále stanovili závazný rozpis navržené legislativy a doporučili, aby byl Statut přijat do 1. prosince 1931, aby se vztahoval na všechny dominiální zákony přijaté po 1. srpnu 1931 a aby mohl být rozšířen o další body, pokud by o to dominiální představitelé požádali.¹³⁵⁸

Navzdory skutečnosti, že rezoluce imperiální konference z roku 1930 *de facto* představila explicitní návrh příslušného zákona, legislativní proces postupoval velmi pomalu, protože dominia jej zdlouhavě diskutovala a protože Kanada, Austrálie a Newfoundland požadovaly, aby došlo k jeho rozšíření o další klauzule.¹³⁵⁹ Z diskuze vyplynulo, že mezi nejproblematictější body patří pozice Irského svobodného státu, Austrálie, Nového Zélandu a několik dílčí kritických připomínek.¹³⁶⁰ Teprve 4. září 1931 dokončil britský ministr pro dominia James Henry Thomas memorandum, obsahující finální verzi Statutu.¹³⁶¹ O pět dní později ji vláda Jeho Veličenstva schválila. S ohledem na politickou situaci v Irsku souhlasila, aby se procedura urychlila do té míry, aby se zákon stihl projednat počátkem prosince 1931 a aby do konce měsíce vešel i v platnost.¹³⁶² Dne 2. listopadu oficiálně zaslal Thomas jeho konečnou podobu zákonodárcům.¹³⁶³ Westminsterský statut, k jehož schválení došlo po nemalých diskuzích 11. prosince 1931,¹³⁶⁴ odstranil zbývající konstitucionální nerovnosti mezi mateřskou zemí a dominií tím, že ustanovil jejich legislativní nezávislost v rámci Britského impéria.¹³⁶⁵

¹³⁵⁸ Cmd. 3717, s. 17–19.

¹³⁵⁹ Blíže viz TNA, DO 114/33, Discussions on the Summary of Proceedings of the Imperial Conference, 1930 (Cmd. 3717), June 1930 – July 1931, Doc. Nos. 620–624, ff. 540–610 [106–141]; tamtéž, DO 127/10, [Canada]: Statute of Westminster, [1930–1931], ff. 1–187.

¹³⁶⁰ TNA, DO 127/11, Statute of Westminster, [December 1931], ff. 4–32.

¹³⁶¹ TNA, CAB 24/223/8, C. P. 212 (31), Cabinet: The Statute of Westminster: Memorandum by the Secretary of State for Dominion Affairs, 4th September, 1931, ff. 3–6.

¹³⁶² Srv. TNA, CAB 23/68/8, Cabinet 55 (31), Conclusions of Meeting of the Cabinet, 9th September, 1931, ff. 7–8 [139–140]; tamtéž, CAB 23/69/1, Cabinet 72 (31), Conclusions of Meeting of the Cabinet, 29th October, 1931, ff. 2, 4 [3, 5].

¹³⁶³ TNA, LCO 2/1190, H. A. 34/31, Cabinet: Home Affairs Committee: Statute of Westminster: Memorandum by the Secretary of State for Dominion Affairs, 2nd November, 1931, f. [1].

¹³⁶⁴ Podrobněji TNA, DO 114/33, Discussions on the Statute of Westminster, November – December 1931, Doc. No. 625, ff. 610–669 [141–170].

¹³⁶⁵ BURT, A. L., *The Evolution of the British Empire and Commonwealth*, London 1956, s. 758.

Statut se skládal z dvanácti článků. Preambule odkazovala na závěry imperiálních konferencí z roku 1926 a 1930, podle kterých „Koruna symbolizuje volné sdružení členů Britského společenství národů, které pojí společné závazky vůči Koruně“. Konstitucionální pozice vylučovala, aby jakýkoli zákon britského parlamentu platil na území dominia bez souhlasu tamního parlamentu. Současně se stanovilo, že následnictví na trůnu či změna královské titulatury vyžaduje nejen souhlas Westminsteru, ale i dominiálních zákonodárců.¹³⁶⁶ První článek s ohledem na předpojatost vůči pozici Indie definoval, že označení „dominium“ se může vztahovat pouze na „dominium Kanada, Australský svaz, dominium Nový Zéland, Jihoafrickou unii, Irský svobodný stát a Newfoundland“.¹³⁶⁷

Druhá klauzule stanovila, že Zákon o platnosti koloniálních zákonů z roku 1865 ztrácí vydáním Statutu účinnost a že „žádný zákon či legislativní ustanovení dominiálního parlamentu nebude po jeho vydání nulitní či neúčinné, i kdyby se nacházel v rozporu s britským právem...“. Třetí článek zaručoval, že zákony vydané dominiálními parlamenty mají plnou exteritoriální platnost, což Britové z hlediska imperiálních zájmů považovali za užitečné.¹³⁶⁸ Čtvrtý zajišťoval, že žádný zákon Westminsteru nebude po přijetí Statutu v dominiích platit, pokud s ním dominia nevyjádří souhlas. Jednalo se o postup, jenž byl již dříve dohodnut na imperiální konferenci v roce 1926.¹³⁶⁹

Pátý článek reguloval Zákon o obchodním loďstvu (*Merchant Shipping Act*) z roku 1894 ve vztahu k dominiálním zákonodárným institucím. Šestý řešil pravomoci dominiálních parlamentů vůči Zákonu o koloniálních soudních dvorech admirality (*Colonial Courts of Admiralty Act*) z roku 1890. Sedmá klauzule na žádost Kanady rozšiřovala legislativní pravomoci v tamních provinciích. Osmý článek zajišťoval neměnnost ústav Austrálie a Nového Zélandu. Devátý zdůraznil autoritu parlamentu Australského svazu nad ostatními australskými zákonodárnými sbory. Desátá klauzule

¹³⁶⁶ Srv. *Statute of Westminster, 1931* [22 Geo. 5, Ch. 4], s. 1–2, [http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1931/4/pdfs/ukpga_19310004_en.pdf; cit. 2014-08-29]; *Royal and Parliamentary Titles Act, 1927*, [17 Geo. 5, Ch. 4], s. 1–2, [http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1927/4/pdfs/ukpga_19270004_en.pdf; cit. 2014-08-27]; *The Proclamation Altering the Royal Style and Titles*, 13th May, 1927, in: KEITH, *Speeches ...*, s. 171–172.

¹³⁶⁷ TNA, LCO 2/1234, Appendix II: Notes on Clauses of Bill: Clause 1, [November 1931], f. 6.

¹³⁶⁸ TNA, DO 114/33, 4020/247, VI. Notes on Clauses: [Sections 2, 3], February 1932, ff. 692–694 [182–183].

¹³⁶⁹ TNA, LCO 2/1234, [D.] 6591/7, Dominions Office [C. V. Dixon] to Law Officers of the Crowns, Downing Street, 18th August, 1932, f. [1].

obsahovala ustanovení, že druhý až šestý článek nevejdu v platnost dříve, dokud je Austrálie, Nový Zéland a Newfoundland výslovně nepřijmou; Australané, Novozélandčané a Newfoundlandčané však s přijetím příslušné legislativy otáleli.¹³⁷⁰ Jedenáctý článek definoval užívání pojmu „kolonie“ podle vymezení (*Interpretation Act*) z roku 1889, jenž se neměl vztahovat na dominia a jejich provincie či jakékoli části jejich území. Závěrečná dvanáctá část upřesnila název zákona jako Westminsterský statut.¹³⁷¹

Westminsterský statut nepředstavoval univerzální či přirozený všelék na neduhu Commonwealthu. Pacifická dominia z politického úhlu pohledu přijetí statutu příliš neuvítala, ačkoli se již v minulosti nebránila užší spolupráci s mateřskou zemí. V rámci impéria totiž došlo spíše k posílení „odstředivých tendencí“, což již začalo v roce 1926. Balfourova deklarace na jedné straně symbolizovala posílení integrity Commonwealthu, na straně druhé zahájila novou éru vztahů mezi Londýnem a dominiálními vládami.¹³⁷²

¹³⁷⁰ Sr. TNA, LCO 2/1234, [D.] 6591/7, Dominions Office [C. V. Dixon] to Law Officers of the Crowns, Downing Street, 18th August, 1932, ff. [1]–2; tamtéž, [D.] 6591/7, Law Officers of the Crowns [T. W. H. Inskip – F. B. Merriman] to Dominions Office, Downing Street, 18th August, 1932, f. [1]; *The Statute of Westminster, 1931*, in: DAWSON, *The Development...*, s. 413–414.

¹³⁷¹ *The Statute of Westminster, 1931*, in: MANSERGH, *Documents ...*, s. 3; TNA, DO 114/33, 4020/247, VI. Notes on Clauses: [Sections 11, 12], February 1932, f. 698.

¹³⁷² CARRINGTON, *A New Theory of the Commonwealth*, in: *International Affairs*, Vol. 31, No. 2, 1955, s. 138.

Závěr

Konstitucionální vztahy mezi mateřskou zemí a dominií tvořily vedle imperiální zahraniční a hospodářské politiky jednu z nejvýznamnějších a nejzajímavějších kapitol britských imperiálních dějin v první třetině 20. století. Rok 1931 proto většina současníků vnímala nejen jako splnění téměř všech dominiálních cílů z předchozích dekád, ale i jako novou éru vztahů v rámci Commonwealthu, respektive proměnu Britského impéria v Britské společenství národů. Ačkoli Westminsterský statut jen právně definoval to, co zaznělo již v Balfourově deklaraci v roce 1926, jednalo se o přelomový moment, neboť definice dominiálního statusu poskytla zámořským představitelům jasný důkaz toho, že dominia jsou rovnoprávné země s Británií, že se již nenachází v subsidiárním postavení a že je pojí společné závazky vůči Koruně a členství v Britském společenství národů. I když se dominia navenek stala nezávislými státy, k jejich plné emancipaci na mezinárodní úrovni vedla ještě dlouhá cesta.

Proměnu konstitucionální pozice dominií vůči mateřské zemi provázela i postupná změna zažitě imperiální terminologie. Postupem času a především po první světové válce se začal pojem „Commonwealth“, navozující u zámořských politiků dojem existence volnějších vztahů s mateřskou zemí, jasně dominovat nad termínem „impérium“, jehož užíváním si jeho zastánci pro změnu „přivlastnili“ jakýsi punc tradicionalismu a konzervatismu zároveň. Pravdou je, že příliš často skloňovaný pojem „impérium“ vyvolával zdání o podřízeném postavení zámoří vůči Londýnu. Ačkoli oba termíny koexistovaly vedle sebe, nelze je považovat za ekvivalenty; v jistém slova smyslu se jednalo spíše o synonyma, volně označující širší pojetí imperiální struktury Velké Británie. V případě přesnější definice termín „Britské společenství“ vhodněji charakterizoval oproti pojmu „Britské impérium“ spletité vazby mezi autonomními národy impéria a Brity v kontextu dynamicky se vyvíjejících konstitucionálních vztahů. Navzdory skutečnosti, že po desetiletí probíhaly diskuze o jejich obsahové podstatě, teprve na počátku 30. let 20. století se dospělo k závěru, že „Britské impérium“ by se mělo užívat pro geografické vymezení impéria a „Commonwealth“ pro charakterizování vazeb mezi jeho samosprávnými částmi.

Vznik prvních dominií spojením dosavadních geograficky provázaných samosprávných kolonií otevřel otázku, jaké je nové postavení dominií vůči mateřské zemi a ostatním částem impéria. Zahájily se proto akademické a politické diskuze o

různých konceptech budoucí organizační struktury Britského impéria. Z počátku nebylo zřejmé, jestli získají navrch stoupenci decentralizace – autonomisté, nebo zastánci centralizace – federalisté. Záležitosti související s dominiálním statutem se v období před první světovou válkou projednávaly na několika koloniálních a od roku 1907 imperiálních konferencích, aniž se britští a dominiální politikové shodli na nějakém komplexním řešení. Došli jen k dílčím závěrům. Řada zahraničně-politických problémů a zejména obavy z německého námořního zbrojení ovlivnily diskuzi do té míry, že paralelně vzrostl význam druhé vlivné imperiální instituce – Výboru imperiální obrany. Ačkoli se systém imperiálních konferencí jako fórum, na němž se rozhodovaly klíčové otázky imperiální zahraniční, obranné a ekonomické politiky, před Velkou válkou institucionalizoval a pevně „zakotvil“ v imperiální struktuře, musel soupeřit s mocným Výborem pro imperiální obranu.

I když se do roku 1914 obě instituce plně integrovaly do imperiální soustavy, první světová válka tuto institucionální dvojkolejnost ukončila. Navzdory faktu, že „vítězem“ se stal systém imperiálních konferencí, z něhož se vytvořila instituce s jasným složením, pravidelnými zasedáními a zažitými procedurálními postupy, stále se nejednalo o ideální stav. Vztahy mezi dominií a mateřskou zemí totiž „trpěly“ tím, že v mezidobí, kdy se nekonala konferenční jednání, se nacházelo impérium v nežádoucí pasivitě, protože se zmenšila možnost dominií ovlivnit směřování imperiální zahraniční politiky a jiné kroky mateřské země.

První světová válka představovala největší výzvu a zkoušku soudržnosti jednotlivých částí impéria od časů vzniku prvních dominií. Průběh bojů a nezanedbatelné přispění dominií k válečnému úsilí přiměly britskou vládu od roku 1917 dočasně zavést princip stálých kabinetních konzultací prostřednictvím nově ustanoveného Imperiálního válečného kabinetu a uspořádat imperiální válečnou konferenci, na níž došlo k přijetí konstitucionální rezoluce, jež definitivně odmítla vizi federalizace impéria a která zahájila diskuze o modifikaci konstitucionálních vztahů mezi jednotlivými autonomními zeměmi Commonwealthu. Nově mělo dojít k plnému uznání dominií jako samosprávných národů imperiálního společenství. Účast dominií na Pařížské mírové konferenci a témata, jež se na ní projednávala, ovlivnily status dominií nejen vůči mateřské zemi, ale i cizím zemím navenek. Všechna dominia kromě Newfoundlandu se zařadila mezi členy nové mezinárodní organizace – Společnosti národů. Dominiální delegáti současně připojili podpisy pod Versailleskou mírovou smlouvu, z čehož zámořští představitelé usuzovali, že došlo k uznání jejich

formální nezávislosti ze strany Britů. Navzdory očekávání dominiálních zástupců nedošlo k symbolickému mezinárodnímu uznání nového postavení dominií, a proto svět na ně nadále pohlížel jako na nedílnou součást Britského impéria, tj. Britové je stále zastupovali v mnoha ohledech navenek.

Průběh konference nicméně potvrdil, že na dominia již nelze hledět jen jako na obyčejné „kolonie“ či závislá území. První světová válka všeobecně posílila trend, že dominia směřují k širšímu pojetí autonomie a k intenzivnější spolupráci v rámci impéria. Velká válka a účast na jednáních Imperiálního válečného kabinetu přispěly k tomu, že mezi dominií a mateřskou zemí vznikla společná odpovědnost za imperiální zahraniční politiku a že se z dominií „staly“ národy, které začaly postupně usilovat o to, aby i *de iure* získaly potvrzení o nové konstitucionální pozici. Vize, že by se Imperiální kabinet stal „ideální“ imperiální institucí, která by mohla být „chybějícím článkem imperiálního řetězce“ a jež by mohla „zaplnit“ období, kdy se konference nekonají,¹³⁷³ se v poválečných konstitucionálních debatách neprosadila.

Snaha jihoafrického generála Smutse o přijetí všeobecné deklarace konstitucionálních práv na imperiální konferenci v roce 1921 se sice nesetkala s kladným ohlasem, diskuze o konstitucionální problematice se ale posunuly do roviny, jaká je míra podílu dominií na rozhodování o směřování imperiální zahraniční politiky. V průběhu jednání o prodloužení britsko-japonského spojení a při námořní odzbrojovací konferenci ve Washingtonu v letech 1921–1922 často zaujímali zámořští a londýnskými představitelé rozdílná stanoviska. V této době se nakonec vždy podařilo nalézt shodu a udržet imperiální jednotu v klíčových zahraničněpolitických otázkách. Přijetí dominiálního statusu Irskem koncem roku 1921 vedlo k nové fázi konstitucionálních debat. Diskuze, které provázely schválení britsko-irské smlouvy, vyvolaly nejasnosti, jaká je skutečná definice postavení dominií v rámci imperiální struktury, protože přesné vymezení jejich práv a povinností nebylo nikde písemně stanoveno.

Názorové střety mezi dominií a mateřskou zemí pokračovaly i v dalších letech, kdy došlo k řadě událostí, zasahujících do sféry mezinárodních vztahů. Okolnosti a diskuze, které doprovázely Chanacký incident, konferenci v Lausanne, tzv. Platýzovou smlouvu, imperiální konferenci v roce 1923, Ženevský protokol a Locarnský pakt, se

¹³⁷³ CAC, AP, AMEL 2/1/1, [L. S. Amery] to Worsfold, 24th October, 1918, f. [1].

nemalou měrou odrazily v jasnějším vymezení konstitucionálního postavení dominií. Druhotným jevem těchto událostí byl fakt, že se dominia začala postupně dělit na dvě skupiny, z nichž jedna (zejména Nový Zéland a Australský svaz) usilovala o zachování společné imperiální politiky pod výrazným vlivem mateřské země, zatímco druhá (Kanada, Jihoafrická unie) se snažila prosadit, aby dominia v diskuzi představovala formálně nezávislého partnera Britů. Druhá Baldwinova vláda sice zareagovala na konstitucionální problematiku vydělením dominiálních záležitostí z pravomocí britského ministerstva pro kolonie a vytvořením svébytného ministerstva pro dominia, jednalo se však jen spíše o administrativní krok, který nijak neovlivnil touhu dominií po definici jejich statusu v rámci impéria.

Novou etapu konstitucionálních vztahů mezi dominií a mateřskou zemí zahájila až imperiální konference v roce 1926. Názorové spory kanadského ministerského předsedy Williama Lyona Mackenzieho Kinga s tavním generálním guvernérem lordem Byngem a politické změny v Jihoafrické unii ovlivnily v průběhu roku 1926 agendu vztahů v rámci impéria. V průběhu konference došlo k přijetí klíčového konstitucionálního prohlášení (též někdy Balfourovy deklarace), definujícího postavení dominií v rámci impéria. Ve zprávě Výboru pro vztahy v rámci impéria se Britové a dominiální zástupci shodli, že „v Britském impériu existují autonomní společenství, jež mají rovnoprávné postavení a která nejsou v domácích a zahraničních záležitostech žádným způsobem podřízena jedno druhému, i když je poji společné závazky vůči Koruně a jsou volně sdružena jako členové Britského společenství národů“.¹³⁷⁴

Ačkoli se v definování dominiálního statusu odstranily různé přetrvávající nerovnosti a anomálie z období, kdy se na dominia pohlíželo jako na subsidiární území, byla Balfourova deklarace sama o sobě jen začátek pětiletého legislativního procesu, jež musel v závěru „posvětit“ britský parlament. Komise právních expertů prozkoumala závěry Výboru pro vztahy v rámci impéria dopady na dominiální legislativu a po zapracování připomínek celou proceduru završilo vydání Westminsterského statutu, který potvrdil konstitucionální rovnost mezi dominií a mateřskou zemí. Rok 1931 na jednu stranu ukončil diskuze o postavení dominií, na

¹³⁷⁴ Jednalo se o Velkou Británii a Severní Irsko, Kanadu, Austrálii, Nový Zéland, Jižní Afriku, Irský svobodný stát a Newfoundland. TNA, CAB 32/46, E. (1926), Imperial Conference, 1926: Committee of Inter-Imperial Relations: Minutes of the First Meeting of the Committee, 27th October, 1926, f. 2 [8].

druhou stranu nepředstavoval univerzální řešení na všechny problémy Commonwealthu, který se na počátku 30. let 20. století nacházel v nelehké mezinárodní a ekonomické situaci. Rozpory ohledně imperiální zahraniční politiky se překonat nepodařilo. Všeobecně v impériu začaly sílit dezintegrační tendence, spojené s obezřetností dominií ohledně závazků mateřské země vůči Evropě.

Dominia naložila s nově potvrzeným suverénním mezinárodním postavením, *de facto* nezávislostí, odlišně (různorodě). Pacifická dominia s aplikací Westminsterského statutu otálela. Australský svaz přijal zákon až za války v roce 1942 a definitivně celý proces skončil až přijetím Zákona o Austrálii (*Australia Act*) z roku 1986. Nový Zéland s přijetím nespěchal, a proto jej akceptoval až v roce 1947; zbývající pravomoci britské vlády odstranila teprve nová ústava z roku 1986. Kanadský parlament sice Westminsterský statut schválil, ale vymínil si s ohledem na tamní provincie dodatečné úpravy v kanadské ústavě, které se podařilo úspěšně dokončit až v roce 1982. Jihoafrická unie po menších diskuzích stvrdila své nové postavení dvěma zákony z roku 1934. Newfoundland jej nikdy z vnitropolitických a ekonomických důvodů neratifikoval, raději se v roce 1934 vzdal výsad autonomní vlády a po druhé světové válce došlo k jeho přičlenění ke Kanadě jako jedné z provincií. Irský svobodný stát nikdy formálně Westminsterský status nepřijal. Politické vítězství Éamona de Valery ve všeobecných volbách v roce 1932 vedlo k tomu, že Irové se rozhodli budoucnost země nespojovat s Brity, a proto s nimi postupně zpřetrhali zbývající pouta. V roce 1937 přijali kontroverzní ústavu, za druhé světové války vyhlásili neutralitu a následně v roce 1949 deklarovali nezávislost a vystoupili z Britského společenství národů.

Seznam použité literatury

1. Nevydané prameny

D) The National Archives (TNA)

a) Admiralty Papers (ADM)

ADM 1 – Admiralty, and Ministry of Defence, Navy Department: Correspondence and Papers

ADM 1/8630/142 – British Empire Delegation to the Washington Conference:
Minutes of Meetings, 13 November 1921 to 31 January, 1922.

b) Board of Trade Papers (BT)

BT 11 – Board of Trade and successors: Commercial Relations and Exports Department and predecessors

BT 11/19 – Washington Conference 1921–1922.

c) Cabinet Papers (CAB)

CAB 1 – Cabinet Office: Miscellaneous Records

CAB 1/4 – Miscellaneous Records.

CAB 2 – Committee of Imperial Defence and Standing Defence Sub-Committee: Minutes

CAB 2/2 – Meetings: Nos. 83–119.

CAB 5 – Committee of Imperial Defence: Colonial Defence Memoranda (C Series)

CAB 5/3 – Memoranda – Series C. Nos. 90–130.

CAB 17 – Committee of Imperial Defence: Miscellaneous Correspondence and Memoranda

CAB 17/77 – Colonial Conference, 1907: Papers Prepared for Conference: Colonial
Preferential Tariffs: Naval and Military Subjects.

CAB 17/101 – Dominions Representation on the Committee of Imperial Defence.

CAB 17/190 – Imperial Co-Operation: Memoranda, etc., by L. S. Amery.

CAB 17/199 – Imperial Co-operation: Memoranda, etc., by L. S. Amery.

CAB 21 – Cabinet Office and Predecessors: Registered Files (1916 to 1965)

CAB 21/243 – Irish Settlement: Negotiations between HM Government and Irish Leaders.

CAB 23 – War Cabinet and Cabinet: Minutes

CAB 23/25/27 – Cabinet: Conclusions: CC 43 (21).

CAB 23/26/11 – Cabinet: Conclusions: CC 56 (21).

CAB 23/27/5 – Cabinet: Conclusions: CC 78 (21).

CAB 23/27/16 – Cabinet: Conclusions: CC 89 (21).

CAB 23/31/2 – Cabinet: Conclusions: CC 49 (22).

CAB 23/39/54 – Conferences of Ministers: Conclusions: Ministerial Conference 153.

CAB 23/40/12 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 12.

CAB 23/40/14 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 14.

CAB 23/42/1 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 1.

CAB 23/42/2 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 31.

CAB 23/42/3 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 32.

CAB 23/42/8 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 37.

CAB 23/42/9 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 38.

CAB 23/42/12 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 41.

CAB 23/42/13 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 41 (1).

CAB 23/42/18 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 46.

CAB 23/42/19 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 47.

CAB 23/43/1 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 1.

CAB 23/43/4 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 16.

CAB 23/43/11 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 30.

CAB 23/43/12 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 31.

CAB 23/43/13 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 32.

CAB 23/43/14 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 37.

CAB 23/43/15 – Imperial War Cabinet: Minutes of Meetings: IWC 38.

CAB 23/46/20 – Cabinet: Conclusions: CC 48 (23).

CAB 23/49/23 – Cabinet: Conclusions: CC 14 (25).

CAB 23/49/25 – Cabinet: Conclusions: CC 16 (25).

CAB 23/49/26 – Cabinet: Conclusions: CC 17 (25).

CAB 23/50/8 – Cabinet: Conclusions: CC 18 (25).

CAB 23/51/7 – Cabinet: Conclusions: CC 53 (25).

CAB 23/51/14 – Cabinet: Conclusions: CC 60 (25).

CAB 23/52/8 – Cabinet: Conclusions: CC 8 (26).

CAB 23/52/14 – Cabinet: Conclusions: CC 14 (26).

CAB 23/63/2 – Cabinet: Conclusions: CC 2 (30).

CAB 23/68/8 – Cabinet: Conclusions: CC 55 (31).

CAB 23/69/1 – Cabinet: Conclusions: CC 72 (31).

CAB 24 – War Cabinet and Cabinet: Memoranda (GT, CP and G War Series)

CAB 24/97/102 – C. P. 599: Mandates.

CAB 24/125/49 – C. P. 3048: The Anglo-Japanese Alliance.

CAB 24/128/30 – C. P. 3331: Copies of Documents Relating to the Proposals of His Majesty's Government for an Irish Settlement.

CAB 24/138/1 – C. P. 4101: Report by General Officer Commanding-in-Chief on the Situation in Ireland for Week Ending July 8th, 1922.

CAB 24/138/94 – C. P. 4195: The Turco-Greek Situation: Co-operation of Dominions.

CAB 24/162/8 – C. P. 408 (23): The Discussion on Foreign Relations in the Imperial Conference, October 8th, 1923.

CAB 24/172/5 – C. P. 105 (25): The Geneva Protocol and Security.

CAB 24/172/6 – C. P. 106 (25): The British Policy Considered in Relation to European Situation.

CAB 24/172/11 – C. P. 111(25): Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes.

CAB 24/172/12 – C. P. 112 (25): Reduction of Armaments: Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes: French and Belgian Security.

CAB 24/172/16 – C. P. 116 (25): French Security.

CAB 24/172/18 – C. P. 118 (25): French and Belgian Security.

CAB 24/172/21 – C. P. 121 (25): Reduction of Armaments: Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes: French and Belgian Security.

CAB 24/172/22 – C. P. 122 (25): British Foreign Policy and the Problem of Security.

CAB 24/172/36 – C. P. 136 (25): Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes.

CAB 24/172/48 – C. P. 148 (25): The Dominions and the Colonial Office: Proposals for Reorganisation.

CAB 24/175/73 – C. P. 473 (25): Position of the Dominions in Relation to the Locarno Treaty.

CAB 24/176/31 – C. P. 532 (25): Next Imperial Conference.

- CAB 24/179/24 – C. P. 124 (26): Imperial Conference (Agenda) Committee 1926.
- CAB 24/180/24 – C. P. 224 (26): Imperial Conference, 1926: Documents Committee.
- CAB 24/180/64 – C. P. 263 (26): Canadian Political Crisis.
- CAB 24/180/77 – C. P. 276 (26): Imperial Conference 1926 (Documents) Committee.
- CAB 24/181/4 – C. P. 304 (26): Imperial Conference 1926 (Documents) Committee:
 Sub-Committee on the Form of Preamble and Signature of Treaties.
- CAB 24/180/82 – C. P. 381 (26): Canadian Political Crisis.
- CAB 24/181/6 – C. P. 306 (26): Status of the Union of South Africa.
- CAB 24/181/41 – C. P. 341 (26): Status of the Union of South Africa.
- CAB 24/186/39 – C. P. 140 (27): Representation in the Dominions of His Majesty's
 Government in Great Britain.
- CAB 24/204/43 – C. P. 196 (29): The Operation of Dominion Legislation: Merchant
 Shipping Legislation.
- CAB 24/207/6 – C. P. 316 (29): The Conference on the Operation of Dominion
 Legislation.
- CAB 24/209/9 – C. P. 9 (30): Imperial Conference and Economic Conference.
- CAB 24/209/27 – C. P. 28 (30): Imperial Conference and Economic Conference.
- CAB 24/223/8 – C. P. 212 (31): The Statute of Westminster.
- CAB 29 – Cabinet Office: International Conferences: Minutes and Papers**
- CAB 29/1 – Memoranda 1–34A.
- CAB 29/7 – Memoranda 1–100.
- CAB 29/8 – Memoranda 101–200.
- CAB 29/9 – Memoranda 201–300.
- CAB 29/10 – Memoranda 301–400.
- CAB 29/14 – Memoranda 701–800.
- CAB 29/28 – Peace Conference: British Empire Delegation: Minutes of Meetings B.
 E. D. 1–80.
- CAB 30 – Cabinet Office: Washington (Disarmament) Conference, Minutes and
 Memoranda**
- CAB 30/1A – British Empire Delegation Conference: Minutes 48–73.
- CAB 30/4 – British Empire Delegation Conference: Index to Plenary Sessions 1–7.
- CAB 30/5 – British Empire Delegation Conference: Minutes of Meetings and
 Memoranda, W. D. C. 1–80.

CAB 30/27 – Notes of Conversations between the British Empire Delegation and Foreign Delegation, S.W. 1–51.

CAB 32 – Cabinet Office: Imperial and Imperial War Conferences: Minutes and Memoranda

CAB 32/2 – Imperial Conferences: Stenographic Notes of Meetings: E. 1 – E. 34.

CAB 32/4 – Notes of Informal Talks between Prime Ministers and Representatives etc. of the Empire and Dominions, etc.

CAB 32/7 – Imperial Conference London 1923: Preparatory arrangements: Agenda committee: Report and conclusions IA (23) Series.

CAB 32/9 – Imperial Conference London 1923: Conference Documents: Stenographic Notes of Conference Meetings E (1923) 1–16.

CAB 32/22 – Imperial Conference London 1923: Conference Committees: The Position of the Dominions and India in Relation to the Signature of Treaties and the Question of Territorial Waters.

CAB 32/38 – Imperial Economic Conference London 1926: Preparatory Arrangements: Cabinet Agenda Committee.

CAB 32/39 – Imperial Economic Conference London 1926: Cabinet Documents Committee: Cabinet Documents Committee: Report and Proceedings.

CAB 32/42 – Imperial Economic Conference London 1926: Cabinet Documents Committee: Sub-Committee No.1 of Cabinet Documents Committee.

CAB 32/45 – Imperial Economic Conference London 1926: Cabinet Documents Committee: Informal Meeting of British, Dominion and Indian Secretariats.

CAB 32/46 – Imperial Economic Conference London 1926: Conference Documents: Stenographic Notes of Meetings E (1926) 1–16.

CAB 32/56 – Imperial Economic Conference London 1926: Conference Committees: General Subjects: Certain Aspects of Inter-Imperial Relations.

CAB 32/57 – Imperial Economic Conference London 1926: Conference Committees: General Subjects: Sub-Committee on Treaty Procedure.

CAB 32/69 – Conference on the Operation of Dominion Legislation London, 1929.

CAB 32/79 – Imperial Conference London 1930: Conference Documents: Meetings of Prime Ministers and Heads of Delegations.

CAB 34 – Committee of Imperial Defence, Standing Defence Sub-Committee

CAB 34/1 – Memoranda (SS Series).

CAB 37 – Cabinet Office: Photographic Copies of Cabinet Papers

CAB 37/106/58 – Imperial Conference, 1911: Statement Showing Proposed Action of His Majesty's Government on the Resolutions Submitted by the Dominions Governments.

d) Colonial Office Papers (CO)

CO 323 – Colonies, General: Original Correspondence

CO 323/511 – Correspondence, Original – Secretary of State: Offices: Miscellaneous.

CO 323/514 – Correspondence, Original – Secretary of State: Offices: Despatches.

CO 323/534 – Correspondence, Original – Secretary of State: Offices: Miscellaneous.

CO 537 – Colonial Office and Predecessors: Confidential General and Confidential Original Correspondence: Dominions

CO 537/1029 – League of Nations, Voting Power of British Empire.

CO 537/1035 – Commonwealth Channels of Communication.

CO 537/1043 – Imperial Conference, Report on Agenda.

CO 537/1058 – Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes

CO 537/1061 – United States and the Geneva Protocol.

CO 537/1113 – Imperial Conference, Memorandum (DO 55357).

CO 885 – War and Colonial Department and Colonial Office: Subjects Affecting Colonies Generally, Confidential Print

CO 885/8/12 – Memorandum on the Colonial Office Establishment.

CO 886 – Colonial Office: Dominions, Confidential Print

CO 886/2/5 – Extracts from Proceedings of Colonial Conferences [1887, 1897, 1902 and 1907] Relating to Defence.

CO 886/2/7 – Further Correspondence Relating to the Proposed Formation of an Imperial General Staff.

CO 886/2/8 – Imperial Conference on the Subject of the Defence of the Empire: 1909: Minutes of Proceedings.

CO 886/2/9 – Defence Conference 1909: Confidential Papers Laid Before the Imperial Defence Conference 1909.

CO 886/3/2 – Further Correspondence [July 7 1909 to April 1911] Relating to the Imperial Conference.

CO 886/4/5 – Imperial Conference 1911.

CO 886/4/7 – Proposed Reorganisation of the Colonial Office.

CO 886/4/9 – Proposed Reorganisation of the Colonial Office.

- CO 886/4/12 – Imperial Conference 1911: Reorganisation of the Colonial Office and Position of the High Commissioner: New Zealand Resolution 3.
- CO 886/4/13 – Imperial Conference 1911: Resolution (No. 1) of Union of South Africa.
- CO 886/5A/2 – Reorganisation of the Colonial Office.
- CO 886/5A/3 – Imperial Conference, 1911: Statement Showing Proposed Action of His Majesty's Government on the Resolutions Submitted by the Dominions Governments.
- CO 886/5B/1 – Imperial Conference 1911: Minutes of Proceedings.
- CO 886/7/11 – Correspondence [1917, 1918, and 1919 (Nos. 276, 286, and 289–293)] Relating to the Imperial Conference 1911 and the Imperial War Conferences of 1917 and 1918.
- CO 886/8/3 – Constitutional Relations of the Empire: Correspondence and Papers 1917–1921.
- CO 886/9/3 – (A) Representation on Council and Votes in Assembly: (B) Channels of Communication: Correspondence with the Self-Governing Dominions: 1919 & 1920.
- CO 886/9/7 – Mandates: I. Position of Mandatory Powers; II. Procedure Necessary to Enable Dominion Governments Legally to Exercise Powers Conferred upon them by Mandates: Correspondence with Self-Governing Dominions, 1919–1920.
- CO 886/9/8 – International Arrangements and Treaty Relations: Position of the Self-Governing Dominions: Correspondence 1917–1920 (Nos. 147 to 150) 1921
- CO 886/10/1 – International Arrangements and Treaty Relations: Position of the Self-Governing Dominions: Correspondence 1922.
- CO 886/10/2 – International Arrangements and Treaty Relations: Position of the Self-Governing Dominions and Southern Rhodesia: Correspondence 1923.
- CO 886/10/4 – Constitutional Relations of the Empire: Correspondence and Papers 1923–1926.
- CO 886/10/5 – Correspondence [1923–1926] Relating to the Imperial Conference 1911, Imperial War Conferences of 1917 and 1918, Imperial Meetings, 1921, Imperial Conference 1923, and the Imperial Economic Conference, 1923.

e) Dominions Office Papers (DO)

DO 35 – Dominions Office and Commonwealth Relations Office: Original Correspondence

DO 35/105/6 – Inter-Imperial Relations: Speech by General Smuts.

DO 35/538/5 – Dispatches: Inter-Imperial Relations: Phraseology.

DO 114 – Confidential Print Dominions

DO 114/21 – Imperial Conferences: Further Correspondence.

DO 114/22 – Constitutional Relations of the Empire: Further Correspondence and Papers.

DO 114/26 – Imperial Conferences: Further Correspondence.

DO 114/32 – Constitutional Relations of the Empire (Including Defence): Further Correspondence and Papers, Vol. I.

DO 114/33 – Constitutional Relations of the Empire (Including Defence): Further Correspondence and Papers, Vol. II.

DO 117 – Dominion Office: Supplementary Original Correspondence

DO 117/4 – Canadian General Election.

DO 117/9 – Treaty of Locarno.

DO 117/10 – Agenda & Organisation of Imperial Conference.

DO 117/20 – Canadian Political Crisis.

DO 117/21 – Position of Representative of the British Empire on the Council of the League of Nations, Imperial Conference Agenda.

DO 117/22 – Conclusions of Meeting of Sub Committee on the Form and Preamble and Signature of Treaties, Imperial Conference Agenda.

DO 117/24 – Canadian Political Crisis.

DO 117/32 – Inter-Imperial Relations, Status of South Africa.

DO 117/33 – Constitutional Position of the Dominions.

DO 117/48 – Inter-Imperial Relations, Meetings of Committee of Heads of Delegations.

DO 117/165 – Conference on the Operation of Dominion Legislation.

DO 121 – Dominions Office and Commonwealth Relations Office: Private Office Papers

DO 121/1 – Setting-Up of Dominions Office: Report of Committee and Correspondence between Warren Fisher, Winston Churchill, L. S. Amery, etc.

DO 121/60 – Canada: Private Letters Addressed to Lord Byng of Vimy, Governor-General, When He Declined to Dissolve Parliament at the Request of the Canadian Prime Minister, Mr Mackenzie King.

DO 127 – Dominions Office and Successors: High Commission and Consular Archives, Canada: Registered Files

DO 127/10 – Statute of Westminster.

DO 127/11 – Statute of Westminster.

f) Foreign Office Papers (FO)

FO 372 – Foreign Office: Treaty Department and Successors: General Correspondence from 1906

FO 372/2197 – Empire Foreign Policy: Code 384 Files 5885 (to Paper 10764).

FO 372/2198 – Empire Foreign Policy: Code 384 Files 5885 (Papers 11267 – End) – End.

FO 800 – Foreign Office, Private Offices: Various Ministers' and Officials' Papers

FO 800/257 – Chamberlain, Sir Austen: Miscellaneous Correspondence: Volume 2

FO 800/258 – Chamberlain, Sir Austen: Miscellaneous Correspondence: Volume 3

FO 800/259 – Chamberlain, Sir Austen: Miscellaneous Correspondence: Volume 4

g) Lord Chancellor's Office Papers (LCO)

LCO 2 – Lord Chancellor's Office and Lord Chancellor's Department: Registered Files

LCO 2/1190 – Status of Westminster Bill, 1931: Giving Effect to Certain Resolutions Passed at the Imperial Conferences, 1926 and 1930.

LCO 2/1234 – Colonial and Dominion Matters, Including India and Eire: Statute of Westminster, 1931: Law Officers' Opinion on a Point Arising in Connection with the Interpretation of.

h) Public Record Office (PRO)

PRO 30/30 – Viscount Alfred Milner: Papers

PRO 30/30/22 – Memorandum on Imperial Constitution by Sir H. Lambert.

II) University of Cambridge: Cambridge University Library (CUL)

a) Smuts Papers (SP)

Add. MS 7917 – Jan Christian Smuts: Correspondence

Add. MS 7917, Box No. 1 – Letters to Alice Clark, 1906–1933.

Add. MS 7917, Vol. 1 – Letters to Margaret Clark Gillett and Arthur B. Gillett: 1906–1919.

Add. MS 7917, Vol. 2 – Letters to Margaret Clark Gillett and Arthur B. Gillett: 1920–1925.

Add. MS 7917, Vol. 3 – Letters to Margaret Clark Gillett and Arthur B. Gillett: 1926–1930.

Add. MS 7917, Vol. 6 – Letters to Margaret Clark Gillett and Arthur B. Gillett: 1935–1936.

III) University of Cambridge: Churchill College: Churchill Archives Centre (CAC)

a) Amery Papers (AP)

AMEL 1/2 – Political, up to First World War

AMEL 1/2/5 – General Articles.

AMEL 1/2/16 – Colonial and Imperial Conferences.

AMEL 1/2/18 – Speeches.

AMEL 1/2/20 – General Articles.

AMEL 1/3 – Public and Political: First World War, Colonial Office and Admiralty

AMEL 1/3/40 – Correspondence with 1st Lord Milner.

AMEL 1/3/55 – The Future of the Imperial Cabinet System.

AMEL 2/1 – Correspondence Year Files

AMEL 2/1/1 – Correspondence A – Z.

AMEL 2/1/2 – Correspondence A – Z.

AMEL 2/1/3 – Correspondence A – Z.

AMEL 2/1/4 – Correspondence A – Z.

AMEL 2/1/9 – Correspondence A – Z.

AMEL 2/1/10 – Correspondence A – Z.

AMEL 2/2 – Special Correspondence

AMEL 2/2/11 – Special Correspondence: Professor H. Duncan Hall.

AMEL 2/2/24 – Special Correspondence: Jan Smuts.

**AMEL 2/4 – Private and Personal Correspondence with Governors General,
State Governors and Colonial Governors**

AMEL 2/4/1 – Australia.

AMEL 2/4/2 – Australia.

AMEL 2/4/4 – Canada.

AMEL 2/4/6 – New Zealand.

AMEL 2/4/7 – South Africa.

AMEL 2/4/9 – Newfoundland, Southern Rhodesia and the Irish Free State.

AMEL 3 – Constituency

AMEL 3/4 – Birmingham Constituency Correspondence M – Z.

AMEL 5 – Press Cuttings

AMEL 5/39 – The Imperial Conference.

b) Hankey Papers (HP)

HNKY 7 – Papers – C. I. D

HNKY 7/6 – Papers for the Imperial Conference.

HNKY 7/7 – Co-ordination of Departmental Action on the Outbreak of War.

HNKY 7/8 – Future Work of the Committee of Imperial Defence.

HNKY 24 – Historical

HNKY 24/2 – Versailles Conference, 1919.

HNKY 27 – Literary – Broadcasts

HNKY 27/5 – General Smuts.

IV) The British Library (BL)

a) Balfour Papers (BP)

Add MS 49698, Vol. XVI – Confidential Correspondence with Members of the
Cabinet, and the Committee of Imperial Defence.

Add MS 49704, Vol. XXII – [Correspondence with Sir Maurice Hankey]: 1916–1927.

Add MS 49734, Vol. LII – [Correspondence with] Marquis Curzon of Kedleston:
1915–1923.

Add MS 49748, Vol. LXVI – Papers Relating to Foreign Affairs: 1914–1918.

Add MS 49775, Vol. XCIII – [Correspondence with] Alfred Lyttelton: 1888–1912;
Leopold Stennett Amery: 1903–1926.

b) Cecil of Chelwood Papers (CP)

Add MS 51102, Vol. XXXII – Cabinet Memoranda and Other Papers Concerning Foreign and Home Affairs, Mostly Headed or Annotated ‘War Cabinet’, ‘Cabinet’, or ‘For Cabinet’: 1916–1927.

2. Vydané prameny

I) Parlamentní dokumenty Dolní sněmovny: Vládní nařízení (*House of Commons Parliamentary Papers: Command Papers*)

C. 5091, *Colonial Conference, 1887: Proceedings of the Colonial Conference: 1887*, Vol. I, London 1887.

C. 7553, *Colonial Conference, 1894: Report by the Right Hon. the Earl of Jersey, G.C.M.G., on the Colonial Conference at Ottawa, with the Proceedings of the Conference and Certain Correspondence*, London 1894.

C. 8485, *Correspondence between the Secretary of State for the Colonies and the Self-governing Colonies Respecting the Celebration of the Sixtieth Anniversary of the Accession of Her Majesty the Queen*, London 1897.

C. 8596, *Proceedings of a Conference between the Secretary of State for the Colonies and the Premiers of the Self-governing Colonies, at the Colonial office, London, June and July 1897*, London 1897.

Cd. 708, *Colonies: Correspondence Relating to the Proposed Alteration of the Royal Style and Titles of the Crown*, London 1901.

Cd. 1299, *Colonial Conference, 1902: Papers Relating to a Conference between the Secretary of State for the Colonies and the Prime Ministers of Self-governing Colonies; June to August, 1902*, London 1902.

Cd. 1597, *Colonial Conference, 1902: Memorandum on Sea Power and the Principles Involved in It*, London 1903.

Cd. 1932, *Report of the War Office (Reconstitution) Committee, Part I*, London 1904.

Cd. 1968, *Report of the War Office (Reconstitution) Committee, Part II*, London 1904.

Cd. 2002, *Report of the War Office (Reconstitution) Committee, Part III*, London 1904.

Cd. 2200, *Committee of Imperial Defence: Copy of Treasury Minute Dated 4th May 1904, as to Secretariat*, London 1904.

Cd. 2785, *Colonial Conference: Correspondence Relating to the Future Organization of Colonial Conferences*, London 1906.

- Cd. 2975, *Colonial Conference: Correspondence Relating to a Proposed Colonial Conference in 1907*, London 1906.
- Cd. 3337, *Colonial Conference, 1907: Despatch from the Secretary of State for the Colonies, with Enclosures, Respecting the Agenda of the Colonial Conference, 1907*, London 1907.
- Cd. 3340, *Colonial Conference, 1907: Correspondence Relating to the Colonial Conference, 1907*, London 1907.
- Cd. 3404, *Colonial Conference, 1907: Published Proceedings and Précis of the Colonial Conference, 15th to 26th April, 1907*, London 1907.
- Cd. 3406, *Colonial Conference, 1907: Published Proceedings and Précis of the Colonial Conference, 30h April to 14th May, 1907*, London 1907.
- Cd. 3523, *Colonial Conference, 1907: Minutes of Proceedings of the Colonial Conference, 1907*, London 1907.
- Cd. 3524, *Colonial Conference, 1907: Papers Laid and before the Colonial Conference, 1907*, London 1907.
- Cd. 3795, *Despatch to the Governors of the Self-Governing Colonies Relative to the Reorganization of the Colonial Office*, London 1907.
- Cd. 4325, *Australasia: Correspondence Relating to the Naval Defence of Australia and New Zealand*, London 1908.
- Cd. 4475, *Imperial Conference: Correspondence Relating to the Proposed Formation of an Imperial General Staff*, London 1909.
- Cd. 4611, *Army: Memorandum by the Army Council on the Existing Army System and on the Present State of the Military Forces in the United Kingdom*, London 1909.
- Cd. 4948, *Imperial Conference: Correspondence and Papers Relating to a Conference with Representatives of the Self-Governing Dominions on the Naval and Military Defence of the Empire*, London 1909.
- Cd. 5135, *Dominions No. 2: Report of the Dominions Department of the Colonial Office for the Year 1909–1910*, London 1910.
- Cd. 5273, *Dominions No. 4: Further Correspondence Relating to the Imperial Conference*, London 1910.
- Cd. 5513, *Dominions No. 5: Imperial Conference: Correspondence Relating to the Imperial Conference*, London 1911.

- Cd. 5745, *Dominions No. 7: Imperial Conference, 1911: Minutes of Proceedings of the Imperial Conference, 1911*, London 1911.
- Cd. 5746–1, *Dominions No. 8: Imperial Conference, 1911: Papers Laid before the Conference*, London 1911.
- Cd. 5746–2, *Dominions No. 9: Imperial Conference, 1911: Papers Laid before the Imperial Conference: Naval and Military Defence*, London 1911.
- Cd. 6560, *Dominions No. 13: Despatch from the Secretary of State for the Colonies as to the Representation of the Self-Governing Dominions on the Committee of Imperial Defence*, London 1913.
- Cd. 6863, *Dominions No. 14: Report for 1912–13 Relating to the self-Governing Dominions: Prepared in the Dominions Department of the Colonial Office*, London 1913.
- Cd. 7347, *Dominions No. 15: Correspondence Relating to the Representation of the Self-Governing Dominions on the Committee of Imperial Defence*, London 1914.
- Cd. 7874, *Union of South Africa: Report on the Outbreak of the Rebellion and the Policy of the Government with Regard to Its Suppression*, London 1915.
- Cd. 8566, *The Imperial War Conference, 1917: Extracts from Minutes of Proceedings and Papers Laid before the Conference*, London 1917.
- Cd. 9005, *War Cabinet: Report for the Year 1917*, London 1918.
- Cd. 9177, *The Imperial War Conference, 1918: Extracts from Minutes of Proceedings and Papers Laid before the Conference*, London 1918.
- Cmd. 1474, *Conference of the Prime Ministers and Representatives of the United Kingdom, the Dominions and India, Held in June, July, and August 1921: Summary of Proceedings and Documents*, London 1921.
- Cmd. 1502, *Correspondence Relating to the Proposals of His Majesty's Government for an Irish Settlement*, London 1921.
- Cmd. 1539, *Further Correspondence Relating to the Proposals of His Majesty's Government for an Irish Settlement*, London 1921.
- Cmd. 1560, *Articles of Agreement for a Treaty between Great Britain and Ireland*, London 1921.
- Cmd. 1814, *Turkey No. 1 (1923): Lausanne Conference on Near Eastern Affairs 1922–1923: Records of Proceedings and Draft Terms of Peace*, London 1923.

- Cmd. 1929, *Treaty Series No. 16 (1923): Treaty of Peace with Turkey, and Other Instruments Signed at Lausanne on July 24, 1923, Together with Agreements between Greece and Turkey Signed on January 30, 1923, and Subsidiary Documents Forming Part of the Turkish Peace Settlement*, London 1923.
- Cmd. 1987, *Imperial Conference, 1923: Summary of Proceedings*, London 1923.
- Cmd. 1988, *Imperial Conference, 1923: Appendices to the Summary of Proceedings*, London 1923.
- Cmd. 2146, *Correspondence with Canadian Government on the Subject of the Peace Settlement with Turkey*, London 1924.
- Cmd. 2301, *Consultation on Matters of Foreign Policy and General Imperial Interest: Correspondence with the Governments of the Self-Governing Dominions*, London 1925.
- Cmd. 2458, *Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes: Correspondence Relating to the Position of the Dominions*, London 1925.
- Cmd. 2525, *Final Protocol of the Locarno Conference, 1925 (and Annexes): Together with Treaties between France and Poland and France and Czechoslovakia, Locarno, October 16, 1925*, London 1925.
- Cmd. 2768, *Imperial Conference, 1926: Summary of Proceedings*, London 1926.
- Cmd. 2769, *Imperial Conference, 1926: Appendices to the Summary of Proceedings*, London 1927.
- Cmd. 3479, *Report of the Conference on the Operation of Dominion Legislation and Merchant Shipping Legislation, 1929*, London 1930.
- Cmd. 3717, *Imperial Conference 1930: Summary of Proceedings*, London 1930.
- Cmd. 3718, *Imperial Conference, 1930: Appendices to the Summary of Proceedings*, London 1930.

II) Parlamentní debaty (tzv. *Hansard*)

a) Velká Británie (PD)

- House of Commons*, 4th Series, Vol. 118, 5th March, 1903, cc. 1579, 1582–1583, 1649.
- House of Commons*, 4th Series, Vol. 139, 2nd August, 1904, cc. 618–619.
- House of Commons*, 5th Series, Vol. 8, 29th July, 1909, cc. 1395–1396.
- House of Commons*, 5th Series, Vol. 19, 25th July, 1910, c. 1895.
- House of Commons*, 5th Series, Vol. 28, 20th July, 1911, cc. 1334–1335.
- House of Commons*, 5th Series, Vol. 35, 20th March, 1912, c. 1946.

House of Commons, 5th Series, Vol. 41, 22nd July, 1912, c. 872.
House of Commons, 5th Series, Vol. 41, 25th July, 1912, cc. 1386–1390.
House of Commons, 5th Series, Vol. 71, 14th April, 1915, cc. 16–17.
House of Commons, 5th Series, Vol. 88, 19th December, 1916, c. 1355.
House of Commons, 5th Series, Vol. 127, 29th March, 1920, cc. 944–956.
House of Commons, 5th Series, Vol. 127, 30th March, 1920, cc. 1124–1125.
House of Commons, 5th Series, Vol. 127, 31st March, 1920, cc. 1322–1332.
House of Commons, 5th Series, Vol. 130, 24th June, 1920, cc. 2365–2366.
House of Commons, 5th Series, Vol. 134, 11th November, 1920, c. 1361.
House of Commons, 5th Series, Vol. 143, 17th June, 1921, cc. 792–850.
House of Commons, 5th Series, Vol. 149, 14th December, 1921, cc. 27–28.
House of Commons, 5th Series, Vol. 159, 27th November, 1922, cc. 327–387.
House of Commons, 5th Series, Vol. 175, 26th June, 1924, cc. 596–598.
House of Commons, 5th Series, Vol. 182, 24th March, 1925, cc. 322–408.
House of Commons, 5th Series, Vol. 185, 24th June, 1925, cc. 1555–1671.
House of Commons, 5th Series, Vol. 187, 27th July, 1925, cc. 65–92.
House of Commons, 5th Series, Vol. 188, 18th November, 1925, cc. 419–522.
House of Lords, 5th Series, Vol. 40, 17th June, 1920, cc. 675, 683–688.
House of Lords, 5th Series, Vol. 57, 25th June, 1924, cc. 998–999.
House of Lords, 5th Series, Vol. 65, 27th July, 1926, cc. 285–287.
House of Lords, 5th Series, Vol. 65, 8th December, 1926, c. 1334.

b) Australie (APD)

House of Representatives, No. 8, 21st February, 1907, s. 123–124.
House of Representatives, No. 47, 25th November, 1910, s. 6852–6880.
House of Representatives, No. 37, 10th September, 1919, s. 12174–12176.
House of Representatives, No. 14, 7th April, 1920, s. 7265.
House of Representatives, No. 37, 9th September, 1921, s. 4387–4390.
House of Representatives, No. 39, 30th September, 1921, s. 11630–11645.
House of Representatives, No. 30, 24th July, 1923, s. 1183.
Senate, No. 38, 20th September, 1922, s. 2396–2398.

c) Kanada (CPD)

House of Commons, 5th February, 1900, s. 64–72.

House of Commons, 5th December, 1912, s. 676–693.

House of Commons, 1st February, 1923, s. 30–33.

House of Commons, 9th June, 1924, s. 2923–2934.

d) Irsko (IPD)

Dáil Éireann, Vol. S, No. 4, 22nd August, 1921, s. 27–28.

Dáil Éireann, Vol. S, No. 10, 14th September, 1921, s. 94–96.

Dáil Éireann, Vol. T, No. 2, 14th December, 1921, s. 8–19.

Dáil Éireann, Vol. T, No. 6, 19th December, 1921, s. 32, 43–46.

Dáil Éireann, Vol. T, No. 15, 7th January, 1922, s. 345–347.

Dáil Éireann, Vol. 11, No. 13, 13th May, 1925, s. 1417–1422.

III) Edice dokumentů

ASHTON, S. R. – STOCKWELL, S. E. (eds.), *British Documents on the End of Empire Series: Imperial Policy and Colonial Practice, 1925–45*, Serie A, Vol. 1, London 1997.

BARTON, G. B. (ed.), *The Draft Bill to Constitute the Commonwealth of Australia, as Adopted by the Convention of 1891*, Sydney 1891.

BUTLER, Rohan – BURY, J. P. T. – LAMBERT, M. E. (eds.), *Documents on British Foreign Policy 1919–1939: Far Eastern Affairs April 1920 – February 1922*, 1st Series, Vol. 14, London 1966.

BUTLER, Rohan – WOODWARD, E. L. (eds.), *Documents on British Foreign Policy 1919–1939: 1919*, 1st Series, Vol. 6, London 1956.

CLARK, Lowell C. (ed.), *Documents on Canadian External Relations: 1919–1925*, Vol. 3, Ottawa 1970.

DAWSON, R. MacGregor (ed.), *The Development of Dominion Status, 1900–1936*, London 1965.

EWART, John Skirving, *The Kingdom Papers*, Vol. 1, Ottawa 1912.

GOOCH, George Peabody – TEMPERLEY, Harold (eds.), *British Documents on the Origins of the War, 1898–1914: Anglo-German Tension: Armaments and Negotiation, 1907–12*, Vol. 6, London 1930.

HANCOCK, William Keith – POEL, Jean van der (eds.), *Selections from the Smuts Papers: June 1902 – May 1910*, Vol. 2, Cambridge 1966.

- HANCOCK, William Keith – POEL, Jean van der (eds.), *Selections from the Smuts Papers: June 1910 – November 1918*, Vol. 3, Cambridge 1966.
- HANCOCK, William Keith – POEL, Jean van der (eds.), *Selections from the Smuts Papers: September 1919 – November 1934*, Vol. 5, Cambridge 1966.
- KEITH, Arthur Berriedale (ed.), *Selected Speeches and Documents on British Colonial Policy, 1763–1917*, Vol. 2, London 1933.
- KEITH, Arthur Berriedale (ed.), *Speeches and Documents on the British Dominions, 1918–1931: From Self-government to National Sovereignty*, Oxford 1948.
- KENNEDY, William Paul McClure, *Statutes, Treaties and Documents of the Canadian Constitution 1713–1929*, 2nd Ed., Toronto 1930.
- MacMURRAY, John Van Antwerp (ed.), *Treaties and Agreements with and Concerning China, 1894–1919: Republican Period (1912–1919)*, Vol. 2, New York 1921.
- MANSENGH, Nicholas (ed.), *Documents and Speeches on British Commonwealth Affairs 1931–1952*, Vol. 1, London 1953.
- OLLIVIER, Maurice (ed.), *The Colonial and Imperial Conferences from 1887 to 1937*, 3 Vols., Ottawa 1954.
- United States Department of State, *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States*, 1920, Vol. 2, Washington 1936.
- United States Department of State, *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States*, 1921, 2 Vols., Washington 1936.
- United States Department of State, *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States*, 1922, Vol. 1, Washington 1938.
- United States Department of State, *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States*, 1923, Vol. 1, Washington 1938.
- United States Department of State, *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States*, 1925, Vol. 1, Washington 1940.

3) Novinové články

- Administration of Samoa*, in: *The New Zealand Herald*, Vol. 55, Is. 17073, 31st January, 1919, s. 4.
- A. G. G., *The Future of General Smuts*, in: *Nation and Athenaeum*, Vol. 34, No. 3, 20th October, 1923, s. 112–113.

- AMERY, Leopold Stennett, *Jan Christiaan Smuts*, in: *Spectator*, Vol. 184, No. 6360, 19th May, 1950, s. 676–677.
- An Australian View of Mr. Hughes in Paris*, in: *New Statesman*, Vol. 14, No. 352, 10th January, 1920, s. 399–401.
- BIGGS, L. V., *Does Australia Want Imperial Federation?*, in: *New Statesman*, Vol. 15, No. 384, 31st August, 1920, s. 544–545.
- Britain's Navy*, in: *Evening Post*, Vol. 101, Is. 48, 25th February, 1921, s. 2.
- Cabinet and Empire*, in: *The Press*, Vol. 60, Is. 11637, 17th July, 1903, s. 2.
- CASSON, Herbert N., *The Significance of the Imperial Conference*, in: *Barron's*, Vol. 1, No. 10, 11th July, 1921, s. 5.
- EGGLESTON, F. W., *The Imperial Conference*, in: *New Statesman*, Vol. 17, No. 426, 11th June, 1921, s. 267–269.
- Empire or Commonwealth?*, in: *Spectator*, Vol. 147, No. 5396, 28th November, 1931, s. 723.
- Far Eastern Problem: Quadruple Agreement Possible: Britain, America, Japan, China*, in: *The Sydney Morning Herald*, No. 26174, 24th November, 1921, s. 9.
- Future of the Islands*, in: *Evening Post*, Vol. 97, Is. 64, 18th March, 1919, s. 6.
- General Smuts*, in: *Spectator*, No. 4638, 19th May, 1917, s. 557–558.
- Pilgrims' Banquet: No Troubles in New Zealand*, in: *Evening Post*, Vol. 82, 5th July, 1911, s. 15.
- Our Share*, in: *Auckland Star*, Vol. 50, Is. 25, 29th January, 1919, s. 4.
- STEVENSON, J. A., *Canada's Halibut Treaty*, in: *New Statesman*, Vol. 21, No. 524, 28th April, 1923, s. 72–73.
- STEVENSON, J. A., *The Byng-King Controversy*, in: *New Statesman*, Vol. 28, No. 724, 12th March, 1927, s. 659–660.
- The Anglo-Japanese Alliance*, in: *Spectator*, Vol. 125, No. 4802, 10th July, 1920, s. 38–39.
- The Anglo-Japanese Pact*, in: *Evening Post*, Vol. 101, Is. 48, 25th February, 1921, s. 6.
- The British Commonwealth's Charter of Freedom*, in: *Spectator*, Vol. 137, No. 5135, 27th November, 1926, s. 948–949.
- The Imperial Conference*, in: *Spectator*, Vol. 126, No. 4850, 11th June, 1921, s. 739–740.
- The League of Nations*, in: *Spectator*, Vol. 141, No. 5233, 13th October, 1928, s. 484.

WRENCH, John Evelyn, *Mr. Mackenzie King and Lausanne*, in: Vol. 132, No. 5008, Spectator, 21st June, 1924, s. 993.

4) Internetové zdroje

CROWE, Catriona – FANNING, Ronan – KENNEDY, Michael et al. (eds.), *Documents on Irish Foreign Policy: The Anglo-Irish Treaty December 1920 – December 1921*, [<http://research.dho.ie/1921treaty.pdf>].

Colonial Laws Validity Act 1865, [http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1865/63/pdfs/ukpga_18650063_en.pdf].

Royal and Parliamentary Titles Act, 1927, [17 Geo. 5, Ch. 4], [http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1927/4/pdfs/ukpga_19270004_en.pdf].

Statute of Westminster, 1931 [22 Geo. 5, Ch. 4], [http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1931/4/pdfs/ukpga_19310004_en.pdf].

5) Memoáry, deníky, autobiografie a projevy

AMERY, Leopold Stennett, *My Political Life: England before the Storm, 1896–1914*, Vol. 1, London 1953.

AMERY, Leopold Stennett, *My Political Life: War and Peace 1914–1929*, Vol. 2, London 1953.

AMERY, Leopold Stennett (ed.), *The Times History of the War in South Africa, 1899–1902*, Vol. 6, London 1909.

BALDWIN, Stanley, *Our Inheritance: Speeches and Addresses*, London 1928.

BARNES, John – NICHOLSON, David (eds.), *The Leo Amery Diaries: 1869–1929*, Vol. 2, London 1980.

BEEMAN, Neville (ed.), *Lord Rosebery's Speeches (1874–1896)*, London 1896.

BORDEN, Robert Laird, Sir, *Canada and the Peace: A Speech on the Treaty of Peace, Delivered in the Canadian House of Commons on Tuesday, September 2, 1919*, [Ottawa 1919].

BORDEN, Robert Laird, Sir, *Canada at War: A Speech Delivered by Rt. Hon. Sir Robert Laird Borden in New York City*, [s. a] 1916.

BORDEN, Robert Laird, Sir, *Canadian Constitutional Studies: The Marfleet Lectures, University of Toronto, October, 1921*, London 1922.

BORDEN, Robert Laird, Sir, *Splendid Record of the Borden Government Naval Policy Clearly Defined*, Ottawa 1913.

- BORDEN, Robert Laird, Sir, *Bill relatif aux forces navales de l'empire: discours prononcé par le Très Hon. R.L. Borden, le 5 décembre 1912*, [Ottawa 1912].
- BORDEN, Robert Laird, Sir, *Canada in the Commonwealth: From Conflict to Co-operation*, Oxford 1929.
- BORDEN, Robert Laird, Sir, *The Naval Question: Speech Delivered by Mr. R.L. Borden, M.P. 12th January, 1910*, [Ottawa 1910].
- BORDEN, Robert Laird, Sir, *The Naval Question: Speech Delivered by Mr. R.L. Borden, M.P. 3rd February, 1910*, [Ottawa 1910].
- BORDEN, Robert Laird, Sir, *The War and the Future*, London 1917.
- BOURASSA, Henri, *Le projet de loi navale: Sa nature, ses conséquences: Discours prononcé au Monument National le 20 janvier 1910*, [Montreal] 1910.
- BOYD, Charles W. (ed.), *Mr. Chamberlain's Speeches*, 2 Vols., London 1914.
- CECIL, Robert Gascoyne, Viscount of Chelwood, *A Great Experiment: An Autobiography*, London 1941.
- CECIL, Robert Gascoyne, Viscount of Chelwood, *The Moral Basis of the League of Nations: The Essex Hall Lecture, 1923*, London 1923.
- COLLINS, Michael, *The Path to Freedom*, London 1922.
- COOK, Ramsey (Ed.), *The Daffoe-Sifton Correspondence, 1919–1927*, Winnipeg 1966.
- GILBERT, Martin (ed.), *Lloyd George*, Englewood Cliffs 1968.
- HALDANE, Richard Burdon, 1st Viscount of Haldane, *An Autobiography*, New York 1929.
- HOPKINS, J. Castell (ed.), *Empire Club Speeches: Being Addresses Delivered before the Empire Club of Canada during Its Sessions of 1905–06*, Toronto 1906.
- HOPKINS, J. Castell (ed.), *Empire Club Speeches: Being Addresses Delivered before the Empire Club of Canada during Its Sessions of 1907–1908*, Toronto 1910.
- CHAMBERLAIN, Joseph, *Foreign & Colonial Speeches*, London 1897.
- JONES, Thomas, *Whitehall Diary: 1916–1925*, Vol. 1, London 1969.
- LLOYD GEORGE, David, *The Truth about the Peace Treaties*, 2 Vols., London 1938.
- LLOYD GEORGE, David, *War Memoirs*, 2 Vols., London 1938.
- LONG, Walter Hume, 1st Viscount of Wraxall, *Memories*, London 1923.
- MILLER, David Hunter, *My Diary at the Conference of Paris with Documents*, Vol. 4, New York 1924.

- MILNER, Alfred, 1st Viscount of Milner, *Speeches Delivered in Canada in the Autumn of 1908*, Toronto 1909.
- MILNER, Alfred, 1st Viscount of Milner, *The Nation and the Empire: Being a Collection of Speeches and Addresses*, London 1913.
- Report of Labour Commission to Ireland*, London [1921].
- RIDDELL, George Allardice, Baron, *Lord Riddell's Intimate Diary of the Peace Conference and After, 1918–1923*, London 1933.
- SEYMOUR, Charles (ed.), *The Intimate Papers of Colonel House: The Ending of the War*, Vol. 4, Boston 1928.
- SHAW, George Bernard (ed.), *Fabianism and Empire: A Manifesto by the Fabian Society*, London 1900.
- SHAW, George Bernard, *Fabianism and the Fiscal Question: An Alternative Policy*, London 1904.
- SMUTS, Jan Christian, *The British Commonwealth of Nations: A Speech Made by General Smuts on May 15th*, 1917, London 1917.
- SMUTS, Jan Christian, *Plans for a Better World: Speeches of Field-Marshal*, London 1942.
- SMUTS, Jan Christian, *War-time Speeches: A Compilation of Public Utterances in Great Britain*, London 1917.
- SMUTS, Jan Christian, *The League of Nations: A Practical Suggestion*, London 1918.
- The Struggle of the Irish People: Address to the Congress of the United States Adopted at the January Session of Dail Eireann, 1921*, Washington 1921.
- VALERA, Eamon de, *The Moral Basis of the Claim of the Republic of Ireland for Official Recognition: A Speech Delivered by Eamon de Valera at Worcester, Mass., February 6, 1920*, New York [1920].

6) Dobové publikace

- AMERY, Leopold Stennett, *The Problem of the Army*, London 1903.
- AMERY, Leopold Stennett, *Union and Strength: A Series of Papers on Imperial Questions*, London 1912.
- AMERY, Leopold Stennett, *Thoughts on the Constitution*, London 1964.
- ASQUITH, Herbert Henry, *The Genesis of the War*, London 1923.
- BALFOUR, Arthur James, *Nationality and Home Rule*, London 1913.

- BAKER, Ray Stannard, *Woodrow Wilson and World Settlement*, 3 Vols., New York 1922.
- BARING, Evelyn, 1st Earl of Cromer, *Political and Literary Essays, 1908–1913*, London 1913.
- BORDEN, Robert Laird, Sir, *Conference on the Limitation of Armament Held at Washington November 12, 1921, to February 6, 1922: Report of the Canadian Delegate Including Treaties and Resolutions*, Ottawa 1922.
- BOURGEOIS, Léon Victor Auguste, *Pour la Société des Nations*, Paris 1910.
- BRIOLLAY, Sylvain, *Ireland in Rebellion*, Dublin 1922.
- BUELL, Raymond Leslie, *The Washington Conference*, New York 1922.
- CAMPBELL, James Henry Mussen, *A Guide to the Home Rule Bill*, [London 1912].
Canada and the Navy, Ottawa [1909].
Canada and the Navy: Reasons by the Rt Hon. R. L. Borden, M.P., in Favour of a Canadian Naval Service and Against a Contribution, Ottawa 1913.
Conference on the Limitation of Armament Held at Washington November 12, 1921, to February 6, 1922: Report of the Canadian Delegate Including Treaties and Resolutions, Ottawa 1922.
- COURTNEY, W. L. – COURTNEY, J. E., *Pillars of the Empire: Studies & Impressions*, London [1918].
- CREWE-MILNES, Robert Offley Ashburton, 1st Marquis of Crewe, *Questions of Empire*, New York 1901.
- CURTIS, Lionel (ed.), *The Commonwealth of Nations: An Inquiry into the Nature of Citizenship in the British Empire, and into the Mutual Relations of the Several Communities Thereof*, Part 1, London 1916.
- CURTIS, Lionel, *The Problem of the Commonwealth*, London 1916.
- DAFOE, John Wesley, *Laurier: A Study in Canadian Politics*, Toronto 1922.
- DeCELLES, Alfred Duclos, *Laurier et son temps*, Montréal 1920.
- D'EGVILLE, Howard, *Imperial Defence and Closer Union*, London 1913.
- DENISON, George Taylor, *The Struggle for Imperial Unity: Recollections and Experiences*, New York 1909.
- DRAGE, Geoffrey, *Imperial Organization of Trade*, London 1911.
- EGERTON, H. E., *The War and the British Dominions*, Oxford [1914].
- ENOCK, Charles Reginald, *An Imperial Commonwealth: Being a Discussion of the Conditions and Possibilities Underlying the Unity of the British Empire, and a*

- Plan for the Greater Conservation, Development, and Enjoyment of Its Resources in the Interests of the British People, and for the Advancement of Their Civilization*, London 1910.
- FIDDES, George V., Sir, *The Dominions and Colonial Offices*, London 1926.
- FINDLAY, John George, Sir, *The Imperial Conference of 1911 from Within*, London 1912.
- FROUDE, James Anthony, *Short Studies on Great Subjects*, Vol. 2, London 1898.
- GLASGOW, George, *From Dawes to Locarno: Being a Critical Record of an Important Achievement in European Diplomacy 1924–1925*, London 1926.
- GWYNN, Denis, *The Irish Free State 1922–1927*, London 1928.
- HALL, Hessel Duncan, *The British Commonwealth of Nations: A Study of Its Past and Future Development*, London 1920.
- HALL, Hessel Duncan, *The Government of the British Commonwealth of Nations*, London 1922.
- HAMMOND, J. L., *Colonial and Foreign Policy*, in: HAMMOND, J. L. – HIRST, Francis W. – MURRAY, Gilbert, *Liberalism and the Empire*, London 1900, s. 158–211.
- HIRST, Francis W., *Imperialism and Finance*, in: HAMMOND, J. L. – HIRST, Francis W. – MURRAY, Gilbert, *Liberalism and the Empire*, London 1900, s. 1–117.
- HOLLAND, Bernard Henry, *Imperium et Libertas: A Study in History and Politics*, London 1901.
- HURD, Percy – HURD, Archibald, *The New Empire Partnership: Defence – Commerce – Policy*, Toronto 1916.
- CHURCHILL, Winston Spencer, Sir, *The World Crisis: The Aftermath*, Vol. 5, London 1929.
- JANITOR [LOCKHART, J. G.], *The Feet of the Young Men*, 2nd Ed., London 1929.
- JEBB, Richard, *The Britannic Question: A Survey of Alternatives*, London 1913.
- JEBB, Richard, *The Imperial Conference: A History and the Study*, 2 Vols., London 1911.
- JEBB, Richard, *Studies in Colonial Nationalism*, London 1905.
- JOSE, Arthur Wilberforce, *The Growth of the Empire: A Handbook to the History of Greater Britain*, London 1901.

- KATSUIZUMI, Sotokichi, *Critical Observation on the Washington Conference*, Ann Arbor 1922.
- KEENLEYSIDE, Hugh L., *Canada and the United States: Some Aspects of the History of the Republic and the Dominion*, New York 1929.
- KEITH, Arthur Berriedale, *Imperial Unity and the Dominions*, Oxford 1916.
- KEITH, Arthur Berriedale, *Responsible Government in the Dominions*, 3 Vols., Oxford 1912.
- KEITH, Arthur Berriedale, *War Government of the British Dominions*, Oxford 1921.
- KEITH, Arthur Berriedale, *Dominion Home Rule in Practice*, London 1921.
- KERR, Philip Henry, 11th Marquess of Lothian – KERR, A. C., *The Growth of the British Empire*, London 1911.
- LABILLIÈRE, Francis Peter de, *Federal Britain: Or, Unity and Federation of the Empire*, London 1894.
- LATHAM, John Greig, Sir, *Australia and the British Commonwealth*, London 1929.
- LITTLE, James Stanley, *Progress of the British Empire in the Century*, Toronto 1903.
- LOWELL, A. Lawrence – HALL, Hessel Duncan, *The British Commonwealth of Nations*, London 1927.
- LUCAS, Charles, Sir, *Greater Rome and Greater Britain*, Oxford 1912.
- MacDONALD, James Ramsey, *Labour and Empire*, London 1907.
- MacDONALD, James Ramsey, *The Awakening of India*, London 1910.
- MacDONALD, James Ramsey, *The Government of India*, New York 1920.
- MARTIN, Chester, *Empire and Commonwealth: Studies in Governance and Self-Government in Canada*, London 1929.
- McARTHUR, Peter, *Sir Wilfrid Laurier*, London 1919.
- MILLER, David Hunter, *The Drafting of Covenant*, 2 Vols., New York 1928.
- MILNER, Alfred, 1st Viscount of Milner – WELLS, Herbert George, *The Elements of Reconstruction: A Series of Articles Contributed in July and August 1916 to The Times*, London [1916].
- NEAME, Lawrence Elwin, *General Hertzog*, London 1930.
- NOEL BAKER, Philip John, *The Present Juridical Status of the British Dominions in International Law*, London 1929.
- OLIVER, Frederick Scott, *Ireland and the Imperial Conference: Is There a Way to Settlement?*, London 1917.

- POLLARD, Albert Frederick, Sir, *The British Empire: Its Past, Its Present, and Its Future*, London 1909.
- POLLARD, Albert Frederick, Sir, *The Commonwealth at War*, London 1917.
- Proceedings of the Royal Colonial Institute*, Vol. 34, London 1903.
- Proceedings of the Royal Colonial Institute*, Vol. 36, London 1905.
- Proceedings of the Royal Colonial Institute*, Vol. 39, London 1908.
- REPINGTON, Charles à Court, *After the War*, New York 1922.
- Report on the Green Memorandum Prepared by the Oxford University Segment of the Round Table Society*, [Oxford s. a.].
- SEELEY, John Robert, Sir, *The Expansion of England: Two Courses of Lectures*, London 1883.
- SIFTON, Clifford, Sir, *The Political Status of Canada: Address before the Canadian Club of Ottawa, April 8, 1922*, Ottawa 1922.
- SILBURN, Percy Arthur Baxter, *The Colonies and Imperial Defence*, London 1909.
- SKELTON, Oscar Douglas, *Life and Letters of Sir Wilfrid Laurier*, Vol. 2, Toronto 1921.
- SKELTON, Oscar Douglas, *The Canadian Dominions: A Chronicle of Our Northern Neighbor*, New Haven 1919.
- SLADEN, Douglas, *From Boundary-Rider to Prime Minister: Hughes of Australia: The Man of the Hour*, London 1916.
- SMITH, Goldwin, *Commonwealth or Empire: A Bystander's View of the Question*, London 1902.
- SPENDER, John Alfred, *The Life of the Right Hon. Sir Henry Campbell-Bannerman*, London 1923.
- SPENDER, Harold, *General Botha: The Career and the Man*, Boston 1916.
- SULLIVAN, Mark, *The Great Adventure at Washington: The Story of the Conference*, New York 1922.
- The Round Table Movement: Its Past and Future*, [s. l. 1913].
- YOUNG, Frederick, Sir, *A Pioneer of Imperial Federation in Canada*, London 1902.
- WORSFOLD, William Basil, *The Empire on the Anvil: Being Suggestions and Data for the Future Government of the British Empire*, London 1916.
- ZIMMERN, Alfred Eckhard, Sir, *The Third British Empire: Being a Course of Lectures Delivered at Columbia University New York*, London 1926.

7) Odborné publikace

- ADAMS, Ralph J. Q., *Balfour: The Last Grandee*, London 2008.
- AITKEN, William Maxwell, 1st Baron Beaverbrook, *The Decline and Fall of Lloyd George*, London 1963.
- ALPORT, Cuthbert James MacCall, *Kingdoms in Partnership: A Study of Political Change in the British Commonwealth*, London 1937.
- AMERY, Julian, *The Life of Joseph Chamberlain, 1901–1903: At the Height of His Power*, Vol. 4, London 1951.
- ANDREWS, Eric, *The Anzac Illusion: Anglo-Australian Relations during World War I*, Melbourne 1993.
- ARMSTRONG, Harold Courtenay, *Grey Steel (J. C. Smuts): A Study in Arrogance*, London 1946.
- BASTIAN, Peter, *Andrew Fisher: An Underestimated Man*, London 2009.
- BELOFF, Max, *Imperial Sunset: Britain's Liberal Empire 1897–1921*, Vol. 1, London 1969.
- BELOFF, Max, *Imperial Sunset: Dream of Commonwealth*, Vol. 2, London 1989.
- BERGER, Carl, *The Sense of Power: Studies in the Ideas of Canadian Imperialism 1867–1914*, Toronto 1970.
- BOYCE, David George, *Englishmen and Irish Troubles 1918–1922*, Cambridge 1972.
- BRADY, Alexander, *Canada*, London 1932.
- BRAWLEY, Sean, *The White Peril: Foreign Relations and Asian Immigration to Australasia and North America, 1919–1978*, Sydney 1995.
- BREBNER, John Bartlet, *Canada: A Modern History*, Ann Arbor 1960.
- BREBNER, John Bartlet, *North Atlantic Triangle: The Interplay of Canada, the United States and Great Britain*, 3rd Ed., New Haven 1947.
- BRIDGE, Carl, *William Hughes: Australia*, London 2011.
- BROWN, Robert Craig – COOK, Ramsay, *Canada 1896–1921: A Nation Transformed*, Toronto 1974.
- BROWN, Robert Craig, *Robert Laird Borden: A Biography: 1914–1937*, Vol. 2, Toronto 1980.
- BURT, Alfred Leroy, *The Evolution of the British Empire and Commonwealth*, London 1956.

- BUTLER, James Ramsey Montagu, *Lord Lothian (Philip Kerr) 1882–1940*, London 1960.
- CARTER, Gwendolen M., *The British Commonwealth and International Security: The Role of the Dominions 1919–1939*, Toronto 1947.
- COUPLAND, Reginald, Sir, *The Indian Problems 1833–1935: Report on the Constitutional Problem in India*, Part 1, London 1935.
- CRAFFORD, F. S., *Jan Smuts*, Cape Town 1945.
- CREWE-MILNES, Robert Offley Ashburton, 1st Marquis of Crewe, *Lord Rosebery*, Vol. 1, London 1931.
- DAWSON, Robert MacGregor, *The Government of Canada*, 5th Ed., Toronto 1970.
- DAWSON, R. MacGregor, *William Lyon Mackenzie King: A Political Biography: 1874–1923*, Vol. 1, London 1958.
- DEWEY, Alexander Gordon, *The Dominion and Diplomacy: The Canadian Contribution*, 2 Vols., London 1929.
- DONNELLY, Murray S., *J. W. Daffoe and Lionel Curtis: Two Concepts of the Commonwealth*, London 1960.
- DUGDALE, Blanche E. C., *Arthur James Balfour: 1848–1905*, Vol. 1, London 1939.
- DUGDALE, Blanche E. C., *Arthur James Balfour: 1906–1930*, Vol. 2, London 1939.
- EGERTON, George W., *Great Britain and the Creation of the League of Nations: Strategy, Politics, and International Organization, 1914–1919*, London 1979.
- ELLIOTT, William Yandell, *The New British Empire*, New York 1932.
- ELLIOTT, William Yandell – HALL, Hessel Duncan (eds.), *The British Commonwealth at War*, New York 1943.
- FAWCETT, James Edmund Sandford, *The Inter se Doctrine of Commonwealth Relations*, London 1958.
- FERNS, H. S. – OSTRY, O., *The Age of Mackenzie King: The Rise of the Leader*, London 1955.
- FRANK, Jan, *Irsko*, Praha 2006.
- FRIEDMAN, Bernard, *Smuts: A Reappraisal*, London 1975.
- FRY, Michael G., *Illusions of Security: North Atlantic Diplomacy 1918–22*, Toronto 1972.
- GARVIN, James Louis, *The Life of Joseph Chamberlain, 1895–1900: Empire and World Policy*, Vol. 3, London 1934.

- GLAZEBROOK, George Parkin de Twenebroker, *A History of Canadian External Relations*, London 1959.
- GLAZEBROOK, George Parkin de Twenebroker, *Canada at the Paris Peace Conference*, Toronto 1942.
- GOLDSTEIN, Erik, *Winning the Peace: British Diplomatic Strategy, Peace Planning, and the Paris Peace Conference 1916–1920*, Oxford 1991.
- GOLLIN, Alfred Manuel, *Proconsul in Politics: A Study of Lord Milner in Opposition and in Power*, London 1964.
- GOLLIN, Alfred Manuel, *The Observer and J. L. Garvin, 1908–1914: A Study in a Great Editorship*, London 1960.
- GRAHAM, Roger, *Arthur Meighen: A Biography: And Fortune Fled*, Vol. 2 Toronto 1963.
- GRANATSTEIN, J. L. – HILLMER, Norman, *For Better or for Worse: Canada and the United States to the 1990s*, Toronto 1991.
- HALL, Hessel Duncan, *Commonwealth: A History of the British Commonwealth of Nations*, London 1971.
- HALPÉRIN, Vladimir, *Lord Milner and the Empire: The Evolution of British Imperialism*, London 1952.
- HANCOCK, William Keith, Sir, *Australia*, London 1966.
- HANCOCK, William Keith, Sir, *Smuts: The Sanguine Years, 1870–1919*, Vol. 1, London 1962.
- HANCOCK, William Keith, Sir, *Smuts: The Fields of Force, 1919–1950*, Vol. 2, London 1968.
- HANCOCK, William Keith, Sir, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of Nationality 1918–1936*, Vol. 1, London 1937.
- HANKEY, Maurice Pascal Alers, 1st Baron Hankey, *Diplomacy by Conference: Studies in Public Affairs, 1920–1946*, London 1946.
- HANKEY, Maurice Pascal Alers, *The Supreme Command, 1914–1918*, Vol. 2, London 1961.
- HANKEY, Maurice Pascal Alers, 1st Baron Hankey, *The Supreme Control at the Paris Peace Conference*, London 1963.
- HEEVER, C. M. van den, *General J. B. M. Hertzog*, Johannesburg 1946.
- HENIG, Ruth, *The League of Nations*, London 2010.
- HIND, R. J., *Henry Labouchere and the Empire 1880–1905*, London 1972.

- HOLLAND, Robert F., *Britain and the Commonwealth Alliance, 1918–1939*, London 1981.
- HYAM, Ronald M., *Britain's Declining Empire: The Road to Decolonisation 1918–1968*, London 2006.
- INGHAM, Kenneth, *Jan Christian Smuts: The Conscience of a South African*, London 1986.
- JENNINGS, William Ivor, Sir, *Cabinet Government*, 3rd Ed., London 1959.
- JOHNSON, Franklyn Arthur, *Defence by Committee: The British Committee of Imperial Defence 1885–1959*, London 1960.
- JUDD, Denis – SLINN, Peter, *The Evolution of the Modern Commonwealth, 1902–80*, London 1982.
- KEITH, Arthur Berriedale, *The Governments of the British Empire*, London 1935.
- KENDLE, John Edward, *The Colonial and Imperial Conferences 1887–1911: A Study in Imperial Organizations*, London 1967.
- KENDLE, John Edward, *The Round Table Movement and Imperial Union*, Toronto 1975.
- KIERNAN, R. H., *General Smuts*, London 1944.
- KOEBNER, Richard, *Empire*, New York 1961.
- KOEBNER, Richard – SCHMIDT, H. D., *Imperialism: The Story and Significance of a Political Word, 1840–1960*, Cambridge 1964.
- NOVOTNÝ, Lukáš – KODET, Roman, *Velká Británie a konference v Locarnu: Příspěvek ke studiu kolektivní bezpečnosti ve 20. letech 20. století*, Plzeň 2013.
- KRAUS, René, *Old Master: The Life of Jan Christian Smuts*, New York 1944.
- LAFFAN, Michael, *The Resurrection of Ireland 1916–1923: The Sinn Féin Party*, New York 1999.
- La NAUZE, John Andrew, *Alfred Deakin*, Melbourne 1968.
- La NAUZE, John Andrew, *Alfred Deakin: A Biography*, Vol. 2, Melbourne 1962.
- La NAUZE, John Andrew, *Alfred Deakin: Two Lectures*, Brisbane 1960.
- LEE, Geoffrey, *The People's Budget: An Edwardian Tragedy*, London 2008.
- LENTIN, Anthony, *General Smuts: South Africa*, London 2010.
- LOUIS, William Roger, *British Strategy in the Far East 1919–1939*, Oxford 1971.
- LOUIS, William Roger, *In the Name of God, Go!: Leo Amery and the British Empire in the Age of Churchill*, London 1992.

- MACARDLE, Dorothy, *The Irish Republic: A Documented Chronicle of the Anglo-Irish Conflict and the Partitioning of Ireland, With a Detailed Account of the Period 1916–1923*, London 1965.
- MacMANUS, M. J., *Eamon de Valera*, Chicago/New York 1946.
- MAISEL, Ephraim, *The Foreign Office and Foreign Policy, 1919–1926*, London 1994.
- MANNING, Charles Anthony Woodward, *The Policies of the British Dominions in the League of Nations*, Oxford 1932.
- MANSENGH, Nicholas, *Survey of British Commonwealth Affairs: Problems of External Policy 1931–1939*, London 1952.
- MANSENGH, Nicholas, *The Commonwealth Experience*, London 1969.
- MANSENGH, Nicholas, *The Commonwealth Experience: From British to Multiracial Commonwealth*, Vol. 2, London 1982.
- MANSENGH, Nicholas, *The Commonwealth of the Nation: Studies in British Commonwealth Relations*, London 1948.
- MANSENGH, Nicholas, *The Irish Free State: Its Government and Politics*, London 1934.
- MANSENGH, Nicholas, *The Irish Question, 1840–1921*, London 1965.
- MANSENGH, Nicholas, *The Unresolved Question: The Anglo-Irish Settlement and Its Undoing 1912–72*, New Haven/London 1991.
- MARDER, Arthur Jacob, *The Anatomy of British Sea Power*, New York 1940.
- MARKS, Sally, *The Illusion of Peace: International Relations in Europe 1918–1933*, London 1976.
- MARLOWE, John, *Milner: Apostle of Empire*, London 1976.
- MARSTON, Frank Swain, *The Peace Conference of 1919: Organisation and Procedure*, London 1944.
- McINTYRE, W. David, *The Commonwealth of Nations: Origins and Impact, 1869–1971*, Minneapolis 1977.
- MERIVIRTA, Raita, *The Gun and Irish Politics: Examining National History in Neil Jordan's Michael Collins*, Bern 2009.
- MIDDLEMAS, Keith – BARNES, John, *Baldwin: A Biography*, London 1969.
- MILLER, John Donald Bruce, *Britain and the Old Dominions*, London 1966.
- MILLER, John Donald Bruce, *Richard Jebb and the Problem of Empire*, London 1956.

- MILLIN, Sarah Gertrude, *General Smuts*, 2 Vols., London 1936.
- NAYLOR, John F., *A Man & an Institution: Sir Maurice Hankey, the Cabinet Secretariat and the Custody of Cabinet Secrecy*, Cambridge 1984.
- NEATBY, H. Blair, *William Lyon Mackenzie King: 1924–1932: The Lonely Heights*, Vol. 2, London 1963.
- NICHOLLS, George Heaton, *South Africa in My Time*, London 1961.
- NICOLSON, Harold, Sir, *King George the Fifth: His Life and Reign*, 3rd Ed., London 1967.
- NIMOCKS, Walter, *Milner's Young Men: The 'Kindergarten' in Edwardian Imperial Affairs*, London 1970.
- O'BRIEN, Terence H., *Milner: Viscount Milner of St James's and Cape Town, 1854–1925*, London 1979.
- OLIVER, Peter C., *The Constitution of Independence: The Development of Constitutional Theory in Australia, Canada, and New Zealand*, Oxford 2005.
- ORDE, Anne, *Great Britain and International Security 1920–1926*, London 1978.
- PACKER, Ian, *Lloyd George*, London 1998.
- PARKINSON, Cosmo, Sir, *The Colonial Office from Within, 1909–45*, London 1947.
- PEATLING, G. K., *British Opinion and Irish Self-government, 1865–1925: From Unionism to Liberal Commonwealth*, Dublin 2001.
- PIROW, Oswald, *James Barry Munnik Hertzog*, Cape Town 1957.
- PORTUS, G. V., *Britain and Australia*, London 1946.
- PRESTON, Richard A., *Canada and 'Imperial Defence'*, Toronto 1967.
- PRESTON, Richard A., *Canadian Defence Policy and the Development of the Canadian Nation 1867–1917*, Ottawa 1970.
- PURCELL, Hugh, *Maharajah of Bikaner: India*, London 2010.
- RAU, Benegal Narsinga, Sir, *India's Constitution in the Making*, Bombay 1963.
- REESE, Trevor R., *The History of the Royal Commonwealth Society 1868–1968*, London 1968.
- ROSKILL, Stephen, *Hankey, Man of Secrets: 1919–1931*, Vol. 2, London 1972.
- Royal Institute of International Affairs, *The British Empire: A Report on Its Structure and Problems*, London 1939.
- SINCLAIR, Keith, *Imperial Federation: A Study of New Zealand Policy and Opinion, 1880–1914*, London 1955.

- SHARP, Alan, *The Versailles Settlement: Peacemaking After the First World War, 1919–1923*, 2nd Ed., Basingstoke 2008.
- SKILLING, H. Gordon, *Canadian Representation Abroad*, Toronto 1945.
- SMUTS, J. C., Jr., *Jan Christian Smuts*, London 1952.
- SOUKUP, Jaromír, *Britové v Porýní: britská okupace Kolínské zóny v letech 1918–1926*, Praha 2011.
- STACEY, Charles Perry, *Canada and the Age of Conflict: A History of Canadian External Policies: 1867–1921*, Vol. 1, Toronto 1984.
- STACEY, Charles Perry, *Canada and the Age of Conflict: A History of Canadian External Policies: 1921–1948: The Mackenzie King Era*, Vol. 2, Toronto 1981.
- STEWART, Robert B., *Treaty Relations of the British Commonwealth of Nations*, New York 1939.
- THOMPSON, J. Lee, *A Wider Patriotism: Alfred Milner and the British Empire*, London 2007.
- THORNTON, Martin, *Sir Robert Borden: Canada*, London 2010.
- TOYNBEE, Arnold J., *The Conduct of British Empire Foreign Relations since the Peace Settlement*, London 1928.
- WALTERS, Francis Paul, *A History of the League of Nations*, Vol. 1, Oxford 1952.
- WHEARE, Kenneth Clinton, *The Statute of Westminster and Dominion Status*, 4th Ed., Oxford 1949.
- WIGLEY, Philip, *Canada and the Transition to Commonwealth: British-Canadian Relations, 1917–1926*, Cambridge 1977.
- WILLIAM, Basil, *Botha, Smuts, and South Africa*, London 1946.
- WILLIAMSON, James Alexander, *A Short History of British Expansion: The Modern Empire and Commonwealth*, 3rd Ed., London 1947.
- WILLMOTT, H. P., *The Last Century of Sea Power: From Port Arthur to Chanak, 1894–1922*, Vol. 1, Bloomington 2009.
- YEARWOOD, Peter J., *Guarantee of Peace: The League of Nations in British Policy 1914–1925*, Oxford 2009.
- YOUNG, Kenneth, *Arthur James Balfour: The Happy Life of the Politician Prime Minister, Statesman and Philosopher 1848–1930*, London 1963.
- ZEBEL, Sydney, *Balfour: A Political Biography*, Cambridge 1973.
- ZIMMERN, Alfred Eckhard, Sir, *The League of Nations and the Rule of Law 1918–1935*, London 1936.

8) Články, studie a statě

- ADAMS, John Q., *The Pacific Coast Halibut Fishery*, in: *Economic Geography*, Vol. 11, No. 3, 1935, s. 247–257.
- Afterthoughts on the Imperial Conference*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 14, No. 54, 1924, s. 225–241.
- ALBERTINI, Rudolf von, *England als Weltmacht und der Strukturwandel des Commonwealth*, in: *Historische Zeitschrift*, Bd. 208, H. 1, 1969, s. 52–80.
- ALLBERT DAYER, Roberta, *The British War Debts to the United States and the Anglo-Japanese Alliance, 1920–1923*, in: *Pacific Historical Review*, Vol. 45, 1976, s. 569–595.
- ALLERFELDT, Kristofer, *Wilsonian Pragmatism? Woodrow Wilson, Japanese Immigration, and the Paris Peace Conference*, in: *Diplomacy and Statecraft*, Vol. 15, No. 3, 2004, s. 545–572.
- ALLIN, Caphas Daniel, *Canada's Treaty Making Power*, in: *Michigan Law Review*, Vol. 24, No. 3, 1926, s. 249–276.
- ALLIN, Caphas Daniel, *Recent Developments in the Constitutional and International States of the British Dominions*, in: *Minnesota Law Review*, No. 10, 1925–1926, s. 100–122.
- ALLIN, Caphas Daniel, *International Status of the British Dominions*, in: *The American Political Science Review*, Vol. 17, No. 4, 1923, s. 612–622.
- AMERY, Leopold Stennett, *Foreign Policy of the British Empire*, in: *Advocate of Peace through Justice*, Vol. 87, No. 2, 1925, s. 112–118.
- AMERY, Leopold Stennett, *Some Aspects of the Imperial Conference*, in: *Journal of the Royal Institute of International Affairs*, Vol. 6, No. 1, 1927, s. 2–24.
- AMERY, Leopold Stennett, *Some Practical Steps towards an Imperial Constitution*, in: *United Empire: The Royal Colonial Institute Journal*, Vol. 1, No. 7, 1910, s. 487–509.
- An Imperial Conference*, in: *Advocate of Peace through Justice*, Vol. 83, No. 7, 1921, s. 251–252.
- ASADA, Sadao, *Between the Old Diplomacy and the New, 1918–1922: The Washington System and the Origins of Japanese-American Rapprochement*, in: *Diplomatic History*, Vol. 30, Is. 2, 2006, s. 211–230.

- ASADA, Sadao, *Japan's "Special Interests" and the Washington Conference, 1921–22*, in: *American Historical Review*, Vol. 67, No. 1, 1961, s. 62–70.
- AUSTIN, Dennis, *In Memoriam: Legacies of Empire*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 87, Is. 348, 1998, s. 427–439.
- BAKER, Andrew, *Divided Sovereignty: Empire and Nation in the Making of Modern Britain*, in: *International Politics*, Vol. 46, No. 6, 2009, s. 691–711.
- BELOFF, Max, *Britain and Canada between Two World Wars: A British View*, in: LYON, Peter (ed.), *Britain and Canada: Survey of a Changing Relationship*, London 1976, s. 50–60.
- BELOFF, Max, *Leo Amery, The Last Imperialist*, in: *History Today*, Vol. 39, No. 1, 1989, s. 13–18.
- BENNETT, G. H., *Lloyd George, Curzon and the Control of the British Foreign Policy 1919–22*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 45, No. 4, 1999, s. 467–482.
- BEST, Anthony, *Race, Monarchy, and the Anglo-Japanese Alliance, 1902–1922*, in: *Social Science Japan Journal*, Vol. 9, No. 2, 2006, s. 171–186.
- BEST, Anthony, *The 'Ghost' of the Anglo-Japanese Alliance: An Examination into Historical Myth-Making*, in: *The Historical Journal*, Vol. 49, Is. 3, 2006, s. 811–831.
- BIRN, Donald S., *Open Diplomacy at the Washington Conference of 1921–2: The British and French Experience*, in: *Comparative Studies and History*, Vol. 12, No. 3, 1970, s. 297–319.
- BORDEN, Robert Laird, Sir, *The Imperial Conference*, in: *Journal of the Royal Institute of International Affairs*, Vol. 6, No. 4, 1927, s. 197–213.
- BOSÁK, Tomáš, *Britské federalistické koncepce a pojetí Evropy v éře „skvělé izolace“*, in: *Mezinárodní vztahy*, roč. 45, č. 1, 2010, s. 77–98.
- BOTHWELL, Robert, *Canadian Representation at Washington: A Study in Colonial Responsibility*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 53, No. 2, 1972, s. 125–148.
- BOULGER, Demetrius C., *The Anglo-Japanese Alliance*, in: *Contemporary Review*, Vol. 118, 1920, s. 326–333.

- BOURRIE, Mark, *The Myth of the “Gagged Clam”*: William Lyon Mackenzie King’s Press Relations, in: *Global Media Journal: Canadian Edition*, Vol. 3, Is. 2, 2010, s. 13–30.
- BOYCE, Robert W. D., *Imperial Dreams and National Realities: Britain, Canada and the Struggle for a Pacific Telegraph Cable, 1879–1902*, in: *The English Historical Review*, Vol. 115, No. 460, 2000, s. 39–70.
- BOYCE, Robert W. D., *The Significance of 1931 for British Imperial and International History*, in: *Histoire@Politique: Politique, culture, société*, No. 11, 2010, s. 1–17.
- BOYD, Mary, *New Zealand’s Attitude to Dominion Status 1919–1921: The Procedure for Enacting a Constitution in the Samoan Mandate*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 3, Is. 1, 1965, s. 64–70.
- BRADY, Alexander, *Dominion Nationalism and the Commonwealth*, in: *The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue canadienne d’Economie et de Science politique*, Vol. 10, No. 1, 1944, s. 1–17.
- BRADY, Alexander, *The New Dominion*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 4, No. 3, 1923, s. 198–216.
- BRAY, Matthew, *‘Fighting as an Ally’: The English-Canadian Patriotic Response to the Great War*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 64, No. 2, 1980, s. 141–168.
- BREBNER, John Bartlet, *Canada, the Anglo-Japanese Alliance and the Washington Conference*, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 40, No. 1, 1935, s. 45–58.
- British Dominions and the Protocol*, in: *Advocate of Peace through Justice*, Vol. 87, No. 9, 1925, s. 559–562.
- British Imperial Conference*, in: *Advocate of Peace through Justice*, Vol. 89, No. 1, 1927, s. 16–18.
- BROMAGE, Mary C., *De Valera’s Plan*, in: *University Review*, Vol. 5, No. 1, 1968, s. 23–50.
- BROOKES, Edgar H., *A Far-seeing International Statesman*, in: FRIEDLANDER, Zelda (ed.), *Jan Smuts Remembered: A Centennial Tribute*, London 1970.
- BROOKES, Edgar H., *The Secession Movement in South Africa*, in: *Foreign Affairs; an American Quarterly Review*, Vol. 11, No. 1/4, 1932/1933, s. 347–354.
- BUELL, Raymond Leslie, *Britain’s Changing Empire*, in: *Current History*, Vol. 22, No. 1, 1925, s. 50–57.

- BURGESS, Michael, *'Forgotten Centenary': The Formation of the Imperial Federation League in the UK, 1884*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 73, Is. 289, 1984, s. 76–85.
- BURKS, David D., *The United States and the Geneva Protocol of 1924: "A New Holy Alliance"?*, in: *The American Historical Review*, Vol. 64, No. 4, 1959, s. 891–905.
- BURROUGHS, Peter, *John Robert Seeley and British Imperial History*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 1, Is. 2, 1973, s. 191–211.
- CAMPBELL-MILLER, Jill, *"Ex Unitate Vires": Elite Consolidation and the Union of South Africa, 1902–10*, in: *Canadian Journal of History / Annales canadiennes d'histoire*, Vol. 45, Is. 1, 2010, s. 83–103.
- Canada and the Navy*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 2, Is. 8, 1913, s. 627–656.
- CARRINGTON, C. E., *A New Theory of the Commonwealth*, in: *International Affairs*, Vol. 31, No. 2, 1955, s. 137–148.
- CARRINGTON, C. E., *The Empire at War, 1914–1918*, in: *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967, s. 605–644.
- CARTER, Gwendolen M., *Some Aspects of Canadian Foreign Policy after Versailles*, in: *Report of the Annual Meeting of the Canadian Historical Association / Rapports annuels de la Société historique du Canada*, Vol. 22, No. 1, 1943, s. 94–103.
- CARTWRIGHT, Albert, *The South African Situation*, in: *Edinburgh Review*, Vol. 221, No. 451, 1915, s. 65–85.
- CECIL, Robert, Viscount of Chelwood, *The League of Nations and the Problem of Sovereignty*, in: *History*, Vol. 5, 1920/1921, s. 11–14.
- CLOKIE, Hugh MacDowall, *International Affairs: The British Dominions and Neutrality*, in: *The American Political Science Review*, Vol. 34, No. 4, 1940, s. 737–749.
- COLE, Douglas, *The Problem of 'Nationalism' and 'Imperialism' in British Settlement Colonies*, in: *Journal of British Studies*, Vol. 10, No. 2, 1971, s. 160–182.

- COLVIN, James A., *Sir Wilfrid Laurier and the British Preferential Tariff System*, in: NEATBY, H. Blair et al., *Imperial Relation in the Age of Laurier*, Toronto 1969, s. 34–44.
- COOK, George L., *Sir Robert Borden, Lloyd George and British Military Policy, 1917–1918*, in: *The Historical Journal*, Vol. 14, No. 2, 1971, 371–395.
- COOK, Ramsay – MACRAE, D. B., *A Canadian Account of the 1926 Imperial Conference*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 3, Is. 1, 1965, s. 50–63.
- COTTON, James, *W. K. Hancock and International Relations in Australia: The Commonwealth as a Model of World Government*, in: *Australian Journal of Politics and History*, Vol. 55, No. 4, 2009, s. 475–495.
- CROSS, J. A., *The Colonial Office and the Dominions before 1914*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 4, Is. 2, 1966, s. 138–148.
- CROSS, J. A., *Whitehall and the Commonwealth: The Development of British Departmental Organisation for Commonwealth Affairs*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 2, Is. 3, 1964, s. 189–206.
- CROZIER, Andrew J., *The Establishment of the Mandates System 1919–25: Some Problems Created by the Paris Peace Conference*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 14, No. 3, 1979, s. 483–513.
- CURRY, George, *Woodrow Wilson, Jan Smuts, and the Versailles Settlement*, in: *The American Historical Review*, Vol. 66, No. 4, 1961, s. 968–986.
- DAFOE, John Wesley, *Canada and the Peace Conference of 1919*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 24, No. 3, 1943, s. 233–248.
- DAFOE, John Wesley, *The Problems of Canada*, in: HURST, Cecil J. B., Sir – SMIDDY, Timothy A. – DAFOE, John Wesley et al., *Great Britain and the Dominions*, Chicago 1928, s. 133–260.
- DAVENPORT, T. R. H., *The South African Rebellion, 1914*, in: *The English Historical Review*, Vol. 78, No. 306, 1963, s. 73–94.
- DAWSON, Robert MacGregor, *Canadian and Imperial War Cabinets*, in: MARTIN, Chester (ed.), *Canada in Peace and War: Eight Studies in National Trends since 1914*, London 1941, s. 176–211.
- DAWSON, R. MacGregor, *The Imperial Conference*, in: *The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue canadienne d'Economie et de Science politique*, Vol. 3, No. 1, 1937, s. 23–39.

- DENNIS, Alfred L. P., *British Foreign Policy and the Dominions*, in: *The American Political Science Review*, Vol. 16, No. 4, 1922, s. 584–599.
- EAYRS, John, *The Round Table Movement in Canada, 1909–1920*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 38, No. 1, 1957, s. 1–20.
- Editorial Notes and Comments*, in: *United Empire: The Royal Colonial Institute Journal*, Vol. 11, No. 7, 1920, s. 349–356.
- EGERTON, George W., *The Dominions and the Peace Settlement*, in: *United Empire: The Royal Colonial Institute Journal*, Vol. 6, No. 6, 1915, s. 425–431.
- ELLINWOOD, Dewitt Clinton, Jr., *The Round Table Movement and India, 1909–1920*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 9, Is. 3, 1971, s. 183–209.
- ESBEREY, J. E., *Personality and Politics: A New Look at the King-Byng Dispute*, in: *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, Vol. 6, No. 1, 1973, s. 37–55.
- FIELDHOUSE, David Kenneth, *Autochthonous Elements in the Evolution of Dominion Status: The Case of New Zealand*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 1, No. 2, 1962, s. 85–111.
- FITZHARDINGE, L., *Hughes, Borden and Dominion Representation at the Paris Peace Conference*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 49, No. 2, 1968, s. 160–169.
- FITZHARDINGE, L. F., *W. M. Hughes and the Treaty of Versailles 1919*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 5, Is. 2, 1967, s. 130–142.
- Fruits of the British Imperial Conference*, in: *Current History*, Vol. 14, No. 6, 1921, s. 1047–1048.
- FRY, Michael G., *The North Atlantic Triangle and the Abrogation of the Anglo-Japanese Alliance*, in: *Journal of Modern History*, Vol. 39, No. 1, 1967, s. 46–64.
- GALBRAITH, J., *The Imperial Conference of 1921 and the Washington Conference*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 29, No. 2, 1948, s. 143–152.
- GALLAGHER, John, *Nationalisms and the Crisis of Empire, 1919–1922*, in: *Modern Asian Studies*, Vol. 15, No. 3, 1981, s. 355–368.
- GARDNER, W. J., *The Reform Party*, in: CHAPMAN, R. M. (Ed.), *Ends and Means in New Zealand Politics*, Auckland 1961, s. 27–35.

- GEYSER, O., *Irish Independence: Jan Smuts and Eamon de Valera*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 87, Is. 348, 2008, s. 473–484.
- GEYSER, O., *Jan Smuts and Alfred Milner*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 90, Is. 360, 2001, s. 415–432.
- GIBSON, James A., *Mr. Mackenzie King and Canadian Autonomy, 1921–1946*, in: *Report of the Annual Meeting of the Canadian Historical Association / Rapports annuels de la Société historique du Canada*, Vol. 30, No. 1, 1951, s. 12–21.
- GLASGOW, George, *The British View*, in: CROLY, Herbert David, *Roads to Peace: A Hand-book to the Washington Conference*, New York 1921, s. 29–34.
- GLAZEBROOK, George Parkin de Twenebroker, *Canadian External Relations*, in: MARTIN, Chester (ed.), *Canada in Peace and War: Eight Studies in National Trends since 1914*, London 1941, s. 150–175.
- GOOCH, John, *Great Britain and the Defence of Canada, 1896–1914*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 2, No. 2, 1974, s. 368–385.
- GOOCH, John, *The Maurice Debate 1918*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 3, No. 4, 1968, s. 211–228.
- GORDON, Donald C., *The Admiralty and Dominion Navies, 1902–1914*, in: *The Journal of Modern History*, Vol. 33, No. 4, 1961, s. 407–422.
- GORMAN, Daniel, *Lionel Curtis, Imperial Citizenship, and the Quest for Unity*, in: *The Historian*, Vol. 66, No. 1, 2004, s. 67–96.
- GOWEN, Robert Joseph, *British Legerdemain at the 1911 Imperial Conference: The Dominions, Defense Planning, and the Renewal of the Anglo-Japanese Alliance*, in: *The Journal of Modern History*, Vol. 52, No. 3, 1980, s. 385–413.
- GRAYSON, Richard S., *Imperialism in Conservative Defence and Foreign Policy: Leo Amery and the Chamberlains, 1903–39*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History* Vol. 34, No. 4, 2006, s. 505–527.
- GREENLEE, James G. C., *Imperial Studies and the Unity of the Empire*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 7, Is. 3, 1979, s. 321–335.
- GREENLEE, James G. C., *The A B C's of Imperial Unity*, in: *Canadian Journal of History / Annales canadiennes d'histoire*, Vol. 14, No. 1, 1979, s. 49–64.

- GRIMSHAW, Charles, *Australian Nationalism and the Imperial Connection*, in: The Australian Journal of Politics and History, Vol. 3, No. 2, 1958, s. 161–183.
- HALL, Hessel Duncan, *The British Commonwealth of Nations*, in: The American Political Science Review, Vol. 47, No. 4, 1953, s. 997–1015.
- HALL, Hessel Duncan, *The Genesis of the Balfour Declaration of 1926*, in: Journal of Commonwealth Political Studies, Vol. 1, Is. 3, 1962, s. 169–193.
- HALL, Hessel Duncan, *The Imperial Crown and the Foreign Relations of the Dominions*, in: Journal of Comparative Legislation and International Law, Vol. 2, No. 3, 1920, s. 196–205.
- HANCOCK, I. R., *The 1911 Imperial Conference*, in: Historical Studies: Australia and New Zealand, Vol. 12, Is. 47, 1966, s. 356–372.
- HARGREAVES, J. D., *The Anglo-Japanese Alliance, 1902–1952*, in: History Today, Vol. 2, No. 4, 1952, s. 252–258.
- HAWKINGS, F. M. A., *Defence and the Role of Erskine Childers in the Treaty Negotiations of 1921*, in: Irish Historical Studies, Vol. 22, No. 87, 1981, s. 251–270.
- HEDGES, R. York, *Australia and the Imperial Conference*, in: The Australian Quarterly, Vol. 9, No. 1, 1937, s. 80–82.
- HENIG, Ruth, *New Diplomacy and Old: A Reassessment of British Conceptions of a League of Nations, 1918–20*, in: DOCKRILL, Michael L. – FISHER, John (eds.), *The Paris Peace Conference, 1919: Peace without Victory?*, London 2001, s. 157–174.
- HILLMER, Norman, *O. D. Skelton and the North American Mind*, in: International Journal, Vol. 60, No. 1, 2004/2005, s. 93–110.
- HILLMER, Norman, *A British High Commissioner for Canada, 1927–1928*, in: The Journal of Imperial and Commonwealth History, Vol. 1, Is. 3, 1973, s. 339–356.
- HILLMER, Norman, *The Anglo-Canadian Neurosis: The Case of O. D. Skelton*, in: LYON, Peter (ed.), *Britain and Canada: Survey of a Changing Relationship*, London 1976, s. 61–84.
- HODSON, Harry, *The Round Table: Until the Early 1930s*, in: The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs, Vol. 88, Is. 352, 1999, s. 677–694.

- HOLLAND, Robert, *Britain, Commonwealth and the End of Empire*, in: BOGDANOR, Vernon (Ed.), *The British Constitution in the Twentieth Century*, Oxford 2003, s. 631–661.
- [HUGHES, Charles Evans], *Washington Agreement on Capital Ships*, in: *A League of Nations*, Vol. 4, No. 5, 1921, s. 373–393.
- HURST, Cecil J. B., Sir, *The British Empire as a Political Unit*, in: HURST, Cecil J. B., Sir – SMIDDY, Timothy A. – DAFOE, John Wesley et al., *Great Britain and the Dominions*, Chicago 1928, s. 3–103.
- CHAUDRON, Gerald, *The League of Nations and Imperial Dissent: New Zealand and the British Labour Government, 1924–31*, in : *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 39, No. 1, 2011, s. 47–71.
- ILSLEY, Lucretia L., *The Administration of Mandates by the British Dominions*, in: *The American Political Science Review*, Vol. 28, No. 2 , 1934, s. 287–302.
- INGLIS, Alex I., *Loring C. Christie and the Imperial Idea: 1919–1926*, in: *Journal of Canadian Studies / Revue d'études canadiennes*, Vol. 7, No. 2, 1972, s. 19–27.
- JEBB, Richard, *Conference or Cabinet?*, in: *United Empire: The Royal Colonial Institute Journal*, Vol. 11, No. 4, 1920, s. 160–168.
- JONES, Dorsey D., *The Foreign Policy of William Morris Hughes of Australia*, in: *Far Eastern Quarterly*, Vol. 2, No. 2, 1943, s. 153–162.
- KEITH, Arthur Berriadale, *Notes on Imperial Constitutional Law*, in: *Journal of Comparative Legislation and International Law*, Vol. 4, No. 4, 1922, s. 233–241.
- KENDLE, John Edward, *The Round Table Movement and 'Home Rule All Round'*, in: *The Historical Journal*, Vol. 11, No. 2, 1968, s. 332–353.
- KENDLE, John Edward, *The Round Table Movement: Lionel Curtis and the Formation of the New Zealand Groups in 1910*, in: *The New Zealand Journal of History*, Vol. 1, No. 1, 1967, s. 33–50.
- KENDLE, John Edward, *The Round Table Movement, New Zealand, and the Conference of 1911*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 84, Is. 336, 1995, s. 495–508.
- KENNEDY, P. M., *Imperial Cable Communications and Strategy, 1870–1914*, in: *The English Historical Review*, Vol. 86, No. 341, 1971, s. 728–752.

- KENNEDY, Michael, *Chicanery and Candour: The Irish Free State and the Geneva Protocol, 1924–5*, in: *Irish Historical Studies*, Vol. 29, No. 115, 1995, s. 371–384.
- KENNEDY, William Paul McClure, *Canada and the Imperial Conference*, in: *Contemporary Review*, No. 120, 1921, s. 61–64.
- KENNEDY, William Paul McClure, *Significance of the Irish Free State*, in: *North American Review*, No. 218, 1923, s. 316–324.
- KERR, Philip Henry, 11th Marquis of Lothian, *The Anglo-Japanese Alliance*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 11, Is. 41, 1920, s. 87–97.
- KERR, Philip Henry, *Commonwealth and Empire*, in: NEWTON, Arthur Percival (Ed.), *The Empire and the Future: A Series of Imperial Studies Lectures Delivered in the University of London, King's College, London 1916*, s. 69–89.
- KERR, Philip Henry, 11th Marquis of Lothian, *From Empire to Commonwealth*, in: *Foreign Affairs: An American Quarterly Review*, Vol. 1, Is. 2, 1922, s. 83–98.
- KERR, Philip Henry, 11th Marquis of Lothian, *The British Empire, the League of Nations, and the United States*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 10, Is. 38, 1920, s. 221–253.
- KLEIN, Ira, *Whitehall, Washington, and the Anglo-Japanese Alliance, 1919–1921*, in: *Pacific Historical Review*, Vol. 41, No. 4, 1972, s. 460–483.
- KNIRCK, Jason, *The Dominion of Ireland: The Anglo-Irish Treaty in an Imperial Context*, in: *Éire-Ireland*, Vol. 42, No. 1/2, 2007, s. 229–255.
- KODET, Roman, *The Imperial Japanese Navy and the Washington Conference*, in: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2009, s. 543–548.
- KOEHN, George L., *Menace of the Anglo-Japanese Alliance*, in: *Current History*, Vol. 14, No. 5, 1921, s. 738–741.
- KOVÁŘ, Martin, *Generální stávka ve Velké Británii v roce 1926: Příspěvek k dějinám ostrovního státu mezi dvěma světovými válkami*, in: *Svět historie – historikův svět: Sborník Prof. PhDr. Robertu Kvačkovi, CSc.*, Liberec 2007, s. 101–112.
- KOVÁŘ, Martin, „Nepokoje“: *Příspěvek k analýze rozhodující fáze bojů Irů za nezávislost na Velké Británii v letech 1916/19–1922*, in: *Dvacáté století*, 2004, s. 65–83.

- KOVÁŘ, Martin – VALKOUN, Jaroslav, *The 'Balfour Formula' and the Imperial Conference of 1926*, in: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2009, s. 595–600.
- KOVÁŘ, Martin, *The "Small Nation's" Way to Freedom and Independence: The Case of Ireland (1919–1922)*, in: *Prague Papers on History of International Relations*, 2003, s. 111–122.
- KRIKORIAN, Jacqueline D., *British Imperial Politics and Judicial Independence: The Judicial Committee's Decision in the Canadian Case Nadan v. The King*, in: *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, Vol. 33, No. 2, 2000, s. 291–332.
- LAING, Lionel H., *In Memoriam: Sir Robert Borden*, in: *The American Journal of International Law*, Vol. 31, No. 4, 1937, s. 704–705.
- LAMBERT, John, *South African British? Or Dominion South Africans? The Evolution of an Identity in the 1910s and 1920s*, in: *South African Historical Journal*, Vol. 43, No. 1, 2000, s. 197–222.
- LAUREN, Paul Gordon, *Human Rights in History: Diplomacy and Racial Equality at the Paris Peace Conference*, in: *Diplomatic History*, Vol. 2, Is. 3, 1978, s. 257–278.
- LAUTERPACHT, H., Sir – JENNINGS, R. Y., *International Law and Colonial Questions, 1870–1914*, in: *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967, s. 667–710.
- LAVIN, Deborah, *Lionel Curtis and the Idea of Commonwealth*, in: MADDEN, A. Frederick – FIELDHOUSE, D. K. (eds.), *Oxford and the Idea of Commonwealth: Essays Presented to Sir Edgar Williams*, London 1982, s. 97–121.
- LAWLOR, S. M., *Ireland from Truce to Treaty: War or Peace? July to October 1921*, in: *Irish Historical Studies*, Vol. 22, No. 85, 1980, s. 49–64.
- LLOYD, C. M., *Canada and Lausanne*, in: *New Statesman*, Vol. 23, No. 582, 1924, s. 276.
- LLOYD, Lorna, *Loosening the Apron Strings: The Dominions and Britain in the Interwar Years*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 92, Is. 369, 2003, s. 279–303.
- LOCKWOOD, P. A., *Milner's Entry into the War Cabinet, December 1916*, in: *The Historical Journal*, Vol. 7, No. 1, 1964, s. 120–134.

- LORING, A. H., *The Imperial Federation (Defence) Committee: 1894–1906*, in: United Empire: The Royal Colonial Institute Journal, Vol. 6, 1915, s. 341–346.
- LOUIS, William Roger, *Australia and the German Colonies in the Pacific, 1914–1919*, in: Journal of Modern History, Vol. 38, No. 4, 1966, 407–421.
- LOWE, Peter, *The British Empire and the Anglo-Japanese Alliance, 1911–1915*, in: History, Vol. 54, Is. 181, 1969, s. 212–225.
- LOWE, Peter, *The Round Table, the Dominions and the Anglo-Japanese Alliance, 1911–22*, in: The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs, Vol. 86, Is. 341, 1997, s. 81–93.
- LOWELL, A. Lawrence, *The Imperial Conference*, in: Foreign Affairs: An American Quarterly Review, Vol. 5, No. 1/4, 1926/1927, s. 379–392.
- LOWELL, A. Lawrence, *The Treaty Making Power of Canada*, in: Foreign Affairs: An American Quarterly Review, Vol. 2, No. 1/4, 1923/1924, s. 12–22.
- LOWER, Arthur Reginald Marsden, *Loring Christie and the Genesis of the Washington Conference of 1921–1922*, in: The Canadian Historical Review, Vol. 47, No. 1, 1966, s. 38–48.
- MACKENZIE, N. A. M., *The Treaty Making Power in Canada*, in: The American Journal of International Law, Vol. 19, No. 3, 1925, s. 489–504.
- MacKINTOSH, John P., *The Role of the Committee of Imperial Defence before 1914*, in: The English Historical Review, Vol. 77, No. 304, 1962, s. 490–503.
- MACQUARRIE, Heath, *Robert Borden and the Election of 1911*, in: The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue canadienne d’Economie et de Science politique, Vol. 25, No. 3, 1959, s. 271–286.
- MAIR, Peter, *The Break-up of the United Kingdom: The Irish Experience of Regime Change, 1918–1949*, in: The Journal of Commonwealth & Comparative Politics, Vol. 16, Is. 3, 1978, s. 288–302.
- MANSENGH, Nicholas, *Ireland: From British Commonwealth towards European Community*, in: Historical Studies, Vol. 13, No. 51, 1968, s. 381–395.
- MANSENGH, Nicholas, *The Implications of Eire’s Relationship with the British Commonwealth of Nations*, in: International Affairs, Vol. 24, No. 1, 1948, s. 1–18.
- MARSHALL, Peter, *The Balfour Formula and the Evolution of the Commonwealth*, in: The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs, Vol. 90, No. 361, 2001, s. 541–553.

- MAY, Alex, *The Round Table and Imperial Federation, 1910–17*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 99, No. 410, 2010, s. 547–556.
- McCOLGAN, John, *Implementing the 1921 Treaty: Lionel Curtis and Constitutional Procedure*, in: *Irish Historical Studies*, Vol. 20, No. 79, 1977, s. 312–335.
- McCRAW, David J., *The Zenith of Realism in New Zealand's Foreign Policy*, in: *Australian Journal of Politics and History*, Vol. 48, No. 3, 2002, s. 353–368.
- McINNIS, Edgar, *The Imperial Problem in the Minds of Chamberlain and His Successors*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 16, No. 3, 1935, s. 65–70.
- McINTYRE, W. David, *'A Formula May Have To Be Found': Ireland, India, and the Headship of the Commonwealth*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 91, Is. 365, 2002, s. 391–413.
- McINTYRE, W. David, *Clio and Britannia's Lost Dream: Historians and the British Commonwealth of Nations in the First Half of the 20th Century*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 93, Is. 376, 2004, s. 517–532.
- MEANEY, Neville K., *'A Proposition of the Highest International Importance': Alfred Deakin's Pacific Agreement Proposal and Its Significance for Australian-Imperial Relations*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 5, Is. 3, 1967, s. 200–213.
- MEHROTHA, S. R., *On the Use of the Term 'Commonwealth'*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 2, Is. 1, 1963, s. 1–16.
- MEHROTHA, S. R., *Imperial Federation and India, 1868–1917*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 1, No. 1, 1961, s. 29–40.
- MILLER, John Donald Bruce, *The Commonwealth and World Order: The Zimmern Vision and After*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 8, No. 1, 1979, s. 159–174.
- MILNER, Alfred, 1st Viscount of Milner, *Some Reflections on the Coming Conference*, in: *National Review*, Vol. 49, 1907, s. 195–206.
- MOHR, Thomas, *British Imperial Statutes and Irish Law: Statutes Passed Before the Creation of the Irish Free State*, in: *The Journal of Legal History*, Vol. 31, No. 3, 2010, s. 299–321.

- MOHR, Thomas, *British Imperial Statutes and Irish Sovereignty: Statutes Passed After the Creation of the Irish Free State*, in: *The Journal of Legal History*, Vol. 32, No. 1, 2011, s. 61–85.
- MOORE, William Harrison, Sir, *The Dominions of the British Commonwealth in the League of Nations*, in: *International Affairs*, Vol. 10, No. 3, 1931, s. 372–391.
- MOORE, William Harrison, Sir, *The Imperial and Foreign Relations of Australia*, in: HURST, Cecil J. B., Sir – SMIDDY, Timothy A. – DAFOE, John Wesley et al., *Great Britain and the Dominions*, Chicago 1928, s. 263–355.
- NEATBY, H. Blair, *Laurier and Imperialism*, in: Report of the Annual Meeting of the Canadian Historical Association / Rapports annuels de la Société historique du Canada, Vol. 34, No. 1, 1955, s. 24–32.
- NISH, Ian H., *Australia and the Anglo-Japanese Alliance, 1901–1911*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 9, No. 2, 1963, s. 201–212.
- NISH, Ian H., *Britain and Japan: Long-Range Images, 1900–52*, in: *Diplomacy and Statecraft*, Vol. 15, Is. 1, 2004, s. 149–161.
- NOVOTNÝ, Lukáš, *Der Sinowjew Brief*, in: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2006, s. 201–227.
- NOVOTNÝ, Lukáš, *Die Britischen Dominions und der Vertrag von Locarno: Der Prüfstein für eine einheitliche Außenpolitik des Empire in der Zwischenkriegszeit*, in: *Jahrbuch für Europäische Überseegeschichte*, Bd. 10, 2010, s. 163–188.
- NOVOTNÝ, Lukáš, *Konzervativní vláda Stanleyho Baldwina a její odmítnutí Ženevského protokolu: Příspěvek k pokusům o vytvoření kolektivní bezpečnosti ve dvacátých letech 20. století*, in: *Dvacáté století*, 2006, s. 117–153.
- NOVOTNÝ, Lukáš, *On the Journey to the Rhineland Pact: Contribution to the Study of British Perception of the Problem of Collective Security in the 1920's*, in: *Öt kontinens: Az Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék közleményei / Cinq Continents: Les cahiers du Département d'Histoire moderne et contemporaine*, No. 1, 2009, s. 369–383.
- NOVOTNÝ, Lukáš, *Postoj britských dominií k Locarnskému paktu*, in: *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni*, roč. 3, č. 2, 2011, s. 15–36.
- NOVOTNÝ, Lukáš, *Velká Británie a konference v Locarnu*, in: *Moderní dějiny: sborník k dějinám 19. a 20. století*, roč. 18, č. 2, 2010, s. 23–49.

- NOVOTNÝ, Lukáš, *Zinověvův dopis a Campbellův případ: Příspěvek ke zkoumání působnosti první labouristické vlády*, in: *Historický obzor*, roč. 18, č. 9/10, 2007, s. 218–226 .
- O'DUFFY, Brendan – GITHENS-MAZER, Jonathan, *Status and Statehood: Exchange Theory and British-Irish Relations, 1921–41*, in: *Commonwealth & Comparative Politics*, Vol. 40, No. 2, 2002, s. 120–145.
- OKAMOTO, T., *American-Japanese Issues and the Anglo-Japanese Alliance*, in: *Contemporary Review*, Vol. 119, 1921, s. 354–360.
- Outcroppings from the Imperial Conference*, in: *Advocate of Peace through Justice*, Vol. 83, No. 7, 1921, s. 271–274.
- OVERLACK, Peter, *German Assessments of the British-Australian Relations, 1901–1914*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 50, No. 2, 2004, s. 194–210.
- OVERLACK, Peter, *German Interest in Australian Defence, 1901–1914: New Insights into a Precarious Position in the Eve of War*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 40, No. 1, 1993, s. 36–51.
- PARMOOR, Charles Alfred Cripps, 1st Baron of, *The Imperial Conference and the League of Nations*, in: *Contemporary Review*, Vol. 131, 1927, s. 1–6.
- PARRY, Glyn, *John Dee and the Elizabethan British Empire in Its European Context*, in: *The Historical Journal*, Vol. 49, No. 3, 2006, s. 643–675.
- PIESSE, E. L., *Japan and Australia*, in: *Foreign Affairs: An American Quarterly Review*, Vol. 4, No. 1/4, 1925/1926, s. 475–488.
- Policy and Sea Power*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 3, Is. 10, 1913, s. 197–231.
- POTTER, Simon J., *Richard Jebb, John S. Ewart and the Round Table, 1898–1926*, in: *The English Historical Review*, Vol. 122, No. 495, 2007, s. 105–132.
- POYNTER, J. R., *The Yo-yo Variations: Initiative and Dependence in Australia's External Relations, 1918–1923*, in: *Historical Studies*, Vol. 14, No. 54, 1970, s. 231–249.
- PRANG, M., *N. W. Rowell and Canada's External Policy, 1917–1921*, in: *Report of the Annual Meeting of the Canadian Historical Association / Rapports annuels de la Société historique du Canada*, Vol. 39, No. 1, 1960, s. 83–103.

- PUGH, R. B., *The Colonial Office, 1801–1925*, in: *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967, s. 711–768.
- PURCELL, Hugh, *Paris Peace Discord*, in: *History Today*, Vol. 59, No. 7, 2009, s. 38–40.
- QUIGLEY, Carroll, *The Round Table Movement in Canada, 1909–38*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 43, No. 3, 1962, s. 204–224.
- RAFFO, Peter, *The League of Nations Philosophy of Lord Robert Cecil*, in: *Australian Journal of Politics & History*, Vol. 20, Is. 2, 1974, s. 186–196.
- REEVES, William Pember, *A Council of the Empire*, in: *Journal of the Society of Comparative Legislation*, Vol. 5, No. 2, 1904, s. 241–243.
- REID, Colin, *Stephen Gwynn and the Failure of Constitutional Nationalism in Ireland, 1919–1921*, in: *The Historical Journal*, Vol. 53, No. 3, 2010, s. 723–745.
- ROMANCOV, Michael, *Commonwealth – vznik a vývoj*, in: ŠANC, David – ŽENÍŠEK, Marek, *Commonwealth: Z perspektivy politické vědy*, Plzeň 2008, s. 7–37.
- ROSS, Angus, *Reluctant Dominion or Dutiful Daughter? New Zealand and the Commonwealth in the Inter-War Years*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 10, Is. 1, 1972, s. 28–44.
- ROWELL, N. W., *Canada and the Empire, 1884–1921*, in: ROSE, J. Holland – NEWTON, A. P. – BENIANS, E. A. (eds.), *The Cambridge History of the British Empire: Canada and Newfoundland*, Vol. 6, Cambridge 1930, s. 704–737.
- SALES, Peter M., *W. M. Hughes and the Chanak Crisis of 1922*, in: *Australian Journal of History and Politics*, Vol. 17, Is. 3, 1971, s. 392–405.
- SARTY, Roger, *Canadian Maritime Defence 1892–1914*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 71, No. 4, 1990, s. 462–490.
- SHIELDS, R. A., *Australian Opinion and Defence of the Empire: A Study in Imperial Relations 1880–1890*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 10, No. 1, 1964, s. 41–53.
- SCHUYLER, Robert Livingston, *The British War Cabinet*, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 33, No. 3, 1918, s. 378–395.
- SCHUYLER, Robert Livingston, *The Rise of Anti-Imperialism in England*, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 37, No. 3, 1922, s. 440–471.

- SIFTON, Clifford, Sir, *Some Canadian Constitutional Problems*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 3, No. 1, 1922, s. 3–23.
- SMUTS, Jan Christiaan, *The Present International Outlook*, in: *International Affairs*, Vol. 14, No. 1, 1935, s. 3–19.
- SNELLING, R. C., *Peacemaking 1919: Australia, New Zealand and the British Empire Delegation at Versailles*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 4, No. 1, 1975, s. 15–28.
- SOWARD, Frederic H., *Sir Robert Borden and Canada's External Policy, 1911–1920*, in: *Report of the Annual Meeting of the Canadian Historical Association / Rapports annuels de la Société historique du Canada*, Vol. 20, No. 1, 1941, s. 65–82.
- Speech of the Right Hon. Joseph Chamberlain, M. P., in the House of Commons, April 3, 1900*, in: *The Edinburgh Review*, Vol. 192, No. 393, 1900, s. 247–270.
- SPINKS, Charles Nelson, *The Termination of the Anglo-Japanese Alliance*, in: *Pacific Historical Review*, Vol. 6, 1937, s. 321–340.
- STAMBROOK, F. G., “*Das Kind*” – *Lord D'Abernon and the Origins of the Locarno Pact*, in: *Central European History*, Vol. 1, No. 3, 1968, s. 233–263.
- STEVENSON, J. A., *Canada and Downing Street*, in: *Foreign Affairs: An American Quarterly Review*, Vol. 3, No. 1/4, 1924/1925, s. 135–146.
- STEVENSON, J. A., *Canadian Nationalism*, in: *Edinburgh Review*, Vol. 244, No. 497, 1926, s. 18–31.
- STEWART, Andrew, *The 'Bloody Post Office': The Life and Times of the Dominions Office*, in: *Contemporary British History* Vol. 24, No. 1, 2010, s. 43–66.
- STEWART, Robert B., *Treaty-Making Procedure in the British Dominions*, in: *The American Journal of International Law*, Vol. 32, No. 3, 1938, s. 467–487.
- Summary of Proceedings of the Imperial Conference and the Imperial Economic Conference*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 14, Is. 53, 1923, s. 205–224.
- SUNDARAM, Lanka, *The International Status of India*, in: *Journal of the Royal Institute of International Affairs*, Vol. 9, No. 4, 1930, s. 452–466.
- TATE, Merze – FOY, Fidele, *More Light on the Abrogation of the Anglo-Japanese Alliance*, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 74, No. 4, 1959, s. 532–554.

- The British Empire, the League of Nations and the United States*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 10, Is. 38, 1920, s. 221–253.
- The Conference and the Empire*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 1, Is. 4, 1911, s. 371–425.
- The Imperial Conference*, *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 11, Is. 14, 1921, s. 735–758.
- The Mansion House Meeting*, in: *United Empire: The Royal Colonial Institute Journal*, Vol. 11, No. 5, 1920, s. 254–261.
- The Next Imperial Conference*, in: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 16, Is. 62, 1926, s. 227–255.
- THIERRY, C. de, *The Colonial Office Myth*, in: *Contemporary Review*, No. 78, 1900, s. 365–380.
- THORNTON, Robert, *Semblance of Security: Australia and the Washington Conference, 1921–22*, in: *Australian Outlook*, Vol. 32, No. 1, 1978, s. 65–83.
- TOWEY, Thomas, *The Reaction of the British Government to the 1922 Collins-de Valera Pact*, in: *Irish Historical Studies*, Vol. 22, No. 85, 1980, s. 65–76.
- TOYE, Richard, *'Phrases Make History Here': Churchill, Ireland and the Rhetoric Empire*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 38, No. 4, 2010, s. 549–570.
- TSOKHAS, Kosmas, *Tradition, Fantasy and Britishness: Four Australian Prime Ministers*, in: *Journal of Contemporary Asia*, Vol. 31, No. 1, 2001, s. 3–30.
- TUCKER, Gilbert Norman, *The Naval Policy of Sir Robert Borden, 1912–14*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 28, No. 1, 1947, s. 1–30.
- TUNSTALL, W. C. B., *Imperial Defence, 1897–1914*, in: *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967, s. 563–604.
- TUNSTALL, W. C. B., *The Development of the Imperial Conference, 1887–1914*, in: *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967, s. 406–437.
- TUPPER, C. Hibbert, *Treaty-Making Powers of the Dominions*, in: *Journal of the Society of Comparative Legislation, New Series*, Vol. 17, No. 1/2, 1917, s. 5–18.

- UNDERHILL, F. H., *Canada and the Last War*, in: MARTIN, Chester (ed.), *Canada in Peace and War: Eight Studies in National Trends since 1914*, London 1941, s. 120–149.
- VINCE, Donald M. A., *Development in the Legal Status of the Canadian Military Forces, 1914–19, as Related to Dominion Status*, in: *The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue canadienne d'Economie et de Science politique*, Vol. 20, No. 3, 1954, s. 357–370.
- VINSON, J. Chal, *The Drafting of the Four-Power Treaty of the Washington Conference*, in: *Journal of Modern History*, Vol. 25, No. 1, 1953, s. 40–47.
- VINSON, J. Chal, *The Imperial Conference of 1921 and the Anglo-Japanese Alliance*, in: *Pacific Historical Review*, Vol. 31, No. 3, 1962, s. 257–266.
- VINSON, J. Chal, *The Problem of Australian Representation at the Washington Conference for the Limitation of Naval Armament*, in: *The Australian Journal of Politics and History*, Vol. 4, No. 2, 1958, s. 155–164.
- WALKER, Eric Anderson, *South Africa and the Empire*, in: NEWTON, A. P. – BENIANS, E. A. (ed.), *The Cambridge History of the British Empire: South Africa, Rhodesia and the Protectorates*, Vol. 8, Cambridge 1936, s. 734–758.
- WARMAN, Roberta M., *The Erosion of Foreign Office Influence in the Making of Foreign Policy, 1916–1918*, *The Historical Journal*, Vol. 15, No. 11, 1972, s. 133–159.
- WATT, Donald Cameron, *Imperial Defence Policy and Imperial Foreign Policy, 1911–1939 – A Neglected Paradox?*, in: *Journal of Commonwealth Political Studies*, Vol. 1, Is. 1, 1963, s. 266–281.
- WHEARE, Kenneth Clinton, *The Empire and the Peace Treaties 1918–1921*, in: *The Cambridge History of the British Empire: The Empire-Commonwealth 1870–1919*, Vol. 3, Cambridge 1967, s. 645–666.
- WIGLEY, Philip – HILLMER, Norman, *Defining the First British Commonwealth: The Hankey Memoranda on the 1926 Imperial Conference*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 8, No. 1, 1979, s. 105–116.
- WIGLEY, Philip, *Whitehall and the 1923 Imperial Conference*, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 1, No. 2, 1973, s. 223–235.
- WILDE, Richard H., *Joseph Chamberlain's Proposal of an Imperial Council in March, 1900*, in: *The Canadian Historical Review*, Vol. 37, Is. 3, 1956, s. 225–246.

- WILLIAM, Basil, *Botha and Smuts: Par Nobile Fratrum*, in: Contemporary Review, Vol. 165, 1944, s. 212–220.
- WILSON, Philip W., *The Imperial Conference*, in: North American Review, Vol. 213, 1921, s. 725–735.
- WILSON, Robert R., *Anglo-Irish Accord*, in: The American Journal of International Law, Vol. 32, No. 3, 1938, s. 545–547.
- Windows of Freedom*, in: The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs, Vol. 9, Is. 33, 1918, s. 1–47.
- WOODSWORTH, Charles J., *Canada and the Far East*, in: Far Eastern Survey, Vol. 10, No. 14, 1941, s. 159–164.
- WORSFOLD, Basil W., *The Administration of the Empire*, in: United Empire: The Royal Colonial Institute Journal, Vol. 11, No. 7, 1920, s. 357–363.
- WRONG, George M., *Canada and the Imperial War Cabinet*, in: The Canadian Historical Review, Vol. 1, No. 1, 1920 s. 3–25.
- WRONG, George M., *The Evolution of the Foreign Relations of Canada*, in: The Canadian Historical Review, Vol. 5, No. 3, 1925, s. 4–14.
- YEARWOOD, Peter J., “*A Genuine and Energetic League of Nations Policy*”: Lord Curzon and the New Diplomacy, 1918–1925, in: Diplomacy & Statecraft, Vol. 21, No. 2, 2010, s. 159–174.
- YOUNG, Robert, *The Anglo-Japanese Alliance*, in: Contemporary Review, Vol. 120, 1921, s. 8–19.
- ZIMMERN, Alfred Eckhard, Sir, *German Culture and British Commonwealth*, in: SETON-WATSON, Robert William et al., *The War and Democracy*, London 1915, s. 348–383.
- ZIMMERN, Alfred Eckhard, Sir, *The Commonwealth Today*, in: BAILEY, Sydney Dawson (Ed.), *Parliamentary Government in the Commonwealth*, London 1951, s. 9–13.

9) Nepublikované magisterské práce

- BERNAS, Vlastimil, *Politicko-geografické aspekty transformace Britského impéria na Společenství národů*, Praha 2013.
- CUNNINGHAM, Alain MacAlpine, *Canadian Nationalism and the British Connection 1899–1919*, Burnaby 1980.

10) Nepublikované dizertační práce

- ADAMS, Eric E., *The Idea of Constitutional Rights and the Transformation of Canadian Constitutional Law, 1930–1960*, Toronto 2009.
- BAUMGARTL, Liselotte, *Empire and Commonwealth*, Wien 1950.
- DUFEK, Pavel, *Německé námořní zbrojení a vztah Velké Británie a Německa do roku 1906*, Praha 2002.
- LERNER, Bruno, *Der Einfluß der Dominions auf die Außenpolitik Großbritanniens (einige Aspekte)*, Wien 1965.
- MESSAMORE, Barbara Jane, *The Governors General of Canada, 1888–1911: British Imperialists and Canadian “Nationalists”*, Winnipeg 1991.
- NERAD, Filip, *Německo a irské separatistické hnutí: Německo-irská spolupráce do vzniku Irského svobodného státu*, Praha 2012.
- SPENCER, Alex M., *A Third Option: Imperial Air Defence and the Pacific Dominions, 1918–1939*, Auburn 2008.